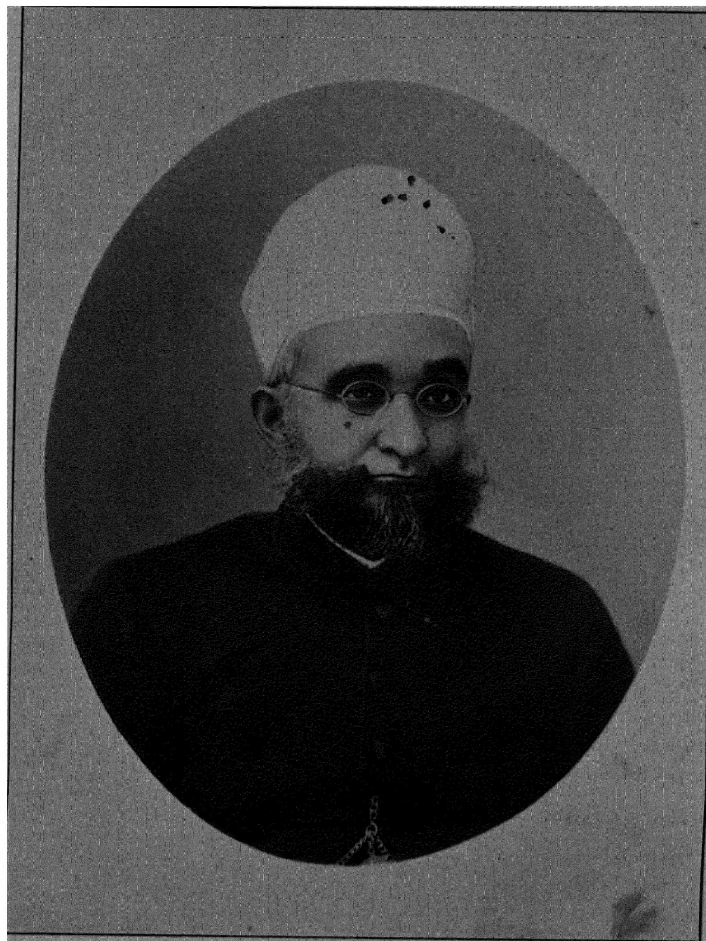

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_232128

UNIVERSAL
LIBRARY

نواب عزیز جنگ بہادر مولف و مصنف

الذخیرۃ

جامع الفاظ مفروده و مرکبه مصطلحی و استعمال فارسی زبان و مقوله‌های عجم مترجم با شانه
تقدیم و متأخرین سلمه الاستناد و برای هر یک لفظ
ترجمه با حاشیه زبانه اردو معناه و کلام با اندامان

جلد پنجم
مؤلفه خان بهادر علی احمد الغزیز النظمی (نواب غازی خان) و وظیفه یاب حسن
سرکار اصفیه

جميع حقوق این تالیف وقف عام است پانصد
نسخه‌ای این کتاب که طبع می شود آن را هم وقف کرده ایم هر کس اختیار
دارد که بپایندی قواعد مندرجه اعلان که بر آخر کتاب چاپ شده است این متفع بشود
۱۳۳۱ هجری مطابق ۱۳۲۱ شمسی

غزیر المجلدین حیدر آباد دکن

اعزاز و شکرانہ اعزاز

اعزاز | (۱) مین اپنی اس تالیف کی اعلیٰ کامیابی پر خداوند کریم کا شکر گزار ہوں اور یہ بات میرے لئے باعث افتخار ہے کہ اس کا نام میرے آقاے ولی نعمت حضور پر نور سیدگان عالی مرتبہ عالی مدظلہ العالی کے مبارک تخلص کو اپنے سر پر لکھنا ہے اور اسکا آغاز آپ ہی کی مبارک جوہلی چہل سالہ کی تقریب میں ہوا۔

(۲) مین ہرکسنسی لارڈ ٹیو بالقابہم گورنر جنرل ہند کا شکریہ ادا کرتا ہوں کہ آپ نے براہ عنایت مجھ کو اجازت عطا فرمائی کہ مین اس کتاب کا ڈبئی کیشن آپ کے نام نامی سے کروں۔ صاحب ریڈینٹ حیدر آباد پریس مراسلہ نشان (۲۲۵۸) ۲۴ جون

۱۹۷۱ء مجھ کو اطلاع دیتے ہیں کہ ہرکسنسی آپ کا شکریہ ادا کرتے ہیں کہ آپ نے انکو ایسی عالمانہ تالیف مین ادنیٰ یادگار قائم ہونے کا موقع دیا۔

اعانت | (۳) مین ہرکسنسی ویسراے موصوف کا دل سے شکر گزار ہوں کہ آپ نے

اجلاس کونسل یہ حکم فرمایا کہ مؤلف کو اس کتاب کی ہر ایک جلد پر جس جس طرح

وہ شائع ہوتی جائے پان پانسوروپہ کا آئیریم (صلۃ تالیف) عطا کیا جائے

(۴) میں اپنے آقاسی ولی نعمت اعلیٰ حضرت والی سلطنت و کن

حضور پر نور سرکار نظام ادام اللہ اقبالہم کا شکر یہ بجاں و دل ادا

کرتا ہوں کہ سرکار محمد وح نے حکم فرمایا کہ بلطنت آصفیہ کے شاہی خزانہ سے

مؤلف کو اس کتاب کی ہر ایک جلد پر جس جس طرح وہ شائع ہوتی جائے

پان پانسوروپہ کا انعام صلۃ تالیف عطا کیا جائے (دیکھو مراسلہ معتد فینانس

نشان (۳۰۹۱) مورخہ ۱۶-۲۱ بان ۱۳۱۸ لکھنؤ موسومہ معتد عدالت و کو توالی دامور

(۵) حیدرآباد کے امراے عظام سے جناب نواب فخر الملک بہادر

معین المہام صنیۃ تعلیمات و عدالت و طبابت و امور عامہ کی علم دوستی کا بھی

شکر گزار ہوں کہ آپ نے اپنے خانگی خزانہ سے اس تالیف کی ہر ایک جلد پر سورت

کا اعزازی انعام مقرر فرمایا ہے۔

شکرِ علی | (۶) اگرچہ اس کتاب کی ہر ایک جلد کے پانسو نسخوں کی طبع کا حقیقی

صرف بقدر الایمان سکتہ محبوبہ ہے اور معاونین بالقاہم کی امداد کا مجموعہ ہو

نہایت تقریباً ایک سکتہ محبوبہ لیکن محض اس خیال سے کہ پبلک کو نفع پہنچے

میں نے مصارف کے ایک خفیف سے حصہ کا بار اپنی ذات پر اٹھا کر چلہ نسخہ

مطبوعہ کو مع حق تالیف کتاب بلا کسی معاوضہ کے پبلک کے لئے وقف کر دیا ہے

معزز ناظرین کتاب پر روشن ہے کہ یہ (۳۸) جلد کی کتاب ہے اور کمال اہتمام کے ساتھ چھ مہینے میں ایک جلد شائع ہوتی ہے اور بظاہر مجھ کو صرف خداوند کریم سے توقع ہے کہ میں اس کتاب کی تکمیل اپنی باقی ماندہ عمر میں کر سکوں۔ وہو علیٰ کل شیء قدير۔ اعلان وقف آخر کتاب پر طبع ہوا ہے۔

پبلک کا فدائی

احمد عبدالعزیز نالی
(خان بہادر شمس العلماء) (عزیز جنگ بہادر)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله که نوبت آغاز جلد پنجم این کتاب رسید و وقت آن بود که تکمیل جلد پنجم ششم را آغاز می‌کردیم حیف است که در اوایل سال هزار و سده صد و بیست و هجری صحت ما قلم نماند و مبتلای هر ذات اجنب شدیم و ششماه صاحب قراش ماندیم تا نوبت به جراحی رسید که از پهلوی ما مقدار کثیر آب مجتمعه را خارج کردند. باری مرض لایق را نائل شد و لیکن ما توانی بدرجه غایت بگذاشت که کم توانای شویم حال دهمی ماه است که بعد ختم جلد چهارم امتثالاً لامر الطیب محنت و ماعی را اودول گفته اند و زیادت که حال درخور آن شدیم که باز به شغل خود گراییم.

(۲) طالبان تحقیق لغت و شائقین این کتاب پریشان خاطر نشوند که جلد پنجم هم متعلق بالف است و بخمال ما عجیب نیست که ششم و هفتم هم الف را نگذارند. حقیقت این است که الف مقصوره بهر از لغات مدوده شامل است و بوجه آنکه اکثری از لغات دیگر و لایف با الف وصلی متصل است

بیانش هدرین ردیف آمده و صله از هم باعث طوالت این ردیف شد است - ما بنیال غوغو
 جلد های این کتاب را بر چهار حصص تقسیم کرده ایم - ربع اول متعلق باشد بالف معدود و مقصوره و ربع
 دومش بای عربی و فارسی راست و در ربع سوم و چهارم لغات جمعی است - اگر حیات مستعار است
 دهد و اعتدال فرائج باقی ماند قریب است که دست بجهت دوم زنیم - اسمی منی الا تمام من الله لغا
 خاکسار - عزیز جنگ - مؤلف

اسامیس | بقول ضمیمہ برہان بر وزن نوامیس بابونہ صحرا را گویند صاحب محیط بر بابونہ
فرماید کہ اسم فارسی است و معرب آن (بابونج) و در مغرب (بابونق) و بعربی (زہر) الملک
و (حبیب البقر) و میونانی (مامالیون) و اسامیس (دیسریانی (قوبلا) و بمصری (کرکاش)
و باندلسی (سقار) و بافریقہ (رجل البدجاج) و بفارسی (کرہانگ) و ہندی (سونمل)
و (سوناموتی) و (مصری) گویند بقول شیخ خشک در اول و گویند در دوم و گویند گرم
و خشک باعتبارال منفتح و ملین و منقہ بدن و مقوی و محلل بغیر جذب و منافع بیاردان
(اردو) بابونہ بقول صاحب آصفیہ (فارسی) اسم مذکر۔ ایک قسم کی بونی نباتات
مین سے ہے جس کے پھولوں کا پروردہ روغن اکثر درد وغیرہ کے کام میں آتا ہے
اسب | بقول ناصری بکسر اول (۱) موی زہار و آن را تم نیز گویند۔ صاحب برہان
و ہفت بہ بای فارسی در آخو گوید کہ موی دُبر را نیز گویند و (۲) بفتح اول معروف است
کہ بعربی فرس خوانند و (۳) نام یکی از مہرہای شطرنج۔ صاحب جامع نسبت معنی اول
فرماید کہ موی سفید ہم و ذکر معنی دوم و سوم ہم کردہ صراحت کند کہ بہ بای فارسی
صاحب جہانگیری بہ تخصیص بای عربی بمعنی اول قلن یعنی موی زہار و دبر و صاحب مؤید
بہ بای فارسی ذکر معنی دوم و سوم کردہ معنی اول را ترک کرد و صاحب رشیدی بہ بای فارسی
بر معنی دوم قناعت کردہ بہا ذکر این بہ بای عربی کردہ گوید کہ معروف و در ہندی کتابی
(اسو) بہ واد است و صاحب اند اسب بہ بای عربی را بکسر الف بجو کہ انتہی الار نسبت
عرب گوید بمعنی موی فرج و موی زہار و دبر و بہ بای فارسی ہمزبان بہار۔ صاحب نخل

فارس فرماید که بزبان سنسکرت اسپ را (اشو) گویند - صاحب ساطع گوید که (اشو) شبنم
 عجمه و (اسو) به بین مهله هر دو آمده پس بخيال ما (اسو) اصل است و فارسيان بقاعده
 خود و آو را به بای موحده بدل کرده اسب کردند چنانکه (آو) و (آب) و (نوشتن)
 و (نشتن) و پس از آن بای عربي به بای فارسي بدل شد چنانکه (تپ) و (تب) و این هم
 ممکن است که و او (اسو) را به بای فارسي بدل کردند چنانکه (وام) و (پام) و جادو
 که از (اشو) (اسپ) ساختند - به تبدیل سین معجم به بین مهله - چنانکه (شار) و (سار) و
 تبدیل و او به بای فارسي چنانکه بالا مذکور شد نسبت معنی اول را با صاحب اند آفاق
 است که (اسب) بکسر اول و سکون بای عربي معنی اول لغت عرب است که صاحب
 منتهی الارب این را معنی موی زانو و موی فرج و موی کون آورده و آنرا که بدین معنی
 با بای فارسي گرفته اند نسبت آن خيال ما این است که فارسيان از عربي گرفته اند و به تبدیل
 بای عربي به بای فارسي مفرس ساخته اند و معنی سوم استواره باشد برای مهره شطرنج
 که آنرا هم اسپ نام است - مخفی مباد که معاصرین عجم این را معنی دوم و سوم به بای عربي
 و فارسي هر دو - استعمال کنند صاحبان بهار عجم و اند صفات اسپ را بیان کرده اند و
 در ای آن ما هم یافته ایم و همه را بذیل عرضه دهیم (۱) آب گردش (۲) آتش پای (۳)
 آتشین پای (۴) آتش مزاج - (۵) آهخته گوش (۶) آهن خای (۷) آهن عصب
 (۸) آهو پای (۹) آهو سیرین - (۱۰) آهوشکم (۱۱) آب گردش (۱۲) باریک دم (۱۳) بحر نور
 (۱۴) پلنگ سیئت (۱۵) چشم چراغ (۱۶) چیده میان (۱۷) حلقه نشکن (۱۸) حلیت گر -

(۱۹) خار اول (۲۰) خورشید فر (۲۱) خوش جلو (۲۲) خوش رقرار (۲۳) خوش عنان -
 (۲۴) خوش گام (۲۵) خوش لگام (۲۶) دراز گردن (۲۷) دراز گیسو (۲۸) روئین
 سم (۲۹) ره انجام (۳۰) زمین سپر (۳۱) زمین کوب (۳۲) سندان جگر (۳۳) ضرغام
 بر (۳۴) طوطی پر (۳۵) عقاب طلعت (۳۶) غنقا شکوه (۳۷) غنا و دم (۳۸)
 فراخ کفل (۳۹) فربه سرین (۴۰) قمر سم (۴۱) قوی توأم (۴۲) کشتی گذار (۴۳) کوتا
 سم (۴۴) کوه پیکر (۴۵) کوه توان (۴۶) کیوان نش (۴۷) گرد شکم (۴۸) گوزن سرین
 (۴۹) لاغریان (۵۰) هوا نهاد و از شبیهات او (۵۱) تدر و (۵۲) زنده پل (۵۳)
 شیر (۵۴) غزم (۵۵) کلاغ (۵۶) دال - سند هر کی در اشعار ذیل می آید و تا بهیز
 نشان سلسله بر آن قائم کرده ایم (حکیم سنائی ۵۷) از نعل او پرمه زمین در گام او کون
 زمین به وز هنگ او آگه زمین در طبع او حالی غضب به باد بهاری خویش او تا و در جلا
 کیش او به صحرا و دریا پیش او چون مهره پیش بواجب به آه سرین ضرغام به کیوان نش
 خورشید فر خار اول و سندان جگر روئین سم و اسن نصیب به (وله ۵۸) بهم شیر و بین
 زنده پل و چشم حیا به جو غزم بر سر کوه و در دالیم به قوی توأم و فربه سرین و جلا
 میان به دراز گیسو و آخته گوش و گرد شکم به (۵۹) و حدالدین انوری ۶۰ ملک بیت غنقا
 دم گوزن سرین به عقاب طلعت و غنقا شکوه و طوطی پر به قوی توأم و بار لیک دم فراخ
 کفل به دراز گردن و کوتاه سم میان لاغر به بگاه پویه بود و پای او مدغم به بوقت حمصا
 در دودست او مضمر به بوقت جلوه گری چون تدر و خوش رقرار به بگاه حیل گری چون کلاغ

حلیت گریز خروش مور شندی ز روم در کابل پخیاں مور بدیدی ز ہند در ستر
 (عثمان بخاری ۵) آتش تیراج کوہ تووان و ہوا ہند پکشتی گندار و بحر نور و زمین سپر
 (مطاطرا ۵) چرا گاہ این اسپ آہو شکر رسیدہ ز ہمیشہ گئی ارم (عبدالواسع جلی ۵)
 آباد بران بارہ میمون ہمایون پنخوش گام چو کچھوم ورہ انجام چو دل دل (ابوطالب کلیم ۵)
 ہمہ اعضا ش از ہم سبقت اندیش پنکھل داغ است از پس ماندن خویش (نظامی ۵)
 خرامندہ ختلی فش دم سیاہ پنکھا ورتراز باد و صبح گاہ پنچو و ہم از ہمہ سوی مطلق خرام پن
 چو اندیشہ در تیز رفتن تمام پن (اردو) (۱) موی زہار۔ بقول آصفیہ (فارسی و عربی) اسم
 مذکر۔ زیر ناف کے بال۔ سرین کے بال (۲) اسپ۔ بقول امیر (فارسی) فرس۔ گھوڑا
 مذکر۔ کیف ۵) دنیا کے مال و جاہ پہ غافل نہ کہ دماغ پن کیون چڑھ کے اسپ و نیل
 پہ مبتا ہے خرد دماغ۔ (۳) اسپ بقول امیر شطرنج کے ایک مہرے کا نام جو ڈھائی گہر
 چلتا ہے (سودا ۵) مانند اسپ خانہ شطرنج اپنے پاؤں پن جز دست غیر کے نہیں چلتا
 ہے زینہار پن

اسبا | بفتح اول و سؤم بقول صاحب رہنما بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار جمع اسب
 است کہ گذشت۔ دیگر کسی از تحقیقین فرس ذکر این نکرد مولف گوید کہ جز این نباشد کہ شغف
 (سبان یا سہا) است بخذف نون آخر یا ہای ہوز فارسیان در روزمرہ خود و بسیاری از الفاظ حرف آخر
 را حذف کنند و این ایجاد معاصرین است کہ حذف زبان را در کتابت ہم داخل کردند و ما
 بر لفظ (اسب) صراحت کردہ ایم کہ بہ ہای فارسی و عربی ہر دو آمدہ و از ماخذش ہم

ہمدرد بنجا ذکر می کرده ایم (ارو) گھوڑے (گھوڑا) کی جمع -

اسباب بہار گوید کہ بالفتح جمع سبب و فارسیان بمعنی رخت و اثاثہ استعمال کنند و باللفظ برسانعتن و تسنن و تبسم افتادن و در تبسم چیدن و کشیدن متعل و باہم افتادن کنایہ از پریشان شدن باشد و صاحب انشد نقلش برداشته صاحب بول چال ہم ذکر این بمعنی آلہ و اوزار کرده مؤلف غرض کند کہ لغت عربی است و جمع سبب و سبب بقول صاحب منتخب لفتح تین رس و ہرچہ بدان بگیری پیوستہ بود و پیوند و خوشی و بد شرک یک حرف ساکن و یک حرف متحرک (اتہی) بنجیال ما استعمال فارسیان باہم مصداق در بیان کردہ بہار منحصر نیست و معنی مرکبات این در لغتات می آید - ما استعمال این بدون ترکیب مصدر ہر کجا کہ دیدہ ایم (۱) بمعنی وجوہ و سامان یافتہ ایم و معاصرین عجم (۲) بمعنی آلہ و اوزار ہم استعمال کنند - صاحب بول چال سجاوہ سفرنامہ ماصر الشاہ قاجار ذکر این کردہ است و این مجاز معنی اول باشد (ظہوری ۱۵) سرفرازی و خوراقادگی و کامران تر ہر کہ بی اسباب تریذ (ولہ ۱۵) از ترتیب اسباب دل فارغ غم و عیش در یک دگر بخیم (ولہ ۱۵) از ان اسباب ایمانی کہ بر ہم میشود ایمان و فدا ی چشم کافر ماجرائی می توان کردن (انوری ۱۵) اوصاف بزرگش چہ اصلی چہ مالیت و کازا ہمہ اسباب فلک فرع و زکاتست (عرفی ۱۵) ایکہ گوئی باعث غم خوبی عکین روی باش و غم ز بی باکی ندارم ورنہ خود اسباب بہت (ولہ ۱۵) اسباب عفو را چہ باجلوہ میدہی و تا تو بہ دشمنیم و تتم بر نصوح تست (ارو) (۱) اسباب

بقول امیر سب کی جمع وجوہ - ذریعے - اثاثہ - ضرورت کا سامان (گلزار نسیم ۵)
 اسباب نہ جمع کر ضرر کے پڑ رکھنے نہ داغ پر شرر کے پڑ (ولہ ۵) اسباب کو کشتیوں پر
 کر بار پڑ سونپا سب ناخدا کو گھر بار پڑ (۲) کل - بقول آصفیہ ہندی) اسم مؤنث مشین
 کام کرنے کا آلہ - جیسے کٹر اسینے کی کل - برف کی کل -

اسباب بخار | استعمال - باضافت - ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ
 مرکب اضافی بمعنی لفظی سامان بخار است یعنی زائل کردن سامان و باقی نہ داشتن آن
 و معاصرین عجم این را معنی آلہ استعمال کنند کہ باشد (کلیم سہدانی ۵) و ریدرتوان بدنیا
 یزید و دخان حرکت کند صاحب رہنما بحوالہ خریداران و ویدہ خوب شد اسباب مارا
 سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کردہ یک قلم سیلاب بردہ (عرفی ۵) ای خوا
 (ارو) و دخانی کل - صاحب آصفیہ نے کہ از تو مرگ - جان خواہد بردہ اسباب زبا
 لفظ (دخانی) کی ذیل میں (دخانی کل) کا ذکر از زمان خواہد بردہ (ارو) سامان اولیائے
 فرمایا ہے - یہ وہ مشین یا آلہ ہے جو دھوین لے لینا - قبضہ سے نکال لینا - ضائع کرنا
 کے زور سے حرکت کرتا ہے - چھین لینا -

اسباب برابر نہادون | استعمال بحث اسباب ہر ساختن | استعمال - صاحب
 این بڑا اسباب نہادون می آید و سند این ہم در آنجا مذکور (ارو) و کچھ اسباب نہادون
 اسباب بردون | استعمال صاحب آصفیہ (۵) بود ہر کی را قدر مایہ پیش پکزان پیش

برسانو اسباب خویش : (ارو) سامان متیا اگر ان براسپهولیت بردارند مخفی مباد که نقل
 کرنا - سامان درست کرنا -
 اسباب بستن | استعمال - صاحب صفی معنی لفظی این (سامان کشیدن وزن ها)
 ذکر این کرده از معنی ساکت و از بخود جامی و کنایه باشد از آنکه خاص - صاحب رنجامی
 سندیش کند (س) بسته بخود آفتاب غمنا سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده
 سفر میدود چون سایه در پی بخت ناسازم (ارو) وزنی اشیاء طحانے کی کل جبرئیل
 هنوز بنجیال مازین سند اسباب سفر بستن کی کل کہ سکتے ہیں -
 سامان سفر متیا و درست کردن و آمادہ سفر اسباب چیدن | استعمال - صاحب صفی
 شدن پیدامی شود و از مجرّد اسباب بستن ذکر این کرده از معنی ساکت و از باقر کاشی
 بهمین وجه آمادگی سفر ظاهر ولیکن این را سند آورده (س) ای معارض بشن این
 باید (ارو) سامان سفر کرنا - تہیہ سفر کرنا و ہمچنین اسباب بحث و دم فزن کان
 اسباب باندھنا بھی کہ سکتے ہیں جس سے خاطر نازک ندارد تا بحث و مؤلف
 روانگی کا ارادہ ظاہر ہوتا ہے - وکن میں سے گوید کہ ازین سند اسباب چیری در ہم چیدن
 مواقع پر باندھا بوندھی کرنا کہتے ہیں - بمعنی جمع کردن سامان چیری باشد و بمعنی
 اسباب جبرئیل | استعمال یکسر بای مجرّد اسباب چیدن را بمعنی جمع کردن سامان
 موحدہ دوم و رای ہملہ و رجا و رة معاصرین استعمال توان کرد (ارو) سامان جمع کرنا -
 غم آلہ جبرئیل را گویند کہ بواسطہ آن بارہای سامان فراہم کرنا - سامان ہتیا کرنا -

(۱۵۱)

اسبابِ چیزی بہم افتادن استعمال - گذشت (ظہوری ۵) فروچیدم کام خورتن

بمعنی ہیتا شدن و حاصل شدن سامان چیزی اسباب نامائی بہ بازو برگ خود را بر سر برگ
باشد چنانکہ انوری گوید (۵) درین نحو پیری مراد آرم پ (اردو) دیکھو اسباب چیزی
و جوانی بہم افتاد و اسباب فراغت بہم افتاد در ہم چین -

جہان را پ (اردو) سامان جمع ہونا - سامان اسباب حلوانا تمام است (مقولہ)
مہتیا ہونا - صاحب ناصری فرماید کہ کنایہ باشد از نقصان

(۱۵۲)

اسبابِ چیزی درست شدن استعمال - کار است ، دیگر کسی از محققین فرس ذکر این

بمعنی ساز و سامان چیزی بہ رسیدن باشد - کرد - معاصرین عجم تصدیق این می کنند - فارسی
(عرفی ۵) با وجود آنکہ عشق آورد و صد چون در کاری سامان آن را نامکمل و ناقص
داروی تلخ پھر در دماغ اسباب درمانی بنید این مقولہ را استعمال کنند (اردو) سامان
درست پ (اردو) ساز و سامان درست ہونا ناقص ہے دکن میں جب کسی کام کا ہتھام

اسبابِ چیزی در ہم چین استعمال - یا سامان ناقص نظر آتا ہے تو کہتے ہیں "حلو"

بحث این بر اسباب چین گذشت و نہد پھیکا ہے "چاول کچے ہیں"

ہم ہمد را بنجانہ کور شد (اردو) کسی چیز کا سامان اسباب خانہ استعمال - صاحب ہند
فراہم کرنا - جمع کرنا - مہتیا کرنا - فرماید کہ مرادفات این در اثاثہ گذشت مو

(۱۵۳)

اسبابِ چیزی فروچیدن استعمال - عرض کند کہ مقصودش چیزین نباشد کہ این مرا

مرادف اسباب چیزی در ہم چین است کہ رخت خانہ و ترجمہ اثاث البیت است -

مرگب اضافی است (ارو) اثاث است	منیا رکبته بین -
(عربی) بقول امیر - مذکر - اسباب خانه دار	اسباب وادن استعمال - صاحب صفتی
گرستی کی چیزین -	ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید
اسباب خرازی استعمال - بفتح خای صحیح	(۱) بمعنی حقیقی سپردن اسباب و سامان
بقول صاحب رهنما بحواله سفرنامه ناصر الدین شاه	است و (۲) بمعنی پیدا کردن اسباب
قاچاق فروشندہ ہر قسم سامان را گویند	(شانی شہدی ۵۷) ہرچہ اسباب طرب
برہان بر لفظ (خرز) فرماید کہ اسباب خوردہ	ہست ہم بیدردان دہ پیوہ و انچہ وردست
فروشی را گفته اند از ہرہ و آئینہ و شانہ و	بجان من رنجور گذار پیوہ (انوری ۵۷) تا
امثال آن چہ (خرزی) خوردہ فروش باشد	خاک کف پای ترا نقش نہ بستند اسباب
(الخ) پس معاصرین بحکم لفظ اسباب در اول	تب لرزہ ندادند سقم را پیوہ (ارو ۱۱) اسباب
خرزی زیادہ کردہ اند و بعد رای مہملہ	حوالہ کرنا - دینا (۲) اسباب پیدا کرنا -
ہم - و این قسم الف را نتیجہ کلب و لہجہ تھانی	اسباب دلغ و زودین استعمال -
است و در قاعدہ فارسی ہم آمدہ و صاحب	معنی پنهان کردن سامان دلغ باشد کہ کتاب
قوانین و شکیری ذکر این کردہ چنانکہ (مہار	از جمع و فراہم کردن است و عینی نیست اگر بجا
والا مار) (ارو) خوردہ فروش - بقول	دلغ لفظ اخیر است استعمال کنیم مخفی مباد کہ
صاحب آصفیہ (فارسی) اسم مذکر - باطلی	(و زودین) بقول صاحب بحر بالتضم معنی
پرچونیا - پھری پھر کہینچہ والا - دکن میں	پنهان ساختن و ربودن ہم آمدہ (عربی ۵)

<p>منہم کہ بہر دل اسباب داغ می در دم نہ نسیم گلشن دل در داغ می در دم ہزار فری داغ کے اسباب جمع کرنا۔ کاشٹے کا توس نما اور از (۲) تجارتی کا سامان۔ نذر</p>	<p>اسباب در و گری استعمال۔ بقول صاحب عجم آ کہ در و دن کاہ یا غیر آن کہ آہ و اشا</p>
<p>آن ہم داخل آنت۔ صاحب رہنما جو سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کرد نحقی ساد کہ (درو گر) بقول صاحب رہن خفیف (درو گر) بحدف وال مہلہ دو ضم اول و فتح کاف فارسی۔ استاد چوب ترش باشد کہ بصری تجارت گویند و یکسر اول و فتح ثانی</p>	<p>اسباب در ہم کردن استعمال۔ استمال بمعنی پریشان (۱۵۵۱) اسباب در ہم کشیدن استعمال۔ آرتہ</p>
<p>خو اند (انتہی) پس باید کہ (۱) آہ در و دن کاہ و اشال آنرا یکسر وال مہلہ خوانیم و (۲) آہ تجارتی را بضم وال و یای تھمانی آخر۔ مصدریت و حذف وال بقاعدہ فارسی درست است چنانکہ (بدتر) و (تبر) و (زودتر)</p>	<p>اسباب در ہم کردن (طہوری ۵) اسباب و سامان درست کرنا۔ قرینہ سے رکنا (الف) اسباب دلبری (الف) بمعنی سامان (ب) اسباب دنیا دلبری۔ یعنی ناز</p>

و انداز و عشوه و کرشمه و غیره که خاصه مشوقان
 است (عنی هـ) اسباب دلبری همجنش خال و خط و زلف و ذقن منجم و چشم آرزو و بنا
 به فتنه داد و در عهد حسن او که بسامان فتنه است
 صاحب انند ذکر اب کرده از منی ساکت
 مؤلف گوید که (ب) بمعنی تحقیقی بالملکین یا
 حافظ شیراز ه جمشید خبر حکایت جام از جهان
 نبرد و زنها و دل بند بر اسباب دنیوی پنهانی
 میا و که از سند بالا استعمال
 (ج) اسباب دنیوی پیدا است که نقلاً
 فارسی - نریادت یا می نیست در آخر کتاب
 از شان و ترک و دولت که منسوب به سامان
 دنیا است (ارو و) الف) دلبری کا ساز
 و سامان - مذکر - یعنی عشوه و کرشمه - ناز و ادا
 و غیره (ب و ج) دنیوی ساز و سامان مذکر
 یعنی دولت - احتشام - شان و ترک و غیره که بر اسباب بستن بحث این گذشت و سند
 اسباب دیدن استعمال صاحب تصفی
 ذکر این کرده از منی ساکت و از شانی مشهدی
 هم بدست آمده (ب) صبری جوشد و

<p>منہم کہ بہر دل اسباب داغ می زردم : نسیم گلشن دل در داغ می زردم ہزار فری داغ کے اسباب جمع کرنا۔ اسباب دروگری استعمال۔ بقول مصنف</p>	<p>و ازوتر (اردو) (۱) و رانتی۔ بقول مصنف آصفیہ ہندی اسم مؤنث۔ ہنیا۔ گھٹن کاٹنے کا توس نما اور (۲) بخاری کا سامان۔ نذر اسباب درہم کردن استعمال بمعنی پڑنا</p>
<p>عجم آہ درودن کا ہ یا غیر آن کہ آہ و اشا آن ہم داخل آنت۔ صاحب رہنما جو سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کرد مخفی باد کہ (دروگر) بقول صاحب رہن مخفف (دروگر) بخند دال مہلہ دو ضمیم اول و فتح کاف فارسی۔ استاد چوب ترش باشد کہ بعر بی تجار گویند و یکسر اول و فتح ثانی</p>	<p>کردن سامان است و اصل این اسباب چیری درہم کردن) باشد ہجو اسباب طرب اسباب شکب وغیرہ (ظہوری ۵) کردہ ام خوش درہم اسباب شکب و طانتی پنی کتم بی تابی و خوش سر سامان می کتم : (اردو) ہنیا پڑنا۔ بگاڑنا۔ سامان درہم برہم کرنا۔ اسباب درہم کشیدن استعمال۔ آرتہ</p>
<p>شخصی کہ علہ درو می کند و آن را بعر بی خوانند (انتہی) پس باید کہ (۱) آہ درودن کاہ و اشال آنرا یکسر دال مہلہ خوانیم و (۲) آہ بخاری را بضم دال و یای تھمانی آخر۔ مصدریست و حذف دال بقاعدہ فارسی درست است چنانکہ (دتر) و (تبر) و (دو) کا</p>	<p>دروست کردن سامان باشد (ظہوری ۵) چہ سر گرمی کہ اسباب دکاناری کشی درہم پشلا و بگر کش آتش کا لای دکان شوہ (اردو) اسباب و سامان درست کرنا۔ قرینہ سے رکھنا (الف) اسباب دلبری (الف) بمعنی سامان (ب) اسباب دنیا دلبری۔ یعنی ناز</p>

واندا زو عشوه و کرشمه و غیره که خاصه مشوقان	سندی آورده (ه) بحسرت هر دم آن
است (عنی ه) اسباب دلبری همه جنبش	خال و خط و زلف و ذقن بنیم و بنجم آرزو و بنا
به فتنه داد و در عهد حسن او که بسامان فتنه است	مرگ خوشیستن بنیم و مؤلف گوید که بمعنی تحقیقی
صاحب انند ذکر (ب) کرده از معنی ساکت	مشاهده کردن سامان چنبری است (ارو)
مؤلف گوید که (ب) بمعنی تحقیقی با ملن نیا	ساز و سامان کا و کینا - مشاهده کرنا -
(حافظ شیراز ه) جمشید جز حکایت جام از جهان	اسباب ساختن استعمال - صاحب
نبرد و زنهاردل بلند بر اسباب دنیوی پختنی	اصفی ذکر این کرده از معنی ساکت و از یحیی
میاد که از شد بالا استعمال	لا اجمی شد آورده (ه) برای وصل او هر
(ج) اسباب دنیوی پیدا است که نقاد	اگر صد حیله انگیزم فلک یک یک برای دویم
فارسی - نریادت یای نسبت در آخر کنایه باشد	اسباب می سازد و مؤلف گوید که بمعنی مانا
از شان و ترک و دولت که منسوب به سامان	کردن و تهیه کردن و انتظام کردن باشد (ارو)
و نیاست (ارو) (الف) دلبری کا ساز	سامان کرنا - بقول آصفیه کسی چیز کی درستی کا
و سامان - مذکر - یعنی عشوه و کرشمه - ناز و ادا	انتظام کرنا - تیاری کرنا -
و غیره (ب وج) دنیوی ساز و سامان مذکر	اسباب سفر بستن استعمال - همان است
یعنی دولت - احتشام - شان و ترک و غیره که بر اسباب بستن بحث این گذشت و شد	
اسباب دیدن استعمال - صاحب اصفی	همدر آنجا مذکور و سندی دیگر از کلام طهوری
ذکر این کرده از معنی ساکت و از شانی مشهدی	هم بدست آمده (ه) صبری جوشد و

<p>اسباب سفر می بند دینے سختی کرد و داغ آرزو کے لوازمات۔ جیسے نایج رنگ۔ دہن دستہ خام مرانہ (اردو) سفر کی تیاری کرنا۔ وغیرہ۔</p>	<p>اسباب سفر کرنا۔</p>
<p>اسباب عقل سوختن (مصدر: عقل سوختن) بحث این بر (اسباب سوختن) کردہ ایم۔ آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت و از شغلی (اردو) دیکھو اسباب سوختن۔</p>	<p>اسباب سوختن استعمال۔ صاحب</p>
<p>اصفہانی سند آورده (۵) آزادگان غلام اسباب کردن خیریری را استعمال بمعنی در خانه تواند اسباب عقل سوخته دیوانہ</p>	<p>تواند پی مولف گوید کہ اگر چه معنی نفی این یقین</p>
<p>سامان کردن و انتظام کردن برای آنچه (ظہور) مکن گوخواہد این اسباب کہ بر نخت</p>	<p>سامان است و لیکن از سند پیش کردہ اش</p>
<p>خود را نہ کہ چشم گدایان شمت قیصر نمی آید (اسباب عقل سوختن) کنایہ باشد از بی عقل (اردو) سامان کرنا۔ دیکھو اسباب ساختن</p>	<p>شدن از قبیل دست از عقل شدن (اردو)</p>
<p>اسباب کشیدن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت و از دانش مشہدی</p>	<p>ساز و سامان جلا دنیا۔ بے عقل ہونا۔</p>
<p>اسباب طرب استعمال۔ بقول صاحب رہنما بحوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار</p>	<p>بمعنی سامان نعمہ و سرود باشد (اردو)</p>
<p>اسباب مایہ مولف گوید کہ معنی نقل اسباب عیش و نشاط (مذکر) صاحب آصفیہ نے</p>	<p>و سامان کردن است (اردو) سامان اٹھانا</p>
<p>سامان عیش پر لکھا ہے کہ اسم مذکر۔ نشاط ایک جگہ سے دوسری جگہ لیجانا۔</p>	<p></p>

<p>این را بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار معنی (از فلزات ساخته شده) گوید و مقصود جزین نباشد که در قالب ریخته شده مخفی بها که نگذاشته می اسباب بزرآب دیده می گشت که (فرغ) بافتح بقول صاحب انداخت گردن گرداب نه مؤلف گوید که معنی حقیقی عربی است معنی خنور و خنور بقولش لغت فرو گذاشتن سامان و با خود گرفتن اسباب فارسی است معنی ظرف و کاسه و کوزه و باشد (اردو) سامان - اسباب چهره دنیا و مانند آن مطلقاً (مفروغ) بقول غیاث</p>	<p>اسباب گذاشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده از معنی ساکت و از کلام ابوالفرح رونی سند آورده (ب) که حیل که نگذاشته می اسباب بزرآب دیده می گشت که (فرغ) بافتح بقول صاحب انداخت گردن گرداب نه مؤلف گوید که معنی حقیقی عربی است معنی خنور و خنور بقولش لغت فرو گذاشتن سامان و با خود گرفتن اسباب فارسی است معنی ظرف و کاسه و کوزه و باشد (اردو) سامان - اسباب چهره دنیا و مانند آن مطلقاً (مفروغ) بقول غیاث</p>
<p>معنی ریخته شده پس عجیب نیست که معاصرین عجم بر آخر (مفروغ) یا می تحتانی نسبت زیاد کرده صفت اسباب قرار داده باشند و (اسباب مفروغی) سامان در قالب ریخته شده را گفته باشند و آبکشت استعمال شده شد پس باید که رای همله را مضموم خوانیم و حذف و اواز وسط کلمه مطابق قاعده فارسی است چنانکه (هوشیار) و (هشیار) (اردو) و هلا هوا سامان - مذکر -</p>	<p>اسباب گنجیدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده از معنی ساکت و از کلام ابوالفرح رونی سند آورده (ب) که حیل که نگذاشته می اسباب بزرآب دیده می گشت که (فرغ) بافتح بقول صاحب انداخت گردن گرداب نه مؤلف گوید که معنی حقیقی عربی است معنی خنور و خنور بقولش لغت فرو گذاشتن سامان و با خود گرفتن اسباب فارسی است معنی ظرف و کاسه و کوزه و باشد (اردو) سامان - اسباب چهره دنیا و مانند آن مطلقاً (مفروغ) بقول غیاث</p>
<p>اسباب مفروغی استعمال - صاحب اسباب مکانیک استعمال - صاحب</p>	<p>اسباب و سامان استعمال - صاحب اسباب و سامان -</p>

رہنما بجا آئے سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار	مدور و طویل در آہا کہ آنرا در و بلین
نوشہ گوید کہ آہ را گویند کہ بوسیہ آن چیز	خوانند کہ از گردش و دورش - دیگر اجزای
صاحب بول چال صراحت کند کہ این نفر	اگر کار کند و بعر بی محور گویند و این مرکب است
است کہ از (میگ فی ٹک) لغت انگلیسی	از (اسباب) و (نور و) و (مانند) معاصرین
زبان ساختہ اند معنی آلات جاذبہ و کنا	عجم مطلق آہ اسباب گفتہ اند کہ بجایش گذشت و نور
از آہ کہ از ان آب بر کشند (ارو و) پانی	تحقیق نور دیدہ اسم مفعول (نور دیدن) و (مانند)
کہنچہ کی کل - (انتہی) پ (انگریزی)	معنی مثل پس (نور و مانند) چیز ی است کہ
اسباب نمودن استعمال صاحب	مشابہ باشد بہ چیز نور دیدہ شدہ ہچو جانماز
آصفی ذکر این کردہ از معنی ساکت و از میلی	یا بوریای نور دیدہ کنایہ از ہمان محور کہ ذکر
ہروی سندی آوردہ (س) تا خجل از	بالا گذشت و آن فی الحقیقت مشابہ بوریای
تنگدستی ساز دم در بزم خویش چینیاید غیر	نور دیدہ باشد پس ترکیب اضافی و نور و
اسبابیکہ می سوزد مراذ مؤلف گوید کہ	مانند اسباب (محور آہ باشد و قلب اضافت آن آہ)
بمعنی حقیقی است یعنی نشان دادن و بنظر	نور و مانند) دیگر ہچ (ارو و) بلین بقول صفتی
آوردن سامان - (ارو و) سامان و کھلانا	(ہندی) اسم مذکر محور - ہماری راس میں آپنے کی
اسباب نور و مانند استعمال صاحب	تعریف و خواہ نہیں کی ہر ہم کہ ہمین کہ وہ لو ہوا کی
رہنمای سہولت بجا آئے سفر نامہ ناصر الدین شاہ	یا اور کسی دہات کا گول اور طولانی اوزار جو کل
قاجار ذکر این کردہ چیز ی است سطر و	کے در میان ہوتا ہے جس کی مدد سے کل کے

<p>از اجزای گهوتی بین - جیسے چھاپے کی کل کا لین اسباب نہاد استعمال - صاحب اصفی ذکر این کرده از معنی ساکت و از کلام نظیری نیاپوری سند آورده (ع) اسباب زرم و زرم برابر نهاده پمؤلف گوید که اسباب</p>	<p>بخیال ما ازین سند اسباب برابر نهاده پیدایمی شود که بجای خودش نوشته ایم معنی مساوی داشتن سامان و حجر و اسباب نهاده معنی قائم کردن و داشتن سامان بمعنی شقی باشد (ارو) سامان مساوی کنه - اسباب کنه</p>
<p>بای دیگر و سکون را می فرشت نام شهر است که انوشیروان بنا کرده و طاق کسری در آن بود - بابای فارسی هم آمده - جامع این را (اسفانیر) و (اسفابر) نوشته بخیال ما این مرکب است از (اسپ) و (انبر) اسپ بمعنی فرس گذشت و انبر قبول بر بان یفتح اول و سکون ثانی و ضم بای عربی آلتی باشد از آهین که زرگران و سگران طلا و س تفت را بدان گیرند و عربی کلوب خوانند پس (اسپ انبر) قلب اضافت (انبر اسپ) باشد بمعنی آله که اسپ را می گیرند و شهری را بدین نام نامزد کردند که در کمال وسعت آبادی باشد و این آهین مبالغه در وسعت آن شهر است که اسپ بقبضه اش چنان بود که طلا در انبر تا به مردم سپارد چه رسد یعنی اسپ با وجود گرم سیری نمی توانست که سیر آبادیش کند و نمی توانست که از مصوره اش بیرون رود و از کثرت استعمال هم بر زبان و هم در رسم الخط بای اول بالف و دوم پیوسته (اسبانبر) علم قرا یافت و در (اسفانبر) بای عربی بقاعده تبدیل با فبا شد چنانکه (زبان) و (زفان) و در (اسفابر) نون بکثرت استعمال حذف شد - صاحب</p>	<p>بقول صاحب بر بان و مفت و اتند بای می بالف کشیده و بنون زده و ضم بای دیگر و سکون را می فرشت نام شهر است که انوشیروان بنا کرده و طاق کسری در آن بود - بابای فارسی هم آمده - جامع این را (اسفانیر) و (اسفابر) نوشته بخیال ما این مرکب است از (اسپ) و (انبر) اسپ بمعنی فرس گذشت و انبر قبول بر بان یفتح اول و سکون ثانی و ضم بای عربی آلتی باشد از آهین که زرگران و سگران طلا و س تفت را بدان گیرند و عربی کلوب خوانند پس (اسپ انبر) قلب اضافت (انبر اسپ) باشد بمعنی آله که اسپ را می گیرند و شهری را بدین نام نامزد کردند که در کمال وسعت آبادی باشد و این آهین مبالغه در وسعت آن شهر است که اسپ بقبضه اش چنان بود که طلا در انبر تا به مردم سپارد چه رسد یعنی اسپ با وجود گرم سیری نمی توانست که سیر آبادیش کند و نمی توانست که از مصوره اش بیرون رود و از کثرت استعمال هم بر زبان و هم در رسم الخط بای اول بالف و دوم پیوسته (اسبانبر) علم قرا یافت و در (اسفانبر) بای عربی بقاعده تبدیل با فبا شد چنانکه (زبان) و (زفان) و در (اسفابر) نون بکثرت استعمال حذف شد - صاحب</p>

سروری ذکر این کرده فرماید کہ در اصل اسفار پور و اسفانبر نیز گویند۔ مؤلف عرض کند کہ اندرین صورت اسفار لغت عرب باشد بقول منتخب بالکسر بمعنی روشن شدن و بقول صاحب نتهی الارب روشن شدن صبح و بتورہ بقول منتخب بالضم فاسد گشته پس۔ (اسفار پور) بمعنی فساد و روشنی صبح پیدا شده) باشد و نام شہری کہ بلندی عمارتش روشنی صبح را زایل کند و ظاہر نکند۔ اندرین صورت فاقہ تعدیل فرس بہ بای عربی بدل شد همچو (زفان) و (زبان) و رای مہملہ بہ نون چنانکہ (تار) و (تان) و واو بکثرت استعمال حذف شد چون (موشیار) و (ہشیار) پس (اسفار پور) (اسفانبر) شد و در (اسفانبر) صرف تبدیل رای مہملہ بانون و حذف واو واقع شد و در (اسفار) کہ مخفف (اسفار پور) باشد حذف رای اول و واو ہر دو۔ واللہ اعلم بالصواب (ارو) اسفانبر ایک شہر کا نام ہے جس کو نوشیروان نے آباد کیا تھا اور طاق کسری اسی شہر میں تھا۔ مذکر۔

اسباء | بقول برہان و ہفت کبیر اول و سکون ثانی و بای بالف کشیدہ و بہ ہائی زہ (۱) لشکر۔ انبوہ پیادہ باشد و (۲) سگ را نیز گویند کہ بہ نازی کلب خوانند و حالا بہ تخفیف (اسبہ) مشہور است و بابای فارسی نیز۔ خان آرزو و سراج بر (اسباہ و اسپہ) گوید کہ لشکر و سگ و پیادہ و سپہ مخفف آن و ازین ماخوذ است (اسبان) کہ ہمیشہ موضع اقامت سپاہ ایران بود و دران سگ نیز بسیار بود۔ پس بدو جهت منسوب باشد زیرا کہ الف و واو در اسپان برای نسبت است چنانکہ صاحب تاریخ اصفہانی گفتہ مؤلف گوید کہ نتیجہ این ہمہ تحقیق آنست کہ اصل این (سپاہ) بود بہ بای فارسی بمعنی اول و معنی دوم

مجاز آن بوجهی که خان آرزو ذکرش کرد - بای فارسی با عربی بدل شد چنانکه (تپ) در (تب) و (اسپ) و (اسب) و الف وصلی و راولش آورده (اسباه) کردند و (اسپاه) به بای فارسی هم چنین معنی می آید پس (اسپاه و سپه) را مختلف (اسپاه) نتوان گفت چنانکه خان آرزو نوشته و صراحت (اسپاهان) بجایش کشیم (ارزو) (۱) سپاه - بقول صاحب صفیه (فارسی) اسم مؤنث - فوج - لشکر - (۲) کتا - بقول آصفیه (هندی) اسم مذکر کلب - سگ - ایک شهو رجانور کا نام جو را تون کو بھو کتا اور آدمیون کا کمال فیت ہوتا ہے -

اسبقول صاحب ناصری در آغاز کتاب بذیل آرایش سوّم فرماید که این نبات شبیه به گوش اسپ - چه غول یعنی گوش آمده و از اسپا رسی اسپرزه نیز گویند و عربی بذرقطونا و از اشعار و شعر به (شپش) تشبیه داده اند و آنرا (اسبقول جانور) خوانند و جانور یعنی جان دار - صاحب سروری ذکر این کرده و وجه تشبیه مینماید صاحب ناصری هم آورده بر معنی بذرقطونا قائم - صاحب برهان این را به بای فارسی و کبسر اول و فتح ثالث آورده بذکر وجه تشبیه بالا فرماید که چون برگ آن گوش اسپ شبیه است بنا بر اسپ غول خوانند و گوید که بعضی شپش تشبیه کرده اند و بفتح اول هم درست است خان آرزو در سراج به بای فارسی نوشته نسبت وجه تشبیه گوید که اصحّ نیست که خود شبیه گوش اسپ است نیز فرماید که برین تقدیر باید که بفتح اول خوانیم صاحب رشیدی فرماید که اسپغول - و اسپوش و پیوش و پیوش همه مرادف کیدگیر است یعنی گیاه هر

بشا بہت گوش اسب وغول گوش باشد۔ مؤلف گوید کہ نسبت مرادفات این بجای
 خودش بحث کنیم در اینجا ہمین قدر قابل عرض است کہ تخم معروف است نہ گیارہ معروف
 صاحبان ہفت (در تری و پہلوی) و شش دانہ و جامع و مؤید ہم ذکر این بہای فارسی
 کردہ اند بخیاں مابای فارسی و عربی چیزی نیست۔ فارسیان با یکدیگر تیدیش کنند چنانکہ
 بر (اسب) ذکرش کردہ ایم و در وجہ تسمیہ این کہ بلانہ ذکر شد اتفاق محققین فرس است
 و ما ہم اتفاق داریم نسبت فتح الف مارا بخیاں خان آرزو اتفاق است و وجہی
 نیست کہ آرا کسور گیریم و محاصرین تخم نیز الف فتح خوانند۔ صاحب محیط فرماید کہ اسم فارسی
 است و بفارسی قدیم (اسپیوس) و (اسپیوس) و (اسفیش) می نامند و در صفحہ ۱۸ ہم
 (اسپرزہ) و در شیرازی نام (سنگو) و (سنگو دریدہ) معروف و بعربی (بذر قطونا) و برومی یا یونانی
 یا سریانی (بشولیون) و یونانی (تیلیون) و سریانی (قاطو) و ترکی (قارنی باروق)
 و ہندی (اسپول و ایگول) و (کتیلا) گویند نبات آن در زمین فرو می ریزد
 بقول شیخ سرد و تر و دوم گویند سرد و رسوم و مائل بر طوبت اندک۔ گویند کہ کوفہ آن
 و حرارت شدہ می تواند از تحلیل ظاهر خالی نیست شمس آن منفع و منجر اورام و منافع بسیار
 دارد (ارو) اسبول۔ بقول امیر فارسی (ندگر) بزرقطونا۔ ایک قسم کا عا بدار تخم خوش
 اور بعض امراض کے لئے مفید ہوتا ہے اس کا فراج سرد و تر ہے۔ کٹا اور بھوسا
 نکالا ہوا اسم ہے۔ سلم چھانکا جاتا ہے یا عا ب استعمال کرتے ہیں (سودا) حساب
 پیش کو تہلا یا کٹول پند واسطے پیسے کے لکھا اسبول :

اسبغول جانور (اصطلاح) صاحب	بذر قوطونا آورده اند ظاهر بمعنی نرسیده اند
ناصری در آرایش ستم آغاز کتاب بر	(النج) و صاحب ناصری بر لغت (اسبغول)
(اسبغول) و خان آرزو در سرخ و صاحب	جوایش داده مؤلف گوید که اعتراض
رشدی بر لفظ (اسبغول) ذکر این کرده اند	جهانگیری بر (هند و شاه) و (حافظ اوبی)
کنایه باشد از شیش که بقول بر بان جانور است	بسیار درست است که در شعر بهرامی
معروف که در سر سید می شود محققین بالا گویند	بمعنی بذر قوطونا نیست و آنرا بذر قوطونا
که جانور در اینجا بمعنی جاندار است و بدین وجه	آوردن درست نباشد بلکه شعر مذکور متعلق
که شیش مشایبه باشد به اسبغول - آن را	از (اسبغول جانور) است که کنایه از شیش
اسبغول جاندار گفتند (بهرامی سرخی ۵)	باشد ولیکن ادعای جهانگیری هم درست نباشد
به پنج گاه نیارم بجانم که در مقام بچه که خانه پزند	که درین شعر اسپخول را به خای مجعنه نوشته بمعنی
اسبغول جانور است نه صاحب جهانگیری	(گندگی مرغان) گرفته است - اهل تحقیق را
همین شعر را به سند (اسپخول) آورده و در	درین معنی کلام است و ما بجای خودش بر
مصرع ثانی (اسبغول بنین مجعنه) را (اسپخول)	لفظ (اسپخول) تصفیه آن کنیم چون این شعر را
به خای مجعنه نقل کرده - اهل تحقیق بر لفظ اسبغول	در نسخ متعدد دیدیم - در مصرع شانیش
(اسبغول) بر او اعتراض کرده اند و خود صفا	اسبغول به بنین مجعنه یا قتم نه به خای منقوطة
جهانگیری بر (اسپخول) فرماید که آنچه (هند و شاه)	از اینجا است که ما این را سند (اسبغول جانور)
(و حافظ اوبی) این شعر را بذر اسبغول بمعنی	قرار دادیم (اردو) چون - بقول آصفیه

(هندی) اسم مؤنث شیش - ده کیڑے جو بالون | ایکٹرونیٹ غنوت جسم باسیل کربس سے پڑ جاتی ہیں -

اسپور | بقول صاحب اندجوالہ فرنگ فرنگ بفتح اول و ضم ثالث لنت فارسی است
معنی احمق - دیگر کسی از متحققین فرس ذکر این به بای عربی نکرد و اصراحت این بر اسپور
به بای فارسی کنیم می آید (اردو) دیکھو - اسپور -

اسپونتن | بقول برهان باتامی قرشت بروزن پہلو شکن ملعت ژند و پاژند معنی

(۱) دیدن و مشاهده کردن و (۲) معنی دوانیدن - صاحب ناصری بجوالہ برهان بر
معنی اول قانع - صاحبان ہفت دانند این را به بای فارسی آورده اند و صاحبان
موارد و جهانگیری همین لغت را به تائی فوقانی (استونتن) ہم معنی اول نوشته اند و صاحب
موارد به بای فارسی ہم ذکر کرده مؤلف گوید کہ (اسب و اسپ) بیای عربی و فارسی
ہر دو یکیت و (ون) بقول برهان بفتح اول معنی شبہ و نظیر و مانند آمدہ و (تن) علامت
مصدر پس (اسب و ون تن) معنی حقیقی مانندگی اسپ و جادارد کہ معنی دوانیدن
گیرند بہ تصرف حرکات و بدین وجہ کہ (است - بتائی فوقانی) مخفف استراست -

(استونتن) بہ معنی (مانندگی استر) من وجہ باد و انیدن تعلق دارد و بقول برهان
(است) بتائی فوقانی معنی اسپ ہم آمدہ - ولیکن برای معنی اول ہمچہ بفہم نامی آید
و تبدیل بای عربی و فارسی بتائی فوقانی ہم خلاف قیاس است و چارہ نیست بجز
برای معنی اول اسپون و اسپون و استون را لغت ژند و پاژند معنی مشاہدہ - اسم جامد
گیریم - حیف است کہ ذخیرہ موجودہ بتحقق این کفایت نکرد (اردو) (۱) دیکھنا (۲) دونا

<p>اسبه بقول صاحبان برهان و هفت و جامع و اندک بسراقل و سکون ثانی و فتح با ابد و ظهور های تیز - مخفف (اسباه) است که گذشت و فرماید که بابای فارسی گفته اند مؤلف عرض کند که ما همدراختن کمال کرده ایم (اردو) و بگویم اسب -</p>	<p>اسبه بقول صاحبان برهان و هفت و جامع و اندک بسراقل و سکون ثانی و فتح با ابد و ظهور های تیز - مخفف (اسباه) است که گذشت و فرماید که بابای فارسی گفته اند مؤلف عرض کند که ما همدراختن کمال کرده ایم (اردو) و بگویم اسب -</p>
<p>اسبیل بقول صاحب سروری بخواه تحفه بعد از سین بای موحده بوزن (اندیل) و زد اسپ را گویند که بغیر از اسپ و زدین کار دیگر کنند - صاحبان برهان و رشیدی و جامع و ناصری و اندک ذکر این به بابی فارسی کرده اند و با بلفظ (اسب) صراحت کرده ایم که به بابی عربی و فارسی هر دو آمده خان و سرمراج فرماید که ظاهر در اصل (اسبیر) بود و مرکب از (اسب) و (یر) میسر معنی یاد و و چون او غیر از اسپ چیزی نه و زد او را ترکی بدین - موسوم کردند که گویا یاد اسپ دارد (ایل) اسم فاعل ترکیبی معنی دوست دارند</p>	<p>اسبیل بقول صاحب سروری بخواه تحفه بعد از سین بای موحده بوزن (اندیل) و زد اسپ را گویند که بغیر از اسپ و زدین کار دیگر کنند - صاحبان برهان و رشیدی و جامع و ناصری و اندک ذکر این به بابی فارسی کرده اند و با بلفظ (اسب) صراحت کرده ایم که به بابی عربی و فارسی هر دو آمده خان و سرمراج فرماید که ظاهر در اصل (اسبیر) بود و مرکب از (اسب) و (یر) میسر معنی یاد و و چون او غیر از اسپ چیزی نه و زد او را ترکی بدین - موسوم کردند که گویا یاد اسپ دارد (ایل) اسم فاعل ترکیبی معنی دوست دارند</p>

اسپ و رام کننده اسپ باشد کنایه از آ (ار و و) و کجود (اسب)	اسپ و رام کننده اسپ باشد کنایه از آ (ار و و) و کجود (اسب)
وزو - الف و دوم از کثرت استعمال حد (الف) اسپ آتش فعل (اصطلاح بقول)	وزو - الف و دوم از کثرت استعمال حد (الف) اسپ آتش فعل (اصطلاح بقول)
شد چنانکه (ازین) را بخذف الف دوم	شد چنانکه (ازین) را بخذف الف دوم
(ازین) کردند و جادو کرد که مثل این (اسپ)	(ازین) کردند و جادو کرد که مثل این (اسپ)
بر (گیریم) ففتح بای عربی بمعنی برنده اسپ	بر (گیریم) ففتح بای عربی بمعنی برنده اسپ
اسم فاعل ترکیبی - کنایه از اسپ وزو که آتش پای و آتش فزاج را بصفت اسپ	اسم فاعل ترکیبی - کنایه از اسپ وزو که آتش پای و آتش فزاج را بصفت اسپ
اسپ رامی برد - رای مهمله آخر بقا عده آورده اند چنانکه بر لفظ (اسب) گذشت پس آتش	اسپ رامی برد - رای مهمله آخر بقا عده آورده اند چنانکه بر لفظ (اسب) گذشت پس آتش
فارسی که بالا گذشت به لام بدل شد اسبل	فارسی که بالا گذشت به لام بدل شد اسبل
شد و از اجتماع دو با - کی را حذف کردند	شد و از اجتماع دو با - کی را حذف کردند
(اسبل) باندو میان با و لام یای تختانی	(اسبل) باندو میان با و لام یای تختانی
آوردند برای سهولت تلفظ چنانکه (شبخون)	آوردند برای سهولت تلفظ چنانکه (شبخون)
و (شبخون) و انداء علم بحقیقه الحال - نیاید	و (شبخون) و انداء علم بحقیقه الحال - نیاید
عمارت برقیاس است دس (ار و و) کجود	عمارت برقیاس است دس (ار و و) کجود
چور - مذکر - ده شخص جو کجود که چرا یا کرتا ہے	چور - مذکر - ده شخص جو کجود که چرا یا کرتا ہے
اسپ همان اسب است که بیای عربی	اسپ همان اسب است که بیای عربی
بجایش مذکور شد و کیفیت تبدیل بای عربی	بجایش مذکور شد و کیفیت تبدیل بای عربی
به فارسی و صراحت ماخذ همدتا بخاکرده ایم	به فارسی و صراحت ماخذ همدتا بخاکرده ایم

<p>اصطلاح - بقول آورده اند (س) بر آشت آن پورسندیا صاحب بحر عجم چیزی است که شکل حیوانی خست جوانی بد اسپ افکن و نامدار پنهان راز و لم بر اصطلاح نصب کنند - خان آرزو در هر وی (س) اسپ افکن میدان دلیری چراغ ذکر این کرده و از اشرف سند آورد بدلیری پورسندیا جشن فولاد بگوید که به بجا اسپ گفته است (س) بگسلد از مؤلف گوید که اسم فاعل ترکیبی است از کیدگر در دم چو تار عنکبوت نه گرگنی چون اسپ</p>	<p>اصطلاح - بقول آورده اند (س) بر آشت آن پورسندیا صاحب بحر عجم چیزی است که شکل حیوانی خست جوانی بد اسپ افکن و نامدار پنهان راز و لم بر اصطلاح نصب کنند - خان آرزو در هر وی (س) اسپ افکن میدان دلیری چراغ ذکر این کرده و از اشرف سند آورد بدلیری پورسندیا جشن فولاد بگوید که به بجا اسپ گفته است (س) بگسلد از مؤلف گوید که اسم فاعل ترکیبی است از کیدگر در دم چو تار عنکبوت نه گرگنی چون اسپ</p>
<p>اصطلاح - بقول آورده اند (س) بر آشت آن پورسندیا صاحب بحر عجم چیزی است که شکل حیوانی خست جوانی بد اسپ افکن و نامدار پنهان راز و لم بر اصطلاح نصب کنند - خان آرزو در هر وی (س) اسپ افکن میدان دلیری چراغ ذکر این کرده و از اشرف سند آورد بدلیری پورسندیا جشن فولاد بگوید که به بجا اسپ گفته است (س) بگسلد از مؤلف گوید که اسم فاعل ترکیبی است از کیدگر در دم چو تار عنکبوت نه گرگنی چون اسپ</p>	<p>اصطلاح - بقول آورده اند (س) بر آشت آن پورسندیا صاحب بحر عجم چیزی است که شکل حیوانی خست جوانی بد اسپ افکن و نامدار پنهان راز و لم بر اصطلاح نصب کنند - خان آرزو در هر وی (س) اسپ افکن میدان دلیری چراغ ذکر این کرده و از اشرف سند آورد بدلیری پورسندیا جشن فولاد بگوید که به بجا اسپ گفته است (س) بگسلد از مؤلف گوید که اسم فاعل ترکیبی است از کیدگر در دم چو تار عنکبوت نه گرگنی چون اسپ</p>
<p>اصطلاح - بقول آورده اند (س) بر آشت آن پورسندیا صاحب بحر عجم چیزی است که شکل حیوانی خست جوانی بد اسپ افکن و نامدار پنهان راز و لم بر اصطلاح نصب کنند - خان آرزو در هر وی (س) اسپ افکن میدان دلیری چراغ ذکر این کرده و از اشرف سند آورد بدلیری پورسندیا جشن فولاد بگوید که به بجا اسپ گفته است (س) بگسلد از مؤلف گوید که اسم فاعل ترکیبی است از کیدگر در دم چو تار عنکبوت نه گرگنی چون اسپ</p>	<p>اصطلاح - بقول آورده اند (س) بر آشت آن پورسندیا صاحب بحر عجم چیزی است که شکل حیوانی خست جوانی بد اسپ افکن و نامدار پنهان راز و لم بر اصطلاح نصب کنند - خان آرزو در هر وی (س) اسپ افکن میدان دلیری چراغ ذکر این کرده و از اشرف سند آورد بدلیری پورسندیا جشن فولاد بگوید که به بجا اسپ گفته است (س) بگسلد از مؤلف گوید که اسم فاعل ترکیبی است از کیدگر در دم چو تار عنکبوت نه گرگنی چون اسپ</p>

صحیح است و ہمدرد سناؤ کر مافذش ہم کر دیم	مرادف (اسپناخ) و (اسپانج) و معرب آن
انچہ محققین اول الذکر در معنی الف بتعریف	اسفناخ بمعنی ترہ معروف و صاحب برہا
شجاع و دلیر (تہنا و یکتہ بر فوج غنیمت سپ	(ب) اسپانج فرماید کہ بابائی فارسی بلف
انداختن) را نوشته اند بخمال مارت نیست	کشیدہ و فتح و نون و سکون جیم مرادف اسفناج
بلکہ (الف) ہم مثل (ب) و معنی دارد (۱)	و آن بنبری است کہ در آتش کفندہ صاحب
معنی اسپ افگندہ در میدان و غیر ذلک	ناصری ذکر ہر دو کردہ فرماید کہ ترہ است کہ
یعنی سوار بر اسپ خود را بمیدان افگندہ	در آتش کفندہ و از ان بورانی سازند (مولوی
(۲) بزور بازو اسپ را بر زمین افگندہ	مغوی (ب) (۵) اسپانج خوشیم خوان
و از ہمین معنی کنایہ باشد از مرد شجاع و دلیر	و تارش شود شیرین یا باہر و دوشدم نخچہ تابا تو
این کنایہ را من وجہ بمعنی اول ہم متعلق توان	بہ پیوستہ ہم صاحب سروری بذکر (ب) فرما
کرد (اردو) (الف) (۱) گھوڑا ڈالنے والا	کہ باخای کلمجہ اصح است اگرچہ با جیم شہرت
(۲) دلیر شجاع (ب) (۱) گھوڑا ڈالنا قبول	دارد۔ صاحب جامع ہم ذکر (ب) کردہ گوید
صاحب آصفیہ کسی رخ پر گھوڑے کو دوڑانا	کہ اسفناج معروف است خان آرزو در رخ
گھوڑا سر پٹ کرنا۔ کسی کے پیچھے گھوڑا لیکانا	بر ذکر (ب) قانع و گوید کہ بیای پارسی بالف
گھوڑے سے تعاقب کرنا (۲) گھوڑے کو کشیدہ	و فتح و نون و سکون جیم بمعنی اسفناخ کہ
سبزی معروف باشد صاحب اند بذکر الف	گر ادینا۔
(الف) اسپانخ قبول صاحب رشید	فرماید کہ اسفناخ معرب آنست و آزا۔۔۔

<p>(ج) اسپانخ نیز گویند و نسبت (ب) عربی) باشد حیف است که لغات فرس نوشته که مرادف (الف) است صاحب محیط بر (اسفانخ) گویند که این را برومی (ایریقا) و (اسپانک - لغت فارسی) کرده) باتی حال بفرنگی (اسپس) و بفارسی (اسفلج) و (اسپناج) و (اسپانک) و پهنی (پانک) گویند بقعه مشهور است - سرود را خراول و گویند معتدل و گرمی و سردی و تری و بیک ابدان یابسه و صاحبان و سواس و صلع را غذای نیک و نافع و منافع بسیار دارد و سوا اسپیل آورده که اسم یونانی این اسپنا گیا) است مؤلف عرض کند که فارسی از همین اسم یونانی (اسپانک) ساخته باشند زیادت الف صلی در اول و تبدیل کاف فارسی بعربی و حذف یا و الف آخر و تقدیم الف بر لون و این قسم تصرف خلاف قیاس و در لغات السنه غیر یافته می شود و تقریر پس اهل این در فارسی (اسپانک بکاف</p>	<p>(عربی) باشد حیف است که لغات فرس ازین ساکت اند و مجرد صاحب محیط ذکر (اسپانک - لغت فارسی) کرده) باتی حال مبتدل سمین (اسپانک) (اسپانخ) است به تبدیل کاف عربی بخای معجمه بحسب قاعده فرس همچون (تلمک) و (تلخ) و به تبدیل خای معجمه به جمیم عربی (اسپانخ) کردند که صاحب قوانین دستگیری ذکر این قسم تبدیل خای معجمه به جمیم عربی کرده است و هم در اسپنا فرموده که همین قاعده (اسفانخ) را (اسفانخ) کردند و بای فارسی به فاهم بدل شود و چنانکه (پیل) و (فیل) و هم ازین قبیل است تبدیل بای فارسی به فادر (اسفانخ) و (اسفاناج) و (اسفلخ) و (اسفناج) و زیادت الف سوّم در (اسپانخ) هم بقاعده فارسی درست است چنانکه (میرد) و (میراد) و (مهار) و (ماهار)</p>
--	--

<p>میں متحقق شد کہ (اسپانام) و جمیع مرادفات کفش و موزہ نصب کنند و (۲) اسپ انگیزا آن کہ بالاند کور شد مفرس است و ماخوذ از رانیز گویند کہ سوار باشد و (۳) امر باین معنی لغت یونانی (اردو) الف - ب - ج ہم مہست یعنی اسپ را برا انگیز و بجان - صنا و یکھواخیر و س -</p>	<p>نماصری پیاغربی بر معنی اول قانع و ہمچنین خان آرزو در سراج بہ بای فارسی و صاحب</p>
<p>(الف) اسپ انداختن (اصطلاح)</p>	<p>بجربای فارسی معنی اول و دوم را آورد</p>
<p>(ب) اسپ اندازی (الف) مراد</p>	<p>و صاحب سروری بہ بای فارسی ذکر ہر سہ</p>
<p>ہر دو معنی اسپ افگندن باشد کہ گذشت</p>	<p>معنی (ب) کردہ مولف عرض کند کہ بای</p>
<p>و (ب) حاصل بالمصدر (الف) صاحب</p>	<p>عربی و فارسی ہر دو درین لغت کی است</p>
<p>رہنما بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار</p>	<p>کہ صراحت آن بر لفظ (اسب) کردہ اہم</p>
<p>ذکر (ب) کردہ است و صاحب بول چال</p>	<p>(الف) اصل است بمعنی بز انگین و ہوشا</p>
<p>ہم (اردو) (الف) دیکھو اسپ افگندن</p>	<p>کردن اسپ باشارہ ہمیز یا مجر و پاشہ یا چیز</p>
<p>(ب) اسی کا حاصل بالمصدر گھوڑا ڈالنا</p>	<p>دیگر و (ب) امر حاضر و اسم فاعل ترکیبی است</p>
<p>مصدر کے وزن پر آتا ہے -</p>	<p>و معنی اولش کنایہ باشد بہ معنی فاعلی (اردو)</p>
<p>(الف) اسپ انگینختن (اصطلاح)</p>	<p>(الف) ایڑ کرنا - بقول امیر گھوڑے کو تیز کرنا</p>
<p>(ب) اسپ انگیز (ب) بقول</p>	<p>برہان و ہفت کہ بہ بای عربی آوردہ (انہمیز کے لئے ایڑی مارنا - گھوڑے کو ٹھکرانا بقول</p>
<p>راگویند و آن آہنی باشد تیز کرنا پاشہ</p>	<p>صاحب آصفیہ ہمیز کرنا بھی انہیں مغولین</p>

<p>مستعمل ہے (ب) (۱) ہمیز بقول صاحب (۲) ایڑ کرنے والا۔ ہمیز کرنے والا (الف) آصفیۃ فارسی (سم مٹوٹ) وہ آہستی میخ کا اسم فاعل (۳) ایڑ کر۔ ہمیز کر (الف) کا جو سواروں کی ایڑی پر لگی ہوتی ہے۔ امر حاضر۔</p>	<p>شاہ</p>
<p>اسپانیول بقول صاحب رہنما و صاحب روزنامہ سجاوہ سفرنامہ ناصر الدین قاجار معنی اسپین است و اسپین بقول امیر بخت انگلیسی ملک ہسپانیہ و اندلس را گویند کہ در جنوب فرانس واقع است و بتحقق ما استعمال این کلمہ نون و ضم یای تحتانی و سکون واو و لام است و این مغرٹ باشد بخلاف قیاس (اردو) اسپین بقول امیر (انگریزی) ملک ہسپانیہ۔ اندلس۔ جو فرانس کے دکن میں واقع ہے۔ مذکر۔</p>	<p>اسپاہ</p>
<p>اسپاہ اکبر اول بہان (اسپاہ) است زیادہ کردہ اسپاہان نام شہری نہادند۔ کہ بہ بای عربی گذشت مابحث کامل بعد از آن شہر ہمیشہ موضع اقامت سپاہ ایران کردہ ایم۔ صاحبان رشیدی و پہلوی و سر بود و در آن سگ نیز بسیار می بود چنانچہ و سروری و شمس و مؤید ذکر این کردہ اند۔ مؤلف تاریخ اصفہان (علی بن حمزہ) ذکر این کردہ (اردو) دیکھو اسپاہ۔</p>	<p>اسپاہان</p>
<p>اسپاہان بقول صاحب رشیدی نام (اردو) اصفہان۔ بقول امیر ملک فارک شہری کہ اصفہان شہر بجا و مہملہ نامند و این کے وسط میں ایک بہت بڑا شہر ہے جو مرکب است از (اسپاہ) کہ معنی لشکر و سگ کسی وقت میں دارالخلافہ بھی تھا۔ یہاں گذشت والف و نون نسبت را در آخرش کی ملو ارا و سر مرہ مشہور ہے۔</p>	<p>اسپاہان</p>

<p>اسپ باروت اصطلاح - بقول بهاء صورت اسپ می سازند که آتش بازان آتش در حرکت آرند - صاحب انند فرمایند اسپ کاغذی است که آتش در حرکت آید (ارو) باروت کاغذی است - آتش بازی کاغذی - مذکر -</p>	<p>اسپ المخی استعمال - صاحب رهنما سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار - ذکر این کرده فرمایند بچه خانه زاد اسپ را گویند - صاحب غیاث بر (المخی) نوشته که کبیر اول ویای غیر محفوظ و سکون لام و خای معجمه بی گله اسپان لغت ترکی است و از بعضی ترکان (المخی) بزیادت یای تختانی در آخر هم سموع (اتلی)</p>
<p>اسپ بجل اصطلاح - بهار ذکر این کرد از معنی ساکت و صاحب انند مشکه و هر دو از سعید اشرف سند آورده اند (س) بچو در پی آن شوخ و غل و تون عمر من است اسپ بجل و دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و در نسخه قدیم بهار عجم این را به جای حطی قاع کرده است و در مصرع دوم سند هم بجای حطی نوشته خان آرزو در سراج (بجل) زن بجل به جیم فارسی آورده فرمایند که شخصی که پیوسته لباس را ضلع کند و چرکین سازد و صاحب برهان هم این را نوشته - پس عجبی نیست که</p>	<p>و صاحب لغات ترکی (المیقی) به قاف را بمعنی گله اسپان نوشته فرمایند که لغت معجمه هم مادر لغات ترکی به خای معجمه نیافتیم بخیا ما فارسیان (المینی) را به تبدیل غین معجمه معجمه (المخی) کردند چنانکه (چرخ) و (چرخ) و جا دارد که (المیقی) به قاف را هم به تبدیل قاف بخای معجمه (المخی) کرده باشند چنانکه (چقماق) و (چخماق) بای حال - معنی لفظی این (اسپ گله اسپان) است و گنایه باشد از بچه اسپ خانه زاد (ارو) خانه زد چکر</p>

<p>اسپ بریزین درآوردن استعمال بقول بہارکتابیہ از تہیہ سواری کردن (حکیم زلالی ۵) بریزین درآوردن بادی ہنکہ صد میدان بالٹش طرح دادی پ صاحب اند این را با (اسپ و زین کشیدن) آورد مرادش گوید۔ یعنی بالامولف گوید کہ متعلق است از (باد بریزین کردن) و باد در نجا استعارہ باشد از اسپ و این داخل</p>	<p>فارسیان این رصفت اسپ قرار دادہ باشند کہ پیوستہ بہ بی اختیاری چرکین سازد و این مرضی از امراض اسپان و بلحاظ معنی مصرع اول نہ تشبیہی است برای بی خودی کہ توسن عمر خود (اسپ بکل) قرار دادہ یعنی اسپ کہ دائم چرکین بہ بے اختیاری کند (اردو) وہ گھوڑا جو ہمیشہ بے اختیار لید کرے یہ حالت ایک خاص مرض میں پیدا ہوتی ہے۔</p>
<p>اسپ بدویدن آخوریادی کند (اسپ است در تعیم) اسپ بریزین درآوردن (اردو) صاحب آصفیہ نے (زین دہرنا) (زین کنا) پر لکھا ہے کہ گھوڑے پر کاٹھی کنا چار جامہ لگانا۔ ہماری رائے میں اس سے تہیہ سواری کرنے کے معنی پیدا ہوتے ہیں۔ اسپ پی کردن (مصدر اصطلاحی) یعنی پی اسپ بریدن باشد یعنی رگ پاشنہ بریدن برای منع دویدن و راہ رفتن و کنا یہ باشد از مغدور و پی کار کردن اسپ را (انوری ۵)</p>	<p>صاحبان خزینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ از معنی و محل استعمال ساکت اند مولف گوید کہ فارسیان چون کسی را مشغول در محنتی بنید گویند آغا مرفوزان بسیری بخور کہ اسپ بدویدن آخوریادی کند، مقصود اینست کہ محنت کشندہ غذا را زود مضمم کند و اشتہای غذا آغاز شود قبل از وقت (اردو) دکن میں کہتے ہیں۔ محنت میں غذا کا لطف آتا ہے۔</p>

<p>از سہ پنج تو خضم تو پی کرد اسپ پنجو محمی کر خد واک چرخہ مادر شکست پنجفی مباو کہ مصرع اول بعد لفظ اسپ کلمہ را مخذوف گیریم (ارو) گھوڑے کی کوچین کاٹنا صاحب آصفیہ نے (کوچین کاٹنا) پر لکھا ہے کہ پی کردن کا ترجمہ ہے یعنی اڑی کے اوپر سے پاؤں کے پٹھے کاٹ ڈالنا۔</p>	<p>قانع مؤلف عرض کند کہ (الف) اصل است بمعنی دو اندن اسپ و (ب) اہم فاعل مفعول ترکیبی یعنی اسپ تازندہ بمعنی دوم مجازان یعنی روزی کہ در آن فارسیان اسپ تازند و سیر از خانہ روند و آن روز ہجرت ہم ہر ماہ ملکی است و پچنین معنی سوم ہم مجاز باشد یعنی میدانی ہوا کہ در آن اسپ تازند (ارو) (الف) گھوڑا</p>
<p>(الف) اسپ تاختن استعمال صاحبان</p>	<p>دوڑانا (ب) (۱) گھوڑا دوڑانے والا۔</p>
<p>(ب) اسپ تاز برہان و بھرت و جامع و سراج ذکر کیا کہ بابای فارسی و تازی قرشت پروزن دست باز (۱)</p>	<p>(۲) ہر ماہ ملکی کی اٹھارویں تاریخ (۳) مسطح اور ہوا رسیدان جس میں گھوڑے دوڑائیں گے اسپ تازی شدہ مجروح زیر پالان</p>
<p>معروف کہ اسپ دو اندہ باشد و (۲) نام روز ہجرت است از ماہ ہای ملکی و (۳) زمین ہوا را نیز گفتہ اند صاحب ناصری و اند بذکر ہر سہ معنی بالا نسبت معنی سوم صراحت کند کہ زمین صاف و ہوا کہ قابل تاختن اسپ باشد صاحب جہا گیر می و شمس بمعنی دوم</p>	<p>طوق زرین ہمہ ور کردن خرمی بنیم (مثل) این شعر خواجہ شیراز است کہ فارسیا بطور مثل استمالش کنند۔ صاحب محبوب اللہ ذکر این کردہ از معنی و محل استمالش ساکت مؤلف گوید کہ چون صاحب علم و فضل و ماہر فن و کمال را از ما مساعدت بخت بشکلا</p>

مصیبت احتیاج جنیند و علی الرغم آن بخیر دل
 را بیاوری طالع در خوشحالی فارسیان این بدولت و ناچارہ کم نصیب ہوتا ہے۔ اور
 مثل رازنند (اردو) تازی مار کہا ہے ترکی اُس سے خدمت زیادہ لی جاتی ہے۔
 آتش پائے صاحب محبوب نے اسکو
 لکھا ہے اور یہ فارسی مثل کا بعینہ ترجمہ ہے
 صفات اور خوبیوں کے اعتبار سے عربی
 گھوڑا اکل اقسام سے فائق ہے اور صفوں کے
 ساتھ اسمیں یہ صفت بھی ہے کہ ٹھوڑے
 دانے چارے پر تروتازہ رہتا ہے اور ت
 اور وفاداری میں ممتاز۔ اس کے برخلاف
 ترکی گھوڑا زیادہ بارکش اور مثل تازی کے
 خوبیوں سے موصوف نہیں ہوا و سکی خوبصورتی
 اسی وقت تک قائم رہتی ہے جب تک اسکو
 عمدہ راتب ملے اگر ذرا بھی اسمیں کمی ہو تو وہ
 دہلا ہو کر بد ڈول ہو جاتا ہے اس لئے باوجود
 اس کا درجہ باعتبار صفات۔ عربی سے کم نہ
 اس کے دانے چارے کی فکر ہمیشہ رکھی جاتی

(الف) اسپ چوب | استعمال (ب)

(ب) اسپ چوبین | بقول بہار و صفا

بھر (۱) تابوت و (۲) نی کہ اطفال و بازیکران
 بر آن سوار شوند صاحب جہانگیری در ستون
 اول خاتمہ کتاب ذکر این معنی اول کردہ و
 صاحبان رشیدی و شمس و ضمیمہ برہان ہم
 بر معنی اول قانع (عربی الف ۵) عربی
 بر اسپ چوب چو طفلانہ سوار ہ کرہ کی بڑی
 بدست کہ میدان آتش است (۲) (محمطی
 سلیم ب ۵) بلشتی نمی شدم ہر شوتا بان
 سوار اسپ چوبین ہچ طفلانہ صاحب
 جہانگیری سند معنی دوم از شاہ نعمت اللہ ولی
 آورده (ب ۵) بندید روان بر اسپ
 چوبین پو جو بد طریق غزو تکمین پو جای دگر

<p>فرو میاریدیدہ در خاک نجف مرا سپاریدیدہ و تہ تحقیق (۳) بمعنی بت و مثال اسپ کہ از چوب سازند جسمین لاش کہ بکلیہ لجا تے ہین جنازہ نمیش و کنایہ از شخص غیر موزون و احمق و نا اہل صاحب آصفیہ نے اس تاہوت اور بنا برای کاری (و ا غلط قزوینی ۳۵) شہیکہ کور کا ٹکڑی کھوڑی) ہی کہا ہے (۲) وہ بستہ دو صد اسپ بردرش غافل بکہ سہ طوطی لکڑی جس کو لڑکے و نون پاؤں کے آہناست اسپ چوبیش پختی مباد کہ فارسیا بیچ مین قائم کر کے اپنے آپ کو گھوڑے پر تاہوت رکنا یہ اسپ چوبین گفتند بدین چو سوار خیال کرتے ہین یا لکڑی کا بنا یا ہوا کہ حامل موتی است و چوبی کہ طفلان بر و سوا گھوڑا جس پر لڑکوں کو دل بہلانے کے لئے شونہ یعنی آنرا در میان ہر دو پای کردہ کینند سوار کرتے ہین۔ صاحب آصفیہ نے (کاٹھ واد عای سواری اسپ نمایند ہم کنایہ باشد کاٹھوڑا) پر لاٹھی عصا۔ لکڑی کا بنا ہوا از اسپ چوبین و در معنی سوم مقصود از اسپ گھوڑا لکھا ہے (۳) کاٹھ کا تو۔ بقول آصف نقلی است کہ از چوب بصورت اسپ سازند (ہندی) اسم مذکر محض بے وقوف اور بون و بطور عام کنایہ از کسی کہ غیر عقل اوست و اس کی عقل پر چلنے والا۔ کندہ تا تراش۔ و کن کہ از حقائق و فرائض خود بیخبر باشد۔ بخیاں ما مین ایسے شخص کو جو اپنے مفوضہ کام کا این ہر سہ معنی برای الف ہم توان گرفت کہ نہ ہو (کاٹ کا پتلا) کہتے ہین۔</p>	<p>معنی لفظی (الف) مرادف (ب) باشد۔ اسپ چوبین راہ ہنی رود (مثلاً) (ارو) الف و ب (۱) تاہوت۔ بقول صاحبان خزینہ و امثال فارسی و احسن ذکر</p>
--	---

<p>کر دہ از معنی ساکت اند مولف گوید کہ فارسی این مثل را بجای زندگانی شخصی نا اہل بہ کار مقرر شدہ کہ از فرائض و حقائق آن آگاہ نہ باشد و فرق اصل نقل ہم بوسیلہ ہمین مثل ظاہر کنند کہ اصل - اصل است و نقل - نقل (اردو) کاغذ کی ناؤمین کون پارا ترا صاحب آصفیہ نے فرمایا ہے کہ یہ کہاوت ہے - نا پائدار سہار پر کیا بھروسہ - بٹھر مباحکل کر رہتا ہی (اتہلی) ہم نے بعض اہل ہند کی زبان سے یہ بھی سنا کاغذ کی ناؤ پارہنہیں اتارتی - ہماری زبان میں یہ اردو کہاوت اس موقع پر بھی محل ہو سکتی ہے جب اصل اور نقل کا فرق دکھانا مقصود ہو - دکن میں کہتے ہیں کاٹ کی مٹھیا چو لے پر نہیں چڑھتی - یہ اس مقام پر متصل ہے جب کہ اصل کے مقابلہ میں نقل کا نقص بیان کرنا مقصود ہو یعنی اصل - اصل ہے اور نقل - نقل -</p>	<p>اسپ چوگان کی (اصطلاح) بقول صاحب بجاہی کہ در چوگان بازی تربیت یافتہ باشند بہار روانند از صاحب سندی آوردہ اند و بجا فارسی نوشتہ (س) قامت خم مرکب چوگان راہ قناست پندرہ بر طاق نہ چون اسپ چوگان کی رسید پمخنی مباد کہ چوگان بقول صاحب برہان بہ کاف فارسی بروزن جولان معروض است کہ لعلی صوبان خوانند و ہر چوب سرک راگویند عموماً و خصوصاً چوبی باشند بلند و سرک کہ گوی فولادی ازان آویختہ باشند و آنرا کوکیہ خوانند (الخ) ماتحقیق کا ملش بجای خود ش کنیم - مخفی مباد کہ چوگان بازی درین روز ہا ہم جاری است و ما مشاہدہ آن کرد ایم از بازی کنندگان ہر کی برشت اسپ نشیند و چوب سرکی بدست دارد و گوی را کہ بزمین می باشد بواسطہ آن چوب می زند و برجای مقررہ می رسد و فریق مقابل آن سعی کند کہ گوی</p>
---	---

بجائش نرسد بلکہ برجای فریق مقابل رسد
 الحق این بازی است مخصوص بہ جان بازی
 و اہل لشکر پس (اسپ چو گانی) بایامی نسبت
 در آخر ہمان اسپ است کہ پشتش چو گان
 بازی کنند (اردو) پولو کا یا پولو جس پر سو
 ہو کر پولو کھیلتے ہیں۔ پولو۔ انگریزی زبان کا
 لفظ ہے۔ اردو میں مستعمل۔ صاحب آصفیہ
 نے چو گان کھیلنا کا ذکر کیا ہے۔
 کثرت استعمال اگر (روان) را بحدف واو

اسپ چہار گامہ ران (اصطلاح) بقول (ران) گیریم تحفہ روان باشد و بجہت

صاحب انند و موتی دای اسپ چہار تگہ بران کہ ران را براندن قرار دادہ اصل مقصد را
 و آن نوعی از رفتار اسپ است چون فوت کنیم (اردو) دکن میں کہتے ہیں چہار تگہ
 می خواہند کہ اسپ را بد و انند اول گام بازی د وڑنے والا گھوڑا۔ صاحب آصفیہ نے
 برانند بعدہ چہار تگہ و بعدہ بد و انند و این تگہ سر پٹ اور بگ ٹ پر لگتا ہے نہایت
 سہم را چہار گامہ و چہار تگہ بدان می خوانند تیز رفتاری۔ دکنی۔ پس بگ ٹ د وڑنے والا
 کہ درین رفتار اسپ ہر چہار پائی یک بار سر پٹ د وڑنے والا گھوڑا کہہ سکتے ہیں۔

برمی دارد۔ صاحب مہنت این را (اسپ چہار) اسپ خراس استعمال۔ بقول بہار و

گامہ بران) نوشتہ و (بران) را از مصدر را اند اسپ کہ خراس بزور آن بگرد و فرماید کہ گام

<p>بہ گاہ و نیز ہمین عمل کنند مولف گوید کہ با ذکر این کردہ از معنی قتل استعمال ساکت اند چرا نباشند مخفی مباد کہ (خراس) آسیای بزرگ را گویند یعنی (آس) مخفف آسیاست زند کہ در سودای چیز بی نفع کثیر بدست کہ گذشت و خر قبول برہان ہر چیز را گویند آید یا شئی مشتریہ خوبتر بر آید بدین وجہ کہ شتر ہم در قد و قامت و ہم در جمیع صفات با اعتبارات خاص بہتر از اسب سلم است کناۃً این مضمون را ازین مثل پیدا کرد یعنی از صاحبین (اشتر) (اشتر) گویند از صورت مراد (ب) اسب خریدم و خر برآمد</p>	<p>خر بہ گاہ و نیز ہمین عمل کنند مولف گوید کہ با خر چرا نباشند مخفی مباد کہ (خراس) آسیای بزرگ را گویند یعنی (آس) مخفف آسیاست زند کہ در سودای چیز بی نفع کثیر بدست کہ گذشت و خر قبول برہان ہر چیز را گویند آید یا شئی مشتریہ خوبتر بر آید بدین وجہ کہ شتر ہم در قد و قامت و ہم در جمیع صفات با اعتبارات خاص بہتر از اسب سلم است کناۃً این مضمون را ازین مثل پیدا کرد یعنی از صاحبین (اشتر) (اشتر) گویند از صورت مراد (ب) اسب خریدم و خر برآمد</p>
<p>باشد یعنی خلاف توقع نقصان عائد حال شد (اردو) (الف) دکن میں کہتے ہیں سودا کیا سود دہی سود ہے کہ ہا سبھکر لیا تو گھوڑا نکلا اس کا استعمال اس معنی پر کرتے ہیں جب کہ کوئی خرید کی ہوئی شے بقایہ قیمت زیادہ قیمتی اور عمدہ ثابت ہو (ب) گھوڑہ خریدیا تو گدہا نکلا یہ الف کا</p>	<p>خراس) مرکب اضافی است بمعنی اسپ کہ خراس بگرداند (ماشائی تھکوس) ابلق انفلاک گردن بستہ فرمان اوست بیوقوف از باعث تدبیر چون اسب خراس بن (اردو) وہ گھوڑا جو بڑی چلتی پھرانے کے لئے جوتا جاتا ہے۔ (الف) اسب خریدم اشتر برآمد</p>
<p>عکس ہے۔</p>	<p>اش) صاحبان خزینہ و امثال فارسی</p>

اسپخول | بقول برهان و هفت جامع و شمس و جهانگیری بکسر اول و سکون ثانی
 و بای فارسی مسوره و خای نقطه در مضموم بواو و لام زده بمعنی پخیال است که فضل
 و افکنندگی مرغان باشد. صاحب جهانگیری سند این از کلام بهرامی آورده که بر
 (اسپنول جانور) گذشت و در همان شعر بعضی اسپنول یعنی سمجه (اسپخول) به خای
 معجمه نقل کرده صاحب ناصری با او اختلاف کرده طالب سند دیگر است و بر لفظ
 (اسپنول) از اختلاف خود بحثی کرده و فرماید که اسپخول بمعنی پخیال در نسخه دیگر نظر نیاید
 مؤلف گوید که ما خیال خود بر لفظ (اسپنول جانور) ظاهر کرده ایم که سند پیش کرده جهانگیری
 بکار (اسپخول) نمی خورد و لیکن همچو صاحب ناصری و سخت این لغت شبیهی نداریم.
 زیرا که اتفاق محققین متذکره بالا اعتبار را شاید و خصوصاً صاحب جامع که از اهل زبان
 است ذکر این کرده اما چندانکه جستیم از ماخذ این نشانی نیافتیم جز این که فارسیان -
 (اسپنول) را که گذشت حسب قاعده خود به تبدیل غین معجمه به خای معجمه (اسپخول) کرده
 استعاره برای پخیال مرغان نام نهاده باشند چنانکه (چرخ) را (چرخ) کردند و بدین
 وجه که (اسپنول) با آب لزوجت پیدا کند و یک دانه اش بادا نهایی دیگر چسپیده
 من و جبر با فضل طيور شباهتی پیدا کند - بعید نیست که این استعاره را به تشبیه ناقص
 قائم کرده باشند و درین لفظ قدری مجانست لفظ پخیال هم موجود است - والله اعلم
 بحقیقه الحال (اردو) بیٹ بقول آصفیه (سندی) اسم مؤنث - پخیال - پزند و نجا گو -
اسب | داروغه جوینی خورد | (ش) صبا | خزینه و امثال فارسی و احسن ذکر این کرده

<p>از معنی و محل استعمال ساکت اند مؤلف گوید کہ اس وقت سے۔ داروغہ اصطبل کی بددیانتی کہ فارسیان این مثل را بجائی زند کہ مقصود کا اظہار مقصود ہے کہتے ہیں کہ کسی نے داروغہ از بیان بددیانتی داروغہ اسپان باشد گوید اصطبل سے پوچھا کہ داروغہ صاحب ماشا ائبد کہ از داروغہ کسی سوال کر دو کہ آغا این اسپان کے گھوڑے کی بیٹھ مین نامی پڑ گئی ہے اس کے چپ رجو در راتبہ می دہی گفت کہ میں گھوڑے فرمایا جی ہاں اس لئے کہ وہ گھانس نہیں کھاتا</p> <p>من جو نمی خورد و راتبہ نمی پسند۔ سائل گفت (الف) اسپ در زیرین کشیدن استعمال</p>	<p>چرا باشد کہ سیر شکم است از ہمانی۔ مقصود میں</p> <p>انیت کہ اسپان شاہی کہ قبضہ اختیار داروغہ</p> <p>باشد۔ اسپ داروغہ را ہوارہ ہمان</p> <p>خود کنند از اینجا است کہ ضرورت راتبہ ندارد</p> <p>ار دو) دکن میں کہتے ہیں۔ داروغہ اصطبل</p> <p>کا گھوڑا گھانس نہیں کھاتا اس کے دو معنی</p> <p>ہیں۔ ایک یہ کہ کسی نے داروغہ جی کو اپنے</p> <p>گھوڑے کے لئے گھانس خرید کرتے ہوئے</p> <p>دیکھا ہی نہیں۔ دوسرے معنی یہ ہیں کہ</p> <p>راتب اس کثرت سے اسکو نصیب ہے</p> <p>کہ گھانس کی ضرورت ہی نہیں پڑتی۔</p>
<p>(ب) اسپ در زیرین کشیدن (ب)</p> <p>بقول بہار و اندکنا یہ از تہتہ سواری کر دیا</p> <p>مؤلف گوید کہ مراد (اسپ زیرین</p> <p>در آ ورون) کہ گذشت و معنی فیت اگر کجائی ہے</p> <p>مراد یا مماثل آن استعمال کنند (ملا عبد اللہ ہاتفی</p> <p>(الف) از ان پس خست کشان گزین</p> <p>تگا و کشیدند در زیرین (خواجہ نظامی</p> <p>(ب) کہ روی چو از رنگیان کین کشید سکند</p> <p>کجا خوش در زین کشید (ار دو) دیکھو</p> <p>زیرین در آ ورون</p> <p>(الف) اسپ دو آئی استعمال (ب)</p>	<p>دیکھا ہی نہیں۔ دوسرے معنی یہ ہیں کہ</p> <p>راتب اس کثرت سے اسکو نصیب ہے</p> <p>کہ گھانس کی ضرورت ہی نہیں پڑتی۔</p>

<p>(ب) اسپ دو انیدن مصدر است کہ سواران در ہر جانبش بر سبیل احتیاط بمعنی حقیقی و (الف) حاصل بالمصدر آن دور کا بہ دار و خود غرضان این قسم متاع صاحبان بول چال و رہنما جو کہ سفر نامہ عیب دار را بدگیری بخش کنند و خیال نئی ناصر الدین شاہ قاچار ذکر (الف) کردہ نیا کنند کہ نقصانی بہ عطی نہ برسد۔ مروی بود اردو ترجمہ آن (گھوڑ دوڑ) نوشتہ اند معنی خود غرض و اسی داشت دور کا بہ میخواست کہ در آن اسپہا بد و مانند سوارچی را العالم کہ ازین بلا۔ سبکبار شود و نجات یابد۔ و دہند کہ بر دیگران سبقت برد۔ صاحب دوڑ کہ تقریب عروسی دختر خود اسپ را بداماد (الف) لامعنی میدان دو انیدن اسپ آورہ عطا کرد و خیال نکرد کہ نقصان جانبش نقصان بخیاں مانع است زیرا کہ از الفاظ (الف) دختر خود است پس این مثل قرار یافت معنی میدان پیدا نمی شود با صاحبان بول چال ازین حکایت و فارسیان چون خود غرضی را و رہنما اتفاق داریم (اردو) (الف) گھوڑ ترکب امری می بینند کہ از ان اندیشہ نقصان (ب) گھوڑ دوڑ انا۔</p>	<p>اسپ دو رکا بہ بداماد چہ بخشی (مثل) دکن میں اس شخص کی نسبت جو انتہا ورج صاحبان خزینه و امثال فارسی ذکر این کا خود غرض ہو کہتے ہین کہ ”بد بخت بگلا کردہ از معنی و محل استعمال سالت اند ہواکھانا فقیر و ن کو کھلاتا ہے“ معنی مؤلف گوید کہ فارسیان اسپ دو رکا بہ اپنی تھوڑی سی نیک نامی کے لئے دوسرے را گویند کہ خیلی تیز رو و تند و بد گام باشد کہ کی جان کی پروا نہیں کرتا۔</p>
---	--

اسپر بقول برهان و جامع و هفت ورثیدی و اتند بابای فارسی بر وزن بهتر سپر
را گویند و بعضی جته خوانند مؤلف گوید که الف وصلی در اول لفظ سپر زیاد کرده اند
و بس (اردو) سپر- بقول آصفیه (فارسی) اسم مؤنث - ڈہل - پیری -

اسپ را بر رزین در آوردن (مضامین)
اسپ را رزین کردن (اصطلاحی)

اسپ را رزین کشیدن
مراد فکد گیر - بقول صاحب بحر عجم تہ

سوارى کردن مؤلف گوید کہ ہر سہ
مراد ف (اسپ بر رزین در آوردن) (۱) مجرّد (اسپ را لجام انداختن) (معنی تہ)

کہ گذشت (اردو) دیکھو - اسپ زیر
زین در آوردن -

اسپ را لجام انداختن (مصدر)
اصطلاحی) بقول صاحب بحر ارام کردن

اسپ و توسن و از خیرگی باز آوردنش - و از خیرگی باز آوردن اسپ باشد (اردو)
و ارستہ و بہار از ابو نصر نصیرائی بخشی سند (۱) گھوڑے کو لگام چڑھانا - (۲) گھوڑے کو

آوردہ (۳) آہ مارو بفک کرد کہ مانع
گردند توسن سرکش مار کہ لجام اندازد
اسپ را ندن | استعمال - بقول بہار

معروف مؤلف گوید کہ معنی بر پشت اسپ ران دن و خور ران دن و شتر ران دن (عربی ۵)	سوار شدہ سیر کردن باشد و این را خصوصیت بان سمند آہستہ ران ای مگر ہما ہوشمند ہ
با اسپ نیست بلکہ بر مرادفات اسپ و منحرف می تازی وستی و تاریک است راۃ و مماثل آن شامل باشد چنانکہ سمند و کون (اردو) گھوڑا چلانا۔	

اسپر این | بقول ربان و ہفت با بای فارسی بزورن و معنی (اسفراین) باشد و آن شہریت مشہور در خراسان و چون رسم و عادت مردم آن جا چنان بود کہ پیوستہ با سپر می بودند۔ ہذا باین نام موسوم شد۔ صاحب انند ذکر این کردہ اشارہ کند کہ اسفر مغرب اسپر است ازین اشارہ متحقق شد کہ (اسپر این) اصل است و (اسفراین) مبدل آن کہ فارسیان بای فارسی را بقابل کنند چنانکہ (پل) و (فیل) و (سپید) و (سفید) خان آرزو در سراج فرماید کہ (اسفراین) مغرب (اسپر این) باشد و آن مرکب است از اسپر یعنی سپر و آئین یعنی رسم و از ہمین شہر است استاد بواسطی افغانی کہ امام اہل سنت است (اردو) اسپر این۔ ایک شہر کا نام ہے جو خراسان میں واقع ہے۔ مذکر۔

اسپرون | بقول صاحب نوادر۔ باتمامی مشتقات لغتی است و سپرون بالکسر و صاحب موارد ہمز بانش و صاحب رشیدی (سپرون) و (اسپرون) ہر دو را بیک معنی نوشتہ مؤلف گوید کہ این قدر متحقق است کہ فارسیان بقاعدہ خود الف و صلی در اول (سپرون) آورده (اسپرون) کردند پس (سپرون) اصل است و ماخذش بجای خود

بیان کنیم (ارو و) و یک سو سپردن -

(الف) اسپ زر | (اصطلاح) (الف) بقول برهان و چنانگیری و رشیدی بابانی

(ب) اسپر | فارسی وزای هوز بر وزن و سترس میدان و فضا و عرصه را

گویند و کسر هم گفته اند - صاحب جامع فرماید که (اسپریز) و (اسپرس) و (اسپرس) و

(اسپرسب) و (اسپرسف) و (اسپرسف) و (اسپرسف) همه یکسو و فتح مرادف یکدیگر است

بمعنی میدان - صاحب هفت تذکر (الف) نسبت (ب) فرماید که بضم اول و سکون سین

ممله و ضم بای پارسی و سکون رای ممله وزای منقطه زده (۱) بمعنی (سپرز) (۲) لغت

ترکی است بمعنی میان فرج - صاحب سروری نسبت بمعنی اول (ب) نوشته که کسر نه

و ضم بای فارسی پاره گوشتی در کمال و خاوت که محل سود است و بعلربطال گویند و بعلو

خان آرزو در سراج (الف) یکسو اول و سکون و دوم و کسر راس ممله وزای محمده بمعنی

میدان است و او بر برهان اعتراض کند که چرا بفتح رای ممله نوشت چرا که این مخفف

(اسپ ریز) است بیای مجهول مؤلف عرض کند که اگر اصل این (اسپس) اسپسیم فتح

رای ممله درست است ولیکن کچه وجه او الف را کسور گرفت ما درین خصوص با او

اتفاق نداریم و آنجا که اسپ ریختن بمعنی (اسپ افگندن) از نظر ناگفته بهر حال (اسپ

ریز) یا (اسپ ریز) اصل این است یعنی جایی که در آن اسپ ریزند یعنی اسپ

افگند و (اسپ ریز) بمبدل تخفیف اسم مفعول ترکیبی بمعنی جایی اسپ رسیده و ریخته شده

کنایه از میدان نسبت به مرادفات این بجای خودش بیان کنیم و نسبت (ب) غرض شود

که معنی اول - اصل آن (سپرز) است که بجای خودش می آید و آن بضم اول باشد - هرگاه
الف وصلی در اولش آورده (سپرز) گردد باید که بضم اول خوانیم پس صاحب سروری
غور نفرمود که این را یکسر همزه نوشت و نسبت معنی دوم (ب) صاحبان کنز و لغات
ترکی ساکت اند و صاحب مؤید بیل لغات ترکی تصدیق آن می کند (اروو) (الف)
میدان (نذکر) و یکسو (اپریش) (ب) (ا) تلی بقول آصفیه هندی) اسم مؤنث - ایکه
اندرونی عضو کا نام جو سودا پیدا هونے کا مقام ہے اور سده کی بائین جانب واقع
ہے۔ سپرز - طحال - ہماری راستے میں آتی سودا جمع ہونی کا مقام ہے۔ (۲) فرج کا درمیانی حصہ۔

سپرزہ بقول صاحب محیط کہ بر لفظ اسبقول نوشته در صفتان - اسبقول را گویند
کہ بیان کاملش بر اسبقول گذشت بخمال ما این مرکب است از (اسپ) و (رزہ)
اسپ معنی خودش و رز بقول ربان معنی زہر بلا ہل و ہای نسبت برا و زیادہ کردہ
(رزہ) کردند و (اسپ رزہ) معنی چیزی کہ منسوب بہ زہر اسپ است قلب اضافت
(رزہ اسپ) گویند کہ خوراندن مقدار قلیل آن اسپ را کہ شد (اروو) و یکسو اسبقول

اسپرس بقول صاحب سروری مراد است کہ گذشت فارسیان بقاعدہ خود را
اسپریس و ہر دو یکسر ہمزه و رای مہملہ و سکون ہوز را بہ سین مہملہ بدل کردند - چنانکہ (ایاز)
سین مہملہ و فتح بای فارسی معنی میدان باشد و (ایاس) و (ہر فر) و (ہرس) خان آرزو
صاحبان جامع و ہفت و اند ہم ذکر این در سراج بر لفظ (اسپ رز) اشارہ این
کردہ اند مؤلف گوید کہ این مبتدا (اسپرز) کردہ است پس باید کہ این را بہ فتح اول و کسر

رای مہملہ خوانیم کہ (رِس) مبتدل (رِز) و (رِز) مرادف (اسفرسپ) آورده گوید کہ بکبر	مختف (رِز) است چنانکہ صراحتش بر (رِس) و سکون دوم و فتح بای پاری و سین دوم
گذشت و جادارو کہ (رِس) را امر	منفوح است بمعنی میدان مؤلف
گیریم از رسیدن و (اسپ رِس) را اسم فاعل	کنند کہ حلیہ مسینہ صاحب ہفت صبیح باشد
ترکیبی بمعنی (اسپ رسیده) و کنایہ از میدان	کہ این مرکب است از (اسپ) و (رِس)
باشد و درین صورت باید کہ بفتح رای مہملہ	اسپ بمعنی خود است اعم از نیکہ بای عربی
خوانیم شمس فخری از جهانگیری (رِس) ہی	گیریم یا فارسی و در (رِس) بای عربی یا فارسی
بادشاہی کہ سطح فلک بود بندگان ترا	اسپ زائد است و جز این نیست کہ بر (اسپ رِس)
رِس (ارو) دیکھو (اسپ رِز) کا (الف) کہ گذشت بای موحده در آخر زیادہ کردہ	
اسپرسپ بقول برہان بکونین	خلاف قیاس - دیگر میچ (ارو) دیکھو
و بای ابجد مرادف (اسپ رِس) کہ گذشت	(اسپ رِز) کا الف -
معنی میدان - صاحب جامع ہم ذکر این	اسپرسپ بقول برہان با فابر وزن
کردہ بہ بای دوم عربی و صاحب ہفت	و معنی (اسپرسپ) کہ میدان باشد صاحبان
نوشہ کہ بفتح اول و سکون سین و موحده تحت	جامع و مؤیدہ و جهانگیری و شمس ہم ذکر این
و فتح رای مہملہ و سکون سین و بای پاری	کردہ اند سخاں آرزو درست گوید کہ این
زودہ باشد و صاحب سروری ہر دو بار	مبتدل (اسپرسپ) باشد کہ گذشت مقصور
فارسی گرفتہ - خان آرزو در سراج این	جز این نباشد کہ بای فارسی یا عربی دوم کہ مقتضی

<p>زائد بود بقاعده فارسی بدل شد به فای چنانکه (زبا) (اسپ رس) (اردو) و یکھوا سپ زر کاف و (زفان) و (بیل) و (فیل) (اردو) و یکھوا (اسپ صغف) بقول صاحب سروری کبیر مہر (اسپ زر) کا الف -</p>	<p>زائد بود بقاعده فارسی بدل شد به فای چنانکه (زبا) (اسپ رس) (اردو) و یکھوا سپ زر کاف و (زفان) و (بیل) و (فیل) (اردو) و یکھوا (اسپ صغف) بقول صاحب سروری کبیر مہر (اسپ زر) کا الف -</p>
<p>اسپ رش اصطلاح - بقول صاحب مہفت بفتح اول و فتح رای مہمل و شین مجملہ ساکن مبنی میدان - دیگر کسی ذکر این نکرد مولف گوید کہ مبتدل (اسپ ز) یا (اسپ رس) باشد کہ گذشت فارسیان بقاعده خود زای ہوز و سین مہمل ہر دو را بہ شین مجملہ بدل کنند - چنانکہ (زلوک) و (شلوک) و (کستی) و (کشتی) ماصراحت ماخذ این بر (اسپ ز) کردہ ایم و بخیاں ما نیز ہم باید کہ بفتح اول و فتح را کردہ ایم پس اصل این (اسپ ریز) باشد یا مہمل خوانیم (اردو) و یکھوا (اسپ زر) کا الف</p>	<p>اسپ رش اصطلاح - بقول صاحب مہفت بفتح اول و فتح رای مہمل و شین مجملہ ساکن مبنی میدان - دیگر کسی ذکر این نکرد مولف گوید کہ مبتدل (اسپ ز) یا (اسپ رس) باشد کہ گذشت فارسیان بقاعده خود زای ہوز و سین مہمل ہر دو را بہ شین مجملہ بدل کنند - چنانکہ (زلوک) و (شلوک) و (کستی) و (کشتی) ماصراحت ماخذ این بر (اسپ ز) کردہ ایم و بخیاں ما نیز ہم باید کہ بفتح اول و فتح را کردہ ایم پس اصل این (اسپ ریز) باشد یا مہمل خوانیم (اردو) و یکھوا (اسپ زر) کا الف</p>
<p>اسپ غم بقول خان آرزو در سراج با اول کسور و سکون دوم و رای مہمل و بای عجم ہر دو مفتوح و سکون - غین - مرادف (سپر ہم) بمعنی گلہا و ریاحین فرماید کہ مشہور بکون راست و بعضی بفتح اول نیز گفته اند و (اسپ غم) مرادف (سپر غم) است و (اسپر م) مخفف آن - صاحب رشیدی گوید کہ بواسطہ بوی خوش کہ تقویت قلب کند گویا سپر از برای غم و ہمین است وجہ تسمیہ - صاحب ناصری بفتح غین آورده فرماید کہ بمعنی سپر</p>	<p>اسپ غم بقول خان آرزو در سراج با اول کسور و سکون دوم و رای مہمل و بای عجم ہر دو مفتوح و سکون - غین - مرادف (سپر ہم) بمعنی گلہا و ریاحین فرماید کہ مشہور بکون راست و بعضی بفتح اول نیز گفته اند و (اسپ غم) مرادف (سپر غم) است و (اسپر م) مخفف آن - صاحب رشیدی گوید کہ بواسطہ بوی خوش کہ تقویت قلب کند گویا سپر از برای غم و ہمین است وجہ تسمیہ - صاحب ناصری بفتح غین آورده فرماید کہ بمعنی سپر</p>

و مانع غم است کنایه از ریحان و بنین ساکن زده هم آمده (مختاری ۵) از بدیع اسپر غمها
 صحرا به هجو دیابنه نقش گشت نیز (شیر ۵) زره با رمح خون پالات کم باشد پر و زین
 سپر با تیر باران توانازک تر از اسپر غم به صاحب هفت و برهان فرماید که بکسر اول معنی گلهها
 و ریاحین باشد مطلقا و ریحانی را نیز گویند که آن را (شاه اسپرم) خوانند و معنی سبزه هم
 آمده و بفتح اول و سکون غین هم گفته اند - صاحب سروری هم این را به کسر اول آورده
 گوید که (شاه اسپرم) و (شاه اسپر غم) نیز گویند و فرماید که استعمال این بفتح را و سکون غین
 هم بنظر آمده و بحواله صید نه گوید که این اسم مطلق ریحان است و (شاه اسپر غم) نام یکی
 از اقسام ریحان که برگ خور و دارد و بغایت خوشبو و آرا (شاه اسپرم) هم گویند - صاحب
 جهانگیری (اسپر غم) و (اسپر م) و (اسپر هم) هر سه را مرادف یکدیگر گفته و صاحب جامع
 (اسپر غم) و (اسپر م) و (اسپر هم) و (اسفر م) هر چهار را بکسر اول به همین معنی مرادف
 یکدیگر نوشته - صاحبان پہلوی دانند و بویید هم ذکر این کرده اند - خان آرزو نسبت و تسمیه
 با صاحب رشیدی اختلاف کند و گوید که غم و هم لفظ عربی است و ترکیب لفظ فارسی
 الاصل را از فارسی و عربی گفتن بجای - و بدین وجه که (اسپر غم) به فتح را و سکون غین نیز
 آمده توجیه بالا را یک می نماید (الخ) مؤلف عرض کند که خان آرزو از تحقیق ناخذ الفاظ
 مرکبه السنه ذوقی نبرده است و ابیاری از لغات مرکبه فارسی یافته ایم و بجای خودش
 ذکر کرده ایم که مرکب است از لغات فارسی و عربی و ترکی و سنسکرت و غیر ذلک و این
 کلیه بنیة اش ناقابل تسلیم است که ترکیب لفظ فارسی الاصل را جزو باشد و دیگر تعلقی نیست

صاحب رشی و تحقیق باخذ این درست خیال کرده است که غم و هم هر دو لغت
 عربی را با پیر مرتب کرده (سپر غم) و (سپر هم) بترکیب اضافی نام نهاده اند برای گل و گیاه
 و همین هر دو لغت اصل است که معنی لغتی این مانع غم باشد و گنایه از گل و گیاه - گل
 من وجه تشبیه با (سپر هم) دارد و الف وصلی در آتش آورده (اسپر غم) و (اسپر هم) کردند
 و جادارود که (اسپر هم) را مبتدل (اسپر غم) هم گیریم که بقاعده فارسی تبدیل غین محو
 باهای توند بالعکس آن هم آمده همچو (هم) و (لفظ) بمعنی مرهم - آنانکه این را بفتح اول
 نوشته اند غلط کرده اند و نسبت فتح رای جمله و سکون غین محو عرض میشود که غماری در
 کلام خود که بالا مذکور شد غین را ساکن آورده است نتیجه یخبری او از ماخذ باشد و بس
 و در کلام اخیر سکون رای جمله و فتح غین درست است و فتح رای بهمانندی یافته
 نشد و مجرد ادعای بعضی بجهان ماخذ اعتبار را شاید آنانکه این را بمعنی جمع گرفته اند
 غوری نکرده اند - مخفی مباد که (اسپر هم) مخفف (اسپر غم) است و (اسفر هم) مبتدل (سپر هم)
 باشد (شاه سپر غم) قسم خاص را نام است که تعریف کاملش بجای خودش کنیم و (شاه
 سفر غم) و (شاه سفر هم) مبتدلش و (شاه اسپر غم) و (شاه اسپر هم) مرید علیش زیادت
 الف وصلی و (شاه اسپر هم) مخففش هر یکی را بجای خودش عرض کنیم (ارو) بچول - بقول
 آصفیه (هندی) اسم مذکر - گل و رو - ریجان - عربی - مذکر - (دیکھو پارا)

اسپرگ | بقول برهان و جامع و مفت باکاف فارسی بوزن بهتر که (ا) گاهی است
 زرد که بدان چیز بازنگ کنند و بعضی گویند برگ زرد چوبه باشد و (۲) درخت خرنپره را نیز گویند

صاحب سروری بذکر معنی اول گوید که این را (زریر) نیز گویند و صاحب رشیدی
 بذکر معنی اول فرماید که (زریر) اسم عربی اوست صاحب مؤید نسبت معنی اول
 نوشته که زکیت که زنگ ریزان جامه سبز بدان رزند و بذکر معنی دوم گوید که در بعضی
 از لغات طب اسم عربی این (اکلیل) الملک وزیر باشد - صاحب ناصری بر معنی
 اول قانع و از مظفر کرمانی سندی آورده (س) ناز و نعم پرورده و از ابن بگوین
 راه را پناهی بیاورد چون بقم رخساره چون اسپرک پنهان آرزو در سراج تصدیق معنی
 اول و دوم برهان کرده گوید که برگ زر و چوبه نباشد - صاحب سوار السبیل این را بیا
 عربی آورده گوید که در فارسی بهای فارسی است - یعنی معروف که از آن زنگ زرود
 سبزی کنند مولف عرض کند که صاحب برهان ذکر این بر (ارحیقه) هم کرده است که
 گذشته و ما هم تحقیق کاملش بهما خب کرده ایم - صاحب محیط این را (اسفرگ) هم
 نوشته و جز این نیست که بمدل (اسپرگ) است و بر (اسپرگ) صراحت کرده که اسم
 فارسی زریر باشد (ما تحقیق کامل این برهان (ارحیقه) کرده ایم و بقول بعض (تن)
 و آنرا عروق نیز نامند و بر (تن) فرماید که بضم ت و تخفیف نون اسم هندی و رختی است که
 در قامت و برگ و ثمر شبیه بد رخت نیب - اما بزرگ آن اندکی بزرگ تر از آن و در
 هند کثیر الوجود و از گل خشک آن صباغان زنگ گیرند و زر و زنگ خوب می شود -
 سرد و خشک قابض شکم و تهی و افع فساد خون و منافع کثیره دارد و بفارسی (سینجید)
 نامندش - مخفی مباد که التباس اسما و عدم تحقیق باخذ سبب این است که صاحبان تحقیق

در اسمای ادو فیخلف البیان اندا بر (احیقنہ) تحقیقی کردہ انم نتیجہ آن ایست کہ (اسپرگ) اسم (اکلیل الملک) و (زریرا) است و درینجا بقول صاحب محیط واضح می شود کہ بقول بعض (تن) را ہم (اسپرگ) گفته اند و صراحت (تن) کہ بالا گذشت از ان می کشاید کہ اسپرگ و حقیقت (تن) است با شتخ و رنگ زردش کہ ازومی بر آید و اسم دیگر آن در فارسی (سرخ بید) و فارسیان بمعنی اول این را (اسپرگ) بدین وجه گفته باشند کہ شاخهای او همچو رگهای اسپ سخت و گرفت باشد۔ نسبت معنی دوم بیان کردہ محققین اول الذکر اگر چه تصدیق کامل نشد کہ درخت خربوزه را نیز (اسپرگ) گویند ولیکن اگر باعتبار قول صاحب برهان تلمیش کنیم جادو کہ بہ شایست پیارہ ہای آن کہ همچو رسن دراز باشد فارسیان آنرا (ارگ اسپ) نام کرده باشند و التدا علم (ارو و) و یکجو۔ احیقنہ (۱) تن۔ بقول صاحب آصفیہ (ہندی) اسم مذکر ایک درخت کا نام جس کی لکڑی سرخ اور مٹائی کے مشابہ ہوتی ہے۔ اسکے پھول کو بھی تن کہتے ہیں جس سے زرد رنگ رنگتے ہیں۔ (۲) خربوزہ کی سیل۔ (نوٹ)

اسپرگی بقول صاحب مؤید یکسر کیم و فتح زیادہ کردہ (اسپرگی) ساختند۔ اندرین صو	دوم رنگیست سبز کہ از (اسپرگ) زرد و آن باید کہ لفتح اول و سکون دوم و سوم و فتح را گیا ہیست۔ ہندی پیش نشد و دیگر کسی از مہلہ خوانیم کہ صراحت ماخذ (اسپرگ) بجای محققین فرس ذکر این نکرد و مؤلف گوید کہ کردہ ایم۔ کسرہ اول و فتح دوم را و مبیست جز این نیست کہ بر (اسپرگ) بای نسبت و ہم باید کہ بمعنی رنگ زرد گیریم و رنگ سبز
--	---

شد چنانکہ (شار) و (سار) واللہ اعلم بحقیقۃ الحال بخیاں (ا) الف و (ب) بمعنی مطلق تھا
 باشد و محققین بالا کہ از باب سلاطین و حکام مخصوص کردہ اند و جہی ندارد و سندی شدہ
 ہم موافق خیال ماست (اردو) پادشاہی محل سرا - حکام کا محل - مکان - ڈھوان
 مکان - مذکر -

<p>اسپریم بقول برہان کبسر اول و فتح ثالث و رابع و سکون ثانی و میم بمعنی (اسپریم) آب جو شائیدہ باشد کہ بدن بیمار ان را کہ گذشت یعنی مطلق گلاب و ریاحین - صاحبان بدن شویند و بلعربی نطول خوانند - صاحب جامع و سروری و رشیدی و جہانگیری و اندھت صراحت حلیہ این کند کہ کبسر اول و شمس ہم ذکر این کردہ اند و صاحب ناصری و سکون سین مہل و فتح بای پاریسی و رای سندی آورده (زر زشت بہرام) چنان قرشت و سکون میم و ہمزہ بالفت کشیدہ و پنداشتی آمد و دلخواہ چہ کہ اندر اسپریم رفتی موحدہ تحتانی زدہ باشد و سختی با برہان ہمہ راہ چہ مولف گوید کہ بابر (اسپریم) ذکر متفق - صاحب سروری فرماید کہ خلطی چہ این کردہ ایم و از ماخذش ہم کبشی و این باشد کہ در آب جو شائند و بدن بیمار را بدن مخفف (اسپریم) یا (اسپریم) باشد و دیگر شویند و آنرا (پتنگا) نیز گویند - خان آرزو ایچ و صراحت معنی ہم ہمدارنجا گذشت در سراج فرماید کہ (آب اسپریم) مراد ف این است یعنی گلاب کہ عبارت از گلابی دو (اردو) دیکھو اسپریم -</p>	<p>اسپریم آب (اصطلاح) بقول برہان باشد کہ آرزویش دادہ بدن مریض را بدن</p>
--	---

سنوید مؤلف عرض کند کہ آب معنی خود کہ دروگل و ریجان دوائی را جوش داده
 است و اسپرم معنی گل و ریجان کہ گذشت باشد و (اسپرم آب) قلب اضافت بہ
 و (آب اسپرم) ترکیب اضافی معنی آب (اردو) ادویہ کا جوش دیا ہوا پانی جس
 گل و ریجان و مجازاً آبی را نام نہادہ ہند بیماروں کا بدن دھوتے ہیں۔ مذکر۔
 اسپرنگ | بقول برہان بروزن و بمعنی اسفرنگ و آن شہریت سمرقند و مولد سیف نفری
 صاحب ہفت صراحت کند کہ یفتح اول و سکون سین است و فتح بامی پارسی و ہوا
 قرشت و سکون مابعد و صاحب اندانیرا یکسر اول گفتہ خان آرزو در سراج بر (اسفرنگ)
 فرماید کہ یکسر اول است مؤلف عرض کند کہ بقول برہان (سپرنگ) یکسر اول
 ہم بہمین معنی آمدہ و صاحب برہان آنرا تحقّف (اسپرنگ) گفتہ پس این اصل است
 و (اسفرنگ) مبتدل (سپرنگ) و (سفرنگ) کہ می آید تحقّف این بخیاں با این مرکب
 است اند (اسپ) و (زنگ) (اسپ) معنی خود است و زنگ بقول برہان معنی خدا
 و صاحب پس (اسپ زنگ) قلب اضافت خداوند اسپ باشد و عجبی نیست کہ
 این شہر برای اسپان شہور و اسپہای خوب و بیارور آنجا باشند۔ پس قول صاحب
 ہفت در بارہ فتح اولین اصح و کسر اول غلط العام باشد و استعمال (اردو)
 اسفرنگ سمرقند کے ایک شہر کا نام جو سیف اسفرنگی کا مولد تھا۔
 اسپرو | بقول صاحب ناصر می بدلت (اسفراین) بمعنی مرغ سیاہ و ننگ
 خوارہ کہ عبرتی قطا خوانند۔ صاحب برہان ہمین معنی براسفرود یکسر اول و فتح فا

نوشتہ و بدون الف (سفرود) ہم پہنچنی می آید بنیال (سفرود) اصل است و از ماخذ آن
 ہمزہ بنجا بحث کنیم در بنجا ہمین قدر کافی است کہ فارسیان بقاعدہ خود بامی فارسی را
 بہ فابدل کردند چنانکہ (فیل) و (پیل) و الف و صلی و را قول این آوردہ (اسپرد) کردند
 (اردو) و یکھو - سفرود - عربی میں اس مرع کو قطا کہتے ہیں اور فارسی میں سنگ خوار
 صاحب محیط المحیط نے قطا پر لکھا ہے کہ او کی آواز سے لفظ قطا پیدا ہوتا ہے اسلئے
 عربوں نے اس کو قطاسے موسوم کیا ہے۔

اسپروز | بقول برہان ورشدی و تاسی و سروری و جامع و مفت و سراج و تہذیب
 بلسر اول و ضم ثلث و رابع و سکون تحتانی و واو مجہول و زای ہوز۔ نام کو ہی است
 بسیار بلند و رفیع و بفتح ثلث ہم گفتہ اند۔ صاحب جہانگیری از فردوسی سند آوردہ (یعنی)
 ہی رفت آن شاہ لشکر فروز بزد کاہ بر پیش کواہ اسپروز پمؤلف گوید کہ بنیال ماہین مرز
 اضافی است بمعنی اسپ آفتاب کہ بقول برہان روز بمعنی آفتاب آمدہ پس فارسیان (آفتاب)
 آفتاب) کو ہی را نام کردہ باشند کہ بسیار بلند بود یعنی آفتاب چون ب نصف النہار بالای او
 میرسد همچو سواری بنگاہ و این انتہای مبالغہ در بیان رفت کواہ است و کسرہ اول غلطی
 استعمال باشند پس (اسپروز) نگاشت (اسپروز) یا انیکہ اصل این (اسپروز)
 باشد۔ بوجہ اختراع دورای مہملہ کی را حذف کردند (اسپروز) بلسر اول باقی ماند بمعنی
 روز را سپرہنی آفتاب بلند بود کہ آفتاب نظر نمی آید و همچو سپر حائل بود و ماوجہ تسمیہ آخر
 را قوی خیال کنیم (اردو) اسپروز ایک پہاڑ کا نام جو فارس میں واقع اور نہایت بلند

فردوسی نے شاہ نامہ میں اس کا ذکر کیا ہے -

اسپہر ہم | بقول برہان بابای ہوزر وزن و ہفت و شمس ہم ذکر این کردہ اند و با بفظ
و معنی اسپر غم است کہ مطلق گھما و ریاحین (اسپر غم) صراحت کامل کردہ ایم و از ماخذ
باشد صاحبان جامع و رشیدی و جہانگیری و نند این ہم بخشی (ارو و) دیکھو اسپر غم -

اسپہری | بقول برہان و جامع و ہفت و اندر وزن ہتتری (۱) نیست و نابود شدہ
و معدوم گردیدہ و (۲) آخر شدہ و نہایت رسیدہ و بمعنی تمام شدن و باخر رسیدن و
گردانیدن و (۳) عبور کردن ہم آمدہ - صاحب دری و پہلوی از انوری سند آورده (۴)
آنکہ قوم نوح را از تندباد لاتذر بد و دوم کرد از زمین آسیب قہرش اسپری پد صاحب و می
فرماید کہ در شرف نامہ بمعنی تمام شدن است و از شعر بالا استناد کند و فرماید کہ ازین سند معنی
معدوم و نیست مفہوم می شود نہ تمام شدن - صاحب جہانگیری با ستنا و کلام انوری
کہ بالاندکورشہ بمعنی اول قانع - صاحب مؤید فرماید کہ بمعنی تمام شدن و (۴) با سپر شدن -
چنانچہ گویند با سپری ای با سپہستی و بجو الکفنیہ گوید کہ (۵) تیری است نیز کہ اورا سہ
پر بود و خیال خود ظاہر کند کہ بمعنی آخر الف نمی آید - خان آرزو و سراج نوشتہ کہ بمعنی
تمام شدہ و سپری مخفف آن و انچہ برہان بمعنی نیست گردانیدن و عبور کردن نیز آورده
اول مجاز است و دوم در کتب معتبرہ دیدہ نشد و بقول صاحب رشیدی (اسپری)
(سپری) بمعنی نا چیز و معدوم و با بنجام رسیدہ مؤلف عرض کند کہ بنیال (سپری)
اصل است کہ بزبادت الف وصلی در آتش (اسپری) کردند و (اسپری) حاصل بالمصد

(اسپردن) و نپلس (سپرون) و سپرون بقول صاحب نوادر معنی تفویض و تحویل نمودن
 و راہ نوشتن و طی کردن و گذشتن و عبور نمودن و بقول صاحب بحر کسرات اول و ضم ثانی
 چیزی را پیش کسی امانت نهادن و حوالہ کردن و دادن و پانمال شدن و پانمال کردن و کسیر
 اول و فتح ثانی و ضم ثانی نیز معنی نمی کردن و نور وین و راہ رفتن و بمعنی بفتح اول
 و ثانی ہم آمده و نصبتین بابتہا رسیدن و تمام کردن - استحقاق کامل این مصدر بجانش کنیم -
 در اینجا ہمین قدر کافی است کہ ہر قدر معانی این مصدر کہ تحقق است حاصل بالمصدرش بر
 ہمہ آن شامل - نمیدانیم کہ صاحب پرہان معنی مفعولی و مصدری ہر دو را چہ طور جمع کردہ -
 مقصود محققین بالا از معنی مصدری غیر از حاصل بالمصدر نباشد یعنی (۱) نیستی و (۲)
 اختتام یعنی نہایت رسیدگی و (۳) عبور و غیر ذلک بلحاظ معانی (اسپردن) انچہ صاحب
 نوید ذکر معنی چہارم کردہ است عجب است از تحقیق - اگر اسپری را بای فاعلی گیریم
 کسی باشد کہ سپردار و تشکیلش یعنی (با اسپری) بمعنی با سپرستی عجب تر از تحقیق کہ بکارش
 نمی خورد کہ در ان یای خطاب است و معنی پنجم مجازاً باشد از معنی مصدری طی کردن
 و گذشتن کہ تیر ہم می گذرد یا چیزی کہ سپردار و بیای نسبت در اکثر مخفی مباد کہ از سند
 حکیم انوری مصدر (اسپری کردن) پیدای شود بمعنی - گذشتن و روانہ کردن و خست
 کردن (اردو) (۱) نیستی - موت (۲) تمام - انجام - اختتام - مذکر (۳) عبور - مذکر (۴) سپردار یعنی وہ
 شخص جوڈ ہال باندھے ہوئے ہو (۵) تیر کی ایک قسم جس میں تین پرگے ہوئے ہوں
 اسپر زیر | اصطلاح - بقول برہان | بروزن گرم نیز بمعنی اسپر رس است کہ میدا

و عرصه باشد و کسبه اول هم آمده - صاحبان	رشدی و جهانگیری و شمس و ناصری و هفت
جامع و سروری و رشدی و جهانگیری و شمس	و جامع و سروری و مؤید ذکر این کرده اند ^{مؤلف}
و هفت و ناصری و اند هم ذکر این کرده اند -	عرض کند که این مبتدل (اسپ ریز) باشد -
مؤلف عرض کند که ما بر (اسپ ریز) صراحت	فاریان بقاعده خود زای هنوز را بهین ^{مجموعه}
کرده ایم که (اسپ ریز) اصل است - و	بدل کرده اند چنانکه (ایاز) و (ایاس) و (هرمز)
(اسپ ریز) مخففش - و از ما خداین هم ^{مجموعه}	و (هرمز) ما صراحت ما خداین بر (اسپ ریز)
بخشی کرده ایم (حکیم جلایی از رشدی ۵)	بر کرده ایم که اصل این (اسپ ریز) است و ب
کرده یک سرلیج ستیزه نهاده و در جانب	و جادارد که بر (اسپ رس) که گذشت یای
اسپ ریز بعضی بر آنند که اصل این (اسپ)	زائد بعد رای جمله آورده (اسپ ریس) کرده
(رس) است که گذشت فاریان بقاعده خود	باشند چنانکه (شخون) و (شبخون) شمس فخری
سین مجموعه را برای هنوز بدل کرده (اسپ ریز)	از سروری ۵ زهی پادشاهی که سطح فلک
کردند همچو (سما روغ) و (زما روغ) و بعد یای	بودندگان ترا اسپ ریس و صاحب جهانگیر
تحتانی زائد در میان رای جمله و زای ^{مجموعه}	همین سند را برای (اسپ رس) آورده و د
(اسپ ریز) کردند چنانکه (شخون) و (شبخون)	مصرع ثانی هم (اسپ رس) نقل کرده (اردو)
(اردو) و یکجو (اسپ رزکا الف)	و یکجو اسپ رزکا الف -
اسپ ریس اصطلاح - بقول صاحب	اسپ ریش اصطلاح - بقول صاحبان
بر آن مرادف اسپ ریز که گذشت -	انند و شمس بر کسر رای جمله یعنی میدان و

برهان بذیل (اسپ ریس) نکر این کرده ^{رلف}	اسپ زین کردن (مصدر مطلق)
گوید که بخمال باجز این نیست که مبتدل (اسپ ریز) بقول بهار و اندکنایه از تهیه سواری یا (اسپ ریس) باشد که فارسیان بقاعده خود را کردند (میر خسرو) بر خسرو بیدل کین هتوز و سین مهله هر دو را بشین مجبه بدل کنند اسپ جفا را کرده زین پگر ریزدش چون چنانکه (زلوک) و (شلوک) و (کستی) و (کشتی) بر زمین در زینها کست این ^{مؤلف} ماصراحت ماخذ این بر (اسپ زر) کرده ایم عرض کند که سند متعلق است از (اسپ را و اصل این (اسپ ریز) یا (اسپ رس) است زین کردن که گذشت این مرادف آنست (ارو) و دیکهو اسپ رز کا الف -	

اسپتر اضمیم کنیم و ستم قبول صاحب شمس آن پاره گوشت که در معده مردم سوده است
که اهل هند آن را پهی گویند - ما این لغت را در کتابی دیگر نیافتیم عجبی نیست که فارین
(اسپرز) را بخذف رای مهله و تبدیل زای هتوز به زای فارسی برخلاف قیاس و تصرف
در اعراب (اسپتر) بمعنی طحال استعمال کرده باشند و ما همین معنی را بر (اسپرز) بیان
کرده ایم - تعریف صاحب شمس معنی خیر نیست بلکه پاره گوشتی باشد در شکم و رای معده
که محل سود است هندیان این را آلی و پهی گویند ما بدون وجود سند این لغت را تسلیم نکنیم
که مجرد بیان صاحب شمس باین تعریف بی معنی اعتبار را نشاید (ارو) و دیکهو (اسپرز)
اسپت | بقول صاحب برهان و جامع و مهفت و اند و رشیدی بفتح اول و کسر
ثالث و سکون ثانی و سین محض و تهای قرشت (سپت) را گویند و آن علفی است

که بترکی آنرا یونجه خوانند و بعرابی (نصفه) و تخم آنرا (بذر الرطبه) خوانند۔ صاحب سرو
از سباج سند آورده (۵) بخوردی یک تنگم اسپت هرگز نه چیراگاهت بود صحرانی
پر خارین خان آرزو در سراج فرماید که خوردن آن پایان را فربه کند و بر (اسپت) افزاید
که این مخفف (اسپت) باشد و هم چنین صاحب برهان نوشته۔ صاحب محیط بر (اسپت)
فرماید که اسم (رطبه) باشد و بر (رطبه) نوشته که تازه آنرا بعرابی (نصفه) و بغاری (اسپت)
و بلنت مصر (برشین) و (برشان) و بترکی (یونجه) بدان علف چهار پایان کنند و فربه
می شوند۔ گرم و تر و آخرا قل و گویند و در دوم و بعضی گرم و خشک و در دوم نوشته اند و آن
لطین و مہتی و نقلخ است و منافع بسیار دارد و بنیال مائک نیست که این مرکب است از
(اسپ) و (است)۔ اسپ بمعنی خودش و است بقول صاحبان برهان و سراج بمعنی
میوه پس (اسپ است) قلب اخافت (است اسپ) بمعنی میوه اسپ باشد که این
آنرا مثل میوه خورد و فربه شوند الف و دوم بکثرت استعمال خد شد و نافعین ماخذ
فارسی را کسر و اندکی و جی دیگر باشد که ذہن ما از ادراک آن قاصر است۔ بالجمله
بعض اہل لغت کہ مخفف این (اسپت) را بکسر تین گفته اند خطا کرده اند (اردو) کھا
لی ایک قسم جس کے کھانے سے گھوڑے تیار اور فربه ہوتے ہیں۔

اسپش | بقول غیاث بحوالہ لطائف یقتم اول و ضم ہای فارسی کر میکہ و رپوتین و نہ
گرم آفتہ دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد۔ صاحب سرو می این مد اہر و شین مجبہ
آورده گوید کہ جانوریکہ در بدن آدم شکون شود و سجد ہمزہ ہم آمدہ و صاحب برهان

بر (شپش) فرماید که کبسر اول و ثانی جانور است معروف - نیز فرماید که بضم اول و ثانی وفتح اول وضم ثانی هم آمده و صاحبان تحقیق (شپش) به بین ممله اول نیاورده اند مؤلف گوید که تحقیق کامل (شپش) بجای خودش کنیم - بنجیال (شپش) اصل است فارسیان زیاده الف وصلی و را اول آن را (شپش) کردند و جادارد که بقاعده فارسی شین معجمه اول به بین ممله بدل شده (شپش) شد چنانکه (شار) و (سار) تا آنکه استعمال این بسند ثابت نشود اعتبار را نشاید که محققین اهل زبان ازین ساکت اند باقی حال این جانور است خور در که اکثر در رموی پیدا شود بسبب چرکش و باز در لباس هم منتقل گردد - (اردو) جون - نوت - و کیو اسینول جانور -

اسپ صباح الخیر	بقول استمال بقول گویند - فارسیان اضافت اسپ بسوی
صاحب رهنما بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه	آن کرده (اسپ صباح الخیر) اسپ را
فاچار - نام اسپ شاه مؤلف گوید که تحقیق	نام نهاد که شاه بصبح تفرجاً بر او سوار شود
این است که (صبح الخیر) در زبان عرب	(اردو) ده گھوڑ جس پر بادشاه صبح میں
ترجمہ صبح بخیر) است چنانکه شب (شب بخیر)	هو اخوری کرے - مذکر -

اسپ طاره	بقول صاحب شمس سخن باطل و چیزی باطل و فسانه - صراحت فرماید
که لغت فارسی است و نمی فرماید که حرکت اول چیست - دیگر محققین فرس ازین ساکت	
و سندی پیش نشد و در عربی هم به بای عربی یافته نمی شود و در اسنہ غیر هم خبری ازین نیامد	
اعتبار را نشاید (اردو) بیوہ باتین - افسانہ - بقول ایبر (فارسی) مذکر - داستان	

قصہ - کہانی -

اسپ عمر | اصطلاح - بقول صاحب بحر عمر کو گھوڑے کے ساتھ تشبیہ دی گئی ہے۔
 بمعنی عمر کہ بچو اسپ است در روانی - صاحب اسپنخ | بقول صاحب شمس بمعنی سپی کہ سفید
 ہفت مؤیدش و صاحب مؤید ہم مؤلف پنچہ یادش سفید باشد صراحت فرمایکہ لغت
 عرض کند کہ اضافت اسپ بسوی عمر تشبیہی فارسی است و محققین فارسی ازین سکت
 باشد و خصوصیت با عمر نیست و نہ ضرورت و صاحبان لغت ترکی ہم این رائہ نوشتہ اند
 داشت کہ اصطلاحاً این را ذکر کنیم جادار د کہ و سندی ہم پیش نہ شد و اخذ این ہم فہم ہم
 اسپ را بسوی چیزای دیگر ہم کہ تشبیہ با اسپ حتی آید - طالب سند با شیم (اردو) وہ
 وارد اضافت کنیم و مراد از ان چیز گہیم چنانکہ گھوڑا جس کے سم سفید ہوں یا وہ گھوڑا جسکی
 (اسپ ہوا) کہ ہوا باشد و اسپ جوی کہ جوی دم سفید ہو - مذکر۔
 باشد و اسپ فکر کہ فکر باشد و اشال آن اسپنغول | ہمان است کہ بہ بای عربی
 ما ذکر تشبیہات اسپ بر لفظ (اسپ) کردیم ذکرش گذشت ما بر (اسپ) بیان کردہ ایم
 (انوری ۵) چو دحت تو بر انگیزد اسپ کہ بہ بای عربی و فارسی ہر دو آمدہ و حضرت
 قدرت من نیز چو قدرت اوراک عقل بجانمذہ ماخذین بر (اسپنغول) کردہ ایم (اردو)
 (اردو) عمر کا گھوڑا - جس سے عمر مراد ہے دو کھو (اسپنغول)

اسک | بقول صاحب انند و غیاث بالفتح و بای فارسی مفتوح فیہ کلان را گویند
 مؤلف گوید کہ چف است کہ سندی پیش نشد - دیگر محققین فرس ازین سکت اند -

و معاصرین عجم ہم اگر استعمال این بند ثابت شود تو انیم عرض کرد کہ فارسیان کاف تنظیم بر آخر لفظ (اسپ) زایدہ کردہ۔ استعارۃ خیمہ کلان را گفته اند کہ قیامش با تعلق رسن با تشبہی دارد با اسپ۔ صاحب قوانین و شگبری ذکر کاف تنظیم کردہ گوید کہ در (ماک) و (بابک) کاف تنظیم است (اردو) بڑا خیمہ۔ بڑا ڈیرا۔ مذکر۔

(الف) اسپ کا غدی | اصطلاح اسپ باروت کہ گذشت (اردو) کھچو

(ب) اسپ کا غدین | صاحب تنہا اسپ باروت۔

ذکر الف کردہ و بہار (ب) را۔ ہر دو زیادہ اسپ کمان پامی | (اصطلاح) بقول

پامی نسبت و یا ونون نسبت کنایہ باشد از اسپ بہار اسپ کہ پامی او کج باشد (میر خسرو) باروت ہر دو معتقین از سند ساکت و لیکن (۵) زابل روش کج قدان را گیر چہ

معاصرین عجم تصدیق این می کنند و پیکر اسپ اسپ کمان پامی بنویسد چوتیرہ (اردو) کہ درین روز ہا ہم با کاغذ درست کردہ میشود وہ گھوڑا جس کے پاؤں سیدھے نہوں مخصوص است با آتش بازی مرادف بلکہ مثل کمان کے خمیدہ ہوں۔ مذکر۔

اسپنوی | بکسر قول بروزن خدمت جوی بقول صاحب جامع نام کنیرک نژاد و اما دافرا

کہ بیا جمیلہ بود چون نژاد اگر نخت آن کنیرک بدست بیزن افتاد مرادف (اسپنوی) کمی آید دیگر کسی ذکر این نکرد (اردو) نژاد۔ و اما دافرا باب کی کنیرک کا نام جو بہت حسین تھی۔

اسپنج | بقول برہان بفتح اول و ضم لام و سکون ثانی و نون و جمع دوائی است کہ آنرا

بصفا ہاں (شنگ) و در غراسان (ریش بزغال دار) و بعلرب (لحمۃ ایتیس) خوانند طبیعت

اس سرد و خشک است - خون بینی و جمیع اعضاء را بہ بند و ریشہای کہتہ را نافع باشد و مضر
 امعاء را سودا رود و (از ناب الخیل) ہان ست - صاحب جہاگیری ہم ذکر این کردہ گوید
 کہ نام گیاہی است - دوائی - صاحبان انند و شمس صراحت کردہ اند کہ این لغت فارسی
 است - صاحب محیط ذکر این نکرد اما بر (لحیۃ التیس) فرماید کہ این را بیونانی (قتوس الحارث)
 نامند و عرب و اہل شام و شرق و دیار بکرآرا (از ناب الخیل) و عامۃ اہل اندلس (سقب)
 و بفارسی (اسلنج) و باصفہائی (شنگ و الاشنگ) و این نباتیست متحد و بر روی زمین مفروش
 و از زمین بلند نمی شود و دم بقلہ آرامی خورد و فرماید کہ صاحب الفاظ الادویہ بعد م تحقیق شد
 آن (سرس) نوشتہ محدود را خورد و دم و خشک و رسوم - بغایت قابض و قاطع زلف الدم و
 و اسہال صفراوی و دموی و حیض و بیخ آن قوی تر و در قبض و بقول رازی خوردن بیخ آن
 وافع سوم و منافع بسیار دارد - مؤلف گوید کہ غیبی نیست کہ بعض صاحبان لغت (اسلنج)
 را کہ نمی آید زیادت بای فارسی بطلی کتابت (اسلنج) نوشتہ باشند کہ در مفردات ادویہ (اسلنج)
 یافتہ نمی شود و باشند کہ عربان بوجہی کہ این را (لحیۃ التیس) گفتند فارسیان (اسلنج) بمعنی لب
 نام نہادہ باشند کہ (النج) بالضم بقول صاحبان تحقیق بمعنی لب است و جادارد کہ (اسلنج) کہ
 می آید مخفف این باشد (ارو و) ایک دوائی گہانس کا نام جس کو عربون نے (لحیۃ التیس)
 نام رکھا ہے - صاحب الفاظ الادویہ نے اس کا اردو نام (سرس) کہا ہے اور صاحب
 آصفیہ نے بھی (سرس) کا ذکر کیا ہے لیکن صاحب محیط نے اسکی تردید کی ہے -

اسپ مقہولی استعمال - بقول صاحب رہنما - بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار

اسی کہ از کاغذ یا مقوی سازند مرکب اضافی فرماتے ہیں کہ گھوڑ بیکاجس قدر سن و سال بڑھتا
دیگر بیج مولف گوید کہ مقصود از پیکر اس جاتا ہے اسی قدر صاف رنگ ہوتا جاتا ہے
باشد مخصوص بہ کاغذ و مقوّا (اردو) مقوی مثلاً اول کاسنی پھر گلداز بعد از ان کی رنگ سفید
یا کاغذ سے بنایا ہوا گھوڑا۔ مذکر۔
اسپ گمسی اصطلاح۔ بقول صاحب کمر چھوٹے داغ یعنی کمی کے قد کے برابر چتیاں
و بہار و اند اسپ کہ داغهای سیاہ مثل گس دارد چتیاں ہوجاتی ہیں جسکی وجہ سے گمسی نام پڑ گیا
و در ہندوستان ہم بہین نام مشہور (محمد علی سلیم) (لخ) مولف کہتا ہے کہ صاحب آصفیہ
(۵) پیدا است برابر باب فراست کہ ندارد نے سرخ چھٹون کی تخصیص کی ہے ہم کو اس
افسانہ دم فائدہ اسپ گمسی را ذہن آرزو اختلاف ہے۔ ہم نے سیاہ رنگ کے چھٹے بھی
ہم در چراغ ذکر این کردہ مولف گوید کہ با دیکھے ہیں۔ اسی طرح سیاہ یا سرخ جسم پر
یا ی نسبت یعنی اسپ منسوب بہ گس باشد و گس ہی ہوتے ہیں۔
بتحقیق تخصیص یا ہی با گس نیست زیرا کہ داغها **اسپ ملاکم نمودن** (مصدر اصطلاحی)
سرخ مثل گس ہم دیدہ ایم و بر اسپ سیاہ بقول صاحب اند یعنی رام کردن اسپ و
یا سرخ رنگ گس ہے سپید ہم نظر آمدہ (اردو) توسن۔ حیف است کہ سندی پیش نہ شد و
صاحب آصفیہ نے (گمسی) پر لکھا ہے کہ وہ گھوٹا کسی از متحققین فرس ذکر این نکرد طالب سند
جس کے تمام جسم کے بال سفید و سارے بدن پر با شیم (اردو) دیکھو اسپ را بجام آمدن خستن
سرخ کا چھینٹا۔ دم اور ایال ہمزنگ ہو۔ آپ (الف) اسپناج (الف) بقول صاحب

(ب) اسپناخ	هفت مرادف اسپناخ بمعنی سینه بند زمان و الفی را که قبل نون بود و بعد
(ج) اسپناخ	(ب) بقول برهان نون آورده (اسپناخ) کردند و این قسم
ورشیدی و هفت و اند و سراج و شمس مرادفش تقدیم و تاخیر جائز داشته اند و در الف خای	
(د) هم بقول برهان و سراج مرادف آن	معجمه (ب) را بقاعده خود با جیم بدل کرده
موقوف عرض کند که ما بر (اسپناخ) بصحرت	(اسپناخ) کردند - صاحب قانون دگرگیری
معنی و نیز از ماخذ این بحثی کرده ایم که اصل این	و ذکر این قسم تبدیل کرده است و همین قسم عمل
(اسپانک) است و صراحت طبیعت و حقایق	در (اسفاناج) و (اسفاناج) هم شده که مرادف
این بر (اخیروس) و (اخیوس) گذشت و بعد از آنجا	این گذشت و نسبت (ج) عرض می شود که نون
اشاره (الف) موجود - بالجمله این هر سه تبدیل	و دوم درین زائد است که در لغات درین قوام
(اسپانک) است فارسیان بقاعده خود کاف عربی	فارسی یافته می شود و چنانکه در گذارش (و گدا
را با خای معجمه بدل کردند همچو (شما کچه) و (شما کچه)	(ارو) پاک (دیکهو اخیروس و اخیوس)
ابینج	بقول صاحب جامع بصیرت ثالث بر وزن شطرنج گویا بی است و دوائی که عبری آنرا
	(اذناب الخیل) و (الحیة التیس) گویند - صاحب هفت هم این را به همین پنج حروف نوشته
فرماید که بفتح اول و سکون سین همله و بای پارسی و ضم لام و نون و جیم زده گویا بی دوائی که	
آن را در غرسان (ریش بز خالدار) گویند از صراحت حلیه حروف معلوم می شود که مقصودش	
از (اسپینج) است نه (اسینج) و ما بر (اسپینج) تعریف کاملش کرده ایم که گذشت و بعد از آنجا	
قول صاحب محیط ذکر کرده ایم که (اسپینج) را بخذف بای فارسی (اسپینج) هم نام است پس	

عجمی نیست که صاحب جامع همان (اسپنج) را بوجه ناواقفیت از ماخذ (اسپنج) نوشت
غلطی کتابت را دخلی نیست که سلسله ردیف الفاظش تأیید بای فارسی نمی کند و موقع
لام نیست و بدین وجه که محقق زبان دان بای فارسی را مضوم گرفته است تو انیم قیاس کرد
که (اسپنج) مخفف (اسپ پنجه) باشد - مرکب از اسپ و پنجه - اسپ بمعنی خود است و
پنجه بقول برهان بضم اول و جمیم فارسی بر وزن پنجه موی باشد که از سر زلف ببرند و آنرا
پنجه و خم داده بر پیشانی گذارند (انتهی) و این قسم موی از ایل اسپ بر پیشانی هم درخت
از دین صورت (اسپ پنجه) بمعنی موی پیشانی اسپ و استعاره از گیاهی که ناش (از ناب
انخل) و (لحمیه اتیس) به تشبیه گیاه مذکور باشد جمیم فارسی را جمیم عربی بل کون موافق قاعده
است چنانکه (کاج) و (کاج) و بای هنوز آخره حذف هم میشود همچو (گیاه) و (گیا) پس از
تبدیل و حذف (اسپ پنجه) (اسپ پنچ) شد و سبب اجتماع دو بای فارسی یکی حذف شد
(اسپنج) بماند و الله اعلم بحقیقه الحال ما بر اعتبار صاحب جامع که محقق زبان دان است
این قدر جلبر کای کرده ایم و حقیقت این گیاه بر (اسپنج) گذشت (اروو) دیگر اسپنج
اسپند یا لکس و فتح بای پاری بقول برهان و ناصری و هفت و جامع معروف است که
دانه باشد که بجه چشم زخم و رآتش بریزند خان آرزو و سراج فرماید که همان اسپند سوختنی مکه
اسپند مخفف این است صاحب محیط (بحرل) نوشته که اسم عربی است و گویند سریانی و آنرا
بیونانی (مولی) و (اسطراطوس) و بسریانی (زرع) و (سیاسا) و (یاسا) و بعربی قائم
(اسفند) و بفارسی (شیرسا) و اسپند سوختنی) ه بهندی (اسبند) و (دوولو) نامند و آن دو

باشد یکی آنکه برگ آن شبیه به برگ بید و از آن کوچک تر و گل آن سفید مانند گل یاسمین و بو
 آن تند و غلاف دانه آن دراز و این را حمرل بعضی و حمرل عربی نیز نامند و دوم آنکه برگ
 آن مستطیل و نبات آن بقدر یک ذراع و طلاف دانه های آن مدور و مثلث اضلاع و مخطط
 به خط - باز که سرخی و تخم آن سیاه بقدر خردل و بوی آن گران و از مطلق حمرل مراد همین
 قسم است و همین است مشهور بفارسی (اسپند سوختنی) گرم در سوم و خشک در دوم و گویند
 گرم خشک در دوم و آن مقطع اخلاط غلیظ و لزوجه و ملطف و مدر شیر و بول و حیض منافع
 بسیار دارد - صاحب مخزن حمرل را لغت سریانی نوشته فرماید که ترجمه فارسی آن (اسپند)
 است مؤلف عرض کند که در زبان بهاشا این را (اسپندیت) نام است صاحب
 خزانه اللغات بر لفظ اسپند ذکر این کرده و بخمال ما این مرکب است از (سپن) و (دیت)
 هر دو لغت زبان سنسکرت (سپن) بقول صاحب ساطع معنی خواب و واقعه و (دیت)
 بقولش معنی شیطان و دیو - پس معنی لفظی (اسپندیت) خواب شیطان و واقعه شیطان باشد
 پس عجیبی نیست که اهل بهاشا کانیته دانه معروف را بدین نام موسوم کردند که در عقا و شفا
 سوختن این دانه با لیات را دفع کند و شیطان را بخلت نشاند و الف را زد و او را نشاند
 کرده (اسپندیت) کرده باشند و فارسیان از همین لفظ (اسپند) را اخذ کرده باشند اندرین
 صورت قول خان آرزو درست باشد که (سپند) مخفف (اسپند) است یا اینکه (سپند)
 اهم جاد فارسی زبان باشد که زیادت الف وصلی را (سپند) شد و اهل بهاشا از فارسی گرفته
 و (اسپندیت) کرده باشند ولیکن قیاس ادعین اقوی است مخفی مباد که در همه مالک هند کار

سوختن اسپند از دانه های خاکی زدن بعض معاصرین عجم هم تصدیق کنند کہ همین است رسم و
 آئین عجم و عجب است کہ کسی از محققین عجم بر لفظ (اسپند) یا (سپند) ذکر تخم خاک کرد بلکه در
 تخم خا (حرمل) را (اسپند) نوشته و محققین عرب (اسفند) و (سفند) را کہ معرب
 (اسپند) و (اسپند) است خردل بعض گفته اند پس بخيال ما جز این نباشد کہ حرمل یا باب است
 و تخم خاک مثلاً به آنست جاشینش قرار یافت و بدین وجه کہ تخم خاک بکثرت گیری آید و بر سر
 آتش گاه سوختن شل (اسپند) آواز هم می دهد۔ زمانیان تخم خارا (اسپند) نام نهاده
 استعمالش کردند صاحب تشکیب بر اسپند نویسد کہ این خردل نیست بدین وجه کہ این را با تخم
 خردل مخلوط کرده می سوزند قیاس کردند کہ خردل است و صاحب خزائن اللغات بلفظ
 اسپند فرماید کہ ترجمہ انگلیسی این (سید آف دی ہٹا) است و این خبری و بدازین کہ در
 انگلیسی زبان اسم این (تخم خا) است کہ سید لغت انگلیسی بمعنی تخم است و (ہٹا) (خا) را
 گویند معلوم می شود کہ لغت عربی (خا) را (ہٹا) کرده اند (اردو) اسپند بقول امیر (فارسی)
 مذکر۔ حرمل (عربی) ایک قسم کا تخم جس کا مزاج گرم و خشک ہے دفع نظریہ کے لئے جلا
 جاتا ہے۔ زچہ خانے میں اسکی دھونی دینے کا معمول ہے۔ در و قونج۔ مرگی گھٹیا اور تمام
 سرنیکے درد اور امراض بارود کے لئے نافع ہے (ظفر) نخلتے چشم سے بین انگ
 خون یا لال انگارے پن بجائے دانہ اسپند مجھ سے نخلتے بین پن

اسپندار | بقول برہان و جامع (۱) بمعنی شمع باشد کہ معشوق پروانہ است و (۲) نام
 پسر کتاب ہم و (۳) بودن نیز اعظم در برج حوت۔ صاحب ناصری فرماید کہ نام سفند یا

روین تن سپر گشت سب و بجو اله برهان ورشیدی ذکر سنی اول هم کرده خان آرزو در سر
 (اسپندار) فرماید که کبیر اول و فتح دوم معنی شمع و مخفف (اسپندارند) همه معانی و بقول
 برهان (اسپندار) مخفف (اسپندار) صاحب شمس بر مبنی دوم قانع و صاحب برهان بر
 (اسفندیار) گوید که معنی (اسپندیار) است نام سپر گشت سب و معنی قدرت حق و لطف
 یزدان هم و رب ماه اسفندار و رب ربور اسفندار که پنجم همراه شمس باشد و (اسفند) بقولش
 نام ماه و از دهم ارسال شمس پس بنیال یا معنی اول اصل است که شمع را گفته اند و معنی ترکیبی آن
 تاب دارنده باشد که از (اسپندار) یک وال را حذف کرده (اسپندار) کردند و بقا عده فارسی
 بحالت اجتماع دو حرف یک جنس یکی از این حذف میشود همچو (سپیدیو) و (سپیدیو) و معنی
 دوم مجاز آن که سپر گشت سب را استعاره (اسپندار) نام نهادند که او هم مثل شمع آب و تاب
 داشت و نسبت معنی سوم عرض میشود که زبانه بودن نیز عظم در برج حوت را هم اسپندار گفته
 که آن زمان بنیال فارسیان آب و تاب خاص دارد مخفی مباد که اگر (اسپندیار) را اصل گیریم
 و (اسپندار) را مخفف آن - هم جا دارد و درین صورت معنی ترکیبی این چیزی که تاب مثل
 یا آفتاب او را دوست دارد و خدای تعالی یار او باشد که فارسیان آتش پرست آتش و آفتاب
 را پرستش می کنند پس بدین معنی ترکیبی هم شمع را (اسپندار) گفتن عیبی ندارد و تبدیل بای
 فارسی به قواموافق قواعد فارسی است چنانکه (پیل) و (فیل) و (سپید) و (سفید) از بنجاست
 که (اسپندار) مرادف (اسفندار) هم آمده و نسبت (سپندار) و (اسفندار) عرض میشود
 که بخذف الف اول مخفف آن باشد (اروو) (ا) شمع - بقول صاحب آصفیه - هم نوشت

سوم کی بٹی - چربی کی بٹی (۲) اسفندیار بقول امیر گتاسپ کا بیٹا جو خاندان کیانیان میں
پانچوان بادشاہ گزرا ہے - یہ روئین تن اور بڑا بہادر رہتا (مذکر) (۳) اسفندار - ایک
فارسی مہینہ کا نام جس میں آفتاب برج حوت میں رہتا ہے - وکن میں یہ چوتھا مہینہ ہے
یعنی آغاز سال ماہ آذر سے ہوتا ہے اور اسفندار بالاتفاق ۳۰ دن کا مہینہ ہے (مذکر)

اسفندارند (اصطلاح) بقول برہان و	سراج و ماصری و جامع و آئند ہم ذکر این
ہفت ہفتیم میم و سکون ذال نقطہ در بر وزن	کرده اند - صاحب سروری بر مبنی اول و دوم
و معنی (اسفندارند) است کہ (۱) نام مادہ و از کائنات	فانع و از تاریخ و صفای سند معنی اول آورده
باشد از سال شمس و (۲) نام روز پنجم بود نام	(۵) در اسفندارند ماہ اوقعت جبرئیل و مالک و
شمسی و فارسیان این روز را درین ماہ بیک	شش الجہر و الخمر (استاد عطائی ۵) روز شہادت
شمرد و عید کنند و جشن سازند بابر قاعدہ کلید	بر تخت شدت تحت رانواز قدوش بخت شد
کہ پیش ایشان شد اول است کہ چون نام	م صاحب مؤید بر مبنی اول گفتا کردہ فرماید کہ بد
یا نام روز موافق باشد آذر و را عید کنند و گیت	ماندن آفتاب در برج حوت کہ ہندش بجان
ورین روز جامہ پوشیدن و درخت نشانیدن	گویند و بعض بیت - مؤلف عرض کند کہ
و (۳) نام فرشتہ است کہ موکلت بر درخت	ما تحقیق اسپندار بجای خودش کردہ ایم و مذ
و ہیشماوند اسیر امور و مصاحبی کہ در ماہ و روز	بقول برہان لغت اول و سکون ثانی بمعنی ضا
اسفندار واقع می شود و بدو تعلق دارد و (۴)	و خداوند آمدہ و مرکب می آید بچو اسفندارند
زمین را نیز گویند کہ عبری ارض خوانند صاحبان	صاحب اندامین را بالفتح و بالضم ہر دو نوشتہ

صراحت کند که لغت فارسی است بمعنی خداوند اسپند را که تحقیق کاوش بجایش کرده ایم اسپند
 و صاحب (الخ) پس (اسپند ارند) مرکب گویند و بنیال ما و را سے خردل چنیری دیگر
 است از همین دو لفظ بمعنی صاحب روشنی و است که صراحتش بر اسپند گذشت و الف
 خداوند تاب و آتش پس هر چهار معنی بالادین و نون در آخرش زائد از قبیل فرید علیہ سحر
 لفظ کنایه باشد (اردو) (۱) شمس هیتون (آباد) و (آبادان) و (شاد) و (شادن)
 سے بارہوین ہینہ کا نام اسپندار ہے۔ و کھو کہ سیج عمل در معنی نکند (اردو) دیکھو اسپند۔
 (اسپندار) کے تیسرے معنی (۲) ہر ماہ شمس کی اسپند اورند | اصطلاح - بقول صاحب
 پانچویں تاریخ کا نام اسپندار مذہب ہے (۳) شمس بالفتح (۱) فریب و خداع و کجالتہ مؤید
 فرشتہ کو فارسیوں نے اسپندار ند کہا ہے جو درجن (۲) فروزیب کجالتہ بعضی از فرنگ ہا (۳) معنی
 او خجگون کا موکل سمجھا جاتا ہے (۴) زمین سیاہی است دیگر کسی از محققین فرس ذکر
 مونت - این نکرد و در مؤید الفضلا ہم این را نیا فتم۔
 اسپندان | بقول صاحب برہان و صاحب مؤید مجرود (اورند) را بمعنی فریب و
 و جامع کبیر اول بروزن بیدان تختیت و غا آورده است بحوالہ ادا ت کہ بجای خود
 بیار ریزہ و آزا خردل گویند خان آرزو در ذکر کنیم بنیال با تاسم صاحب شمس بش نیست
 سراج فرماید کہ سپندان مخفف این است کہ (۱) اورند) را با اسپند مرکب کرده بر معنی (اورند)
 مرکب است از اسپند و الف و نون نسبت قناعت کرد و بلحاظ ترکیب (اسپند اورند) قلب
 کہ افادہ تشبیہ کند مؤلف عرض کند کہ همان اضافت (اورند) اسپند باشد اگر اسپند را مخفف

<p>اسپند اگر ہم معنی نفی این فریب و خداع اسپند است کہ می آید) سپر گشت سب باشد و آنرا اضافت جہ معانی اوزن بسوا (اردو) ہندی کا کر۔</p> <p>روین تن گویند مؤلف عرض کند کہ ما اسپند یا ر اصطلاح - بقول برہان و ہفت</p> <p>برہندار) صرحت ماخذین کردہ ایم (اردو) و جامع و اشد و جہانگیری بر وزن معنی ہندی یا دیکھو اسپندار کے دوسرے معنی۔</p>	<p>اسپند اگر ہم معنی نفی این فریب و خداع اسپند است کہ می آید) سپر گشت سب باشد و آنرا اضافت جہ معانی اوزن بسوا (اردو) ہندی کا کر۔</p> <p>روین تن گویند مؤلف عرض کند کہ ما اسپند یا ر اصطلاح - بقول برہان و ہفت</p> <p>برہندار) صرحت ماخذین کردہ ایم (اردو) و جامع و اشد و جہانگیری بر وزن معنی ہندی یا دیکھو اسپندار کے دوسرے معنی۔</p>
<p>اسپ تھارچی شدہ است (شل) صاحبان خزینہ و اشال فارسی ذکر این کردہ از معنی و محل استعمال ساکت اند مؤلف گوید کہ فارسیان این شل را بجائی زند کہ ذکر کسی مقصود باشد کہ در ہر یک امر ذیل و پیشرو آن باشد کہ مدخلتش خوش نہ نماید (اردو) و کن بین جب کسی شخص کو ہر ایک امر میں ذیل اور ہر ایک امر کا محرک پاتے ہیں تو کہاوت کی طرز پر کہتے ہیں کہ " نشان کا ہاتھی ہے " جو ہر ایک جلوس کے آگے رہتا ہے اور اس کا استعمال موقع دوم پر ہوتا ہے۔</p>	<p>اسپ تھارچی شدہ است (شل) صاحبان خزینہ و اشال فارسی ذکر این کردہ از معنی و محل استعمال ساکت اند مؤلف گوید کہ فارسیان این شل را بجائی زند کہ ذکر کسی مقصود باشد کہ در ہر یک امر ذیل و پیشرو آن باشد کہ مدخلتش خوش نہ نماید (اردو) و کن بین جب کسی شخص کو ہر ایک امر میں ذیل اور ہر ایک امر کا محرک پاتے ہیں تو کہاوت کی طرز پر کہتے ہیں کہ " نشان کا ہاتھی ہے " جو ہر ایک جلوس کے آگے رہتا ہے اور اس کا استعمال موقع دوم پر ہوتا ہے۔</p>
<p>اسپ تھ (اصطلاح) بفتح زون بدون شمس نوشتہ کہ برگستان است کہ ہندی اضافت اسپ - صاحب ضمیمہ برہان این آئرا پاکہر نامند (انتہی) مؤلف عرض کند بسامی عربی آورده عیبی ندارد کہ صرحت آن کہ مقصود از لباسی است آہنی مانند زرہ یا نمدار کہ بر لفظ (اسپ) کردہ ایم - بقولش برگستان کہ برای حفاظت وقت جنگ بر اسپ کنند بخیال ہا این را گویند و آن پوششی است کہ در جنگ بر کتبت از اسپ و نمد - اسپ بمعنی حقیقی اوست اسپ پوشانند - صاحب نوید ذکر این جوالم و محمد ہم بمعنی حقیقی پس (اسپ نمد) قلب ہوتا قتیہ کردہ فرماید کہ تباریش عتاق خوانندھا</p> <p>نمد اسپ باشد فارسیان بقاعدہ خود دال مہمل</p>	<p>اسپ تھ (اصطلاح) بفتح زون بدون شمس نوشتہ کہ برگستان است کہ ہندی اضافت اسپ - صاحب ضمیمہ برہان این آئرا پاکہر نامند (انتہی) مؤلف عرض کند بسامی عربی آورده عیبی ندارد کہ صرحت آن کہ مقصود از لباسی است آہنی مانند زرہ یا نمدار کہ بر لفظ (اسپ) کردہ ایم - بقولش برگستان کہ برای حفاظت وقت جنگ بر اسپ کنند بخیال ہا این را گویند و آن پوششی است کہ در جنگ بر کتبت از اسپ و نمد - اسپ بمعنی حقیقی اوست اسپ پوشانند - صاحب نوید ذکر این جوالم و محمد ہم بمعنی حقیقی پس (اسپ نمد) قلب ہوتا قتیہ کردہ فرماید کہ تباریش عتاق خوانندھا</p> <p>نمد اسپ باشد فارسیان بقاعدہ خود دال مہمل</p>

بهای پوز بدل کردن چو تیززد - و تیززه - و آن
 لفظ روزمره زبان است که اکثر الفاظ (دال) آخر
 را در لفظ مجعین خوانند که بای پوز در آخر
 پیدا میشود و مراد از پوششی باشد که باغرض
 جنگ از نمود درست کنند و آنچه لباس آهنی را
 هم همین نام شد مجاز است (اردو) پاهر
 بقول آصفیه - اسم مؤنث - یک قسم کی آهنی پوشاک زن
 که مانند جاکت جنگ کے موقع پر گھوڑے
 ہاتھی وغیرہ کو پہناتے ہیں - برگستان -
 اسپنوی (اصطلاح) بقول برہان مغنی
 و سروری و جامع و جہانگیری بکسر اول و فتح
 ثالث و ضم نون و سکون واء و یای عطلی - نام
 کنیز کنیز شاد که ذکرش بر (اسپکونی) گذشت
 این مخفی باشد و بس - خان آرزو در سراج
 این فرماید که زیادت کاف نیز گفته اند و تحقیق
 آنست که این لفظ ترکی است که همین قسم اکثر
 نام های مردم طرف افراسیاب ترکیست و بسبب
 آنکه در شاهنامه داخل شده ارباب فرهنگ
 را گمان نیست که فارسی است و آن خطا
 چرا که نام های مردم هر ولایت بزبان آن
 ولایت باشد (انتهی) (فردوسی) یکی
 ماه رومی بنام اسپنوی بنام پیکر و دلبر و شکوه
 فائق می دانستند و تعریف هر چیزی که باطن
 در بیان صفاتش مقصود می بود لفظ اسپ
 استعمال می کردند و در اسمای اکثر شاهان لطف
 هم لفظ اسپ داخل بود همچو (لهر اسپ) و
 (کتاب) و غیره پس غبی نیست که درین نام
 (اسپک - نوی) با کاف تصنیف و کسر آن و
 فتح نون و کسر واء و سکون تحاتی آخره که گفته
 بسنی حقیقی خودش باشد یعنی اسپ خورد و شد
 دارند و استعاره زنی حسین را نام نهاده باشند
 و تبدیل و تصرف در حرکات نتیجه کثرت استعمال
 باشند پس والله اعلم بالصواب (اردو)

دیکهو - اسپکونی -	که تعریف کامل این بر لفظ (ارطی) گذشت -
اسپور	القبول صاحب هفت بضم اول و بالجملة بخيال ما اصل این مرکب انرا (س) باشد
سکون سین مهمه وضم بای پارسی بود و مجهول	که یعنی عقل لغت ترکی است به تفهیم ضمه لغزش
رسیده و سکون رای مهمه (۱) بمعنی نهایت	بجای خودش بیان کرده ایم و (پور) بقول
نادان و کند طبع و خالی ذهن آمده و (۲)	ضاجان برهان و سراج بضم اول بر وزن ج
ورخت پده را نامند - صاحب شش بمعنی	کسی که خود را نادان و انماید صاحب نخب گوید
اول قانع - صاحب ضمیمه برهان این را به با	که (پور) ببای عربی لغت عرب است باضم
عربی بمعنی کج سلیقه و کم ذهن و بسیار غضب	بمعنی هلاک شده و فاسد گشته که در چنبری باشد
آورده - اگر چه صاحب هفت نسبت معنی دوم	و (اس) بقول صاحب نخب و در عربی زبان
ذکر درخت (پده به بای فارسی) کرده و لیکن	بهر سه حرکت و تشدید یعنی بنیاد و اصل هر چیز
بقول صاحب میطام این درخت به بای عربی	(الخ) که مجازاً عقل را توان گفت پس جادو
(بده) است فرماید که اسم فارسی (غرب)	که اصل این لغت مرکب از همین هر دو لغت
باشد و بر غرب نویسد که لغت غین معجمه و را	عربی آخر الفکر باشد - فارسیان برای فاسد
مهمه و سکون بای سوخته بیونانی (اطاطاک)	القول و نهایت نادان نام کرده باشند یا نیکه
و عبری (اسفیدار) و بفارسی (بده) و درخت	ترکیب این با هر دو لغت اول الذکر است
نارون و شیرازی (وزک) و باصفهانی (دو)	بصورت اول ببای فارسی و بصورت ثانی
و بربری (درخت برو) گویند و این نهایت	ببای عربی - ما ذکر این ببای عربی هم بجای

<p>خودش کرده ایم - بعضی محاصرین ترک گویند که اسپ وزن و شمشیر و فادار که ویر</p>	<p>د (قرتیان بور) در زبان (قرغیر) که ترکی قاضی (ش) صاحبان خزینہ و احسن و امثال فارسی</p>
<p>است بمعنی پیر فروت است یعنی (قرتیان) ذکر این کرده اند فارسیان این ش را بجائی نهند</p>	<p>معنی پریشده و (بور) بمعنی فروت پس این که مقصودشان به بیان واقعه مذمومی باشد که</p>
<p>معنی عقل فروت می توان گرفت مگر حالاً متعلق از اسپ یا زن یا شمشیر بود حاصل است</p>	<p>ترکی این لفظ مرکب متروک است اندرین که اسپ با سوار خود وزن باشوهر خود و شمشیر</p>
<p>صورت اصل این بای عربی باشد که گند با قاضی خودش محبت اصلی نداشتند مثلاً اسپ</p>	<p>و تبدیل بای عربی به فارسی تصرف فارسیان زید چون زیر ران بگرد آید مانع نشود و جمله که</p>
<p>است همچو (تب و تب) آنچه فارسیان بکبر برزید کند - هم برین قیاس زن مطلقه یا</p>	<p>درخت بده را اسپور گفته اند وجه تشبیه چون بجا نماند کاح و دیگری رود با او خوشحال</p>
<p>جز این به فهم مانمی آید که به وجه خاص باشد و شوهر اول را فراموش کند و هم چنین</p>	<p>این را مجازاً پس درخت اسپ قرار شمشیر خالد که بقبضه عمرو (دشمن خالد) است</p>
<p>داوه باشند که (آس محدود) را بمقصود در کشتن قابض سابق دروغ نکند (ارو و)</p>	<p>گرفتن چیزی نیست - نتیجه لب و لجه مقاحی اهل هند کی زبان پر پی فارسی که ماوت ہے</p>
<p>است و (پور) در فارسی زبان بمعنی پسند اگر چه صاحبان امثال اردو نے ہکو ترک کیا ہے</p>	<p>و اندک علم بحقیقه الحال تحقیق مانمی بر قیاس چنان کہین عورت کی بیوفائی کا بیان ہوا ہجو</p>
<p>و بس (ارو و) (۱) بے عقل نادان (۲) و کھو اڑا و بان اس مثل کا استعمال کرتے ہیں -</p>	

(الف) اسپ فرزین می نهند (اصطلاح) (ج) بقول صاحبان برهان و بحر مفت

(ب) اسپ و فرزین نهاد (۱) یعنی اسپ و فرزین بطرح دادن و بازی

(ج) اسپ فرزین نهادن (۲) کنایه از غلب شدن و (۳) زیاد

کردن بهای بزرگ معنی قانع و گوید که کنایه از مات کردن است (شیخ شیراز) (۴) گدائیکه
بر شیرزین نهند ابو زید را اسپ و فرزین نهند (میر مغری) (۵) انصراف با بخت و
شطح رفت با غنچه بخت او هر مفت را اسپ و فرزین نهادن بهای گوید که از
که در سند آخر معنی چیدن مهرهای مذکور بود (انتهی) صاحب رشیدی در معنی دوم باریان
متفق و ضمناً ذکر معنی اول هم کند که حقیقی است و صاحب جهانگیری بسند شیخ شیراز که گذشت
بر معنی دوم قانع مخفی میباد که نهادن بقول صاحب بحر عجم معنی دور کردن و وضع کردن آمده و
بقول صاحب موارد معنی زدن و انداختن و گرفتن هم بعضی از معاصرین در معنی هر دو شعر نهادن
را بمعنی طرح و ترک کردن می گیرند معنی مدوح اسپ و فرزین را از بابا طخود بر داشته طرح
داده غلبه حاصل کردن درین صورت معنی حقیقی (ج) معنی دوم را پیدائنی کند زیرا که از طرح
و ترک کردن اسپ و فرزین خود لازم نمی آید که غلبه شود ممکن است که بازی برابر شود یا
مغلوب - خان آرزو در سراج فرماید که کنایه است از نهایت غلبه و بقول ناصری بدون
و اعطاف کنایه از غلبه کردن صاحب سروری ذکر (ب) کرده گوید که بطرح اسپ و فرزین
بازی را بر دو صاحبان خزینه و امثال فارسی ذکر الف کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که (ج)
اصل است و الف و ب اشتقاق از ان و معنی اول حقیقی است یعنی با نگه داشتن اسپ و فرزین

که بهترین همرهای شطرنج است قوت حاصل کردن و مقابل را مغلوب کردن پس معنی دوم
 کنایه باشد و معنی سوم هیچ که متعلق بمعنی دوم است. طرز بیان محققین اول الذکر تحقیق پسند
 را بخطای اندازد (زیادتی کردن) چندی دیگر نیست و مقصودشان با معنی دوم یکسبب است
 و ربادی انظر معنی زیادتی کردن) و رای (غالب شدن) است ولیکن مقصودشان غیر
 معنی دوم نباشد که در عرض مطلب احتیاط لفظی را بکار نبوده اند که (ج) بمعنی ظلم و زیادتی
 کردن متعلق نیست فارسیان (الف) را بطور مثل هم استعمال می کنند یعنی چون کسی را به بیند که
 اصرار بر قول خود می کند و بدلائل می خواهد که آثار ثابت کند یا کسی را بکار خود سراپا ساعی یا
 بطور مثل گویند که (اسپ و فرزین می دهند) یعنی می خواهد که اسپ و فرزین در مقابل را افکنده
 خلبه خود حاصل کند. آنچه بهارند که کلام میر معری معنی چیدن همرها پیدا کرده است درست
 نباشد (اسپ و فرزین نهاد) یعنی اسپ و فرزین در مقابل بفرستد و مقابل را مغلوب
 کرد متعلق است بمعنی دوم (ج) دیگر پیچ و آنچه صاحب ناصری وادعطف را حذف کرد
 است نتیجه کثرت استعمال باشد که فارسیان در روزمره خود این قسم تصرف کنند (اردو)
 (۱) اسپ او و فرزین کو مار لیا - (۲) غالب آنا مغلوب کرنا -

<p>اسپ و گاری استعمال - معاصرین فرس کذا فی السطوح که ترجمه را به و کالسه باشد صحت اسپ و کالسه را گویند صاحب بهنما بحواله عجم آزاد اخل روزمره خود کرده اند به تبدیل سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده - هندی بارای مهمله دیگر پیچ - (اردو) گاڑی بارای هندی لغت سنکرت است گهوڑا گاڑی - موٹو</p>	<p>اسپ و گاری استعمال - معاصرین فرس کذا فی السطوح که ترجمه را به و کالسه باشد صحت اسپ و کالسه را گویند صاحب بهنما بحواله عجم آزاد اخل روزمره خود کرده اند به تبدیل سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده - هندی بارای مهمله دیگر پیچ - (اردو) گاڑی بارای هندی لغت سنکرت است گهوڑا گاڑی - موٹو</p>
---	---

اسپونتن	صاحبان موارد و مانند هفت ذکر این کرده اند و خان آرزو با لفظ (اسپاه) اشتهار
اسپونتن - بیای عربی (کرده ایم - فاریان	این هم کرده مخفف اسپاه است بخد الف فاریان
بای عربی را به بای فارسی بدل کنند همچون	این قسم تخفیف جائز داشته اند همچون (ماه و سه) و
(تب و تپ) (ار و و) دیکهو اسپونتن	پناه و شنه) ماصرت کامل هر دو معنی این و حقیقت
صاحبان رشیدی و ناصری و شش	مخد برغت (اسباه بای عربی) کرده ایم و تبدیل بای عربی
اسپیه	بفارسی در فرس آمده چنانکه (تب و تپ) (ار و و) دیکهو

اسپهان | بقول صاحب برهان پروزن و معنی اصفهان است و آن شهری باشد در سلطنته در ملک عراق و آن شهر را در قدیم دارالیهودی گفتندی - گویند و قبال از اینجا خروج کند و ابتدای نقطه عالم از اینجا شود و هر که چهل روز در آن شهر باشد بخیل و مسک شود و جمع سپاه نیز هست و جمع سگ هم گفته اند که تباری کلاب خوانند (الخ) صاحب هفت صراحت علیه لفظ کند و فرماید که کبسر اول سکون سین مملد و بای فارسی و بای مدوره بالف کشیده و سکون نون است - مرادف اصفهان و بجای بای فارسی - موخده تحتانی هم بنظر آمده صاحب ناصری نوشته که همان اصفهان که شهریت شهو و و سپاه ملوک عجم در آن شهر جمع بوده و از آنجا با طرف ماموری شدند چنانکه سپاه عرب و رکوفه و بربران اعتراف فرماید که سپاه و اسپهان را بمنی سگ چزانوشت و بحواله عجم البلدان گوید که الاسپهان مشتق من المجد (الخ) مخفی میا که فاریان این را بزیادت الف بعد بای فارسی (سپان) هم گفته اند چنانکه خاقانی گفته (ع) مبطهمدی نگر فضای سپان بن و سین مملد را بصا د

بدل کردہ صفایان ہم گفتہ اند بہ تحقیق ما اصل این (سپاہان) است مرکب از سپاہ و الف و نون نسبت
 خان آرزو ہم در سراج بر لفظ اسپاہ بحوالہ تاریخ اصفہانی اشارہ بسوی این کردہ حضرت
 کامل نفرمودہ است پس (سپاہان) بمعنی منسوب بہ سپاہ شہری را نام شد کہ جای انہو ہی لشکر
 و سپاہ بود فارسیان بقاعدہ خود الف و صلی در اول این آوردہ (سپاہان) کردند و بخلاف
 الف دوم کہ در (سپاہ و سپہ) می شود (اسپہان) ہم گفتند و بہ تبدیل سین مہملہ با صاد مہملہ
 و بای فارسی با فا (اصفہان و صفایان و اصفان) شد۔ صاحب قوانین و نگیری گوید کہ
 صاد و ز فارسی نیاید مگر تعریبا و تبدیل بای فارسی با فا در فارسی آمدہ چنانکہ (بیل و فیل) و (سید
 و سفید) پس جا دارد کہ اہل عرب (اسپہان و سپاہان و اسپان) را تعریبا (اصفہان و صفایان
 و اصفان) کردہ باشند و فارسیان استعمال مقرب ہم و ز فارسی کردند۔ غیر از این چیزی دیگر
 بفہم ما نمی آید و آنچه صاحب معجم البلدان این را مشتق از چند نوشتہ مقصودش ہم چنین باشد
 آنچه صاحب برہان (اسپہان) را جمع سپاہ و سگان بالفاظ و نون جمع نوشتہ من و جبہ جا دارد
 کہ (اسپاہ) و (اسپاہ) بمعنی لشکر و سگ بجای خود گذشت ولیکن فارسیان استعمال این بمعنی
 لشکر داند و جز این نیست کہ از خیالش تأئیدی و را نپذیری شود و لیکن الف و نون را علالت
 جمع گرفتن و شہری را نام کردن بہتر از آن نیست کہ الف و نون نسبت را بقول خان آرزو
 بر لفظ (سپہ) یا (سپاہ) زیادہ کنیم۔ چیزی کہ منسوب بہ سپاہ است کنایتہ شہری را نام لوان
 شد کہ انہو سپاہ در آن باشد بخلاف آن جمع سپاہ را ہم شہری کردند غیر از استعارہ نباشد
 و در وجہ تسمیہ کنایہ بہتر است از استعارہ (اردو) اصفہان۔ بقول امیر ملک فارس کے خط

ایک بہت بڑا شہر ہے جو کسی وقت میں دار الخلافہ بھی تھا۔ یہاں کا سرمہ اور تلوار شہور ہے۔

(الف) اسپہبد | بقول صاحب بحر الکسر و بای فارسی مفتوح و سکون بای موحدہ۔

(۱) سپہ سالار چہ بند یا فتح بمعنی صاحب و دارندہ است۔ صاحب رشیدی بذکر معنی اولیٰ

فرماید کہ (۲) لقب شایان طبرستان ہم صاحب سروری گوید کہ فتح ہمزہ اسمیت مخصوص

ملوک طبرستان عجمی و خاقان کہ مخصوص ملوک روم و ترک است و (۳) نام ولایتی کہ بطبرستان

است کذا فی معجم البلدان آتا در کلام اکابر بمعنی مطلق سپہ سالار آمدہ چنانچہ حکیم فردوسی گوید

(سہ) کہ از بیم اسپہبد نامور نہ چگونہ کشایم پیش تو در نہ (ولہ ۵) با ستاد و پریش نیزہ بدشت

تو گوئی مگر طوس اسپہبد است یہ صاحب ناصری بذکر معنی اول و دوم گوید کہ سپہبد (۴) نام

نوائی ہم منسوب بہ یکی از سپہبدان مازندران کہ خورشید نام داشت و شہر اسپہبدان از بسا

دارمہرو پسرا سپہبدان بنیرہ فرخان بزرگ و (۵) بمعنی نفس کل آمدہ و آزا (نور اسپہبد) و

(اسپہبد خورہ) نیز گویند۔ صاحبان تحقیق (اسپہبد خورہ) را بمعنی نفس ناطقہ نوشتہ اند کہ بجاییش

می آید۔ صاحب جامع و ہفت بر معنی اول و دوم قانع۔ خان آرزو در سراج بذکر معنی اول

و دوم فرماید کہ انچہ بکسر اول نواختے است از طبرستان۔

(ب) اسپہبدان | نام دارد منسوب یکی از سپہبدان کہ ملوک آن ملک اند۔ الف و نون بڑا

نسبت است مؤلف عرض کند کہ الف مرکب است از (سپہ مخفف سپاہ) و (بد) بمعنی صاحب

صاحب برہان ذکر این بضم اول کردہ تحقیقش بجای خودش کنیم بالجملہ اصل الف (سپہبد) است

معنی صاحب سپاہ کنایہ از معنی اول و معنی دوم مجاز آن و حامل معنی سوم بہ تحقیق ما و اتفاق

اہل لغت (ب) باشندہ (الف) و ذکر معنی چہارم پنجم الف بجز صاحب ناصری دیگر کسی ازین
 نگردہ کہ نواسے خاص نفس کل را سرشکر نواہا و نفوس قرار داد و فارسیان بقاعدہ خود الف وصلی در
 اول این آورده (اسپید) کردند و در اسپیدان ہم الف وصلی ہم برین قیاس است اما کہ
 (الف) را بکسر اول نوشتہ اند و اوق قیاس باشد و کانی کہ برای معنی دوم بفتح اول گرفتہ اند
 خلاف قیاس ہست (ارو) (الف) (۱) سپہ سالار مذکر (۲) اسپید - ملوک طبرستان کا لقب
 جیسے قیصر و خاقان شامان روم و چین کے لئے ہے (۳) اسپید - طبرستان کی ایک ولایت
 کا نام (۴) اسپید ایک خاص گئی کا نام موش (۵) نفس ناطقہ بقول صفیہ مذکر - بولنے والی روح -
 ہماری رائے میں اسکو نفس عاقلہ کہنا چاہیے (ب) اسپید - ان دیکھو اسپید کے معنی نمبر (۳) -

اسپید خورہ (اصطلاح) بقول برہان بفتح و ثانی معد و لہ نوریت از جانب خدای تعالیٰ
 خائے نقطہ دار و رای بی نقطہ و دوا و معد و لہ کہ بر خلاف فائزہ میشود کہ بوسیله آن قادر شوند
 ساکن - اشترقیان فارس نفس ناطقہ را گویند بریاست و حرمت با وصفت ہا (الخ) پس معنی
 کہ آن قوت مشکلمہ انسانی است - صاحبان لفظی این بزکات اضافت شاہ نور است یعنی
 جامع و ہفت ہم ذکر این کردہ اندر خان آرزو بہتر از ہمہ انوار کہ نفس ناطقہ را بر دیگر نفوس ترجیحی
 در سراج بر صاحب برہان اعترض کنند کہ این ظاہر کند و جزین نیست کہ این کتایہ باشد
 قوت مشکلمہ انسانی نیست بلکہ قوت عاقلہ انسانی (ارو) نفس ناطقہ - مذکر - دیکھو اسپید کہ
 است و نفس ناطقہ غیر قوت مشکلمہ باشد و لفظ پانچویں معنی -

عرض کنند کہ خورہ) بقول برہان بفتح اول و ثانی اسپ یا م (اصطلاح - بقول صاحب کجیا

حقّی اسپ کہ برای ڈاک چوکی در منازل گذارند بی خبر می رفتن براہ نہ ہر نام دیگر می گیر و چو اسپ وارستہ و بہار ہم ذکر این کردہ گوید کہ علامی ہنمامی و طلب فرمودن عرش آشیانی مرزا کو کہ را گوید است کہ ترجمہ آن در اردو ڈاک چوکی است (فقرہ) از گجرات باسپ یام طلب فرمودند تا یعنی مقامی کہ در راہ برای تبدیل سوار قاضی صدان انپیش قدمان رونق افزای معاملہ و داغ گردو از اسپان و اشال آن درست کنند پس یام بمعنی صاحب برہان بر لفظ یام نوشتہ کہ بروزن لام سپی اسپ خاص است چنانکہ تحقیق بالانوشہ اند حیف گویند کہ در ہر منزلی گذارند تا قاصدی کہ بسرعت است کہ لغات ترکی ازین لفظ ساکت اند۔ از معانی دیگر رود بران سوار شود تا منزل دیگر پس این مرکب تحقیق کردہ ایم و یا عجیب کسی را گویند کہ اہتمام سخنانہ اضافی است صاحب سرور می بر لفظ یام سندی بدست او باشد (ارو و) ڈاک کا گھوڑا۔ از ابن بین آورده (س) منکہ چون عیسی نیلاند کہ۔ بقول آصفیہ ڈاک لیجانے والا گھوڑا۔

اسپیجیاب | بقول برہان و جامع و ہفت و سراج با تہمتانی مجہول و جمیع فارسی بروزن استیجیاب نام شہرست از ولایت ماوراء النہر کہ از اتر کی شیران بروزن کبران گویند۔ صاحب ناصری گوید کہ اسپجیاب بہ نون چہارم و جمیع عربی مبتدل آنست صاحب برہان این را در ردیف سین مہملہ بخذف الف اول (سپنجیاب) بانون و جمیع عربی نوشتہ گوید کہ بخذف حرف دو لم (سپجیاب) ہم نظر آمدہ (سید سراج الدین سیکری (س) چشم ملک را بروی روم قسطنطین نہاد و چشم چاہ را بسوی چاہ و اسپجیاب روی بہ (س) مسند جو دش فلک در روی قسطنطین نہاد و مقصود شکرش جہان در طرح اسپجیاب یافت بہ مولف گوید کہ خیال ما (سپنجیاب) بدون الف اول

با بای فارسی و نون و جیم عربی - اصل است مرکب از (پسینج) و (آب) پسینج بقول برهان
 بر وزن شکینج یعنی همان و معنی عاریت و آرام گاه عاریتی - فارسیان در اسامی شهرها باین
 جوی کلان واقع باشند و آخر آن لفظ آب زیاده کنند یا آن معموره را بنام رودخانه مذکور
 موسوم نمایند پس درین شهر رودخانه واقع باشد که آبش در آنجا درو نباشد و گاه گاه
 آنچو سیل می آید و می گذرد همچو همان که قیام مستقل در خانه نمیرسان ندارد به همین تشبیه آن رود
 را بدین نام موسوم کرده باشند و معموره موسوم شد بنام رودخانه و آنچه بخد فای فارسی
 است مخفف آن و الله اعلم - پس الف وصلی در اول این آورده (اسپنجاب) کردند و
 تبدیل نون به یای تختانی برخلاف قیاس تحریف است یا غلطی کتابت اهل لغت بعد علم چه
 تشبیه و جیم فارسی به جیم عربی بدل شود چنانکه (کاج و کاج) پس (سپنجاب) نام اصلی را (اسپنجاب)
 کردن و تحقیق نقل برادر هیچ دشوار نیست - صاحب جامع این را (اسفنجاب) به فای سوم
 هم نوشته عیبی ندارد که تبدیل بای فارسی به فآ آمده چنانکه (ایل و قیل) و (سپید و سفید)
 (ار و و) اسپنجاب یا اسپنجاب یا اسفنجاب ایک شهر کا نام ہے جو ماوراء النہرین واقع ہے
 اسپید | بقول برهان و جامع (۱) بمعنی سفید است که نقیض سیاه باشد و (۲) بمعنی نقش
 و بی لون هم آمده - صاحب رشیدی بر معنی اول قانع - صاحب هفت بد که هر دو معنی گویند که
 کبیر اول است و بالضم هم بنظر آمده خان آرزو در سراج فرماید که سپید مخفف این است و
 معنی دوم مجاز معنی اول موقوف عرض کند که (سپید) بیای فارسی کبیر اول اصل است و
 سفید مبتدل آن که بقا عده فارسی تبدیل بای عربی با فآ آمده همچون (گو سپید و گو سفید) الف اول

وصلی است و بی لون را سپید گفتن معنی تحقیقی است البته بی نقش را سپید نام کردن مجاز باشد
 دیگر هیچ - آنانکه این را بضم اول گرفته اند برخلاف قیاس رفته اند مخفی بباد که (سپید)
 در استعمال فرس یعنی ساده مستعمل است چنانچه (سپید با) یعنی شور با سی ساده که می آید (ارو)
 (۱) سفید بقول اصفیه (فارسی) سیاه کی نقیض - ابیض (۲) (سیر) از ابرو خاک باده بر تن
 مین رو سفید به مثل ابرو اسکے بدن مین لهو سفید (۳) ساده - بقول اصفیه بی نقش و نگار
 اسپیدار | بقول صاحب ضمیمه برهان نوعی از درخت بید باشد و آرمیوه نبود صاحب
 هفت فرماید که کیسر اول درختی است که بارش بود مثل پده و صاحب اندگوید که این را
 سپیدار و اسپیدار نیز گویند - صاحب مؤید هم بجز القیه نوشته صاحب محیط بر اسپیدار گوید که درخت
 غرب را گویند و ما تعریف کامل این بر (ارطی) کرده ایم که گذشت - نسبت وجه تسمیه عرض میشود
 که (سپی) بقول برهان و سراج بر وزن صفتی مخفف سپید باشد و (دار) بقولش بمعنی مطلق درخت
 پس (سپیدار) بمعنی درخت سپید است - فارسیان سپید - بی نقش و ساده را گفته اند که گذشت
 و این مجاز است و عجیب نیست که درخت بی بار و هر چیز ساده را هم سپید گفته باشند از اینجا است که
 (سپیدار) بمعنی درخت بی بار مستعمل شد و الف وصلی در اولش زیاده کرده اسپیدار اگر درختان
 آرزو در سراج بر (سپیدار) نوشته که آنچه در برهان (نوعی از بید) نوشته غلط است و این
 نوع عاقله باشد - نسبت وجه تسمیه فرماید که مخفف (سپید دار) است چون دو حرف از
 یک جنس جمع شد یکی از آن حذف کرده اند و گویند که میان این درخت و درخت خرامخا
 است که یکجا سبز نشود (انتهی) بنده عرض می کنم که چون (سپی) مخفف سپید) متحقق شد و

و خود خان آرزو هم در سراج ذکرش کرده پس هیچ ضرورت ندارد که اصل این (سپید وار) گرفته قاعده حذف جاری کنیم و آنچه محققین بالا (سپی) را بر وزن (صفی) نوشته اند قابل غور است زیرا که اصل (سپی) (سفید) است و آن کبسر اول آمده پس مخففش بفتح اول چرا - (اردو) دیکھو واٹی -

اسپید با | بقول صاحب ضمیمه برهان آشتی را گویند که در آن ترشی نباشد - صاحب برهان بر (سپید با) فرماید که آش ماست را نام است چه با تمبلی آش آمده - صاحب محیط بر (سپید با) نوشته که اسم شوربای ساده مؤلف گوید که جزین نیست که فارسیان هر چیز ساده را سپید گفته اند که صراحت آن بجایش گذاشت پس (سپید یا) بتقدیم صفت (بای سپید) بمعنی شوربای ساده و الف وصلی در اول این زیاده کرده (اسپید با) کردند خان آرزو در سراج بر (سپید با) نوشته که از کتب طبیه معلوم می شود که (سپید با) که معربش (اسفید باج) است طعام دیگر است و در (آش ماست) بنجیال ما هر چه صاحب محیط نوشته درست و موافق قیاس و ماخذ است - حاصل این است که باید که این را بالکمه خوانیم که (سپید) کبسر اول است (اردو) ساده شوربا - مذکر -

اسپید رو | بقول برهان و جامع و سراج نام رودخانه ایست از آذربایجان که بگیلان و لیماں گذرد - صاحب هفت فرماید که کبسر اول و ضم را سه قرشت باشد و بضم اول هم بدین آمده صاحب ناصری گوید که همان سپید رود است که می آید مؤلف عرض کند که بنجیال ما در بنجا سپید یعنی مجازی ساده باشد و این رودخانه طلاطم نداشته باشد و آبش صاف و شفاف و در روانی سادگی دارد و آنکه این را بضم اول خوانده اند برخلاف قیاس رفته اند که سپید کبسر

اول است۔ فارسیان و راؤل این الف وصلی زیادہ کردہ (اسپید) کر زدن پس الف را
مکسور گرفتن موافق قیاس باشد (اردو) اسپید رود۔ ایک ندی کا نام ہے جو آذربائیجان سے
جاری ہوئی ہے اور گیلان اور یلیان پر سے گزرتی ہے۔ موت۔

<p>اسپید کار (اصطلاح) بقول صاحب برہان شخصی را گویند کہ ظروف مس را سفید کند و اورا قلعی گر ہم نام است۔ ہم اور اسپید کا فرمایہ کہ کنایہ از مردم نیکوکار و صالح و نیکو مدار و جوان مرد باشد۔ صاحبان ناصری و بحر و جامع ہم ذکر معنی اول کردہ اند و صاحب صرحت فرمایہ کہ کبسر اول است و چنانچہ کہ سپید کبسر اول آید و الف وصلی در اول این را ہم باید کہ مکسور گیریم۔ بدین وجہ کہ ظروف را بسید سرب سپید کند اورا فارسیان (اسپید کار) نام کردند و محققین را در معنی (اسپید کا بدون الف وصلی) اختلاف است و ما تصفیہ آن ہم در اینجا کنیم (اردو) قلعی گر۔ بقول تائید کے برتنوں پر رنگ کا ملمع کرنے والا۔</p>	<p>اسپیدہ بقول صاحب سراج و رشیدی (۱) سپیدی چشم و (۲) سپیدی صبح و (۳) سفید آب کہ زنان بروا لند و ہم قلعی و سرب سوختہ کہ سفید اج معرب آنست صاحب سرور سی بر معنی دوم و سوم قانع و برای معنی سوم سندی از امیر خسرو آورده (۴) صبح ہر اسیدہ کہ در حقہ بنجیت پختہ نگون بڑ سپیدہ برنجیت پختہ صاحب برہان (اسپیدہ) ذکر معنی دوم و سوم کردہ مؤلف گوید کہ الف اول۔ وصلی است و ہا ہی ہوز آخرہ برا نسبت۔ باید کہ این را کبسر اول خوانیم کہ لفظ سپید کبسر است (اردو) (۱) آنکہ کی سپیدی موت (۲) صبح کی سپیدی۔ یعنی روشنی۔ موت صاحب آصفیہ نے مجروح (سفیدی) کی معنی بھی دو</p>
---	--

صبح لکھا ہے (۳) سفیدہ - بقول آصفیہ - مذکر
 ایک قسم کا بوڑھا جو بارہ سنگے کے سنگ کو پہنکا
 کر بناتے ہیں اور اسے پہاچ مین ملا کر عورتیں بھیڑ
 مٹی میں گرہ دیتو ر ایران کا ہے (۴) قلمی - (دیکھو)
 (۵) اسپ گوش (بود مرگب از اسپ) (د گوش)
 (۶) اسپ گوش (بود مرگب از اسپ) (د گوش)

اسپیل | بقول برہان و ناصری و جامع و رشیدی
 اسپ وزد - ماقریف کامل این بر (اسپیل - سیا)
 موحدہ) نوشتہ ایم و ذکر ماضی ہم کردہ ایم - تبدیل
 بای عربی باباے فارسی موافق قاعدہ فارسیان
 است کہ ذکرش بر لفظ اسپ گذشت (اردو)
 و یکہو اسپیل -

اسپیوش | بقول صاحب برہان ہاشمین
 قرشت بر وزن و معنی اسبقول است کہ بر قوطنا
 الف و تم تحتانی خوانیم (اردو) (دیکھو سنبول -)

است | بقول صاحبان تحقیق لفتح اول و سکون ثانی و تائی قرشت لغت فارسیست ہشت معنی
 دارد (۱) بقول صاحبان برہان و جامع و جہانگیری و ناصری و سراج بالغت مخفف است کہ دوا
 مشہور است صاحب جہانگیری از عسجدی سند آورده (۲) آن خمیس صرامزادہ چہا ست پنہا چو خنر
 عربی کند پیوست پنہا صاحب سروری فرماید کہ درین معنی نقل تاقل است مولف گوید کہ

است که وجه تاتل ظاهر نکرد و بجایال ماخذ این تحقیق شد و سند بالا برای تسلیم این معنی کافی است
(ارو و) پنجر - بقول آصفیه - اسم مذکر - هندی - استر - ده دو غلا جانور جو خرنر و راسپ ماده ^{پیدا} _{پیدا}

(۲) است - بقول برهان و جهانگیری و سراج بالفتح استخوان آدمی و سایر حیوانات و تخم و دانه

میوه ها - صاحب ناصری بر استخوان آدمی و حیوانات قانع - صاحب جهانگیری فرماید که بدین معنی

(استه) هم خوانند - خان آرزو در سراج صراحت فرماید که اگر چه استه زیادت های تیز و در آخر

مشهور است ولیکن (هست) در هندی استخوان را گویند و این دلیل بر آنکه (است) بدون

زیادت های تیز و در آخر معنی استخوان است چرا که الف به با بدل شده و توافق سنانین

صحیح است مؤلف گوید که مقصود خان آرزو جز این نباشد که فارسیان این را از هندی گرفته

و بقاعده خود های تیز را بالف بدل کرده استعمال کرده اند چنانکه (همیان و امیان) و نسبت های

زاده در آخر عرض می شود که فارسیان در آخر بعضی کلمات های تیز زیاده کنند چنانکه (خنخوار

و خنخواره) و (ستمگار و ستمگاره) پس جادار د که بر آخر (است) هم های تیز زیاده کرده (است)

کردند - مخفی مباد که بقول صاحب ساطع (استه) در سنکرت بفتح اول معنی استخوان است پس

عجبی نیست که فارسیان بجذف یای آخره (استه) بدین معنی استعمال کردند و این برخلاف خان آرزو

دلیل صحت (استه) باشد (ارو و) هندی - بقول صاحب آصفیه (هندی) اسم مؤنث - استخوان

گشلی - بقول آصفیه (هندی) اسم مؤنث - پهل کانج - خسته - ثمر - عجام - تخم - حب حبیبی

بر گشلی سب همضم

(۳) است - بقول برهان و ناصری و جهانگیری بالفتح تفسیر کتاب ثزند و پانزند را گویند و

(۱۸) نیز خواندو باین معنی بالضم ہم آرد و اصح همین است۔ صاحب جهانگیری از حکیم فردوسی
سند آورده (س) کہ دین سنجی ندارد و درست پنہمی گبرگی و زرد و ژند و است پنہ خان آرزو در
سراج فرماید کہ این ماخذ است از معنی ششم کہ است بمعنی (ستایش) می آید۔ پس اعراب
ہر دو یکی باشد۔ صاحب سروزی از تہنابہ سندی آورده (س) شہنشاہ ایران سروش پنہ
بمعنی فرامید بازند و است پنہ مؤلف گوید کہ جادار و این را بالفتح ہم خوانیم کہ ماخذ این بر معنی
ششم تقاضای آن می کند (اردو) دیکھو ابستا۔

(۱۹) است۔ بقول صاحب برہان و جامع و جهانگیری و سروزی و رشیدی و ناصری و سراج
باول مضموم سرین و کفل مردم و اسپ را گویند و در عربی بالکسر بمعنی حلقہ دہ است کہ سوراخ کون شد
و بعضی بمعنی اول الذکر ہم عربی دانند۔ صاحب جهانگیری از کلام شمس فخری سند آورده (س)
چرخ و در شیعہ ابو احمٰث پنہ چون میان را بہ بست چابک و پست پنہ از پی افتخار شمت خویش پنہ
شیر را داغ او بود بر است پنہ خان آرزو در سراج فرماید کہ بالکسر بمعنی دہ۔ عربی است و بالضم بمعنی
کفل۔ فارسی۔ مؤلف گوید کہ بقول صاحب منتخب کہ تحقق زبان عرب است بالکسر بمعنی مقعد و
حلقہ دہ است پس فارسیان این را مجازاً بمعنی کفل استعمال کرده باشند و تحقق نمی شود کہ
بالضم فارسی است۔ باید کہ بمعنی کفل ہم مسور باشد و استعمال بالضم تصرف فارسیان است
بہ بنجری از ماخذ۔ دیگر نیچ۔ (اردو) چوڑ۔ بقول آصفیہ ہندی (اسم مذکر۔ سرین۔
کفل۔ کوہ۔ انسانوں کے لئے) پٹھا۔ بقول آصفیہ (ہندی) اسم مذکر۔ جانور کا چوڑ۔
علی الخصوص گھوڑے کا چوڑ۔

(۵) است - بقول برهان و جامع و سراج بالغضم یعنی انگندن و انداختن صاحب
ناصری گوید که بالکسر هم بدین معنی دیده شد و صاحب جهانگیری با اتفاق بر این صراحت فرمودند
که (بستی) بمعنی (میکنند) است چنانکه شفره گفته (س) بر قطع زمین طرح شهری چو متو بستی
بعیت ز تو کش فلک سر زده نهاد و موقوف گوید که همان امر استادان است که صاحبان است
و گر این جدا گانه کرده اند و می آید - و (بستی) صیغه مضارع حاضر زیادت بای موحده و بدین وجه
که (استادان) بمعنی بر پا کردن هم آمده (کنانی بحر عجم) فارسیان (طرح استادان) را بمعنی قائم کردن
طرح و طرح انگندن گرفته اند و همین معنی است در کلام شفره که بالا مذکور شد و این کم غوری است
محققین است که این را بمعنی مصدری بیان کرده اند که اصلاً بمعنی مصدری ندارد و بقول صاحب
(است) بالکسر حاصل بالمصدر استادان هم آمده مگر در سند بالا بدین معنی نیست - آنچه صاحب جهانگیری
(بستی) را بمعنی (میکنند) نوشته قابل غور است و اندرین صورت لازمی آید که (استن) را
مصدر گیریم بمعنی نهادن و انگندن و (است) ماضی مطلق آن و (ستی) صیغه واحد حاضر ضعیف
مطلق و مصدر (استن) از نظر مانگشت و محققین فرس هم ازین ساکت اند پس خیال ما نیست
که بالا مذکور شد (ارو و) ڈال - قائم کر - ڈالنا - اور قائم کرنا کا امر جیسے کسی مکان کی
بنا ڈالنا - طرح قائم کرنا -

(۶) است - بقول برهان و جامع و جهانگیری و سراج بکسر اول بمعنی ستایش است و قانع
آرزو و در سراج صراحت کنند که از همین معنی - یعنی ستوم ما خود است که گذشت - صاحب جهانگیری
از حکیم سنائی نسبت (س) گفتی نیز خواجہ کہ آن غزوی غزا است پتانزان سبب مرا بیری

نزد خوابه آب چون تود و غ گفتی و او از طریق است به هم لفظ غز نو می بچیف ترا جواب
ما گوئیم که این حاصل بالمصدر است از (استودن) که بقول صاحب نوادر بالضم معنی تایش کردن
است صاحب موارد نوشته که (تایش) و (است) هر دو حاصل بالمصدر (استودن) است و
ما (تایش) را حاصل بالمصدر (ستودن) خیال کنیم بالجمله متحقق شد که معنی تایش اسم جاد نیست
بخيال ما این را بالکسر و بالضم هر دو توان گرفت زیرا که (ستودن) بکسر و بضم اول هر دو آمده
(کذا فی بحر عجم) پس زیادت الف وصلی (ستودن) هم هر دو حرکت آید (است) حاصل بالمصدر (ست)
هر دو حرکت مذکوره مخفی باشد که بقول صاحب ساطع (است) بفتح اول و ضم سوم زبان سنکر
معنی مدح و منقبت و ثناست پس عجی نیست که فارسیان بجای تایی آخره این را از لغت
سنکرت گرفته باشند اندرین صورت باید که بالفتح خوانیم با تایی حال (استت) تعلق دارد باین لغت
و مصدر (ستودن) هر دو (ارو) تایش - بقول صاحب آصفیه (فارسی) اردوین
مستقل (اسم مؤنث) تعریف - توصیف - سرانها -

(۷) است - بقول برهان و سراج و جهانگیری و ناصری بالکسر امر با ستادن و صاحب سرور
گوید که معنی توقف و استادن - چنانکه مولوی منوی فرماید (۷) بر شتر است رخت ما این دل
تنگ سخت مایه است کن چو قافله روی بدین طرف کند به صاحب جامع بر استادن قانع
مؤلف گوید که آنرا که این را معنی استادن نوشته اند مقصودشان غیر از حاصل بالمصدر بنا شده
که صاحب موارد بر استادن صراحت کرده است که (است) هم امر و هم حاصل بالمصدر
و بقولش (استادن) معنی توقف کردن هم آمده که صراحت کاش سجای خودش کنیم سند معنی

اول الذکر از سروری است (سراج الدین - جی ۵) بطاعت شب و روز برپای است به
 برگاه پیک و عامی فرست به نخیال این هم من و چه بالغت سنکرت تعلق دارد که (سها) بقول
 صاحب سخندان در سنکرت به معنی (می است) آمده و بقول صاحب ساطع (ست) بالفتح
 بمعنی زور و قوت و خوبی و راستی آمده پس مصدر (ستادن) مانوذاست از لغت سنکرت و
 زیادت الف وصلی (استادن) مرادش و (است) امرش و معنی قیام کردن اصلی است و توقف
 کردن مجاز آن - (ارو و) کھڑا ہو - کھڑا ہونا کا امر - اٹھ - اٹھنا کا امر - ستادہ ہو - ستادہ ہونا
 کا امر - توقف - بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر - دیر - وقفہ - تاخیر -

(۸) است - بقول خان آرزو و سراج - بفتح و تاء می قرشت کلمہ رابطہ است کہ در جملہ اسمیہ
 آید و (ہست بہ) بدل آن و در استکالات (ہست) برسد و سندا الیہ مقدم نیز آید بخلاف (است)
 صاحب سخندان نوشتہ کہ در زبان سنکرت (استی) بہمین معنی آمدہ مؤلف گوید کہ عجیب نیست
 کہ فارسیان بخلاف تبتانی این را استعمال کردہ باشند (انوری ۵) کہ بضم کاف و زیان کرد و
 گہر زیر پمینی کہ چہ سود است مر این مایہ زیان را (ارو و) ہے - بقول آصفیہ (ہندی)
 کلمہ ایجاب - ہست یا است کا ترجمہ جیسے آیا ہے - گیا ہے -

استا [بقول برہان ورشدی و (دری و پہلوی) و جامع و ناصری و ہفت و اند و سراج
 بفتح اول و سکون ثانی و ثالث بالف کشیدہ (۱) تفسیر کتاب زند و بالضم ہم آمدہ مؤلف گوید
 کہ ذکرش بر (استا) گذشت - صاحب جہانگیری این را بالضم گفتہ و از فردوسی سند آوردہ (۵)
 اگرستی اندر استا و زند بن فرستادہ رازینہار اندر زند بن صاحب سروری بحوالہ تحفہ از شش فخری تناد

کرده (س) کند بیان معانی شطراوی او بنده ان مثال که الفاظ زنده را استاده و فرماید که اصح آنست که زردشت کتابی تصنیف کرد ابستان نام و آن را (استا) نیز گویند و تفسیرش زنده و تفسیری که بر زنده نوشته شد نامش پازند است (انتهی) از کلام شمس فخری که بالا مذکور شد تصدیق معنی اول می شود آنچه صاحب سروری بر عکس آن نوشته برخلاف سند است - ما اشاره این بر (ابستان) کرده ایم و صراحت اخذش هم در آنجا که گذشت پس جا دارد که استا را مختف آن گیریم اندرین صورت یفتح اول باشد یا بر آخر (است) که بهین معنی آمده بقاعده فارسیان الف زیاده کنیم درین حالت بالفتح و بالضم هر دو باشد یا این را مختف (استاد) دانیم که بر معنی سوم می آید که شرح و تفسیر هم کار استا میکند و خواننده را تعلیم مطالب متن کند پس باید که این را بقیم اول خوانیم (اردو) و بگویند استا (۲) استا - بقول برهان و بهائگیری و جامع و ناصری و بهفت و سراج بالفتح تمام قلعه الیت از ولایت رستم دارد که بمصنات تمام اشتباه داشت - صاحب سروری گوید که نام ولایت از رستم از رستم و تلفظ گوید که اتفاق محققین بر معنی اول الذکر است و عجیب نیست که آنرا تکه (استا) را متن زنده اندرین معنی بکار نام قلعه نهاده باشند که جامع همه قوت ها و خلاصه مقبوضات شاهی است یا مختف (استهان) باشد بسخف های تیز و زنون که در روزمره فرس اکثر این قسم حذف شنیده می شود - صاحب ساطع گوید که (استهان) بالفتح در سنسکرت بمعنی جای و مکان است پس قلعه هم جای و مقام پادشاه باشد و همین وجه تسمیه برای معنی آخر الذکر هم درست می شود (اردو) ایک قلعه کا نام (استا) ہے جو ولایت رستم در مین واقع تھا - مذکر -

(۳) استا - بقول برهان و رشیدی و جامع و بهفت و سراج بالضم مختف استا که آموزانده باشد

صاحب جہانگیری و سروری فرماید کہ مرقم استاد است چنانکہ مولانا امید می فرمودہ (۴) ہر کہ
 بیٹی سہ چار روز و ن گشت پگستر از بساط بابائی پیکہ طفیلی خوان طفلانش پیکہ ستم بود باستانی
 (مولوی معنوی ۴) چون مراد عشق انا کردہ پند خود مرا شاگرد گیر انا گیر پند صراحت ماخذ
 است و بجایش کنیم کہ می آید۔ درین جا ہمین قدر کافی است کہ تحفہ دوست۔ صاحب کفر کہ محقق
 لغت ترکی است فرماید کہ (است) بکسر اول در زبان ترکی (است) را گویند (ارو) است و قبول
 امیر فارسی (سکھانے والا معلم) (آتش ۴) کیا استا و کوشا گرداوس طفل پری روئے پڑ پڑ
 روز بزم اندر علم عشق تلا کو پند بقول صاحب آصفیہ (مذکر) (استانی) بقول امیر اس کا مٹوٹ۔
 (۴) استا۔ بقول برہان ورشیدی و ناصر و سراج بکسر اول بمعنی ستانیدہ و بدون ترکیب مستعمل
 نشود۔ چون (خود ستا) و (خود استا) و بقول صاحب جہانگیری و سروری و ہفت و اند و جامع
 ستایش کنندہ صاحب شمس بمعنی ستایش ہم نوشتہ مؤلف گوید کہ فارسیان بر آخر ہر لفظ الف
 زیادہ کنند خصوصاً در نظم پس بمعنی ستایش فرید علیہ (است) باشد و بمعنی ستایش کنندہ ہم بر آخر
 (است) یعنی است کہ قیادہ فارسی بر آخر امر آمدہ افادہ معنی فاعلی کند چنانکہ (دان و دانلا بین و بینا) زمین
 قبیل (است و استا) (ارو) دیکھو است کے چٹے معنی۔ سر پہنے والا۔ تعریف کرنے والا۔

(۵) استا بقول برہان و جہانگیری و جامع و سروری و ہفت و اند و سراج نام قریہ است از
 قرای سمرقند و منسوب بدانجا را استانی خوانند صاحب رشیدی گوید کہ در انساب (استان) بنون
 آورہ و مؤلف گوید کہ بنیال ماخذ این همان (استہان) لغت منسکرت است کہ بمعنی دوم گذ
 دیگر پہنچ۔ پند صاحب انساب این را بنون آخر (استان) نوشتہ است از انہم تصدیق ماخذ بیان کردہ

میشود کہ (استہان) را فارسیان بخف ہی ہوز (استان) کرده باشند بعض اہل لغت منسوب بہ (استا) را (استانی) بنون نوشتہ اند چنانکہ در نسخہ از نسخہ برہان دیدہ ایم عجیبی نیست کہ صاحب انسا از ہمین استعمال دانستہ باشد کہ اصل این استان است بالجملہ اتفاق اہل لغت بر (استا) بدگونون است و بس (ارو) سمرقند کے ایک قریہ کا نام فارسیوں نے (استا) رکھا ہے۔ مذکر۔

(۴) استا۔ بقول رشیدی و ناصری و اند بخوالہ سامانی بالضم معنی اصل و قانون آمدہ حیث است کہ از کلام استادان فرس ہندی بدست نیامد بخمال باعجبی نیست کہ این ماخوذ از (ست) باشد کہ بقول ساحلہ در سنسکرت بمعنی روح و خلاصہ چیز ہی آمدہ فارسیان بزیادت الف صلی در اول و الف زائد و آخر موافق قاعدہ خود (استا) کردہ مجازاً بمعنی اصل استعمال کردہ باشند کہ روح ہم اصل ذوی الارواح است غیر ازین چیز ہی دیگر ہم نامی آید و اللہ اعلم (ارو) اصل بقول امیر (عربی) مؤث۔ فرع کی ضد۔ بنیاد۔ جڑ۔ ماخذ۔ مادہ۔

استاقو استعمال۔ بقول صاحب بول چال مفرس اسٹینچو (لغت انگلیسی) است کہ بمعنی بت شکنی باشد معاصرین عجم نامی ہندی را بتای عربی و بتای تتھانی را بالف و جمیم فارسی را بتای شتر بدل کردہ اند تبدیل اول موافق قیاس است کہ چارہ نمود و تبدیل ثانی ہم چنانکہ (ارمغان ویرمغان) تبدیل سوم برخلاف متقدین و ایما و معاصرین است۔ ناصر الدین شاہ قاجار استعمال این در در سفر نامہ خود کردہ (ارو) بت۔ بقول آصفیہ فارسی اسم مذکر۔ مورتی۔ مورت۔ وہ صورت جو پتھر اور پتیل وغیرہ کی بناوین۔

استاث بقول صاحب شمس بالفتح و ثامی مثلثہ و آخر چنانکہ در بعضی فرنگ است اطلب است

که تصحیف (استان) است بنون آخر معنی پیش و مؤلف گوید که دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و بقاعده فارسی تبدیل نون با ثانی مثلثه بنظر مایا مدخیال تصحیف کاتبین باشد و دیگر هیچ - این همان استان است که می آید (ارو) و بکھو استان -

استاخ | بقول برهان بضم اول (۱) بر وزن معنی گستاخ است که بی ادب و لجوج باشد و کبر اول (۲) شاخی که تازه از درخت روئیده باشد - صاحب رشیدی بذکر معنی اول گوید که با و او (اوستاخ) هم آمده و صاحب جهانگیری از سیف سفرنگی بر این معنی اول سند آورده - (۳) تیر از کثا و شیم تو استاخ می رود و شاید که در جریم دل خصم محرم است و (علیم سانی) (۴) با کسی علم دین گفت استاخ و زانکه دل تنگ بود و علم فراخ و صابان اند و موی و شمش و ناصری و جامع هم بر معنی اول قلند - صاحب سروری بذکر معنی اول فرماید که اوستاخ و بلسخ به بای موحده اول هم گویند (۵) بدین زبان کش استاخی مرا و بدان چه مرا سخا می تو کرد دست بیش ازین استاخ و خان آرزو در سراج بذکر هر دو معنی فرماید که مخفف (اوستاخ به و او مجهول) است مؤلف عرض کند که صاحب برهان بر (ستاخ) ذکر معنی دوم کرده و معنی اول را ترک فرموده بخيال با (استاخ) معنی اول اصل است و لغت فارسی و گستاخ مبدل آن که بقاعده فارسی الف با کاف فارسی بدل شود چنانکه (ارگنج و گرگنج) که نام شهری است و ماخذ استاخ بجایش ذکر کنیم و آنچه بعض محققین این را با و او (اوستاخ) نوشته اند غیر ازین نباشد که بلب الهی قحطی ضمه الف را ظاهر کردند و بعد از آن در کتایت و آوزیاده کردند و این قاعده در زبان ترک عام است ولیکن در فارسی کم کم نظری آید همچو (استاد و اوستاد) و نسبت معنی دوم خیال ما این است

که فارسیان مجازاً شخ تازه را نام نهادند مخفی میباد که صاحب برهان بر (شاخ) نوشته که بعضی شاخی را گویند که در شاخ دیگر پیچید (الخ) پس این هم نوعی از گستاخی باشد و جادو را در کفار (شاخ) را که بقول برهان یعنی شاخ گاو و گوسفند است (شاخ) کرده باشند به تبدیل غین مجهم با قای شخه همچو (چرخ و چرخ) و پس از این بریادات الف وصلی شاخ و خشت را استعاره نام نهاده باشند و الله اعلم (ار و و) (۱) گستاخ - بقول آصفیه (فارسی) شوخ - بجاؤ (۲) درخت مین کجی هوئی تازه شاخ - (موتش)

استاد | بقول برهان بضم اول و سکون وال (۱) آموزگار و آموزانده و (۳) داننده صنعتی از امور کلیه و جزئی و این را (شاد) هم گویند بقول مؤید آنکه در کاری ماهر باشد گویند سلطان کار استاد است یعنی دناست بهار نیکر معنی اول فرماید که (استاد - بذال مجهم) معرب و (استاد) و (استادانه) نرید علیه و (استاد) مخفف این - صاحبان اند و غیاث گویند که (استاد) هم مخفف (استاد) باشد مرکب از (استاد) که بمعنی کتابت است و (ود) بفتح و او و وال به طبع معنی دانا و ترکیب مقلوب است از عالم کلاب - صاحب هفت بذکر هر دو معنی بالا فرماید که (۳) بالکسر یعنی استادان است مؤلف گوید که مقصودش جز این نیست که حاصل با (استادان) باشد و چرا گوئیم که (۴) ماضی مطلق هم باشد از مصدر استادان - خان آرزو در سراج بر معنی اول و دوم قانع - صاحب شمس سجاوله سنجر آورده که (۵) بفتح ر و ز بست و ششم از ماه شمسی است بنیال ماخذ بیان کرده صاحبان غیاث و اند در بست است که (استاد) تفسیر ثنذ باشد که گذشت مجازاً بمعنی مطلق کتاب هم توان گرفت مگر ضرورت

نذا کہ معنی حقیقی ہم بجای خود (وود) بقول برہان معنی دشمنند آمدہ کہ مراد داناست پس این
 قلب اضافت (دانای استا) باشد یعنی عالم استاد مجازاً مطلق عالم تعلیم دہندہ و آموزانندہ
 ومعنی دوم ہم مجاز است و نسبت معنی سوم عرض میشود کہ محققین مصداقین را محال بالمصد
 (استادان) نہ نوشتہ اند میفرماید کہ حاصل بالمصدرش (استادگی) است وغیر از صاحب ہفت
 دیگر کسی ذکر (استاد) بالکسر نہ کرد و بقول اعدی کہ برای حاصل بالمصدر مدون است کہ ذکرش
 بر لغت (اموی) کردہ ہم (استاد) را حاصل بالمصدر تو انیم گرفت و معاصرین عجم ہم بر زبان دارند
 ومعنی پنجم را غیر از صاحب شمس کسی نہ نوشت حیف است کہ سندی پیش نہ شد و اگر تسلیم
 کنیم وجہ تسمیہ این خبر این نباشد کہ فارسیان بست و ششم ہاشمی را متبرک دانند و بعقیدہ
 شان در ہمین یک روز تقسیم کار و بار بفرستگان ہر یک ماہ می شود پس از معنی اول این را مجازاً
 گرفته باشند و اللہ اعلم (صائب ۱۵) رنگی کہ از خزان خجالت شکستہ شد بہر چہہ کار سیلی استاد
 می کند (نوری ۱۲) رایت استاد کار آن دیوانہ کہ دہد آفتاب را امر سوم بنسند
 معنی سوم بر (استاد کردن) می آید (اردو) (۱) استاد - بقول امیر (فارسی) سکھانے والا معلم
 و یکہوا استاد (۲) استاد - بقول امیر آزمودہ کار - کامل ہر فن (طلق ۵) وہ قراول بلا کے
 وہ صیاد و فن صید و شکارین استاد (۳) استاد - بقول امیر - (نوشت) فارسی - استادان
 کا حاصل بالمصدر و فرمایا ہے کہ خمیون اور نگیرون کے ساتھ اس کا استعمال زیادہ ہے -
 (فقیر امیر) داروغہ صاحب سے پوچھ لیجئے کہ خمیون کی استاد کہاں ہو؟ (۴) کہڑا ہوا -
 کہڑا ہونا کا ماضی مطلق - کہڑا ہونا - بقول آصفیہ اٹھنا - استاد ہونا - (۵) فارسیوں نے ماہ

شمسی کی چٹیس تاریخ کو (استاد) کہا ہے۔

<p>استادانہ استعمال - بقول بہار فرید علیہ السلام است (استادانہ) در حقیقت بمعنی استاد بنا دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و مخلص کاشی (۵) جا برای بادہ از شیشہ پر زور نیست بکنند (الف و نون و ہا) ولیکن حاصل معنای ساخت ہر کس شیشہ بہر بادہ استادانہ است او بمعنی استاد باشد ازینجا ست کہ فارسیان اگر در مصرع ثانی بعوض لفظ (است) لفظ (ستانہ وار) بمعنی مثل مست استعمال کردہ اند۔ (دوست) ہی بود این سند برای معنی بیان کردہ (ارو) استادانہ - اردو میں مستعمل ہے۔ بہار مخصوص می شد۔ الف و نون و ہا ہی ہونہ جیسے اونکا یہ فعل استادانہ اور دوستانہ ہو۔ در آخر لفظ افادہ بمعنی مثل و طرز ہم کند چون استادانہ استعمال - بمعنی استاد ثابت بعضی برینند کہ الف و نون جمع باشد و ہا ہی شدن است چنانکہ ظہوری گوید (۵) با لیاقت بر و زیادہ کردہ اند ہجو (شامانہ دیرنگ) خوشتن آورده ام این ہر و محبت بشار گوی و در لفظ (جاودانہ) ہا ہی نسبت بر (جاودان) خود کردہ ام استاد بر آیم ب (ارو) استاد زیادہ شدہ و جاودان مخفف جاویدان و ثابت ہونا۔ جاویدان فرید علیہ جاوید است۔ پس درین استاد و سبق و طعام و طبق اشل - بحر صاحب احسن دیگر کسی از محققین امثال ذکر این نکرد ولیکن معاصرین عجم تصدیق این می کنند یعنی مثل استادان و مقصود انیست کہ او استاد فارسیان این مثل را بجائی از زندہ مقصود شان</p>	<p>استادانہ استعمال - بقول بہار فرید علیہ السلام است (استادانہ) در حقیقت بمعنی استاد بنا دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و مخلص کاشی (۵) جا برای بادہ از شیشہ پر زور نیست بکنند (الف و نون و ہا) ولیکن حاصل معنای ساخت ہر کس شیشہ بہر بادہ استادانہ است او بمعنی استاد باشد ازینجا ست کہ فارسیان اگر در مصرع ثانی بعوض لفظ (است) لفظ (ستانہ وار) بمعنی مثل مست استعمال کردہ اند۔ (دوست) ہی بود این سند برای معنی بیان کردہ (ارو) استادانہ - اردو میں مستعمل ہے۔ بہار مخصوص می شد۔ الف و نون و ہا ہی ہونہ جیسے اونکا یہ فعل استادانہ اور دوستانہ ہو۔ در آخر لفظ افادہ بمعنی مثل و طرز ہم کند چون استادانہ استعمال - بمعنی استاد ثابت بعضی برینند کہ الف و نون جمع باشد و ہا ہی شدن است چنانکہ ظہوری گوید (۵) با لیاقت بر و زیادہ کردہ اند ہجو (شامانہ دیرنگ) خوشتن آورده ام این ہر و محبت بشار گوی و در لفظ (جاودانہ) ہا ہی نسبت بر (جاودان) خود کردہ ام استاد بر آیم ب (ارو) استاد زیادہ شدہ و جاودان مخفف جاویدان و ثابت ہونا۔ جاویدان فرید علیہ جاوید است۔ پس درین استاد و سبق و طعام و طبق اشل - بحر صاحب احسن دیگر کسی از محققین امثال ذکر این نکرد ولیکن معاصرین عجم تصدیق این می کنند یعنی مثل استادان و مقصود انیست کہ او استاد فارسیان این مثل را بجائی از زندہ مقصود شان</p>
---	---

<p>مرا د است و این - مرکب اضافی است بدین وجه کہ شتری را قاضی فلک گفته اند (استاد سمر ہفت رخشان کنایہ باشد از و) (ارو) شتری او و طبق ہمایمی باشد و او پیاس این و سبق شاگرد بدل و جان مصروف می باشد و بعضی بزرگ</p>	<p>از بدست استاد باشد کہ بر ما وضع خدمت خود حریص است و ملائذہ خدمتش ہم می کند - یعنی چون استاد شاگرد خود را سبق میدہد طعام از بزرگ او و طبق ہمایمی باشد و او پیاس این و سبق شاگرد بدل و جان مصروف می باشد و بعضی بزرگ</p>
<p>استاد کردن استعمال بمعنی ہاگردن بدرجہ اعلیٰ است چنانکہ پلہوری گوید (س) ننان غمرہ اش و زخم بندی کردہ استاد مدہ علاج زخم پیکان انیکہ پیکانی برو بندم (ارو) استاد بنادینا - یعنی اعلیٰ درجہ کا ماہر کردینا - استاد گار استعمال - بقول صاحب ہند</p>	<p>کہ چنین باشد بلکہ ازین مثل تعریف استاد میشود کہ پروای طعام نمی کند و مشغول تعلیم شاگرد است آن اکثرت رای بمعنی اول است (ارو) استاد نہ پڑہائے جب تک کھانا نہ کھائے - اس کا استعمال و کن میں ہے - جس سے استاد کی خود</p>
<p>بالکسر بمعنی دربان و خادم است فرماید کہ از فرنگ سکندر نامہ این معنی نظر آمد - مؤلف مؤلف گوید کہ این تعلق است بمعنی سوم (استاد) گار بقول برہان لفظی است کہ افادہ معنی فاعلی کند وقتہ کہ ملقبی و دیگر داخل شود همچو آموزگار بمعنی</p>	<p>غرضی کا اظہار ہوتا ہے اور قریب قریب شیل فارسی مثل کا ترجمہ ہے - استاد سمرای ہفت رخشان اصطلاح بقول صاحبان بحر و ہفت و شمس و مؤید و فرہنگ اندراج کنایہ از ستارہ شتری است</p>
<p>خداوند ہم نظر آمدہ (الخ) پس استاد گار بمعنی کسی باشد کہ صاحب استادگی است و کنایہ از</p>	<p>انند این را (استاد سمرای ہفت و رخشان) شستہ مؤلف گوید کہ اند ہفت و رخشان سبتہ</p>

دربان و خادم است کہ همیشه استادہ باشد و راوا
 متانہ را بنہ (ولہ ۵۲) باقامت خم از عمر
 فریقہ خدمت خود (ارو و) دربان بقول
 استادگی مجوبید پادور رکاب باشد تیری کہ
 آصفیہ (فارسی) اسم مذکر۔ حاجب۔ دیوہی با
 و رکمان است بنہ (شفیع اثر عجم) استادگی
 ملازم دروازہ۔ پرے دار۔ ویکھو مالیت۔ خادم
 بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ نوکر۔ چاکر۔
 کہ استادگی حاصل بالمصدر استادن است۔
 خدمتکار۔
 استادگشتن استعمال بمعنی معلم شدن۔
 فروگذاشتہ اند صاحب بحر ذکر این بذیل مصدر
 چنانکہ ظہوری گوید (۵) مرغ و لہامی پرائی
 و نگہ بر میدہی پگشتہ استاد خود شش تنگاری کنی کہ حاصل بالمصدر باشد ولیکن ہمین ہر
 (ارو و) استاد ہونا۔
 استادگی بقول بہار (۱) بالکسر ثبات قیام
 است بمعنی سوم مجاز آن (ارو و) (۱)
 و (۲) توقف و اہمال و (۳) بجد گرفتن در کار
 قیام۔ بقول صاحب آصفیہ (عربی) مذکر
 و مو اظہت نمودن۔ خان آرزو و چراغ ذکر
 کھڑا رہنا۔ استادگی (۲) توقف۔ بقول صاحب
 ہر سہ معنی کردہ (صائب ۱۵) میتواند گشت
 آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ دیر۔ وقفہ۔ توسل
 مارا قطرہ سیراب کردن این قدر استادگی امی یار
 (۳) اصرار۔ بقول امیر۔ عربی۔ (مذکر) ہر
 دریادول چہا پ (صائب ۱۵) آب در استادگی
 (طلق ۵) جب پیری نے کیا بہت اصرار
 از سرو یا بنفیس بیش چہ شہم حیران قدر و اند جلوہ
 یہ بھی سمجھا کہ غدر ہے بیکار بنہ۔

استادگی داشتن استعمال - بمعنی قیام	دست چوبی می‌کنند ثابت قدم تصویر را بنه‌غنی
و ثبات داشتن متعلق بمعنی اول استادگی است	کشمیری (۱۵) اگر کند استادگی ابر بهارای باغبان
چنانکه صاحب گوید (۱۵)	ندارد انبند آبروی می‌پرستان را بر زیر تاک ریزه (صاحب
استادگی تعمیر احوال همراز بر وزیر یک جلوه (۱۵)	استادگی چگونه کند در تار جان پنهان
مستانه می‌سازد (ارو) قائم بهنا قبول	که مرگ و زندگیش از برای تست پند (حسن تاثیر
آصفیه کهرارها - کهرارها - برقرار رها - (۱۵)	خوش بحد استادگی در منع جانان می‌کنند
استادگی رفتن استعمال - صاحب صفی	پاسبان سخت جان تاثیر منج پرده است پند (ارو) (۱۵)
ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که	کهرارها - قائم رها (۷) توقف کرنا (۳) اصرار
معنی اهل رفتن و توقف واقع شدن است	کرنا - است کرنا -
و متعلق بمعنی دوم استادگی - سند صفتی از شمر علوی	استادون بقول صاحب بحر بالکسور (۱) ضد
منواس (فقره) با همه ردائی طبع در نفعه	نشستن یعنی راست کردن قامت و برپاشیدن
استادگی رفت (ارو) توقف واقع هونا	و (۲) برپا کردن و (۳) باز داشتن و منع کردن
استادگی کردن استعمال - صاحب صفی	از رفتن (استد) مضارع این - کامل تصریف
ذکر این کرده از معنی ساکت مؤلف گوید که	و فرماید که الف مکسوره در پنج صیغه غیر سالم از
باشد بهر سه معانی استادگی یعنی (۱) قیام کردن و	مصاد و مکسور الالف با آوردن بای زائده و نون
(۲) توقف نمودن و (۳) اصرار کردن و شفع	نقی بیای محلی مبتدل شود صاحب نوادر بر معنی
(۱۵) لطف کن تا بنده در خدمت کنه تا	اول قانع و گوید که بدون الف استادان هم آمده

و (است) امرش - صاحب موارد فرماید که (ایشان)	بسیار شود بجز از جهلت آیتام شود تیره روانها
زیادت تحتانی دوم هم گفته اند و حاصل بالمصدر (ار و و) (۱) اُٹھنا - کھڑا رہنا (۲) کھڑا کرنا	این بروزن امر است که گذشت نیز فرماید که (۳) رو کنا (۴) توقف کرنا - ٹھہرنا -
بمعنی توقف کردن هم مؤلف گوید که (استاد اجم)	استاده بالکسر بقول اند (۱) چوبی که خمیه
حاصل بالمصدر این باشد بروزن ماضی که ذکرش	و مانند آن بر آن نصب کنند فرماید که این لفظ
گذشت و (استاده) اسم مفعول که می آید - چنا	هندیست (خان آرزو) آسمان باشد شکوه
اند هم ذکر این مصدر کرده بر معنی اول قانع - محققین	اوز عاجز نالیم پنخیمه اش بر پای از استاده آهن
فرس (استای) را هم امر این گفته اند و اورین	است (۲) وحید (۳) ریمان تا بیدن شایان
سجشی دایم و صراحت کاملش (استای) می آید	پی چاکر خطاست پنخیمه دولت بپا ز زور این
بنجیال با این ماخوذ است از سنسکرت که بقول	استاده است پن چهار نیکر معنی بالا هر دو سندر
ساطع (شا) بمعنی زور و قوت آمده و از همین است	ذکر کرده مقرر بندی بودن است بنجیال باز سندر
رتهایت بقولش بمعنی قائم و (سپهان) بمعنی مقام	ثانی پیدا است که استاده (۲) بمعنی چاکر و خدنگار
و مکان پس فارسیان زیادت علامت مصدر	هم هست که دائم استاده باشد و این مجاز معنی
بر آخرت (استاد) که ده بمعنی راست کردن قائم	حقیقی است بعضی از معاصرین گویند که دکلام
و قائم شدن گرفته باشد و اصل همین باشد (استاد)	وحید هم استاده بمعنی اول باشد های گویم که
زیادت الف و صلی ز علیش و معنی دوم و سوم	در مصرع اول - ذکر چاکر و ریمان و در مصرع
مجاز آن (صاب ل) چون آب کز استادان	ثانی ضمیر این) لطرف چاکر سندر و عای است

ولفظ (نور) ہم دلالت بر معنی دوم کند کہ خمیہ - اشأ
 نہ شود تا آنکہ چاکران نور خود بر ریشا ہنای خمیہ صرف
 نہ کنند - قائل - (۳) اسم مفعول است از مصدر
 استاد - و آرتہ ہم ہجران بہار و صراحت کند
 کہ در فارسی بودن این تہ و د است زیرا کہ نہ در
 کتب متداولہ لغت بدین معنی دیدہ شد و نہ در شعر
 استاد - خان آرزو لفظ ہندی بہتہ باشد و قائل
 کہ بہار کہ از متقدان خان آرزو ست با دو حای
 فارسی بودن آن بدین معنی آورده و ہمین شعر
 خان آرزو متسک گشتہ امی کاش بشعرا ی ابر
 کہ زبان دانی فارسی حق ایشانست متسک می
 تار و د از زبان برمی خاست (انتہی) مؤلف کہکشان فلک بہ صاحب آصفیہ نے اس لفظ
 گوید کہ بیچارہ بہار صراحت کردہ است کہ اینست کو ترک کیا ہے اور انہیں معنون میں (چوب)
 ہندی است لیکن صاحب بحر عجم کہ استاد کا استعمال کیا ہے (۲) نوکر - چاکر - ملازم -
 بذیل مصدر (استاد) مذکر این کردہ جواب خدمت گار (مذکر) (۳) کھڑا ہوا - کھڑا ہونا
 و آرتہ سید بہد و فرماید کہ بہار و رانی خان آرزو کا اسم مفعول -
 شعر وحید ہم نوشتہ شاید بنظر وارثہ زیدہ باشد (انتہی) استادہ رفتن | کبیر اول مجتہد ظہار

<p>بر لفظ استاد و زیاده کرده اند که بمعنی معلی باشد و کجا هزارت و هزار و چنانا بمعنی چالاک کی فارسیان این را با مصداق مفروده آورده مصداق مرکب کرده اند که در ملحقات می آید (ظهوری) ع شذراستادی غم آه مرا نه نفس سوخته جانان</p>	<p>رفیق معاصرین هم استعمال این می کنند- صاحب روزنامه سحر اله سفرنامه ناصر الدین شاه قاجار ذکر این کرده است چنانکه "ایستاده رفیقیم" یعنی انتظار کرده رفیقیم (ارو) راه دیکه کجا جانان- انتظار کر کے جانان-</p>
<p>دانای هنر پرور و پندار استاد و غریک نشان در هرفنی دارم پند (وله) ع استاد شوق بین که چون است پند از موج بر آب دیده پند (ارو) استاد می- بقول آصفیه فارسی (مؤث) بمعنی کمال هنر- استاد هونا- لفظ استاد پر یا به مصدری-</p>	<p>استاد هفت آسمان (مطالع) بقول صاحب بحر و ضمیمه برهان بالضم و اضافت استاد همان کوکب مشتری است که بر (استاد سراسی هفت رخشان) گذشت- بدین وجه که مشتری را قاضی خلک گویند کنایه بدین نام موسوم گرد (ارو) مشتری (دیکه پورنفر) مؤث استاده گردیدن استعمال- بالکسر بمعنی</p>
<p>استاد ه گشتن (مصدر مطاعی) باضم استادی بکار بردن کنایه باشد از چالاک کی کردن و از هوشیاری کار چنانکه صاب گوید ع (مصدر مطاعی) باضم حیران تومی گرد پند که آب استاده از سر و خماران ولی پند بخت آمده در احتلاط تغییر پند (ارو) استادی کرنا- چالاک کی کرنا-</p>	<p>قائم و ساکن شدن است چنانکه صاب گوید ع (مصدر مطاعی) باضم تومی گرد و پند (ارو) کھر هونا- استادی استعمال- باضم- یای مصدری</p>

استار باد | بقول برہان داند و شمس و جہانگیری و جامع بکسر اول نام شہریت و طبرستان
شہور باستر آباد (نوجہری) تا طرب و مطرب است شرق با مغرب است تا یمن
و شرب است آمل و استار باد و بنشین خورشید و ارمی خوبشید و ارفہ فرخ و امید و ارجون
پسر کیکاؤ خان آرزو و سراج گوید کہ استر آباد قلب آست - صاحب سروری از فخر الدین
گرگانی ہم سندی آورده (س) چو بر خیزد خواب بامدادی و زمین خواهد حیر استار بادی
صاحب ناصر می فرماید کہ شہریت بکرکان فسوپ بکرکین و در بعضی تواریخ آمدہ کہ استر آباد را
نوشیروان ساخته چون (ہزار باب) والی استخر در خرج آن دخالت کردہ و زرمی فرستادہ نوشیروان
آن شہر را (استخر آباد) نام نہاد و بتدبیر حاج محمدوف و (باستر آباد) معروف شد و استار نام
موضعی است در راہ گیلان بار ویل - مؤلف عرض کند کہ وجہ تسمیہ بیان کردہ صاحب ناصر
قرین قیاس است پس اصل این (استر آباد) و لب و لہجہ مقامی آذربایاد الف بعد تا
قرشت (استار آباد) کرد و بخلاف الف ثالث (استار باد) شد سو قیام عجم و در روز قرہ اکثر الفاظ
حرکت فتح را طوالت می دہند و پنجبران ماخذ بعض فتح - الف را داخل کتابت کردہ باشند
پس (استار باد) را قلب (استر باد) توان گرفت نہ بالعکس آن چنانکہ ادعای خان آرزو
عجب است کہ صاحب ہفت این را (استار بارہ) بکسر اول و سکون سین مہملہ و ثناء و فحاشی
بالف کشیدہ و رای مہملہ ساکن و موحده تھانی بالف کشیدہ و فتح رای قرشت و ہای مدور ہم
آوردہ - (ار دو) استار باد - استر آباد - طبرستان کے مشہور شہر کا نام ہے (مذکر)

استارہ | بقول برہان و مؤید و سراج و ہفت و شمس و جہانگیری و جامع بکسر اول (ا) معروف

کہ ستارہ و کوکب باشد۔ صاحب ناصری از مولوی معنوی سند آورده (س) دوش من پیغام دادم
سوی تو ستارہ را بگفتش خدمت رسان از من تو آن مہ پارہ را بے صاحب رشیدی گوید کہ همان
(ستارہ) است و بس کہ می آید۔ بنیال ما فارسیان الف و صلی در اول (ستارہ) آورده ستارہ کڑ
و گیر پیچ و ماخذ (ستارہ) بجایش مذکور شود (ار و و) ستارہ۔ بقول آصفیہ (فارسی) (اسم مذکر)
کوکب و بکھوا زن زرین۔

(۲) ستارہ۔ بقول برہان و مؤید و سروری و سراج و ہفت و شمس و جہا گیری بالکسر شامیانہ
و سائبان را ہم گویند۔ صاحب ناصری فرماید کہ بمعنی سائبان و چادر و خیمہ و شامیانہ باشد۔
موقوف گوید کہ بہا بر لفظ (ستارہ) کہ بدون الف و صلی است این را بالفتح آورده گوید کہ
بر وزن شمرہ نوعی از چادر باشد کہ آنرا شامیانہ خوانند و خیمہ نیز کہ از پارچہ بسیار نازک و وزند
بجہت منع گس و پشہ و آنرا درین زمان پشہ دان گویند و بمعنی چادر شامیانہ بکسر ہم آمدہ موقوف
عرض کند شامیانہ و سائبان ہم بالای سر بلند می باشد پس عجبی نیست کہ فارسیان از معنی اول
این را مجازاً گرفته باشند و آنچه صاحب ناصری بمعنی خیمہ گرفته مقصودش همان باشد کہ برہان بر لفظ
(ستارہ) صراحت آن کرده و از ہمین صراحت می کشاید کہ (ستارہ) را بالفتح ہم توان خواند
(ار و و) شامیانہ۔ بقول آصفیہ۔ اسم مذکر۔ کپڑے کا سائبان۔ آسمان گیر۔ چہرہ دان۔ کن
مین اس پر وہ سائبان کو کہتے ہیں جو جالی یا باریک کپڑے سے بنایا جاتا ہے۔ اور پلنگ یا فرشی
بچھونے پر لٹکا یا جاتا ہے تاکہ چہرہ دن سے بچیں۔ صاحب آصفیہ نے اس کو ترک کیا ہے۔ بعض
اہل زبان سے ہم نے چہرہ دان سنا ہے لیکن اکثر محاورہ اردو میں مہری کا پردہ کہتے ہیں۔

(۳۳) (ستارہ بقول برہان و مؤید و سراج و ہفت و شمس و جہانگیر می بالکسر معنی مسطر فولادی و چوب جدول کٹان است بخيال ما فارسیان این را از معنی چہارم مجاز اگر فتنہ باشند کہ صورت مسطر فولادی شاہ تار باشد و جاوید کہ فارسیان (ستار) را بزیادت ہای نسبت در آخر و الف وصلی و را اول (ستارہ) کردہ مجازاً ہر ہای مسطر فولادی نام نہادہ باشند ہامی گوئیم کہ مسطری را ہم (ستارہ) توان گفت کہ از رشتہ درست کنند کہ او ہم تار ہا دارد و چوب جدول مجازاً آن باشد کہ بوسیلہ ان ہم نشان سطر درست میشود۔ (ارو) رول۔ بقول آصفیہ جدول کش۔ لکیر کہینچہ کا گول ڈنڈا۔ (مذکر)۔ مسطر۔ بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ وہ کاغذ کی وصلی جیسے سطرن کہینچہ کے لئے ڈور سے سی لیتے ہیں (صحفی ۵) زخم اس تیغ کے بین میرے تن لاغر پر جیسے پر کار سے خط کہینچہ کوئی مسطر پر

(۳۴) (ستارہ۔ بقول برہان و مؤید و لوری و پہلوی) و ناصر می و سراج و ہفت و شمس بالکسر طنبورستہ تار را گویند صاحب سروری فرماید کہ ستارہ طنبوری کہ سہ تار داشتہ باشد و ستارہ جامع فرماید کہ مرادف ستارہ باشد و بس موقوف گوید کہ صاحب برہان (ستار) بدون الف و ہای ہوز و (ستارہ) بدون الف اول ہم ہمین معنی نوشتہ پس عجبی نیست کہ اصل این (ستارہ) باشد یعنی طنبوری کہ منسوب و مرکب از سہ تار است۔ فارسیان الف وصلی و را اول این آورده۔ (ستارہ) کردند و (ستار) مخفف آن بحدف الف اول و ہای ہوز آخرہ (ارو) تار بقول آصفیہ (اہم مذکر) ایک طنبورہ کی قسم کے بابے کا نام جس میں حضرت امیر خسرو دہلوی نے بہت کچھ ایچا کیا۔ اول اول اس بابے میں صرف تین ہی تار ہوا کرتے تھے (زند ۵) چھیڑ پروردہ اپنے

سے خواہ اس پر ہی کا تیار کرتا ہے :

(۵) استارہ بقول برہان و سروری و جامع و ہفت و شمس جہانگیری بالکسر نام بلوکیت از مضافات لایسجان و نام قلعہ از ملک و کن۔ صاحب نوید بر معنی آخر الذکر قانع و صاحب ناصر بر معنی اول الذکر۔ خان آرزو و سرسراج بذکر معنی اول نسبت معنی آخر فرماید کہ نام قلعہ و کن (ستارہ) است بدون الف و فارسی نیست کہ گویند در اصل (ستارہ) بود (انتہی) مؤلف گوید کہ مقصود برہان جزین نباشد کہ فارسیان (ستارہ) را بمعنی آخر الذکر زیادت الف وصلی دہائی ہم استعمال کردہ باشند عجبی ندارد و عجیب است کہ صاحب برہان این ہر دو معنی را برابر (ستارہ) نہ نوشت و وجہ آن جز این نباشد کہ استعمال فارسیان بہ ہمین دو معنی با الف وصلی باشد انچہ فارسیان بلوک خود را بدین نام موسوم کردند جز این نیست کہ آبادیش بر بلندی بود مجاز از معنی اول یا بخط مستقیم باشد مجاز معنی سوم و انچہ اہل ہند قلعہ را بنام (ستارہ) موسوم کردند عجبی نیست کہ اخذ آن استر باشد کہ بقول صاحب ساطع در سنکرت بمعنی سلاح و حربہ آمدہ و قلعہ ہم مقام حرب و سلاح و حربہ باشد یا اخذ این (ستارہ) باشد کہ بقول صاحب ساطع در سنکرت بمعنی فرصت و قابوست کہ قلعہ ہم جای فرصت و قابو باشند و الہد علم بحقیقۃ الحال (اردو) (ستارہ)۔

مضافات لایسجان سے ایک شہر کا نام (نذکر) اور ستارہ و کن کے ایک قلعہ کا نام ہے۔ نذکر (الف) استاسنہ | (استعال) صاحب بول چال ذکر الف و ب) ہر دو کردہ و صاحب

(ب) استاسیون | (بہنما بر ب) قانع این مقرر است از (اسٹیشن) کہ در انگلیسی زبان

جای قیام را گویند۔ مچوریوی اسٹیشن کہ برای فرود آمدن و سوار شدن مسافران و دیگر ضروریات

مقامی۔ پتیل نقل و حرکت سامان وغیر ذلک در راہ سلک الحدید کالکندہ دھانی درست کنند کہ آن کالک پنچ یادہ دقیقہ یکم و بیش از ان در انجا قیام کند و باز راہ خود گیرد ناصر الدین شاہ قاجار در سفر نامہ خود ذکر این کردہ و بعض معاصرین عجم در روزمرہ خود این را (اسٹیشن) ہم خوانند (ارو) اسٹیشن۔ بقول امیر (انگریزی) مذکور قیام کی جگہ سب سے پہلے اسٹیشن یعنی وہ مکان جہاں ریل مسافروں کو سوار کرنے اور اتارنے کے لئے ٹھہرتی ہے۔

اسٹافیل | بقول برہان و ہفت و غیاث و مانند بر وزن اسرافیل لغت رومی انکور را گویند و بعلی عنب خوانند۔ صاحب محیط بر انکور فرماید کہ بر وزن بنجور اہم فارسی است بعلی (عناب) و تبرکی (اوزم) و بھندی (دراکہ) گویند و آن فخر مشہور و درخت تاک و زراست کہ آرا بیونہ (انبالس) گویند و رنگ آن سفید و سرخ و سیاہ آنرا بعلی (احداق البقر) گویند۔ تبرکی و بلی و لبنانی می باشد و ہر یک از ان تابستانی و زمستانی و قسم آن بسیار و بجا الشیخ می فرماید کہ انکور سفید بہتر از سیاہ است گرم و تر و در آخر اول گویند بسیار شیرین آن گرم و تر تا دوم۔ بہترین میوہ و غذا نیست و تولید خون صالح۔ مصفی خون۔ دافع مواد سوداوی و احتراقی و جالی و منفع و سریع الاستعداد و مصلح و موافق حال و منافع بسیار دارد (ارو) انکور۔ ذکر۔ و بکھوارم کے دوسرے معنی۔

اسٹاک | بقول صاحب جامع بر وزن مساوک۔ شاخی کہ تازہ از تاک روید۔ صاحب ہفت این را بکاف فارسی آورد و فرماید کہ شاخی تازہ کہ از درخت تاک و سنبل و غیرہ می رویند و باشد خان آرزو در سریع بہتیم معنی متیق با صاحب ہفت مؤلف عرض کنند کہ خیال با این

مبتدل (استاخ) است که با خای معجبه و در آخر همین معنی گذشت فارسیان بقاعده خود خای معجبه را بکاف فارسی بدل کنند چنانکه (تخ) و (تاک) و (خان) و (کمان) پس کاف عربی را بقول هفت کاف فارسی گرفتن درست نباشد و تمیم و معنی سیده محققین فرس است که بر معنی اول (استاخ) گذشت و تخصیص صاحب جامع جزین خیال نباشد که (تاک) که درخت انگور را گویند داخل این لغت است پس (اس) را بمعنی اصل هر چیز گیریم چنانکه گذشت و شاخ هم من وجه مشابه اصل هر درخت باشد که درخت بدون شاخ شرمی دهد و محروم به بکارش نمی خورد و جدا دارد که اصل این بمعنی خاص (است تاک) باشد که (است) بالفتح بقول ساطع در سنکرت بمعنی زور و قوت آمده و بالضم بمعنی پیر شاخ تازه هر درخت ملاست زور و قوت است و شاخ درخت را پسر درخت هم تیران گفت که زاده درخت است و دو تایی فوقانی جمع شد یکی را حذف کردند و الف و صلی در اول آورده - (استاک) کرده باشد باقی حال اگر این را بمعنی خاص گیریم اندرین صورت معنی عام مجاز باشد - (ادوو) و یکجو استاخ کی دوسری معنی -

استام | بقول برهان و جامع و اندر نیم اول بروزن و شتام (۱) ساخت زین و یراق اسپ را گویند که از طلا و نقره باشد و (۲) بمعنی مستعد و عتادی هم آمده - صاحب رشیدی بر معنی اول قائل و گوید که (ستام) و (استام) هم آمده صاحب سروری بذکر معنی اول از ناصر خسرو آورده - (۳) بفرش و اسپ و استام و خزینه و چه افرازی چنین از خزینه و نه از زر ساخته استام سنگت و نه از بر شیم فساد و پائنگست و صاحب جهانگیری بذکر هر دو معانی فرماید که معنی دوم - (استام) هم آمده صاحب شمس گوید که اصل این (استوام) بود و بحدف و او (استام) شد بمعنی

سازم کتب چون لکام و جزآن که از روزنقره سازند و ذکر معنی دوم هم کند بجا الیه چنانگیری مؤلف
عرض کند غلطی کتابت یا تسامح مؤلف شمس اللغات است که (اوستام) را (استوام) نوشته
خان آرزو در سراج بذکر معنی اول فرماید که (ستام) مخفف (استام) و (استام) مخفف (اوستام)
باشد صاحب برهان (ستام) را بدون الف اول معنی اول ذکر کرده و (اوستام) را با و
بهر دو معنی نوشته - صاحب (دری و پهلوی) فرماید که (استام و اوستام) هر دو و رای معنی اول
(۳) معنی لکام هم آمده (ناصر خسرو ع) چون بر آن سختی زن شرم ای پسر نیافتی دیبا و اسپ
اوستام به مؤلف گوید که درین شعر (استام) معنی اول زیاده ترجیحان است - البته در شعر
دوم سند سروری (استام) معنی لجام مخصوص باشد - بالجملة خیال مایمیرسد که معنی سوم اصل
باشد یعنی (ستام) مبتدل (لجام که معرب لکام است) فارسیان بقاعده خود لام را باسین جیم
عربی را به نامی فوقانی بدل کردند چنانکه (لج و سج) و (تاراج و تارات) پس فارسیان الف
وصلی در اول (ستام) آورده (استام) کردند و مجازاً معنی ساز و سامان اسپ گرفتند - اگرچه
لجام در زبان عرب بکسر اول است ولیکن اصلش (لکام) بقول برهان بضم اول آمده
ازینجاست که فارسیان (ستام و استام) را هم بضم اول گرفته اند بعضی محققین (لکام) را
بفتح اول هم نوشته اند درین صورت باید که (ستام و استام) را هم با بفتح خوانیم واضح است
که (ستام و استام) بالکسر باشد که این مقرر است از معرب و مترب بالکسر گذشته علامه
انست که فارسیان در روزمره خود حرکات و اعراب حروف را بر اصلیت قاعمه ندارند و لب
و لجه شان تصرفی میکنند و گیر هیچ مخفی مباد که در (اوستام) و او را اند است مطابق قاعده فارسی

گویند چون اشتراک این دو زبان است این قدر تفاوت مضائقه ندارد پس هر دو یکی باشد -
 چنانکه (اشتر) که بتای هندی در هندی آمده و بقوقانی در فارسی شهرت دارد - صاحب نگیری
 بذکر هر دو بر معنی اول قانع و برای (ب) از مولوی معنوی سند و (ه) گوئی از توبه بیازم
 خانه و در رستان باشد ماستانه صاحب اند (الف) را بهر دو معنی و (ب) را بمعنی اول مخصوص
 کند - صاحب برهان بر لفظ (شان) بدون الف اول معنی دوم را ذکر کرد و در اینجا گذشت معنی
 عرض کند که اتمان و سنکرت بقول صاحب ساطع معنی جامی و مکان است فارسیان در
 (الف) های تونز این را حذف کردند و در (ب) های نسبت در آخرش زیاده کرده معنی اول
 گرفته - نسبت معنی دوم عرض می شود که (الف) مرکب باشد (است) با لکسر که معنی توقف
 کن (گذشت و الف و نون که بر صیغه امر آمده افاده معنی فاعل کند چنانکه (جویان و گویان) پس
 معنی لفظی (استان) توقف کنان باشد معنی دوم مجاز آن و های تونز در آخر (ب) زائد است
 و پس همچون (خونخوار و خونخواره) پس باید که این هر دو را بمعنی دوم با لکسر خوانیم (ار و الف)
 و (ب) (۱) آرامگاه - بقول امیر (موت) سونکا مقام (قلق ه) سوچی تدبیر راه مین اسکی بگنی
 آرامگاه مین اسکی (۲) چیت لیٹا هوا - پیٹھ کے بل پڑا هوا -

(الف) استانید	(الف) بقول برهان بفتح اول بر وزن چپانید بمعنی بازداشت و
(ب) استانیدن	منع رقتن کرد - صاحب رشیدی از مولوی معنوی سند آورده -

(ه) مرکب استانید و پس آواز داده آن پیام و آن تحتیت باز داده و بقول صاحب
 ناصری معنی بگیرد و معنی بازداشتن نیز - صاحب سروری هم بمعنی اول الذکر ذکر این کرده معنی

عرض کند که (الف) یعنی مطلق است از مصدر (ب) به یای معروف و صیغه جمع حاضر مضارع سیاه
مجهول از جهان مصدر به جمع معانی (ب) و (ب) بقول صاحب سحر بالفتح (۱) یعنی استادان
که گذشت و (۲) بازداشتن و منع کردن از رفتن و (استاید) مضارعش مؤلف گوید که نصیب
این (استانند) به نون پنجم باشند (استاید) به یای تحتانی صاحب موارد و مؤید خیال است
صاحب جامع بر بنی دوم قانع - خان آرزو در سراج فرماید که (۳) یعنی گرفتن و ستانیدن مخفف
این و (۴) اشاره کردن و بدگر معنی دوم فرماید که متعدی استادان است (الخ) و بقول
نوادرا ستاده کردن که بر معنی دوم گذشت و نیز لغتی است از ستدن بمعنی گرفتن - و صاحب
موارد بر معنی دوم قانع مؤلف گوید که بر معنی اول که بر استادان گذشت صراحت کرده ایم
که لازم و متعدی هر دو آمده پس (استانیدن) هم بمعنی اول هر دو باشد آنچه خان آرزو این را متعدی
استادن گفته ازین ظاهری شود که (استانیدن) لازم نباشد چنین نیست و در معنی چهارم هم کسی
از محققین فرس با او نیست حیف است که سندی از نظر ما هم نگذشت و نسبت معنی
سوم بیان کرده اش عرض می شود که خیر این نباشد که الف وصلی در آخر (ستانیدن) زیاده
کرده اند بخيال فارسیان این مصدر را ساخته اند از (ستا) لغت سنکرت که بقول صاحب
ساطع لفتح اول بمعنی زور و قوت است و (ست) بدون الف هم بدین معنی آمده و در بعضی
معانی متعدی که بالا زور و قوت را داخل است که استاده شدن و کردن و بازداشتن از رفتن و گرفتن
اشاره کردن بهما از زور و قوت تعلق دارد - فارسیان اول از (ستا) زیاده است علامت مصدر استادن
گروند و باز زیاده الف وصلی در اولش (استادن) شد و بقاعده فارسیان متعدیش (ستانیدن)

اما آنچه فارسیان استانیدن را بمعنی لازم و استادان را بمعنی متعدی هم گرفته اند تصرف در استعمال است و بس (۱ و ۹) (۱) و یکپه استادان (۲) رو کنا - جانے دنیا (۳) لینا (۴) اشاره کرنا -

استامی	اقبول برهان و اندونوادر و ناصحی و صلی (استودن) هم آورده اند که می آید -
و بهفت بکسر اول و سکون یا می حقی (۱) امر به تان	وامر (ستودن) راستای گفته اند پس هم برین
است بمعنی استاده شود اما اشاره این بر استادان کرد	قیاس امر (استودن) استای هم باشد لیکن
ایم که امر استادان نباشد بلکه موافق قیاس مصدر	تحقیق آن بر (استودن) کنیم محققین فرس از
(استاییدن) بهر دو تحتانی است ولیکن محققین	حقیقت ماخذ و قواعد فارسی کا زنگرفته اند اینجا
فرس (استاییدن) را بمعنی ستانیدن و استادان	که (استای) را امر (استادان) نوشته اند - مابر
و ستودن ذکر نموده اند و بجایش (استانیدن)	(استادان) صراحت کرده ایم که امرش (است)
بنون پنجم و تحتانی ششم آورده مرادف ستانیدن	بکسر اول نه (استای) پس نتیجه این همه جگر کا و
و استادان گفته اند چنانکه گذشت ولیکن صاحب	آنت که (۲) استای) امر استاییدن بهر دو
بحر عم و دیگر محققین (ستاییدن) را بدون الف	تحتانی باشد بمعنی ستای یعنی مدح و ثنا کن فعلی
وصلی و با هر دو ای تحتانی مرادف ستودن گفته اند	نیشا پوری در کلام خود (استای) بمعنی قائم شو
پس وجهی نیست که (استاییدن) بزیادت الف	آورده (۵) اسپ چه طاقت تو دارد زین
وصلی مرادف (استودن) نباشد و (استای)	برگه نه به تحت چه در نحو تو باشد بر چرخ استا
امر آن بمعنی ستایش کن - مخفی سباد که فارسیان	صاحب موارد به استناد همین شعر (استای) را
(ستودن) - بمعنی مدح و ثنا کردن بزیادت لام	امر استادان آورده و عجبی نیست که دیگر محققین

هم بهمین استناد معنی اول را نوشته اند مؤلف را که امر استاد است زیادت الف و و مل ستان
گوید که اندرین صورت در (استاسی) باید که کرد و د و (استا) را زیادت تخانی (استاسی) دیگر
الف و یای آخر را از اند گیریم که فارسیان الف بیج (ار و و) کھڑاره - و بھو استادن -
را هم ز اند گیرند و یای تخانی را هم معنی (است) (۲) سراه - مدح و ثنا کر (سراہنا) کا امر -

استاییدن | بالکسر بهر دو یای تخانی پنجم و ششم مرادف (ستاییدن) است که می آید یعنی
مدح و ثنا کردن محققین فرس این مصدر را فرنگه داشته اند و بر (ستاییدن) قناعت کرده اند
ما بر (استاسی) بحث کرده ایم که امر همین (استاییدن) است پس وجهی نیست که ذکر این مصدر
نکنیم - حاصل اینست که (استاییدن) زیادت الف وصلی است بر (ستاییدن) - صاحب
بحر عجم بر مصدر (استانیدن) - بنون پنجم مضارعش را (استاید - بیای تخانی پنجم) نوشته است
و نیز گوید که تبدیل نون بیای تخطی در صیغه های غیر سالم این مصدر سماعی است مؤلف گوید
که تسامح است که نه چنین باشد بلکه مضارع (استانیدن) استانده بنون پنجم است چنانکه مضارع
(ستانیدن) ستانده باشد و این چیزی نیست خراین که فارسیان (ستانیدن) را زیادت الف
وصلی (ستانیدن) کردند و (ستانند) را (استانند) بالعجمه یای تخانی را در آن دخلی نیست بلکه
(استاید) - یای تخانی پنجم مضارع (استاییدن) است که با وجودش را قائم کرده ایم قائل
(ار و و) سراہنا - مدح و ثنا کرنا -

استمبر | بقول برهان ورشیدی و جامع بابای ابجد بر وزن اسطر یعنی سطر و گنده و غلط باشد
صاحب برهان بر (ستمبر) هم بهمین معنی نوشته گوید که (سطبر) باطای تخطی معرب اینست صاحب

نامری فرماید که استبرق معرب این باشد که قماش خلیط و گنده را گویند - صاحب سروری مصر
 کند که بکسر همزه و سکون سین هبله و فتح تایی فوقانی است چنانکه دقیقاً آورده (ه) دو بازو
 استبر و پش قومی به فروزان از و فزه خسروی به صاحب هفت گوید که بضم اول و سکون سین
 هبله و ضم ثنائه فوقانی و فتح موحدّه تحتانی بارای هبله زده - باشد مؤلف گوید که از کلام دقیق
 که بالانگور شد فتح موحدّه ثابت نمی شود که نقل وزن شعر است خان آرزو در سراج بصراحت
 نوشته بکسر اول و فوقانی مفتوح و پای موحدّه ساکن و فرماید که اگر چه امام سیوطی از جو افعی
 و ابو حاتم در هندی روایت کرده که (استبرق) معرب انیت و لیکن ظاهر (استبرق) معرب
 (استبره) زیادت های مخفی است و (استبر) و (استبره) یکی است و این از جمله لغات غیر عربی
 است که در کلام مجید واقع شده مؤلف عرض کند که بخمال ما (استبرق) معرب (استبرک)
 است چنانکه بحث این بر (استبرک) می آید و در (استبر) و (استبره) فرق عام و خاص است که
 ذکر این هم بلا استبرک و استبره مذکور شود - صاحبان اند و غیاث بر (سطبر) تصدیق قول بر
 کنند که عربی است و معرب (ستبر) فارسی (الخ) مخفی میاد که فردوسی که اکثر این لغت فرس است
 و رهنما (ستبر) را همین معنی آورده (ه) چو چندی بر آمد برین سالیان به به سر و بالا
 ستبرش میان پیش خیال ما این است که ستبر - بکسر اول اسم جامد فارسی زبان است و
 صاحبان تحقیق هم تصدیق این کرده اند فارسیان بقاعده خود الف و صلی در اول این آورده
 (استبر) کردند و حلیه بیان کرده صاحب سروری باستان و کلام دقیق معتبر است (ار و و)
 گنده - بقول آصفیه - فارسی - موثا - سطبر - خلیط -

<p>استبرک بقول صاحب ضمیمه برهان دیبای گنده و سطر باشد دیگر کسی از اهل تحقیق ذکر این نکود آقا صاحب سوار اسپل بر (استبرق) بصراحت معنی بالا گوید که فارسیان این را (استبرک) گویند مؤلف عرض کند که آنچه بعضی اهل تحقیق بعضی (استبر) نوشته اند که (استبرق) معرب (استبره) باشد قابل غور است بخيال ما (استبر) اصل است بمعنی مطلق گنده و سطر که گذشت فارسیان</p>	<p>نه محض سطر و گنده - پس قیاس ما تحقیق شد که گنده و سطر باشد دیگر کسی از اهل تحقیق ذکر این نکود آقا صاحب سوار اسپل بر (استبرق) بصراحت معنی بالا گوید که فارسیان این را (استبرک) گویند مؤلف عرض کند که آنچه بعضی اهل تحقیق بعضی (استبر) نوشته اند که (استبرق) معرب (استبره) باشد قابل غور است بخيال ما (استبر) اصل است بمعنی مطلق گنده و سطر که گذشت فارسیان</p>
<p>بزیادت کاف عربی یا های هوز نسبت آن را (استبرک) یا (استبره) کرده برای دیبای گنده و سطر مخصوص کردند و اهل عرب بتبدیل کاف عربی به قاف معرب آن (استبرق) قرار دادند چنانکه (منجیک) و (منجیق) صاحب محیط المحیط (استبرق) را ذکر کرده فرماید که دیبای غلیظ است و صراحت کند که معرب (استبره) فارسی باشد نامی گوئیم که تسامح اوست از بیانش این قدر متحقق شد که (استبرق) بمعنی دیبای غلیظ است</p>	<p>استبره مرادف (استبره) که گذشت صاحبان تحقیق این را بطور مستقل نه نوشته اند ولیکن ذکرش بعضی تعریف استبره گذشت و گویند که (استبرق) معرب این است اگر همچنین باشد فارسیان های نسبت بر آنرا (استبر) زیاد کرده اند و عربان های هوز را به قاف بدل کرده معرب کردند ولیکن خیال ما برخلاف این است که صراحت کاش نامی گوئیم که تسامح اوست از بیانش این قدر متحقق شد که (استبرق) بمعنی دیبای غلیظ است</p>

ب- تحقیق (استبرق) مرتب (متبرک) است نه (استبره) (اروو) وکیه استبر و استبرک -

(الف) استبعاو | بالکسر و کسر فوقانی خت عرب است - بقول صاحب منتخب دورشن

و دور می جستن و دور شمردن - فارسیان این را با مصد نمودن استعمال کرده اند و بمعنی بعید و دشوار شمردن گرفته اند - صاحب ارمغان ذکر این کرده از عالی شیرازی سند آورده (نشر) چه وقتی که می گفت ما را میر آتش می کنند هم استبعاومی نمودیم پس استعمال مصد مرتب ---

(ب) استبعاو نمودن | با مصد ر (نمودن) بمعنی دور از قیاس یا امید خیال کردن گرفته اند

پس این را با مصاد کردن و ساختن هم استعمال توان کرد که مرادف (نمودن) است (اروو) بعید بجهت - شکل خیال کرنا - نامکن خیال کرنا - دور از عقل جاننا -

استپوی | بقول صاحب شمس بالکسر و بای فارسی نام کنیزک افراسیاب که بغایت جمیله بود - اما چون

افراسیاب گریخت بفرین او را دشتگیر کرد - و یکی از اهل تحقیق ذکر این نکرد - انست و تسمیه

این خیال می کنیم که مرتب است از (است) که بمعنی ستایش گذشت (پوی) بقول بران بمعنی قرار

پس (استپوی) اسم فاعل ترکیبی است بمعنی قابل ستایش رفتار دارنده یعنی خوش رفتار نحفی مباد

که بمن لفظه بای فارسی سوم و نون چهارم بجایش گذشت بخيال ما از روی ماخذ استپوی (بقول قاتی)

سوم و بای فارسی چهارم صحیح باشد اما اکثر محققین فرس بر (اسپوی) اتفاق کرده اند که گذشت

و اندک علم بحقیقه الحال (اروو) استپوی - افراسیاب کی یک کنیزک کا نام تها جو نهایت حسین

استبعا | لغت عربی است کسر اول و تهای فوقانی سوم و سکون فوقانی چهارم و عین جمله

و آخر بقول صاحب منتخب بمعنی پیروی کردن خواستن و بقول صاحب حدائق البلاغه صنعتیست

که مدوح را نحو می شناسد که از یک مدح او مدح دیگر حاصل آید - صاحب مجمع المصالح هم ذکر این کرده
 (النوری ۵) ای زیزدان تا بد ملک سلیمان یافته به هر چه بسته نظر از فضل زیزدان یافته به مخفی
 مباد که در مصرع ثانی بضمین مدح مدوح از استنساخ نظیر مدح دیگر عیدیم المثالی اومی بر آید و از یک
 مدح مدح دیگر حاصل می شود - صاحب حدائق بضمین تعریف صنعت (ادماج) فرق (ادماج) و
 (استبلاغ) را غا هر می کند و به تعریف (ادماج) گوید که در کلام سوق مدعا متضمن مدعای دیگر باشد یعنی
 از یک کلام دو معنی حاصل آید و تصریح بمعنی دوم مکرر شده باشد پس فرق در (استبلاغ) و (ادماج)
 آنست که آن مختص به مدح است و این اعم از آن صاحب مجمع المصالح مثالش میدهد (۵)
 بس که سر پر دارم و مانم بهالین تا سحر و در شب بهر تو گویا از اجل دارم حذر و فرماید که مقصود از نظایر
 بجزایبی است در شب بهر و تلزم معنی دیگر است و آن اظهار قرب ملاکت است از ناتوانی و اطمینان -
 صاحب انشد مثالی از کلام حکیم شافعی برای (ادماج) آورده که واضح تر از اول الذکر است (۵)
 اشعارشان که هست چو بیان شان نحیف و در محلی است همسر نبد از ارشان به ظاهر است که در
 شعر بضمین تمثیل سخافت اشعار نقص بیان هم ظاهر شد و همین است (ادماج) واضح باد که (ادماج)
 بالکسر هم لغت عرب است بمعنی در پیچیدن چیزی بجا به و در پرده داشتن - اهل بلاغت از همین
 معنی حقیقی - کنایه معنی اصطلاحی را قاعلم کرده اند که مدعا معنی دیگر بضمین مدعای اول در پرده می باشد
 ما (ادماج) را بجای خودش ذکر کرده ایم ازین که بیانش بضمین (استبلاغ) باظهار فرق هر دو متضمن
 بنظر آمده و حیف است که اشاره این بجای خودش فرو گذاریم تا تحقیق پندار که طالب تعریف
 (ادماج) باشند بهنهای تعریف (استبلاغ) شود معنی ماضی فارسیان از برای این قسم صنایع زبان خود

اسی خاص نہارند از اسامی عربی کا رگیرند از پنجاست کہ ما ذکر این کردہ ایم (ارو) اوج عربی
 زبان کا لفظ ہے فن بلاغت میں ایک صنعت کا نام جو ایک مدعا کے بیان سے ضمناً دوسرا مدعا
 ظاہر ہو۔ یا بقول صاحب معیار البلاغت ایسا کلام ہو کہ اس سے دو معنی حاصل ہوں جیسے
 (امانت) کسی نے نہیں غم کی داستان میری بنو وہ کم سخن ہوں کہ گویا نہیں زبان میری
 آپ فرماتے ہیں کہ لفظ (گویا) خواہ معنی گویندہ لین خواہ مخف کو یا جو کہ تشبیہ ہے مؤلف
 عرض کرتا ہے کہ ہماری رائے میں یہ مثال (صفت ایہام کی ہے اس لئے کہ ایک لفظ سے دو
 معنی پیدا ہوتے ہیں اور صاحب حدائق البلاغہ نے ذیل تعریف (وامج) یہ صراحت کی ہے
 کہ اگر ایک لفظ سے دو یا کئی معنی حاصل ہوں تو وہ ایہام ہے اور مجموع کلام سے دو معنی حاصل ہوں
 تو وہ (اولج) ہے پس ہماری رائے میں (وامج) کی مثال یہ بہتر ہے (س) مثل ابرو ہے گرہ
 دل میں ترے پتیری صورت سے ہے پیدا حال دل (استقباغ) عربی بقول معیار البلاغت
 ایک صنعت کا نام ہے جسکو مدح موجب بھی کہتے ہیں یعنی کسی کی مدح اس طرح کریں کہ ایک
 مدح سے دوسری مدح حاصل ہو (س) لب ترا شیرین ہے مانند سخن پڑ اور کمر محدود ہے
 مثل دہن پڑ اس شعر میں شیرین لب اور معدومی لکری مدح مقصود ہے اور ضمناً شیرینی سخن اور
 معدومی دہن کی تعریف بھی حاصل ہوئی۔

(الف) استحضار | لغت عرب است بقول صاحب انند و منتہی الارب بالکسر مضامجہ

بمعنی یادداشت و حضور کسی خواستن و دانیدن و بخود باز آمدن۔ فارسیان بامصدر و داشتن
 استعمال کردہ اندیشنی۔

استخاره الف عربت بالکسر بقول بهاء یعنی بهتری خواستن از خدا و فارسیان بمعنی مطلق
 قال استعمال کنند که در طعنه می آید صاحب اند فرماید که در اصطلاح عربی بمعنی انگاری است
 از غیب و در مال کاری و استخاره در مذہب اهل سنت و جماعت بچند دستور است مختصراً بگویم
 دعای قنوط یا دیگر دعیه خوانده بخینند آنچه شدنی باشد مناسبات آن بخواب مشاهده کنند و
 اکثر شیعیان بعد از خواندن ادعیه ششم بته تخیناً مقام ثلث و انہای تسبیح را بدو انگشت میگیرند
 و از آنجا تا امام و دو دو آن طرح می کنند اگر در آخر یک دانند علامت خیر است و اگر دو دانند
 علامت شر مؤلف گوید که استخاره از آیات قرآن هم کنند چنانکه در کتب نماز مذکور اند و قرآن
 بدست گرفته از ته عا سوال کنند و قرآن را از میان بکشایند و از معنی آیت اولین جواب گیرند
 اعم از اینکه وضع باشد یا بر سیل کنایه و اشاره چون جواب تسکین بخش حاصل نشود از معنی
 سطر مفہم یا از دهم کار گیرند فارسیان همین عمل را استخاره کردن بصفت گویند کمی آید باقی حال
 فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر گرفته با مصداق زبان فرس بمعنی مصدری استعمال کنند
 (اردو) استخاره (عربی) مذکر طلب خیر کرنا کوئی بات کرنے یا نکرنے میں ایک طریق
 خاص سے اشارہ فیسی چاہنا (سحر) آتی جب وعدے کی شب اسے سحر جا کر باغ میں
 و اندر انگور پر کیا استخاره ہو گیا

<p>استخاره ذات الرقاع استعمال - صاحب که برای استخاره از کتاب امری بر رقعہ (افعل) بحر عجم ذکر این کرده استخاره همان است که گذشت و بر رقعہ (لا تفعل) نوشته و آن رقعہ یا بچیدہ زیر دل و است الرقاع بقولش نوعیت از استخاره اگر نوشته صفا گذارند و بعد از ای نماز ششم پوشیده</p>	<p>استخاره ذات الرقاع استعمال - صاحب که برای استخاره از کتاب امری بر رقعہ (افعل) بحر عجم ذکر این کرده استخاره همان است که گذشت و بر رقعہ (لا تفعل) نوشته و آن رقعہ یا بچیدہ زیر دل و است الرقاع بقولش نوعیت از استخاره اگر نوشته صفا گذارند و بعد از ای نماز ششم پوشیده</p>
---	---

<p>یہی را از آن دو رقبہ بردارند و مروی ہر چہ پدید بر آن کار کنند۔ وارستہ و بہار ہم ذکر این کردہ و از محسن تاثیر سند آورده (۵) من دلباس بختزد کہ خرقة پوشی من بہ استخارہ ذات الرقاب خوب آمد بہ (ارو) استخارہ ذات الرقاب ایک قسم ہے استخارے کی یعنی کاغذ کے دو پرچوں پر لکھ کر اور (مکر) کے الفاظ لکھ کر اور کو جدا جدا لپیٹ دیتے ہیں اور پھر ان دونوں کو مخلوط کر کے جانماز کے نیچے رکھ دیتے ہیں اور بعد ادا سے نماز آنکھ بند کر کے ایک پرچہ زیر جانماز سے لیکر دیکھتے ہیں اگر اس میں (امر) ہے تو مقصود کا جواب اثبات میں ہوگا اگر (نہی) کا پرچہ</p>	<p>یا از نتیجہ مقصود خود خبر خواستن است (۵) بروی غیر تو گرفتہ یک نظارہ کنم بہان مصحف روی تو استخارہ کنم بغنی مباد کہ درین جا استخارہ مصحف مراد است کہ ذکرش بر لفظ استخارہ گذشت و شد مطلق استخارہ کردن از کلام خواجہ شیراز بہم رسیدہ (۵) بغیرم تو بہ سحر گفتہ استخارہ کنم بہار تو بہ شکن میرسد چہ کنم بہ (ارو) استخارہ کرنا۔ بقول امیر خسرو دیکھنا۔ (اسیر) جنون نے تب بتایا ہوں مجھے رستہ بیان کا پتہ کیا ہے استخارہ لے کے جب کلفٹا گریبان کا پتہ</p>
<p>استخارہ نمودن استعمال۔ صاحب صفی بذیل لفظ استخارہ ذکر این کردہ و از تاثیر صفہانی سند آورده مراد وہان استخارہ کردن است کہ گذشت (۵) ہزار شکر کہ ہنگام رفتن از در تو پوچہ استخارہ نمودم باشک راہ دادہ و غنی مباد کہ درین شعر استخارہ تبسج مراد است (ارو) دیکھو استخارہ کردن۔</p>	<p>نکلا تو نفی میں۔ استعمال۔ صاحب صفی بذیل لفظ استخارہ ذکر کردہ و سندی از تاثیر صفہانی آورده مؤلف گوید کہ بہ معنی فاعل جستن و نسبت مرکوز خاطر خود استخارہ کردن</p>

استخدام | لغت عرب است بکسر اول و فوقانی سوم و بسکون خامی ہجہ و فتح دال پہلے قبول صاحب منتخب خدمت خواستن از کسی و با مصطلح ارباب معانی و بیان آوردن کلمہ است بیک معنی و خواستن معنی دیگر بغیمیری کہ با و راجع کنند خواہ آن معنی دیگر حقیقی باشد خواہ مجازی و این را از قسم محسنات بلاغت دانند (انتہی) صاحب حدائق تخیلش از کلام خود پیش کنند: (۱) تا بزم خویش ما رادادہ است آن سرو بارہ از نہال قاتش آن را شدیم امیدوار فرماید کہ لفظ بار و مصرع اول بمعنی حضور است و از ضمیر (آن) کہ در مصرع ثانی راجع با و است ثمر ادا است (ارو) استخدام - صاحب معیار البلاغت فرماتے ہیں کہ ایک لفظ ذو معنیں ذکر کریں اور ارادہ ایک معنی کا ہو اور دوسری جگہ معنی دوم ارادہ کریں جیسے (۱) مر کے حاصل کیا فرقت ہی میں لو نام وصال پہ جان دی ہمنے مثلاً خلش ہجران کو پہ مصرع اول میں وصال سے مرگ مراد ہے اور باعتبار لفظ ہجران کے مصرع دوم میں وصل بمعنی ملاقات سمجھا جاتا ہے مولف عرض کرتا ہے کہ صاحب معیار کی تعریف اور تخیل دونوں ہمارے دل کو بہین پہاڑیں استخدام وہ صنعت ہے کہ ایک لفظ کو جو دو معنی رکھتا ہو ایک معنی میں استعمال کریں اور کسی ضمیر کے ذریعہ سے دوسرے معنی کی جانب اشارہ کریں جیسے ہم نے شعر فارسی کا ترجمہ کیا ہے (۱) ہم نے پایا سرو قد جب سے تری ٹھل میں بار پہ نخل قاست سے رہے ہم اوس کے ہیں امید وار پہ مصرع اول میں (بار) بمعنی دخل متعل ہے اور بار کے دوسرے معنی ٹھہر ہیں - اور مصرع ثانی میں ضمیر غائب نے معنی دوم کی جانب اشارہ کیا ہے

استخر | بقول برہان ورشدی و سراج باغی نقطہ دار بروزن استبر (ا) آگ بگیر و تالاب

را گویند و (۲) نام قلعه ایست در ملک فارس و چون در آن قلعه تالاب بسیار بزرگی هست از آن
 بدین نام خوانند و مترتب آن اسطر است - صاحب ناصری نسبت معنی دوم فرماید که نام
 شهری و قلعه ایست بفارس مشهور که تحت جمشید در آن بود و بعد از جمشید (های) بنت بهمن
 عمارت آنرا افزوده و اسکندر یونانی خراب نموده چون در آن قلعه تالاب و آبگیر بزرگی بود و
 استخر و ستخر تالاب را گویند بدین اسم موسوم شد (حکیم زجاجی ۵) معاش در اول با ستخر بود
 که گردن کشتن را بدان فخر بود و صاحب جهانگیری هم بنده بهمن شرابین را نام شهری گفته - صاحب
 جامع فرماید که مرادف (ستخر) و (ستخر) کبر اول و فتح خای مجبه بقول صاحب برهان مخفف استخر
 بخمال این مرکب است از (است) و (در) که (است) مخفف استهان باشد و استهان و نیکتر
 بمعنی مقام (کنانی الساطع) و نحو بقول برهان هر چیز بزرگ پس معنی حقیقی (ستخر) مقام بزرگ و کتایه
 از شهر یا قلعه یا تالاب که هر سه مقام بزرگ است - تالاب را در وجه تسمیه این اصل گردانیدند
 و جبهی ندارد پس (استخر) اصل است و ستخر که می آید مخفف آن - آنچه خای مجبه در استعمال ساکن شد
 و تالی ساکن را مفتوح کردند و تصرف اهل زبانست که از دو لغت یک لغت مرکب و ارا و اود
 (ار و و) (۱) تالاب - بقول آصفیه (نکر) آبگیر - پانی کا بڑا چشمه (۲) استخر ملک فارس که یک
 قلعه و در یک شهر کاهم جسین یک بڑا تالاب ہے - مذکر -

(الف) استخر اخرج لغت عربی است بالکسر بقول صاحب منتخب از خود چیزی بیرون آوردن
 و بیرون آوردن خواستن - صاحب آصفی این را بمعنی بر آوردن گفته - فارسیان این را بمعنی
 حاصل بالمصدر استعمال نمایند و با مصدر از خود مرکب کرده بمعنی مصدر می گیرند همچون -----

(ب) استخراج فرزدون که معنی استخراج (ب) استخراج کرنا کہ کہتے ہیں۔	
کردن است۔ صاحب آصفی بذیل الف ب استخراج کردن استعمال۔ مرادف استخراج	(۱۴۵۱)
را ذکر کرده و از نصیر جہانی سند آورده (شعر) فرمودن است کہ گذشت صاحب یوسف سرچ	
از روی تقویم سینہ استخراج احکام نیت استعمال این کرده (نثر) از کتب نقد فتوای استخراج	
و لها تواند فرموده (اردو) (الف) استخراج کرده نشان دادند (اردو) و دیگر استخراج بقول آصفیہ عربی۔ مذکر۔ مکالمات۔ برآمدن مکالمات	فرمودن۔

(۱۴۵۲) استخراج اول لغت عربی بقول صاحب منتخب معنی بک شمردن و خواہ داشتن و بک گردانیدن۔ فارسیان این را معنی حاصل بالمصدر و مصدر استعمال کنند (ظہوری)	
(۵) باستخفاف پیرسجہ خوانان بوده ام عمری خبر برای عزت من زلف بت زناری باید بستم	
این با مصداق فرس معنی مصدری می آید (اردو) ذلیل کرنا۔ بے عزت کرنا۔ ذلیل بچھا سکی چٹا	

(۱۴۵۳) استخفاف خوشن استعمال۔ ذلت خواستن ذلت و خوار می پیدا کردن و ذلت و خوار می آوردن	
و ذلت قبول کردن (انوری) (۵) زباده صولت است چنانکہ انوری گوید (۵) بر مسلمانان	
خاک خاہد استخفاف بذلت بیت او آید گیرد آن نوع کند استخفاف بیک مسلمان نہ کند	
استخفاف (اردو) ذلت قبول کرنا۔ ذلیل ہونا صدیک از این با کاف غرض (اردو) ذلیل کرنا۔	
(۱۴۵۴) استخفاف کردن استعمال۔ معنی سامان رسوا کرنا۔	

(۱۴۵۵) استخوان بقول برہان ورثیدی و سروری و جامع و شمس و شمس (۱) معروف است و آن	
عام است بر حیوانات و نباتات برخلاف (است) کہ مخصوص نباتات است کہ در عربی غظم فم فمند	

بهار بذر سنی اول گوید که پنجه زار - شیر - صبح - قلم - از تبهیات اوست (ناصر علی - ۱۵)
 آنی زده و روی بجان ازین بهر در پنجه زار استخوان ریزه (پلاساک یزدی - ۱۵) عجب بار
 که طوطی شود و بزنگه هما به شکر زور و تو و شیر استخوان دارم (مسح کاشی - ۱۵) و شب خود
 کاش آتید سحری داشتیم به غیر صبح استخوان صبح و گرمی داشتیم (حیدر زنی کاشی - ۱۵)
 بعد از وفات ماعظم استخوان مایه سریشته نامه است پناهبران مایه (نعمت خان عالی - ۱۵)
 خود پرتوی نلن که درین سبکی شود و به شمع فرار ماعظم استخوان مایه (ملا علی رضا تخیلی - ۱۵)
 در قطره قطره خونم پیکان آبدار است چون استخوان که پنهان در دانه انار است (رضا - ۱۵)
 تمام راحت و طغند ایل دل صاب به که میوه های بهشت استخوان نمیدار و به (سعدی - ۱۵)
 چو خرمای شیرینی اندوده پرست به چو بازش کنی استخوانی در دست بهار گوید که بخند
 بزمه (استخوان) مخفف این است - صاحب رشیدی فرماید که استعمال استخوان بیشتر در حیوانات
 و (استه) در میوه ها مستعمل مؤلف عرض کند که استعمال استخوان برای حیوانات و نباتات
 هر دو بکثرت آمده خان آرزو در سراج فرماید که آنچه صاحب برهان (استه) را مخصوص با نباتات
 کرده قابل غور است که خود او (بیلته) یعنی استخوان نیل آورده که می آید - صاحب هفت
 بصراحت علیه لفظ نوشته که لفظ اول و سکون سین مهمل و ضمه مایه و شت و فتح خای منقوطه
 و او و معد و الف و نون زده باشد - صاحب محیط فرماید که عبری عظم و بهندی (هدی
 و هار) و یونانی (سمو نوئوس) و برومی (سپتون) و ترکی (سموس) گویند - بهترین آن استخوان
 انسان - سر و در و دم و شک در اول سوم - سوخته آن خشک و در آخر سوم - قابض و

عابس و مجفف و محتل و منافع بسیار دارد و محققین فرس اتفاق دارند که این لغت فارسی است و صاحب کنز که محقق ترکی زبان است هم این را فارسی نوشته اما امیر خسرو استعمال این در زبان ترکی کند (۱) فلک کج و لیکیدین شکوه لاریکسام تانگ ایرماس کیم پنهان هماغه استخوان تا شلاب چپنغه طعمه قدایتی (ترجمه) اگر از کجروی فلک شکوه با کیم غمجت که طعمه هماغه استخوانش کرد و گس را قند داد بعضی از ترکیان استامبول این را لغت ترکی دانند و زبان دنان مختلای بر آنند که این لغت فارسی و متعل در ترکی است شکسیر و زیلف خود که با انگلیسی زبان نوشته این را لغت فارسی گفته (اردو) استخوان - بقول امیر (فارسی) مذکر - بی - (سحر) همانے بعد فنا کہا میں بیڈیان میری پد سگ حضور کو کوئی نہ استخوان (۲) استخوان - بقول برهان و جامع و هفت کنایه از مردم اصيل و بزرگ - بهار گوید که بمعنی اصل است - چنانکه گویند فلان استخوان بزرگ دارد یعنی اصيل و نجیب است صاحب شمس هم با بهار متفق خان آرزو در سراج گوید که بمعنی اصل و نسل و مجاز معنی اول است چنانکه گویند که سلجوق از استخوان افراسیاب است یعنی از نسل افراسیاب و فرماید که آنچه در برهان بمعنی اصيل و بزرگ نوشته خطاست - صاحب ناصری در خاتمه کتاب بذیل کنایات و استعارات از شیخ سعدی بسند آورده (۱) چند استخوان که باون دوران روزگار پرخروش چنان بکوفت که خاکش غبار شد امیر خسرو در نذرت پیکیز گفته (۱) اصل ز سنگ دان و زر گرگ استخوان پگر بختی شده بود نام - بخيال ما این استعاره باشد نه کنایه چنانکه محققین بالا نوشته اند و (بزرگ استخوان) از همین است بمعنی مالی خاندان که بجایش می آید (اردو) اصل - بقول امیر بخوش - نسب - ذات -

نظم جیسے (فقہ) کی اس میں فرق ہوگا اسی سے ایسے کام ہونگے۔ (جان صاحب ۵) کلو

پہنیا رسی کی خاطر جو مجھے چھوڑ دیا: اصل پر کھچکے وہ قوم کے پہنیا رے ہیں +

(۳) استخوان - بقول برہان و جامع و شمس و ہفت و سراج - سلاحی باشد از اسلحہ جنگ - منہا

ناصری بذیل (استخوان خوار) سدا این از نظامی آوردہ صاحب رشیدی و سروری گوید و منہا

ناصری بذیل (استخوان خوار) اشارہ بدین معنی کند کہ دلاوران - از بہشت ہنگ را بطور

سلاحی استعمال می کردند و فارسیان این سلاح را استخوان نام کردند (نظامی ۵) در آمد جو

پیل استخوانی بدست ہنر و پیل را استخوان می شکست + (اردو) استخوان - فارسی زبان میں ہنر

ہتیار کا نام ہے جو مگر مجھ کی پشت کی ہڈی سے بنایا جاتا ہے۔ (مذکر)

(۴) استخوان - بقول برہان و جامع و ہفت نام جانوریت غیر معلوم مؤلف گوید کہ ترک این

بر ذکرش تفوق و شت عجبی نیست کہ فارسیان ہمارا مجازاً بدین نام موسوم کردہ باشند کہ استخوان

خود می خورد (اردو) استخوان - فارسی زبان میں ایک جانور کا نام ہے جس سے تحقیقین فرس

خود نا واقف ہیں (مذکر)

(۵) استخوان - بقول برہان و جامع استخوان را نیز گویند مؤلف گوید کہ ذکر این بر معنی

اول گذشت و این معنی پیدا نمیشود مگر باضافت و تخصیص باخرما ہم ندارد و از اہل زبان

نشدیم کہ مجرود (استخوان) استخوان را گفتہ باشند چنانکہ است کہ سندی پیش نشد (اردو) کھجور کی

موت - اردو میں (ہڈی) بقول آصفیہ گاجر کے اندر کی سخت چیز کو کہتے ہیں -

(۶) استخوان - بتحقیق استخوانہ باشد از لفظ کہ مقابل معنی است و این مجازاً باشد کہ معنی را مغز و اردو

چنانکہ مولوی منوی فرماید (۱) ماز قرآن مغز پر دشتیم پستخوان پیش سگان انپاشتیم پ (اردو) لفظ بقول آصفیہ باسنی کلمہ جو آدمی کے منہ سے نکلے۔ (مذکر)

استخوان افشاندن (مصدر صطلاحی) ذکر این کرده و از صاحب سند آورده بخمال مامور

صاحب بحر و بہار ضمیمہ برہان و انند (۱) بختہ
 شدن استخوان (۲) تخم خرمادر زمین کاشتن۔ (۳) جہان استخوانیت بی منہ صائب پ
 صاحب مؤید (بر استخوان افشانند) ہمین و معنی
 بجا کہ فنیہ نوشتہ مؤلف گوید کہ افشاندن بقول
 استخوان افشاندن کے تیرے معنی۔

استخوان اندر گلو داشتن (مصدر صطلاحی)

بجہر معنی ریختن و پاشیدن و تار کردن و افکندن
 و پر اگندہ کردن آمدہ پس معنی اول تحقیق است و
 معنی دوم مجاز و تعلق باسنی پنجم لفظ استخوان حیث
 است کہ درینجا ہم سند معنی دوم پیش نشد ب تحقیق ما
 (۳) معنی افکندن و انداختن استخوان ہم آمدہ۔
 چنانکہ خاقانی شروانی گوید (۱) فاصحگان میر

از نخل کہن خرمای تریخ خورده اند و بر جہودان استخوان
 افشانده اند (اردو) پٹیان پاش پاش ہونا
 (۲) کہجور کی کاشت کرنا۔ (۳) پٹیان ہنگد تیار
 صاحب مضمونی لطیف از سازگاری پیدا کردہ است

استخوان انداختن استعمال۔ صاحب آشی (اردو) گلابد ہونا۔

(۱۱۱۱)

استخوان بالیدن استعمال - بهار ذکر این کرده بهار دهند و اصنی معروف و سندی پیش نشد -	استخوان بالیدن استعمال - بهار ذکر این کرده بهار دهند و اصنی معروف و سندی پیش نشد -
بر معروف قانع و صاحب اصنی و اندک هم نهانش بخمال ما (۱) بمعنی حقیقی و (۲) بمعنی بتلای	بر معروف قانع و صاحب اصنی و اندک هم نهانش بخمال ما (۱) بمعنی حقیقی و (۲) بمعنی بتلای
مؤلف گوید که بالیدن بقول صاحب بحر بمعنی نو آفت شدن بدست خود) توان گرفت و این کنایه	مؤلف گوید که بالیدن بقول صاحب بحر بمعنی نو آفت شدن بدست خود) توان گرفت و این کنایه
کردن و بزرگ شدن است پس این بمعنی حقیقی است باشد که استخوان بکلی رفته گاهی علق را بند کند	کردن و بزرگ شدن است پس این بمعنی حقیقی است باشد که استخوان بکلی رفته گاهی علق را بند کند
(ار و و) هڈی پیدا ہونا - بالیدہ ہونا - و تکلیفی پیدا شود معاصرین عجم با خیال با اتفاق	(ار و و) هڈی پیدا ہونا - بالیدہ ہونا - و تکلیفی پیدا شود معاصرین عجم با خیال با اتفاق
استخوان بجای دندان بستن استعمال بقول دارند (سعدی شیرازی ۱) توان بکلی فر	استخوان بجای دندان بستن استعمال بقول دارند (سعدی شیرازی ۱) توان بکلی فر
بهار دندان از استخوان درست کرده بتارسیم یا آهن بردن استخوان درشت و ولی شکم بدر و چون گیر	بهار دندان از استخوان درست کرده بتارسیم یا آهن بردن استخوان درشت و ولی شکم بدر و چون گیر
بستن در زمانیکه دندان بنا بر مرضی است و متحرک اند ز ناف و (ار و و) (۱) ہڈی نکلتا - (۲) آب	بستن در زمانیکه دندان بنا بر مرضی است و متحرک اند ز ناف و (ار و و) (۱) ہڈی نکلتا - (۲) آب
باشد مؤلف گوید که چون دندان فرو ریخت با تهن بتلای مصیبت ہونا - بلا این گرفتار ہونا	باشد مؤلف گوید که چون دندان فرو ریخت با تهن بتلای مصیبت ہونا - بلا این گرفتار ہونا
و متحرک شود آنرا از دهن جدا کرده بجایش دندان استخوان برافشاندہ استعمال - بقول شمس	و متحرک شود آنرا از دهن جدا کرده بجایش دندان استخوان برافشاندہ استعمال - بقول شمس
مصنوعی از استخوان درست کرده قائم کند خواه از آب معنی ریختہ و بجوالات گوید که تخم خرما و زردین	مصنوعی از استخوان درست کرده قائم کند خواه از آب معنی ریختہ و بجوالات گوید که تخم خرما و زردین
یا بطریق دیگر و متاعان معاصر بعض دندان مصنوعی کاشته دیگر کسی از محققین ذکر این نہ کرد و ضرورت	یا بطریق دیگر و متاعان معاصر بعض دندان مصنوعی کاشته دیگر کسی از محققین ذکر این نہ کرد و ضرورت
از دندان فرو ریختہ ہم کار گیرند اگر درست باشد و ہم نہ داشت کہ مصدر (استخوان افشاندن) است	از دندان فرو ریختہ ہم کار گیرند اگر درست باشد و ہم نہ داشت کہ مصدر (استخوان افشاندن) است
نقصانی در و پیدا نشده باشد (تاثیر ۱) خوبی معنی گذشت و این شقی است از همان و کلمہ	نقصانی در و پیدا نشده باشد (تاثیر ۱) خوبی معنی گذشت و این شقی است از همان و کلمہ
زفت کا زرد جانشین نگرد و نہ چون استخوان کہ نشت (بر) درین زائد است - الحاصل ابن ماضی	زفت کا زرد جانشین نگرد و نہ چون استخوان کہ نشت (بر) درین زائد است - الحاصل ابن ماضی
مردم بجای دندان نہ (ار و و) دانتون کا چوکا مطلق است بزاید و ہای ہوز در آخر از	مردم بجای دندان نہ (ار و و) دانتون کا چوکا مطلق است بزاید و ہای ہوز در آخر از
استخوان بکلی فرو بردن استعمال بقول مصدر (استخوان برافشاندن) و باضافت استخوان	استخوان بکلی فرو بردن استعمال بقول مصدر (استخوان برافشاندن) و باضافت استخوان

<p>دارو و بہترانی محققین بالا این را بمعنی شخص اصل و نجیب کنایہ می نگارو و مای گویم کہ کنایہ ہم نباشد بلکہ استخوان بزرگ باضافت و بفتک اضافت</p>	<p>اسم مفعولش بہرہ معنی (استخوان افشاندن) (ارو) و کہو استخوان افشاندن یہ اسی مصدر کا ماضی مطلق یا اسم مفعول ہے۔</p>
<p>استعارہ است بمعنی نسب عالی و آفرین بر حسب مؤید کہ مؤید معنی ماست و بمقابلہ محققین کثیر التعداد حق سراسر است لہذا عجب و تحقیق لغات چندی تو بکار برده اند و قاعدہ فارسی را لاشی شمرودہ اند ظفر انست کہ سند نشان ہم تائید نشان نمی کنند ارنی خانہ ان بزرگ - مذکر۔</p>	<p>استخوان بزرگ (اصطلاح) بقول برہا و بحر و نامصری و شمس و ہفت کنایہ از شخصی است کہ اور اینجاب و اصالت و نجابت و نسب عالی بودہ باشد مؤلف گوید کہ بدین معنی باید کہ بہ تقدیم صفت (بزرگ استخوان) خویم کہ اسم فاعل ترکیبی باشد و باضافت - مرکب</p>
<p>استخوان بند استعمال - بقول صاحب اند بحوالہ فرنگ فرنگ عصا بہ کہ بر استخوان شکستہ بندند و دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد اما معاصرین عجم بر زبان دارند و موافق قیاس است اسم فاعل ترکیبی - یعنی چنبری کہ بوسیلہ آن استخوان شکستہ را سجالت اصلی قائم کنند (ارو) وہ لکڑی یا تنہ خاص جس کے ذریعہ سو ٹوٹی ہوئی ہڈی کو کھات اصلی پر جاکر باندھتے ہیں۔</p>	<p>توصیفی است بمعنی نسب عالی و بقول رشیدی مرادف عالی نسب - حیف است کہ صاحب رشیدی ہم قیاس کردہ صاحب سروری از خسرو نندآورودہ (ع) شد اندر تہ کوہ گران نہ گرچہ کہ بودند بزرگ استخوان صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل دستور اول و ضمن لفظ استخوان ذکر این کردہ معنی و تساخا ہنر زبان برہان است عجب است از خان آرزو کہ بذیل استعارات با برہان اتفاق</p>

چیزی کسی حاصل بالمصدر است از استخوان	(الف) استخوان بندی (اصطلاح) بقول
چیزی کسی بستن کمی آید (ار و و) (الف)	بجربط و انتظام و ترتیب درست باشند و ---
انتظام - مذکرب کسی کام کا انتظام (ج)	(ب) استخوان بندی چیزی بقول ہا
بند و بست اعضا - اعضا کا انتظام (الف) عام ہے اور (ب) اور (ج) خاص -	کنیہ از درست کردن انگارہ بستن و ترکیب الفاظ و عبارات و بند و بست اعضا و امثال آن باشند
استخوان پوسیدن استعمال - بقول ہا	مؤلف گوید کہ ---
وصفی بہ بای فارسی معروف - سندی پیش نشد	(ج) استخوان بندی کسی بمعنی حقیقی است
مخفی مباد کہ (پوسیدن) بقول صاحب بحر یا	یعنی بند و بست اعضا - (الف) عام است
فارسی و و و مجهول بمعنی از ہم رختن و گد حقن	(ب) خاص برای درستی و انتظام کار و امثال
و فرسودن و کہنہ و ناچیز شدن و پرمردہ گردیدن	(ج) بمعنی بند و بست اعضا - مخفی مباد کہ (ج)
و آسیدن آید پس استعمال این بمعنی حقیقی است	احسنت و (ب) مجاز آن (صائب ب ۵) بی
و معاصرین عجم بزبان دارند (ار و و) ہندی کا	قناعت نتوان شد رسد است مندان نہ استخوان
استخوان پوسیدہ و امنون (مصدر صطلحی)	بندی دولت بہ ہما پیوست است نہ (محمد حق)
صاحب ناصری و رخا تہ کتاب بذیل کنایات	شوکت سبع) استخوان بندی الفاظ خوشم
استعارات ذکر این کردہ گوید کہ آبا و اجداد	وام ہماست نہ (محسن تاثیر ج ۵) محکم از شق
قدیم مخالفت نمودن است دیگر کسی از متحققین	بتان جان فرح دشمن ماست نہ استخوان بندی
	مانیبہ و ان غن ماست نہ مخفی مباد کہ استخوان بندی

استعمال در لفظ	الف) استخوان خائیدن	فارس و گریان نکرد (ارو) باپ دادا کے نام
وجہ بقول	ب) استخوان خوار	پرخیز کرنا۔
بہار و آصفی	ج) استخوان خوردن	استخوان چیری بستن (مصدر مصطلحی)
ب) بقول صاحب بحر (۱) درست کردن نگارہ و بستن کتب	بہر کہ ام معروف و صاحب اند نسبت (ب)	
الفاظ و عبارت و (۲) بند و بست اعضا و مثل	نوشہ کہ (۱) پرندہ است کہ ہانام دارد و آن را	
آن ماصراحت کاٹش بر استخوان بندی کردیم	استخوان ربا و (استخوان زند) و (استخوان رنگ)	
و درین جا ہمین قدر کافی است کہ معنی اول	نیز گویند و (۲) بمعنی سگ ہم آمدہ مؤلف گوید کہ	
متعلق باین است و معنی دوم با استخوان کسی	الف و ج بمعنی حقیقی است و (ب) اہم فاعل ترکیبی	
بستن متعلق کہ می آید بہا گوید کہ مراد (استخوان)	از ج بمعنی استخوان خوردہ گویند کہ ہا۔ استخوان	
بندی چیری) است مؤلف عرض کند کہ این	خود می خورد و ہمین سبب اور استخوان خوار نام	
مصدر مصطلحی است و (استخوان بندی) حاصل	کرد و ذو سگ ہم استخوان خوار است (سعدی شیر	
بالمصدرش پس چگونہ میتوان شد کہ این مراد	۵) ہامی برہمہ مرغان ازان شرف دارد و	
آن باشد (خواجہ آصفی ۵) ز استخوان من کہ	کہ استخوان خورد و طاری نیاز دارد (ارو)	
از سنگ خون صد جانگست نہ استخوان قصہ نر	الف) ہڈی چنانا د (ب) ہما۔ بقول آصفیۃ	
و مجنون بستہ اند (ارو) کسی کام کا انتظام	فارسی) مذکر۔ ایک مشہور پرند کا نام جو ہڈیان	
درست کرنا کسی چیز کو مرتب کرنا۔ الفاظ و عبارت	کہا تا او کسی کو نہیں ستا ہے اس جانور کی نسبت	
کی ترکیب درست کرنا۔	یشائی لوگوں کا خیال ہے کہ جس کے سپر پر یہ چا	

<p>نمیدار و بیجا ط معنی الف (۲) معنی استحکام و اشتن و مستحکم بودن است۔ تا بخمال مازنی ہین (ظفر) کہاتا ہے زاع گوشت فقط کہ برالف) گذشت می کشاید کہ استعمال -- (ج) استخوان و اشتن حرف معنی در</p>	<p>پہر جائے وہ بادشاہ ہو جائے۔ یعنی دولت و سلطنت پائے بعض لوگ اسکو عقاید خیال کرتے استخوان ہما چ کیا نصفی ہے زاع کہان اور ہما کہان (ج) ہٹی کہانا۔</p>
<p>بودن زبان و معقول بودن گفتگو و محکم بودن تقریر و مستحکم بودن قول است۔ اگر این را بتنا ہمین شعرناظم ہروی عام کنیم باید کہ (استخوان و اشتن چیز) قائم کنیم۔ یعنی محکم بودن آئینہ و لیکن این را سندی باید و ما از معاصرین عجم مجر و استخوان دار) معنی محکم و قائم نشدہ ایم (ار و و) (الف) محکم۔ بقول آصفیہ (عربی)</p>	<p>(الف) استخوان دار (اصطلاح) بقول بحر و بہار و وارستہ و اند محکم و قائم و آرتستہ و بہار از ناظم ہروی سند آورده (س) ربا است سبب گفتگوی محکم را یہ کسی کہ تشک بود و استخوان دار است نہ صاحب آصفی با تننا ہمین شعر مصدر -----</p>
<p>مضبوط۔ پایدار۔ مستحکم۔ (ب) گوشت مین ہٹی ہونا۔ میوہ مین بیج یا گٹھلی ہونا (۲) مستحکم ہونا۔ استحکام رکھنا۔ پایدار ہونا۔ (ج) گفتگو درست ہونا۔ معقول ہونا۔ تقریر درست ہونا بات بہر وسعہ کے قابل ہونا۔ پایدار ہونا یعنی جو کہین اوس سے نہ ظلمین۔</p>	<p>(ب) استخوان و اشتن را نوشته از معنی ساکت است و مقصودش از سکوت جزمین نباشد کہ او (ب) را (۱) معنی حقیقی پیدا رود سندی کہ از کلام صائب می آرد از ان معنی حقیقی پیدا است (س) تمام راحت و لطف اند اہل دل صائب نہ کہ میوہ ہای بہشت استخوان</p>

<p>بالا مصدر (در و کشیدن) پیدا است کہ بجای خودش مذکور شود۔ اگر ادعای ہر دور بلا لحاظ کردن است مؤلف گوید کہ این کتاب باشد دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد اگر چه سندی میش نشد لیکن موافق قیاس است معاصرین ترکیبی است بمعنی کسی کہ دزدی استخوان کند عجم ہم این را درست خیال کنند (ارو) و بس۔ باتی حال این در خورد آن نبود کہ بیانش جای میں پہلوانہ سمانا۔ بقول آصفیہ نہایت خوش ہونا۔ فرط خوشی سے آپے میں نہ رہنا۔ پہلوانگ نہ سمانا۔ پڑیوں کا چور۔ یعنی ہڈیاں چرانے والا</p>	<p>استخوان در پوست نگیندن مصدر اصطلاحی (بقول صاحب بحر غایت فرح حاصل کردن است مؤلف گوید کہ این کتاب باشد دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد اگر چه سندی میش نشد لیکن موافق قیاس است معاصرین ترکیبی است بمعنی کسی کہ دزدی استخوان کند عجم ہم این را درست خیال کنند (ارو) و بس۔ باتی حال این در خورد آن نبود کہ بیانش جای میں پہلوانہ سمانا۔ بقول آصفیہ نہایت خوش ہونا۔ فرط خوشی سے آپے میں نہ رہنا۔ پہلوانگ نہ سمانا۔</p>
<p>استخوان درو استعمال۔ بہار این را برابری صاحب ناصری و رخا تہ کتاب بذیل ہتعارات و کنایات گوید کہ کنایہ از تمام ناکردن کار معلوم قلب اصناف است و سند ہر دو از کلام محلی سلیم (۵) ز تاثیر ہوائی نفس ہر گز بہا ہر دم کشتار استخوان درو عجیب است کہ بہار درو مصرع ثانی این (در و) را بہ روی مہلہ گرفتہ و گوشت دادن موقوف شد چنانکہ صاحب اسم صاحب اند برای ہوز (در و) نوشتہ دارند گفتہ (۵) تا لگد و قطع لحم شام و چاشت</p>	<p>استخوان درو استعمال۔ بہار این را برابری صاحب ناصری و رخا تہ کتاب بذیل ہتعارات و کنایات گوید کہ کنایہ از تمام ناکردن کار معلوم قلب اصناف است و سند ہر دو از کلام محلی سلیم (۵) ز تاثیر ہوائی نفس ہر گز بہا ہر دم کشتار استخوان درو عجیب است کہ بہار درو مصرع ثانی این (در و) را بہ روی مہلہ گرفتہ و گوشت دادن موقوف شد چنانکہ صاحب اسم صاحب اند برای ہوز (در و) نوشتہ دارند گفتہ (۵) تا لگد و قطع لحم شام و چاشت</p>

<p>استخوان در زخم می باید گذاشت ^ب (انتهی) ^{الف} بر معروف قانع و هر سه محققین از کلام صائب گوید که حکایتی که بالاند کور شد از آن واضح میشود این مصدر تشبیلی است کنایه از دانسته توقف کردن در کار نه کار را رهاصل و ناقص گذاشتن جراح بطبع گوید که کنایه باشد از بند شدن گلو و آواز نه برآند گوشت استخوان از زخم تصایب نه بر آورد و عمد آورد</p>	<p>لیست و لعل انداخت ما این را مصدر تشبیلی نام کردیم از اینکه کنایه این پیدا می شود از حکایتی خوا و هر شستی که از این مصدر متصل شود تشبیلی را نامیدند و مصرع ثانی نماند است - دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و این بر زبان معاصرین عجم است (ارو) کسی کام من عمداً ڈیل کرنا صاحب آصفیہ نے ڈیل کرنا) معنی دیگر کرنا وقت گزارنا</p>
<p>در کلام طوطیان ز شکر استخوان شکست ^ب مؤلف در کار نه کار را رهاصل و ناقص گذاشتن جراح بطبع گوید که کنایه باشد از بند شدن گلو و آواز نه برآند گوشت استخوان از زخم تصایب نه بر آورد و عمد آورد</p>	<p>لیست و لعل انداخت ما این را مصدر تشبیلی نام کردیم از اینکه کنایه این پیدا می شود از حکایتی خوا و هر شستی که از این مصدر متصل شود تشبیلی را نامیدند و مصرع ثانی نماند است - دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و این بر زبان معاصرین عجم است (ارو) کسی کام من عمداً ڈیل کرنا صاحب آصفیہ نے ڈیل کرنا) معنی دیگر کرنا وقت گزارنا</p>
<p>در کلام طوطیان ز شکر استخوان شکست ^ب مؤلف در کار نه کار را رهاصل و ناقص گذاشتن جراح بطبع گوید که کنایه باشد از بند شدن گلو و آواز نه برآند گوشت استخوان از زخم تصایب نه بر آورد و عمد آورد</p>	<p>لیست و لعل انداخت ما این را مصدر تشبیلی نام کردیم از اینکه کنایه این پیدا می شود از حکایتی خوا و هر شستی که از این مصدر متصل شود تشبیلی را نامیدند و مصرع ثانی نماند است - دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و این بر زبان معاصرین عجم است (ارو) کسی کام من عمداً ڈیل کرنا صاحب آصفیہ نے ڈیل کرنا) معنی دیگر کرنا وقت گزارنا</p>

<p>در استعمال آن بمعنی بیان کرده صاحب شمس از نظر ما که از البری های گویند و غذای او استخوان جانوران نگذشت اگر چه خلاف قیاس نیست حیف است باشد صاحب بحرجم ذکر این کرده و بهار بزرگ معنی که سندی پیش نشد (ارو) الف - رنج و محنت اول گوید که (۲) سگ را هم گویند و بذیل این رنج و محنت مین گرفتار (ب) (۱) رنج و محنت (ب) استخوان رلودن را آورده بر معنی مین گرفتار هونا - (۲) بڑی گلے مین اٹکنا - قانع - و صاحب آصفی همراهش مؤلف گوید</p>	<p>استخوان در ناف گرفتن (مصدر مطاحی) که (ب) مصدر است مرکب بمعنی حقیقی خودش و بقول بهار و مانند (۱) بمعنی بند شدن استخوان و (الف) اسم فاعل ترکیبی آن و معنی اول و دوش ناف است (شیخ شیراز) (۲) توان بکلیت فرو کنایه باشد از نیکه ها و سگ هر دو استخوان می برد بردن استخوان درشت و ولی شکم بدر و چون بگیرد می خورد کسانیکه های را و روی کرگس خیال کنند از دناف صاحب آصفی این را (۲) بمعنی اول و میگویند که غذای او استخوان و بازوی خودش (استخوان در گلو گرفتن) هم آورده سندی پیش نشد باشد نزدشان البت معنی اول الف قابل غور و دیگر محققین فرس از معنی دوم ساکت اند (ارو) باشد (ارو) (الف) (۱) ها - مذکر - و یکپو (۱) ناف مین بڑی اٹک جاندار (۲) رنج و محنت استخوان خوار (۲) کتا - مذکر - و یکپو اسباه کاغبر مین گرفتار هونا - (ب) بڑیان اٹکایه جانا -</p>
<p>(الف) استخوان ربا (مطلاح) بقول جامع (الف) استخوان رند اصطلاح - بقول برهان و بهت و شمس و جهانگیری و برهان بضم رای قرشت و بهار و بحر و بهت و جهانگیری و جامع و سروری و بای اسجد بالف کشیده (۱) پرنده است که بفتح رای قرشت و سکون نون و دال بجد بمعنی استخوان</p>	<p>استخوان ربا (مطلاح) بقول جامع (الف) استخوان رند اصطلاح - بقول برهان و بهت و شمس و جهانگیری و برهان بضم رای قرشت و بهار و بحر و بهت و جهانگیری و جامع و سروری و بای اسجد بالف کشیده (۱) پرنده است که بفتح رای قرشت و سکون نون و دال بجد بمعنی استخوان</p>

<p>معنی کر گس و بذیل آن ذکر (ب) هم کرده و دوم را برای (الف و ب) هر دو آورده و</p>	<p>ر باست که همای باشد و مرادف این است -- (ب) استخوان رنگ با کاف فارسی برود</p>
<p>ناصری و سه روی برای الف از کلام شیخ عطار سند آرد و خیال ما فاعل نظر است (ع) فاعل</p>	<p>الف خان آرزو در سراج فرماید که الف (۱) ها و نیز بعضی (۲) معنی سگ هم و بحواله مذهب آورده</p>
<p>از حصر شتی استخوان نندیه همه سگ سیزدان پو ندیه صاحب رشیدی این را مال سعدی گوید</p>	<p>که (۱) ترجمه زحمه و آن غیر است چنانکه در رشیدی است پس معلوم شد که استخوان رند جانور است که</p>
<p>(ار و و) (الف) (۱) ها - مذکر - (ب) (۱) ها - مذکر - (۲) کتا - مذکر - و یکوا استخوان را -</p>	<p>استخوان ترکیبی آن چیزی که استخوان رامی رند یعنی می تراشد مؤلف گوید که زندین</p>
<p>استخوان ریختن استعمال - بقول بهار صاحب آصفی دانند هم از معنی این ساکت</p>	<p>بقول صاحب بحر معنی تراشیدن آمده پس بقول صاحب سراج (الف) اسم فاعل ترکیبی باشد</p>
<p>مقصودشان جز این نباشد که معنی حقیقی است و بس مخفی مباد که ریختن بقول صاحب بحر معنی</p>	<p>معنی تراشیده استخوان و نسبت (ب) فرماید که و ال بحاف بدل شود چنانکه (او رنگ) و او رنگ</p>
<p>افکندن و انداختن و پریشان کردن و شدن لازم و متعدی هر دو آمده (عنی) کسی که</p>	<p>و لفظ رنگ) برای نسبت باشد مؤلف گوید که مقصودش جزین نباشد که (ب) اصل است معنی</p>
<p>نعت مقصود و برش دیدم که استخوان هاشم از مرغی ریزد (ار و و) پیمان جبهه جانا - گزنا</p>	<p>نسب با استخوان و کنایه از هر دو معنی بالا و الف و (ب) را ببدلش و بقول صاحب ناصری (الف) پیمان پیکنا -</p>

استخوان زیر گلو دشتن

(مصدر صطلاحی)

از اسمعیل ایما سند آورده (س) خواهم از برای
 بهار ذکر این کرده از معنی ساکت و صاحب اتند
 دل دلبری به تنگینی بهر این بها باید استخوان سنگین
 و آصفی همزانش و هر سه از همان شعر صاحب
 صاحب اتند فرایده که همان استخوان بزرگ است که
 سنگینند که بر (استخوان اندر گلو دشتن) گذشت گذشت - و ارسته هم بند همین شعر ایما ذکر این کرده
 و در مصرع ثانی بجای لفظ (اندر) فقط (زیر)
 صاحب سروری در خاتمه کتاب بذیل کنایات
 آورده و مادر دیوان صاحب اول الذکر ایتم
 و استعارات این را مرادف (استخوان بزرگ)
 تعریف این بهر آسجا بیان کرده ایم (ارو) گفته مؤلف گوید که محققین بالادین اصطلاح
 و یکم استخوان اندر گلو دشتن - هم همچو استخوان بزرگ) تاسخ کرده اند و بهر

استخوان سفید

(اصطلاح - بقبل صاحب)

اندر ما و از روز است و فرایده که از فرنگ کنند
 یافته ایم - حیف است که نقل شعر کرد و دیگر کسی
 از محققین فرس این را نه نوشت به خیال ما جزین
 نباشد که آفتاب را با استخوان سفید استعاره کرده
 و از روز مراد گرفته باشد (ارو) روز به قول
 آصفیه (فارسی) اسم مذکر - دن - بهار -
 شریف و نجیب است که اسم فاعل ترکیبی
 باشد - مخفی مباد که در شعر اسمعیل ایما استخوان
 سنگین معنی حقیقی استخوان کلفت و بزرگ
 باشد و اگر از بها - استعاره عاشق کنیم استخوان
 سنگین معنی خاندان عالی - فافهم (ارو و یکم)

استخوان سنگین

(اصطلاح) بقول صاحب

بهر عزم باضافت معنی نجیب و شریف آمده - بها
 سنگین معنی خاندان عالی - فافهم (ارو و یکم)

استخوان بزرگ - گهنا - ریزه ریزه کرنا -	
استخوان شدن استعمال بمعنی حقیقی است -	(الف) استخوان سوخته را سنگ نبوسد
یعنی صورت استخوان پیدا کردن و معاصرین عجم	(ب) استخوان سوخته نبوید
این را بمعنی (پوست و استخوان شدن) هم گویند یعنی سخت نماند و استخوان شدن چنانکه گوشت تحلیل شده مغض استخوان باقی ماند (عربی ۵) شدم شام گل پیچ بل نخاست بدم استخوان پیچ زغم نخوردن (ارو) بدیان نخل آنا - پوست و استخوان باقی رجا نا - یعنی انتها درجه ضعیف اوز ناتوان هونا -	امثال - صابان امثال فارسی و خزینه ذکر (الف) کرده اند و صاحب حسن ذکر (ب) و هر سه از تقریف این هر دو ساکت مؤلف گوید که فارسیان در ذمت چیزی که از کار رفته باشد این شکل رازند (ارو) دکن مین بکنه مین که جلی طی کوکتا ہی نہیں چوتنا - یہ قریب قریب الف) کا ترجمہ ہے اس کا استعمال ناکارہ امثال کے بیان میں کیا جاتا ہے -
استخوان شکستن (مصدر مطلق) بقول	صفتی
صاحب بحر عجم بمعنی (۱) کمال محنت و ہرج کشیدہ (۲) استخوان خوردن نیز - بہار برای مبنی اول سندھا آورده (میر سخات ۵) استخوانہا کہ شکستیم بدرگاہ تو مانہ گرسگ خویش خوانی چہ گوئیم تراث (زاد علیخان سخار باعی (۱) در کوی تو عمر نشتیم عبت بدم خبر تو بگیر کی نہ بستیم عبت بدم	استخوان سوون استعمال - صاحب و گرا این کرده از معنی ساکت و مقصودش معنی حقیقی باشد کہ (سودن) بقول بحر بمعنی سائیدن ریزہ کردن آمدہ (علی سرسندی ۵) دل بخوان چرخ همان کش نہ بندی نہینہار بدم نہ کند ان کو اکب استخوانہا سووہ است بدم (ارو) بدیان پنا

(الف) استخوان فروختن (مصدر اصطلاحی)	در پیش تو اعتبار سگیش از ماست پد با این همه
(ب) استخوان فروشی (صاحب آصفی ذکر)	استخوان شکستم عبت پد برای معنی دوم سند ثلاثی
تکلویش کرده (س) بذوق مهر تو پد ورده مغزستی (الف) کرده از معنی ساکت و صاحب بحر نسبت	من پد خوش آن هاکه پس از مرگم استخوان شکند پد
(ب) فرماید که ستایش آبا و اجداد کردن باشد	خان آرزو در چرخ بر معنی اول قلن مؤلف عرض
بها را گوید که چنانکه گویند فلان از استخوان بزرگ	کنند که در سند ثانی تکلو (استخوان شکستن) بمعنی حقیقی
است اگر استخوان فروشی کند جادارو صاحب	است که بهار برای خوردنش اول آزمای شکند معنی
انند بهر بانش مؤلف عرض کند که نه چنین	اول کنایه باشد زیرا که کسی که محنت و هرج بیا کشد
باشد بلکه فارسیان کسی را استخوان فروش گویند که	آزما سالت گویند که استخوان خود شکسته است (اردو) که با ظهار خوبی های بزرگان ذلت خود را خواهد
آزما سالت گویند که استخوان خود شکسته است (اردو) که با ظهار خوبی های بزرگان ذلت خود را خواهد	پدی پدی چور هونا - بقول آصفیه نهایت تنگنا که دفع کند مثلاً کسی بحر می گرفتار آید یا بگوید اگر
کسی بحر می گرفتار آید یا بگوید اگر	تنگ کر چور هونا - وکن مین کشته مین - پدیان تو پد بر آید و برای اینکه مخاطب بر و رحم کند از خوبیها
بزرگان خود ذکر کند گویندش که استخوان فروش	کر محنت کرنا - یعنی خوب محنت کرنا (۲) پدی پیانا
است یعنی نام بزرگان را می فروشد و دلیل می کنند	استخوان طوطیا شدن استخوان که ختن
ما از معاصرین عجم تحقیق این کرده ایم مخفی مباد که	استخوان و این کنایه باشد چنانکه صاحب گوید
(الف) مصدر است بهمین معنی و (ب) حاصل	استخوان طوطیا گردید و در خواب گران پد تر نشد
بالمصدر (اردو) (الف) استخوان فروشی کرنا -	ند است و دیده ات یکبار حیف پد (اردو) پدیان
(ب) استخوان فروشی - صاحب آصفیه نے -	کل جانا - آٹا هونا -

(۱۷۵)

<p>(استخوان فروشی) بمعنی باپ دادا کی تعریف لکھا کہ بندہ عام است و (استخوان کاری) خاص لیکن اہل زبان سے ہم نے تحقیق کی ہے کہ زبان اردو میں (استخوان فروشی) سے آبا و اجداد کے نام کو ذلیل کرنا مراد ہے۔ دکن میں اسی کو جڈوشی کہتے ہیں مثلاً اگر کوئی شخص کسی الزام میں گرفتار ہو یا گد اگری کرتا ہو اور صرف اس لئے کہ لوگوں کو سپہ رحم آئے اپنے باپ دادا کی خوبیوں کا ذکر کرے تو ایسا شخص استخوان فروش کہلائیگا۔ جس کو کئی ہڈی یا لکڑی وغیرہ کی کلکاری جو اکثر امیروں میں جڈوش کہتے ہیں۔</p>	<p>اور استخوان برصندوق یا چوب وغیرہ برای زیبا نام کو ذلیل کرنا مراد ہے۔ دکن میں اسی کو جڈوشی کہتے ہیں مثلاً اگر کوئی شخص کسی الزام میں گرفتار ہو یا گد اگری کرتا ہو اور صرف اس لئے کہ لوگوں کو سپہ رحم آئے اپنے باپ دادا کی خوبیوں کا ذکر کرے صاحب آصفیہ۔ نوٹ۔ ہاتھی دانت۔ نوٹ۔ تو ایسا شخص استخوان فروش کہلائیگا۔ جس کو کئی ہڈی یا لکڑی وغیرہ کی کلکاری جو اکثر امیروں میں جڈوش کہتے ہیں۔</p>
<p>استخوان کاری (اصطلاح) بقول بہار وچہر گوشت کا کام۔ (انج) مؤلف عرض کرتا ہے واندہ بمعنی خاتم بندی (مولانا کاتبی) استخوان کہ امیروں کی چہت سے امر کے مجلس کی چہت من ای آہ بگردون بروی استخوان کاری صند مراد ہے۔ ہماری رائے میں ہاتھی دانت یا ہڈی فلک چند کینی پنخنی مباد کہ خاتم بندی بقول بہار کی جڈاوش اس کا خالص ترجمہ ہے۔ خواہ ہر استخوان فیل و شتر و جزآن گھما و تصویر ہاکنندہ کن است وہمین است خاتم بستن۔ و صاحب سجود خاتم بستن فرماید کہ برچوب و غیرہ از عالج و استخوان و صدف ریزہ کاری کردن مؤلف گوید کہ (خاتم</p>	<p>استخوان کاری (اصطلاح) بقول بہار وچہر گوشت کا کام۔ (انج) مؤلف عرض کرتا ہے واندہ بمعنی خاتم بندی (مولانا کاتبی) استخوان کہ امیروں کی چہت سے امر کے مجلس کی چہت من ای آہ بگردون بروی استخوان کاری صند مراد ہے۔ ہماری رائے میں ہاتھی دانت یا ہڈی فلک چند کینی پنخنی مباد کہ خاتم بندی بقول بہار کی جڈاوش اس کا خالص ترجمہ ہے۔ خواہ ہر استخوان فیل و شتر و جزآن گھما و تصویر ہاکنندہ کن است وہمین است خاتم بستن۔ و صاحب سجود خاتم بستن فرماید کہ برچوب و غیرہ از عالج و استخوان و صدف ریزہ کاری کردن مؤلف گوید کہ (خاتم</p>

منفر استخوان کہنہ (اردو) ازہین سند (استخوان را گیر و دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد۔ معاصرین منفر کردن ہم پیدا میشود (اردو) منفر کو بڑی قرار دینا۔ عجم بر زبان دارند (اردو) میوے کا پختہ ہونا استخوان کسی بستن استعمال۔ این ہانست کہ کچھ میوے میں تخم یا گٹھلی پیدا ہونا۔

این ذیل (استخوان بندی) کرده ایم (اردو) استخوان منفر شدن (مصدر صطلحی) ویکہو استخوان بندی۔

استخوان کشیدن استعمال۔ بقول بہار ظہوری گوید (ع) شب نگاہم میہان نعمت ویدار بودہ استخوانم منفر شد خوش راحتی در کار بودہ ذکر این نکرد و سب بہار از حکیم اسدی است (اردو) ہڈیان گلجانا۔

(ع) چونوح آمد و یافت ایدر درنگ پکشید استخوانش بذر ہوخ کنگ پمؤلف گوید کہ معروف۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ از معنی این بمعنی حقیقی است کہ کشیدن درینجا بمعنی ناخود بردن است بجائی (اردو) ہڈیان پہنچانا۔ کہ بمعنی حقیقی است یعنی کمیدن۔ بقول صاحب لے جانا۔

استخوان گرفتن میوہ (مصدر صطلحی) بحر معنی چیرنی ساد بہان از چیرنی و رکشیدن۔ (اردو) ہڈی چوسنا۔

بقول صاحب بحر رسیدن آن بحد پختگی چنانکہ استخوانہامی زیر ریزہ استعمال۔ بمعنی ریزہ طاہر وحید گوید (ع) اگر خواہی زعفر خود حلاوت استخوان و استخوان ریزہ ریزہ شدہ (ظہوری) تن بسختی دہہ لثرا وقت شیرینی چو آید استخوان و رجون است سنگ بارانی پد استخوانہای زیر ریزہ

مراۓ (ارو) ہڈیوں کے زیرے۔ کلڑے (مذکر)

استدراک | بہار گوید کہ ولغت بمعنی تدارک است یعنی دریافتن خبر رفتہ و ازین بیت محمد

عربی بمعنی خبر یا عذر مقصیر مستفاد می شود (۵) رفتہ آہستہ پیش و بنمودم نہ خویش را در تمام

استدراک نہ مؤلف گوید کہ لغت عربی است بقول صاحب منتخب بالکسر طلب دریافت خبری

کردن پس معانی بیان کردہ بہار زائد از ضرورت است و در کلام عربی ہم معنی حقیقی درست می شود

اندرین صورت هیچ ضرورت ندارد کہ تصرف فارسیان و معنی خیال کنیم (ارو) استدراک۔

معنی استفسار اردو میں کہا جا سکتا ہے۔ لیکن امیر اور صاحب آصفیہ نے اسکو ترک کیا جو۔

اور صاحب آصفیہ نے (استفسار) پر لکھا ہے کہ (عربی) اسم مذکر۔ بمعنی دریافت کرنا۔ پوچھنا۔

استر | بقول برہان داند و ہفت بروزن کفتر (۱) از دو اب مشہور است و (۲) مراد ف

(آستر) و بطائہ جامہ کہ (در مدودہ گذشت) صاحب ناصری گوید کہ چار پائیت معروف۔

میانہ خرواسپ و بقول بہار چار وای معروف کہ تباری غلبش گویند و (ستر) بجذ ہمزہ

و (است) بجذ ر متخفف آن۔ خان آرزو در سراج بر معنی اول قانع (خاقانی ۵)

باقفل ز راست فرج استر نہ یا مہرہ لعل گردن خربزہ اسد الدخان غالب دہلوی در قاطع

بر صاحب برہان اعتراض کردہ گوید کہ معنی اول (استر) بغض اول و سوم باشد بروزن

پُر دُر و فرماید کہ ستر بغض اول و دوم متخفف آن و ستور مزید علیہش۔ صاحب قاطع القاطع جواب

داد و ما باجوش اتفاق داریم کہ اتفاق محققین فرس و محاصرین عجم با برہان است و سند خاقانی ہم

مؤیدش۔ بنحیال ما این معنی قول ما خود است از (استہر) کہ بفتح اول و در سنسکرت بمعنی ناقص و بی ثبات

آمده (کذا فی الساطع) و فارسیان بخذف های توتز (استر) و ابی معروف را نام کردند که
 نسل او قائم نیست یعنی بعد از آنکه از ماده اسپ و زرخو (استر) زاید نلش منقطع می شود و عجیب نیست
 که فارسیان این را از (اشوتزه) اخذ کرده باشند که بقول صاحب خزانه اللغات و رسنکرت یعنی
 استراست - بقاعده فارسی شین مثلثه پسین مطلق بدل شود همچون (شار) و (سار) و او خذف
 شود چنانکه (هوشیار) و (هیشار) و های توتز آفرده را بهم میغلطند چنانکه در (گیاه) و (گیاه) و بهمنی
 دوم لغت ترکی است که فارسیان استعمالش کرده اند و صاحب کفر که محقق ترکی زبان است ذکر این
 کرده فارسیان بلب و لهجه مقامی این را بمجوده (آستر) بهم گویند - صاحب مؤید بر آستر نوشته و
 مذکرش بجای خودش کرده ایم که بقول ادات اصل این مقصوره باشد و ممدوده برای ضرورت
 شعر (اروو) (۱) و یکپه (۲) است) کا پهلانمبر (۲) و یکپه آستر که سبیل معنی -

استر آباد استعمال - این همانست که ذکرش بر (استر) گذشت (اروو) و یکپه اتا ر باد -

استر | بقول برهان و جهانگیری و سراج و جامع و هفت و اندکسر اول و فتح ثالث برهان
 بید از نام غله است که او را در جهک خوانند و بعضی عدس گویند صاحب محیط فرماید که این را درین
 (لبسن) و (فارسی) (مروجک) و (نوسرخ) و (پندی) (مسور) گویند غله اسیت از ماکولات مشهور
 و مدور و بقول جالینوس معتدل در گرمی و خشکی یا اندک مائل بجمارت و یوست و گویند و حرارت
 و بر دوت مائل باعتدال و در دوم خشک و بعضی سرد و خشک در دوم دانسته اند و تحقیق آنست
 که پوست آن گرم در اول و منفرآن سرد در اول و لهذا آب مطبوع پوست آن ملین و جالب
 و جرم مقشر آن قابض و نفخ آن زیاد و منافع بسیار دارد - صاحب اند صراحت کرده است

کہ این لغت فارسی زبان است و صاحب مؤید ہم این را بذیل لغات فارسی آورده خبر آن
 نیست کہ اسم جامد فارسی زبان باشد حیف است کہ از وجہ تسمیہ این خبری نیافتیم۔ (ارو)
 سور۔ بقول صاحب اصفیہ (ہندی) اسم مؤنث ۔ حدس۔ ایک قسم کا غلہ جس کی دال پکائی
 جاتی ہے۔

استرلیا | استعمال۔ معاصرین عجم (اسٹریلیا) راگویند و مغررں کردہ اند بہ تبدیل بای تختانی با
 الف و تائی ہندی یا تائی عربی۔ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این در سفرنامہ خود کردہ و صاحب
 رہنمای ہولت این را آورده۔ نام جزیرہ ایست در مشرق اقصی ایشیا۔ (ارو) اسٹریلیا۔ ایک
 جزیرہ کا نام ہے جو اقصی ایشیا کی مشرق میں واقع ہے۔ مذکر۔

استراوا استعمال۔ بقول صاحب سروری نام	و (بتر) و (آب) و (آو) ما ذکر ماخذین بر
شہری کہ استرا باد و استار باد نیز گویند مؤلف گو	«استار باد» کردہ ایم (قاسم انوار) صوفیان
کہ مخفف و مبطل استرا باد است کہ دال مملہ آخر	صاف دل را خاک راہ نہ داشت اندر تہراوا
خذف شد و بای موحدہ عربی بقا عدہ فارسیان با	تخت گاہ نہ دیگر کسی از محققین فرس ذکر
و او بدل شد بچون (زودتر) و (زوتر) و (بتر)	نکرد (ارو) و یکہوا استرا باد۔

استرخا | بقول برہان و ہفت کبیر اول و ثالث و خای نقطہ دار نعتی است یونانی بمعنی زرنیخ
 سرخ و آن نوعی از زرنیخ باشد کہ ارباب عمل داخل اکسیر کنند و زرنیخ احمر همان است اگر با
 عصاہ برگ درخت زرنیخ پیش پهل کہ موی آنرا کندہ باشند طلا کنند دیگر بر نیاید و بفتح
 و ضم اول نیز گفتہ اند و بجای حرف ثالث بای اسجد ہم نظر آمدہ و با سقاط ثالث نیز باسین بعضی نوشتہ

کہ (استرخا) باشد و (۲) بزبان عرب بمعنی مست شدن و فروگذاشته شدن کذا فی المنتخب - ضا
 اند ذکر ہر دو معنی کردہ - صاحب محیط بر استرخا گوید کہ زرنیخ سرخ است و بر (زرنیخ) فرماید کہ تم
 سرخ (زرنیخ) را بیونانی (استرخار) گویند بہ رای مہملہ در آخر و ہندی (نسل) و آن جہمی است
 سعدنی کہ متوکل میشود در معدن خود - ماصراحت این را بر (ارسانیقون) کردہ ایم بخیاں غلطی
 کتابت بیش نباشد کہ صاحب محیط در آخر این رای مہملہ زیادہ کردہ است و خود او بر (استرخا)
 بدون رای مہملہ آخر نوشتہ صاحبان ہفت دانند ہم در آخر لفظ رای مہملہ را نہ نوشتہ اند - (ارو و)
 دیکھو (ارسانیقون) جس پر ہر تال سرخ کا بیان ہے (لال ہر تال)

استرو بقول صاحب شمس التبتین	بقا عدہ خود ال مہملہ را در آخر این زیادہ
چارپای معروف - دیگر کسی از متحققین وزن ذکر این کردند همچون (پیرسن) و (پیرمند) (ارو و)	نکرد همان (استر) باشد کہ گذشت فارسیان دیکھو استر -

استردن | بقول صاحب جہانگیری و برہان و بحر و سوری و موارد و اتند و شمس با اول ضموم
 و ثانی زدہ و تاسی فوقانی مضموم بمعنی ستردن بود یعنی (۱) تراشیدن و (۲) محو کردن و پاک ساختن
 (مولوی سنوی ۵۵) از جانبہ دیگر خی آں را کہ توحب دادی نہ غم سترد آن دل را کہ از غم ستردی
 صاحب نوادر فرماید کہ بمعنی تراشیدن و پیرستن موسی بدن و معنی آخر مجاز است - صاحب نوادر
 (استرش) و (استرہ) را حاصل بالمصدر این نوشتہ صاحب جامع بر محو کردن و تراشیدن قانع -
 صاحب مؤید و ہفت بذکر معانی بالا گوید کہ (۳) در فرہنگی بمعنی ساختہ شدن ہم آمدہ - خان آرزو
 در سراج بذکر معنی اول فرماید کہ (ستردن) مخفف این باشد مؤلف گوید کہ بزبان سنسکرت

(استر) بر وزن و مستر سلع و حربه را گویند که فی الساطع و همین باشد اخذ (استره) که بمعنی آله
موستردن می آید فارسیان بای نسبت در آن خرش زیاده کردند و فتح اول را با ضمه بدل کردند
که نتیجه استعمال دلب و لجه روزمه فارسیان است پس همین (استر) را زیادت علامت مصداق
(دن) در آخر مصدر می ساختند و شک نیست که معنی حقیقی این مصدر تراشیدن است و نحو پاک
کردن مجاز آن و معنی سوم هم مجاز باشد و (استره) که بمعنی مخلوق می آید از همین معنی سوم است که
پیشینان بت را از چوب و سنگ می تراشیدند و درست می کردند و صورت می دادند و (استره)
که اسم مفعول همین مصدر است از همین طرز عمل بمعنی مخلوق قرار یافته باشد یعنی ساخته شده آنچه
صاحب موارد (استره) را حاصل بالمصدر قرار می دهد مثل غور است که به معنی (استرش) از نظر ما
نگذشت (ارو) (۱) مؤنث هنا - (۲) مثانا - پاک و صاف کرنا (۳) نبنا - مخلوق هونا -

استره اصطلاح - بقول صاحب شمس	معنی توش یعنی ساخته شده و جادار و که مجازاً بمعنی
معنی مخلوق - دیگر کسی از محققین فرس ذکر این	مخلوق گیرند که ماخذ این بر مصدر مذکور کرده ایم -
نه کرده سندی پیش شد مؤلف عرض کند	معاصرین عجم این را ترک کرده اند (ارو) مخلوق
که اسم مفعول است از مصدر (استردن) که گذشت	بقول آصفیه (عربی) اسم مؤنث - خلق خلقت دنیا

استر را گفتند پدرت کیست گفت مادرم اسپ است (ش) صاحبان خزیمه و
اشال ذکر این کرده از معنی محمل استعمال ساکت - مؤلف گوید که فارسیان این شل را بجای زنند
که مقصود از مذمت نسب کسی باشد یعنی شخصی را از نسبش سوال کنند و بشیرم لاعلمی که از اصل حلال
نبود ذکر سلسله مادر آغاز کند گویند که این پدر سوخته مصداق آنست که استر را گفتند پدرت

گیت گفت مادرم اسپ است (ارو) دکن میں کہتے ہیں "مان تے ہین" یعنی مان کا مٹیا ہے باپ سے واقف نہیں ہے یعنی نسب صحیح نہیں ہے۔ صاحب آصفیہ نے (پلا) پر فرمایا ہے کہ (ہندی) اسم مذکر۔ کتے کا بچہ۔ حارث گچے کے معنوں میں متعل ہے۔ جیسے "چھٹی نہ چلا حرام کا پلا" تنگی زبان میں (پلا) لڑکی کو کہتے ہیں۔ صوبہ مدراس کے ضلع یلیبار میں ایک خاص قوم ہو جس کو مان پے سے موسوم کرتے ہیں جن میں زواجاً ایک عورت متعدد مردوں سے تعلق رکھتی ہے۔ اس قوم میں نسب معتبر نہیں ہے۔

استرش | بقول جاگیر و برہان و جامع و مائین حاصل بالمصدر (استرون باشد) کہ اشارہ سراج و ہفت و اندبا اول مضموم ثانی زدہ آن بجا الٹوا اور ہم در آنجا کردہ ایم و مجازاً آہستی را و نامی فوقانی مضموم آہنی را گویند کہ زمین را بدان شب نام کردہ اند کہ زمین را صاف و پاک کند و ذکر خند کنند و آنرا سپار و آہن ہفت نیز خوانند و آہن چیت این ہم بر مصدر گذشت۔ (ارو) دیکھو را بجایش ذکر کردہ ایم کہ در مہودہ گذشت بخمال آہن ہفت۔

استرلاب | بقول صاحب ناصری بضم اول لغتی است یونانی بمعنی ترازوی آفتاب گویند سپرادریس اور اوضاع کرد۔ صاحب برہان میں لغت را بصاد مہملہ دوم و طای حقی سؤم نوشتہ فرماید کہ آلہ معروف است از برج و تال ساختہ کہ منجان بدان ارتفاع آفتاب را معلوم کنند و فرماید کہ این لغت یونانی است چہ (اصط) ترازو۔ (لاب) نام آفتاب است و بعضی گویند کہ نام سپرادریس کہ و اضع این بود۔ صاحب غیاث گوید کہ بصورت قرص باشد و اندرون آن خلد و اوراق از برج و بر آن دوار کثیر و خطوط بسیار نقش و بر سطح اعلائی آن عضادہ می باشد کہ

آزمای گردانند و آن را عضادہٴ صطرباب گویند پس بقول اعد علم صطرباب کہ علمی است برای
دریافت احکام۔ ارتفاع آفتاب و سیارگان و بلندی ہر چیز معلوم کنند و این لفظ را بہین علم
ہم می نویسند و واضح آن بقول اصح ارسطو و لینیاس است کہ از جام کخیخرو استخراج نموده و
بعضی گویند واضح این (اخرس) حکیم یونانی است و بقول بعض در اصل سین ہملہ بود۔ چہ
(اسطر) جمع (سطر) و لاب بمعنی آفتاب۔ پس اسطرلاب بمعنی سطررای آفتاب باشد۔
بعد از ان سین را بہجت مناسب طایطی بصاد بدل کرد چنانکہ در صراط کہ در اصل
(سراط) بہ سین ہملہ بود۔ صاحب اندان را بہ سین ہملہ و تاسی فوقانی نوشتہ گوید کہ عربی است
(ارو) اسطرلاب۔ بقول امیر۔ یونانی۔ مذکر۔ پتل کا وہ قرص نما آلہ جس کے ذریعہ سے
آفتاب اور ستاروں کی بلندی دریافت کر کے انکے احکام استخراج کرتے ہیں اس آلہ کے اندر
و اے ورقون پڑھو اور دائرے بنے ہوئے ہیں بعضوں کا قول ہے کہ موجد اس کے ارسطو
اور لینیوس ہیں کہ جام کخیخرو دیکھ کر بنایا تھا اور بعض اخرس حکیم کا ایجاد بتاتے ہیں۔

استرلبیدین | بقول جہانگیری بہ بابی موحّدہ ششم کنایہ از دلیری و جانبازی و بر حاشیہ
کتاب بطور نسخہ نوشتہ کہ بہ تقدیم تخمانی بہ بابی موحّدہ ہم آمدہ۔ دیگر کسی از محققین فرس ذکر این
نکرد۔ صاحبان برہان و بحر مصدر (لبیدین) را بمعنی سخنان لاف و گراف زدن و ہرزہ کردن آورند
و صاحبان تحقیق (لبیدین) را بہر دو تخمانی دوم و سوم بمعنی غاییدن و جاویدن نوشتہ پس بخیل
ما اگر وجو این مصدر مرکب تسلیم کنیم۔ ترکیب (استر) کہ بمعنی چارواکی گذشت با مصدر ما بعد الذکر
من و جہ کنایہ از دلیری و جان بازی کردن پیدا می کشد یعنی ہر آنکہ استر را می چاود و دو صفت

باشد و جانباز و دلیر ترکیب آن با مصدر اول الذکر مناسبی با دلیری و جانبازی ندارد و تفسیر صحیح
 بر وجه جزین نیست که غلطی کتابت باشد یا تصرف فارسیان از قبیل غلط العوام حیف است که
 سندی پیش نهند و محقق دیگر مؤید جهانگیری نیست و حالا بر زبان معاصرین عجم هم تروک (ارو) و
 جانبازی کرنا - بقول آصفیه جان پر کھیلنا - دلیری کرنا - جرأت کرنا -

استرنک | بقول برهان بفتح اول و ثالث و رابع و سکون ثانی و نون و کاف فارسی مردم گیاه
 باشد و آن گیاه هیت مانند مردم و گونسا بود و ریشه آن بجای موسی سر باشد - و زو ما ده هم در
 و دشتها در گردن کید گیر کرده و پایها در هم محکم نموده - گویند هر کس آن گیاه را بکند هلاک می شود و
 بدین سبب اگر کسی خواهد و را بکند اول حوالی و اطراف آنرا خالی می کند و سگی گرسنه را ریسانی بر کمر می زند
 و سر دیگر ریسان بر ریشه آن و قدری گوشت در پیش آن سگ - و در می اندازد - تا بقوت آن
 گیاه از بیج کنده می شود و سگ بعد از چند روز می رود آنرا (سگ کن) هم گویند و بازی (دیر) و
 الضم) و کسر اول هم گفته اند - صاحب محیط بر (استرنج) ذکر این کرده گوید که (سیرج) است
 و بر (سیرج الضم) فرماید که (سیرج) در اصل ماسم ضم است و در اصطلاح اطباء و ارباب یافته
 برای بیج فلاح برشی و آنرا (شاه سیرج) معرب شاه سیرک - فارسی و نیز فارسی (مردم گیاه) و
 (بیج سگ شکن) و یونانی (بطیطس) و هندی (کهنی) و (پیرجی) نامند و تبرکی کن (بهترین
 آن فریه و نگین و طبع آن سرد خشک و در دوم و بقول بعضی سرد در اول سوم و خشک و در آخر
 منافع بسیار دارد که در محیط مرقوم - ما ذکر این بر (استرنک) در محدوده کرده ایم - صاحب (در می پیکو)
 از حکیم عسجدی سند آورده (۵) همچون دریای خون شد چمن چو دریا بار او پوزین قبل رسته

بچین بر شب مردم استرنگ : صاحبان مهفت و جامع و جهانگیری و رشیدی و سروری هم ذکر این کرده اند - خان آرزو در سراج صرحت کند که (سترنگ) بخذف الف مخفف آن پنجبال باصل این (ست رنگ) است مرکب از لغات سنسکرت بمعنی مثل انسان که (ست) بضم اول بمعنی پیر است (کذا فی الساطع) و رنگ بقولش معروف که رنگا و ط و رنگوائی هر دو در سنسکرت از همین است پس شبی نماند که فارسیان این هر دو لغت سنسکرت را بقاعده خود اسم فاعل ترکیبی قرار دادند همچون (آسمان رنگ) یعنی چیزی که رنگ آسمان دارد و مثل آسمان (ست رنگ) را کنایه بمعنی (مردم گیاه) استعمال کردند که بلیتش مثل کودکی است الف در اول استرنگ) و صلی باشد و ده نتیجه قلب و لهجه مقامی دیگر هیچ (ارو) و دیکو آسترنگ -

استرون | بقول برهان و جامع و سراج و ناصری و مهفت و شمس بفتح اول و واد و رون چشمک زن زنی را گویند که هرگز نرزايد و او را بر بی عقیقه خوانند و معنی ترکیبی آن استرنا است چه آن معنی مانند هم آمده - صاحب سروری سندی از خسرو آورده (ه) گفته از زادن مخالف تو نیا در روزگار استرون : (مولوی مخدومی ه) کما می کند بادل هر دم صورت عتین : نرزايد گرچه جمع آیند صد عتین و استرون : **مؤلف** گوید که استر ماده بچ نمیدهد - همین وجه زن عقیقه را استرون گفتند (ارو) بانجه - بقول صاحب مصنفیه (هندی) ده عورت جس کو حمل نہ رہے عقیقه - عاقره -

استرون متن | بقول برهان و اند و جهانگیری و مهفت و موارد و بر وزن اندرون تن لغت نرند و پاژند بمعنی بستن باشد که در مقابل کشودن است - صاحب مهفت در بیان حالیهفظ

صراحت کند که نون اول را کسور خوانند بخيال باشد نیست که ماخذ این همان استردن است
 که معنی عقیمه گذشت که نلش منقطع باشد فارسیان (رتن) علامت مصدر را در آخرش زیاده
 مصدری وضع کردند و معنی بستن استعمال کردند - حلیه بیان کرده محققین بالا قابل غور است
 که واد را ساکن و نون اول را کسور گرفتند حیف است که سندی پیش نلند که تصفیه این می کرد
 حالا از روزه معاصرین متروک است (ارو) بند کر ناما بندش -

<p>استره بقول صاحب موارد که بر مصدر استرد نوشته حاصل بالمصدر و ما بعد آنجا ذکرش کرده و باو اختلاف داریم - بقول برهان بضمت اول ثالث (۱) آتی است که بدان سرتر باشد و بعضی موسی گویند مؤلف گوید که مقصودش جرین نباشد که (استره) آله متراشی است - بهار و و مهفت و جامع و مؤید و نوادر را با برهان تفان است - صاحب ناصری گوید که بضمت اول و سکون دوم و سوم و فتح رای مهمل باشد (موی) آله ستر هم گویند اما خدا این بر مصدر (استرون) بیان کرده ایم که گذشت - صاحب انند برای این سندی آورده نه نوشته که ال کیت (۵) استره (مصدر اصطلاحی) بقول ضا</p>	<p>استره بقول صاحب موارد که بر مصدر استرد نوشته حاصل بالمصدر و ما بعد آنجا ذکرش کرده و باو اختلاف داریم - بقول برهان بضمت اول ثالث (۱) آتی است که بدان سرتر باشد و بعضی موسی گویند مؤلف گوید که مقصودش جرین نباشد که (استره) آله متراشی است - بهار و و مهفت و جامع و مؤید و نوادر را با برهان تفان است - صاحب ناصری گوید که بضمت اول و سکون دوم و سوم و فتح رای مهمل باشد (موی) آله ستر هم گویند اما خدا این بر مصدر (استرون) بیان کرده ایم که گذشت - صاحب انند برای این سندی آورده نه نوشته که ال کیت (۵) استره (مصدر اصطلاحی) بقول ضا</p>
---	---

بحرہ سرسبز و بہار و نامصری و جامع و رشیدی کتایہ باشند دلیری و جانبازی ۱ و (اردو) استرہ چاٹنا
 و ہفت و اند دلیری و جانبازی کردن مؤلف اسکا لفظی ترجمہ ہے۔ مگر محاورہ اردو میں دلیری
 گوید کہ استرہ مثل تخی است و تیزی و برنگی پس کرنے کے معنوں میں متعل نہیں ہے پس اس کا
 ہرگز تیغ یا استرہ بہ لید و خوف زخم زبان نکند صحیح ترجمہ۔ دلیری کرنا۔ جانبازی کرنا۔

استسقا بقول بہار نام مرضیت معروف و بالفاظ کفرتن یعنی مبتلا شدن بمرض مذکور بود حصہ
 آصفی ہنر بانس مؤلف گوید کہ لغت عربست بقول صاحب فنجب بکسر اول و فوقانی سوم معنی
 آب خواستن و نام مرضی مشہور۔ ماعرض کنیم کہ بیمار این مرض آب بکثرت خورد و سیرخی شود و در
 مقام خاص شکم و ہم در اکثر حصص جسمش آب جمع شود ازینجاست کہ این مرض را استسقا نام کردند
 و مرین آنرا مستقی نامند۔ فارسیان این را با مصداق فرس مرکب کرده استعمال کرده اند کہ دلجات
 می آید (انوری ۵) و لگیتی نظری کرد بر تونگ گیرند کہ چنان دجلہ شد ما ہمہ را استسقا ست
 (اردو) استسقا۔ بقول امیر۔ مذکر۔ بارد۔ مادے کا مرض جس میں پیٹ بڑھتا جاتا ہے اور تمام
 جسم ڈھیلا اور سست ہو کر پھول جاتا ہے۔ پانی سے کسی طرح سیری نہیں ہوتی ہندی میں اسکو
 (جلندر) کہتے ہیں یہ تین قسم کا ہوتا ہے (۱) لحمی (۲) زرقی (۳) طبعی۔ اذ ثنی کا دودھ اس مرض
 کے لئے بہت ہی نافع ہے (نامصری ۵) شربت دیدار سے ہوتی نہیں آسودگی نہ پو چھتے ہیں
 مجھ سے وہ کیا چھکو استسقا ہوا نہ

استسقا کفرتن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کرد استسقا (انوری ۵) زیادہ صولت و خاک
 و بہار لفظ (استسقا) نوشتہ کہ معنی مبتلا شدن بمرض خواہد استغفار نہ زلف ہدیت ۱ و آب گیرد

استقام (اردو) استقام ہونا۔ استقام میں مبتلا ہونا۔

(الف) استقام | بقول صاحب آصفی بمعنی بوسیدن است و فارسیان این را با مصدر نمودن استعمال کرده اند بمعنی بوسیدن و بقول صاحب منتخب لغت عرب است بکسر اول و حم بوزن استعمال بمعنی طلب بو کردن و بوی یافتن از چیزی پس

(ب) استقام نمودن | استعمال در فارسی زبان بمعنی بو گرفتن و بوی یافتن باشد۔ صاحب آصفی از نصیر ہدائی ہندی آورده (شر) از بوی پیرین و نکبت حبیب این شاہد استقام نمودم (اردو) (الف و ب) سوگنا۔

(الف) استصواب | بقول بہار بمعنی صواب خاستن است و بقول صاحب منتخب کہ متحقق زبان عرب است بمعنی صواب شمرن مؤلف گوید کہ فارسیان این را بمعنی صواب دید استعمال کرده چنانکہ انوری گوید (ع) نقش مقدوری نیار دست کردن نیز با استصواب رای ہو شارت و نیز استعمال این با مصدر (جویدن) آمدہ یعنی۔

(ب) استصواب جویدن از کسی | بمعنی صواب دید کسی خوشن یعنی امداد خواستن از صواب دید کسی بکاری (میر خسرو ع) پہر قدر صبح از پی جا نگیری نیز از رای روشن عالیت جوید تصوا (اردو) استصواب۔ بقول امیر راسے لینا جیسے (فقہ امیر) اس معاملہ میں تنے نے یہی ہے استصواب کیا یا نہیں؟ فرمایا ہے کہ اسی جگہ استصواب راسے ہی بولتے ہیں۔ جیسے بعض صاحب نے ممبرٹ کے پاس استصواب راسے کے لئے شغل بھیجی ہے۔ ہماری راسے میں (الف) کا ترجمہ اردو میں بھی (صواب دید) ہے۔ بقول آصفیہ (مؤلف) صلاح مصلحت راسے (ب)

استصواب کرنا۔ اسکی مثال فقرۃ امیرین گذر چکی ہے۔

استطلس | بقول صاحب برہان و ہفت کبیر اول و فتح ثالث و منہ لام و سکون ثانی و طائو سبتا بی نقطہ لغت یونانی نوعی از رومیائی باشد و آن مانند زفت و بوی قیر از ان می آید در شگستگی و گنگی اعضا عمل مومیائی می کند و آنرا رومیائی گوہی می گویند و عبری (کفر الیہود) خوانند۔ صاحب مخزن گوید کہ کفر الیہود معرب کفر الیہود است و کفر الیہود بقول صاحب محیط کہ بر کفر الیہود نوشته بسیریانی (یہودایا) و برومی (قرسطون) و میونانی (برنیونیا) و (ابونا مون) و (اسطلس) گویند و در تریاق فاروق مستعمل۔ اقوی آن گرم و خشک در سٹوم و قائم مقام زفت و قیر و غبر۔ قریب بلومیائی۔ طلائی آن بر اعصاب و اعضای مسترخیه و ضعیفہ و دخان آن را نفع زکام و نزله و منافع بسیار دارد و در دوا دارد۔ استطلس۔ یونانی زبان میں ایک پہاڑی مومیائی کا نام ہے جس کو بقول برہان عربی زبان میں کفر الیہود کہتے ہیں۔ نوٹ۔

استطہار | بر وزن استفعال۔ بقول آصفی معنی باری خواستن۔ صاحب منتخب کہ تحقیق لغت عربی زبان است و ذکر این کردہ فرماید کہ معنی یاد گرفتن و از بر خواندن و پشت پناہ شدن و قوی پشت شدن و باری خواستن آمده و بقول منہی الارب ظاہر خواندن ہم۔ مؤلف گوید کہ فارسیان این در کلام خود استعمال کردہ اند و با مصاد و زبان فرس ہم چنانکہ در لغات می آید (انوری) (۵) گفتار چو چرخ استعلاء ہمیش را چو سحر استظہار و ظاہر است کہ (استظہار) و درین شعر معنی قوی پشتی است (ولہ) گل از وطیرہ شد و گفت کہ ای بی معنی پندم خوبی زنی آخر کبدا ہم استظہار را استعمال این در پنجا معنی نمود و اظہار و نمایش است و ظہوری معنی پشت پناہی آورده (۵) بارہمت مہر

پشت طمع را خور کردی می زخم بر چرخ استغنا با تنظہار عشق بی پس ازین ہر سہ اسناد معلوم شد کہ استعمال مجرد این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی (۱) قوی شتی و (۲) نمود و نمایش و (۳) پشت پناہی می آید۔ مخفی مباد کہ معنی دوم متعلق نمی شود و از تحکیک مصدر بمعنی صاحب منتخب کہ بالا مذکور شد اگر در سند معنی دوم (استظہار) بمعنی یاد گیریم حاصل بالمصدر معنی اول صاحب منتخب باشد اندرین صورت خیال از معنی شعر لطافت پیدا میشود مگر معنی بیان کردہ صاحب منتہی الارباب تعلقی دارد و تا سید معنی بیان کردہ ما زارند (استظہار یافتن) ہم میشود کہ در مباحثات می آید (اردو) (۱) قوی شتی بمعنی زور آوری اردو میں کہہ سکتے ہیں صاحب آصفیہ نے (شہ زوری) پر زور آوری اور پہلوانی کا ذکر کیا ہے (موت) (۲) نمود۔ بقول آصفیہ اسم موت۔ دکھاؤ۔ اظہار۔ نمایش (ظفر ۵) ہے عجب جن سے خطر رخ جانان کی نمودیہ ویکو کس صورت زیبا ہے قرآن کی نمودیہ (۳) حمایت۔ مدد گاری۔ صاحب آصفیہ نے پشت پناہ کا ذکر کیا ہے بمعنی حمایتی۔ اور حمایت پر فرمایا ہے۔ پشتی طرف داری۔ صاحب آصفیہ نے لفظ یاد پر لکھا ہے اسم موت۔ بمعنی حافظہ یادداشت۔

استظہار آوروں	استعمال۔ صاحب آصفیہ	گفتہ کہ ای بذات تو آوروہ آدم استظہار
ذکر این کردہ از معنی ساکت و از آوری استقرائی	(اردو) پشت پناہ پیدا کرنا۔ قوی پشت	
سند آوروہ کہ دران استعمالش بمعنی پشت پناہ	ہونا۔ کسی کی حمایت میں آنا۔	
آوردن و قوی پشت شدن و حمایت داشتن	استظہار یافتن	استعمال۔ بمعنی نمودن
کردہ (۵) پس از دعای افرادان کہ گردش و کشف و ظاہر شدن است چنانکہ انوری گوید		

(س) ملکی بچرخد عاقل و بشیار و درو و بزرگ استظهار از معنی دوم لفظ (استظهار) که گذشت: (ارو) زو یافته حال استظهار به مخفی مباد که این متعلق است نمودن آنما - ظاهر هونا -	
<p>استعاره صاحب اند گوید که کبر اول و ثالث و رومی جمله لغت عربی است بمعنی خواستن چیزی بجا بجا ریت و فرماید که صاحب تاج المصا در و کنز و رفقا ابط عظیم نوشته که استعاره در اصطلاح شعرا مجاز را نامند و آنرا اضافت مجازی و اضافیه بالاستعاره خوانند چنانکه سرموش و قدم فکر که پوش و فکر را شخص فرض کرده برای او سر و قدم مقرر نموده در رساله عبدالواسع نیز همین است و صاحب مجمع الصنائع نوشته که استعاره عبارت از آنست که لفظی را که معنی حقیقی داشته باشد از معنی حقیقی آن نقل کرده بر چیزی دیگر بربط عاریت استعمال نمایند از جهت مشابهت که میان هر دوست چنانکه لفظ رنگس و آهوبه بجا چشم آوردن سنبیل بجا زلف و سرو بجا قدفتن - و مثال دیگر از حدیث نبوی صلی الله علیه و سلم الفتنة نائمة لعن الله من ايقظها خواب و بیداری برای لفظ فتنه استعاره واقع شده و بعضی از محققین این فن چنین تصریح کرده اند که استعاره قسمی از مجاز است و مجاز آنرا گویند که لفظی را در غیر معنی اصلی و حقیقی او بیک گونه علاقه و مناسبتی استعمال کنند اگر فواین علاقه امر است سوای تشبیه و بیتمت یا لزوم یا غیر ذلک آنرا مجاز مرسل خوانند و اگر علاقه تشبیه است آنرا استعاره گویند و حاصل استعاره آنست که مشبه را معین مشبه به ادعا کنند اگر مشبه را متروک و مشبه به را مذکور سازند آن را (استعاره بالصریح) نامند چنانکه در سن بت است</p> <p>(س) هوش مشک ساد و شکرمی فروش و دوزگس کما نکش و و گل درع پوش و و اگر مشبه به را متروک کنند و مشبه را مذکور سازند آن را (استعاره بالکنایه) خوانند و استعاره کنایه نیز بد آنکه گاهی</p>	

استعاره محسوس برای شی محسوس باشد بوجهی مثل او و گاهی استعاره شی معقول برای شی معقول و گاهی استعاره محسوس برای شی معقول و گاهی استعاره معقول برای شی محسوس باشد بالجمله تقسیم باعتبار لفظ استعاره بر دو قسم است - اصلیه و تبعیه - استعاره اصلیه آنست که لفظ استعاره اسم جنس باشد مثل استعاره آید برای مروی شجاع و استعاره گُل برای رخسار و تنخی را به حاتم و شجاع را را بر تنم و استعاره تبعیه آنست که لفظ استعاره فعل یا شبه فعل باشد باین حیثیت که آتش را جمع معنی می آید آن باشد چنانکه درین بیت (۵) دهن ملکت بچند و خوش پد تا سرتیغ تو نگردد زار پد چکیدن خون تیغ را بگریستن استعاره کرده و تقسیم استعاره باعتبار تجرید و ترشیح سه نوع است نوع اول استعاره مطلقه و آن چنان است که چیزی از ملائکات و صفات استعاره نموده در آن مذکور نباشد چنانکه درین بیت عبدالواسع جلی (۵) شگوفه بر سر شاخ است همچو عارض جانان پد بنفشه بر لب جوی است چون جبراهه دلبر زلف را بعقرب پیواره استعاره نموده و مناسبات استعاره نموده و استعاره بیکیچکدام مذکور ساخت - نوع دوم استعاره مجزوه و آن چنان است که صفات و ملائکات استعاره سازد کنند لفظ چنانچه درین بیت فردوسی (۵) بناخن زره بافت از مشک ناب پد در آویخت از گوشه آفتاب پد زلف را به زره استعاره نموده و لفظ ناخن و مشک ناب آویختن از ملائکات استعاره است یعنی زلف و درین بیت خاقانی (۵) از شرورش آه من همه شب پد بادام تو دوش ناغوده پد چشمم را به بادام استعاره نموده و لفظ غنوده را که از ملائکات چشم است مذکور ساخته نوع سوم استعاره مترکه و آن چنانست که ملائکات و صفات استعاره نموده را مذکور سازند فقط چنانکه درین بیت انوری (۵) دغفیه گره نم خرم خروج است بلغ را پد چون آبگیر با همه پد تیغ و جوشن است پد موج

بگیرد به تیغ و جوشن استعاره نموده و لفظ غرم و خروج ملائم تیغ و جوشن است که مستعار منه واقع
 شده و گاهی تجرید و ترشح هر دو در یک استعاره جمع می سازند چنانچه درین بیت خاقانی (۵)
 برنگا فذ صبا میثم شب به طفل نخونی بجا و راند از دین آفتاب را بطل استعاره کرده و صبا و شب
 و خا و ملائم استعاره و میثم و نخونی و نگافتن ملائم مستعار منه واقع شده و ترشح در استعاره به تیغ
 تراز تجرید و اطلاق است اما استعاره بالکنایه عبارت است از ذکر شبهه و اراده شبهه به بانصیب
 قرینه و قرینه در اینجا استعاره تحلیلیه خواهد بود و طریش چنانست که با شبهه مذکور چیزی چند از لوازم
 شبهه به محذوف ذکر نمایند پس ذکر شبهه و حذف شبهه عبارت از استعاره بالکنایه است و اثبات
 لوازم شبهه به محذوف برای شبهه مذکور عبارت است از استعاره تحلیلیه و این بر سه قسم می آید
 آنکه لوازمی که اختصاص به شبهه دارد و آنرا برای شبهه اثبات مینمایند از سه حال بیرون نیست (۱) یا قوام
 شبهه به با دست (۲) یا تکمیل شبهه به موقوف بر آست (۳) یا قلی و قوام و تکمیل ندارد و مثال
 اول "زبان حال من آشکارت گو یا تر است" در اینجا حال را شخص متکلم تشبیه داده اند و این است
 استعاره بالکنایه و اثبات زبان که قوام تکلم با دست استعاره تحلیلیه و هم چنین در شعر ثنائی است
 (۵) علما جمله هرزه می لافتند دین بر پایی هر کسی بافتند درین جا دین را به دیبا و حریر تشبیه
 داده اند و این استعاره بالکنایه است و لفظ پایی و بافتن که از لوازم مقومه دیبا و حریر است و مثال
 قسم دوم چنانکه گوئی "بچه مرگ در فلان کس فرود رفت" در اینجا مرگ را بشیر تشبیه داده اند و شبهه به
 را که شیر است ذکر کرده این استعاره بالکنایه است و ناخن که اختصاص بشیر دارد و موجب تکمیل
 اوست برای مرگ که تشبیه است اثبات نموده این استعاره تحلیلیه باشد و مثال قسم سوم چنانکه گوئی

زام حکم و درست فلان است۔ درینجا تشبیہ حکم بقادر استعارہ بالکنایہ و اثبات زام کہ از نوام
 غیر مقومہ مشبہ بہ است برای مشبہ استعارہ نموده و این استعارہ تشبیہی است (انتہی) **مؤلف عرض**
 کند کہ فرق استعارہ بالکنایہ ہمین قدر است کہ در استعارہ تعلق تشبیہی شرط است باستعمال لفظی
 و رای معنی تحقیقش چنانکہ روی بار را آفتاب گفتند و رین جا آفتاب را و رای معنی حقیقی برای رو
 یار استعمال کردند و تشبیہ آب و تاب روی یار کہ مثل آفتاب است و در کنایہ ترکیب شرط است
 و تشبیہ لازم نیست باشد یا نباشد چنانکہ (آفتاب مطلع اقبال مدوح را نام کردند و رین افاضت
 آفتاب است بسوی مطلع اقبال یعنی اقبال مدوح را مطلعی فرض کردند و مدوح را آفتابش و
 درینجا آفتاب معنی حقیقی اوست و لازم نیست کہ شاہ مثل آفتاب آب و تاب دارد۔ داشت باشد
 یا نداشته باشد کنایہ درست شد زیرا کہ در کنایہ تشبیہ شرط نیست بچنین آفتاب را (شاہ چارمی
 سریر) گفتند کہ کنایہ باشد یعنی (پادشاہ فلک چارم) آفتاب است کہ مقامش فلک چارم
 باشد و شاہ درینجا معنی حقیقی اوست و آفتاب را با سلطنت رانی (شاہ) بیچ تشبیہ نیست و
 ہمدین مثال لفظ (سریر) کہ معنی حقیقی او تخت است استعارہ است بانفک کہ تخت بانفک تشبیہ
 دارد و در سطح و بلند (ارو) استعارہ بقول امیر۔ تذکر۔ عربی۔ کسی چیز کا رعایتاً مانگنا۔ علم بیان کی
 اصطلاح میں ایک چیز کے لئے دوسری چیز کے مانگ لینے کو کہتے ہیں اور وہ مجازی کی ایک قسم ہے حسین
 مجازی اور حقیقی معنی کے درمیان تشبیہ کا علاقہ ہوتا ہے گویا حقیقی معنی کا لباس عاریتاً مانگ کر
 مجازی معنوں کو پہناتے ہیں۔ کسی لفظ کے ادن معنی میں استعمال کرنے کو جن کے واسطے وہ لفظ
 بنایا گیا ہو مجاز کہتے ہیں اور ان معنی کو مجازی اور جن معنی کے لئے لفظ وضع کیا گیا ہو ان معنی میں

اس کا استعمال حقیقت کہلاتا ہے اور معنی تحقیق جو مجازی کی ضد ہیں۔ جیسے شیر کہ جب یہ لفظ وزن مذکور
 کے لئے استعمال کیا جائیگا تو اسے حقیقت کہیں گے اور ان معنی کو تحقیق۔ اور جب مرد شجاع کے واسطے استعمال
 کریں گے تو اسے مجاز کہیں گے اور ان معنی کو مجازی اور اس استعمال کے لئے مجازی اور حقیقی معنی میں کسی
 علاقہ کا ہونا ضرور ہے اگر وہ علاقہ تشبیہ ہے تو اسے استعارہ کہیں گے جیسا مثال گزشتہ سے ثابت ہے۔
 تشبیہ کے لئے مشبہ (جسکو تشبیہ دین) اور مشبہ بہ (جس سے تشبیہ دین) اور وجہ شبہ (وہ امر جو سبب تشبیہ
 ہو) ضرور ہیں۔ مشبہ کو (استعارہ) اور مشبہ بہ کو (مستعار) اور وجہ شبہ کو (وجہ جامع) بھی کہتے ہیں۔
 استعارہ میں مشبہ بعینہ مشبہ بہ قرار دیا جاتا ہے۔ اسی واسطے دونوں میں صرف ایک کا ذکر کرتے ہیں۔
 جب مشبہ بہ کا ذکر کریں تو اسے استعارہ بالتصریح کہیں گے جیسے شیر کہیں اور مرد بہادر مراد لین چاند
 کہیں اور مشتوق مراد لین اور گرس کہیں اور آنکھ مراد لین اور جب مشبہ مذکور اور مشبہ بہ متروک ہو
 تو استعارہ بالکنایہ کہیں گے اور ترک مشبہ بہ آخر کسی قرینے ہی سے سمجھا جائیگا۔ اس قرینے کو
 استعارہ تخمیلیۃ کہیں گے جیسے (ع) دل کے ہم زخم کو مرگان سے رو کر تہمین یا اس مصرع میں
 کو سوئی سے استعارہ کیا ہے جو مشبہ اور مذکور ہے اور سوئی جو مشبہ بہ ہے وہ متروک ہے اور نوکر یا جو قرینہ
 اس سے سمجھی جاتی ہے پس مرگان (استعارہ بالکنایہ) اور نوکر (استعارہ تخمیلیۃ) ہوا اور جب استعارہ
 تخمیلیۃ استعارہ بالکنایہ کی طرف مضاف ہوتا ہے تو اس اضافت کو (اضافت استعارہ) کہتے ہیں جیسے
 (پسے فکر) کہ اس میں فکر کو شخص سے استعارہ کیا ہے جو مشبہ بہ اور متروک ہے اور لفظ یا قرینہ ہے
 جو فکر کی طرف مضاف ہے اور مشبہ اور مذکور ہے اسی طرح اس مصرع میں (ع) آج ہم
 موت کے بچے سے شکل جوڑے موت (استعارہ بالکنایہ) ہے۔ درندے سے اور لفظ بچہ قرینہ کو

بنظر آمده که در طحقات عرض می شود (ارو) استعداد - بقول امیر - عربی - نوشت - آمادگی فطرتی
ملاحتیت - قابلیت - علمی آوده (زدوق) فیض کو عالم بالا کے ہے شرط استعدادیہ طورہ کچا
طبا شیر ہے کچا گو ہرٹ

(۱۱۷۹)	استعدا و خواستن استعمال - بمعنی خواستن	استعدا و دادن استعمال - بمعنی لائق کردن	(۱۱۷۹)
	کرون است چنانکہ عربی گوید (۱) تو محتاجی و من محتاجم ای خلوت نشین لیکن تو استعداد خواہی و من ارشاد می خواہم (۲) (ارو) استعداد کچا و قابلیت عطا کردن است چنانکہ ظہوری گوید (۳) ریاضت های غنیم داده استعداد وصل آمانہ ہندوم رہہ ہر مہا بخت دون نیندا زدن (ارو) استعداد عطا کرنا۔		
	استعفا کسر اول و سوم نعت عرب است و بقول صاحب انند (۱) خطا از کسی معاف کنانیدن و مجازاً بقل ادب (۲) عہدہ خدمت را گذاشتن و فرماید کہ آنچه گویند کہ فلان زکا خود استعفا داد غلط است صحیح چنین باشد کہ "از کار خود استعفا کرد" لیکن اگر آن کا عذر را مجازاً استعفا گویند کہ در آن کلمات استعفا مرقوم باشد - دادن ہم درست باشد صاحب تہی الارباب این را بمعنی معاف کردن تکلیف خواستن نوشته - صاحب روزنامہ بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار بمعنی مغفرت آوردہ فارسیان با مصداق خود مرکب کردہ اند کہ در طحقات آید و مجرد استعفا بمعنی عذر خواہی متعل معاصرین عجم معنی دوم ہم استعمال کنند (ارو) استعفا - بقول امیر - عربی - مذکر (۱) عفو چاہنا - معافی مانا و تلوای ترک کرنے کی درخواست کرنا - (فقہہ امیر) ہنہ توکی بار استعفا دیا اگر حاکم نظر دہی نہیں کرتا۔		
	استعفا نمودن استعمال - صاحب آصفی ذکر حسب و مجازاً بمعنی استرا کردن و ترک کردن است این کردہ و از من شہدی بند آوردہ کہ بمعنی معافی (مشر) اگر امرادی کہ از عمل شنیع اعلا تم مائب شدہ		

از تکلیف بر خود کشیدن استغفانماید۔ (ارو و) معافی چاہنا۔ ترک کرنا۔ احتراز کرنا۔	
الف) استعمال کبر اول و سوم لغت عرب است بقول صاحب منتخب و اصفیٰ بمعنی طلب کردن کار مولف گوید کہ فارسیان بمعنی بکار آوردن و بامصدد کردن استعمال کنند یعنی ---	
ب) استعمال کردن بمعنی بکار آوردن آمدہ چنانکہ خسرو دہلوی گوید "ب رابطہ جمل استعمال باید کرد" (ارو و) الف) استعمال عربی۔ بقول امیر۔ مذکر (ب) استعمال کرنا۔ کسی جگہ بولا جاتا ہے جیسے "صدیقا محاورے ایسے ہیں کہ استعمال میں نہیں ہیں" یہ کپڑا اس قابل نہیں کہ روزمرہ استعمال میں لایا جائے "جیسے چاروں دو اکا استعمال کیا بہلا جگا ہو گیا"	
استغفار کبر اول و سوم لغت عرب بقول اصفیٰ و بہار و منتخب آموزش خواستن فارسیان ہم این را بمعنی حاصل بالمصدد یعنی عذر خواہی و توبہ استعمال کنند و ہم بامصدد و توسل بمعنی مصدری (ظہوری ۵) و درخی غلبت میدارید بازی خوردگان درخواست عذر و توبہا جملہ استغفار مایہ (عرفی ۵) باب آلودہ بہر توبہ یک نہ بانگ عصیان نیز مذاقوس استغفار مایہ (ارو و) استغفار۔ بقول امیر۔ عربی۔ مؤنث۔ طلب مغفرت۔ توبہ (ذوق ۵) توبہ توبہ گہو استغفار ہے نہ وقت توبہ میری استغفار سے نہ	
استغفار برخواستن استعمال صاحب ز دین ناقصم از سبب استغفار بر خیزد ز سنگ کفر اصفیٰ بکرمین کردہ و از صاحب سند این آورده من مو بر تن ز تار بر خیزد (ارو و) استغفار کہ بمعنی اٹھنے شدن توبہ و عذر خواہی است (۵) یا توبہ باقی نہ رہنا۔	

<p>استغفار تو انستین استعمال - صاحب صفی استعمال این بمعنی توبہ کردن است (۵) زبا ذکر این کرده و از خزین ہنہانی سند آورده کہ صوت او خاک خواہد استغفارین زلفت ہست او بمعنی حقیقی در اختیار بودن توبہ و عذر خواہی است آب گیرد استغفار (ارو) توبہ کرنا - استغفار (۵) زنجبت سرہ پیش افکنده و نہ عجز و نہ غرور بہی کہہ سکتہ ہین -</p>	<p>استغفار تو انستین استعمال - صاحب صفی استعمال این بمعنی توبہ کردن است (۵) زبا ذکر این کرده و از خزین ہنہانی سند آورده کہ صوت او خاک خواہد استغفارین زلفت ہست او بمعنی حقیقی در اختیار بودن توبہ و عذر خواہی است آب گیرد استغفار (ارو) توبہ کرنا - استغفار (۵) زنجبت سرہ پیش افکنده و نہ عجز و نہ غرور بہی کہہ سکتہ ہین -</p>
<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>	<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>
<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>	<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>
<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>	<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>
<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>	<p>استغفار و شستن استعمال - صاحب صفی استعمال این در آن بمعنی انکار داشتن است و این ذکر این کرده و از بنائی ہروی سند آورده کہ</p>

<p>(۱۷۵) (۱۷۶)</p> <p>کشتیدن مجازاً بمعنی باور کردن و استعمال (۱۷۵) (۱۷۶) (۱) توبہ کرنا۔ (۲) مغفرت چاہنا۔</p> <p>معاصرین عجم است حیف است کہ صاحبان استغفار اللہ استعمال - بفتح اول و سوم۔</p> <p>تحقیق این معنی را بریر مصدر شنیدن ترک کرده فارسیان استعمال این را بمعنی پناہ بخدا کرده اند و محمل کمال تنفر چنانکہ در محاورہ عرب العیاذ باللہ</p> <p>(۱۷۵) (۱۷۶) (۱۷۷) (۱۷۸) (۱۷۹) (۱۸۰) (۱۸۱) (۱۸۲) (۱۸۳) (۱۸۴) (۱۸۵) (۱۸۶) (۱۸۷) (۱۸۸) (۱۸۹) (۱۹۰) (۱۹۱) (۱۹۲) (۱۹۳) (۱۹۴) (۱۹۵) (۱۹۶) (۱۹۷) (۱۹۸) (۱۹۹) (۲۰۰) (۲۰۱) (۲۰۲) (۲۰۳) (۲۰۴) (۲۰۵) (۲۰۶) (۲۰۷) (۲۰۸) (۲۰۹) (۲۱۰) (۲۱۱) (۲۱۲) (۲۱۳) (۲۱۴) (۲۱۵) (۲۱۶) (۲۱۷) (۲۱۸) (۲۱۹) (۲۲۰) (۲۲۱) (۲۲۲) (۲۲۳) (۲۲۴) (۲۲۵) (۲۲۶) (۲۲۷) (۲۲۸) (۲۲۹) (۲۳۰) (۲۳۱) (۲۳۲) (۲۳۳) (۲۳۴) (۲۳۵) (۲۳۶) (۲۳۷) (۲۳۸) (۲۳۹) (۲۴۰) (۲۴۱) (۲۴۲) (۲۴۳) (۲۴۴) (۲۴۵) (۲۴۶) (۲۴۷) (۲۴۸) (۲۴۹) (۲۵۰) (۲۵۱) (۲۵۲) (۲۵۳) (۲۵۴) (۲۵۵) (۲۵۶) (۲۵۷) (۲۵۸) (۲۵۹) (۲۶۰) (۲۶۱) (۲۶۲) (۲۶۳) (۲۶۴) (۲۶۵) (۲۶۶) (۲۶۷) (۲۶۸) (۲۶۹) (۲۷۰) (۲۷۱) (۲۷۲) (۲۷۳) (۲۷۴) (۲۷۵) (۲۷۶) (۲۷۷) (۲۷۸) (۲۷۹) (۲۸۰) (۲۸۱) (۲۸۲) (۲۸۳) (۲۸۴) (۲۸۵) (۲۸۶) (۲۸۷) (۲۸۸) (۲۸۹) (۲۹۰) (۲۹۱) (۲۹۲) (۲۹۳) (۲۹۴) (۲۹۵) (۲۹۶) (۲۹۷) (۲۹۸) (۲۹۹) (۳۰۰) (۳۰۱) (۳۰۲) (۳۰۳) (۳۰۴) (۳۰۵) (۳۰۶) (۳۰۷) (۳۰۸) (۳۰۹) (۳۱۰) (۳۱۱) (۳۱۲) (۳۱۳) (۳۱۴) (۳۱۵) (۳۱۶) (۳۱۷) (۳۱۸) (۳۱۹) (۳۲۰) (۳۲۱) (۳۲۲) (۳۲۳) (۳۲۴) (۳۲۵) (۳۲۶) (۳۲۷) (۳۲۸) (۳۲۹) (۳۳۰) (۳۳۱) (۳۳۲) (۳۳۳) (۳۳۴) (۳۳۵) (۳۳۶) (۳۳۷) (۳۳۸) (۳۳۹) (۳۴۰) (۳۴۱) (۳۴۲) (۳۴۳) (۳۴۴) (۳۴۵) (۳۴۶) (۳۴۷) (۳۴۸) (۳۴۹) (۳۵۰) (۳۵۱) (۳۵۲) (۳۵۳) (۳۵۴) (۳۵۵) (۳۵۶) (۳۵۷) (۳۵۸) (۳۵۹) (۳۶۰) (۳۶۱) (۳۶۲) (۳۶۳) (۳۶۴) (۳۶۵) (۳۶۶) (۳۶۷) (۳۶۸) (۳۶۹) (۳۷۰) (۳۷۱) (۳۷۲) (۳۷۳) (۳۷۴) (۳۷۵) (۳۷۶) (۳۷۷) (۳۷۸) (۳۷۹) (۳۸۰) (۳۸۱) (۳۸۲) (۳۸۳) (۳۸۴) (۳۸۵) (۳۸۶) (۳۸۷) (۳۸۸) (۳۸۹) (۳۹۰) (۳۹۱) (۳۹۲) (۳۹۳) (۳۹۴) (۳۹۵) (۳۹۶) (۳۹۷) (۳۹۸) (۳۹۹) (۴۰۰) (۴۰۱) (۴۰۲) (۴۰۳) (۴۰۴) (۴۰۵) (۴۰۶) (۴۰۷) (۴۰۸) (۴۰۹) (۴۱۰) (۴۱۱) (۴۱۲) (۴۱۳) (۴۱۴) (۴۱۵) (۴۱۶) (۴۱۷) (۴۱۸) (۴۱۹) (۴۲۰) (۴۲۱) (۴۲۲) (۴۲۳) (۴۲۴) (۴۲۵) (۴۲۶) (۴۲۷) (۴۲۸) (۴۲۹) (۴۳۰) (۴۳۱) (۴۳۲) (۴۳۳) (۴۳۴) (۴۳۵) (۴۳۶) (۴۳۷) (۴۳۸) (۴۳۹) (۴۴۰) (۴۴۱) (۴۴۲) (۴۴۳) (۴۴۴) (۴۴۵) (۴۴۶) (۴۴۷) (۴۴۸) (۴۴۹) (۴۵۰) (۴۵۱) (۴۵۲) (۴۵۳) (۴۵۴) (۴۵۵) (۴۵۶) (۴۵۷) (۴۵۸) (۴۵۹) (۴۶۰) (۴۶۱) (۴۶۲) (۴۶۳) (۴۶۴) (۴۶۵) (۴۶۶) (۴۶۷) (۴۶۸) (۴۶۹) (۴۷۰) (۴۷۱) (۴۷۲) (۴۷۳) (۴۷۴) (۴۷۵) (۴۷۶) (۴۷۷) (۴۷۸) (۴۷۹) (۴۸۰) (۴۸۱) (۴۸۲) (۴۸۳) (۴۸۴) (۴۸۵) (۴۸۶) (۴۸۷) (۴۸۸) (۴۸۹) (۴۹۰) (۴۹۱) (۴۹۲) (۴۹۳) (۴۹۴) (۴۹۵) (۴۹۶) (۴۹۷) (۴۹۸) (۴۹۹) (۵۰۰) (۵۰۱) (۵۰۲) (۵۰۳) (۵۰۴) (۵۰۵) (۵۰۶) (۵۰۷) (۵۰۸) (۵۰۹) (۵۱۰) (۵۱۱) (۵۱۲) (۵۱۳) (۵۱۴) (۵۱۵) (۵۱۶) (۵۱۷) (۵۱۸) (۵۱۹) (۵۲۰) (۵۲۱) (۵۲۲) (۵۲۳) (۵۲۴) (۵۲۵) (۵۲۶) (۵۲۷) (۵۲۸) (۵۲۹) (۵۳۰) (۵۳۱) (۵۳۲) (۵۳۳) (۵۳۴) (۵۳۵) (۵۳۶) (۵۳۷) (۵۳۸) (۵۳۹) (۵۴۰) (۵۴۱) (۵۴۲) (۵۴۳) (۵۴۴) (۵۴۵) (۵۴۶) (۵۴۷) (۵۴۸) (۵۴۹) (۵۵۰) (۵۵۱) (۵۵۲) (۵۵۳) (۵۵۴) (۵۵۵) (۵۵۶) (۵۵۷) (۵۵۸) (۵۵۹) (۵۶۰) (۵۶۱) (۵۶۲) (۵۶۳) (۵۶۴) (۵۶۵) (۵۶۶) (۵۶۷) (۵۶۸) (۵۶۹) (۵۷۰) (۵۷۱) (۵۷۲) (۵۷۳) (۵۷۴) (۵۷۵) (۵۷۶) (۵۷۷) (۵۷۸) (۵۷۹) (۵۸۰) (۵۸۱) (۵۸۲) (۵۸۳) (۵۸۴) (۵۸۵) (۵۸۶) (۵۸۷) (۵۸۸) (۵۸۹) (۵۹۰) (۵۹۱) (۵۹۲) (۵۹۳) (۵۹۴) (۵۹۵) (۵۹۶) (۵۹۷) (۵۹۸) (۵۹۹) (۶۰۰) (۶۰۱) (۶۰۲) (۶۰۳) (۶۰۴) (۶۰۵) (۶۰۶) (۶۰۷) (۶۰۸) (۶۰۹) (۶۱۰) (۶۱۱) (۶۱۲) (۶۱۳) (۶۱۴) (۶۱۵) (۶۱۶) (۶۱۷) (۶۱۸) (۶۱۹) (۶۲۰) (۶۲۱) (۶۲۲) (۶۲۳) (۶۲۴) (۶۲۵) (۶۲۶) (۶۲۷) (۶۲۸) (۶۲۹) (۶۳۰) (۶۳۱) (۶۳۲) (۶۳۳) (۶۳۴) (۶۳۵) (۶۳۶) (۶۳۷) (۶۳۸) (۶۳۹) (۶۴۰) (۶۴۱) (۶۴۲) (۶۴۳) (۶۴۴) (۶۴۵) (۶۴۶) (۶۴۷) (۶۴۸) (۶۴۹) (۶۵۰) (۶۵۱) (۶۵۲) (۶۵۳) (۶۵۴) (۶۵۵) (۶۵۶) (۶۵۷) (۶۵۸) (۶۵۹) (۶۶۰) (۶۶۱) (۶۶۲) (۶۶۳) (۶۶۴) (۶۶۵) (۶۶۶) (۶۶۷) (۶۶۸) (۶۶۹) (۶۷۰) (۶۷۱) (۶۷۲) (۶۷۳) (۶۷۴) (۶۷۵) (۶۷۶) (۶۷۷) (۶۷۸) (۶۷۹) (۶۸۰) (۶۸۱) (۶۸۲) (۶۸۳) (۶۸۴) (۶۸۵) (۶۸۶) (۶۸۷) (۶۸۸) (۶۸۹) (۶۹۰) (۶۹۱) (۶۹۲) (۶۹۳) (۶۹۴) (۶۹۵) (۶۹۶) (۶۹۷) (۶۹۸) (۶۹۹) (۷۰۰) (۷۰۱) (۷۰۲) (۷۰۳) (۷۰۴) (۷۰۵) (۷۰۶) (۷۰۷) (۷۰۸) (۷۰۹) (۷۱۰) (۷۱۱) (۷۱۲) (۷۱۳) (۷۱۴) (۷۱۵) (۷۱۶) (۷۱۷) (۷۱۸) (۷۱۹) (۷۲۰) (۷۲۱) (۷۲۲) (۷۲۳) (۷۲۴) (۷۲۵) (۷۲۶) (۷۲۷) (۷۲۸) (۷۲۹) (۷۳۰) (۷۳۱) (۷۳۲) (۷۳۳) (۷۳۴) (۷۳۵) (۷۳۶) (۷۳۷) (۷۳۸) (۷۳۹) (۷۴۰) (۷۴۱) (۷۴۲) (۷۴۳) (۷۴۴) (۷۴۵) (۷۴۶) (۷۴۷) (۷۴۸) (۷۴۹) (۷۵۰) (۷۵۱) (۷۵۲) (۷۵۳) (۷۵۴) (۷۵۵) (۷۵۶) (۷۵۷) (۷۵۸) (۷۵۹) (۷۶۰) (۷۶۱) (۷۶۲) (۷۶۳) (۷۶۴) (۷۶۵) (۷۶۶) (۷۶۷) (۷۶۸) (۷۶۹) (۷۷۰) (۷۷۱) (۷۷۲) (۷۷۳) (۷۷۴) (۷۷۵) (۷۷۶) (۷۷۷) (۷۷۸) (۷۷۹) (۷۸۰) (۷۸۱) (۷۸۲) (۷۸۳) (۷۸۴) (۷۸۵) (۷۸۶) (۷۸۷) (۷۸۸) (۷۸۹) (۷۹۰) (۷۹۱) (۷۹۲) (۷۹۳) (۷۹۴) (۷۹۵) (۷۹۶) (۷۹۷) (۷۹۸) (۷۹۹) (۸۰۰) (۸۰۱) (۸۰۲) (۸۰۳) (۸۰۴) (۸۰۵) (۸۰۶) (۸۰۷) (۸۰۸) (۸۰۹) (۸۱۰) (۸۱۱) (۸۱۲) (۸۱۳) (۸۱۴) (۸۱۵) (۸۱۶) (۸۱۷) (۸۱۸) (۸۱۹) (۸۲۰) (۸۲۱) (۸۲۲) (۸۲۳) (۸۲۴) (۸۲۵) (۸۲۶) (۸۲۷) (۸۲۸) (۸۲۹) (۸۳۰) (۸۳۱) (۸۳۲) (۸۳۳) (۸۳۴) (۸۳۵) (۸۳۶) (۸۳۷) (۸۳۸) (۸۳۹) (۸۴۰) (۸۴۱) (۸۴۲) (۸۴۳) (۸۴۴) (۸۴۵) (۸۴۶) (۸۴۷) (۸۴۸) (۸۴۹) (۸۵۰) (۸۵۱) (۸۵۲) (۸۵۳) (۸۵۴) (۸۵۵) (۸۵۶) (۸۵۷) (۸۵۸) (۸۵۹) (۸۶۰) (۸۶۱) (۸۶۲) (۸۶۳) (۸۶۴) (۸۶۵) (۸۶۶) (۸۶۷) (۸۶۸) (۸۶۹) (۸۷۰) (۸۷۱) (۸۷۲) (۸۷۳) (۸۷۴) (۸۷۵) (۸۷۶) (۸۷۷) (۸۷۸) (۸۷۹) (۸۸۰) (۸۸۱) (۸۸۲) (۸۸۳) (۸۸۴) (۸۸۵) (۸۸۶) (۸۸۷) (۸۸۸) (۸۸۹) (۸۹۰) (۸۹۱) (۸۹۲) (۸۹۳) (۸۹۴) (۸۹۵) (۸۹۶) (۸۹۷) (۸۹۸) (۸۹۹) (۹۰۰) (۹۰۱) (۹۰۲) (۹۰۳) (۹۰۴) (۹۰۵) (۹۰۶) (۹۰۷) (۹۰۸) (۹۰۹) (۹۱۰) (۹۱۱) (۹۱۲) (۹۱۳) (۹۱۴) (۹۱۵) (۹۱۶) (۹۱۷) (۹۱۸) (۹۱۹) (۹۲۰) (۹۲۱) (۹۲۲) (۹۲۳) (۹۲۴) (۹۲۵) (۹۲۶) (۹۲۷) (۹۲۸) (۹۲۹) (۹۳۰) (۹۳۱) (۹۳۲) (۹۳۳) (۹۳۴) (۹۳۵) (۹۳۶) (۹۳۷) (۹۳۸) (۹۳۹) (۹۴۰) (۹۴۱) (۹۴۲) (۹۴۳) (۹۴۴) (۹۴۵) (۹۴۶) (۹۴۷) (۹۴۸) (۹۴۹) (۹۵۰) (۹۵۱) (۹۵۲) (۹۵۳) (۹۵۴) (۹۵۵) (۹۵۶) (۹۵۷) (۹۵۸) (۹۵۹) (۹۶۰) (۹۶۱) (۹۶۲) (۹۶۳) (۹۶۴) (۹۶۵) (۹۶۶) (۹۶۷) (۹۶۸) (۹۶۹) (۹۷۰) (۹۷۱) (۹۷۲) (۹۷۳) (۹۷۴) (۹۷۵) (۹۷۶) (۹۷۷) (۹۷۸) (۹۷۹) (۹۸۰) (۹۸۱) (۹۸۲) (۹۸۳) (۹۸۴) (۹۸۵) (۹۸۶) (۹۸۷) (۹۸۸) (۹۸۹) (۹۹۰) (۹۹۱) (۹۹۲) (۹۹۳) (۹۹۴) (۹۹۵) (۹۹۶) (۹۹۷) (۹۹۸) (۹۹۹) (۱۰۰۰)</p>	<p>این کرده و از سعدی شیرازی سند آورده کہ (۱) بمعنی توبہ کردن است (۲) عاصیان</p> <p>از گناہ توبہ کنند عارفان از عبادت استغفار (۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰) (۲۱) (۲۲) (۲۳) (۲۴) (۲۵) (۲۶) (۲۷) (۲۸) (۲۹) (۳۰) (۳۱) (۳۲) (۳۳) (۳۴) (۳۵) (۳۶) (۳۷) (۳۸) (۳۹) (۴۰) (۴۱) (۴۲) (۴۳) (۴۴) (۴۵) (۴۶) (۴۷) (۴۸) (۴۹) (۵۰) (۵۱) (۵۲) (۵۳) (۵۴) (۵۵) (۵۶) (۵۷) (۵۸) (۵۹) (۶۰) (۶۱) (۶۲) (۶۳) (۶۴) (۶۵) (۶۶) (۶۷) (۶۸) (۶۹) (۷۰) (۷۱) (۷۲) (۷۳) (۷۴) (۷۵) (۷۶) (۷۷) (۷۸) (۷۹) (۸۰) (۸۱) (۸۲) (۸۳) (۸۴) (۸۵) (۸۶) (۸۷) (۸۸) (۸۹) (۹۰) (۹۱) (۹۲) (۹۳) (۹۴) (۹۵) (۹۶) (۹۷) (۹۸) (۹۹) (۱۰۰)</p>
<p>استغفار کبر اول و سوم - لغت عرب است - بقول بہار و آصفی و منتخب بی نیاز شدن فارسیان</p> <p>این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی بی نیازی استعمال کنند و بقاعدہ خود با مصداق فرس ہم مرتب</p> <p>سازند کہ در لغتات می آید (ظہوری ۵) بی نیازیم بخوابش و اداشت نہ لایہ ام کمتر استغفار</p> <p>نیت نہ (انوری ۵) کثرت این سبب استغفار است نہ کثرت آن مد و طوفان است نہ (ار ۵)</p> <p>استغفار - بقول امیر - عربی - ثبوت - بی پروائی - بی نیازی - عام اس سے کہ خلقی ہو یا کسی -</p> <p>(فقہہ امیر) کمال کو استغفار لازم ہے -</p>	<p>استغفار کبر اول و سوم - لغت عرب است - بقول بہار و آصفی و منتخب بی نیاز شدن فارسیان</p> <p>این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی بی نیازی استعمال کنند و بقاعدہ خود با مصداق فرس ہم مرتب</p> <p>سازند کہ در لغتات می آید (ظہوری ۵) بی نیازیم بخوابش و اداشت نہ لایہ ام کمتر استغفار</p> <p>نیت نہ (انوری ۵) کثرت این سبب استغفار است نہ کثرت آن مد و طوفان است نہ (ار ۵)</p> <p>استغفار - بقول امیر - عربی - ثبوت - بی پروائی - بی نیازی - عام اس سے کہ خلقی ہو یا کسی -</p> <p>(فقہہ امیر) کمال کو استغفار لازم ہے -</p>
<p>استغفار بالیدین استعمال - صاحب آصفی</p> <p>ذکر این کرده و از ثبوت بخاری سند این آورده</p>	<p>استغفار کبر اول و سوم - لغت عرب است - بقول بہار و آصفی و منتخب بی نیاز شدن فارسیان</p> <p>این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی بی نیازی استعمال کنند و بقاعدہ خود با مصداق فرس ہم مرتب</p> <p>سازند کہ در لغتات می آید (ظہوری ۵) بی نیازیم بخوابش و اداشت نہ لایہ ام کمتر استغفار</p> <p>نیت نہ (انوری ۵) کثرت این سبب استغفار است نہ کثرت آن مد و طوفان است نہ (ار ۵)</p> <p>استغفار - بقول امیر - عربی - ثبوت - بی پروائی - بی نیازی - عام اس سے کہ خلقی ہو یا کسی -</p> <p>(فقہہ امیر) کمال کو استغفار لازم ہے -</p>

<p>کہ معنی زیادہ شدن بی پروائی و بی نیازی است کہ ز بیم تو جدا باد و حسن تو شب مستی و استغنا داشتند (ارو) بی پروا ہونا۔ بی پروائی کرنا</p> <p>از آسمان بگذشت دستی کر جهان برو آیتیم (ارو) استغنا دیدن استعمال - صاحب آصفی ذکر آیتیم</p>	<p>استغنا زیادہ ہونا -</p>
<p>کرده و آخرین صفہائی سند آورده کہ معنی کسی را استغنا بودن استعمال - صاحب آصفی ذکر بی نیاز شادہ کردن است و باید کہ این را استغنا این کرده و از شغائی صفہائی سند آورده کہ معنی کسی دیدن (تاکم کنیم و حقیقت این است کہ این بی پروائی و بی نیازی بودن است) (بک) در خوردن نیست کہ در تعلقات استغنا جادہیم (س) معزور بودی پروا نداد و عالمش بود استغنا و</p> <p>در نسخہ دیگر مصرع ثانی را چنین دیدہ ایم (ع) تشہ گردان تیغ شرکان شکر را (ارو) کسی کو از دو عالم بودش استغنا (ارو) استغنا ہونا بے نیاز اور بے پروا اور مستغنی و یکینا۔</p>	<p>امیر نے بذیل لفظ استغنا کلام ناسخ سے استناد فرمائی ہے (س) شکل او کی دیکھ کر ہوتی ہے استغنا مجھے نہ یہ خیال اس عہد کے نسخہ کم از حاتم نہیں استغنا داشتن استعمال - صاحب آصفی (س) کشیدم دوش فضل ساغری از دست بدتی</p>
<p>و اگر این کرده و از آصفی شیرازی سند آورده کہ استغنا از ان رجوع کو شرمی تو انم زدنی (ظہور) معنی بی نیازی و بی پروائی داشتن معنی بی نیاز و بی پروا بودن است (س) سرگران روزانم صبر و ہجران گدائی می کند و راندگیست (دولہ</p>	<p>استغنا زون استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از فضل صفہائی سند آورده کہ معنی بے پروائی</p>

<p>(۵) بارہمت ہرہشت طبع را خورد کردینہ برپرخ استغنا استغنا عشق نہ (ارو) استغنا گوید (۵) گزند آشنای عشوہ سازان نہ کہ کرنا۔ بے پروائی کرنا۔ بے پروا ہونا۔ امیر نے ذیل لفظ (استغنا) کی مثال دی ہے (میر) استغنا کروں استعمال۔ مرادف استغنا کام ہوے ہیں سارے ضلع ہر ساعت کی بہت سے نہ استغنا کی جو گئی اس نے جون جون میں ابرام کیا ہے استغنا ساختن استعمال۔ یعنی بی نیازی دکنہ (ارو) دیکھو استغنا ساختن -</p>	<p>بی پروائی کر دینا است و متغنی شدن چنانکہ ہوس غنمن استغنا سازندہ (ارو) استغنا کرنا بے پروائی استغنا کروں استعمال۔ مرادف استغنا گذشت صاحب اصفیٰ ذکر این کردہ و از شاری تبریزی سند آورده (۵) اندک استغنا می او رادل خون کندہ کہ بقدر حسن استغنا کند کس چون استغنا ساختن استعمال۔ یعنی بی نیازی دکنہ (ارو) دیکھو استغنا ساختن -</p>
<p>استفادہ لغت عرب است کسر اول و سوم بقول صاحب اصفیٰ و منتخب معنی فائدہ گرفتن فارسیان این را معنی حاصل بالمصدر (طلب فائدہ) استعمال کنند و با مصداق فرس مرکب ہم کہ در لغات می آید (ارو) استفادہ۔ بقول امیر۔ عربی۔ مذکر۔ نفع اٹھانا۔ فائدہ حاصل کرنا (میر) (۵) سب محو استفادہ ہیں کلک حضور سے پہلے ہیں جانب شجر میوہ دار ہاتھ</p>	<p>استفادہ کروں استعمال۔ صاحب اصفیٰ میں اسکی سند نقل فرمائی ہے (ناسخ ۵) استفادہ ذکر این کردہ و از خزین اصفہانی سند آورده کہ معنی طلب فائدہ کروں است (شر) درد اس ہو اگر برسوں رہے شک آب میں نہ اوجہی کثیر از فاضل استفادہ می کردند (ارو) استفادہ نمودن استعمال۔ مرادف استفادہ استفادہ کرنا۔ امیر مغفور نے لفظ استفادہ کے ذیل کروں است کہ گذشت صاحب اصفیٰ ذکر این</p>

کر دہ دازخین مہمانی سدا آورده (نشر) بعض مراتب رازیشان تہفادہ نمودہ (ارو) بیکو تہفادہ کردن
استفاضہ | انت عزیت بکسر اول رسوم۔ و بقول صاحب اصنی یعنی فیض گرفتن و غیر مستحق
 و بقول صاحب منتخب یعنی پراگندہ و فاش شدن ہم۔ فارسیان ہم این را یعنی حاصل بالہ بدر
 اول الذکر استعمال کنند یعنی فیض طلبی و فیض یابی و ہم بامصدر فرس مرکب ساختہ یعنی مصدری
 گیرند کہ در محفاتی می آید (ارو) استفادہ۔ و بیکو استفادہ۔ امیر مغفور نے استفادہ کو ترک
 فرمایا ہے اس لئے کہ اردو میں مستقل نہیں ہے اس کے عوض استفادہ انہیں معنوں میں مستقل
 ہے۔ اور فیض طلبی اور فیض یابی اس کا خالص ترجمہ ہے۔

استفاضہ نمودن | استعمال۔ صاحب صفی یافتن است (نشر) استفاضہ انوار آثار
 ذکر این کردہ داز نصیر مہدانی سدا آورده کہ آن منتخب مجموعہ لیل و نہار می نماید (ارو)
 دوران استعمال این معنی فیض خواستن فیض چاہنا۔ فیض پانا۔

استفان | بکسر اول و ثالث بقول صاحب اند بجا الہ فرنگ فرنگ (۱) یعنی رودخانه و (۲)
 ہارگل و گلدستہ کہ بہنگام عروسی بجا بر بند۔ دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این نکرد صاحب کہ نہ تحقق
 ترکی زبان است این را لغت ترکی گفتہ معنی اکیل العروس و بدین وجہ کہ این قسم اکیل در
 عروسی از گل و ہار ہای گل میا زلفا ریان بدین معنی استعمالش کردہ باشند و معنی اول تامل است
 وحیف است کہ سندی پیش نشد (ارو) (۱) تندی۔ موتث (و بیکو۔ ارغا) (۲) دولہن یا
 دولہ کاوہ تاج جو پہول کے ہارون اور پہولون سے بنایا جاتا ہے۔ ہنود میں اسوقت تک رائج
 ہے لیکن مسلمانان ہند نے اسکو سہرہ سے بدل دیا ہے۔

استفسار لغت عربست بکسر اقل و سوم۔ بقول صاحب آصفی و منتخب پریدن و طلب بیان کردن فارسیان استعمال این مبنی حاصل بالمصدر یعنی طلب بیان و معنی مصدری بالمصدر و فرس مرکب کرده اند کہ در لغتحات می آید (ارو) استفسار۔ بقول امیر۔ عربی مذکر۔ دریافت کرنا۔ پوچھا۔ آپ کا مقصد حاصل بالمصدر سے ہے (مسرور سے) کیا تم نے تو حال دل نہ استفسار ہوئے سے پڑی تھی کیا بچہ کرتا جو میں اظہار ہوئے سے ہے

استفسار فرمودن استعمال۔ صاحب این کردہ و از عالی شیرازی سند آورده کہ مراد آصفی ذکر این کردہ و از عالی شیرازی سند آورده (استفسار فرمودن) است (نثر) ازین مقولہ کہ استعمال این در ان معنی استفسار کردن و تفسیر چه استفساری کنی کہ از انجن فیہ نیست (ارو) استفسار خواستن است (نثر) از کیفیت خان بہادر کرنا۔ و بگو استفسار فرمودن۔

استفسار فرمودن استعمال۔ صاحب آصفی کرنا۔ امیر مغفور نے بذیل لفظ استفسار اسکی مثال نقل فرمائی ہے (علق ۵) کچھ کسی نے کیا جو مرادف استفسار فرمودن و کردن است (نثر) استفسار نہ تحقیقان کا مرض کیا اظہار نہ بلکہ جلال را ب عظمت و جلال انزیدی ہمال قسم دادہ استفسار کردن استعمال۔ صاحب آصفی کرنا۔ (ارو) استفسار کرنا۔ و بگو استفسار فرمودن

استقامت بکسر اقل و سوم و فتح میم لغت عرب است۔ بقول آصفی و منتخب راست شدن و راست ایستادن۔ فارسیان این را معنی استادگی استعمال کنند کہ حاصل بالمصدر است و از استقلال و ثبات قدمی و پایداری ارادہ کنند چنانکہ صاحب گوید (۵) استقامت را

و شست سرایه لغزش ستانه می دانیم باز (انوری ۵) بر استقامت تو حال بر بسط زمین نیز بر
 آسمان کف کف الخفیب کرد و دعا (وله ۵) رونق ملک و استقامت دین نیز و اتم از قوت
 ستین تو باو (ارو) ثابت قدمی - نوشت - امیر مقور نے استقلال کو انہیں مفون میں لکھا جو
 (سودا ۵) روز میدان قدم اپنا تو جهان کا رستہ ہے ذکوہ کا سینہ چمٹ و یکہ ترا استقلال نیز

استقامت طلبیدن	استعمال یعنی استقلال	استقامت گرفتن	استعمال - صاحب صفی
و ثابت قدمی خواستن - صاحب آصفی از علوی سند ذکر این کرده و از نظامی گنجوی سند آورده که در آن آورده (نثر) استقامت از نظامی طلبیم (ارو) یعنی قائم پایدار شدن است (۵) سخن چون ثابت قدمی چاہنا - گرفت استقامت بمن نیز اقامت کند تا قیامت بمن			

استقامت فرمودن	استعمال - صاحب	ارو) قائم ہونا - پایدار ہونا -
آصفی ذکر این کرده و از خسرو سند آورده که در آن یعنی قیام فرمودن است و ثابت قدم بودن (۵) ذکر این کرده و از عالمی شیرازی سند آورده که در آن ای ماه دو ہفتہ یکہ این سوی گرای نہ یکس نمہ استعمال این یعنی قیام کردن است و پای نشودن - استقامت فرمای (ارو) قیام کرنا - قائم رہنا - ثابت (نثر) در دامن کوہی مانند نگلی با کمال پایداری استقامت قدم رہنا - و رزیدہ (ارو) قائم رہنا - جمار رہنا -		

استقبال	النت عرب است بکسر اول و سوم - يقول صاحب آصفی و ہمار بہ پیشوارفتن و قبول
صاحب منتخب پیش باز رفتن و رو بچیزی آوردن و پیش آمدن فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر کنند یعنی پیشوائی و با مصداق رفرنس بمعنی مصدری (ظہوری ۵) کعبہ دار قضان استقبال	

ابروہ جلوه ہای محل قربانیاں: (دہ ۵) خزان آرد با استقبال از ہر خار گلزاری نہ اگر آید صغیر
 بلیں باز نفس بیرون: (ارو ۱) استقبال بقول امیر - عربی - مذکر - پیشوائی تینیم کسی آئیوںے
 کے لینے کو آگے بڑھنا (منظر ۵) انکا آنا تھا کہ آنا دل کا نہ اور سے اور ہوا اپنا حال نہ در دل
 میں سپے تعظیم اٹھا نہ ہوش نے جا کے کیا استقبال نہ

استقبال کردن	استعمال - صاحب آصفی	من: (انوری ۵) طبعش استقبال حاجت
ذکر این کردہ و از سعد قتی سند آورد کہ بر منی	بدان سرعت کہند نہ کا نذران نسبت زمان گوپی	
پیشوائی کردن است (۵) میر دم از شہر آتا	مقتدی می رود: (ارو ۱) استقبال کرنا - دیکھو	
بسکہ رویم در قیامت نہ میتوان ہنگام فتن کردن استقبال	استقبال جس پر اسکی بندہ ہے -	

استقرار

افت عزت بکسر اول و سوم - بقول صاحب آصفی و منتخب آرام گردن فتن و ثبات
 شدن - فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمدد رکند یعنی قیام و استعمال و پایداری و بصواب
 فرس ہم کہ در خطبات می آید (ارو ۱) قیام - مذکر - استعمال مذکر - پایداری - موث -

استقرار بودن

استعمال بمعنی قیام و قرار بودن

ذکر این کردہ و از ابو الفضل سند آورد کہ بر منی

چنانکہ صاحب گوید (۵) دولت سنگدلان با قیام پذیرفتن و قرار گرفتن است (شعر) در وطن
 نبود استقرار پس از کوه تبخیل روان می گرد و تدریس فرمان رویان والا شکوہ غبار کاغذ و ہجران
 (ارو ۱) قیام ہونا - مذکر - جیسے دولت دنیا انطباع استقرار یعنی پذیرد (ارو ۱) قائم ہونا
 کو قیام نہیں ہوتا

استقرار پذیرفتن	استعمال - صاحب آصفی	استقرار و زریدن
		استعمال - صاحب آصفی

<p>و گر این کرده و از عالمی شیرازی سند آورده که معنی قیام است کردن است (نشر) غازیان منصور جای مذکور را کرده و از خسر و سند آورده که استعمال این در آن معنی قرار بدست آورده است و زید مذکور (ارو) است بقاعده آثار چهار استقاریافته (ارو) قرار یابانامه</p>	<p>استقربلا بقول برهان و هفت بضم اول و ثالث و ثانی تحتانی رسیده و لام بالف کشیده نام بدل بوده تورانی در لشکر افراسیاب - صاحب سروری فرماید که نام ترکیت از بارزان لشکر افراسیاب صاحب مؤید هم این را بذیل لغات فرس جادوده به تحقیق این مرکب است (از است) که معنی تفسیر ژنده یا زنده باشد که گزشت و مجازا معنی بزرگ گرفته باشند و قیلا بقول صاحب لغات ترکی که بر (قیلا قیلا) نوشته بفتح کسر و قاف و فتح لام بالف و تنفی معنی کرده گزیده پس معنی (استقربلا) بزرگ کرده و کنایه باشد از شخصی که در وصف خود قابل تعظیم است - همین باشد و به تسمیه این و جادو دارد که معنی فعلی است گروه) باشد که (است) بمعنی ستایش هم گزشت اندرین صورت اسم فاعل ترکیبی باشد بمعنی ستایش گروه دارند یعنی مدوح گروهی و الله اعلم پس بصورت اول باید که بفتح خوانیم و بصورت ثانی با کسر آنچه با تفعیل شهرت دارد و تصرف اهل زبان است از قبیل غلط العوام (ارو) استقربلا - ایک بدلوان ترک کا نام - همچو لشکر افراسیاب من تمام - مذکر -</p>
<p>است کردن استعمال - بمعنی توقف کردن (است) بیان کرده ایم که گزشت (ارو) اسند این از کلام مولوی منوی بر معنی توقف لفظ توقف کرنا - مظهرنا -</p>	<p>استل بقول صاحب شمس باقل مسور و ثانی زده و ثانی فوقانی مفتوح بر که و آنگیز رانامه</p>

و از استخر نیز مانند فرماید که لغت فارسی است - صاحبان جهانگیری برهان جامع هم ذکر این کرده اند و گوید که در محاوره معاصرین عجم استعمال این متروک است اگر چه و دش در زمانه سلف تسلیم کنیم خیال ما ما خود است از لغت سنسکرت که (ستهل) و (سیتل) بقول صاحب ساطع بکسر اول بمعنی سیر و تنگ آمده فارسیان زیاد الف و صلی در اول و حذف های هوزیای تیحانی (اتسل) بمعنی تالاب و استخر متصل کرده باشند و الله اعلم بحقیقه الحال - خان آرزو در سراج فرماید که اصل این استخر مخفف استخر - و بقاعده فارسیان رای اهل به لام بدل شد همچون (چار) و (چال) (ارو) و یکجو استخر کے پہلے معنی -

استم | بقول برهان و جامع جهانگیری و هفت و شمس و رشیدی بکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و میم ستم و جو ر و ظلم را گویند - خان آرزو در سراج فرماید که همان ستم است - صاحب ناصری از منوچهری سندی آورده (س) آخر دیری مانند ستم استگمان پذیرانکه جهان آفرین دوست ندارد ستم و صاحب سروری فرماید که بخذف همزه (ستم) هم آمده بخجالتش (استم) اصل است و (ستم) بخذف همزه مخفف آن - بخجالتش ما تنصیه بالعکس است یعنی (ستم) اصل است و در (استم) الف و صلی در اولش آورده اند و معاصرین عجم هم تائید قیاس ما کنند و الله اعلم (ارو) ستم - بقول صفیه مذکر - علم - جو ر - جفا - بیداد -

استماع | بقول بهار و آصفی گوش فراداشتن مؤلف گوید که لغت عربت بکسر اول و ستم و بقول صاحب منتخب گوش داشتن فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر استعمال کنند و با مصداق فرس بمعنی مصدری که در لطافات می آید (انوری س) از استماع شرح مقامات حسن توپه قانون

عمر خویش کند اختصار لگ (اردو) سماعت - بقول آصفیه (عربی) اسم مثنوی - شنوائی
جیسے "وہاں کسی کی سماعت نہیں ہوتی"

استماع اقامت (اردو) استعمال - صاحب آصفیہ (اردو) زہد نوای شری
این کردہ و بسند پی نبرده معاصرین عجم ازین (اردو) تو چون استماع کردہ برخواست چھو شعلہ و طرح
اند و بنیال ماسماع او میش نیست - طالب سند (عربی) صاحب غم عرفی شریف
باشیم - اگر خواہید کہ استماع سخنهای جان گداز کنید

استماع فرمودن (اردو) استعمال - یعنی سماعت (اردو) دیکھو استماع فرمودن -

باشد - چنانکہ انوری گوید (اردو) سوز و لطف تو گداز استعمال - مرادف استعمال

استماع فرمایند بدان دقیقه کہ آن مینما کہم تقریر فرمودن است کہ گذشت - صاحب آصفیہ ذکر
(اردو) سماعت کرنا - بقول آصفیہ - سنا - توجہ این کردہ و از نشی صفہائی سند آوردہ کہ نامش
سکندرش و مولف تاریخ عالم آراست (فقہ)
کرنا - کان لگانا -

استماع کردن (اردو) استعمال - مرادف استماع (اردو) از بعضی غازیان کہ دران جنگ گاہ حاضر بودہ اند
فرمودن است - صاحب آصفیہ ذکر این کردہ و (اردو) دیکھو استماع فرمودن -

استماع اول (اردو) استعمال - مد و خواستن - لغت عربیست کبر اول و سوم فارسیان
این را بمعنی حاصل بالمصدر استعمال کنند و بالمصدر فرس بمعنی مصدری کہ در ملحات می آید (اردو)

استماع - بقول امیر - عربی - مثنوی - مد و چاہنا - (فقہ) ہکوادون سے استماع کی حاجت نہیں
استماع کردن (اردو) استعمال - صاحب آصفیہ ذکر این کردہ و از کلام صاحب سند آوردہ بمعنی مد و طلب

کردن است (س) این غزل را پیش ازین هبله ذکر این کرده و از ابو الفاضل سند آورده که مراد
 انشا کرده بودنه صاحب از روح فغانی دیگر استمداء (استمداء کردن) است (نشر) هر چند عارض است
 کردنه (اردو) مد و چاهنا - استمداء کرنا - استمداء نمود توجه نفرمودیم (اردو) دیکهو
 استمداء نمودن | استعمال - صاحب آصفی | استمداء کردن -

استن | بقول برهان ورشیدی و ناصری و هفت بضم اول و ثالث و سکون ثانی و نون سینون
 عمارت را گویند صاحب جامع گوید که معنی ستون و عمارت است نه خان آرزو در سران فرماید که
 این مخفف (استون) است بجذف واو و (ستون) مخفف (استون) بجذف الف - صاحب
 سروری از مولوی معنوی سند آورده (س) استن این عالم ایجان غفلت است نه هوشیارمی
 جهان را آفت است نه (وله از رشیدی ر) استن خانه آمد و چنین نه مؤلف گوید که بنیل
 ماضی این (استهان) است سنکرت است که بقول صاحب ساطع لفتح اول یعنی جای و مکان
 آمده و بجذف الف اول (ستهان) هم بهمین معنی است - فارسیان بقا عده خود الف و دوم
 را به و ا و بدل کردند همچون (تاغ) و (توغ) و بای هوز را حذف چنانکه (گیا) و (گیا) و (هین)
 را بجای آن برای رکن و پیلایه مکان استعمال کردند اندرین صورت ستون بجذف الف اول مخفف
 (ستون) باشد یا بمبدل (ستهان) و (استن) بجذف واو و مخفف (استون) معنی مباد که حذف واو
 در قاعده فارسی مذکور است چنانکه (خاموش) و (خامش) آنچه فتح اول بضمته بدل شد نتیجه لب
 و هج ز بان است و عدم و قوف از اخذ ازینجا است که صاحب جامع درین لغت معنی حقیقی
 را هم ذکر کرده یعنی (استن) را بمعنی ستون و عمارت نوشته محققین دیگر بر اخذ این غور نفرمودند

دو او عطف را حذف کرده بر (ستون عمارت) قانع شدند و جا داد که فارسیان این را از زبان
 عرب گرفته باشند که (استن) بفتح اول ثانی بقول صاحب انند و متهی الارب و رختی با گویند
 که در پنج و نوبت آن تفرق باشند بر و نخی که از دور بشکل یکا لبد مردم نماید (انخ) و من و جبریت
 با ستون دارد اندرین صورت (استن) اصل باشد و (استون) مزید علیش که در استعمال فارسی
 او در میان بعضی کلمات زیاد و کند همچون (مغل) و (مغول) و (افغان) و (افغان) و (افغان)
 پس (استن) و (ستون) را بحدف الف اول مخفف (استن) و (استون) خیال کنیم و وجه
 تصرف و حرکت اول همان است که بالا مذکور شد مخفی مباد که (استن) بفتح اول و سکون سین
 مهله و کسرتای قرشت و سکون ذن بقول صاحب لغات ترکی معنی پائین آمده و (اوستن) تفخیم
 ضمه همزه و سکون سین مهله و کسرتای قرشت معنی بالا و بالای آن پس عجی نیست که فارسیان را
 را که علامت ضمه در ترکی است حذف کرده بمعنی ستون و رکن استعمال کرده باشند و آن خیریت
 که سقف مکان بالای آنست یا آنچه پائین سقف است و جا داد که فارسیان کسرتا را بضمه
 بدل کردند بوجه لاعلمی از ماخذ و باشند که فارسیان (استن) از لغت سنکرت (اتمبه) اخذ کرده
 باشند به تبدیل میم بانون که موافق قاعده فرس است همچون (کجیم) و (کجین) و (سم) و (نب)
 و بای موحده و بای هتور آخرد را حذف کرده باشند که این قسم حذف هم در فارسی آمده که (دوب)
 را (دم) کردند و (گیاه) را (گیا) و الله علم بالصواب - اندرین صورت (استن) اصل باشد
 و (استون) زیادت او در میان کلمه مرادش همچون (مغل) و (مغول) و (افغان) و
 (افغان) (ارو) تهم - بقول آصفیه هندی - اسم مذکر - کیم - ستون - پیلایه -

استناد | کبر اول وسوم ننت عربیت - بقول صاحب اصفیٰ منتخب پشت بخیزی وادون وپنا
 کسی بردن - فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر استعمال کنند و بمعنی طلب سند ہم کہ معنی حجاز است
 و بالمصدر فرس مرکب کرده بمعنی مصدری گیرند کہ در لطحات می آید (انوری ۵) استناد و لنگرش را
 ماہ باد انیم دست نہ و اندرو پو ستہ عالی سند دستور باد (ارو ۷) استناد - اردو میں مشتعل ہے بمعنی
 طلب سند - موت - جیسے "ہم نے حضرت امیر مغفور کے کلام سے استناد کی ہے" (تسلیم ۵)
 نہ غیر کی ہے تصدیق یا دکی ہوتی نہ ہمارے حال ہی سے استناد کی ہوتی نہ صاحب تذکیر و تائید نے
 اس کا ذکر کیا ہے - صاحب آصفیۃ اور امیر مغفور نے اسکو ترک نہایا ہے - (نہین مخون میں (سند دینا)
 اور سند لانا) مشتعل ہے صاحب آصفیۃ نے اس کا ذکر کیا ہے اور بمعنی حقیقی کا ترجمہ - بقول صاحب
 آصفیۃ (پناہ لینا) اس کا حاصل بالمصدر (پناہ گیری اور پناہ جوئی)

استناد کردن | استعمال - صاحب اصفیٰ
 سند گرفتن - چنانکہ "مادرین مخصوص
 ذکر این کردہ و از خسر و سند آوردہ کہ (۱) بمعنی پناہ
 گرفتن است (نثر) بعد از ان شکستہ چند را کہ سند (۱) پناہ لینا - (۲) سند لانا - و یہ کہو فرنگ
 بدان حکومت کردہ اند بلابلت عدل مظاہرت آصفیۃ - ہمارے میں استناد کرنا بھی
 فرمودہ (۲) بہ تحقیق ما از معاصرین عجم کہہ سکتے ہیں -

استنباط | کبر اول وسوم ننت عرب است - بقول صاحب اصفیٰ بیرون آوردن چیزی
 از چیزی و بقول صاحب منتخب بیرون آوردن آب و علم و مانند آن - فارسیان این را بمعنی
 حاصل بالمصدر بمعنی دریافت و اخذ استعمال می کنند و بالمصدر فرس بمعنی مصدری کہہ در لطحات می آید

(ارو) استنباط - بقول امیر - عربی - مذکر - نکالنا - اخذ کرنا جیسے (فقہ امیر) مجتہدین نے کمال احتیاط حدیث سے سائل کا استنباط کیا ہے ۔

(الف) استنباط کردن استعمال - صاحب اصطلاح بعین ہا استنباط سے گزشت ہر کس تو

(ب) استنباط نمودن آصفی ذکر این کرد (ب) بواسطت ملاحظہ امر کن آباہی

کردہ کہ معنی اخذ و دریافت کردن است و توضیح اعداد نامہ کہ ارشد اولاد اند استنباط تو نمود ہدائی سند آورده (الف) بر صفت ضمیر دقیقہ پذیر کہ نمود (ارو) استنباط کرنا - دیکھو لفظ استنباط

استنبوب اکبر اول و فتح نامی فوقانی و ضم نون - بقول صاحب ناصری ثم درخت

نارنج و ترنج و لمبوست کہ پوہ مذکورہ باشند و بعد از پوہ مذکورہ باشد - دیگر کسی از محققین

ذکر این نکرد مؤلف گوید کہ این را مرکب از (استن) و (ب) گیریم - استن - تبدیل تسم

کہ گزشت از قبیل (پام) و (پان) کہ میم بہ نون بدل شود و (ب) بقول برہان معنی فروش و بٹا

است پس معنی لفظی (استنبوب) فروش تسم باشد و مجازاً بمعنی ہمہ تن کردہ و زشت و عجبی

نیت کہ جز اول این (شکن) باشد بمعنی شکن و بقاعدہ فروش شین مجسمہ بہ بین مہملہ بدل شد -

چنانکہ (شار) و (سار) و کاف عربی بہ نامی فوقانی همچون (چاشکدان) و (چاشت دان)

پس (استنبوب) بمعنی فروش شکن - گزشت کنایہ از میوہ خاص کہ بر پوست آن شکن نامی

بیار است - و اللہ اعلم - (ارو) نارنج اور ترنج اور لمبو کے پوہی درخت کا پہل

میں پر پھریان کثرت سے ہوتی ہیں - مذکر -

استنبہ | بقول برہان بانون بر وزن اشکنبہ (۱) ہر چیز زشت را گویند مطلقاً -

و (۲) صورتی باشد بغایت که این نظر که طبع از دیدش رمان و هراسان گردد و (۳) سنگینی را گویند که در خواب بر مردم افتد و بجزای کا بوس خوانند و (۴) بمعنی دیو هم آمده که مقابل پرست - و (۵) مردم دلیر و صاحب قوت و قوی باز و را نیز گفته اند - صاحب ناصری بر معنی اول تا و از حکیم سنائی سدا آورده (۵۷) صحبت عام آتش و نپه است پذیرشت روی و تباها به است و فرماید که بجذف الف (ستنبه) نیز آمده - صاحب سر در می ذکر معنی اول و چهارم و پنجم کرده از دوم و سوم ساکت و بقول رشیدی (۶) بیار و رشت و جفا کار و مغبوض و نسبت معنی اول بر کرده قناعت کرده مؤلف گوید که (استنبه) مبتدل (استم) باشد که به معنی جور و ستم گذشت و تبدیل میم با (نون و بای موحده) می شود همچون (دم) و (دنب) پس بای نسبت بر آخوش زیاده کرده (استنبه) کرد بمعنی چیزی یا کسی که منسوب به ظلم و ستم است معنی جفا کار - پس معنی ششم حقیقی باشد و دیگر معنی معانی مجاز آن - صاحب هفت این را بجا بای موحده (استنبه) نوشته و صراحت حلیه لفظ با همه معانی بیان کرده بر بان کرده با مقابله اتفاق محققین که بای عربی را حرف پنجم این لغت نوشته اند ترک آن را تا سراج هفت خیال کنیم و سند سنائی هم بوی خیال است و خان آرزو در سراج همین لغت را (استنبه) بدای تحتانی سوم و نون پنجم بدون بای موحده بر وزن (اشکینه) نوشته ما این را هم غلطی است دانیم که سلسله ردیف الفاظش تا سید خیال مامی کند تصفیه کاوش بجای خودش کنیم - (۱) هر بدنا چیز - مؤتش - (۲) بدنا او رکروه صورت - ژر وانی شکل - مؤتش (۳) کا بوس - بقول آصفیه - (عربی) اسم مذکر - ایک مرض کا نام جس میں آدمی کو حالت

خواب میں یہ معلوم ہوتا ہے کہ کسی شخص نے اسے دبا لیا۔ اور اسکی ہیب شکل سے ڈر کر آواز نکالتا ہے اور اسکے بوجہ سے گویا پس جاتا ہے اصل میں یہ صرع کا مقدمہ ہے فارسی واسکو (سکاچہ) کہتے ہیں اور ہندی میں (جکڑا) مؤلف کہتا ہے کہ صاحب برہان نے (سکاچہ) کا ف عربی سے لکھا ہے (سم) ویو۔ بقول آصفیہ فارسی اسم مذکر پریون کے مرد جن۔ بہوت (۵) دلیر۔ بقول آصفیہ۔ فارسی۔ نڈر۔ بے خون۔ جری بہادر (۶) ظالم۔ بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر۔ ظلم کرنے والا۔ جفا کار۔

الف) استنطاق | انت عربت کبر اول و سوم۔ بقول صاحب منتخب معنی سخن گفتن خواستن و ار کسی سخن بیرون کشیدن۔ در محاورہ معاصرین عجم معنی باز پرس و جواب دعویٰ مستعل۔ صاحب بول چال۔ سچوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کردہ و۔۔۔ (ب) استنطاق شہود | یعنی سوالات جرح آورده و انوری ہم الف را استعمال

کردہ (۵) پیش کرد کہ پیش راند شد فی شرح و بسط سخن باستنطاق (۶) (ار و) الف باز پرس۔ بقول آصفیہ موت۔ پوچہ گچہ۔ جوابدہی۔ تحقیقات۔ جواب دعویٰ۔ بقول صاحب آصفیہ۔ اسم مذکر۔ قانونی اصطلاح میں مدعی علیہ کا تحریری جواب (ب) جرحی سوالات۔ صرف جرح ہی انہیں ممنون میں مستعل ہے۔ بقول آصفیہ قانونی اصطلاح میں اعراض گرفت۔ رد و قدح (الح) وہ سوالات جو حاکم یا فریقہ نامی کی جانب سے شہود یا فریقہ مقدمہ پر کئے جاتے ہیں۔ اس غرض سے کہ اسکا بیان مجروح ہو اور حقیقت حال کہئے۔

استنبه | صاحب هفت بصراحت کسر اول و سکون سین مهمله و فتح ثمانية فوقانی و نون و های مدوره زده پهر پنج معانی (استنبه) نوشته که گذشت و (استنبه) - ترک کرده ما جهان با ذکر این کرده ایم که تسامح صاحب هفت بیش نیست و دیگر کسی از محققین فرس مؤید صاحب هفت نشد (ارو و) و بگو (استنبه)

استوار | بقول برهان و سراج و جامع و هفت و شش و (دوری و پهلوی) بضم اول بر وزن خوشگوار (۱) بمعنی محکم و مضبوط و (۲) مستعد و این و (۳) بمعنی باور - بهار بر معنی اول و سوم و تاج صاحب ناصری که از اهل زبان است فرماید که استوار و استوان بمعنی مصدری اول و دوم است **مؤلف** گوید که تسامح اوست - صاحب جهانگیری برای هر سه معنی بالا سنا آورده (مسعود سعد) **۱** پایدار و استوار است از تو دین و مملکت بی پایدار و پایدار و استوار و استوار (حکیم نائی) **۲** این نه شرط مومنی باشد که در ایمان تو بی حق می خائنی نماید خاک و سرگین استوار (کمال اسمعیل) **۳** هر آن فریب که از عشوه لبست در یارم بی مرار ساده دلی استواری آید بصراحت کند که (استوار) درین شعر بمعنی باور و داشتن است - **مؤلف** گوید که درین شعر استعمال (استوار) آمدن است - همه محققین در مصرع دوم این (استواری باید) نوشته اند ما از شمس اللغات تصحیح کرده ایم - صاحب سروری بذکر هر سه معنی برای معنی سوم از شیخ سعدی سند دهد **۴** ای که می گویی خردیه یا روان به من بگویم که تو داری استوار (آدمی را عقل باید در بدن بی زنده جان و رکالبد دارد و حار به صاحب کنز این را کسر اول نوشته **مؤلف** گوید که این مرکب است از (ست) و (وار) است - بقول صاحب ساطع بالفتح بربان سنکرت بمعنی زور و قوت و خوبی

و فیلیت و راستی و صداقت و معنی راست و فی الواقع آمدہ و (وار) و فارسی معنی رسم و
 عادت و مانند دیانت و صاحب و خداوند - کذا فی البرہان - پس فارسیان الف وصلی اقل
 این آورده (استوار) کردند و تحقیق ما حد تقاضی آن است کہ این را با الفتح خوانیم آنچه فارسیان
 با الفتح گرفته اند و تحقیق ایشان باشد بعد ہم علم ماخذ (ارو) (۱) استوار - بقول امیر - عربی معنی
 مقصورہ طرد پایدار - ہماری را سے میں غلطی کتابت ہے جو (فارسی) کو (عربی) کہہا (رکش) (۲)
 حلقہ رکھا سے گل کب اسطرح تھے استوار پڑشتہ الفت ہوا ز بخیر پایے عنذلیب (۳) امین -
 بقول امیر (عربی) امانت دار - متمد (آتش) (۴) کیا دجال کو پیوند خاک اقبال مہدی نے پ
 خدا کے فضل سے خان گیا آتش امین آیا پ (۳) باور - بقول آصفیہ فارسی - اسم مذکر یقین
 بہر و سا - اعتماد - اعتبار - (امیر) آنکھ انکی پھرے مجھ سے یہ باور نہیں آتا پکی صنف
 سے بیار کو چکر نہیں آتا

<p>استوار آمدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ و اند بر چاچی سند آورده کہ معنی</p>	<p>استوار آمدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ و اند بر چاچی سند آورده کہ معنی</p>
<p>ذکر این کردہ کہ معنی باور آمدن است و سند این پایدار واقع شدن است (۵) سہراے</p>	<p>ذکر این کردہ کہ معنی باور آمدن است و سند این پایدار واقع شدن است (۵) سہراے</p>
<p>ہمان است کہ بر معنی سوم فقط استوار از کمال حاصل کبریات را ز گردون حلقہ در باد پکہ بنیاد طرب</p>	<p>ہمان است کہ بر معنی سوم فقط استوار از کمال حاصل کبریات را ز گردون حلقہ در باد پکہ بنیاد طرب</p>
<p>گذشت (ارو) باور آنا جیسے "جھکو باور" آباد ملکت استوار افتادہ (ارو) استوار</p>	<p>گذشت (ارو) باور آنا جیسے "جھکو باور" آباد ملکت استوار افتادہ (ارو) استوار</p>
<p>ہنیں آتا کہ آپ نے ایسا کہا ہو "دیکھو استوار" واقع ہونا -</p>	<p>ہنیں آتا کہ آپ نے ایسا کہا ہو "دیکھو استوار" واقع ہونا -</p>
<p>کے تیرے معنی کا ترجمہ جس میں اسکی سند ہے استوار بند اصطلاح - بقول صاحب بحر</p>	<p>کے تیرے معنی کا ترجمہ جس میں اسکی سند ہے استوار بند اصطلاح - بقول صاحب بحر</p>
<p>استوار افتادن استعمال - صاحب آصفی و ضمیمہ برہان ترجمہ ربط است دیگر کسی ذکر</p>	<p>استوار افتادن استعمال - صاحب آصفی و ضمیمہ برہان ترجمہ ربط است دیگر کسی ذکر</p>

<p>این نکرد حیف است که سندان پیش نذر معاشر بمعنی قائم و مستحکم یافتن است (هـ) اگر این غم سکوت می ورزند (اردو) ربط - بقول امیر (عربی) اسم مذکر - بندش - لگا و - علاقه - تعلق - (اردو) قائم بانا جیسے - جسے عورتوں کو دعدہ پر قائم نہیں پایا -</p>	<p>استوار بودن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از قاعده ای گونا بادی سند آورده که بمعنی مستحکم بودن است (هـ) حصاری درین ملک بود استوار این که زوطغه بطق نیلی حصار بی (اردو) استوار ہونا - استوار رہنا -</p>
<p>استوار ساختن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از قاعده ای شیرازی سند آورده که بمعنی مستحکم کردن است (نثر) مخرمان کعبہ مقصود کند ما چون حل المثنیٰ رشتہ اعتقاد استوار ساختہ (اردو) استوار کرنا - مستحکم کرنا -</p>	<p>استوار داشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از خسرو دہلوی سند آورده که بمعنی باور داشتن و باور کردن است سندی دیگر از سعدی شیرازی بمعنی سوم لفظ استوار هم گذشت (خسرو) خسرو گرت خیال پریشانی و ہدہ زنہارا استوار نداری کہ یار دوست نہ -</p>
<p>استوار شدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از ملا جامی سند آورده که بمعنی مستحکم و پدید آمدن است (هـ) شد بفر ز غم روزگار بی قاعدہ صحبت شان استوار نہ (اردو) استوار ہونا - مستحکم ہونا -</p>	<p>(اردو) باور کرنا - صحیح ماننا -</p>
<p>استوار کردن استعمال - صاحب آصفی این کرده و از اثر شیرازی سند آورده که مراد استوار داشتن است (هـ) کہتری آہمان سفید با افتادگان ذکر دیا</p>	<p>استوار دیدن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از نظامی گنجوی سند آورده که</p>

<p>در میان داری چو پرکار استوار بی (مولف) گو (س) ز رشید کرده بانی گمش کراست طاقت کہ از بین مصدر و سناست کہ بختزدمن او بکف استوار گیر و بیخیال ما (ب) استوار کردن پا بمعنی پافشردن یعنی این سند ثابت قدم شدن (جامی ع) پای مرا بقید (ب) استوار گرفتن دامن در کف</p>	<p>(۱۵۸۳)</p>
<p>وفا استوار کردن و است به تخصیص و جادار و کہ تعمیم هم از و پیدا (ج) استوار کردن رخنه بمعنی بند کردن کنیم چنانکہ بالف گذشت و رخنہ باشد چنانکہ صاحب گوید (س) نہ بستہ (ج) استوار گرفتن رکاب چنانکہ ز سخن آرمیدگی مطلب نہ کردہ رخنہ دیوار از کلام ظہیر سمرقندی پیدا است کہ بر (استوار استوار رخصت نہ گشتن می آید (ارو) (الف) مضبوط پکڑنا</p>	<p>(۱۵۸۴)</p>
<p>(د) استوار کردن فرش بمعنی فرش (ب) دامن مضبوطی سے تھامنا - دامن مضبوط گسترده و قائم کردن آن (ترسیدی شیرازی) پکڑنا - (ج) مضبوطی کے ساتھ رکاب تھانا تا فرش خاک بر آب استوار کرد (ارو) استوار گشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر (الف) دیکھو استوار ساختن (ب) ثابت قدم این کردہ و از ظہیر سمرقندی سنا آورده کہ یہ معنی ہونا - (ج) رخنہ بند کرنا (د) فرش بچھانا - (استوار شدن) است کہ گذشت (س) پا (الف) استوار گرفتن استعمال - صاحب ملک استوار گشت کنون نہ کہ رکاب تو استوار</p>	<p>(۱۵۸۵)</p>
<p>آصفی ذکر این کردہ و از فیضی سنا آورده کہ بمعنی گرفت نہ (ارو) دیکھو استوار شدن - چیزیں را با استحکام در قبضہ آوردن است - استوار ماندن استعمال - صاحب آصفی</p>	

<p>ذکر این کرده و از نئی غزنوی سند آورده که آصفی ذکر این کرده و از نظامی گنجوی سند معنی ثابت قدم ماندن است (ه) نیست آورده که معنی قیام داشتن و دیر پا بودن است عشق لازمی را در آن دل هیچکارینگو هنوز (ه) بوقت گل خدارا تو به بشکن پیکر که عهد اندر صفات خویش ماند است استوار پیکر گل ندارد استواری بی (ارو) دیر پا هونا (ارو) ثابت قدم رہنا - قائم رہنا - قیام هونا -</p>	<p>ذکر این کرده و از نئی غزنوی سند آورده که آصفی ذکر این کرده و از نظامی گنجوی سند معنی ثابت قدم ماندن است (ه) نیست آورده که معنی قیام داشتن و دیر پا بودن است عشق لازمی را در آن دل هیچکارینگو هنوز (ه) بوقت گل خدارا تو به بشکن پیکر که عهد اندر صفات خویش ماند است استوار پیکر گل ندارد استواری بی (ارو) دیر پا هونا (ارو) ثابت قدم رہنا - قائم رہنا - قیام هونا -</p>
<p>استواری بقول بهای معنی محکمی که یای مصداق صاحب آند رابر لفظ استوار زیاده کرده اند - صاحب آند و آصفی هم ذکر این کرده شد این در ملحقات که معنی استحکام گرفتن و مستحکم شدن است (ه) می آید (ارو) مضبوطی - بقول آصفیه که اندیشه جادو نگاهی گرفت بی نبای سخن استوار اسم مؤنث - استواری - استحکام - پایداری گرفت بی (ارو) مستحکم هونا - استحکام پانا استواری دادن استعمال - صاحب استوار هونا -</p>	<p>استواری بقول بهای معنی محکمی که یای مصداق صاحب آند رابر لفظ استوار زیاده کرده اند - صاحب آند و آصفی هم ذکر این کرده شد این در ملحقات که معنی استحکام گرفتن و مستحکم شدن است (ه) می آید (ارو) مضبوطی - بقول آصفیه که اندیشه جادو نگاهی گرفت بی نبای سخن استوار اسم مؤنث - استواری - استحکام - پایداری گرفت بی (ارو) مستحکم هونا - استحکام پانا استواری دادن استعمال - صاحب استوار هونا -</p>
<p>آصفی ذکر این کرده و از نظامی گنجوی سند آورده که معنی مستحکم کردن و استحکام بخشیدن است (ه) بر نهار خویش استواریش در آورده که معنی ثابت قدم شدن و ثابت ز جادویشان رستگاریش داد بی (ارو) استحکام قدمی کردن است (ه) سر انجام کاقبال عطا کرنا - مضبوط کرنا - یاری نمود بی بر آن عهد شاه استواری نمود استواری داشتن استعمال - صاحب (ارو) ثابت قدم هونا - جمار هونا</p>	<p>آصفی ذکر این کرده و از نظامی گنجوی سند آورده که معنی مستحکم کردن و استحکام بخشیدن است (ه) بر نهار خویش استواریش در آورده که معنی ثابت قدم شدن و ثابت ز جادویشان رستگاریش داد بی (ارو) استحکام قدمی کردن است (ه) سر انجام کاقبال عطا کرنا - مضبوط کرنا - یاری نمود بی بر آن عهد شاه استواری نمود استواری داشتن استعمال - صاحب (ارو) ثابت قدم هونا - جمار هونا</p>

استوان | بقول صاحب برهان و سراج در شیدی بضم اول و ثالث بر وزن بلبلان یعنی استوار است - صاحب جهانگیری و سروری این را مرادف استوار و بر سره معنیش شامل داند (زرتشت بهرام ۵) پذیرفتیم و بر دین استوانیم و بجز پیغمبر پاکش نخواهیم پذیرفتن یا این مبدل استوار است که فارسیان بقاعده خود رای جمله را با نون بدل کنند همچون (تار) و (تان) (ارو و) و بگو استوار -

است و بست | استعمال - بقول صاحب انند بجامه فرنگ در گنج فتح هنره و بای موهده و سکون سین لغت فارسی است بمعنی حالات و افعالات مؤلف گوید که از قبیل (بند بست) باشد که دوازده در میان دو کلمه آمده و با جماع امر و ماضی مطلق افاده معنی حاصل بالمصدر کرده چنانکه (بند بست) و (حبت وجو) ما از معاصرین عجم استعمال این بدون واد عطف بمعنی کار و بار شنیده ایم و ذکر این قسم حاصل بالمصدر بر لفظ (آموی) کرده ایم که در موهده گذشته - (ارو و) کار بار - بقول آصفیه - اسم مذکر بمعنی کام کاج -

استودان | بقول صاحب برهان و سراج و ناصری و هفت داند بضم اول و ثالث و دال بالف کشیده و بنون زده و دخمه و مقبره گبران - صاحب جامع گوید که این مرادف استودان باشد - صاحب برهان بر لفظ (ستودان) بدون الف اول صراحت فرموده که عمارتی را گویند که بر سر قبر آتش پرستان سازند و بمعنی گورستان هم آمده و دخمه نیز بمعنی جایکه مرده را در آنجا گذارند و بفتح اول هم آمده مؤلف خیال کند که این مرکب باشد از (استا) و (دان) استا همان تفسیر کتاب زندک بمعنی اولش گذشت که بالف فتح و باضم هر دو آمده - فارسیان بقاعده

خود الف و قوم را با ما و بدل کرده (استوکرده باشند) چون (تاغ) و (توغ) و پس از ان با کلمه
 (دان) مرکب کردند که (دان) بقول بر ان چون در آخر کلمه آید افادہ معنی ظرفیت کند چنانکہ
 (قلندان) (دلتھوہ دان) و مانند آن - پس (استودان) مکانی باشد کہ (استا) را در ان محفوظ داند
 بلحاظ بزرگی آن جای کہ دفن است همچون مسلمانان کہ در بعض گنبد های اولیا و امرا و پادشاهان
 کلام مجید را بگذاردند تا متعینان آن مقام تلاوت آن کنند و جا دارد کہ این مرکب باشد از (استاد)
 و (دان) الف دوم به و او بدل شد و یک دال حملہ بوجه تکرار خذف - پس (استودان) بمعنی حقیقی
 جای و مکان استاد باشد کہ بعض فرق آتش پرستان لاشہ را در ان استادہ کنند و قسام طعمہ
 بالای سر و دوشمش گذارند و پائین آن مکان بدوی عمیق باشد کہ در احکام مذہب ایشان تدفین
 در خاک جائز نیست تا آنکہ جمعی از کرگسان در آید و گوشت و پوست آن لاشہ را بخورد و اجزای بقایا
 در قعر آن بدر و بریزد - بنیال ما و جہ تسمیہ آنرا لذلکہ بہتر از اول است (ارو) آتش پرستوں کا
 و ختمہ - جس میں لاشہ کو کسی مقامی پہاڑ سے استا کر دیتے ہیں - صاحب تصفیہ نے (فہم)
 کو ترک کر دیا ہے مگر زبان دانان اردو اسی کو استعمال کرتے ہیں -

استودان | بقول صاحب نوادہ بضم اول و فوقانی سائیش کردن - فرماید کہ (استا) و (سائیش)
 و (سائیش) حاصل بالمصدر است - و بقول صاحب موارد (است) و (استا) و (سائیش)
 و یکر کسی از محققین مصادر ذکر این نکرد - صاحب بحر عمج این را بدون الف (ستودن) بالضم
 و بالکسر آورده و جزین نیست کہ بر (ستودن) الف وصلی زیادہ کردہ اند ما بر معنی ششم لفظ
 (است) اشارہ بوی این کردہ ایم کہ (است) حاصل بالمصدر نیست و (سائیش) حاصل بالمصدر

(ستودن) و نسبت ماخذ این ہم ہمد آسجا اشارہ کردہ ایم و جادار دک (استا) را ہم زیادت الف
 زائد در آخر حاصل بالمصدر این گیریم کہ صاحب شمس بر (استا) بمعنی ستایش ہم نوشتہ کہ بجائش گذشت
 و ہر گاہ (است) بقول صاحب ساطع در سنسکرت بمعنی مدح و ثنا آمدہ پس عجبی نیست کہ فارسیان
 (است) را بخذف تائی فوقانی آخرہ (است) کردند و زیادت الف زائدہ (استا) ساختند و
 الف آخرہ را بقاعدہ خود با و بدل کردند بچون (تاخ) و (توخ) و برین ہم مصدر (اردن)
 را و آخرش آورده (استودن) بمعنی ستایش کردن گرفتند و جادار دک (استودن) از (است)
 وضع شد کہ (است) مخفف (استت) بہ فتح اول و ضم سوم باشد۔ ہر گاہ بعد خذف فوقانی دوم
 تائی مضموم باقی ماند۔ بضرورت ترکیب آن با علامت مصدر (واو) بوضض ضمتہ تائی فوقانی آوردہ
 و اتمہ اعلم۔ بآئی حال اصل این بجا طر اخذ بالفتح باشد و تصرف لب و لہجہ فارسیان است کہ باضم
 کردند (ار و و) سمر ہنا۔ بقول آصفیہ تعریف و توصیف کرنا۔

<p>استودہ بقول صاحب شمس یعنی ستودہ و معروف را بہ فارسی و مجہول را بعبری تعبیر کنند بہ و او پارسی نیز آمدہ۔ دیگر کسی از صاحبان تحقیق کہ در تلفظ حروف۔ استعمال مجہول اصلاً نکنند ذکر این نکرد و ضرورت ہم نہ داشت کہ اسم مقبول (ار و و) ستودہ۔ اس کا استعمال مفروض مصدر (استودن) است و بس۔ انجہ صاحب ہے۔ کہتے ہیں کہ "آپ بڑے ستودہ صفت شمس ہو اور فارسی نوشتہ مقصودش خیر این بنا کہ و او معروف است فارسیان در جمیع حروف موصوف ہیں۔</p>	<p>استور بقول بہان و ہفت و اتمہ و جامع و نامصری بضم اول و ثالث و سکون ثانی و</p>
--	--

و رابع و رای قرشت هر (چار پایی) را گویند عموماً و اسپ و استر را خصوصاً - صاحب سروری
بر معنی مخصوص قانع و از مولوی معنوی سند آورده (س) تا چند این استور تن کان کاه و حو
خواهد زمین پذیر چرخ راه لکستان از بهر او پر کاه شده مؤلف گوید که ازین سند ترمیم ثابت
می شود و تخصیص مجاز باشد بظاهر معلوم می شود که فارسیان بر لفظ (ستور) الف صلی زیاد کرده اند
ولیکن بنیال (ماستور) مخفف (استور) است و (استور) ماخوذ از استر زیادت و او باشد
در میان حروف یک کلمه همچون (منزل) و (منزل) پس معنی خاص اصل است و معنی عام مجاز
آن (ارو) چار پایه جانور - گهوژدا - خنجر - مذکر -

<p>(الف) استور بان استعمال - بقول مؤلف آورده و ذکر معنی اول (ب) کرده چنانکه ضمیمه برهان بابای ابجد بالف کشیده زان ناراینده را گویند ولیکن معنی ترکیبی آن خداوند کاتب شمس است که (ب) را به یای تحتانی نوشت ستور و نگارند و آن است صاحب شمس لغت صحیح الف است و پس - یعنی سائس این را به یای تحتانی بعضی بای مؤخره --- پس معنی اول الذکر - صاحب ضمیمه برهان بر</p>	<p>(ب) استوریان آورده فرماید که (۱) پرنده ایست که تباری سورش گویند و بضم رای موقوف (۲) درنده ستوران - صاحب اندر الف بحواله فرهنگ فرنگ گوید که سائس را گویند صاحب مؤید الف و ب هر دو را به یای</p>
<p>(الف) و هر دو معنی (ب) هیچ تعلق ازین ندارد و استور بان از قبیل شتر بان است و مخصوص است یا استر و مجازاً بمعنی خدمتی جمع چار پایان - چنانکه بر لفظ استور گذشت و وجه اختلاف اهل تحقیق خبر این نیست که غلطی</p>	<p></p>

<p>دست شویند - صاحب محیط بر (اخر) فرماید که و جمش (استرومان) بر دند و نیست معنی دوم اسم یونانی است و گویند تازی و بسیاری بحسب (ب) خیال ما نیست که کاتبین یا نگارگران (بحسب و بجر) (طیب الغریب) و به فارسی مطالع (دارنده ستوران) را بحذف الف (گاه گئی) و (خلال مامونی) و (علف گورخر) و (درنده ستوران) نوشتند - و ای بر تحقیق (کرته و شتی) و (مور) و (اسفم) و بهندی و چا طلبان که ذخیره مطلوب شان در هیچو حالت گنده بقول شیخ طبیعت آن گرم و خشک در دم است (ارو) چارپایون کا خدمتی نگهبانان و بقول تمیم مجازی گرم و خشک در آخر اول و در سائیس - بقول اصفیه - اسم مذکر - گهوڑے کی خدمت کرنیوالا - گهوڑے کا نگهبان -</p>	<p>در الما کردند و در بیان معنی - قیاس بسوی (استرو) و جمش (استرومان) بر دند و نیست معنی دوم اسم یونانی است و گویند تازی و بسیاری بحسب (ب) خیال ما نیست که کاتبین یا نگارگران (بحسب و بجر) (طیب الغریب) و به فارسی مطالع (دارنده ستوران) را بحذف الف (گاه گئی) و (خلال مامونی) و (علف گورخر) و (درنده ستوران) نوشتند - و ای بر تحقیق (کرته و شتی) و (مور) و (اسفم) و بهندی و چا طلبان که ذخیره مطلوب شان در هیچو حالت گنده بقول شیخ طبیعت آن گرم و خشک در دم است (ارو) چارپایون کا خدمتی نگهبانان و بقول تمیم مجازی گرم و خشک در آخر اول و در سائیس - بقول اصفیه - اسم مذکر - گهوڑے کی خدمت کرنیوالا - گهوڑے کا نگهبان -</p>
<p>استون بقول صاحب برهان و سراج و جامع و منافع کثیره دارد و متحقق نشد که این را در گیلان و ناصری و رشیدی بر وزن گلگون (۱) یعنی ستون باشد - ما ذکر ماخذ و تعریف کامل این بر (استون) بقول صاحب جامع الادویه (جبرکس) ایک دوا کا کرده ایم کہ مختف این گدشت - صاحب ضمیمه برهان فرماید که (۲) بزبان گیلان (اخر) را گویند که بداندند (اخر) پر اسکا بندی نام (میریا) کہہا ہے</p>	<p>استون بقول صاحب برهان و سراج و جامع و منافع کثیره دارد و متحقق نشد که این را در گیلان و ناصری و رشیدی بر وزن گلگون (۱) یعنی ستون باشد - ما ذکر ماخذ و تعریف کامل این بر (استون) بقول صاحب جامع الادویه (جبرکس) ایک دوا کا کرده ایم کہ مختف این گدشت - صاحب ضمیمه برهان فرماید که (۲) بزبان گیلان (اخر) را گویند که بداندند (اخر) پر اسکا بندی نام (میریا) کہہا ہے</p>
<p>استون متن بقول صاحب موارد و لغت ژند و پاژند است یعنی دیدن - صاحب جهانگیری در خاتمه کتاب بذیل دستور چهارم کہ متعلق بہ لغات ژند و پاژند است ذکر این بر همین معنی کرده و ما ذکر این بر (استون متن) - بهای عربی) کرده ایم کہ مرکب و چیزی از ماخذ ہم ہمدرا بخاند کو طاروی</p>	<p>استون متن بقول صاحب موارد و لغت ژند و پاژند است یعنی دیدن - صاحب جهانگیری در خاتمه کتاب بذیل دستور چهارم کہ متعلق بہ لغات ژند و پاژند است ذکر این بر همین معنی کرده و ما ذکر این بر (استون متن) - بهای عربی) کرده ایم کہ مرکب و چیزی از ماخذ ہم ہمدرا بخاند کو طاروی</p>

و یکجو استون متن کے پہلے معنی۔

(الف) استقوہ | بقول برہان دانند و ہفت شمس کبیر اول و صغیر ثالث و سکون ثانی و رابع و ما
(۱) یعنی مانده شدہ و طول و افسردہ و تنگ و (۲) ماندگی و تنگ آوردن - فرماید کہ بغیر اول ہم
درست است - صاحب ناصری بر معنی اول قافح و گوید کہ این را (ست) نیز گویند - صاحب جہانگیر
بدگر معنی اول از نظامی سند آورده (س) کہ آن خوبان چو استوہ آندندی بختابستان بر آن کوہ
آندندی بے صاحب رشیدی و سراج و جامع بر معنی اول اکتفا کردہ اند و معنی دوم را گذارشتہ - صاحب
سروری ہم مؤید معنی اول و از شاہنامہ سند بہ (س) از بس کان سپہ کوہ ما کوہ شدہ نیز انجورہ او کردہ
استوہ شدہ صاحب (وری و پہلوی) فرماید کہ معنی و اماندن و افسردہ شدن مؤلف گوید کہ عجیب است
کہ این اسم جاہل فارسی زبان باشد بمحققین فرس این را لغت فارسی نوشتہ اند و اورا سنہ غیر آن این را
نیافتمیم - جز این کہ صاحب سخندان فارس بذیل الف متحرک فرماید کہ (استوہ) بفتح الف و سین پہلہ و
سکون تہای فوقانی و فتح ہمزہ و واد و سکون ہای ہوز زبان سنسکرت ہر چہ شبنہ را گویند کہ تارگو
آن باقی مانده باشد همچون نان شبینہ کہ ترجمہ آن عبری (بانت) چنانکہ (خبر بانت) و لحم بانت) باشد
کہ فارسیان ہمین لغت سنسکرت را بہ تبدیل حرکات بعضی افسردہ استعمال کرده باشند - والدہ اعلم
بالاصواب - پس (ستوہ) بجذف الف و (استہ) بجذف واد و (ستہ) بجذف الف و اول و واد و
مخفف این باشد کہ بجای خودش می آید مخفی مباد کہ آنچہ صاحب برہان و بعض محققین دیگر این را
معنی دوم یعنی حاصل بالمصدر و مصدری آورده اند - ما این را تسلیم نمی کنیم کہ احتمال این از نظر ما گذشتہ
طالب شد باشیم و فارسیان ہمین لغت را با مصداق فرس مرکب کرده معنی مصدری ہم استعمال کرده اند

چنانکه

(ب) استوه آمدن | بمعنی افسرده شدن و عاجز آمدن و ---

(ج) استوه شدن | مرادف (ب) نداین از کلام نظامی و فردوسی بر (الف) مذکور

شد (ارو) الف - عاجز - بقول اصفیه (عربی) بسے پس - تنگ - مجبور (ب) عاجز آمدن
عاجز ہونا - بقول اصفیه تنگ آنا - یایوس ہونا - دق آنا - مغلوب ہونا -

استوی | بقول برہان و جہانگیری و جامع دہشت و سراج داند و شمس بقیم اول و ثالث

بر وزن برگوی ہرہ پشت را گویند بخمال ماورین نشت و او و یای تختانی آخرہ زائد است فارسی
(است) را کہ بمعنی استخوان میوه گذشت (استوی) کردہ برای ہرہ پشت خاص کردہ باشد - مثلاً

تو این و نگیری ذکر زیادت و او و یای تختانی کردہ است همچون (لیکن) و (ولیکن) و (پا) و (پاک)

یا اینکه (استی) را کہ بقول صاحب ساطع لفتح اول بمعنی (استخوان) است بہ تبدیل ہای ہوز زائد

(استوی) کردہ باشند اندرین صورت این قسم تبدیل خلاف قیاس باشد کہ مثال این از نظر نگاشت

و تصرف در اعراب ہم شدہ و این چیزی نیست کہ این قسم تصرف اکثر نظر آردہ و اگر خیال ما درست

نہا شد این را ہم باید فارسی زبان گیریم (ارو) مثلاً - بقول اصفیه (ہندی) اسم مذکر - ریشہ

کا و پری حصہ - ہرہ پشت -

استہ | بقول برہان و رشیدی بر وزن خستہ (۱) دانہ خرما و شفتا لوز زود آو و مثال آن را گویند

و استخوان آدمی و حیوانات دیگر را نیز گفتہ اند - صاحب ناصری گوید کہ معروف است چون خستہ خرما

و انگور و استخوان حیوانات چون (ہلیتہ) کہ بمعنی عاج می آید و (ہستہ) ہای ہوز ہم آمدہ بتبدیل

الف باہمی ہوز۔ صاحب جہانگیری ہمزبان برہان ولیکن معنی تخم را با بعض میوہ ہا مخصوص کند و را
 مرادف (است) قرار دہد کہ گذشت و از محال اسمیل سندا رد (۱) آنکہ اندر لحاف و چادر شب
 نبود شب چو استہ خراہ صاحب سروری بر معنی ختہ میوہ ہا قانع و از ابو املثل سند دہد (۲) کسی
 بی عیب نبود و زنا نہیہ طلب را استہ باشد و میانہیہ صاحب جامع و شمس در تخصیص با جہانگیری
 متفق صاحب غیاث این را بمعنی تخم خراہ و مانند آن بالفضم و تائی فوقانی گوید بحوالہ کشف و شفا
 و سروری ما اشارہ این بر معنی دوم لفظ (است) کردہ ایم و بخیاں ما این ماخذ است از لغت سنکرت
 (استہی) بفتح اول و کسر دوم کہ بقول صاحب ساطع و سنخندان بزبان سنکرت بمعنی استخوان است
 انچہ صاحب غیاث این را بالفضم نوشتہ صحیح نباشد کہ ماخذ این متقاضی فتح اول است و حوالہ
 سروری رشیدی ہم غیر صحیح (ار دو) و یکہو (است) کی دوسری معنی۔

(۲) استہ۔ بقول برہان بالفضم بمعنی نقل و سرن۔ دیگر کسی از محققین فرس یا برہان نیست و بخیاں
 ناقطعی است کہ تہان لغت عربی (است) را کہ بالکسر بمعنی دبر است باہمی مدورہ خیال کردہ اند و در
 بعضی ہم باتائی دراز است کذا فی المنتخب۔ ما صرح کامل بمعنی چہارم لفظ (است) کردہ ایم
 کہ گذشت۔ بالحد (است) بدین معنی نیست و نیامدہ (ار دو) و یکہو (است) کے چوتھے معنی۔

(۳) استہ۔ بقول برہان و جہانگیری و جامع و سراج و شمس یکسر اول و ضم ثالث و ظہور ہا
 ہوز مخفف استوہ کہ بمعنی لول و بنگ گذشت۔ صاحب سروری این را بضم حمزہ و تائی فوقانی
 آورده کہ سراج اوست زیرا کہ (استوہ) کہ اصل نیست بالفضم نیست و ما اشارہ این بہ لغت
 (استوہ) کردہ ایم کہ گذشت (ار دو) و یکہو استوہ کے پہلے معنی۔

(۴) است - بقول برهان کبیر اول و ثالث ظهور یا بمعنی ستیزه و لجاجت - صاحب جامع فرما
که مصدر این (استهیدن) است و بس مقصودش جز این نباشد که این حاصل بالمصدر است
و حقیقت نیست که مصدر این (استهیدن) است بدون تختانی که می آید و جادارد که متعلق از
(استهیدن) هم کنیم که زیادت تختانی در فارسی آمده و زیادت و تختانی (استهیدن) هم می آید
و این هر سه مصدر مرادف یکدیگر است قیاس متقاضی این بود که حاصل بالمصدر مرادف استهیدن
(استهیدن) (استهی) و (استهی) می بود ولیکن استعلاش یافته شد و چه زیادت می بود و
یا می تختانی در مصدر ذکر بجایش ذکر کنیم نسبت ماخذ این عرض میشود که (ست) بقول
صاحب ساطع به فتح اول برهان سنکرت بمعنی زور و قوت آمده پس فارسیان زیادت
های نسبت در آخرش (سته) که بمعنی حقیقی منسوب به زور و قوت است مجازاً بمعنی ستیزه و جنگ
گرفته باشند پس انان الف وصلی در اولش آورده (سته) کردند - صاحب برهان دکنی
معنی کرده پس متحقق شد که (سته) اسم مصدر استهیدن است پس (اردو) لڑائی - بقول آصفیه
(هندی) اسم مؤنث - جنگ - جدل - ستیزه -

(۵۰۸)

(۵) است - به تحقیق مالکبر اول و سوم امر است از مصدر استهیدن که می آید - صاحب غنی
بذیل مصدر (استهیدن) بیای تختانی پنجم) ته را امر استهیدن گفته و می گوئیم که (تهیدن) بدون الف
اول) هم مرادف یا مخفف (استهیدن) است پس وجهی نیست که (ته) را امر (تهیدن)
گیریم (لاسته) را امر (استهیدن) بدون (ا) قرار ندیم - حاصل انیت که (سته) بمعنی ستیزه
و جنگ کن آمده (اردو) لڑ - جنگ - لڑائی کر - (امر)

استهیدن | بقول بحر عجم و ضمیه برهان یکسر اول و ثالث مخفف استهیدن است. و نثروک الاستعمال - و (استهیدن) مخفف (استیهیدن) بمعنی لجاجت و ستیزه کردن فرماید که مضارع اول الذکر (استهد) و آخر الذکر (استیهد) باشد ماضی استهیدن بر (استه) کرده ایم (ارو) لڑنا - لڑائی کرنا - جنگ کرنا -

استهروش | بقول صاحب اندبجو الی فرنگک و گشت فارسی است بمعنی استخوان خوار و استخوان رنده که گرس و بهما باشد و دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد بخیاال ما (استه) بفتح اول بمعنی استخوان گشت و (روش) بقول صاحب نوادر بفتح اول و کسر ثانی حاصل بالمصدر از (رفتن) بمعنی سبقت گرفتن مقصودش جز به (سبقت و سبقت گیری) نباشد و بقول صاحب موارد (رفتن) بمعنی شهرت گرفتن و مشهور شدن و قصد کردن و بردن آمده پس (استه روش) قلب انصاف (روش استه) و معنی لفظی آن سبقت گیری استخوان) و (شهرت پذیری استخوان) و (اراده سازی استخوان) و (برندگی استخوان) و اسم فاعل ترکیبی بمعنی مشهور با استخوان و قصد کننده و برنده استخوان و گمانا باشد از گرس و بهما که مشهور است با استخوان خوردن و استخوان بردن مخفی مباد که اسم فاعل ترکیبی که مرکب از دو اسم بود اسم است از نیلکه هر دو اسم جامد باشد یا یکی از آن حاصل بالمصدر بود همچون (آئینه رو) که درین هر دو اسم جامد است و (کبک رفتار) و (کست رفتار) که درین یک اسم جامد است و دیگر حاصل بالمصدر پس (کبک رفتار) بمعنی رفتار کبک دارند و باشد و (کست رفتار) بمعنی رفتار کست دارند و همچنین است سبقت گیری استخوان کننده یعنی سبقت کننده بر استخوان و برندگی و قصد استخوان دارند - یعنی استخوان برنده (ارو)

و یکم استخوان ربا - استخوان خوار -

استهیدین بقول صاحب بحر عجم و برهان بکسر	ساطع بزبان سنکرت بمعنی استخوان است و
اول و ثلث خفف استهیدین که به تحتانی چهارم	فارسیان سلاحی را (استخوان) نام نهاده اند
و ششم می آید بمعنی لجاجت و تنیزه کردن (کمال	که ازاره پشت نهنگ می ساختند چنانکه بر معنی
النصر لیت) مضارع این (استهید) صاحب جان	سوم استخوان گذشته پس (استهیدین) زیاد
بذیل لغت (استه) ذکر این کرده صاحب موارد	علامت مصدر بر استی بمعنی سلاح کردن و کنایه
این گوید که (استه) حاصل بالمصدر این است	از تنیزه کردن باشد - صاحب تحقیق القوانين
مؤلف گوید که بار معنی چهارم (استه) اشاره این	فرماید که مصدر برد و قسم است (۱) اصلی و (۲)
کرده ایم که بمعنی تنیزه گذشته و اسم جامد زبان	جعلی - اصلی آنست که بحسب اصل مفرد باشد مانند
است و ذکر آمدش هم در اینجا کرده ایم - فارسیان بر لغت	آمدن و رفتن و آوردن و انداختن و جعلی آنکه
علامت مصدر (دن) زیاد کرده (استهیدین) بمعنی تنیزه	بر کب بود یعنی ساخته شده باشد بالحق یا بی معرفت
لجاجت کردن گرفته و تنیزه و لجاجت بالمعنی مراد	و دال مقصور و نون ساکن بمصدر عربی مثل
یکدیگر است پس بقا عدّه فارسی در وسط کلمه یا می	شمیدین و نهیدین یا با اسم جامد فارسی مانند پندیدن
تحتانی بعد می یوززیده کرده (استهیدین) کرده	و خوا بیدین (الخ) ماضی است کمال این بر (هم)
چنانکه در تفصیل (که اصلش (رفشدن) بود و	کنیم که می آید و خیال نمود که خلاف
(رفشدین) بعوض (رفشدن) و جادار که این	صاحب قوانین است همد را انتخاب
ما خود و وضع باشد از (استی) که بقول صاحب	پیش کشیم در اینجا این قدر صراحت

ہر اس کے تعلق مصدر مجلی ایچہ صاحب	خودش گذشت دمی آید کہ مرکب است ہر
تحقیق مصدر عربی را مخصوص کند تکی بیا	لغات السنہ غیر فارسی ہم و بیچ تخصیص اب عربی
و تحقیق اوست - بیاری از مصادر بجای	نیت (ارو و) دیکھو استہدن -

استیا | بقول برہان و سراج و جامع و رشیدی بایا محلی بروزن افزا کو ہی است از کوہا می
 بابین ہرات و غزنہ - صاحب سروری فرماید کہ این کوہ میان مری و غزنہ واقع - و تسمیہ این
 جزا این نباشد کہ فارسیان بلفظ (ست) کہ در سنکرت بمعنی راستی و فضیلت و زور و قوت است
 (کنانی اساطع) کلمہ بآز یادہ کردند کہ در سنکرت بمعنی آین و در ترکیب افادہ معنی فاعلیت و صفت
 و نسبت و ہمجون (کپڑا) بمعنی تڑاؤ (بٹوہیا) بمعنی مسافر پس (ستیا) بترکیب سنکرت بمعنی راستی
 و فضیلت و زور و قوت دارندہ باشد فارسیان در اولش الف وصلی زیادہ کردہ (استیا) نام
 کوہی نہادہ باشند کہ بسیار بلند و راست داز دیگر کوہا فضیلت داشتہ باشد (ارو و) استیا -
 فارسی میں ایک پہاڑ کا نام ہے جو ہرات اور غزنہ کے درمیان واقع ہے - مذکر -

استیدن بقول صاحب جامع بروزن	ہو ز را بہ یای سختانی بدل کردند ہجون (شاہگان)
چرکیدن بمعنی لجابت و ستیزہ کردن دیگر	و (شاہگان) و جادارد کہ بلفظ (ستی) کہ بقبل
از محققین مصداق مذکور این نکرد - صاحب جامع	برہان بفتح اول بمعنی فولاد و آہن و نوعی از نیزہ
از زبانانان فرس است اگر جو دین را	و سان است بزیادت علامت مصدر (دن)
باعتبارش تسلیم کنیم چرین نباشد کہ مراد فیل	مصدری ساختہ باشد بمعنی ستیزہ کردن قرار دہ
(استہدن) است کہ فارسیان بقاعدہ خود ہا	(ارو و) دیکھو استہدن -

استیر | بقول برهان و جامع و مفت بروزن لکھیر مقدار ی باشد معین و آن شش درم و نیم است صاحب رشیدی فرماید که (استار) بقول صاحب قاموس بالکسر چهار مثقال و نیم وزن که معرب کرده باشد - صاحب اند استار را بحواله منتہی الارب لغت عرب قرار داده فرماید که در وزن چهار مثقال و نیم و در عدد و چهار تا و بر (استیر) گوید که لغت فارسی است بمعنی اول الذکر و صاحب برهان بلفظ (ستیر) فرماید که بروزن و لی یعنی سیر است که یک حصہ از چهل حصہ من باشد و آن بروزن تبریز یا زده مثقال است چه یک من تبریز شش صد مثقال دارد و ہر مثقال شش دانگ و بقول بعض شش درم و نیم مؤلف گوید کہ این مقرر بہت (لاستار) نہ (استار) معرب این چنانکہ صاحب رشیدی گفتہ - فارسیان بقاعدہ خود الف را با یای تخانی بدل کردہ (استیر) کردند و برای وزن معین نام نہادند و معین است امالہ همچون (حساب) و (حسب) و ستیر بکذف الف اول مخفف این (ارود) استیر - فارسی من ایک وزن کا نام ہے جو ساڑھے چھ درہم کے مساوی ہے - نہ کر۔

استینر | بقول شمس بفتح کیم و سکون دوم و کسر سوم (۱) نام پادشاہ خوارزم - مولانا رشید و طوطا و زرخشری در جہاد ابلود - صاحب رشیدی فرماید کہ (استینر) و (ستینر) (۲) معروف مقصودش جزئہ باشد کہ بمعنی جنگ و خصومت و سرکشی و مجاہدت و خشم و کین و عناد است - صاحب برهان بر ستینر ہمین معانی نوشتہ بیحال ماین مرکب است از (ست) و (یاز) است - بقول ساطع بزبان سنسکرت بمعنی زور و قوت و یاز بقول صاحب موارد حاصل بالمصدر راز (یازیدن و یازدن) و ہم او فرماید یا ختن و یازیدن بمعنی مطلق حرکت دادن و حرکت گرفتن است و یاز از ہمین مصداق امر ہم - پس (ست یاز) اسم فاعل ترکیبی است بمعنی حرکت دہندہ زور و قوت کہ گناید باشد از جنگ و خصومت

وغیرہ فارسیان الف و توم را به یای تختانی بدل کردند و همین است امالہ همچون (حساب) و (حسیب)
 بالحمزہ ستیز اسم جامد فارسی زبان است و (ستیز) مزید علیہش زیادت الف وصلی در اولش و معنی
 اول مجاز معنی دویم است کہ پادشاہی را کہ جنگجو بود بدین نام موسوم کردند (ارو) (۱) استیز خوا
 کے بادشاہ کا نام مذکور (۲) دیکھو استہ کے چوتھے معنی -

استیزہ	بقول صاحب برہان و جامع و مفت	و ستیزیدن و ستیزیدن کہ می آید چال این یعنی جنگ
واندیکہ راول معنی ستیزہ و بجاست و جنگ و محنت	کردن - صاحب موارد و ہم ہمین معنی ذکر این کردہ	
و ختم و کین - صاحب سروری از مولوی مضوی	فرماید کہ (ستیز) مضارع این در استیزہ و (ستیز)	
شد آورده (۵) بر خوان شیران یک شبی بوزنی	حاصل بالمصدرش مؤلف عرض کند کہ اصل	
ہمراہ شدہ استیزہ و راریستی و از کجا شیراز کجا	این ستیزیدن است کہ بدون الف باشد فارسیا	
مؤلف گوید کہ برہان (ستیز) کہ ہمین معنی گذشت	بر اسم جامد (ستیز) بقاعدہ خودیای معروف و علامت	
ہای ہوز زائدہ آورده اند و گیرہ چ - همچون (ستمگار)	مصدر (ون) زیادہ کردہ مصدر می ساختند چنانکہ	
دو تملکارہ) و (خونخوار) و (خونخوارہ) (ارو) دیکھو	و کرش بر (اسم مصدر) می آید پس از ان الف وصلی	
استہ کے چوتھے معنی -	در اولش زیادہ کردہ (ستیزیدن) کردند (ارو)	

استیزیدن | بقول صاحب نوادر مرادقہ ^{ستیز} ژنا - چکرنا -

اسیکان | بقول صاحب روزنامہ بکوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار پیالہ بلور را گویند و بقول صاحب
 بول چال پیالہ و گلاس دستہ دار - صاحب رہنما گوید کہ پیالہ چای نوشی است بعضی از معاصرین ترک
 گویند کہ این لغت ترکی استنبولی است کہ معاصرین ترک و عجم ہر دو استعمالش کنند لیکن بتحقق این لغت زبان

روس است که ترکان استعمال کرده اند و فارسیان معاصران ترکان گرفته اند (ارو) چاکوی بیانی نشو
استیلا | بهار ذکر این کرده از معنی ساکت و بقول صاحب آصفی غالب
 شدن و دست یافتن مؤلف گوید که این لغت عربیت بقول صاحب منتخب معنی دست یافتن
 فارسیان این را معنی غلبه و فقه و فوق استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند
 که در لغات می آید (ظهوری ۵) زحمت دیده خون پالاز و پشت رسته بر اعضا بیاد عین
 استیلا ز عشق آتار پیدا شد (دوره ۵) نمی یابد بهم وصل اگر سامان شود عاجز به حواله کن
 باستیلای بیانی (ظهوری ۵) گفتش را چو چرخ استیلا به پیش را چو بجز استیلا به معاصرین عجم
 استعمال این بهین معنی کنند و صاحب رهنمای سهولت بجزال سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده
 (ارو) غلبه - بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر - چیره دستی - زور آوری - فوق - سبقت -

<p>(الف) استیلا و ادون استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از ظهوری سند آورده (۵) غلبه و فوق که بر لغت (استیلا) گذشت یعنی مهر را چهره را ز روی زیور و خلیش ساز و روز خوشتر مهر است اگر بردن نه استیلا دهند به مؤلف عرض کند که آدر و ن و چنانیدن آن بر آن چیز (ارو) درین شعر از مهر آل مهرین مراد است یعنی آل تغا و استیلا دادن بمعنی غالب کردن - پس (الف) استیلا و اشتن استعمال - صاحب</p>	<p>(ب) استیلا و ادون مهر بر چیزی مصدر آصفی ذکر این کرده و از خزین اصفهانی سند آورده اصطلاحی است کنایه باشد از شبت کردن و نشاندن و معنی حقیقی غلبه داشتن گرفته (نشر) افغان مذکور</p>
--	--

بر آن قلعه استیلا داشت " مؤلف گوید که	استیلا یافتن استعمال - صاحب آصفی
ازین سند -----	ذکر این کرده و از خزین اصفهانی سندش آورده که
(ب) استیلا داشتن بر قلعه استعمال یعنی	بمعنی مستولی و غالب و قابض شدن است (شهر)
قابض شدن و قبضه داشتن بر آنست (ارو)	بر آن قلعه استیلا یافته خزائن موفور بدست
(الف) غلبه رکبتا - غالب هونا - (ب) قلعه پر قابض آورده " (ارو) غلبه پانا - قابض	و متصرف هونا -
و متصرف هونا -	و متصرف هونا -

استیم | بقول برهان و ناصری ورشیدی و جامع دسروری و جهانگیری و سراج و دوری و پهلوی
 یفتح اول بروزن تسلیم در آستین جامه را گویند مؤلف گوید که فارسیان این را بالف مدوده و
 نون در آخر هم استعمال کرده اند و بالف مدوده بهیم آخر (آستیم) هم که هر دو بجایش گذشت و ماخذ
 آستین همدر آن جا مذکور شد مدوده و مقصوره چیری نیست که تیجه لب و لجه مقامی است - اگر
 آستین را اصل قرار دهیم تبدیل نون بهیم هم موافق قواعد فرس است همچون (کچین) و (کچیم) و (آستیم)
 را که نیز در مدوده گذشت مبدل (آستین) و انیم و اگر اصل (آستین) بقول صاحب امیر اللغات
 (هستین) قرار دهیم چنانکه بآستین) ذکر کرده ایم بعد تبدیل ی می بتوز بالف همچو (همیان) و
 (امیان) (آستین) بالف مقصوره اصل باشد و شک نیست که (هست) و سنکرت بمعنی دست آمده
 کذا فی السطع و یا نون نسبت بروزیاوه شده (هستین) شد و مبدل آن (هستین) که می آید و جافا
 که (آستین) مبدل (هستین) بمعنی منسوب به دست بود و بقا عدد فارسی دال همله بالف بدل شد
 صاحب قواعد فارسی ذکر این قسم تبدیل کرده و صاحب قوانین و نگیری هم چنانکه (همان) و (آبان)

و (بدین) و (باین) و باشد کہ دوست) ہم مبدل (ہست) باشد کہ ہای ہوز با دال معلوم بدل شود چنانکہ (شنبہ) و (شنبہ) پس بتحقیق ما (دستین) اصل است و (استین) بقیصم مبدلش و (استیم) مبدل آن (ارو و) دیکھو آستین۔

(۳) استیم۔ بقول برہان و ناصری و رشیدی و سراج بالفتح بمعنی دہان طرف داوانی ہم۔ صاحب سروری از خسرو سند آورده (۵) خیز و پیش آرازان می خوشنویز و بکشتای جنگہ را استیم پانچنی مباد کہ خیاک بقول غیاث بمعنی مشک است کہ در آب کپڑہ می آرند و بقول سروری بکاف فارسی پوست گوسپند و باغت کردہ کہ آب و شراب در آن کنند مؤلف گوید کہ محققین بالاد تقسیم معنی از غور کار نگرفتہ اند بہ تحقیق ما (استیم) دہان ظنی را گویند کہ شاہہ باشد بہ استین جامہ چنانکہ دہان مشک یا طر فی دیگر شاہہ آن وین مجاز معنی اول باشد و اگر عموماً دہان ہر طرف را استیم گوئیم مجاز مجاز باشد پس شدہ مفید نزاکت معنی ماست و برای تقیم طالب سند با شیم ہا بتی حال این استعارہ باشد پس تبشیر (ارو و) ہر ظرف کا منہ اور ہماری راے کے مطابق مشک یا کسی ایسے ظرف کا منہ جو شاہہ ہو آستین کے ساتھ۔ مذکر۔

(۴) استیم۔ بقول برہان و ناصری و سراج بکسر اول جبرحتی را گویند کہ کزک شدہ باشد یعنی سرما خوردہ و درم و آس کردہ و جبرحتی کہ سرش بہم آدہ و درونش پوز چرک و ریم باشد و بدون نشتر زن بر نیاید و بقول رشیدی جبرحتی کہ مندل شدہ در آن چرک ماند (شمس فخری ۵) بکہ پیوستہ ریم ریز و خصم پگشتہ چشم عدوش چون استیم پ

صاحب سروری هم همزمان رشیدی مؤلف گوید که این مجاز معنی اول است که گذشت
و بدین وجه که جراحت سرش بهم آمده و درونش پراز چرک دریم (مثابه آستین خللا و
اندر و ن دارد مجازاً آنرا استیم نام کردند دیگر میج و این استعاره باشد بوجه تشبیه زخم
سر را خورده با آستین - وجه تبدیل فتح اصلی با کسره جز این نباشد که اهل زبان نادان
از ناخذ این را فرید علیہ (ستیم) زیادت الف وصلی خیال کردند و (ستیم) را بوجه
لا علمی از ماخذ کسر اول استعمال کردند که همین معنی می آید و بحث کا ملش بعد را بنجا کنیم -
(ار و و) و زخم جو ظاهراً بهر گیا هو او را اس کے اندر ریم موجود و هوجس کو فارسیون
استیم کہا ہے - مذکر -

(۴) استیم - بقول برهان و سراج کسر اول - سرمائی را گویند که بر جراحت زنده و بیامان
گویند اگر آن سر را در شب های مهتاب بر جراحت بهایم خور و البته او را بکشد - صاحب سروری
بجوابه شرف نامه همزمان برهان - مؤلف گوید که می بایست که برای این معنی شد
پیش کرد حالا در معاصرین عجم متروک است و اگر استعمال این را بسند بیان محققین بالا
در زمانه سلف تسلیم کنیم جز این نباشد که مجاز معنی اول است گویند که چون برودت بر
جراحت قائم شود همچو غلافی نازک اطراف جراحت را گیرد و جراحت - اندرونش محفوظ
بماند بیست کنائی و مندل نه شود و ورم بپد اکتد و نقصانی نبخشد و این اثر برودت است
ازینجاست که میوه یا چغیرهای دیگر را که در محفوظ ماند در برف محفوظ کنند و ساها بحال خود
قائم باشد و خراب نشود - پس از نیکه برودت بالای زخم را غلافی فرض کردند فارسیان

مجازاً اگر استیم گفتند و جادارو کہ این را مجاز مسل گیریم کہ سبب را بیان کردہ سبب مراد گیر
چنانکہ حکیم سنائی گوید (۵) سرد و گرم زمانہ ناخوردہ نیز سی برد سر پر دہید و درین شعر
سرد و گرم سبب است و انقلاب سبب سردی و گرمی پس شاعر سبب را ذکر کرد و سبب
مراد گرفت اندرین صورت استیم را کہ ہتکارہ زخم سر ناخوردہ باشد ذکر کردن و مراد از
سر مار گفتن کہ سبب اوست مجاز مسل باشد و وجہ کسرہ اول ہمان است کہ بمعنی سوم گذشت
(ارو) وہ سردی جس کے اثر سے زخم اپنی حالت پر قائم رہتا ہے اور مندل نہیں ہوتا۔
بلکہ اندر ہی اندر ورم بڑھتا جاتا ہے اور زخم کو بڑھاتا ہے اسکو فارسیوں نے استیم کہا ہے۔
(۵) استیم۔ بقول برہان بالکسر بمعنی چرک و ریم جراثیم آمدہ صاحب رشیدی گوید کہ
خونی کہ در جراثیم ریم شود کہ آن را (ستیم) بدون الف ہم نامند و بقول بعض ربی کہ در
جراثیم ماندہ باشد و بعضی گویند کہ ربی کہ از جراثیم رود و بقول صاحب سروری ربی کہ
در جراثیم ماندہ باشد بشین مجسم و کجوا کہ لسان اشعر گوید کہ ربی کہ از جراثیم رود۔ خان آرزو
در سراج این را بسین مہلہ آوردہ مؤلف گوید کہ ربی یا کہ در جراثیم ماندہ باشد استیم
گفتن مجاز معنی اول است زیرا کہ مشابہ باشد باستین کہ در حوالی زخم همچو غلافی سفید می
و تا آنکہ او را خارج نہ کنند جراثیم مندل نہ شود و حیف است کہ سندی پیش نہ شد۔
حالاً استعالمش در معاصرین عجم متروک است و جادارو کہ این را مجاز مسل گیریم کہ طرف را ذکر
کردہ منظوف مراد گیر چنانکہ گویند کہ "قدحی نوشیدم" یا "قارورہ بیمار بیا رید" و درین
ہر دو تمثیل قدح و قارورہ طرف است ہرچہ در قدح و قارورہ است منظوف پس استیم

کہ استعارہ زخم جبرک و ریم دار است ذکر کردہ مراد از ریم و چرک گرفتن مجاز مرسل باشند و جب کسرہ اول ہماست کہ ذکرش بر معنی سوم کردہ ایم۔ انا کہ این بابہ شین معجمہ گرفتہ اند مبتدل باشند کہ بقاعدہ فرس سین مہملہ با شین معجمہ بدل شود همچون (کشتی) و (کشتی) (ارو و) فارسیوں اُس ریم کو استیم کہا ہے جو زخم میں پیدا ہو کر زخم کو مندمل نہیں ہونے دیتا۔

استیناف | بقول صاحب بول چال۔ بمعنی مرافعہ باشند کہ فریق مغلوب بنا را ضعی حکم حاکم تحت پیش حاکم مافوقش کند معاصرین عجم بر زبان دارند مؤلف گوید کہ لغت عرب است کبیر اول و سوم و بقول صاحب منتخب از سر گرفتن چیزی و آغاز کردن پس معاصرین عجم مرافعہ را بدین نام موسوم کردند کہ فریق مغلوب پیش حاکم مجاز سماعت مرافعہ۔ واقعات مقدمہ را از سر آغاز کند و بالاخر بنا را ضعی فیصلہ حاکم تحت۔ عبارات خود بیان کردہ استدعا بر تسمیہ پیش کند (ارو و) مرافعہ بقول آصفیہ مذکر۔ اپیل۔ ایک حاکم سے ہار کر دوسرے حاکم کے پاس داد و خواہی کرنا۔ ہماری راے میں مجاز سماعت مرافعہ حاکم مافوق ہوتا ہے۔

استینہ | بقول برہان و جامع و ہفت بروزن و ستینہ تخم مرغ را گویند۔ صاحب ناصر بحوالہ برہان ذکر این کند و فرماید کہ در فرہنگہا نیافتیم و قول برہان بی برہان است۔ خان در سراج گوید کہ بروزن انگلیسہ ہر چیز زشت و مکروہ بعضی جفا کار و دشت ہم نوشتہ اند بخمال ماسراج اوست یا غلطی کاتب سراج کہ (استنبہ) را کہ بتامی فوقانی سوم و نون چہارم و ہای پنجم گذشت (استینہ) نوشت سلسلہ ردیف الفاظش ہم تائید خیال نامی کند و ہمین معنی بیان کردہ اش بر (استنبہ) مذکور شد و اشارہ این ہم ہمدرد سنجاکردہ ایم و استینہ

را در محدوده هم نوشته ایم که بقول بعضی با شین مجمله آمده محدوده و مقصوره چیزی نیست
 که نتیجی لب و لجه مقامی است بخیا ل م اصل این به مقصوره باشد های تونیت بر آخر شین
 زیاده کرده (استینه) کردند معنی چیزی که منسوب به آستین است گنایه از بیضه مرغ - یعنی
 چنانکه آستین اطراف دست را می پوشد بیضه هم از پوست خود داخل خود را پوشیده است
 و گرنه هیچ آنانکه این را به شین مجمله آورده اند که در محدوده گذشت مبدل این باشد که بقا
 فارسی سین جمله به شین مجمله بدل شود همچون (گستی) و (گشتی) بالجله صاحب محیط بر لفظ
 گوید که مطلق آن تخم مرغ خانگی است که بفارسی تخم مرغ دخیال یا گیندو آن مشابه بمبی و
 خون انسان باشد زرده آن مرکب القوی مائل بگرمی تا آخر درجه اول و سفیدی آن سرد تر
 و در دوم و پوست بیرون آن در اول و دوم سرد و خشک و پوست اندرون آن سرد و خشک
 و در اول - سریع النفوذ و غذای نیک برای تخیف و مقوی دل و دماغ و بدن و بهی و نافع
 بسیار دارد (ارو) و یکپو (آستینه)

<p>از دیدنش : مؤلف گوید که استیپش حاصل بالمصدر باشد چنانکه حاصل بالمصدر استیپش (ستیهیدن) استیپش آمده که بجای خود می آید - صاحبان رشیدی و سروری و نادر و سراج هم ذکر این مصدر کرده اند بخیا ل م بفتح اول و سین جمله ساکن و کسر تا</p>	<p>استیهیدن بقول صاحب بحر یکسر اول و ثالث و یای تختانی رسیده مرادف (استیهیدن) است که گذشت کامل (تصرف) و مضارع این استیهید - صاحب موارد هم ذکر این کرده و از مولوی معنوی سند آورده (ه) هر که باشد شیوه استیهیدنش : دیده خود را پیش (استیهید)</p>
---	--

نوفانی و سکون تحتانی و های هوز در آخر اسم جاده	و (کوه پشت) و برآ خرمین اسم جاد یای
فارسی زبان است مبتدل (استینر) که معنی جنگ	معروف و علامت مصدر (دن) آورد و مصدر
و خصوصت و غیره گذشت فارسیان بقاعده خود	جلی ساختند (استهیدین) شد ماذ کر و ماضی
زای مجله را به های هوز بدل کرده (استهید)	جلی بر اسم مصدر (نی کنیم که همدین باب بجای خودش
کردیم همچون (براز) و (براه) و (کوزشت)	می آید (ارو) و دیگر استهیدین -

اسحاره | بقول برهان و هفت دانند باحای بی نقطه بر وزن گهواره لغت رومی دواست
 که آزا تو دوری خوانند و آن چهار نوع می باشد - زرد و سفید و سرخ و گلگون و بهترین
 آن زرد باشد و سرطانی - نافست - صاحب محیط این را بدون های هوز (اسحاره) بالکسر
 نوشته گوید که تو دوری است و فرماید که بشین مجله نیز آمده و بر تو دوری (نوشته که بضم تا سکون
 و او و فتح و ال جمله و کسر رای جمله و سکون یای تحتانی اسم فارسی است و مقرب آن (تو دوری)
 بذال مجله و آن را (تو دوری) نیز یادست جمیع نیز گویند و بجزی ریز را تخم (و بجز را الهوه) و (تقصیم)
 و بشیرازی (تدیری) و با صنفانی (قدومه) و به کرمانی (ماوریخت) و به تبریزی (درینه) و
 بیونانی (اروسین) و به لاطینی (شدله) و به سریانی (طوطرف) و به رومی (اسحاره) و
 بهندی (دوری) نامند و آن تخم نبات است و سه قسم است سرخ و زرد و سفید و بهترین آن
 زرد رنگ بود گرم و در دو م و تر در اول و هر سه قسم در افعال قریب بهم شتی و محرک باه و بول
 منی و شیر و متوئی و مانغ و مستغن و مطلقه و مانغ و یرقان و عرق النساء و منافع کثیره دارد و -
 (ارو) | بقول صاحب محیط - دوری - هندی - تخم کانام جو دوا و ن مین استعمال کجا تا

صاحب جامع الادویہ نے اس کا مشہور نام تو دوری لکھا ہے۔

اسدان | بقول صاحب شمس بالفتح جاہا و چیز ہا کہ برمودج اندازند گوید کہ لغت فارسی است دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و سندی ہمیش نشد و معاصرین عجم ازین سادہ و ماخذین ہم متحقق نشد (ارو) ہودج کا ساز و سامان (نذکر)

اسرار زمین | اصطلاح - بقول بحر و ضمیمہ برہان بمعنی رشتی ہا و نباتات صاحب مؤلف و شمس ہم ذکر این کردہ مؤلف گوید کہ اسرار بالفتح لغت عرب است جمع سر و سر قول منتخب بالکسر و تشدید بمعنی ناز و انچہ پوشیدہ شود پس فارسیان اسرار را مضاف کردند بسوی تہذیب و معنی لفظی آن انچہ در زمین پوشیدہ باشد و از زمین و کنایہ گرفتند از رشتنی ہا و نباتات (ارو) نباتات - بقول آصفیۃ نبات کی جمع (عربی) اسم مؤنث پودے - دیکھو (ارو)

اسراسان | بقول شمس لغت فارسی است بکسر تین و تشدید سین مہملہ آب سخت شور باشد دیگر کسی از محققین فرس با او نیست و سندی ہمیش نشد و متحقق نشد کہ مال کدام زبان است (ارو) نہایت کہاری پانی - نذکر۔

اسراف | بقول صاحب آصفی اندہ در گذشتن در خرچ - صاحب ضمیمہ برہان فرماید کہ بلغت سریانی بمعنی بندہ کہ ترجمہ آن در عربی عید است - صاحب منتخب کہ متحقق لغت عربت گوید کہ اسراف بالکسر بمعنی بی اندازہ خرچ کردن و بکذا ف کاری کردن - فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر استعمال کنند و بالمصادر فرس مرکب کردہ بمعنی مصدری گیرند کہ در لغات می آید (عربی ۵) می منانہ کہ از در و شور و شرفا است بہر متعجب

ندهی قطره که اسراف است: (اروو) اسراف - بقول امیر (عربی) مذکر - فضول خرجی
(نقره امیر) توه تباه ہو گئے مگر اسراف سے باز نہیں آتے۔

اسراف از حد رفتن | استعمال - بمعنی یا فقیم (ع) گرنه اسراف تو میرفت ظهوری
بی اندازه خرج کردن چنانکه حدی ندارد از حد پس ازین سند مصدر را اسراف از حد
و اصل این (از حد رفتن) است که گذشت اسراف رفتن پیدا می شود و بهمانست که مذکورین بر
باشد یا چیز دیگر سندی هم هدر آید یا نه کور شد رفتن هم کرده ایم قائل (اروو) دیکه اسراف از حد رفتن
(اروو) اسراف حد سے گزر جانا - **اسراف کرون** | استعمال - صاحب جعفری ذکر این

اسراف رفتن | استعمال - صاحب صفی کرده و از کلیم همدانی سنا آورده که یعنی بی اندازه خرج
ذکر این کرده و از ظهوری سندی آورده (ه) کردن باشد (ه) در عبادت قانع است اینجا
گرنه اسراف تو میرفت ظهوری در جده صرف می کند و اگر در آب غسل اسراف می کند زهد را
اسال شدی طاقت پارینه مایه مؤلف (ظهوری ه) کرده و خنده گرب اسراف می بگریه
گوید که در دیوان ظهوری مصرع اول را چنین از دیده انتقام کشید (اروو) اسراف کرنا -

اسرائیلین | بقول صاحب مؤید که بذیل لغات فرس آورده بر وزن و بمعنی اسرائیل
است و فرایده صاحب قنیه هم ذکر این کرده صاحب ضمیمه بران هم این را آورده -
فارسیان اسرائیل را که لغت عبری است چنانکه (بنی اسرائیل) به تبدیل لام آخر به نون
(اسرائیلین) کرده باشند ولیکن این قسم تبدیل خلاف قیاس است و تمثیلی از نظر ناگذاشت -
صاحب آند فرایده که (اسرائیل) در عربی زبان بمعنی برگزیده خدا و نام حضرت یعقوب

علیہ السلام و فرماید کہ یہ ہمین معنی (اسرائیلین) جم آدہ (ارو) اسرائیل - مذکر - عبرانی
 زبان میں یعقوب علیہ السلام کا نام ہے اور اسی سے ہے بنی اسرائیل - امیر مقصور
 فرماتے ہیں کہ (اسرا) بمعنی برگزیدہ اور (ئیل) بمعنی خدا سے مرکب ہے یعنی برگزیدہ
 اسرپ | بقول ضمیمہ برہان بابای فارسی سرب را گویند کہ بہندی سیا خوانند
 صاحب شمس فرماید کہ بضم الف و رای مہملہ و بای فارسی باشد و سجد الف ہم آدہ
 و صراحت کند کہ لغت فارسی است و صاحب مؤید بحوالہ زفا نگویا ذکر این کردہ صحت
 اند گوید کہ بضم اول و ثالث سرب است کہ می آید و (اسرف) مترب این - صاحب
 سوار اسیل (اسرب) را عربی گوید و فارسی آن سرمہ و بہندی جست و بقول غیاث
 سیما مؤلف عرض کند کہ (سرب) بالفتح و بای عربی بقول صاحب منتخب لغت
 عربست بمعنی سیسہ و مہرہ وغیرہ (الخ) پس جز این نیست کہ فارسیان بقاعدہ خود
 بای عربی را بفارسی بدل کردند همچون (تب) و (تپ) و الف وصلی و را اول این آوردند
 مخفی مباد کہ (سرف) بقا در عربی زبان بقول صاحب منتخب بمعانی مختلفہ آدہ
 ولیکن بمعنی (سرب - بہ موحده) نیامدہ و (اسرف) در آن متروک صاحب برہان
 بر (سرب) بدون الف وصلی و بابای موحده فرماید کہ بضم اول و سکون ثانی مخفف (اسر)
 است کہ عبری آنک و بہندی سیا خوانند نتیجہ این ہمہ تحقیق آنست کہ (سرب) بالفتح
 و بای عربی لغت عرب است ہمین معنی فارسیان ہمین لفظ را بہمین معنی بالضم
 کردند و الف وصلی ہم در اولش آوردند و بای عربی را بفارسی ہم بدل کردند پس

بنجیال (ا سرب) بیای عربی (لا سرب) بیای فارسی - مقرر است و پس (ارو) و یکپو آنک کے چوتھے معنی -

(الف) اسرشتن | (ب) بقول صاحب نواد معنی خمیر کرده (اسیر لاجبی ۵) علم

(ب) اسرشته | در جان و دولت اسرشته اندی تخم دانش و ز زمینت کشته اند پیکر

کسی از محققین فرس ذکر این نکرد و مؤلف گوید کہ (سرشتن) بقول صاحب نواد کشتن

معنی خمیر کردن و شدن و مخلوط کردن و شدن آمده کہ بجای خودش می آید صاحبان بحر غم

و موارد ذکر معنی لازم نکرده اند پس فارسیان آنرا زیادت الف و صلی در اوش (سرشتن)

کرده اند از اینجا است کہ ما این مصدر را بر (الف) قائم کرده ایم و (ب) اسم مفعول آنست

محققین مصادر (الف) را ترک کرده اند و صاحب نواد (ب) را بذیل مصادر (استیمیدن)

و استیمیدن آورده قائل مقصودش جز این نباشد چنانکہ طرز اوست کہ (ب) را از

مخفیات (استیمیدن و استیمیدن) می داند و ما باو اختلاف داریم زیرا کہ هر دو مصادر با

لفظاً و معنی با (ب) تعلقی ندارند اما صراحت ما خذ الف بر سرشتن کنیم کہ بجای خودش می آید

(ارو) (الف) - خمیر کرنا - مخلوط کرنا - ملانا (ب) خمیر کیا ہوا - ملا ہوا -

اسرینج | بقول صاحب برهان و مہنت کبیر اول در ای قرشت و سکون ثانی و نو

و جمیم (۱) طبقی باشد بی کنارہ کہ از روی سازند و بر پشت آن قبتہ کنند و بندی بر آن بگذارند

و روزهای جشن و تماشا و تازی آنرا از دست گرفته بر جم زندان از آن صدائی بر آید و آنرا

سرخ نیز گویند و (۲) سرخ را نیز گفته اند و آن رنگی باشد معروف کہ نقاشان و مصوران

بکار برند و سونگیه را نیز نافع است هم او بر (سرنج - بدون الف) صراحت فرید کند که
 معنی اول و وطبق بی کنار و بر پشت آن قبه سازند و آن قبه را بدست گرفته بر یکدیگر
 زنند و بیشتر با تقاره و دهل و امثال آن نوازند و نسبت معنی دوم صراحت فرماید که تقی
 و سرب سوخته را گویند و آن رنگی است برای نقاشان و مصوران در غایت حرمت
 چه باطن سرب سرنج است صاحبان سراج و ناصری هم ذکر هر دو معنی کرده اند
 صاحب رشیدی نسبت معنی دوم گوید که سفید آب باشد و بحواله قاموس فرماید که (سرنج)
 بر وزن سمند لغت عربست به همین معنی و این را (اسلیقون) نیز گویند - صاحب شمس
 تبرک معنی اول نسبت معنی دوم نوشته که با تولی کسور و به ثانی زده و رای کسور پدید آید
 و بفتح معنی شکر فز و والی که هندش سید و رگویند و در تجرخی (اسر و سنج) نوشته صاحب
 جامع نسبت معنی اول فرماید که مراد ف سنج و معنی دوم شجر ف صاحب سروری بر معنی
 دوم قانع - صاحب مؤید این را بذیل لغات فرس آورده گوید که بفتح شکر ف و والی که
 هندش سید و رگویند - از سرب و عصا به بانسه بازند کذا فی طب حقائق الاشیا صاحب
 ضمیمه برهان هم هم زبان بنوید مؤلف عرض کند که صاحب برهان (سنج) را که بفتح
 معنی اول آمده مخفف (سرنج) گوید پس (اسرنج) زیادت الف وصلی در اول آن نیز بیشتر
 باشد بنحیال ما (سرنج) ماخوذ باشد از (چانجه) که لغت سنکرت است بقول صاحب سلسله
 زنگنه فی نوازان و بقول صاحب آصفیه لغت هندی است معنی اول جاد و در گو فارسیان
 جمیم عربی را به سین همزه بدل کرده باشند همچون (ریواج) و (ریواس) و های هوز بدل

بہ راہی ہملہ چنانکہ (ہوبہ) و (ہوبر) و الف سٹوم و ہای آخر حذف شدہ (سرخیج) شد
 بمعنی اوّل کہ حذف الف و ہای توڑا کثرت فارسی زبان می شود و بیچون (راہ) و (ورہ)
 و (گیاہ) و (گیا) نسبت معنی دوم عرض میشود کہ صاحب انتہی الارب ہم ذکر این کردہ
 کہ لغت عربست و بقولش چیز نیست مصنوعی از سرب سوخته مشابہ بہ بنجر ف کہ اندام
 جبراحت ہار نامع است پس فارسیان الف و صلی در اولش زیادہ کردہ (اسرخج)
 کردہ اند و این بمعنی دوم مفہوم است اختلاف اعراب نتیجہ لب و لہجہ مقامی است
 صاحب محیط بر (اسرخج) فرماید کہ بضم اوّل و سکون سین ہملہ و فتح راہی ہملہ و سکون
 نون و جیم یونانی (سلیقون) و بفارسی شگر ف و (ازالی) و (سندریس) و بسرائی (زرنگ)
 و ہندی (سیندور) گویند چیزی است مصنوع از قلعی و سفید آب سوخته شبیہ شگر ف
 سرد و خشک و قابض و مانع سیلانات خون و منافع بسیار دارد (اردو) (۱) چنانچہ
 بقول آصفیہ (ہندی) اسم مؤنث - ایک قسم کا بڑا عجیب اجو طاسہ اور ڈھول کے ساتھ بجایا
 جاتا ہے اصل میں یہ دو تشریان پیچ سے اُبھری ہوتی ہیں جن میں سوراخ کر کے ڈورا
 ڈال لیتے ہیں اور ان دونوں کو ملا کر بجاتے ہیں - صنیع - (۲) سِندور - سیندور - بقول
 آصفیہ (ہندی) اسم مذکر - ایک سرخ رنگ کی دھات کا نام جسے ہندو عورتیں اکثر
 مانگ میں بہرتی ہیں اور اس کے کہانے سے آدمی کی آواز بیٹھ جاتی ہے - بنج ہٹ
 اسروش | بقول برہان و ماصری و ہفت و اند بضم اوّل و ثالث و سکون ثانی و
 و او و شین قرشت (۱) بمعنی آواز خوش و (۲) فرشتہ را نیز گویند مطلقاً و نام فرشتہ است

که تدبیر امور پندگان بدست اوست و (۳) نام روز هفدهم از بهرام شمس و بقول جهانگیر
 و جامع جهان سروش که می آید صاحب رشیدی فرماید که جبرئیل خصوصاً و ملائکه
 عمومًا و (۴) الحاق غیب را نیز گویند - صاحب سرور می بر جبرئیل و ملائکه قانع
 خان آرزو در صراح گوید که سروش مخفف این است بمعنی مطلق فرشته و از اشراف
 و (افهوسند) نیز گویند و بازی ملک و بهندی دیوت و دیو خوانند و بعضی از اهل تحقیق
 نوشته اند که حق تعالی سی و پنج سروش آفریده از آنجمله سی نفر آنانند که روزهای سی گاه
 از بهرام شمس بنام آنها موسوم گشته و پنج نفر آنکه پنج روز دیده یعنی خسته مستقره بنام
 آنهاست و نیز نام ملکی مخصوص که سیاست بندگان بد و مفوض و تدبیر امور و مصالح
 روز سروش بد و متعلق و نیز نام روز هفدهم از بهرام شمس - فرماید که آنچه صاحب رشیدی
 بمعنی جبرئیل علیه السلام گفته وجه این ظاهر نیست و مجازاً بمعنی الحاق که صاحب آواز
 غیب است و این باولیا هم خصوصیت ندارد بلکه عوام مسلمین را نیز میرشد و جبرئیل
 مخصوص بانبیاست علیه السلام و (۵) سروش بمعنی صاحب آواز خوش هم آمده و
 آواز خوش هم که مرده باشد صاحبان شمس و اند صراحت کنند که لغت فارسی است
 با صراحت کامل این بر (سروش) کنیم - در اینجا همین قدر کافی است که الف وصلی
 بر لغت سروش زیاده کرده اند - جادارو که اصل این (سروش) باشد به فتح و او را
 از سر (دوش) تهر بقول برهان بمعنی فکر و خیال و زور و قوت و سردار و مقدم
 لشکر و میل و خواهش و بالا و زیده و خلاصه و خالص و (دوش) بقولش بفتح اول و

سکون ثانی بمعنی خوب و خوش و منتخب و شبہ و مانند پس بنیال (ا) (سروش) یفتح اول و سوم
 بمعنی مثل سردار لشکر باشد کنایہ از معنی خاص دوم کہ تدبیر امور بندگان بدست اوست
 و دیگر مہمہ معانی مجاز آن - فارسیان بوجہ عدم اطلاع از ماخذ و کثرت استعمال - و او
 را ساکن کردند - آنانکہ این را بمعنی آواز خوش و ہاتف غیب گیرند چنانکہ بر معانی اول
 و چہارم مذکور شد ممکن است کہ اصل آن (سروش) بمعنی فکر و خیال خوب و خوش باشد
 (۱) (۲) (۳) (۴) (۵) (۶) (۷) (۸) (۹) (۱۰) (۱۱) (۱۲) (۱۳) (۱۴) (۱۵) (۱۶) (۱۷) (۱۸) (۱۹) (۲۰)
 کا نورانی قاصد (عام) اور لفظ تخصیص معنی دوم و خاص فرشتہ جس سے تدبیر
 امور بندگان متعلق ہے - مذکر (۳) اسروش فارسی میں ہر ماہ شمسی کے سترہویں
 دن کا نام - مذکر (۴) ہاتف - بقول آصفیہ اسم مذکر غیب کی آواز - آواز دخی
 والا - سروش (۵) اچھی آواز والا - مذکر -

اسروشنہ | بقول برہان کبیر اول و فتح ثالث و شین و نون بر وزن بی حوصلہ نام
 شہریت از ولایت ماوراء النہر و فرماید کہ بضم اول و ثالث اصح است - خان
 در سراج ذکر این کردہ و بر حرکات اول الذکر قانع و صاحب ناصری ہنر بان برہان
 در صحت حرکات حروف - صاحب جامع فرماید کہ ہمین شہر را (تیبہ) نیز گویند و صاحب
 شمس فرماید کہ ترکان این را (درا نیہ) خوانند مقصود مصتحین اعراب خبر می دہد کہ
 این ماخوذ است از (اسروشان) کہ بمعنی فرشتگان است و ہای لیاقت بر آخر کلمہ آمد
 و الف دوم حذف شد و جا دارد کہ فارسیان (اسروش) را زیادت نون (اسروش)

کردند همچون (گذارش) و (گذارش) و برآخراوہای لیاقت آوردند پس (اسروشنہ) بمعنی
جائیکہ لائق فرستگان است و کنایہ از شہری (اردو) فارسیوں نے ایک شہر کا نام
(اسروشنہ) رکھا ہے جو ولایت ماوراءالنہر میں واقع ہے۔ مذکر۔

اسرہ | بقول صاحب شش کبسر کیم و فتح سوم لغت فارسی است بمعنی انسان سو۔
و دیگر کسی از تحقیقین فرس ذکر این نکرد۔ صاحب لغات ترکی این را بہین معنی لغت ترکی
نوشته۔ صاحب مؤید ہم بذیل لغات ترکی آورده بمعنی انسان (اردو) اوس طرف
سے۔ اس وجہ سے۔

اسر شیم | بقول برہان و سراج و ناصری و اندوہفت کبسر اول و فتح ثالث و شین
و میم سر شیم را گویند و آن دو نوع است یکی آنکہ از پوست گاومیش و گا و سازند و چیز
بدان چپانند و عبری غراء الجلود خوانند و دیگری مانند پیہ بود و آزار شکم ماہی برمی آرند
و سر شیم ماہی گویند و عبری غراء السمک و ہم او بر (سریش) ذکر اسر شیم کردہ۔ صاحب
خزانۃ اللغات بر (سریش) نوشته کہ ترجمہ این در سنکرت (سریت بہاسا) دور
عربی (شراس) و صاحب اند بر (سریش) فرماید کہ معروف و آرا در عربی (اشراس)
گویند۔ و بر (سریشیم) صراحت فرماید کہ و بر (اشراس) بہر دو شین مجہ نویسد کہ فارسی
است باقی است کہ آرا خشک کردہ از آرد آن کفشگران و صیافان چیز ما چپانند و
(سریش) ہم گویند و صاحب محیط بر (اشراس) شین مجہ دوم و مہلہ پنجم فرماید کہ فتح
یا کبسر آن و سکون شین مجہ باشد و سین مہلہ در آخر لغت عربی است و بفارسی (اشراس)

وہیونانی (آنوس) و ہسپانی (عروی) بھی است غریج غشتی۔ گرم و خشک و در اول دوسو
 آن گرم و در دوم خشک و رسوم خوردن آن نافع در دہلہ و سرفہ و یرقان حادث از صفرا
 سوخته و منافع بسیار دارد و بیج آنرا سائیدہ و آب آمیختہ مستعمل صفا فان و کفش گران ریزہ
 بسیار لزج است و وصل آن مستحکم و ہم اور (اسراش) بہ سین مہلہ و دوم و معجمہ گوید کہ
 آمد سودہ کہ گاہ از ورق معاد و گاہ از بیج غشتی می سازند نتیجہ این مہلہ جگر کاوی است کہ
 (اشراس) لغت عرب اصل است فارسیان سین مہلہ را بہ شین معجمہ بدل کردند همچون (کستی)
 و (کشتی) و بقاعدہ امالہ الف دوم را بیا بدل کردند همچون (حساب) و (حسیب) و معجمہ
 در آخرش آیدہ (اسریشم) شد یعنی چیزی خاص کہ از (اشراس) ساختہ شد۔ صاحب
 قوانین دستگیری ذکر میم تخصیص کردہ همچون ہم) و (دہم) و امثال آن یا اینکہ از اسراش بقاعدہ
 امالہ و زیادت میم تخصیص (اسریشم) شد پس تاسع اہل تحقیق است کہ در تعریف این
 چیزی را بیان کردند کہ مخصوص از پوست گاو میش و گاو است یا از شکم ماہی گیرند و چیزی را
 بدان چسپانند و جادو دارند کہ آنرا مجازاً (اسریشم) گوئیم۔ پس باید کہ (سریش) و (سریشم) را
 مخفف (اسریشم) گیریم بخفف الف و میم در اول و محض الف و ثانی و (اسریشم) بخجالی
 نامقرس است (اردو) سریش۔ بقول آصفیہ (فارسی) ہم مذکرہ سریشم ایک لیسہ چیز کا نام
 جواوٹ۔ گائے بہینس وغیرہ کے کچے چمڑے یا چمبلی کے پوٹے کو پکا کر بناتے ہیں
 اور لکڑی وغیرہ جوڑنے کے کام میں لاتے ہیں۔ ہماری تحقیق میں سریش ایک پودے کی
 جڑ سے بنایا جاتا ہے۔ اور اس جڑ کو عربی میں (اشراس) کہتے ہیں اور اس چیز کا نام سبیل آج

جس کا ذکر صاحب آصفیہ نے فرمایا ہے ۔ اور بقول آصفیہ سریش (عموماً نہایت پسند ہونے یا چھینک جانے والا ۔ تلیدار ۔ چھپ دار ۔

اسطر | کبیر اول و فتح ثالث و رائے موافق مذکور نیست و من و جبر جادار کہ معنی بقول صاحب انند بجوالہ فرنگ فرنگ لغت و دم این کنایہ وزنی باشد کہ چیز گندہ فارسی است (۱) بمعنی بسیار سطر و گندہ (۲) و ستر قدری وزنی می شود ۔ (ارو) بمعنی وزن ہم ۔ دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد ۔ صاحب برہان بر (ستر) مصرع فرماید کہ یہ حامی عطی معرب است مؤلف عرض کند کہ بحث این بر (ستر) گذشت و جز این نیست کہ فارسیان (سطر) معرب (ستر) را زیادت الف جعلی در اولش نظر ساختہ اند و دیگر ہیچ حیف است کہ سندی پیش نشد ۔ انچہ صاحب انند در معنی این بہا کردہ یعنی محض گندہ و ستر را بسیار گندہ و ستر حقیقی ۔ ہاں باشد کہ مذکور شد کہ فارسیان در نوشتہ ۔ قابل غور است و ہم چنین معنی دو سندی باید کہ این معنی بر (ستر) و (ستر) (طبرزد) (ارو) و دیگر استخر ۔

اسطر | بقول برہان و مفت و انند یضم اول و ثالث و سکون ثانی و راء قرشت اسطر | بقول برہان و مفت و انند یضم اول و ثالث و سکون ثانی و راء قرشت

(۱) بزبان یونانی ترازو را گویند و عبری میزان خوانند و (۲) نام پادشاهی نیز صراحت
این بر اسطرلاب کرده ایم و معنی دوم مجاز باشد که پادشاهی را اسطرلاب نام کردند و استعاره
اورا نیز آن گفتند به تشبیه عدلش که همه را یاراد حقوق مساوی داد و انجیال ما همین باشد چو
تسمیه اش (اردو) (۱) ترازو - بقول آصفیه (فارسی) اسم مذکر - میزان - وزن
کر نیک آه - تک - تکثری - (۲) ایک پادشاه کا نام اسطرلاب -

اسطرخ | بقول برهان و اندو جامع باخاے نقطه دار بر وزن و معنی استخر است
صاحب هفت این را به صا و ممله نوشته و صراحتش در بیان حلیه لفظ هم کرده انجیال ما
تاسخ او پیش نیست - و رتو اعد فارسی تبدیل راے مهمله باخاے منقوطه یا بالعکس آن
نیامده و از نظر ما هم گذشته پس جز این نباشد که ناواقفان ماخذ یعنی عوام عجم در مؤلف
خود بتقدیم و تاخیر حروف (اسطرخ) را (اسطرخ) کرده باشند صراحت (استخر) بامی
فوقانی و (اسطرخ - بطای حطی) بجایش کرده ایم و ذکر ماخذ بر (استخر) گذشت (اردو)
دیکهو استخر -

اسطرلاب	<p>هوان استرلاب است که آفتاب - باقی حال فارسیان بصا دوم به نامی قرشت گذشت وجه تسمیه این همد انجیال و تاسی سوم هم این را استعمال کرده اند ذکر کرده ایم صاحب سوا السبل فرماید که اصل (استرلاب) که گذشت همد را بنجا حقیقت این به یونانی (آسترالین) است و معنی اصلی این اخذ الشمس باشد - یعنی گرفتن بوسی طای حطی هم همد را بنجا گذشت</p>
----------------	--

<p>و (اصطراب) که می آید در اینجا حقیقت صاد مهل و دوم درین لفظ ذکر کنیم در اینجا همین قدر نوشته (ارو) و دیگر اصطراب -</p>	<p>کافی است که مرکب است از (اصطراب) که یونانی ترازور را گویند چنانکه گذشت و (لاب) بمعنی آفتاب است پس معنی حقیقی این ترازو می باشد باشد و اگر بقول سواد السبیل اشترایته ای فوق گیریم تبدیلش به طای حطی در فارسی نمی شود الا دارد بمعنی حقیقی است (ارو) و دیگر آفتاب - مذکر -</p>
<p>اصطراب چهارم اصطلاح - بقول صا بحر و ضمیمه بر بان و اند و مؤید آفتاب باشد مؤلف گوید که این کنایه باشد که آفتاب بر فلک چهارم اصطراب که در و وضیقات متعدد دارد بمعنی حقیقی است (ارو) و دیگر آفتاب - مذکر -</p>	<p>اصطراب نونا بقول بر بان و اند و یضیم اول و ثالث و نون و و او رسیده و نون دیگر بالف کشیده یونانی علم هیأت و علم نجوم را گویند (ارو) علم سیئت - بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر - و ده علم پس کے ذریعہ سے اشکال فلکی ا و ن ساحت کرده ارض معلوم کریں آپ ہی نے علم نجوم پر فرمایا ہے کہ (اسم مذکر - عربی) ستاروں کا علم - و ده علم پس کے ذریعہ سے اجرام فلکی ان کی جسامت - حرکات و سکانات - بعد زمانہ گردش - گرہن وغیرہ کا حال معلوم ہو -</p>
<p>اصطفین بقول بر بان و اند و یضیم اول و فتح ثالث و فاء بتحتانی رسیده و یونون زده لغت یونانی زر دک را گویند که زربا شد و بهترین آن زر و شیرین و قوت باه و دود که را قائم کند و یضیم اول هم گفته اند صاحب محیط بر گزرنوشتہ کہ یفتح اول و سکون را می مهله مقرب آن جزر است بعربی (البوقابل) و بفارسی (زر دک) و بهندی (گا جر) گویند و آن و نوع می باشد بری و بتسانی و از مطلق آن بتسانی مراد است که بیونانی (فاسطفلین)</p>	<p>اصطراب نونا بقول بر بان و اند و یضیم اول و ثالث و نون و و او رسیده و نون دیگر بالف کشیده یونانی علم هیأت و علم نجوم را گویند (ارو) علم سیئت - بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر - و ده علم پس کے ذریعہ سے اشکال فلکی ا و ن ساحت کرده ارض معلوم کریں آپ ہی نے علم نجوم پر فرمایا ہے کہ (اسم مذکر - عربی) ستاروں کا علم - و ده علم پس کے ذریعہ سے اجرام فلکی ان کی جسامت - حرکات و سکانات - بعد زمانہ گردش - گرہن وغیرہ کا حال معلوم ہو -</p>

و (سامالینوس) و (اگرئوس) و (اسطافالیس) و (اسطون) و (سیریانی) و (سطفیلین) و (تیرکی)
 (سیرکوکلی) و (انگلیسی) (کیرٹ سیڈ) گویند۔ گرم و تر و دوم و بعضی در اول نیز گفته اند و بعضی
 گرم در آخر و دوم و تر و اول نوشته میطوف اخلاط و نسخ سده جگر و مقوی معده و ملین و مہملہ
 و مزید جو ہر مہملہ و منافع بسیار دارد (ار دو) گاجرہ بقول آصفیہ (سندی) اسم موش - گزر
 زردک - جزر - ایک قسم کی میٹھی جڑ۔

اسطقس | بقول برہان و اندوہفت ہفتم اول و ثالث وقاف و سکون ثانی و سین فی نقطہ
 باشد یعنی لغت رومی ہر یک از چار عنصر باشد کہ آب و آتش و باد و خاک است۔ صاحب
 سوارہیل گوید کہ اصل این بیونانی (ستونخس) یعنی آتشچ است و اصل معنی او صف و
 طرز بیانش جز این نیست کہ عربان (ستونخس) یونانی را تعریباً بہ تبدیل نامی فوقانی بہ طاء
 حقیقی و تبدیل خامی معجمہ بہ قاف حذف نون گرفتہ یا کتایش و راسنہ فارسی و عربی ہمین
 حروف است (ار دو) دیکھو آتشچ کے دوسرے معنی۔

اسطقتات | بقول برہان و ہفت با الف و نامی قرشت (۱) جمع اسطقس یعنی
 عناصر اربعہ لغت رومی و (۲) اجرام سماوی و (۳) اصل و مادہ ہر چیز و (۴) طبائع
 حرارت و برودت و رطوبت و یوبست باشد و (۵) علم ہندسہ را ہم گفتہ اند۔ صاحب
 ضمیمہ برہان این را بخذف سین مہملہ دوم استقامت گفتہ بر معنی اول قانع۔ صاحب
 اندیکرہ پنج معانی متفق با برہان گوید کہ صاحب توارستخ و صاف و در حدی سجانہ
 تعالی استعمال این بمعنی اول کردہ (شر) از تاثیرات حرکات شوقی آن سلسلہ اسطقتات

اصول اربعہ بافتاد انفرجہ و اختلاف کیفیات دریکہ گیر میوست، صاحب جهانگیری در کتاب بضمین دستور پنجم کہ متعلق بہ لغات غریبہ است ذکر معنی اول این کردہ فرماید کہ بدو الف اول ہم آمدہ۔ صاحب شمس بذکر معنی اول و چہارم فرماید کہ لغت عربی است۔ مولف گوید کہ جزین نیست کہ (اسطقس) کہ گذشت معرب است از رومی زبان چنانہ بجایش اشارہ کردہ ایم و این جمع آنست بقاعدہ عربی طرز بیان برہان این را جمع لغت رومی ظاہری کند و نہ چنان باشد معنی اول حقیقی است و دیگر معانی مجاز آن (اروہ) (۱) چار عنصر۔ بقول آصفیہ۔ اسم مذکر۔ خاک۔ باد۔ آب۔ آتش۔ وہ چاروں اصلی جز جن سے موجودات کی ظاہری صورت نمایان ہوئی (۲) اجرام سماوی۔ مذکر۔ آسمان کے نورانی اور لطیف اجسام (۳) ہر چیز کی اصل (موت) اور اسکا مادہ (دندرک) طبائع مذکر۔ طبیعت کی جمع جس سے حرارت۔ برودت۔ رطوبت۔ تیوست مراد ہی (۵) علم ہندسہ۔ بقول آصفیہ اسم مذکر ریاضی کی وہ شاخ جو اجسام کی جسامت حقیقت اور سطوح و زوایا کے تعلقات یا ان کی پیمائش کو ظاہر کرے۔ وہ علم جس سے معرفت اشکال و مقدار یا شیا کی واقفیت حاصل ہو۔

اسطوخودوس | بقول برہان و ہفت بضم اول و ثالث و خامی نقطہ دار و وال مہملہ بواور سیدہ و سکون ثانی و سین مہملہ بلغت یونانی و بقول بعض بلغت رومی شاہ اسپرم) محکا است و معنی آن بعرابی موقف الارواح۔ و مسک الارواح۔ تقویت دل و تزکیہ فکر کند صاحب انسد فرماید کہ این را بعرابی (ضررم) گویند۔ صاحب مؤید گوید کہ گیاہیت کہ انرا

بہندی (دہار) نامند۔ صاحب محیط نوشتہ کہ این اسم یونانی است بمعنی موقوف الارواح
یعنی حافظ الارواح و عبری (انس الارواح) و (مسک الارواح) و اہل مکہ گاہ
آنرا (حضر) و گل آن را (زہر الحضر) نامند و سیرانی (سجادوس) نام جزیرہ الیت و این
در آنجا رویا و شاہم فرم رومی) و اہل مکان (تردم) و بہندی (دہارو) و نزد بعضی طبایا
(بشاش) و در رنگالہ (متفنتہ) گویند و فرماید کہ صاحب الفاظ الادویہ بسبب عدم تحقیق ہندی
آن ہندی (نوشتہ) بالجلد این گیاہیت ربیع بقدر ذراع نسبت آن جاہی مناک بقول
شیخ گرم در اول و شک در دوم و نزد فاضل عبد اللطیف گرم و شک در اول و دوم و گویند کہ
این صبیح تر است محل و عطف بعا و نت لخی طعم دجالی و متع سد و مفدی بدن و حشا و
نافع عفونت و منافع بسیار دارد (ارو) صاحب جامع الادویہ نے لفظ (اسطوخودوس)
پراس کا ہندی ترجمہ دیا اور (دہارو) لکھا ہے۔ صاحب ساطع نے (دنا) پر لکھا ہے کہ
یہ (مرزنجوش) کا نام ہے اور صاحب محیط نے (مرزنجوش) پر فرمایا ہے کہ اس کا ہندی ترجمہ
مروا ہے مولف عرض کرتا ہے کہ اردو میں اسکو (اسطوخودوس) ہی کہتے ہیں۔ بقول
ذکر۔ ضر۔ دہارو۔ ایک گہانس کا نام۔ الخ۔

اسطون | بقول برہان و ہفت دانہ بروزن گلگون یونانی بمعنی اسطین است (کہ گذشتہ)
اشارہ این ہمد را بخاکردہ ایم۔ (ارو) ویکو اسطین۔

اسعدہ | بقول برہان و جامع و ہفت بفتح اول و ثانی و سکون غین نقطہ دار و فتح
وال مہملہ بمعنی ساختہ و آمادہ و میا باشد۔ صاحب جہانگیر می فرماید کہ این را (اسعدہ)

هم خوانند و (سغیدین) مصدر این است - خان آرزو در سرانج گوید که (اسغیدین) مصدر این و بجه نیز آمده مؤلف عرض کند که این مخفف (اسغیده) باشد که اسم مفعول مصدر (اسغیدین) است و اصل این (سغد) باشد مفرس و ماخوذ از (سکت) که لغت سنکرت و بقول صاحب ساطع لفتح اول و دوم یعنی قدرت و توانا فارسین بقاعده خود کاف عربی را ب غین و تای فوقانی را به وال مبدی بدل کرده (سغد) کردند چنانکه (کشکا و) و (غشکا و) که صاحب قوانین و شگری ذکر این کرده همین تخیل نقل فرموده و (زرتشت) و (زروشت) و (توت) و (تود) و پس از آن بقاعده خود که ذکر مفصلش بر اسم مصدر نوشته ایم - زیادت یای معروف با علامت مصدر (سغیدین) کردند و از آن پس بقاعده خود الف وصلی در اولش آورده (اسغیدین) خوانند و زیادت بای زائد (سغیدین) شد که بجایش می آید و مده که گذشت نتیجه لب و لهجه مقامی است - آنچه فارسین عین معجمه را ساکن کردند - تصرف استعمال است از اینجا است که ما (سغد) را مفرس گفته ایم (ارو و) و بگو آسغده که دوسر معنی

<p>آن راه نیابد پس درین صورت غیر معنی و مستقبل و اسم مفعول نخواهد بود و صیغه غیر سالم آن که مضارع و حال و اسم فاعل و نهی باشد در استعمال اهل لسان نیامده صا نوا در بر معنی لازم ساخته و پدید آخته شدن</p>	<p>اسغیدین بقول صاحب بحر عجم بفتح تین معنی ساختن و پرداختن و آماده و همی کردن است سالم التصریف که بعد از حذف نون مصدر بنمای ماضی او در شتقا سالم باشد و تبدیل و حذف در حروف اصلی</p>
---	---

<p>قانع - صاحب موارد که محقق مصداق است ذکر این نکرد - صاحبان برهان و اندیشه با صاحب بحر همزمان اند مؤلف گوید که (سندین) کرده ایم که مخفف اسم مفعول همین مصدر است اصل این است - از اسم جامد (سند) و (سندین) (ارو) آمده هونا - آمده کرنا - هیا کرنا -</p>	<p>و (سندین) زیادت الف و بای موحده هم علیهش - ماصرت ماخذین بر لغت (سندیه) کرده ایم که مخفف اسم مفعول همین مصدر است اصل این است - از اسم جامد (سند) و (سندین) (ارو) آمده هونا - آمده کرنا - هیا کرنا -</p>
<p>(الف) اسغرا بقول برهان لفهم اول و ثالث و کلان فی ای قرشت سیخول را گویند و آن جانور است که خارهای ابلق مانند سیخها بر بدن دارد و چون کسی قصد او کند خود را چنان نگاه میدهد که آن سیخها از بدن او بیرون نیفتند و فرو میرود و گویند هر چند او را بزنند فربه تر میشود و همین را (ب) اسغرنا گویند - صاحب ناصری فرماید که این را چونکه و تشی و سیخول و خاثر و بجز الف سغر و سغر نه نیز و بجای غین فاهم دیده شد (مولوی معنوی الف ه) هست حیوانی که نامش اسغراست یا کوزیر خم چوب زفت و لقا است به صاحب جهانگیری بزرگ هر دو فرماید که این را باشین مجله سغرد با کاف سکر و سکر نه نیز نامند - خان آرزو هم در سراج ذکر این کرده فرماید که پندی این را ساهی گویند - صاحبان سروری و رشیدی و هفت و اند و جامع و شمس هم ذکر این کرده اند بعضی از صاحبان تحقیق صراحت کرده اند که لغت فارسی است مؤلف گوید که این همان جانور است که ذکرش بر (اتشی) گذشت نسبت (اسغر) خیال ما این است که فارسیان از لغت عربی (سغر) کنایت نام این جانور وضع کرده اند - سغر بقول صاحب منتخب بالفتح و و رکودن نیست کردن آمده پس (اسغر)</p>	<p>(الف) اسغرا بقول برهان لفهم اول و ثالث و کلان فی ای قرشت سیخول را گویند و آن جانور است که خارهای ابلق مانند سیخها بر بدن دارد و چون کسی قصد او کند خود را چنان نگاه میدهد که آن سیخها از بدن او بیرون نیفتند و فرو میرود و گویند هر چند او را بزنند فربه تر میشود و همین را (ب) اسغرنا گویند - صاحب ناصری فرماید که این را چونکه و تشی و سیخول و خاثر و بجز الف سغر و سغر نه نیز و بجای غین فاهم دیده شد (مولوی معنوی الف ه) هست حیوانی که نامش اسغراست یا کوزیر خم چوب زفت و لقا است به صاحب جهانگیری بزرگ هر دو فرماید که این را باشین مجله سغرد با کاف سکر و سکر نه نیز نامند - خان آرزو هم در سراج ذکر این کرده فرماید که پندی این را ساهی گویند - صاحبان سروری و رشیدی و هفت و اند و جامع و شمس هم ذکر این کرده اند بعضی از صاحبان تحقیق صراحت کرده اند که لغت فارسی است مؤلف گوید که این همان جانور است که ذکرش بر (اتشی) گذشت نسبت (اسغر) خیال ما این است که فارسیان از لغت عربی (سغر) کنایت نام این جانور وضع کرده اند - سغر بقول صاحب منتخب بالفتح و و رکودن نیست کردن آمده پس (اسغر)</p>

تفنیلش یعنی بسیار دور کننده و نیست کننده و این هر دو معنی با صفت این جانور من چه
 تعلق دارد یعنی بدین وجه که او از غارهای پشت خود دشمن خود را دور و نیست کند فارسیان
 گنایته او را بدین نام موسوم کرده باشند و زیادت (نه) هم چنانکه بر (ب) مذکور است
 که نه بقول برهان افاده معنی لیاقت می کند پس معنی (اسفرنه) لیاقت بسیار دور می و
 نیستی دارنده و (اسفر) و (اسکر) و (اشفر) مبدل در (سفر) و (سکر) مخفف این باشد
 که ذکر هر یک بجای خودش آید و همدارنگا قاعده تبدیل حروف بصراحت بیان کنیم -
 (ارو) الف و ب - و یکپوش

اسپیوش	بقول صاحب شش معنی	تسمیه آن هم همدارنگا مذکور - فارسیان
اسپیوش است که گذشت - دیگر کسی از	تقاعده خود بای فارسی را به همین محجه بدل کردند	
تحقیق ذکر این نکرد و مؤلف گوید که این	همچو (پروین) و (غروین) و نیست تبدیل	
مبدل (اسپ پوش) و اصل آن (اسپ)	کاف فارسی به یای تثنائی خیال خود را بر (اسپ)	
گوش) باشد که معنی بزرقطونا گذشت و وجه	ظاهر کرده ایم (ارو) و یکپوشینول -	

(الف) اسفا بر	بقول صاحب جامع که بالغت (اسبان بر) نوشته بضم بای بجد
نام شهر مداین که طاق کسری در آنجا است و هم او ذکر -	
(ب) اسفا پور	به همین معنی کرده و (اسفان بر) هم به همین معنی می آید صاحبان برهان
و ناصری و هفت و اند هم ذکر (ب) کرده اند - ماصراحت ماخذ این بر (اسبان بر)	
کرده ایم که گذشت (الف) مبدل آنست و صراحت قاعده تبدیل هم همدارنگا ذکر شد	

و (ب) مخفف (اسفار بور) است بحذف رای ممله که ذکر آن و بیان ماخذش هم بر
 (اسبانبر) کرده ایم و (اسخانبر) که می آید هم مبتدل مخفف (اسفار بور) است که رای هملیقا
 فارسی بانون بدل شد همچون (تار) و (تان) و دو ویکثر استعمال حذف (ارو)
 و یکم و اسبانبر -

اسفار | بقول برهان دجامع و سراج و مهت یفتح اول بر وزن اسفار (ا) نام و لا
 گویند در آن ولایت رودخانه ایست که هر سال سه ماه آب درو جارست و باقی ایام
 منقطع باشد و (۲) کبسر اول نام ریجانیست بغایت خوشبوی که آزا آس می گویند مؤلف
 گوید که شک نیست که این لغت ترکی باشد مرکب از (اس) که بمعنی بنیاد و اصل و عقل گذشت
 و (فار) و رتر ترکی زبان بقول (صاحب کنز و لغات ترکی) بمعنی برف پس معنی حقیقی (اسفار)
 بنیاد برف دارنده باشد و مجازاً رودخانه را نام کرده باشد که در هر سال آبش سه ماه
 جاری باشد بواسطه برف که چون در تابستان برف آب شود روانی رود تا سه ماه صورت
 گیرد و همچنین بسیاری از دریاها و سیلها بواسطه گدختن برف مجتمعه در تابستان تا مدت یکنه
 جاری می باشد پس جز این نیست که آن ولایت را بنام رودخانه موسوم کردند نسبت
 معنی دوم عرض می شود که صاحب محیط ذکر (اسفار) نه کرده و بر (آس) فرماید که اسم
 فارسی است شهر بور و بقول تمیمی (ریحان) است بخت عرب و (نازبو) بخت
 فارس و (آس بنگه) کبسر بای موحده یا ضم آن و سکون نون و فتح کاف و هاینر گویند
 و سربانی (آسا) و (کولنفا) و میونانی (قپوش) و بقول و یا سقوریدوس (امرسی) و (اس)

بتانی را (مرسیا یا یارس) ولینت اہل مصر و شام (قوا انطرو) و برومی (مرثین) و کجشی
 (ازورا) ولینت اہل کابل (مورم) بالجلہ آس سرد و خشک در دوم و گویند سرد در اول و
 خشک در دوم است۔ برگ سودہ آن بازیت سوختگی آتش را نافع و بوییدن برگ تازہ
 آن دماغ را از قبول بخیرہ مصلحہ سدہ بسوی او منع کند و مقوی دماغ و قلب و منافع بسیار
 بابر معنی سوم لفظ (آس) کہ در مدودہ گذشت از بیان محل کار گر فقیم از اینجاست کہ در اینجا صر
 کالمش بکار برویم۔ صاحب برہان دوسہ در بیان خود است کہ (آس) را بہ (اسفار) موصوم
 کرد۔ و از کتب لغات طب متحقق نشد کہ (آس) و (اسفار) ہر دو یکی است و ذکر (اسفار)
 ہم بطور مستقل یافتہ نشد (ارو و) (۱) اسفار ایک ولایت کا نام ہے جس میں ایک ہی
 ندی ہے جو سال بہرین صرف تین مہینے بہتی ہے (۲) بقول صاحب جامع الادویہ
 ادوہرہ۔ آپ ہی نے جب الہاس کا ترجمہ (ادوہرہ کے بیج) لکھا ہے اور اصل الہاس
 پر (ادوہرہ کی جڑ) دیکھ لاس کے تیسرے معنی۔

اسفال | بقول خان آرزو در سراج (۱) بمعنی سفال است یعنی ظرف گلی و (۲) پوست
 بادام و امثال آن وہم او بر سفال گوید کہ ریزہ ظرف گلیں نیز و این مجاز است و فرماید
 کہ صاحب برہان سفال را تنہا بمعنی ریزہ ظرف گلیں نوشتہ و آن خطاست نیز گوید کہ
 (سفال) بمعنی پوست بادام و فندق و انار خشک بود و در نسخہ ابراہیمی تخصیص بہ کوزہ نا
 کردہ قوسی گوید کہ این خلاف متعارف است و نزد مؤلف خطای محض و سفالہ زیاد
 ہا بمعنی ریزہ کوفہ و رشیدی بمعنی سفال گفتہ ہر دو صحیح تواند شد (انتہی) صاحب امتداد حسرت

کنده (سفال) لغت فرس است و صاحب کنز هم که محقق لغت ترکی است. سفال را لغت فارسی نوشته مؤلف گوید که (سفال) با فتح بقول صاحب منتخب لغت عربست بمعنی فرو روی و پستی تقیض علوی پس عجیبی نیست که فارسیان چنیری را سفال نام کرده باشند که از خاک ساخته باشند و الف وصلی در اولش آورده سفال گردند و معنی دوم مجاز است بر سیل استعاره که پوست بادام و امثال آنرا نظر شباهت پیاله گلی سفال خوانند و (ارو) مٹی کا پیاله یا مٹی کا ظرف (دنگ) صاحب آصفیه نه نقطه سفال پر لکها هست (عربی) اسم مؤنث - هیکری - هیکرا (آخر دشت - بادام - پسته و غیره کا خول - چمکا -

(الف) اسفاناج (ب) بقول صاحب کنز که محقق ترکی زبان است الف را لغت

(ب) اسفاناخ ضمیمه بر بان معروف ترکی قرار داده ام (اسپاناک) گفته و بر اسپاناک

است و آن سبزی باشد صاحب اندجواله نوشته که اسپانخ باشد بای حال تحقیق که بر بحر الجواهر فرماید که بالکسر و فاء و نون خای مجمه (اسپانخ) گذشت از برای این کافی است نام تره ایست که بهندی آنرا پاک گویند (ارو) و یکو اسپانخ -

(الف) (اسپاناج) بحکم عربی نیز آمده چرا (اسفانبر) بقول بر بان و سراج و هفت

و جامع فتح اول و سکون نون و ضم بای اسفند که خای مجمه بحکم بدل شود صاحب شمس صرا و رای بی نقطه ساکن معنی اسفابور باشد و الف

آن (اسفاناج) آمده ماذکر ماخذ و تعریف کمال گوید که این همان (اسفابور) است که ماذکرش این بر (اسپانخ) کرده ایم که گذشت صاحب بر (اسبانبر) کرده ایم - رای جمله اول بقاعده

فارسی به تون بدل شد چنانکه (تار) و (زان) این نکر دین همانست که ما ذکرش بر (اسپان) و (او) و بکثرت استعمال خذف گردید و دیگر هیچ بابی فارسی کرده ایم - فارسیان بقاعده خود با (اردو) و یکجو (اسبان بر) فارسی را به فابل کرده اند همچون (پل) و (نیل) اسفهان | بقول صاحب شمس شهری و (سپید) و (سفید) دیگر هیچ - (اردو) و نام نواحی - دیگر کسی از صاحبان تحقیق ذکر و یکجو اسپان -

اسفجات | صاحب شمس فرماید که لغت فارسی است و نام شهری از ولایت اورد که آنرا بترکی شیروان نامند و دیگری از اهل تحقیق ذکر این نکر دین موقوف خیال کند که این همان (اسپجیاب) است که بجای خود گذشت غلطی کتابت اهل مطایع آنرا (اسفجات) کردند این در حقیقت (اسفجیاب) به یای ستمانی چهارم و بابی موحده در آخر باشد که مبدل (اسفجیاب) است فارسیان بای فارسی را به فابل کنند - چنانکه (سپید) و (سفید) (اردو) و یکجو اسپجیاب -

اسفراج | بقول برهان و اندوخت بکسر اول و ثالث و رای بی نقطه بالف کشیده و بحکم زده بلغت اندلس مارچوبه را گویند و برگ آن مانند برگ رازیانه و بعضی گویند لغت اهل مغرب است صاحب سوار اسپیل این را مغرب (اسپراج) گوید که به همین معنی لغت فرسای است صاحب محیط بر (اسفراج) گوید که اسم هیمون و برهمنون فرماید که اسم رومی است و آنرا بیونانی (اسفراغین) و عبری (خشب الحیه) و سریانی (فسیهوما) و اناسیهوما و نزد بعض عرب و اهل اندلس (اسفراج) و بفارسی (مارچوبه) و (مارگیلا) و (سپید)

(ناگدون) باشد بتاقیت کہ شاہجہی آن زم برای گرم در اول خشک در دوم و تری
 از خشکی غالب برگرمی۔ قوت آن جالی و مفتوح سد جمیع اخصاً خصوصاً جگر و گردہ و منافع
 بسیار دارد (ارو) ناگدون۔ بقول آصفیہ ہندی اسم مذکر۔ مارچوبہ۔ ایک قسم کی
 خاردار لکڑی جس کے گہر میں رکھنے سے باعثاً دھند سانپ نہیں آتا۔ بلوین وہ لکڑی
 جو رفع سموم جانوران گزندہ یعنی سانپ بکھو وغیرہ کرتی ہے۔

(الف) اسفراین	بقول جامع دانند	مرغوب در (الف) مخفف (ب) باشد (ارو)
(ب) اسفرامین	(الف) نام شہریت	دیکھو اسپرامین۔
مشہور در خراسان و زیادت یا می ہفتم اسفر	ہم خوانند۔ صاحب برہان بر (ب) تانغ	(الف) اسفرسب
		بقول برہان لہف
صاحب سروری بر (ب) صراحت کند کہین شہر بقصص طریق جرجان واقع و بعضی گفتہ	مرادف (اسپر امین) است کہ گذشت مؤلف	(ب) اسفرسف
		بفتح اول و راجع
عرض کند کہ ما بر (اسپر امین) وجہ تسمیہ این را ذکر کردہ ایم و اشارہ اسفرامین ہم و خیال ما	(ب) مبتدل آنست و قاعدہ تبدیل ہم ہدایہ	(اسپر اسپ) ذکر ب ہم کردہ و صاحبان
		رشدی و جامع ہم ذکر الف و ب کردہ اند۔
مذکور صاحب نامری بر (ب) گوید کہ از توابع نیشابور بر پنجاہ قریہ شامل و فواکیش خوب گردگا		(اسپر رز) و (اسپر س)
		(اسپر سف) و (اسپر سف)

مرا دف کید گیرست و هر کی بجایش مذکور ذکر ماخذ	(الف) اسفرنج	قبول برهان و هفت
هر کی بجایش کرده ایم جز این نیست که الف	(ب) اسفرنگ	و سروری دانند
مبدل (اسپر سپ) است و (ب) مبدل	(الف) باجیم عربی معرب (ب) که شهری	
الف یعنی در الف فای سوم را بعوض بای	بود نزدیک بسعد سمرقند و مولد سیف و قبول	
فارسی و در (ب) فای آخر را بعوض بای	بعض قریه است نزدیک بسمرقند و (ب) با	
آوردند بعض محققین بای فارسی را بجای	کاف فارسی مرا دف (الف) و قبول ماضی	
بای عربی گیرند و بعض بالعکس آن و این هم	(الف) و مبدل (اسپرنگ) که بهین معنی	
بقا عده تبدیل حروف در فرس درست است	گذشت ذکر ماخذش همد را بخاک کرده ایم -	
همچون (تب) و (تپ) و بای عربی و فارسی	تبدیل بای فارسی با فاموافق قواعد فرس	
هر و چه فابدل شود چنانکه (زبان) و (زنان)	است چنانکه (سپید) و (سفید) و مخفف (ب)	
(سپید) و (سفید) (ارو) و یکپوست	سفرنگ بدون الف هم می آید - خان آذر	
اسفرم	قبول برهان و جامع و هفت و	در سراج بر (ب) فرماید که آنچه بعض محققین
بر وزن و معنی (اسپریم) مؤلف گوید که این	این را شهری و بعض شان قریه گویند هر و	
اسپریم است که بجایش گذشت بای فارسی یکپوست	(ارو) و یکپوست اسپرنگ -	
بدل شد چنانکه (سپید) و (سفید) و هر و مخفف	اسفرود	قبول برهان کبسر اول و فتح
(اسپریم) و (اسپرغم) که ذکر این مع صراحت	ثالث و ضم رابع و سکون ثانی و واو و دال	
ماخذ بر (اسپرغم) کرده ایم (ارو) و یکپوست	همله ننگ خوارک و آن پرنده است سیاه رنگ	

نبرگی کجنگ و چند پرمانند شامی بر سر دارد	است و خان آرزو بر (سفرود) بجواله موبد
و عبری قطا گویندش اگر استخوان او را بسوزانند	گوید که و رفت (سفر) با غنن تصحیف شده
و بسایند باروغن زیت بجوشانند و بر دانه ^{شعلب}	و خواندن (الخ) مؤلف عرض کند تقدیر
و سر کچل بالند موی بر آورد - صاحبان	متحقق شد که این جانور آبی است و در حوالی
جهانگیری و سراج و سروری و رشیدی و جات	آب می باشد و آوازش خبر می دهد از قریب
هم ذکر این کرده اند و تبدیل این (اسپری)	آب پس جا دارد که فارسیان این را کتایت
است که گذشت و بدون الف (سفرود)	اسپرو و نام نهاده باشند که تشنه را بر
هم باشد که می آید (از سروری) ^{پیش}	رو می رساند و (اسفرود) مبدل آن که
عثمان کی نماید آب رو و پیش شاهین چون	که بای فارسی با فابدل شود چنانکه (سپید)
بیاید اسفرود و اتفاق التماس نیست بر نیت که نیست	و (سفید) و سفرود و تحقّف آن سجد الف -
فارسی زبانست و بایر سپرو و دوده کرده ایم که صراحت	و باشد که این مرکب است از (سغ) و (رونی)
ماخذ این بر سفرود (کنیم و بعد از آنجا نوشته ایم که اصل	که (سغ) و ترکی بقول صاحب کتیر یعنی
این سفرود بدون الف) است ولیکن نتیجه تحقیق ما در اینجا	غوطه و بقول صاحب لغات ترکی یعنی پوشش
بر خلاف آنست معلوم میشود که این جانور نیت آبی است	آمده و بدین وجه که قطا - طار آبی است و
غیاث بر لفظ قطا گوید که آواز کردن قطا در میان ^{فران}	غوطه در آب گیر و تلباش شکار و بر سطح آب
را دلیل باشد برین که در اینجا آبست و صاحب کتیر	همچون پوشش و سقف پرواز کند فارسیان
(اسفرود) فرماید که فارسی است و معنی قاق الما ^{طراز}	این را کتایت (سفرود) نام نهاده باشند و

و بقا عدد فارسی غایت عجیبہ یا فابل شدہ (انفرق) و (اسفرد) و مزید علیہش (اسپرو)	شدہ (چون علیو) و (قلیو) اندرین صورت کہ گذشت مبدل و مزید علیہ آن (ارو)
(سفرود) اصل است و (سفرود) مبدل آن و (سفرود) مبدل آن	دیکھو اسپرو -

اسفزار | بقول صاحب نامری و انداز توابع شهر ہرات است بہت پارہ قریہ آبا دار و وسکن جماعت ابدالی از قوم افغانہ باشد۔ دیگر کسی از اہل تحقیق ذکر این کرد بخمال مابین مبدل (اسپزار) است۔ اسپ بمعنی تحقیقی و زار از قس گلزار و کارزار کہ زار بقول بہان بمعنی ابنوہی و بیاری آمدہ پس عینی نیست کہ دین مقام کثرت اسپان باشد و آب و ہوا ی این مقام اسپان رامی سازد فارسیان بای فارسی را بہ فابل کردہ (اسفزار) کردہ (سید) و (سفید) (ارو) اسفزار۔ ایک مقام کا نام ہے توابع شهر ہرات سے جو میں قریون پر شامل ہے۔ مذکر۔

اسفل السافلین | اصطلاح۔ بفتح اول و سوم و کسر نهم و دهم بقول بحر و غیاث ہفتین طبقہ دوزخ کہ زیر ہمہ طبقات دوزخ است۔ مرکب از ہر دو لغات عرب و فارسی استعمال این در فارسی کنندہم علاج دیگر غالباً بہ زبان ندارند و این کنایہ باشد (ارو) اسفل السافلین۔ بقول امیر دوزخ کے سب سے نیچے والے طبقے کا نام۔

اسفناج رومی بقول بہان و ہفت جامہ ابریشمی را بطین آن بچو شاند پاک و	دانند ووائی باشد کہ آنرا عبری قطف و ستر پاکیزہ کہ وہ مؤلف گوید کہ این بہان است
و بقلۃ الذہبیمہ خوانند کہ استقار نافع و کہ ذکر این بہ (اسپانخ) و (اسپانج) و	

<p>(ا) پانخ (کرده ایم و از آنجا این هم پسر را بنجا گذاشت (ار دو) دیکهو (اخنوس)</p> <p>بخشی و بر (اخنوس) هم اشاره این و (اسپانخ)</p>	
<p>(الف) اسفنج بقول برهان و ناصری یکسر اول و سکون ثانی و فتح ثالث و وزن و جیم ساکن چیزی شبیه بند کرم خورده و آن را (ابر مرده) و (ابر کهن) هم گویند (اخنوس) و هم او فرماید که</p>	
<p>(ب) اسفنج زیادت های هنوز در آخر هم معنی اسفنج آمده - صاحبان رشیدی و جاسم و هفت و شمس ذکر هر دو کرده اند و صاحبان ناصری و سروری و اتندو (در می پهلوی) بدالف) قانع سیف اسفرنگی استعمال الف کرده (س) چون زنده گیاره و مرده است بصورت پیاپی که تنش مرده و زنده است چو اسفنج پیاپی مؤلف گوید که (الف) بخمال ما مفرس است از (اسپنج) لغت انگلیسی و ما ذکر این کجا که محیط بر (ابر کهن) کرده ایم فارسی بای فارسی را به فابل کرده اند چنانکه (سپید) و (سفید) و در (ب) های آخره زائد باشد همچون (تمکار) و (تمکاره) - صراحت کامل و حقیقت و خواص این را بر کهن گذاشت (ار دو) دیکهو ابر کهن -</p>	
<p>اسفند بقول برهان و هفت و اند یکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و رابع و دال</p> <p>اسفند (۱) نام ماه دوازدهم از سال شمسی و (۲) نام الکه ایست در نیشاپور و (۳) نام دوا ایست که آنرا (هزار اسفند) نیز گویند و آن نوعی است از سداب کوهی و لجر بی حرمل عامی نامند - خان آرزو در سرخ فرماید که تخف اسفند ار است و بعضی ماه و روز</p>	

و نام الکه نسبت معنی سوم گوید که مبدل (سپند) که بای عربی با فابدل شد همچون (سپید و سفید)
 و الف در سپند حذف شده و بهم او بر (اسفندار) فرماید که (اسفند) نام فرشته است صاحب
 ناصری نسبت معنی سوم خبر دل نوشته و بس مؤلف گوید که برکت (اسپندار) که مراد
 (اسفندار) است و ذکر معنی اول لفظ (اسفند) گذشت و بخمال ما از همین است (اسفندار)
 و (اسفندیار) و (اسفندار) که می آید و جا دارد که این را بقاعده تبدیل (اسپند) هم گیریم
 که (اسپندار) و (اسپندیار) و (اسپندارند) به بای فارسی هم گذشته است و حقیقه اسفند
 بخت زند و پارتی از معنی قدرت حق و روشنی باشد و معنی اول مخفف (اسفندار) که نام
 دوازدهم از سال شمسی است و معنی دوم مجاز باشد از معنی حقیقی که الکه را فارسیان
 (اسفند) نام کردند و معنی سوم مبدل (اسپند) که گذشت و ذکر اخذش بعد از اینجا کرده ایم
 در اینجا بای فارسی به فابدل شده است و بس (ارو و) (ا) اسفند ماه اسفندار کا مخفف
 جو سال شمسی کا با هو ان هینا ہے جس کا آغاز ماہ فروردی سے ہوتا ہے۔ مذکر (۲)
 ایک مقام کا نام (اسفند) ہی چیتا پور میں واقع ہے۔ مذکر (۳) دیکھو اسپندر۔

اسفندار	بقول خان آرزو در سراج الکبر بر نار یار و معاون او باشد (انتهی) مؤلف
همان اسپندارند (که گذشت) و در برهان نام	گوید که دیگر کسی از محققین فرس ذکر (اسفندار)
پسر کشا سب نیز نوشته لیکن آن (اسفندیار)	نکر دو نه صاحب برهان این را نوشت البته
است بزیادت تحتانی بعد و ال و قیاس نیز	مبدل این (اسپندار) بجای خودش مذکور
همین می خواهد یعنی یکله اسفند (نام فرشته مؤلف)	و صاحب برهان ذکرش کرده است پس باید

که این را اصل دانیم یا اینکه اسفند را به فصل	از سال شمسی و (۲) نام روز پنجم از ماه شمسی
قرار دهیم و اسپندار مبدل این که فای	(۳) نام فرشته که موکلت بر درختان و بیشه
به بای پاریسی بدل شود چنانکه (سفید) و (سپید)	و تدابیر امور و مصالح ماه در روز مذکور بدو تعلق
بالجمله اسفند بر هر سه معانی (اسپندار) شامل شده	(۴) بهیستی زمین صاحب بحر عجم بهیستی ازل فای
یعنی (۱) شمع و (۲) نام پسر گناسپ و (۳)	بدین صراحت غریبه که آن مدت ماندن آفتاب
نام ماه دو و از دهم از ماه های شمسی که صاحب	است در برج حوت - دیگر محققین هم ذکر این
برهان آنرا بدون تیر اعظم در برج حوت نوشته کرده اند	مؤلف گوید که مایه (اسفند) محقق
معنی مباد که (اسفند) معنی حقیقی قدرت حق	کرده ایم که بفصل است پس (اسپندار) فای
و روشنی بجای خود مذکور شد پس (اسفند) دار	را که گذشت مبدل این دانیم که فای بای فارسی
معنی روشنی دارنده کنایه شمع را توان گفت	بدل شد همچون (سفید) و (سپید) و (اسپندار)
از دو دال جمله که یکجا جمع شد یکی را حذف کردند	صرحت کرده ایم که (ند) معنی صاحب و خداوند
و معنی دوم مخفف (اسفند) یا (که بای تختانی	آمده پس (اسفند) اند) معنی خداوند روشنی آرنده
حذف شد بکثرت استعمال و معنی سوم هم کنایه	باشد و عینی نیست که کنایه ماه دو و از دهم سال
باشد که ماه (اسفند) روشنی تیر اعظم را در	شمسی را بدین نام موسوم کنند که در همین ماه
برج حوت دارد (ار دو) و دیگر اسپندار	آفتاب در برج حوت می باشد و جادو دارد که
اسفندارند اصطلاح بقول برهان و جامع مراد	این را اصل نام این ماه گیریم و مجرد (اسفند) دار
(اسپندار) که گذشت یعنی (۱) نام ماه دو و از	مخففش و (اسفند) که بهیمن معنی مذکور شد

مختلف مختلف و نسبت معنی دوم عرض می شود گفت که از شمع آفتاب روشنی دارد
 که فارسیان مجازاً همین نام برای روز پنجم از ماه (اردو) و بکوه اسپندارند -
 شمس نهاده باشد که بقول برهان این روز را اسفند اسفید استعمال بقول برهان
 درین ماه مبارک شمرند و عید کنند و جشن سازند و انند بکسر اول و فای دوم خردل سفید
 بنا بر قاعده کلیه که پیش ایشان متداول است است که تخم سپندان باشد و بعلربحیب
 که چون نام ماه بانام روز موافق باشد آن الرشا و خوانند و دیگر کسی از محققین ذکر این
 روز را نیک دانند پس این روز را کنایه نکر و مؤلف گوید که (اسفند) بتدل اسپند
 خداوند روشنی دارنده توان گفت که معنی است که گذشت که بای فارسی بقابل شود
 حقیقی (اسفندارند) است حالا عرض کنیم همچون (سپید) و (سفید) و (اسفید) فریضه
 نسبت معنی سوم که فرشته را که تدابیر امور (سفید) که الف وصلی در اول آوردند پس
 و مصالح این ماه و روز بد و متعلق است بتبدیل (اسفند اسفید) مرکب توصیفی است بنحال
 کنایه خداوند روشنی دارنده نام کردن با باید که دال اول را کسور خوانیم -
 بی محل نیست و همچنین در معنی چهارم زمین (اردو) سفید اسپند - و بکوه
 هم کنایه خداوند روشنی دارنده توانیم اسپند -

اسفند (اصطلاح) بقول برهان شمس بضم سیم و سکون نال نقطه دار نام روز سیوم است از خمره شمس
 قدیم صاحب سروری فرماید که روز سیوم از فروردین صاحب بحر عجم بر خمره مشرقه گوید که بدانکه
 سال شمسی صد و شصت و پنج و ربع روز است نگر تا آخرین مارخ فرس همراه شمسی اسی روز

گیرند و پنج روز اور آخر اسفندارند افزائند و این رخصتہ سترقہ گویند صاحب غیاث
 صراحت فرماید کہ از ان ربع روز باقیانده در یک صد و بست سال یک ماہ جمع
 کرده سال صد و بیستم را سیزده ماہ بگیرند و رخصتہ سترقہ از ان گویند کہ گویا این پنج روز را
 از میان مانی زدودہ اند و کولف عرض کند کہ معنی لفظی (اسفند) صاحب روشنی است کہ آفتاب یعنی روشنی
 گذشت رتد بالغنم بقول بر بان بمعنی صاحب و خداوند آمدہ پس فاریان روز سوم
 خمسہ سترقہ را کانیۃ (اسفند) گفتند کہ نزدشان روز مسعود و نیک مشہور است و بس
 (ارو) خمسہ سترقہ کے تیسرے دن کو فاریون نے (اسفند) کہا ہے خمسہ سترقہ
 قدیم کی نسبت محققین نے لکھا ہے کہ ہر سال شمسی ۱۲۵ دن کا ہوتا ہے لیکن
 متاخرین تاریخ فرس ہر ماہ شمسی کو ۳۰ دن کا مہینا محسوب کرتے ہیں اس حساب سے
 سال کے مجموعی ایام ۳۶۰ ہوتے ہیں باقیانده پانچ دن کو ماہ اسفندار کے آخر
 میں بڑا کر ۳۵ دن کا مہینا قرار دیتے ہیں اور ۱۲۰ سال میں ایک مہینا
 قرار دیکر ایک سو بیس سال کو ۱۳ مہینے کا سال شمار کرتے ہیں۔

<p>اسفند یار بقول بر بان (۱) بروزن شمسی است عیفاً است کہ صاحب بر بان و معنی اسپند یار است کہ گذشت نام سپر وین را مرادف (اسپند یار) قرار داد و بر گشتار سپ و اور وین تن می گفتند و (۲) (اسپند یار) بر معنی اول قناعت کرد صاحبنا بمعنی قدرت و لطف یزدان ہم و (۳) رب جامع و جہانگیری بر معنی اول قانع و ذکرنا ماہ اسفندار و رب روز اسفندار کہ پنجم ہر ماہ (اسپند یار) کردہ اند و کولف گوید کہ (۱) اسفند</p>	<p>اسفند یار بقول بر بان (۱) بروزن شمسی است عیفاً است کہ صاحب بر بان و معنی اسپند یار است کہ گذشت نام سپر وین را مرادف (اسپند یار) قرار داد و بر گشتار سپ و اور وین تن می گفتند و (۲) (اسپند یار) بر معنی اول قناعت کرد صاحبنا بمعنی قدرت و لطف یزدان ہم و (۳) رب جامع و جہانگیری بر معنی اول قانع و ذکرنا ماہ اسفندار و رب روز اسفندار کہ پنجم ہر ماہ (اسپند یار) کردہ اند و کولف گوید کہ (۱) اسفند</p>
--	--

بمعنی قدرت حق گذشت پس معنی لفظی اسپندیا ازین هم پیدا است که او (اسپندیار) را کسی است که قدرت حق یار اوست (اسم) مرادف (اسپندیار) گفته و بر اسپندیار و فاعل ترکیبی) و کنایهٔ پسر گشتا پ رانام مدعای ما بر یک معنی اول قانع - بالجله نهادند و همین است وجه تسمیه آنچه صاحب (اسپندیار) به فاضل است و (اسپندیا) برهان معنی دوم و سوم را بدین متعلق کند تا محسوس تبدیل فاعل با می فارسی بالعکس اوست که معنی دوم متعلق به (اسفند) است آن آمده چنانکه (سپید) و (سفید) (ارو) و معنی سوم متعلق به (اسفندار) و تا محسوس و یکپو اسپندیار -

اسفور دیون | بقول صاحب شش لغت فارسی است بضم کیم و سوم و کسر ششم و فتح هشتم (۱) سپر غم دشتی است و آن را اسفور نیز گویند و فرماید که در مؤید (۲) سپر دشتی و صاحب مؤید بزبان مطیع نو لک شور گوید که (اسفور دیون) به قاف سیر دشتی گذا فی زانگو یا - مؤلف گوید که از کم التفاتی اهل مطابع تصرفی در لفظ و معنی راه یافته تا تحقیق این بر (اسفور دیون) کنیم که می آید (ارو) و یکپو اسفور دیون -

اسفوقدیرین | بقول صاحب شش لغت فارسی است بفتح کیم و هفتم و ضم سوم و پنجم و کسر ششم پنج که رومی باشد مؤلف گوید که محققین فرس ازین لغت ساکت و در السنه دیگر هم یافته نمی شود و جزین نیست که تحریف اهل مطابع و تصرف شان یا تا سماع مؤلفش این را قلم کرد و کثرت اعلاط و حروف لفظ و هم معنی این را بیکار کرده است و قیاس ما از تحقیق این قاصر - چندانکه مبتمصل این را نیا فیم -

<p>اسپیچاب بقول برهان و هفت دانند به فای سوم و جیم فارسی بقول بر وزن و معنی (اسپید) است که سحلی برهان و جامع و سروری و هفت بر وزن اسپ سالار باشد و نامیت مخصوص ملوک استیاب نام شهرست و را در شهر که آن فارسیان - مؤلف گوید که مبدل است بر کی شیروان خوانند مؤلف گوید که مبدل اول و دوم (اسپید) که گذشت بقاعده ماخذ این بر (اسپیچاب) کرده ایم و این مبدل فارسی بای فارسی به فابدل شد چنانکه سید آنست و قاعده تبدیل هم مبدل را بنماز کرده صاحب چهارگیری ذکر این با (اسپیچاب) کرده ایم (اردو) و یکو اسپید کے پہلے اور (اردو) و یکو اسپچاب -</p>	<p>اسفہید بقول برهان و هفت دانند به فای سوم و جیم فارسی بقول بر وزن و معنی (اسپید) است که سحلی برهان و جامع و سروری و هفت بر وزن اسپ سالار باشد و نامیت مخصوص ملوک استیاب نام شهرست و را در شهر که آن فارسیان - مؤلف گوید که مبدل است بر کی شیروان خوانند مؤلف گوید که مبدل اول و دوم (اسپید) که گذشت بقاعده ماخذ این بر (اسپیچاب) کرده ایم و این مبدل فارسی بای فارسی به فابدل شد چنانکه سید آنست و قاعده تبدیل هم مبدل را بنماز کرده صاحب چهارگیری ذکر این با (اسپیچاب) کرده ایم (اردو) و یکو اسپید کے پہلے اور (اردو) و یکو اسپچاب -</p>
<p>اسفید بقول صاحب رشیدی که با اسپید نوشته برهان سفید و سپید است - مؤلف جو جامع و هفت بر وزن و معنی اسپید خور گوید که ما ذکر این بر (اسپید) کرده ایم که اسپید است که با عقدا و اشرافان فارس نفس ملوک مبدل اسپید است و قاعده تبدیل هم مبدل باشد مؤلف گوید که ماصراحت ماخذ این بر مذکور صاحب شمس و اند هم ذکر این کرده اسپید خور (کرده ایم - برین نیست که این نیست که تحقیق بالا بر لغت (اسفید) ذکر معنی آن باشد که بای فارسی با فابدل شود همچون مجاز نکرده اند که بر (اسپید) گذشت (اردو) (سپید) و (سفید) (اردو) و یکو اسپید خور و یکو اسپید کی پہلی معنی -</p>	<p>اسفید خور استعمال - بقول برهان نوشته برهان سفید و سپید است - مؤلف جو جامع و هفت بر وزن و معنی اسپید خور گوید که ما ذکر این بر (اسپید) کرده ایم که اسپید است که با عقدا و اشرافان فارس نفس ملوک مبدل اسپید است و قاعده تبدیل هم مبدل باشد مؤلف گوید که ماصراحت ماخذ این بر مذکور صاحب شمس و اند هم ذکر این کرده اسپید خور (کرده ایم - برین نیست که این نیست که تحقیق بالا بر لغت (اسفید) ذکر معنی آن باشد که بای فارسی با فابدل شود همچون مجاز نکرده اند که بر (اسپید) گذشت (اردو) (سپید) و (سفید) (اردو) و یکو اسپید خور و یکو اسپید کی پہلی معنی -</p>
<p>اسفید آب بقول برهان و هفت با جیم - معرب اسفید آب است</p>	<p>اسفید آب بقول برهان و هفت با جیم - معرب اسفید آب است</p>

(ب) اسفیداج که زنان بر روی مالذ و نقاشان و مصوران هم کار فرمایند و خوردن آن کشته بود و خصوصاً سفید آب قطعی صاحب اند بکر این فرماید که کلمه که در آخر آن الف باشد در حالت تعریب جمع زائد کنند و در عرف این را سفیده کا شغری خوانند صاحب سوار السیل گوید که (اسفیداج) معرب است به فارسی سپیده قسمی است از گل سپیده مؤلف عرض کند که او در بیان معنی غلط کرده است که از ماخذ این بی خبر باشد و صاحب اند هم که طرز بیانش قریب به ماخذ رسیده هیچ اعتبار باخذ نکرده حقیقت اینست که فارسیان آبی سازند سفید رنگ برای غازه و باغراض نقاشی از ارزیزد سرب و جیست و غیره و نیز قسمی از مداد که ذکرش برآب سپیده در مدوده کرده ایم بالجملة (الف) اصل است و (اسپید) مخفف آن که به تبدیل الف آخره به یای هوز معروف است به (سپیده) عربی (اسپیدا) را بقاعده مبنیه صاحب اند که بالاگذاشت جیم عربی در آخرش زیاده کرده و بای فارسی را به فابدل ساخته (اسفیداج) کردند صاحب محیط بر (سفید آب) فرماید که اسم فاعلی است معرب آن اسفیداج و ایضاً بفارسی سپیده ارزیزد و بعبهانی (یاروق) و یونانی (آهونیون) و (ابولمیون) و (اسمونون) و سیرانی (استطیقا) و بر ترکی (کرتان) و بهندجی (سفیده و سپیده) و آن از ارزیزد و سرب و جیست سازند بطریق احراق و گاه بسره که مرتب می سازند و گاهی از نمک و مرتب بسره که دبلیطیف شدید تر و غائص تر و در مرتب به نمک و غیره دبلیطیف شدید نیست و متصل در ادویه چشم و غیر آنست آنچه از ارزیزد سازند نگین و نرم و بیا سفید و از سفید آب رومی و کا شغری نام است خصوص در امرض چشم لطیف و مخفف گردد و وگرمی

و تیزی و سوزش آن زائل شود و قوت آن تا سه سال باقی می ماند و بعد از آن مستعمل بنجا کشود
و آن بقول شیخ سر و خشک در دو دم و گویند در سوم و بعضی گویند - سر در سوم و خشک در
دوم و بعضی بالعکس این گفته اند و شکل آن زیاده تر است و منافع بسیار دارد (ارو) (ارو) (ارو)
و (سپیدار) و (کپور) اسپیده که تیسرے اور چوتھے معنی - و کپور آب سفید -

اسفیدار بقول برهان و هفت هفت (ارو) و کپور اسپیدار -	اسفید خوره استعمال - بقول صاحب شمس
است که درخت پده باشد و بعر بی غرب خوانند	و بعضی گویند که نوعی از پده باشد صاحب عیبه
نزد اشراقیان فارس نفس ناطقه باشد و دیگر کسی از	بر (غرب) فرماید که بعر بی این را (اسفیدار)
محققین فارس ذکر این نکرد و خیال ماساج صاحب	نام است و بقولش (ارطیا) هم همین است
صاحب شمس است که (اسفید خوره) را که گذشت	که بجایش مذکور شد که فارسیان آنرا بومادران
(اسفید خوره) نوشت حیف است که سندی پیش	گویند صاحب تسمیه برهان بر (اسپیدار) ذکر هم
نشده و جا دارد که غلطی کتابت مطبع باعث این	کرده مؤلف عرض کند که ماصحت این با
غلطی باشد ولیکن ذکر این بعد لفظ (اسفید) کرد	ماخذ بر (اسپیدار) کرده ایم بای فارسی با فا
از اینجا است که ماساج مؤلف شمس را اغلب	بدل شده (اسفیدار) شد همچون سپید و سفید
خیال کنیم (ارو) و کپور اسفید خوره -	

اسفید وشت | استعمال - بقول برهان و سروری و رشیدی و هفت به فتح دال مهمله دوم
نام قریه است از توابع صفهان بنجیال ما وجه تسمیه این جزین نباشد که این قریه در محض
دشت و بیابان واقع باشد و از قمرای دیگر بفاصله دور و دراز و آبادی این هم خال خا

نہ جمعیت ازینجاست کہ فارسیان این را بہ (اسفید دشت) موسوم کردند کہ (اسپید) در تہا
 فرس بمعنی سادہ گذشتہ است پس ہجو قریہ را (دشت سادہ) نام نہادون بعید نیست و صاحب
 بہرمان بر لغت (دشت) فرماید کہ اینہم نام قریہ است و ہمانجا ذکر کند کہ (دشت بیاض) ہم نام
 ولایتی است در خراسان پس ازین ثابت می شود کہ فارسیان در اسمای ولایات و قریہ ہا
 این قسم ترکیب آورده اند۔ باقی حال لفظ سپید درینجا بطور صفت واقع شدہ و باشد کہ زین
 این قریہ سپید باشد و وسیع تر و اللہ اعلم بالصواب (ارو) اسفید دشت - ایک قریہ کا نام ہے جو
 توابع اصفہان سے ہے۔ مذکر۔

اسفید ش	یفتح اول و سکون دوم و سوم	مبتدل (اسپیوش) کہ بجایش مذکور شد فارسیان
و ضم ی می تحتانی و سکون مابعد ہماں اسفیل است	بقاعدہ خود بای فارسی را بقادو اورا بہ وال معلہ	
کہ گذشتہ مذکور این ہوا کہ صاحب محیط بر اسفیل	بدل کردہ اند ہجو (سپید) و (سفید) و (بیو) و	
کردہ ایم کہ بقولش فارسی قدیم است و بخیاں	(بید) (ارو) و دیگر اسفیل -	

اسفیل | بقول صاحب شمس بالکسر لغت فارسی است بمعنی پیاز دشتی کہ در تازی اصل
 خوانند۔ دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد مؤلف گوید کہ تسامح صاحب شمس است کہ اسفیل
 را کہ بقاف سوم ہمین معنی لغت عربست بہ فای سوم نوشتہ و صراحت کرد کہ لغت فارسی است
 صاحب منتخب دانند ذکر (اسفیل) کردہ اند (ارو) بجگی پیاز - مؤنث -

(الف) اسفیوس	صاحب ناصری ذکر	بذر قطنو نام یعنی اسفرزہ باشد و صاحب بہرمان
(ب) اسفیوش	(الف) کردہ فرماید کہ	نسبت (ب) فرماید کہ بر وزن و معنی (اسپیوش)

است کہ گذشت کہ عربان قبلہ مبارک جز این نیست کہ الف مبتدل (اسپیوش) است گویند صاحبان سردری و جہانگیری و جامع و کہ فارسیان بای فارسی را بہ فابل کنند همچون (سید) مہفت ہم ذکر این کردہ اند۔ صاحب سوار سبیل و (سفید) و شین معجمہ بہ سین مہملہ ہم بدل شود چون این را معرب اسبقول قرار دہد۔ صاحب محیط (سار) و (سار) و نسبت (ب) عرض میشود کہ بر اسبقول نسبت الف فرماید کہ بفارسی جادار کہ این معرب (اسپیوش) است بہ تبدل قدیم اسپوس و اسفیوس و اسفیش می مانند بای فارسی با فا چنانکہ (پیل) و (فیل) تاسخ صاحب اشارہ کہ این بر اسبقول کردہ ایم و (اسپیوش) سوار اسبیل است کہ این را معرب (اسبقول) ہم بجایش گذشت و ماخذش ہمدان بخاند کورس نوشت (ارو) دیکھو اسبقول۔

اسقاط اکبر اول لغت عربی است۔ صاحب معتب نوشتہ کہ بمعنی انداختن بچہ و خطا کردن در سخن و بالفتح رختھا و متاعهای زلیون است صاحب بول چال گوید کہ معاصرین عجم زر سود را اسقاط گویند کہ دائن بیش از بیش از زر اصل وضع کند (ارو) متی کاٹا۔ بقول آصفیہ اسم مذکورہ حساب جس کے موافق صراف لوگ مدت معینہ کا سود ہندی پڑتے ہین۔ کٹوتی۔ ہماری راے میں یہ تعریف ناکافی ہے بلکہ یوں ہوتی چاہئے کہ جب کوئی شخص قرضہ لینا چاہتا ہے تو ساہوکار لوگ متی یعنی سود کی مجموعی رقم کو بلحاظ مدت و وعدہ ادائیگی و ستاویر رقم یعنی زر اصل سے کاٹ لیکر یعنی وضع کر لیکر باقی ماندہ رقم مدیون کو دیتے ہین اسی عمل کا نام متی کاٹا ہے مثلاً زید نے بکر سے سو روپیہ قرضہ فیصدی ماہانہ ایک روپیہ سود سے لینا چاہا اور وعدہ کیا کہ اسکو دو مہینہ میں ادا کرے گا تو ساہوکار اس سو روپیہ سے دو مہینے کی

ستی کی یا جت و دروپہ کاٹ لیکر ۹۸ روپیہ اسکو ادا کرتا ہے اور دو مہینہ میں کامل توفیق
کی ادائیگی کا متوقع رہتا ہے تو اس عمل و ضعات کا نام ستی کا ٹم ہے۔

استقف | بقول برہان بضم اول وقاف و سکون ثانی ونا۔ قاضی ترسیان را
گویند شخصی را نیز گویند از ایشان کہ بحجت ریاضت خود را برنجیری بند و گویند
این لغت عربست صاحب نوید این را بذیل لغات عرب نوشته فرماید کہ قاضی ترسیان
و مہتر ایشان و زاہد و رنجور و شہ و بالفتح مرومید و میثو۔ کہانی شرفنامہ و فی التلج
کلمہ ترسیان و فی زفا گویا اخیل خان و در دستور مذکور است کہ دانشمند ترسیان
کہ خوش آواز باشد۔ صاحب اسند زفا قافی سند آورده (س) بباگ زاری
مولف زن دیدہ بہ بند آہن استقف بر اعضا بہ صاحب سوار السبل این را عرب
قرار دہد فرماید کہ اصلش بیونانی زبان (اپکس) است بای فارسی حرف تعریف
باشد ہذا و در زبان عربی تعریفش بدون معاوضہ آن شد کہ آنرا از اندہمید ہ شد
(ارو) ترسیون کہ قاضی اور ریاضت کش اور میثو اکو فارسیون نے (استقف)
کہا ہے اور یہ عربی زبان کا لفظ ہے انہیں معنون میں۔

استقفا | بقول صاحب ہفت بضم اول دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد و
و سکون سین مہملہ وضم قاف ونا بالف تو انیم گفت کہ این مفرس باشد از لغت
کشید ہمان (استقف) است کہ گذشت (استقف) عربی (ارو) دیکھو استقف۔

استقلاطس | بقول برہان و ہفت داند بکسر اول و سکون ثانی وفتح قاف ولام

ساکن و طای محلی مضموم بین بی نقطه زده یونانی نوعی از موسیائی باشد که اورا موسیائی
گویند و بعرنی قفرایه و خوانند مؤلف گوید که ماصراحت کامل این بر (استقلس)
کرده ایم که مدف این است (ارو و) و یکمواستقلس -

استقلینس بقول برهان و هفت دانند کبر اول و لام به تختانی زده (ا) نام حکیمی است
یونانی و (۲) نام دوانی هم که آرا بشیرازی زندگی دارد گویند بیج کبر رومی است و آزا
(اسقولوفند ریون) هم خوانند و بعرنی خشیته اطحال (گرم و خشک است در اول و دوم
صاحب محیط بر (استقلینوس) فرماید که همان (اسقولوفند ریون) و بر (اسقولوفند ریون) نوشته
که لغت یونانی است بمعنی مزمل اصفا و بمعنی کاوسی اطحال بحجت آنکه گدا زنده و زایل کننده
سپرز است - یونانی (اسقیلوس) و (استقلینس) و (سقلنون) و (میعلون) و (قطارینا)
و (قطاریقا) و (نیوا) نامند و بقراط گفته که تریاق اطحال است و اند خشیته اطحال نیز
گویند و نزد اهل مصر معروف به (کف النسر) و اهل اندلس (عفریان) و بقاریسی (گیاه
جالیئوس) و عوام شیراز (زنگی دارو) و آن نبات است نسبت آن زمین سگرزیده و
و کوستان و گویند که کبر رومی است بقول شیخ گرم در اول و خشک در دوم و
گویند گرم باعتدال و خشک در اول و دوم - لطیف و محلل و مفتوح و منافع بسیار دارد
مؤلف گوید که معنی دوم حقیقی است و معنی اول مجاز آن جاد دارد که حکیمی را که
در علاج امراض طحال شهرت باشد بدین نام موسوم کرده باشند (ارو و) (ا) استقلینس -
یونانی زبانین یک حکیم یونانی کا نام (۲) بقول صاحب جامع الادویه اس دو اکا مشهور

نام زنگی دارو سه - سبز - سرخی مائل - ایک گھانس غیر سستی - طبیعت کو نرم اور جلا کرتی اور
سده کہولتی ہے اور پشاپ اور حیض جاری کرتی سے گرم و خشک -

اسقلیوس | بقول برہان و اندیشہ اول بروزن بطلمیوس دو حکیم بودہ اند در یونان

صاحب مذہب و ہر یک در طبابت عیسی زمان خود بود یکی را اسقلیوس اول و دیگر را
اسقلیوس ثانی می گفتہ اند مؤلف گوید کہ لغت یونانی است ضرورت بیان و ترجمہ نیست
(ارو) اسقلیوس نامی یونان میں دو حکیم گزرے ہیں -

استفقور | بقول برہان و ہفت دانہ بکر اول جانور است معروف و اور استفقور گویند

شبیه بسوسار ہم در آب و ہم در خشکی می باشد قوت باہد گویند این لغت رومی است
صاحب سوار السبل ذکر (استفقور) کردہ اشارہ کند بہ استفقور و بر (سفقور) نویسند کہ اصل
این (سکنکس) یونانی و صراحت کند کہ شاید از زبان قدیم مصری ماخوذ باشد یعنی ریگ یا
صاحب محیط بر (سفقور) گوید کہ بفتح اول و ثانی و سکون نون و ضم فاف ثانی و (استفقور) باضاً
الف اسم عربی است و (سفقور) نیز گویند و ہندی (سمہور) و (بن روہو) بقول شیخ انور

ورل مالی است از نسل ننگ برب و ریاضیہ و ہدیچہ می آورد پس انچہ از بچہ آن در آب
میرود ننگ میشود و انچہ بیرون آب در خشکی نشوونامی یابد سفقور می گردد - حرارت آن تا
درجہ سوم و خشکی آن تا دوم و گویند کہ خشک در اول است - مقوی باہ و سخن بدن و مانع
بر فالج و لقوہ و رعشہ و حذر و منافع بسیار دارد صاحب محیط الحیط کہ محقق زبان عربست
(سفقور) و (استفقور) هر دو در لغت یونانی نوشته بخمال ما اصل این (سکنکس) لغت

یونانی است عربان بقاعده خود هر دو کاف عربی را به قاف بدل کرده (سقفس) کرد و بجز
 (کند) و (قند) وجود این لغت بقول صاحب محیط یافته میشود و نسبت (سقفور) مستحق شد
 که لغت غیر عرب است و به تحقیق رسید که لغت رومی یا یونانی نیست بخمال باخرا این نباشد
 که فارسیان این را مفرس کرده اند از (سکنس) که کاف عربی به قاف بدل شد بقاعده متذکره
 بالا و سبن ممل به و او بدل کرد بخلاف قیاس و رای همل در آخر زیاده کرد و همچون (شنا)
 و (شار) و الف و ر (سقفور) و صلی است پس (سقفور) و (استقفور) هر دو مفرس و اصل
 در عربی است آنکه این هر دو را یونانی یا رومی نوشته اند یا عربی دانسته اند تسامح کرده اند
 (اردو) سقفور - بقول آصفیه (رومی) اسم مذکر - ایک گوہ کے مشابہ جانور کا نام یا ف
 محلی جو ریت میں رہتی ہو - ریگ های حشرات الارض میں سو ایک جانور کا نام جس کا گوشت نہایت مقوی ہوتا
 اسقفور و یونان | بقول برهان و انند و ہفت بضم اول و ثانی دسکون و او و رای
 قرشت و کسر وال ابجد و ضم یای حطی بواد و نون زده بغنت رونی و بعضی گویند بیونانی
 دو اینست کہ آنرا بشیرازی (سیرمو) گویند و آن سیر صحرائست و بجزی ثوم الحیہ خوانند
 و بعضی گویند غضل کوچک است و از جملہ اجزای تریاک فاروق باشد و بقول صاحب مؤید
 به قاف سیر دشتی کدانی ز فاف گویا مؤلف عرض کنند کہ این همانست کہ ما بر (سقفور دیون
 به فا) و عدہ بیانش کرده ایم معلوم میشود کہ صاحب شمسین لغت را به فاف نوشته است کہ گذشت
 و در کتب اللغات کہ لغت زبان ترکی است این را لغت ترکی قرار دار و بعضی ثوم بری گفته حساب
 محیط فرماید کہ لغت یونانی است و بخلاف ہمزہ (سقفور دیون) نیز آمدہ بجزی (ثوم الحیہ)

و معروف بہ (ٹوم الکلب) و (ٹوم البری) و بفارسی (سیر فشتی) و بشیرازی (موسیر) و ہندی (خنگلی ہسن) گویند این بيطار آذربايشين معجمہ (شکور دیون) نوشته گفته کہ این خيشنيه ٹومی است معروف بجا فظ الاجاد و حافظ الموتی و آن ٹوم الحیہ نیست بالجملہ آن سیر صحرائی است۔ گرم و خشک در آخر سوم و گویند تا چہارم در آن مرارت و قبض مع تخفیف مستل و ملطف و تحلیل و تفتیح و جلاست و منافع بسیار دارد (ارو) خنگلی ہسن۔ مذکر۔

اسقورون | بقول برہان و ہفت و اند بیضیم اول و ثالث و سہی و فرشت و سکون ثانی و رابع و داود و نون یونانی و بعضی گویند برومی ریم آہن باشد و آنرا بعربی رخبث الحديد خوانند۔ قطع خون بواسیر و سلس البول کند۔ صاحب محیط رخبث الحديد فرماید کہ بفارسی (نوش) و (چرک آہن) و (ریم آہن) و بشیرازی (رمہ) و ہندی (لوسہ) کا میل) و (کیت) نامند و آن چرکی است کہ وقت گد اختن از آہن جد می شود و بہترین آن فولادی خشک و رستوم و در گرمی کمتر و گویند گرم در دوم و خشک و رستوم۔ بغایت مقوی معده و محقق و منشف و رافع استرخای مقعد و سلس البول و محلل اورام و منافع بسیار دارد (ارو) لوسہ کامیل۔ مذکر۔ بقول جامع الادویہ چرک آہن۔ ریم آہن رخبث الحديد۔

اسقولو | بقول برہان و ہفت و اند بیضیم اول و سکون آخر کہ سین بی نقطہ باشد یونانی (۱) گا و بحری را گویند و برومی (قطاس) صاحب موی گوید کہ بقول لغات طب (۲) قند و ذکر معنی اول ہم کند و این را بذیل لغات فارسی نوید بہ تحقیق مہملہ

دوم متحقق نشد (اردو) دریایی گاسے - مونث (۲) قند بمعنی کھاٹہ - اسم مذکر (اصغیہ)
اسقولوس | بقول برهان و منفعت و اند بضم اول و سکون آخر که سین بی نقطه باشد
 بیونانی بخیست که آنرا آسیا کنند و آرد سازند و استادان صحاف و کشفگران و اشال
 آن بکار بر بند و بفارسی سریش گویند - صاحب محیط این را (اسقولوس) به تسمانی پنجم
 نوشته و اشاره کند که بخیست که آزار خشتی نامند و بر خشتی گوید که همان خج که بفارسی
 (سریش) نام دارد و سیر یانی (اسقولوس) بخمال ماسح اوست که بطور مستقل این را
 به تسمانی پنجم نوشت و به تحقیق با بر حرف پنجم لام است نه یای تسمانی بالجله این همان (پیشم)
 است که بجایش گذشت (اردو) دیکھو اسریشم -

اسقیل | بقول برهان یکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تسمانی و لام پایزدشتی است و
 آن در میان زگس پیدای شود و بعربی بفضل الفار خوانند و بصل الغنصل همانست گویند
 موش قدری از آن بخورد و بمیرد و اگر گرگ پای بزرگ آن گذارد البته تنگ شود و اگر شکاری
 توقف کند بقتل و بمیرد - صاحب سوار السبیل گوید که اسم یونانی این (سکلا) است و بعربی
 اسقیل و محققین لسان عرب تصدیق کنند که اسقیل - لغت عرب است بمعنی پایزدشتی صاحب
 محیط بر (اسقیل) فرماید که یکسر مخرو و سکون سین مهمله و کسرت فاف و سکون یای تسمانی و لام اسم
 غنصل است و بر غنصل فرماید که عربی است و بقول صاحب سیدنه و سیر یانی (اسقیل)
 و (اسقال) و (اسقلا) و بر رومی (اقلیطون) و بفارسی (پایزدشتی) و (پایز موش)
 و در انگلیسی (اسکوال) و هیندی (کندا) و کولی (کاندا) گویند گرم و خشک و دوم و زود

بعضی تشک در سوم و بقول شیخ گرم و خشک و در دوم - بنایت قومی و حرارت آن شدیدتر و منافع بسیار دارد (اردو) جنگلی پایزه - مونث -

اسک | بقول برهان و هفت دانند بکسر اول و سکون کاف (ا) اسپ را گویند که در اداء بجهت قاصدان بسیارند و (۲) قاصد را نیز گویند و بفتح اول هم آمده - صاحب شمس این را بفتح معنی دوم لغت ترکی نوشته و بقول جامع (اسک) بالکسر و (اسکدار) بضم و فتح و کسر اول سهر و معنی برید و قاصد پیاده و سوار و بقول رشیدی بفتح معنی الارغ و بقول سهروردی قاصد الارغ - صاحب ناصری فرماید که این لغت در بلاد اسلامبول معمول و شائع - چون (اسک) معنی الارغ است (اسکدار) معنی الارغ دار از همین باشد و فرماید که پیشین معجمه مبطل این (اشک) هم آمده و صاحب مؤید بذیل لغات فرس این را معنی قاصدی و الارغی آورده و بذیل لغات ترکی ذکرش نکرده و (ایشک) را تحتانی دوم معنی خرنفت ترکی گفته و صاحبی که محقق ترکی زبان است (اشک) بدون تحتانی نفی تحتین معنی حمار و نحو ها نوشته و صاحب لغات ترکی (ایشک) را بفتح شین معجمه معنی خرد صاحب برهان (اشک) را بدون تحتانی با شین معجمه معنی سالک راه خدا گفته صاحب جهانگیری (اسک) را مرادف (اسپ یام) آورده که گذشت (سیف اسفرنگی ۵) سلطان آل سین کزنفل اسک اسپش پسر باز پس برآون بلال چون فی ذمّه مؤلف گوید که اگر این را مبدل اسپ گیریم جادارد که تبدیل بای فارسی با کاف موافق قواعد فرس است چنانکه (پنج) و (کنج) و اگر اصل این لغت ترکی (اشک) قرار دهم میتوان شد که شین معجمه پسین مهمله بدل شود همچون (شمار) و (سار) بای حال

اسپ باشد یا خرمایش آن - فارسیان این را مخصوص کرده اند به اسپ یا خرمی که برای سواری
 قاصدان در راه بگذرانند و معنی دوم مجاز است که قاصد را هم به همین نام خوانند پس باید
 که بصورت اول این را بافتح خوانیم که اسپ بفتح اول است و بصورت ثانی هم بافتح که
 (اشک) بقول صاحب کنز بفتح آمده آنکه این را بمعنی الاغی و قاصدی میای مصدا
 نوشته اند خطا کرده اند (ارو) (۱) تپه گا گهوڑا - مذکر - (۲) قاصد - بقول آصفیه (عربی)
 اسم مذکر - هرکاره - یک - پیغامبر - نامه بر -

اسکار (بکسر اول معنی قاصد متصل (لهواری) نه کرده اند عجبی نیست که مخفف (اسکار) باشد
 (۵) بروی کارن هر خبیله افتاد بر چیدیم : که معنی قاصدی آید با صراحت معنی (اسک)
 بکارم آمد آخر برب اسکار می چیم : مولف بجای خودش کرده ایم و ما خدش هم مهربانجا کند
 گوید که محققین فرس ذکر (اسکار) معنی قاصد (ارو) و دیگر اسک که دوسری معنی -

(الف) اسکال (الف) بقول صاحب شمس معنی اندیشه و اندیشه کننده و امر اندیشه
 (ب) اسکالش کردن و بهین معنی بدون الف اول (سکال) هم آمده و (ب)
 (ج) اسکالیدن بالکسر معنی اندیشه و دیگر کسی از محققین ذکر الف نکرد و مقصود صفا
 شمس جز این نباشد که الف را هم بالکسر گیریم صاحب سروری برای (ب) از مولوی
 سند آورده (۵) او نمی خندد و ذوق داشت : او همی خندد و بر آن اسکالشت : صاحب
 موارد بذکر (ج) با کاف فارسی گوید که معنی فکر و اندیشه کردن است و (ب) حاصل
 بالصدرش و اشاره کند بسوی سگالیدن که بدون الف وصلی بهین معنی می آید و بر سگالیدن

اشاره (رج) فرماید و بعد آنجا نوید که اسگال و اسگالش هر دو حاصل بالمصدر (رج) است و
 الف امرش نیز فل (اسگال) مضارع آن صاحب نوادر هم بیکر (ب) و (رج) هنریش
 صاحب بحر ذکر (ج) با الف وصلی نه کرده و بیکر اسکیدن فرماید که بکسر اول و کاف فارسی
 یعنی (۱) و شمنی و خصوصیت کرون و (۲) فکر و اندیشه نمودن و (۳) سخن بگفتن و (۴) قصد
 کردن و بیکر اسکیدن) به کاف عربی گوید که معنی اندیشه و فکر گفتگو کردن و گفتن و شنیدن
 و پرسیدن و خواستن و فرماید که با کاف فارسی هم درست است - صاحب کنز که محقق
 ترکی زبان است نوشته که (سگال) به کسر اول و کاف فارسی لغت فرس است
 معنی فکر و فکرته غیبت - و نیت - صاحب هفت بر (اسگالش) آورده که معنی
 اندیشه و خیال و فکر و اندیشه مندر نیز گفته اند که صاحب فکر و اندیشه و خیال باشد خان آرزو
 و سرانج بر (سگالیدن) بکاف فارسی فرماید که بیکر مخفف (اسگالیدن) معنی اندیشه کردن است
 و برین قیاس سگالنده و سگالش و سگال و صاحب برهان اعراض کند که سگال معنی سخن
 و گفتگو و شمنی و خصوصیت آورده خطاست چرا که (مدح سگال) معنی مدح اندیش است که
 لکن به از شاعر باشد و نیز معنی شمنی نیست بلکه بشین معنی مکر و فریب است که (شکیل) بشین
 معجمه اماله آنت و صاحب برهان (شکال و شکیل معنی مکر و فریب) بکاف عربی آورده و این
 معنی (شکل و شکیل) به بشین معجمه و کاف عربی هم نوشته که می آید مؤلف عرض کند که
 (اسکال) با کسر سین همل و کاف عربی اصل است اسم جاد زبان فارسی معنی اندیشه و فکر
 یا مقرر است از (اسکال) که بلغت عربی با کسر یعنی دشواری است فارسیان به تبدیل بشین

معجمه بین همله همچون (شار) و (سار) کنایتی معنی اندیشه و فکر استعمال کرده باشند آنچه در
 (اسگال) کاف عربی را فارسی بدل کردند که می آید) هم تصرف ایشانست پس این اسم
 مصدر است و مصدر اسگالیدن از همین (اسگال) و اسگالیدن - از (اسگال) وضع
 شده که یای تحتانی بر آخرش زیاده کرده علامت مصدر و ر آخرش آوردند و این مصدر جعلی
 است چنانکه ذکرش بر (اسم مصدر) می آید و معنی مصدری این فکر و اندیشه کردن و (اسگالش)
 حاصل بالمصدرش موافق قاعده فرس که بر صیغه امر که (اسگال و اسگال) است شین معجمه
 زیاده کرده (اسگالش و اسگالش) کردند با بحث تفصیلی حاصل بالمصدر بر لغت (آسموی) کرده
 همین قدر است حقیقت الف و ب و ج و آنچه اسگالیدن و سگالیدن و شتقانش بدون
 الف اول می آید مخفف این است بحذف الف اول آنچه بعضی محققین الف را بمعنی فاعل
 گرفته اند تسامح و شائست که به قواعد فارسی پی نبوده اند هرگاه الف صیغه امر (ج) است
 و قتیکه با اسمی مرکب شود افاده معنی فاعل مفعول هر دو کند که آنرا هم فاعل هم مفعول ترکیبی نام است
 چنانکه غیر سگال بمعنی خیر اندیش و نمی شود که مجرور صیغه امر را بدون ترکیب بمعنی فاعل گیریم
 و آنچه بعضی محققین بر مصدر (سگالیدن و سگالیدن) و رای معنی فکر و اندیشه کردن - ذکر
 معانی و دیگر هم کرده اند - جزین نیست که مجاز باشد و ماطالب سند استعمال آن باشیم و اگر
 بقول صاحب کفر و معنی الف غیبت و نیست را هم داخل کنیم در دیگر معانی مصدری مبتدئه
 صاحب بحر عمق تأییدی هم رسد حیف است که کسی از محققین فرس اندرین خصوص تأیید صاحب
 کنز نمی کند و از سند استعمال هم ساکت و آنچه صاحب هفت بابا بمعنی اندیشه مند و صاحب فکر

واندیشه و خیال گرفته خطای فاش کرده که معنی حاصل بالمصدر بمعنی اندیشه مندی است - نه
 اندیشه مند و آنچه بعض محققین معنی در الف و ب فرق نه کرده اند قابل غور است بالجملة حاصل
 جگر کاوی ما نیست که الف بمعنی فکر و اندیشه و ب بمعنی اندیشه مندی و فکر مندی و (ج)
 بمعنی فکر و اندیشه کردن باشد یعنی (الف) اسم مصدر است و (ب) حاصل بالمصدر و (ج) مصدر
 مافرق اسم مصدر و حاصل بالمصدر را بر (اسم مصدر) بیان کنیم انشاء الله المستعان (ارو)
 الف - اندیشه - بقول امیر فارسی مذکر - دهر کا - خوف - کهنگا (آتش) - ده قدس
 مثل سر و همیشه بهار پرند اندیشه خزان نهین که تا نهال دوست بنظر - بقول صاحب آصفیه
 عربی اسم ثنوت و مذکر - سوچ - بچار - اندیشه - تردود (اسیر) فکر ہے انکو تلح حسن
 کے نیلام کی یہ سیر ہو چو پٹے اگر بولی ہمارے نام کی یہ (درغ) گزر جائیگی ہر صورت
 کروں کیون دانغ اندیشہ یہ میرے مولا کو ہر دم فکر ہے میرے گزاری کا یہ صاحب تذکیر و تائید
 نے ہی لفظ فکر کو مختلف فیہ کہا ہے (ب) فکر مندی - بقول آصفیہ اسم ثنوت بمعنی تفکر
 و تردود (ج) فکر کرنا - اندیشہ رکنا - اندیشہ کرنا -

اسکا وند | بقول برہان و اندیغہ اول و او مفتوح بنون و وال ایجد زده بمعنی سگانہ
 است و آن کو ہی باشند نزدیک برسیستان و معرب آن سجاوند - ہم او این لغت را
 بدون الف اول - بکاف فارسی (سکا وند) نوشته و خان آرزو ہم در سراج بر
 سکا وند بکاف فارسی فرماید کہ سگ بسیار در آن باشند و صاحب برہان پین لغت
 را بشین مجہ اشکا وند - بکاف عربی و اشکا وند بدون الف بکاف فارسی پھین معنی

نوشته که می آید - صاحب هفت (اسکاوند) را هم بکاف فارسی نوشته مؤلف مر
 کند که شک نیست که این مرکب است از (اسکا) و (وند) وند بقول برهان چون در آخر
 کلمه آید افاده معنی صاحب و هر چگون مندر چنانکه (دانشوند) که مراد ف (دانشمند) است
 جز و اول را اگر بقول برهان و اند بکاف نازی گیریم باید که سلس (سکا و) قرار دهیم
 به و ال مهمل در آخر که بقول صاحب سراج یعنی سرکوه و فرق سر آدمی است - و ال آخر
 حذف شده مخفف آن (سکا) باقی ماند و الف و صلی در اولش آورده (سکا) کردند پس
 اسکا وند یعنی صاحب قلعه و کنایه از کوهی خاص است که قلعه آن به نسبت ویکر کوه نامیده
 داشته باشد اندرین صورت (سکاوند) بجذف الف به کاف عربی مخفف آن باشد آنرا که
 این را بکاف فارسی (سگاوند) گفته اند و وجه تسمیه آن همان باشد که خان آرزو اشاره آن
 کرده یعنی (سگان وند) یعنی صاحب سگان پس نون اول را حذف کرده (سگاوند) کوهی را نام
 نهادند که بر آن کثرت سگانست اندرین صورت در (اسکاوند) به کاف فارسی الف اول
 و صلی باشد حیف است از برهان و آنست که این را در اینجا به کاف عربی آورده و بجذف الف
 اول بجایش کاف فارسی استعمال کرده غلطی کتابت را در اینجا و غلی نیست که سلسه ردیف
 الفاظ و طرز صراحت و اوضح تر است تا محش میش نباشد که از ماخذ کار نمی گیر و آنچه همین وقت
 با الف اول و بدون آن باشین مجبوری آید بمبدل نیست که سین مهمل باشین مجبوری بشود چون
 (کستی) و (کشتی) (ارو و) اسکاوند - ایک پهاژگان نام ہے جو سیستان میں واقع ہے مگر

اسکاوند	بقول برهان و جامع هفت با	وال اسجد بر وزن رهگذار - (ا) آنست که چون
---------	--------------------------	--

و سلسله ردیف برهان - کاف را عربی گوید و صاحب اندهم همزانی صاحب هفت صراحت
 کند که این لغت فارسی زبان است بخیاں ماین مبتدل (اسغر) است که گذشت فارسیان
 بقاعده خود عین معجه را بکاف عربی و کاف فارسی هر دو بدل کنند چنانکه (غشکاو) و (کشکاو)
 و (غلوله) و (گلوله) پس (اسکر) به کاف عربی و فارسی هر دو صحیح باشد و ما اشاره این بر
 (اسغر) کرده ایم و تفرقه اعراب تصرف فارسیان است (ارو) و بکھواتشی -

اسکرک بقول صاحب اندکسر اول و ثالث بر وزن فزفک لغت فارسی است
 یعنی جیشین گلو یعنی صدائی که بی اختیار از گلو بر آید که بعربی فواق گویند - صاحب برهان جامع
 این را بکاف فارسی نوشته و صراحت کاف اول و دوم نموده - صاحب سردری فرماید که
 که کسر همزه و کاف تازی و فتح رای همزه فواق باشد یعنی صوتی که پیای از حلق بر آید بی قصد
 خان آرزو در سراج صراحت کند که بفتح اول و سکون دوم و کاف تازی است که بنهنگی
 این را بچکی گویند - صاحب خزانه بخت (چکی) فرماید که این را بترکی (اخجرق) گویند -
 و بعربی فواق مؤلف گوید که در اسباب فواق تنگی خنجره را داخل است و (سکرا) بفتح اول
 بقول صاحب ساطع در سنکرت تنگ و مضیق را گویند و (سکرانا) یعنی تنگ کردن کسی
 و (سکرائی) یعنی تنگی جای و ضیق مکان و (سکری) یعنی سرفعل پس عجی نیست که فارسیان
 بقاعده تبدیل الف (سکرا) بکاف فارسی بدل کرده باشند چنانکه (ارگنج) و (گرگنج) و الف
 وصلی در اولش آورده (اسکرگ) کردند - اندرین صورت باید که کاف آخره را فارسی
 گیریم و باتفاق صاحب سراج بفتح اول خوانیم آنرا که کاف اول را فارسی گیرند یا کاف

دوم را عربی - جزین نیست که برافند خور فقرموده اند - حیف است که سند استعمال این پیش
نه شد (ارو) بچکی - بقول آصفیه (ہندی) اسم مؤنث - فواق - وہ ہوا جو گلے سے
رک رک کر نکلتی ہے -

اسکرہ | بقول برہان بضم اول وسکون ثانی وفتح کاف ودرای قرشت کاسہ سفالی
وجام آب خوری باشد و بالتشدید رابع ہم نظر آمدہ صاحب رشیدی فرماید کہ بضم الف
و تشدید رای مہملہ و (اسکورہ) بالاضم پیمانہ است کہ مقداری معین می گیرد و در اوزان
و کاسیل طبیبی مذکور و بمعنی مطلق پیمانہ نیز استعمال کنند (سکرہ) و (سکورہ) بحدف الف
ہم آمدہ و تباہی (اسکرہ) و (سکرہ) گویند - مولوی معنوی (۵) بحر اپمپودہ بیج
اسکرہ و شیر را برداشت ہرگز ترہ و صاحب جہانگیری بر کاسہ کلی قانع - صاحبان
اند و جامع و سروری و ناصری و مفت و شمس ہم ذکر این کردہ اند - خان آرزو در
سراج این را بضم کاف گوید و برہان اعتراض کند و فرماید کہ در کلام مولوی معنوی
بمقابلہ تافیه (ترہ) (اسکرہ) را بالاضم خواندن بروی قواعد قافیه عیبی ندارد و گوید کہ ظاہر
معرب اسکورہ و ہندی سکورہ بمعنی کاسہ سفال است - صاحب کنزین را فارسی گفتہ
و بمعنی کاسہ و شکول آورده و صاحب برہان (سکرہ) و (سکورہ) بحدف الف ہم بہمین
معنی آورده مؤلف عرض کند کہ اصل این لغت سنکرت (سکورہ) باشد یعنی اول و
ضم دوم وسکون و اوجہول - مذکر (و سکوری) مؤنث آن ہر دو - بقول صاحب ساطع
طرف کلی و نمکدان کلی - فارسیان الف آخر (سکورہ) را بہای ہوز بدل کردہ چمن (یاسا)

و (یاسہ) پس از ان از کثرت استعمال و اوجذف شدہ (سکرہ) شد و الف وصلی در اولش آورد
 اسکرہ کرد و صاحب سراج درست فرماید کہ کاف را مضموم گیریم و بنحیال ما این مفرس است
 و صاحب منتخب نوشتہ کہ (اسکرجہ) و (اسکرہ) بالضم معنی طرفی کہ مقدار پنج مثقال آب گیرد
 پس این مقرب باشد بختخص وزن (ارو و) سکورہ - بقول صاحب آصفیہ فارسی ہم
 مذکر مثنی کا پیالہ - کاسہ گلی - اردو و لے یکسر سین مہلہ اور ہندو بفتح سین بولتے ہیں - ہماری
 راسے میں آپ نے اسکے ماخذ پر غور نہیں فرمایا اس لئے اسکو فارسی کہا -

اسکله | بقول صاحب روزنامہ بحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ قاجار جانیکہ ازہجاز
 باحل فرد آئند ہم او بجای دیگر نوید کہ فرو دکاہ است - صاحب رہنما صراحت کند
 کہ جانیکہ لب آب درست کنند از پلہ ہاکہ بوسیلہ آن از کنارہ دریا بہ کشتی سوار شوند و صاحب
 بول چال ترجمہ این (گھاٹ) نوشتہ - صاحب سوار السیل این را بالکسر و فتح لام مقرب (اسکلا)
 لغت ایطالیانی نوشتہ معنی بند بکیرہ و جمع آن اساکل - صاحب کنز کہ محقق ترکی است این را
 ہمین معنی لغت ترکی قرار دہد مولف گوید کہ معرب گیریم یا مقربس بہرہ و صورت ما خود است
 از لغت اطالیہ - الف دوم بکثرت استعمال حذف شد و الف سوم بدل شد بہ ہای تہوہ و حوہ
 (یاسا) و (یاسہ) و ضرورت نداشت کہ ازین تبدیل ہم کار گیریم کہ تلفظ زبان اطالیہ را اگر
 بزبان فارس نقل کنیم جادار کہ الف آخر را بصورت الف نویسیم یا ہای تہوہ زیر کہ در زبان
 مذکورہ و حرف مخصوص ہجاء الف و ہائیت کہ در آخر کلمہ قریب المخرج باشد و صاحب محیط محیط
 تائید تعریب این کند و جمع این اساکل آورد و فرماید کہ (الاسکلتہ المیناء فی بحر الروم

اودا متوصل بہ الی التبر) وجاد ارد کہ ترکان ہم از لغت اطالیہ گرفتہ باشند یا بالعکس آن -
(اروو) وہ مقام لب دریا جس کے ذریعہ سے کشتی میں سوار ہوتے ہیں - صاحب
آصفیہ نے لفظ گھاٹ پر لکھا ہے کہ ہندی اسم مذکر - وہ ڈھوان سطح جہان سے کشتی
وغیرہ پر سوار ہوتے ہیں -

اسکملہ | بقول صاحب بول چال خیر ہی کہ بہ انگلیسی زبان آنرا (اسٹول) گویند و صاحب
سوار اسپیل فرماید کہ لغت ترکی است بمعنی قدم گاہ - کرسی زیر پائی و کرسی پست و در عربی
بالکسر (اسکلتہ) بہ ہمین معنی متصل وہم او گوید کہ (اسکلس) بمعنی چار پایہ و پایگاہ لغت لاطینی
است و صاحب کثر کہ محقق ترکی است فرماید کہ در ترکی زبان بمعنی منبر و کرسی است و (اسکلی)
کند لک (اروو) وہ جو کی جو کرسی پر بیٹھ کر اسپر پاؤں رکھتے ہیں جس کو دکن میں (پادراز) کہتے ہیں
اسکنا س | معاصرین عجم استعمال این می کنند و صاحب بول چال صراحت کند کہ (ا) آلہ

رانام است کہ بوسیله آن دریافت و تحقیق اوزان متناسبہ طرقت کنند و منی نقلی این آلہ
آزمایش - صاحب روزنامہ سجواہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار (۲) بمعنی برات و چک نوشتہ
و ترجمہ آن در انگلیسی زبان (بنک نوٹس) پیچ متحقق نشد کہ این لغت کہ ام زبان است کہ
فارسیان از در گرفتہ اند یا مفرس ساختہ اند محققین فرس قدیم ہم ازین ساکت اند (اروو)
(۱) اسکنا س - استعمال معاصرین فرس میں ایک آلہ کا نام جس کے ذریعہ سے اوزان متناسبہ
فلزات کو معلوم کرتے ہیں - مذکر (۲) چک - بقول آصفیہ (نوٹ) (انگریزی) اردو میں
متصل - کاغذ زر - نقدی ملنے کا پرچہ و بقول مؤلف برات -

اسکنج

بقول برهان بانون و جیم و حرکت غیر معلوم (۱) بوی دهن را خوانند و عبری بنجر- صاحب
 اند فرماید که بفتح اول و ثالث لغت فارسی است بمعنی بوی دهن و صاحب هفت هز باننش
 و صاحب جامع گوید که (۲) بمعنی بوی بد دهن- صاحب برهان بر (سکنج) بدون الف فرماید
 که بضم اول و ثانی و سکون نون و جیم گندگی دهن و بوی دهن را گویند که عبری بنجر خوانند
 و شخصی را نیز گفته اند که بوی دهن داشته باشد و باین معنی بفتح اول هم آمده و باول مکسور
 بمعنی سرفه کردن و آواز بگودر آوردن و بمعنی تراش هم و گزیدن را نیز گویند (الخ) مؤلف
 عرض کند هرگاه حرکات حروف (سکنج) را خود برهان بیان می کند عجب است که بر اصلش که (اسکنج)
 است حرکت غیر معلوم چنان نوشت- مخفی سباده که بنجر در عربی بفتحین بمعنی هر چیزی که را کجه او تند
 باشد و گندگی دهن (کذا فی المنتخب) بخيال ما معنی دوم مجاز است که گندگی دهن نتیجه تند ی
 بوی دهن است و بنیاد آن بوی دهن یا تند یعنی چون دهنی بوزد و علامت صحت کلی است
 و چون تند ی پیدا شود علامت غیر اعتدال است که بالاخر به گندگی دهن رساند بالجمله
 (اسکنج) مرکب است از (اس) و (گند) اس لغت عربی است بهر سه حرکت بمعنی بنیاد و اصل
 هر چیزی چنانکه بجایش گذاشت و (گند) بفتح لغت فارسی است بقول برهان بمعنی بوی بد- پس
 فارسیان (اسگند) بمعنی بنیاد بوی بد گرفته و مطلق بوی دهن را نام نهاده اند که بوی دهن بنیاد
 گندگی دهن است و اتفاق صاحبان تحقیق بر معنی اول است و معنی دوم مجاز آن- پس بقاعده
 فارسی کاف فارسی به کاف عربی و دال مهله جیم بدل شد چنانکه (گند) و (کند) و (زکند) و
 (زکنج) و سکنج که بدون الف اول به همین معنی می آید مخفف (اسکنج) است (ار دو) (ا) (بو)

دہن (فارسی) اردو میں متصل۔ مذکر (۲) گندہ دہنی۔ موت۔ صاحب آصفیہ نے گندہ دہن کا ذکر کیا ہے۔ یعنی وہ شخص جس کے منہ سے بدبو آئے۔ سکنج۔ یا ستو۔

اسکندان | بقول برہان و سراج نفتح اول بر وزن در بندان بمعنی کلیدان است کہ نقل بسبق و کشادان باشد در باغ و خانہ و طویلہ و اشال آن را و لبرجی معلق خوانند صاحب ہند صراحت کند کہ لغت فارسی زبان است و فرماید کہ کلیدان باغ و خانہ را گویند و صاحب ناصری معنی متفصّل بود و بقول جامع کلیدوان چوبی صاحب برہان بر (کلیدان) فرماید کہ سمر اول آلت بست و کشاد در باغ و در کوچہ و اشال آن و لبرجی علق و قفل را نیز گویند۔ صاحب منتخب بر (علق) نوشتہ کہ بالفتح در سبت و تفتیح چیز کہ بدان در را بندند و آنرا معلق نیز گویند و بفارسی کلیدان۔ مخفی بباد کہ (سکند) بقول اہل تحقیق بالفتح بمعنی جلع و بشارت آمدہ و (سکن) بقول صاحب محیط المحیط بہ تفتیح در لبان عرب بمعنی سکون و اطمینان و برکت بنجیال تاشک نیست کہ فارسیان (بر زیادت دال) (سکند) کردند همچون (پیرین) و (پرسند) و بمعنی جماع و بشارت استعمال کردند و همچنین بر (سکن) کہ بمعنی سکون و اطمینان است لفظ (وان) زیادہ کردہ (سکندان) الہ را نام نہادند کہ بوسیلہ آن در را بند کنند و قفل بر در خانہ و اشال آن اندازند۔ الف وصلی در اولش آورده (اسکندان) کردند (ارو) کنڈی۔ بقول آصفیہ (اسم موت) زنجیر و دروازہ۔ حلقہ ور۔ وکن مین (ارڈنڈا) اس آلم کا نام ہے جس کے ذریعہ سے دروازہ بند کرتے ہیں۔ یہ دونوں کو اڑوئسکے وسط میں اڑا قائم ہو کر چوں کو بند کرتا ہے اور مضی اڑڈنڈون مین کنڈی بھی لگی ہوتی ہے جس میں قفل لگا دیتے ہیں۔

اسکندر بقول برهان مکیسراول نام پادشاه است که عالم گیر شد گویند دختر زاده فیلقوس و پدرش دارانام داشت و چون دارادختر فیلقوس را بسبب گنده دینی پیش فیلقوس فرستاد دختر از دارا حاطه بود و اظهار می کرد تا بوی دهن او را با (اسکندروس) که آنرا بفارسی سیر گویند علاج کردند بعد از آن فرزند بوجود آمد و او را اسکندر نام نهادند و نام مادر او نامید بود و بعضی گویند که اسکندر پیغمبر شد و او را ذوالقرنین از آن جهت می گفتند که دو طرف پیشانی او بلند و برآمده بود مؤلف گوید که این لغت زبان رومی باشد که صاحب محیط بر (اسکندروس) صراحت این کرده است که می آید مخفف این است - صاحب ناصری بر لغت (سکندر) گوید که نام پادشاهی است معروف - یونانی دلی بواسطه لقب ذوالقرنین نسبت بعضی چیزها بدو مشتبه و متبیس است و تحقیق آنست که ذوالقرنین اکبر سیر خاله خضر علیه السلام و ناسخ صعب بن روم بن یونان بن تاسام بن نوح علیه السلام و معاصر حضرت خلیل الرحمن بود و ظهورش در سه هزار و چهارصد و پنجاه و هفت سال بعد از مبوط آدم در مصر بود و بعد از غلبه بر ولایات مصر و فریقه امصار مغرب که حتی اذا بلغ مغرب الشمس اشاره بدان است قصد بلاد یورپ و سمیره و مشرق کرد و سکنه شرقی از مشرق تا مار و مغول شکوه کردند - سدیاجوج و ماجوج را ساخت و گفته اند که سد بالابو اس و ربند است و بعد از مراجعت از مشرق با ششصد هزار کس متوجه ایران و مکه شدند و با حضرت ابراهیم در مکه ملاقات و مصافحه کرد پس باراضی مقدونیه رفته شهر را بنام خود ساخت و در دومیته الجندل بعبادت بود تا در گذشت - پانصد سال عمر یافت و چهل سال در مصر و غیره پادشاهی کرد و بعضی اخبار که بوی نیت کنند اغلب مرموز است و تا مدیله خواهد و اصل او از عرب بود و بعضی از طریق

مین را بعد از ولایت ذوالقرنین خوانده اند و یکی از آنان ابو کرب شمرا عرش است که دو گیسوی
 ادا و نجات بود و باروی او سبب این لقب شد زیرا که تشرن بمبتی گیسو و شاخ آمده و فخر
 کرده شاعر عرب حمیری که ذوالقرنین پدر ما بود و پیش از ولایتش عمه ما بوده - و از او همین متعدد
 بوده اند که اسامی ایشان از (ذو) خالی نبود و ابوریحان گفته که دیگری از ذوالقرنین (اطرکس) بنو
 که بر (سامیرس) ملک بابل غالب شده و در آتش پوست کنده با موی او و دوز نقش و باغت
 کرده آنرا بمنزله تاج خود قرار داده خود را ذوالقرنین لقب نهاد - علی الجبله اسکندر پسر فلیب مشهوره
 (فیلقوس) در پنجم از دویست سال بعد از میلاد آدم در مقدونیه متولد شد و یکموت رسید و دوازده
 هفتصد و سی و دو ساله ایران بود - اسکندر بروی غلبه یافته ایران را بتصرف گرفته از آن زمان در آن
 رفت و قصد سنده و هند کرده (پورس) پادشاه پنجاب و لاهور را یکشت و از سنده غزم بابل
 کرد - از کثرت اومان بر شراب بیمار و در شهر زور بابل فوت شد جسد او را با اسکندر به ری بردند
 و بجاک سپردند - سی و دو سال عمر یافت و شانزده سال سلطنت داشت - گویند رغبت او با
 پسران ساده زیاده از زنان بود - اغراق افسانه خوانان و شعرا همه دروغ و آیه شاه و خیال
 در حق ذوالقرنین است عبد صالح بود و محتاط به یکدیگر کرده اند و صاحب اند بجوانه صاحب
 تاریخ طبری نوشته که چون بهمن پدردار ابرازنگ سلطنت نشست و روزگاری بر آن برآمد
 آهنگ زمین یونان کرد و با فیلقوس پادشاه اشیا صلح کرد و بهمن دختری از آن فیلقوس بزی کرد
 و هم در آنجا یک شب با او بود و او را باز پیش پدر فرستاد و بهمن باز یک خوش بازگشت و روز
 بعد از این برآمد و آن دختر همان شب از بهمن باز گرفته و چون نه ماه برآمد سکند را ز مادر بنیاد

بطاع سعد و ابن فیلقوس ملک یونان اور اہرورد کسی بنید انست کہ این پسر بہمن است و ہمہ مردمان اور اسکندر بن فیلقوس خوانندی و چون فیلقوس ببرد اسکندر بکشتجست و بجا آمد ناصر فرماید کہ اسکندر را اسکندر نیز گویند و معنی این نام بیونانی حکمت دوست است و شہر کیادوست اسکندریہ خوانندش و منسوب بدان شہر را اسکندرانی گفته اند و باقتہ از آنجا حاصل میشود در کمال لطافت چنانکہ شیخ عطار گفته (س) تو گر اسکندری دنیا سی فانی پاکفتن پوشد تو اسکندرانی نہ و پیش از وزیر لوک اسکندر نام و بعضی طوائف ایرانیان و کلا اینون بوده باصطلاح اسکندر بمعنی پادشاہ بزرگ است اگرچہ نام دیگر داشتہ باشند و اسکندر رومی در سال پنجم ہزار و دو سیست و ہفت از مہو ہا آدم بر مصر استیلا یافتہ و بعد از و بطالسہ بادشاہ شدند و وریان آہنا و وفرا گذشت نام یعنی اسکندر۔ پادشاہی داشتہ اند و آخرین بطالسہ زنی۔ کلیا پترہ نام بود و کبسن و جمال شہر داشت و اسکندر نام دیگر قبل از اسکندر رومی بودہ است کہ اورا (اسکندریا) می گفتہ اند و در آثار الباقیہ مذکور شدہ (ظہوری س) ہبل بود آئینہ بر اسکندر آن پرتو داشت پگرنی لاف صفنا از سینہ بزرگ زن نہ۔

(۲) بہ تحقیق ما (اسکندر) بلخت رومی بمعنی سرگون ہم کہ بر (اسکندری خوردن) بخت این می آید (۳) بقول مؤید بالکسرتی کہ برای دفع بخرکار بنہند و آزا اسکندر روس ہم گویند (اردو و) اسکندر سکندر بقول امیر یونان کا ایک بڑا الو الغم بادشاہ فیلقوس کا بیٹا۔ سکی عمر کا بڑا حصہ ملک گیری میں مشغول ہوا۔ مصر میں اسکندریہ اپنے نام پر آباد کیا۔ دارا کی بیٹی کے ساتھ شادی کی اور بابل کے قریب سلسلہ قبل مسیح کے بیمار ہو کر وفات پائی اسکا وزیر و معلم حکیم ارسطاطالیس تھا و انقرض جن کا

ذکر کلام باری تعالیٰ میں ہے مکن ہے کہ سکندر ہی اذ کانام ہو اسی سکندر کو بانی ستیا جوج ماجوج
جانشایا ذوالقرنین بانی سد کو سکندر بن فیلقوس یونانی انجمننا خطا ہے۔ وانداعلم۔ (۲) سزنگون
بقول آصفیہ آوند ہے منہ۔ سر کے بل (۳) ویکو اسکندر وس۔

اسکندر آباد استعمال۔ بقول ہفت و کوتیہ دوم قانع و صاحب جہانگیری برای معنی دوم
بکسر اول و سکون سین مہملہ و فتح کاف و سکون از نظامی سند آورده (۵) ہمان پورا اسکندر
نون و فتح وال ابجد و رای مہملہ زود نام شہر است اسکندر وس پڑھی آمد و خاک می داد بوس پڑ
بہر حد خوب آباد کرد ذوالقرنین (۱۷۰) صاحب سوار السیل نوشتہ کہ (۴) صمغی باشند
اسکندر آباد ایک شہر کا نام ہے جو سرحد جنوب شیبہ بگاہ رباکہ از اینقیہ آرنڈ و گاہ دریا ہی دو
ذوالقرنین کا آباد کیا ہوا ہے۔ مذکر۔

(الف) اسکندر وس بقول برہان و ہفت گویند۔ صاحب محیط فرماید کہ اسم رومی پایا
و جامع بضم را و سکون واو و سین بی نقطہ لغت و گویند سیر۔ صاحب شمس بذکر ہر سہ معنی اول الذکر
رومی (۱) سیر۔ برادر پیاز و (۲) نام پیر اسکندر صراحت کند کہ بمعنی اول و دوم بہ شین مجہ۔۔۔
ذوالقرنین ہم سہت کہ از دشتک و خردار ابہم (ب) اسکندر روش ہم آمدہ مؤلف

رید و بعضی گویند (۳) نام مادر اسکندر است عرض کند کہ تبدیل سین مہملہ با شین مجہ فارسی آید
صاحب ناصر ی بذکر ہر دو معنی فرماید کہ لغت یونانی چنانکہ (کستی) و (کشتی) و معنی چہارم بہ تحقیق رسید
است و نسبت معنی دوم گوید کہ متحقق نشد الا انیکہ اگرچہ صاحب محیط بر (سندر وس) تعریف آن کند
در اشارت نظامی شنیدہ ایم و صاحب سروری بر آن کہ بجای خودش می آید اما صراحت کند کہ ہمیش

<p>(۱) اسکندر روس است (ارو) (۱) لہن۔ مدفن سکندر باشد۔ فتح واد کہ بکون بدل شد و سکون بقول آصفیہ (ہندی) اسم مذکر۔ سیر۔ برادر پیا (۲) اسکندر روس۔ رومی زبان میں۔ سکندر بر ماخذ است ولس (ارو) اسکندرون۔ ایک جزیرہ کا نام ہے جس میں سکندر کی قبر ہے۔ مذکر بقول بعض رومی زبان میں سکندر کی مان کا نام</p>	<p>اسکندر روس است (ارو) (۱) لہن۔ مدفن سکندر باشد۔ فتح واد کہ بکون بدل شد و سکون بقول آصفیہ (ہندی) اسم مذکر۔ سیر۔ برادر پیا (۲) اسکندر روس۔ رومی زبان میں۔ سکندر بر ماخذ است ولس (ارو) اسکندرون۔ ایک جزیرہ کا نام ہے جس میں سکندر کی قبر ہے۔ مذکر بقول بعض رومی زبان میں سکندر کی مان کا نام</p>
<p>(۳) اسکندر روس۔ رومی زبان میں سکندر کی مان کا نام بقول بعض رومی زبان میں سکندر کی مان کا نام (۴) سندور۔ اسم مذکر و دیکھو (اسرنج کے دوسرے یای مصدری در آفرین آورده (اسکندری) یعنی۔</p>	<p>(۳) اسکندر روس۔ رومی زبان میں سکندر کی مان کا نام بقول بعض رومی زبان میں سکندر کی مان کا نام (۴) سندور۔ اسم مذکر و دیکھو (اسرنج کے دوسرے یای مصدری در آفرین آورده (اسکندری) یعنی۔</p>
<p>اسکندرون بقول صاحب اند بوالہ ذرا فرنگ بالکسر و ضم رای ہلہ نام شہری۔ صاحب شمس گوید کہ نام جزیرہ کہ قبر سکندر در آنجا است مؤلف گوید کہ این معنی عمود اسکندر است کہ دون، بقول برہان نام شہریت کہ میں ترقی ولی منسوب بآن شہر است اگرچہ متحقق نشد کہ دون لغت کہ نام زبان است ولیکن این قدر متحقق شد کہ نام شہریت وجہ تسمیہ آن ہرچہ باشد پرتقا فارسی (دون) بطور عام یعنی شہر گرفتار نیست و معنی (اسکندرون) شہر اسکندر است یعنی شہر کی</p>	<p>اسکندرون بقول صاحب اند بوالہ ذرا فرنگ بالکسر و ضم رای ہلہ نام شہری۔ صاحب شمس گوید کہ نام جزیرہ کہ قبر سکندر در آنجا است مؤلف گوید کہ این معنی عمود اسکندر است کہ دون، بقول برہان نام شہریت کہ میں ترقی ولی منسوب بآن شہر است اگرچہ متحقق نشد کہ دون لغت کہ نام زبان است ولیکن این قدر متحقق شد کہ نام شہریت وجہ تسمیہ آن ہرچہ باشد پرتقا فارسی (دون) بطور عام یعنی شہر گرفتار نیست و معنی (اسکندرون) شہر اسکندر است یعنی شہر کی</p>
<p>اسکندر روسی خوردون اصطلاح۔ صاحب سحر بوالہ خان آرزو گوید کہ معنی آن کج شدن اسم در وقت رقتن یا دودین است و این خصوص ہر دو دست آن باشد لیکن وجہ تسمیہ معلوم نیست (انتہی) صاحب بھر عم بر (سکندر خوردون) فرنگ</p>	<p>اسکندر روسی خوردون اصطلاح۔ صاحب سحر بوالہ خان آرزو گوید کہ معنی آن کج شدن اسم در وقت رقتن یا دودین است و این خصوص ہر دو دست آن باشد لیکن وجہ تسمیہ معلوم نیست (انتہی) صاحب بھر عم بر (سکندر خوردون) فرنگ</p>

که (سکندر) بزبان رومی سر را گویند - خان آرزو	خورون) یعنی سرنگونی حاصل کردن و (اسکندر
در چراغ از اشرف سند و گوید که وجه میعلوم	خورون) یعنی سرنگون شدن باشد که کنایه باشد
نشد (۵) بود روی زبس باشد تنگ پر از پای بنگ آمدن - تحقیق ماین تخصیص با سپ	
سمند عمر خضر اسکندری خورد و آرتیه در مصطلحات	ندار و فارسیان برای غیر اسب هم استعمال این
بر سکندر و سکندری خوردن گوید که سکندر زین	کرده اند (مخلص کاشی ۵) دلا بصره قدم نه
روسی سر را گویند بخمال ما غلطی کتابت است که در طریق معاش	پس سکندری خورد و زرافه که
که (رومی) را (روسی) نوشت - خان آرزو	دار نیست و مخفی مباد که (دارا) در مصره غانی
در سراج بر لفظ (سکندر) فرماید که بسر آمدن	مقابل نا دار است محققین محتاط تخصیص اسب
اسب است و آنرا (سکندری) نیز گویند و بعضی	باستناد کلام اشرف از نندانی کرده اند که بالا
(سکندر) را بمعنی مطلق سرنگون نوشته اند صاحب	شد و تخصیص به هر دو است از نیکه پانگ آمدن
برهان بر لفظ (سکندر) گوید که بمعنی سرنگون و آید	چهار پایان متعلق است از دو پای اولین شان
که بسر و آید - حالا عرض کنیم که متحقق شد که (سکندر)	و خیال نکردند که در کلام اشرف لفظ (سمند) موافق
معنی سرنگون و (سکندری) زیادت یا	است و از مصره تائید مصدر (اسکندری خوردن)
مصدری بمعنی سرنگونی است بقاعده فارسی	سمند) پیدای شود - پس مجرد (اسکندری خوردن)
(خوردن) بقول صاحب موارد بمعنی گرفتن	را ذکر کردن و این را مخصوص به اسب گردانید
و حاصل کردن (چون بوسه خوردن و رشوت خوردن)	نقص تلاش و قلت غور بیش نیست و آنچه بعضی
و هم بمعنی شدن چون (خم خوردن) پس (سکندری)	محققین (سکندر) را بمعنی اسبی که بسر و آید و بسر

<p>در آمدن اسپ نوشته اند خطای فاش کرده صل اینست که (مکنده خورون) و (سکندری خورون) مخفف این است بخذف الف که بجایش می آید (اروو) هئو که کاهانا - الجه گر گر پنا - نگ راه کی مکر کاهانا - اسکندریه بقول برهان و جامع و هفت نام شهرست بنا کرده اسکندره در کنار دریا بسجده فرنگ واقع - صاحب ناصری در تفسیر اسکندریه بن فیلقوس (اروو) یک شهر حبش کلام اسکندریه - حضرت امیر فراتو بن که ملک مصر کو شام بحیره روم گویند واقع در شهر اسکندریه پادشاه کابلیا ملک مصر کا پرا بندرگاه او بر غنیمت فرقه بین بری تجارتگاه</p>	<p>کتاب بذیل آرایش چهارم گوید که شهرست از توابع مصر یکبار و ریای روم و در سلسله ریف هم ذکر این کرده بر ایهام بیان بران اعراض کند و بقول غیاث شهرست در شمال ملک مصر بنا کرده اسکندریه بن فیلقوس (اروو) یک شهر حبش کلام اسکندریه - حضرت امیر فراتو بن که ملک مصر کو شام بحیره روم گویند واقع در شهر اسکندریه پادشاه کابلیا ملک مصر کا پرا بندرگاه او بر غنیمت فرقه بین بری تجارتگاه</p>
<p>(۱) اسکند (۲) اسکند آن اقرار است در دو گران را و بحر بی بهیم خوانند - خان آرزو و در سراج ذکر هر دو کرده فرماید که هر دو بجاف تازی چیزی که آنرا بفارسی بترمه گویند صاحبان جامع ذابصر و هفت و شش ورشیدی و اندیم ذکر این کرده اند - صاحب اند صراحت کند که هر دو لغت فارسی زبان است که بهندی آنرا نهان و نهانی خوانند صاحب سروری بر اسکند فرماید که گوید را گویند - و بقول جهانگیری که بزرگ لغت دوم قانع است (اسکنه) نیز آمده - (مولوی معنوی ۵) جور و جفا در و گری کان نکلامی کند بر دل و جان مابین اسکند کار می کند (مسعود سعد ۵) چو حقه تو شدم در غم تو سرگردان زبان چوب تو از اسکند شدم دلریش به صاحب غیاث بحواله لغات ترکی فرماید که (اسکنه) بالکسر و سین هله نهان بخاران و صاحب مؤید بحواله اقیه بر اسکند نوشته</p>	<p>بقول برهان نمبر (۱) یکسر اول و ثالث و فتح فون مراد ف نمبر (۲) باشد و آن اقرار است در دو گران را و بحر بی بهیم خوانند - خان آرزو و در سراج ذکر هر دو کرده فرماید که هر دو بجاف تازی چیزی که آنرا بفارسی بترمه گویند صاحبان جامع ذابصر و هفت و شش ورشیدی و اندیم ذکر این کرده اند - صاحب اند صراحت کند که هر دو لغت فارسی زبان است که بهندی آنرا نهان و نهانی خوانند صاحب سروری بر اسکند فرماید که گوید را گویند - و بقول جهانگیری که بزرگ لغت دوم قانع است (اسکنه) نیز آمده - (مولوی معنوی ۵) جور و جفا در و گری کان نکلامی کند بر دل و جان مابین اسکند کار می کند (مسعود سعد ۵) چو حقه تو شدم در غم تو سرگردان زبان چوب تو از اسکند شدم دلریش به صاحب غیاث بحواله لغات ترکی فرماید که (اسکنه) بالکسر و سین هله نهان بخاران و صاحب مؤید بحواله اقیه بر اسکند نوشته</p>

کہ بالکسر باشین معجمہ بمعنی برہم و سجاولہ صحاح و صراح فرماید کہ ترجمہ آن ثقب و قبل اشکنہ بالکسر بافتح
 آت شکستن صاحب خزانہ بصراحت نوید کہ (برہم) را در ترکی (اسکنہ) گویند مؤلف عرض
 کند کہ اگر (اسکنہ) لغت ترکی را اصل گیریم (اسکنک) مبتدل آنست کہ بقاعدہ فارسی تبدیل ہای ہوز
 بکاف عربی آمدہ چنانکہ (پروانہ) و (پروانک) و (اشکنہ) بپشین معجمہ ہم مبتدل (اسکنہ) باشد کہ
 ہملہ بمعجمہ بدل شود همچون (سار) و (شار) و اگر (اشکنہ) را بپشین معجمہ اصل گیریم ناخود باشد از
 (شکن) کہ بقول صاحب موارد حاصل بالمصدر (شکستن) است و چون (شکستن) بقولش
 بزیا دت الف وصلی اشکستن ہم آمدہ پس حاصل بالمصدرش (اشکن) باشد فارسیان زیادت
 ہای نیست و در آخرش اشکنہ نام آئے ہماوند کہ بوسیلہ آن سوراخ در چوب وغیرہ کنند و آنرا شکند
 و (اسکنک) مبتدل آن بہ تبدیل شین معجمہ باہملہ و کاف عربی باہای ہوز و (اسکنہ) بہ تبدیل شین
 معجمہ بہ سین فقط کہ این ہر دو قسم تبدیل در فارسی آمدہ چنانکہ ذکرش بالا گذشت (ارو) برا بقول
 اصفیہ (ہندی) اسم مذکر۔ لکڑی مین چید کرنے کا ایک اوزار جو برہیون کے پاس ہوتا ہے سنبہ
 اسکوت لشد استعمال۔ بقول صاحب رہنما بجوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار مبتدل
 (اسکاٹینڈ) است مؤلف گوید کہ فارسیان الف را با و بدل کنند چنانکہ (تاغ) و (توغ)
 و تہای ہندی را داتہای عربی خوانند و یای تحتانی حذف شد بہترت استعمال (اسکاٹینڈ) لغت
 انگلیسی است حصہ ملک برطانیہ کہ در شمال انگلستان واقع (ارو) اسکاٹینڈ۔ انگریزی
 بقول امیر ملک برطانیہ کا وہ حصہ جو انگلستان کے شمال میں واقع ہے۔

اسکورہ | بقول صاحب رشیدی مراد (اسکرہ) کہ گذشت و ما اشارہ اپن ہندو بجا

<p>کرده ایم و این مفرس است و اصل این (سکور) (اسکره) نذکور (ارو) و یکهو اسکره</p>	<p>لفت سنکرت - صراحت کا ملش بر</p>
<p>بگوید برهان (الف) بکسر اول و ثالث و سکون ثانی و تحتانی و زای مؤنث</p>	<p>(الف) اسکینر</p>
<p>و (ج) بروزن استیزه یعنی جستن و آئیزه و خفته انداختن ستور باشد</p>	<p>(ب) اسکینزو</p>
<p>صاحب رشیدی (ب) و (ج) را مراد اف یکدیگر و فرماید که بدون</p>	<p>(ج) اسکینزه</p>
<p>الف (سکینزو و سکینه) هم آمده صاحب جامع ذکر الف و (ج) کرده - خان آرزو در سراج بر (الف) ب و ج - را نوشته صاحب جهانگیری بذیل (ج) الف را هم ذکر کند و برای (ج) از مولوی معنوی ند آرد (س) چونکه مستغنی شد و طاعی شود و نیز چو بار انداخت اسکینزه زنده صاحب ناصری هم ذکر (ج) کرده و صاحب سروری بر (ج) معنی جبت و نیز نوشته و صاحب نوادور (الف و ج) را بذیل مصدر اسکالیدن آورده و حال کند بر اسکالیدن و (سکالیدن) را کجاف فارسی معنی فکر و اندیشه کردن نوشته مؤلف گوید که آنرا نکه ذکر هر سه بطور اسم جامد کرده اند بی خبر اند از مصدر و صاحب نوادر که ذکر مصدر کرده است سکندری خورده بنیال با مصدر این هر سه لغت (اسکینزیدن) است بمعنی جبت و نیز کردن و جستن و آئیزه و خفته انداختن ستور - صاحبان تحقیق و متحققین مصادر این مصدر را ترک کرده اند و همین معنی بر مصدر (سکینزیدن) بخذف الف آورده اند پس باید که (الف و ب و ج) را متعلق (اسکینزیدن) کنیم مخفی مباد که صاحب نوادر بر مصدر (سکینزیدن) بدون الف اسکینز را حاصل بالمصدرش نوشته و ام نیز مؤلف گوید که بنیال با (الف) اسم مصدر است یعنی اسم جامد زبان فارسی که مصدر (استیزیدن) از همین اسم وضع شد -</p>	

و اسم مصدر مرکب است از (اس) و (خیر) اس بقول صاحب محیط کہ بر (اسکندر) نوشتہ بزبان
 ہندی بمعنی اسپ است و جادو دارد کہ ما این را بزبان فارسی ہم مخفف اسپ گیریم و (خیر) حاصل
 از خاستن و تبرکب آن با (اس) (اسخیر) قلب اضافت بمعنی خیر اسپ بمعنی جست و خیز آن - و
 (اسکیر) بدلش کہ بقاعدہ فارسی خای معجمہ بکاف عربی بدل شود منجون (خمان) و (کمان) و (سنگ)
 و (تک) فارسیان بر آخر این بقاعدہ خود دای معروف با علامت مصدر زیادہ کردہ مصدرش
 (اسکیزین) ساختند ما بیان مصدر اصلی و جعلی بر اسم مصدر کنیم پس (ب) مضارع
 ہمین مصدر است و (ج) حاصل بالمصدر و جادو کہ (الف) را امر این ہم گیریم - نتیجہ این ہم
 جگر کاوی این است کہ (اسکیزین) اصل است و (سکیزین) بحذف الف اول مخفف آن کہ می آید
 و جست و خیز کردن اسپ بمعنی قیچی است و طعنه انداختن و آیزر و لکد انداختن سستہ رجا نائن و این
 مصدر مخصوص است برای اسپ بلحاظ حقیقت ماخذ و عام شد مجازاً برای چارہ پان - و ازند
 مولوی غوی کہ بالانہ کور شد مصدر مرکب -

(د) اسکیرہ زون ہم پیدا میشود کہ مرادف

(ه) اسکیزین باشد - (اردو) (الف) ایل - بقول امیر (نوٹ) کلیل شونجی
 اچھل کود و گھوڑے کی صاحب تذکر و تمانیت نے کلام تسلیم سے اس کی سند دی ہے (ه)
 گرچہ بوڑھا ہوا سمنہ فلک ہے قیامت مگر ایل اسکی ہے (ب) ایل کرے - ایل کرنا مضارع
 (ج) ایل - حاصل بالمصدر ایل کرنا کا (د) و (ه) ایل کرنا - کلیل کرنا - اول کرنا - امیر نے لفظ اول
 پر اسکی سند دی ہے (انشاء) نہیں یہ تو سن باد بہار کے جھونکے پڑے اول پھیرے اکھنڈ کر دے

اسککاره صاحب شمس بجواله مؤید گوید که بجاف فارسی بمعنی خزنده از شرم و صراحت کند که فارسی است حیف است که ما این را در مؤید نیافتیم و دیگر کسی از اهل لغت با او نیست - چندا گنگتم از ما خداین هم خبری نیافتیم صاحب شمس ذمه دار است (ارو) شرم سے چھپنے والا -

(الف) اسکال این هر سه هاست که بجاف بزرگ تیر انداز - ماصراحت ماخذ و تعریف
(ب) اسکالش عربی گذشت و ما ذکر این این بر اسکر بجاف عربی کرده ایم (ارو)
(ج) اسکالیدن بجاف فارسی و صراحت و یکجوا سکر -

ماخذ و تعریف کامل این همدانجا کرده ایم (ارو) **اسکرک** بقول برهان بکسر اول و کاف و یکجوا - اسکال - اسکالش - اسکالیدن - فارسی بر وزن فزوک جبرین گلو - ماصراحت ماخذ و تعریف
اسکر بقول صاحب انندلیضم اول و ثالث کامل این بر (اسکر) بهر دو کاف عربی کرده ایم - و سکون رای همله لغت فارسی است بمعنی خار (ارو) و یکجوا سکرک -

(الف) اسکند صاحب محیط ب (الف) فرماید که (اس) هندی اسپ را گویند و گند بمعنی پوست
(ب) اسکنده چون از درخت تازه این بوی اسپ می آید باین اسم می گردند و (باج گند) نیز گویند چه (باج) نیز در هندی بمعنی اسپ است بالجملة بمعنی است هندی بهترین آن ناگوری شبیه ببرگ بانه و بر (باج گند) گوید که اسم (اسکند) است بالجملة تلخ و تیز و گرم و خشک و رسوم بارطوبت فضلیه برای و جمع مفاسل و دفع بیماری جلک نافع و منافع بسیار دارد (الخ) صاحب انند (الف) را زیاده ای تیز در آخر سحر الافرنگ فرنگ (اسکند) نوشته فرماید که بفتح اول و ثالث نام و رخت هندیست و صاحب ساطع نسبت (ب) فرماید که بفتح اول و کسر آن و فتح کاف فارسی لغت سنکرت است

نباتی را گویند کہ آن را (عروس در پرده) ہم نامند و صاحب محیط (عروس پس پرده) و (عروس پرده) را ذکر کرده فرماید کہ این نام مستعمل عامہ فوس است۔ کاکج را گویند و بر (کاکج) فرماید کہ مرتب (کاکج) فارسی و نزد عامہ اہل فارس معروف بہ (عروس در پرده) و بہ شیرازی (کچس) و بونانی (قولیدوس) و (اوسقندون) و بسریانی (خمری مویا) و برومی (استقید و لیون) و عبری (جزو المرح) و (حب اللہو) و ہندی (راجپوتک) و (بن یوکک) و (پوٹن) و بلطینی (بلبل) کاہم (از انواع غلب سر و خشک و در دوم۔ نافع اور ام و نافع خنازیر و در و جگر و نافع بیا و اور) (س) پس متحقق شد کہ (الف) و (ب) دو دو ای مختلف است (ارو و) (الف) با جگند۔ ایک و د کا نام جو ج معا صل اور بیا ریہای جگر کے لئے نافع ہے (ب) صاحب جامع الادویہ نے اس کا مشہور نام پوٹن لکھا ہے۔ ایک ہندی گھانس کا نام۔ صاحب آصفیہ نے پوٹن پر لکھا ہے (اسم مونث) ایک پودے کا نام جس کے پتے زخم پکانے کے حق میں مفید ہیں اس کا پہل کو سے مشابہ۔

<p>اسکون بقول صاحب شمس ہان اسکون است کہ در مدودہ گذشت بہر و منیش کہ نام دریا و اسم ولایتی یا خیرہ۔ دیگر کسی از اہل لغت ذکر این نکرد بخیاں ما این مرتب است از اس (گون) باید کہ اس را در نیجا یعنی سوم یا ہفتم یا ہشتم یا نہم گنیم کہ بجایش گذشت و گون</p>	<p>بعضی رنگ پس۔ اسم فاعل ترکیبی است بمعنی رنگ اس دارندہ و این کنایہ باشد از دریای کہ بیش مشابہ رنگ آس است و مجازاً نام ولایتی کہ این رو و خانہ از ان ولایت بگذرند۔ فارسیان اکثر معمور یا بنا نام رو و خانہ موسوم کردہ اند۔ بالجل (اسکون) بمعہ مدودہ اصل است و مقصورہ نتیجہ</p>
--	--

<p>لب و لہجہ مقامی و جا دارد کہ این را مخفف (آبگون) گیریم کہ در محدوده گذشت و وجہ آبگون-</p>	<p>تسمیہ آن ہمدرد آن جائد کوہ (اردو) و کچھو</p>
<p>اسلام بقول بہا یعنی مسلمان شدن و بقول صاحب منتخب لغت عربیت بکسر اول بمعنی مسلمان شدن و گردن نہادون و در صلح آمدن فارسیان این را بمعنی مسلمانی یعنی حاصل با استعمال کنند و با مصداق فرس مرکب ہم سازند کہ در تحتات می آید (ظہوری ۵) تازہ ام در خدمت بت اعتمادی نیستیم پندل و پشانی اسلام من انصاف نیست (۵) (انوری ۵) صد اسلام و بدر دولت و دین پند بر و صدر ملک مقصور است (۵) (اردو) اسلام - بقول امیر (عربی) ذکر - سہر جہاننا - صلح چاہنا - کفر کی ضد - دین محمدی صلی اللہ علیہ وسلم (سور ۵) جز نام محبت نہ رہے گا کوئی عالم پندے کفر رہے گا نہ یہ اسلام ہے گانہ</p>	<p>اسلام آوردن استعمال - صاحب اصفیٰ کیسک مال تھا پند اسلام لاکے اب وہ ہوا سعدن ہم ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ بمعنی اسلام تازہ شدن استعمال - بمعنی قوت مسلمان شدن و دین اسلام قبول کردن و ایمان گرفتن اسلام باشد چنانکہ عرفی شیرازی گوید (۵) آوردن است (خرین اصفہانی ۵) چو آن زنا را نیابت تبیج می دہیم پند ای اہل شرع خردہ کہ کافر کہ اسلام آورد از بی نوائیہا پند رہ دین میرد اسلام تازہ شدہ (۵) (اردو) اسلام تازہ ہونا کہ زادہ کہ دنیا نیست در و تش پند (۵) (اردو) اسلام بمعنی اسلام قوی ہونا -</p>
<p>لانا - بقول امیر مسلمان ہونا - دین محمدی صلی اللہ علیہ وسلم قبول کرنا و انشا (۵) در حال کفر حسین علیہ وسلم قبول کرنا و انشا (۵) و توفیق اسلام دادن و با ایمان کردن چنانکہ میفرماید</p>	<p>اسلام وادون استعمال بمعنی عطا کردن اسلام اسلام وادون استعمال بمعنی عطا کردن اسلام</p>

(۱۵۹۲)

(۱۵۹۳)

(۱۵۹۵)

گوید (۵) اسلام داد کا فرشته رساله را و دار
فساد کفر جود را اسلام کرد (۱) (ارو) مسلمان بنام
توفیق اسلام عطا کرنا -
نیز بود اما صفائی می زد و داینها چغنی سباد که سلامی

اسلام فروش استعمال - از قبیل جد فروش
زیادت یا ی نسبت نسوب باسلام و مسلمان
باشد از قبیل جهانی همچون (انجانی) فارسیان
آن نگاه ندارد چنانکه عرفی گوید (۵) همه مرایه سودا
دل خام طمع به نقصان متاع من اسلام فروش
اهل اسلام - مسلمان -

مخفی مباد که این اسم فاعل ترکیبی است از (اسلام)
فروختن و اسلام فروختن در محاوره فرس خاص
کردن و رسوا کردن اسلام است بمعنا و فتنه زدن
و دولت دنیا (ارو) اسلام فروش اش شخص
گو که میسکت بهین جس نے دنیا طلبی میں اسلام کی تو
گوارا کی ہو -
این بر (اسپنج) و (اسپنج) گذشت (ارو)

(۱۵۹۶)

اسلامیان استعمال - از قبیل عالمیان و جهان
و یکپو (اسپنج)

استلوب بقول برهان بضم اول و لام و سکون ثانی و واو و بای ابجد (۱) نام حکمی و پادشاهی
(۲) حبشی از طعام و خوردنی و در عربی (۳) یعنی طرز و روش صاحبان جهانگیری و هفت و جات
هم ذکر این کرده اند - صاحب اند این را بهر معنی بالافت عربی گوید عجبی نیست که معنی سوم صل باشد

وفارسیان حکیمی و پادشاہی را باین نام موسوم کردند کہ دستور و آیین اذ مخصوص و مشہور باشد بمعین طعام و خوردنی خاص را کہ بطرز خاص آزرست کنند و وضع آن حکیم و بادشاہ مذکور باشد (ارو)
 (۱) اسلوب - ایک حکیم اور بادشاہ کا نام (۲) اسلوب فارسی میں ایک غذائی خاص کا نام -
 (۳) اسلوب - بقول امیر (عربی) مذکر معنی راہ صورت - طور (ناسخ ۵) یاں سے ہنسی کوس وہ محبوب ہے و وصل کا اب کونسا اسلوب ہے ؟

اسلیقون | بقول برہان و اتند با قاف بروزن اقیقون بخت روی سرخ را گویند آن رنگی است معروف کہ نقاشان و مصوران بکار برند مؤلف گوید کہ این همان است کہ بمعنی دوم (اسرخ) ذکر این گذشت (ارو) دیکھو اسرخ کے دوسرے معنی -

(الف) اسلیم خطائی | استعمال - الف - بقول اسد کبیر سمرہ و لام نوعی از نقاشی و گرہ بندی کہ برگزینہ سازند و آرا (بند رومی) نیز گویند و تنہا (اسلمی) و (سلمی)

(ج) اسلمی خطائی | نیز آمدہ صاحب بحر ذکر (ب) و (ج) کردہ خان آرزو در چرخ بند کر (ج) قانع و وارثہ بذکر (ج) فرماید کہ (اسلمی و سلمی) ہم آمدہ - بہار ہنر بانس (حسن بیگ رنجب ۵) در اسلمی او گرہ ہای کارہ بود از ظراوت در شاہوار بند (اشرف ج ۵) طالع شہرت چنان دارم کہ دوران گر کشد حلقہ بر نام من اسلمی خطائی میشود (ولہ ۵) خطایشانیم را داغ سودا و بغل داروہ باین سر لوح اسلمی خطائی انجمن بایدہ مؤلف گوید کہ وجہ تسمیہ (ج) خبر این بنیاد کہ موجب این نقش شخصی باشد سلیم نام از سکنای خطا فارسیان ایجادش را (اسلمی خطائی) نام کردہ باشند و الف وصلی در اولش آورده (اسلمی خطائی) کردہ و در آخر اسلمی و خطائی ہر دو یای نسبت است

دیس و مجرد (اسلمی) ہم ہان و الف بہ خذف یا می دو مخففش (اردو) اسلمی خطائی - فارسی
مین ایک نقش کا نام ہے جو گرہ بندی کی شکل مین عاشرہ پر کیا جاتا ہے۔

اسم [ابالک لغت عرب است۔ بقول صاحب منتخب بمعنی نشان و علامت چیزی و بقول صاحب
تحقیق القوانین کہ محقق قانون فارسی است (۱) بمعنی نشان و در اصطلاح (۲) کلمہ ایست کہ بنا

خود دلالت کند بر معنی کہ یکی از ازنہ ثلاثہ از و مفہوم نگردد و از خواص آنست دخول حروف جائز
معانی و لحوق کاف تصغیر و حروف جمع و یای وحدت و یای مصدری و نسبتی و مبتدا و فاعل

و مرجع و ضمیر و موصوف بودن و مفعول و منادی و مضاف و مضاف الیہ شدن۔ صاحب تہذیب
تقسیم این بر شش تبیین کند (۱) اسم جاد و مصدر و مشتق (۲) اسم غیر صفت و اسم صفت (۳) اسم

نکرہ و معرفہ (۴) اسم ظرف (۵) اسم عدد (۶) اسم کنایہ۔ و صاحب قواعد فارسی گوید کہ
از روی تقسیم صرفی مجرور اسم بر سہ قسم است (۱) اسم جاد (۲) اسم مصدر (۳) اسم مشتق۔

ماؤ کہ ہر کی بجائیش کنیم کہ در محقات می آید۔ معاصرین عجم (۳) اسم را بمعنی اسم بہ استعمال
کرده اند و این مجاز باشد از معنی اول چنانکہ صاحب سرگزشت گوید "ای بد ذات این چہ چہ ہست

پیش خود می سازی اسم خودت را سر من می گذاری و ای دای من خود را می کشم بخدا (اردو)
اسم (۱) بقول امیر۔ (عربی) مذکر نام اور (۲) اصطلاح مین اس کلمہ کو کہتے ہیں جو آپ اپنی

بتائے اور کوئی زمانہ اس مین نہ پایا جائے (انہی) (۳) بر نام۔ مذکر۔
اسمار [بقول برہان کبیر اول و سکون ثانی و میم بالف کشیدہ و براری قرشت زدہ و اولیست

کہ اور (مورد) گویند و عبری (آس) خوانند بہترین آن خسرو نامیست۔ صاحبان آندہ جامع

(۱۷۵۱)

دہشت و ناصری ہم ذکر این کرده اند۔ صاحب محیط بر (اسمار) فرماید کہ آس بری است و (بر آس بری) گوید کہ این را (اسارون اسفر) و عبری (رند) و در بیان القبور و یونانی (مربیہ) و ازخبر و بفارسی (مورد اسفرم) نامند و بر (مورد اسفرم) نوشته کہ آس بری است و ہم فارسی (اذخر) و بر اذخر گوید کہ اسم یونانی (کاه کی) و (علف گورخر) و (گور گیاه) و (مورد اسفرم) باشد و ہم آس بر آس بری فرماید کہ غلط کرده کسی کہ این را (اذخر) گفتہ بالجملہ (آس بری) بقولش درخت بتانی است و گرم و خشک در دو دم و محل و جاذب و مقوی است و بوسیدن آن نافع برای دفع رطوبت از دماغ و مقوی دماغ و نافع بسیار دارد (الخ) صاحب جہانگیری بر لفظ (آس) نوشته کہ فارسی این (اسمار) است پس این اسم جا مذربان فارسی باشد و بعد و ده (آسمار) ہم آمده چنانکہ ذکرش در محدوده کرده ایم (ارو) بقول صاحب جامع الادویہ (اودہرہ) اور بقول محیط جو۔ لفظ (آس) پر گنہا ہے۔ حب آس کو (ہیرا) کہتے ہیں۔

<p>اسم اعظم (اصطلاح) بقول صاحب بحر و غایت در عالم ظهور آمدہ و ہر یک حرف است و غیاث بمعنی اسم بزرگ است از جمیع اسمای حق تعالی و در تعین آن اختلاف۔ نزد بعضی است و نزد بعضی صد و نزد بعضی اتحی القیوم و نزد بعضی الرحمن الرحیم و نزد بعضی ہمتین و اللہ اعلم بالصواب صاحب ازند بجوالہ کشف گوید کہ نزد قاضی حمید الدین ناگوری اسم اعظم مہربان باشد کہ او اول از سر او قات</p>	<p>غزت در عالم ظهور آمدہ و ہر یک حرف است و و حرف و او اند اشباع ضمتہ متوکد شدہ و او ہم و است مطلق باشند معلول و نہ مشتق۔ زیرا کہ اسم مشتق و اشتراک غیر خالی نبود از انجہت بنای وحدت بڑ حالی نبود و باتفاق جملہ عشاق ہو مشتق و او متہا اسم اللہ است و ہر چہ از راہ عبادت و رسالت است آن را اشارتی در دائرہ ہو است۔ آورده اند کہ</p>
---	--

اسم هو اصل و اسم جمله است چنانکه سوره فاتحه اصل گذشت (۲) نام روز بست و پنجم از ماههای
دوم تمام قرآن (چو بود بود تو کستی - هذا ستر لطیف - قدیم و سبت بنفتم نیز آمده - صاحب جامع بذکر
دور اصطلاح - عبد الرزاق کاشی در معنی اسم اعظم - هر دو معنی - روز بست و بنفتم را ذکر کرده - بنجیل
این دو بیت فرموده (۳) اسم اعظم جامع اسماء (آسمان) بمردوده اصل است که ذکر ماخذش
بوده صورت او معنی اش را بود و اسم دریا و تعین هم در مردوده گذشت مردوده بکثرت استعمال
موج او و این کسی دانند که او را بود و (ظهوری) و لب و لجه تقامی بمقصوده بدل شد دیگر هیچ
(۴) نیا روز و نام از عشق هر کس پطلسی و معنی دوم مجاز باشد که فارسیان بعضی روزها
بر این اسم اعظم به بندم به مولف گوید که با خدا ماه را مرتج و به مرتبت بلند خیال کنند و در آن
اسم مرگب توصیفی است و معنی حقیقی این اسم بزرگتر روزها عید کنند و عجب نیست بهین خیال این روزها
(اردو) اسم اعظم - بقول امیر باری تعالی کا مخصوص را به آسمان استعاره کرده باشد و لیکن
بزرگتر نام اسکے تعین من اختلاف ہے کہ تینو معنی دوم در مردوده مذکور نشد و آنرا مخصوص
که اسم اعظم قرآن مجید من موجود ہے مگر کسی کو سکا کرده اند با مقصوره و ما بر (اس) معنی اصل هر چند
علم نهین واللہ اعلم بالصواب (آتش) و عقل را ذکر کرده ایم - و بقول صاحب محیط که
اس روی کتابی من ہے پر ناپیدا اسم اعظم ہی بر لفظ (اسکند) نوشته بزبان ہندی مخفف ہے
قرآن من نہان ہے کہ جو تھا نہ ہم و (مان) بقول برہان بردن خان بمعنی مثل
اسمان بقول برہان دانند و منبت نفع اول و شبہ و مانند - پس جادو کہ روز خاص را کہین
(۱) همان آسمان است کہ فلک باشد (در مردوده) فارسیان مغزو و محترم است (آسمان) نام کرده اند

<p>معنی (مچھو اسپ) و (مچھو عقل) و (مانند اصل پر خیر) قوا عد فارسی قسمی است از معرفہ و اسم موصول در بلند ی و مرتبت و این کنایہ باشد (ارو) آنست کہ آنرا جملہ بطور صلہ باشد و رانجہ بیان (۱) دیکھو آسمان (۲) فارسیوں نے قدیم ہینو کی ۲۵ یا ۲۶ تاریخ کو (آسمان) کہا ہے۔ اسما می اشارہ (اصطلاح) مرکب تھا بقول صاحب قوا عد فارسی اسمائیکہ بواسطہ آن بسوی چیزی اشارہ کنند و انجیر اشارہ خوانند و آن دو اسم است کی (این) کہ بوسیلہ آن اشارہ کنند بسوی چیزی کہ قریب است و دو م (آن) بہای خیر بعید و خواص این ہما مثل ضمائر منفصل باشد و باب مرجع کہ ذکر بجای خودش آید (ارو) جن اسمائے کسی خیر کی طرف اشارہ کریں و ان کا نام اسمائے ہے اور اس چیز کو اشارہ الیہ کہتے ہیں قریب کیلئے (یہ) ہے و بعید کے لئے (وہ) ان دونوں دیکھا تھا آج ہم سے ملا تھا اسم باسمی (اصطلاح) معنی نفی این اسم است کہ مطابق اسم خود است قریب با اسم فاعل ترکیبی</p>	<p>(۱۶۵۱) (۱۶۵۲)</p>
---	---------------------------

کسی اسم باسمی گویند کہ فضائل و محاسن اور اسم باسمی ہیں۔

موافق اسم درست یعنی معنی کہ از اسم او پیدا شود اسم چاہد (اصطلاح) بقول صاحب قوافی

در زانست او یافته شود همچون شاد و غمور و غمور اسمی است کہ نہ آن گرفته شدہ باشد از کلمہ بکلمہ

مکان - محبوب علیخان کہ ذات ستودہ معنائش از ان مثل مرد و زن و خوب و زشت و

در رعایای ملک تا مالک غیرش محبوب خود نیست روز و شب و پیش و پس و دور و نزدیک

وفدائی او بود پس تو انیم گفت کہ او اسم باسمی بود و دلالت آن برابر است کہ بر معنی واحد بود چنانکہ

صاحبان تحقیق این را ترک کردہ اند و در کلام از مثال ہای صدر دفع است یا بر معانی متعددہ

مستقدمین ہم استعمال این بدین معنی یافتہ شدہ و ازین معانی اگر ہر یک وضعی باشند آن اسم بیشتر

مماصرین عجم بزبان دارند - مؤید عجیبی کہ از مثال ہما نامیدہ شود مانند لفظ باز بمعنی جدا کنندہ و مکرر

اہل زبان است این را نظم کردہ (قطعہ) تہی و دیگر اگر یکی وضعی بود و دیگر غیر وضعی و آن

دیدیم سمن رومی و سمن بوہ کہ بدر شک سمن آن اسم در معنی اول غیر متصل و بہ ثنائی متصل باشد موسوم

سیم سیما نہ بدو گفتم کہ نام نامیت چیست کہ در بنقول - مثلاً نماز کہ موضوعست برای معنی

بر و عظم را بہ نیفاہ سمن گفتا ہر نام است گفتم نہ کہ بندگی و فرمان برداری و مقول است بمعنی عبادت

الحق داری اسمی باسمی (اردو) اسم باسمی - خصوصہ و اگر در معنی اول و ثنائی بہر دو متصل بود

بقول امیر اسکی نسبت کہتہ میں جس کے صفات ہوں ہر اہل اعتبار بمعنی اول حقیقت و باعتبار ثنائی مجازاً

نام کے مثل ہوں جیسا نام ہو ویسے ہی صفات ہوں گویند مثل لفظ شیر کہ معنی تحقیقش درندہ مشہور و معنی

جیسے (شجاعت علی) اگر بہادر ہو تو کہیں گے کہ پتہ مجازی آن مرد شجاعت - مؤلف گوید کہ جا

(۱۶۱)

اسم فاعل است از جمود و بقول صاحب نقیب
 چنین گوئیم معنی آن بالفاظ دیگر این باشد کہ مصدر
 در اصطلاح بمعنی کلمہ کہ از مشتقاق کلمہ دیگر ^{توان} ^{توان} ^{توان}
 اصل ہم یک اسم جامد است بمعنی مصدری
 کرد (الخ) پس اسم جامد بخيال ما اعم است از آنکہ
 مادہ مصدری باشد یا نباشد یعنی از بعض اسم جامد
 مصدری وضع کردند و از بعض آن نکردند و کچھ
 گفتیم نکردند لحاظ استعمال فرس است کہ مصدر
 یافته شد بخيال ما ہر اسم جامد صلاحیت آن
 وارد کہ اگر اہل زبان خواہند زیادت علامت
 مصدر در آخرش مصدری سازند چنانکہ از نو
 روزیدن (معنی روز کردن و از شب بشیدن)
 بمعنی شب کردن اگر اہل زبان این قسم تعمیم در
 استعمال و رونقہ خود ندارند تو انیم گفت کہ اسم
 جامد مادہ بعض مصادر است و ہمیش (اسم مصدر)
 یعنی اسمی کہ از مصدر ساخته شد شک نیست کہ
 اسم جامد اسم شق نیست و اشتقاق ندارد و لکن
 نتوان گفت کہ مصدر اصلی همچون اسم جامد اسم
 مصدر است بمعنی اسمی کہ مصدریت دارد اگر

صاحب نقیب
 حیف است کہ اکثر متفین فرس از اہل ہند و غیر ہم
 اند و بعض اہل زبان کہ قصد این کار کردہ ہنچ
 اعتبار اصول نکرده اند و بالتبع غیر عجیبی پی بر
 ما صراحت کامل این بر (اسم مصدر) می کنیم کہ
 می آید۔ بالجلہ بخيال ما ہر مصدر فارسی موضوع
 و ساخته شد از اسم جامد زبان فارسی۔ یا نشہ
 غیر کہ حقیقت آن بر ہر یک مصدر بیان کنیم
 (ارو) اسم جامد۔ صاحب آصفیہ نے نقطہ
 (جامد) پر فرمایا ہے کہ وہ لفظ جس سے نہ تو کوئی
 اور لفظ بنے اور نہ وہ کسی لفظ سے بنا ہو۔ آپ
 فرماتے ہیں کہ جامد صفت ہے اس کی لغوی
 معنی جامد ہوا۔

(۱۶۰)

اسم تفضیل (اصطلاح) مرکب اضافی۔
 بقول صاحب تحقیق القوانین کہ بذیل اسم

<p>و غیر صفت آورده اسم صفتی است که لفظ کرده و درجہ آخر ترقی آن بہ زیادت یا ونون است</p> <p>(تر) بدان لاحق گردد و دلالت کند بر زیادت در آخر یعنی بہترین (کہ فائق تر است از) بہتر</p> <p>اتصاف چیزی بصفتی نسبت بغیرش و آن استعمال نمیدانیم کہ صاحب تو این مرتبہ آخرین را درین</p> <p>یا بدیاییکہ بواسطہ (از) چنانکہ "زید دانندہ مقام چراترک کرد (ارو) اسم تفضیل - (مذکر)</p> <p>تر است از بکر" و اینجا زید تفضیل و بکر تفضیل ^{لفظ} ارو وین اوس اسم صفت کا نام ہے جس پر</p> <p>و دانندہ تر اسم تفضیل یا بہتعال یا بمضاف بہت زیادہ کرین اور اس اضافہ کی وجہ سے</p> <p>شدن بطرف مفضل علیہ ہم چنانکہ "خوی خوش اوس وصف میں ہی زیادتی ہو جس کا بیان کرنا</p> <p>نیکتر اعمال است" و گاہی اسم تفضیل بنا برضرت مقصود ہو۔ جیسے لفظ (خوب) پہ لفظ بہت زیادہ</p> <p>وزن از مفضل علیہ موخر گردد چنانکہ (سعدی ۵۰) اور بہت خوب (کی معنی نے خوبی کو زیادہ</p> <p>سگ از مردم مردم آزار بہ یعنی بگ بہتر است گردیا۔ اسی طرح زیادتی کا ایک اور درجہ</p> <p>از مردم مردم آزار و گاہی مفضل علیہ بحجت نقصا (بہت ہی) کے زیادہ کر سیمو ظاہر ہوتا ہے جیسے</p> <p>بر قرینہ علمش حذف کردہ شود چنانکہ "خدا (بہت ہی خوب) جس کی معنی زیادہ تر خوب کی بہت</p> <p>بزرگتر است" یعنی بزرگتر است از ہمہ مؤلف اسم حالیہ (اصطلاح) مرکب توصیفی است</p> <p>(۱۰۱)</p>	<p>گوید کہ انچہ صاحب تو این در کلام سعدی (بہ) صاحب تو اعد فارسی ہی تہمی قرار دہد از اسم</p> <p>را بمعنی بہتر گرفتہ قابل غور است (بہ) بقول بزرگداشتن و فرماید کہ اسم حالیہ مشتقی است کہ از ان</p> <p>معنی خوب و نیک باشد (الخ) پس (بہتر) ہم صدور یا وقوع فعل بطور تواتر و استمرار یافتہ</p> <p>تفضیل آن است کہ ترقی خوبی و نیک را ظاہر شود چنانکہ (سرایان) و اخندان) و فرماید کہ بہ</p>
--	--

صیغه واحد حاضر معروف الف و نون - یاده کرده اسم که دلالت نکند بر تصف بودن چیزی بصفی	اسم حالیه سازند همچون (دو رخشان) از (دو رخ) و (تابا)
از تاب و (خیزان از خیز) صاحب برهان بر کلمه (و اسند بر) و (گل) و (مل) و هر اسم که دال بود	این گوید که افاده معنی فاعلیت کند هرگاه در آخر بر انصاف چیزی بصفی از اسم صفت و نه صفت
کلمه در آورند مؤلف گوید که ترفیع تقنین نیز نامند و این بر دو نوع است (۱) مشتق و	و تخصیص صیغه واحد حاضر معروف برای (۲) جامد مشتق مانند آینده و رونده و آرد و
زیادت کلمه (ان) در آخرش بهتر از تعریف است و برده و خد آن و گریان و جامد مثل بلند پست	برهان است و تمیز برهان قابل غور که کلیه بیان
کرده اش و اکثر جا با قائم باشد (ار و و) قبول	رشت و خوب و سفید و سیاه و کم و بیش و گران
صاحب قواعد فارسی اسم حالیه اس شوق کو	وسیک و نیک و بد - این همه اسمای جامده مفید
گفته این که حس سے صد دریا و تورع فعل کا بطور	معنی اسم فاعل اند و هم بعض این نوع اسما افاده
تواتر و استمرار پایا جاتا ہوں زبان اردو میں صیغه	معنی اسم مفعول دہندہ اند آزد و آما دہ و غیر
امر پر (تا ہوا) زیادہ کرنے سے یہی طلب	مرکب کہ مفید و تضمن معنی اسم فاعل یا اسم مفعول
حاصل ہوتا ہے - جیسے (روتا ہوا) (کرتا)	باشد بصفت مرکب نامیدہ شود مؤلف گوید کہ
ہوا	است اسم فاعل ترکیبی و اسم مفعول ترکیبی (و فراید
اسم صفت و غیر صفت (اصطلاح)	کہ این بر چهار شرط بود اول از دو اسم ترکیب یا
مرکب اضافی - بقول صاحب تحقیق القوانين بر	خواہ هر دو اسم غیر صفت باشند مثل (آئینہ رو) و (کمان

ابرو) و (باربد ترانه) و (جم پنهان) و (نگ دل)
 و (ارم محض) و (گل بدن) و (سیم تن) و (لاله رخسار)
 و (بک زلفار) و (مو کر) و (جاد و نظر) و (آهو)
 چشم) و (مریخ خشم) و (ازین قبیل است) (گلفام)
 و (می گون) و (شلهما - این همه مرکبات مفید معنی هم
 فاعل اند بر سبیل تشبیه و نیز بعضی این منط مرکبات فاعل
 آن معنی بی لحاظ تشبیه و هم مانند (جور پیشه) و (سپا)
 اندیشه) و (زبان کار) و (همیشه بهار) و (نیز فرماید که
 خواهد یک اسم صفت باشد و دیگر اسم غیر صفت مثل
 (لمبند پای) و (کم مایه) و (بدر کاسب) و (گران خوار)
 و (تند خو) و (گند بو) و (جوان نخت) و (یک خست)
 و (زشت کردار) و (سست زلفار) و (سفید جامه)
 و (سیاه نامه) و (گرم صحبت) و (نیک سیرت) و همچنین
 (جامه پارسا) و (رو سیاه) و (زبان دراز) و (کوتاه)
 و (هم ازین بابست) (سیه فام) و (شاداب)
 و نحو با و این همه مرکبات هم مفید معنی اسم فاعل اند
 لیکن یک جزو اینها که غیر اسم صفت است بطریق
 و صراحت اسم فاعل و مفعول ترکیبی بذیل (هم فاعل)

تیز و تن گشته و و هم آنکه از اسم فعل مرکب گردد
 مانند (و تگیر) و (کر مفر) و (پامال) و (کیاب) و
 (خدا مترس) و (هیچدان) و (کس خمر) و (کس
 معارض کنیم این همه را هم اسم فاعل ترکیبی نام است
 و بقولش سوم آنکه از هم حرف ترکیب یابد مثل
 (دویم) و (سیم) و (جنگی) و (جنگی) و (رندی)
 و (سندی) و (با خبر) و (با هوش) و (بی زر) و
 (بی سر) و (پیشه در) و (هنرور) و (تشنه) و (گرسنه)
 و (خندنگار) و (گنه گار) و (در یوزه گار) و (کوزه گار)
 و (زور مند) و (دولت وند) و (سو گوار) و (شرار)
 و (غمناک) و (نمناک) و (مهربان) و (پهلوان)
 و (ناچار) و (ناهنجار) و چهارم آنکه از فعل
 و حرف مرکب شود مانند (بینا) و (دانا) و (غریب)
 و (گرنما) و (آفریدگار) و (آمرزگار) و (ناخوان)
 و (نایاب) صاحب توین ذکر اسم تفصیل هم هم بخیا
 بطور فائده کند و ما ذکرش بجای خود کرده ایم
 و صراحت اسم فاعل و مفعول ترکیبی بذیل (هم فاعل)

<p>ترکیب پائے جیسے (دوم) (ہندی) (بانی)</p> <p>(بی زر) (گنہ گار) (درویوہ گر) (شرسار) (دو)</p> <p>(غنائک) (مہربان) (۴) یہ کہ فعل و حرف سے</p> <p>مرکب ہو جیسے (میتا) (دانا) (آفریدگاں) (نایاب)</p> <p>اسم ظرف (اصطلاح) یکسریم۔ بقول صاحب</p> <p>تحقیق القوانین اسمی است کہ دلالت کند بر زمان</p> <p>یا بر مکان یا بر مکانی و ہر واحد ازینہا برابر است کہ دخول</p> <p>فیه چیزی باشد یا نہ و آن را در صورت اول</p> <p>طرف زمان و بصورت ثانی طرف مکان نامند</p> <p>و چیز دخول را منظور گویند و ہر یک از طرف</p> <p>زمان و مکان یا محدود و پوش (روز) و (شب)</p> <p>(سال) و (ماہ) و (بارغ) و (ظانہ) و (شہر) و</p> <p>(کو) یا بہم مانند آن (دوم) و (گاہ) و (نگام)</p> <p>(پس) و (پیش) و (چپ) و (راست) و (زیر)</p> <p>و (زیر) و محقق یابن اسمائش شہت و لفظ</p> <p>(بیرون) و (درون) و (دو معنی جای) و (بعید)</p> <p>و (زدیک)۔ یعنی جای قریب و بعضی جانف (پس)</p>	<p>اسم صفت (مذکر) فارسی میں اس</p> <p>اسم کا نام ہے جو کسی چیز کے متصف ہونے پر دلالت</p> <p>کرتے اور جس اسم میں اسی دلالت ہو وہ اسم غیر صفت</p> <p>ہے جیسے (سکندر) اور (سمندر) یہ اسمای غیر صفت</p> <p>ہیں۔ اسم صفت کے دو قسم ہیں (۱) مشتق</p> <p>جیسے (آٹے والا) اور (جانے والا) اور (غلل)</p> <p>اور (گریبان) (۲) جامد۔ جیسے (بلند) اور (پست)</p> <p>ان اسمای جامدہ سے فاعلی معنی پیدا ہوتے ہیں</p> <p>اور (جیسے) (آراء) اور (آبادہ) ان دو اسمای</p> <p>جامدہ میں مفعولی معنی ہیں۔ ہر لفظ مرکب جس سے</p> <p>معنی فاعلی یا مفعولی پیدا ہوں اسکو (صفت</p> <p>مرکب) کہتے ہیں اور اسم فاعل و مفعول ترکیبی</p> <p>بھی اسی کا نام ہے (۱) یہ کہ دونوں اسم غیر صفت</p> <p>ہوں جیسے (مکان ابرو) (جو پیش) یا ایک اسم صفت</p> <p>ہو و سراسر غیر صفت جیسے (بلند پایہ) اور (زبان)</p> <p>اور (۲) یہ کہ اسم فعل سے مرکب ہو جیسے</p> <p>(کیا ب) و (پہچان) (۳) یہ کہ اسم و حرف سے</p>
---	---

<p>معنی زمان پسین و (پیش) معنی زمان پیشین هم آمده چنانکہ سعدی فرماید (سہ) برگ عیشی گور خویش فرست : کس نیا روز پس تو پیش فرست و بعض طرف مکان ترکیب صورت گیر و مثل (الانہ زار) و (کوہ سار) و (سرمد دان) و (گلستان) و ہر طرف کہ معنی ظرفیت استعمال نیاید یعنی در ترکیب نحوی مبتدایا فاعل یا مفعول واقع نشود آنرا</p>	<p>جو جگہ یا وقت کے معنوں پر دلالت کرے اور پچھلے نے (طرف زمان) پر لکھا ہے کہ وہ اسم جس میں زمانہ یا وقت پایا جائے جیسے دو پہر - صبح - شام اور (طرف مکان) پر فرماتے ہیں کہ وہ اسم جس میں مکانیت پائی جائے - جیسے باغ - رانہ - گھر قلندآن وغیرہ (اربع) پس اردو میں بھی اسکو اسم طرف کہہ سکتے ہیں - مذکر۔</p>
<p>طرف متصرف نامند مثلاً روز درین مصرع (ع) تار یکا شد از رفتن تو روز روشنم : و ہر طرف کہ معنی ظرفیت متعل گروہ آنرا طرف غیر متصرف گویند مثلاً لفظ خانہ درین مصرع (ع) یار در خانہ و من گرد جهان می گردم : و چنین طرف بی واسطہ حرف طرف استعمال نیاید - لیکن حرف اکثر مقدر باشد بر طرف زمان محدودہ و بر طرف زبان و مکان مبہمہ و بیشتر مذکور ہو بر طرف مکان محدود (اردو) صاحب آصفیہ نے (طرف) پر فرمایا ہے کہ (مذکر) وہ اسم ذات یا</p>	<p>اسم عدد (اصطلاح) بکسریم - بقول صاحب تحقیق القوانين اسمیت کہ موضوع باشد شمارہ افراد چیز یا خواہ آن افراد مفردہ باشد خواہ مجمع و این چیز یا اعداد ذات نامند مانند یکا (دو) و (سہ) و (چار) و (پنج) و (دشش) و (ہفت) و (ہشت) و (نہ) و (دہ) و (بست) (سی) و (پہل) و (پنجاہ) و (شصت) و (ہفتاد) (ہشتاد) و (نود) و (صد) و (ہزار) این ہمہ اسما عد و اصل اند و باقی اسما کہ حاصل شود توسطہ عطف از اجتماع اسمای اعداد و عشرات یا مات یا</p>

اللف همه متفرغند از آنها لیکن در هر کجی از یک و
 ده مانده خلاف قیاس بجا و عطف - کلمه از
 آورده بنا بر تخفیف تغیر و تبدیل را راه دادند یعنی
 در (یک ازده) بعد و در کردن فتحه همزه هر گاه که
 را حذف نمودند یا زده) گردید و در (دو ازده)
 چون فتحه همزه را بر او نقل کردند و از ده شد
 و بعضی همزه را با ثباعت فتحه الف محذوره خوانند
 و بعضی همچنان بحال دارند و در (سه ازده) بعد
 با میفتنی هر گاه همزه را بیای ساکن بدل نمودند
 سیزده گردید و در (چهار ازده) چون کلمه از حذف
 نموده شد چهارده باقی ماند و در (پنج ازده) بعد
 از آنکه حرکت همزه و حذف جمیع هر گاه همزه و نون
 را بجای یکدیگر آوردند پانزده شد و در (شش
 ازده) بعد و در نمودن فتحه همزه چون شین دوم را
 حذف کردند شانزده گردید و در (هفت ازده)
 هر گاه حرف تا و کلمه از هر دو را حذف نمودند
 هفده شد و در (هشت ازده) چون شین و تا و

همزه هر سه را حذف کردند همزه گردید و اینجا از
 را بعضی بجزای فارسی و بعضی بحکم فارسی مبدل
 سازند و در (نه ازده) بعد حذف با و همزه هر گاه
 در آخر نون یک و او جهت بیان فتنه زیاده نمودند
 نوزده شد تا اسم مفطوی و وجه تسمیه و حقیقت هر یک
 عدد را بجای خودش بیان کنیم - انشاء الله تعالی
 صاحب تحقیق القوانین فرماید که اگر خواننده آنها
 الف و ت و ث و عشرات و احاد را با و عطف بجا
 جمع نمایند باید که اول الف و ت و ث را حسب مقصود
 با سمای احاد مصدر کرده پس بترتیب ذکر هر کجی
 را بر دیگری مقدم کنند چنانکه در آنکس از تجارت
 متاع بنگاله و نه هزار و صد و بیست و چهار
 روپیه حاصل کرد و چون هراسم عدد و ابهامی
 دارد و بنا بر آن لازمست که اسم معدودش را
 برای رفع ابهام بعد آن ذکر نمایند لیکن باید که
 این اسم را رفع ابهام را همه جا و احاد آنرا چنانکه
 در آنکس از دواشان خود و دویس و سه و شتر گذاشت

دانشنی است که دلالت هر اسم از اسمای عدد و قومه که تا امکان بجای یکم فقط اول اختیار نمایند و	بر عدد و غیر مرتب است یعنی هر عددی که در مرتبه آن
از روی ترتیب تعیین نمود مثلاً اگر گویند که از آن که گشت	کس را بخودی بریم معلوم نشود که این کس نفر و زان کسان
مجموع در ترتیب آیله مرتبه اول است یا مرتبه ثانی یا ثالث	و اصل در این صورت آنست که اسم عدد بر اسم
عدد و مقدم باشد چنانکه از عدد و ضمت و هر گاه	خواهند که مرتبه عدد و متعین گردد و باید که میهم
با اسم عددش طحق کنند و این اسم درین حال مفید	معنی اسم فاعل شده و صفت معدود و خود واقع
شود و لهذا اصل درین صورت آنست که اسم	عدد از اسم معدود و موخر بود چنانکه "از روزها
این ماه روز دوم بسیار مبارک است" اینجا	مراد از روز دوم آن روز است که در روزهای
آن ماه از روی ترتیب بر مرتبه ثانی و اقصی	نه روز مطلق و الحاق میم فرمود بر مبارک عرض مذکور
بمجموع اسمای عدد درست باشد لیکن متحسن نیست	یعنی دوستان منطاول جانی هستند و گاهی باهم

عدد چنانکہ ۱۰ کلمہ ہر قسم است اسم و فعل و حرف
 یعنی قسم اول از ان صہ قسم است و قسم دوم فعل
 و قسم سیم حرف - (ارو و) اسم عدد - مذکر - وہ
 اسم ہے جو وضع کیا گیا ہے شمار افراد یا شے کے
 لئے جیسے ایک سے نو تک ان کا نام (اکائیہ) کہتے ہیں
 ہے اور دس سے نوے تک جنکو (دائیہ) کہتے ہیں
 اور سو سے نو سو تک یہ (سیرٹے) ہیں اور ہزار
 کا درجہ سب سے آخر ہے اردو میں ہر خلاف
 فارسی ہزار کے بعد ہی ہزار ہے یعنی سو ہزار
 کا نام (لاکھ) ہے اور سو لاکھ کو کروڑ کہتے ہیں
 اور سہولت شمار کے لئے اعداد زائد از کروڑ کے
 بھی خاص نام ہیں جیسے سو کروڑ کا ایک (ارب)
 اور سو (ارب) کا ایک (کرب) مجموعہ اعداد
 کے بیان کرنے میں اعلیٰ ترین درجہ سے آغاز
 کرتے ہیں جیسے ۱۰ چھ لاکھ پانچ ہزار نو سو باون
 روپہ ۱۰ جسمین سب سے پہلے لاکھ کا بیان
 ہوا اور پھر ہزار کا اور پھر سو کا اور پھر ہزار
 دا جاو کا - بسین وجہ کہ پچاس پر دو کا خاص نام
 محاورہ میں (باون) ہے لہذا عشرتہ و اثنی
 عشرتہ کے لئے ایک ہی لفظ کافی خیال کیا گیا -
 (الف) اسم فاعل (مطلبات) باضافت
 توفیق یعنی بقول صاحب تحقیق القوانين از مقام
 اسم مشتق است و مشتق کر در اصل صیغہ واحد
 مضارع ثبت معروف بالحق ہا می مخفی
 و زیادت نون ساکن بر حرف آخر و کمور گرد
 ما قبلش را و موضوع است برای چیزی کہ معنی
 مصدر ہی بر سبیل حد و تشبہ ان قائم بوشل
 (روند) و (زندہ) (دکنندہ) ماگو کیم کہ اکثر
 متفقین بر آنند کہ بر امر حاضر کلمہ (ندہ) زیادہ کر
 شود - جمع او فرماید کہ در اشعار است و ان بعضی
 ان قسم اسما بفتح ماقبل نون و بخلاف ہائیں و ان
 اند چنانکہ نائی گوید (۵) ہر کہ مت آفریدہ
 او بندہ است بندہ و رنبد آفریدہ است
 (ظاهر و عید ۵) رہ رنگ عشق است پست و بلند

(م)

ولی چون دم آره باشد بر ندیه مؤلف گوید که غیر صفت باشد جمع کرده یعنی اسم فاعل گیرند

(ب) اسم فاعل ترکیبی هم متعلق به این است همچون (سنگ دل) و (ارم نخل) (کمان ابرو)

معنی که فارسیان (۱) هر صیغه امر یا بنی را بعد از (و) آید پس (سیم تن) و (گلبدن) این همه

آورده مجموعه آن را یعنی اسم فاعل گیرند چنانکه اسم فاعل ترکیبی است بر سبیل تشبیه که مشتبه به اکثر مقدم

(گو) امر است از گفتن با اسم راست مرکب شده باشد و بعضی مرکبات تقدیم مشبه را هم دیده ایم مانند

(در است گو) معنی راست گوینده متعلق شد و بر (ابر و کمان) معنی (کمان ابرو) است و (م) دو

(مدان) که نمی است لفظ (پیچ) داخل شده اسم جامد غیر صفت بنی لحاظ تشبیه جمع شود چنانکه

(پیشچرخان) شد معنی اسم فاعل و هم ازین قبیل است (جور نشی) و (سپاس اندیش) و (زبان کار) و

(خدا منرس) و (۲) بر آخر امر الف و نون زیاده همیشه چهار و درین قسم تقدیم مخصوص بر منسوب

کرده یعنی اسم فاعل استعمال کنند چون (کنان) و شرط است (۵) یک اسم صفت و دیگر اسم غیر صفت

(رخشان) و بقول شان و بعضی مصداق زیادتی جمع شود چنانکه (بلند پای) و (کم مایه) و (بد رنگ)

الف بر آخر امر هم همین معنی دهد چنانکه (دانا) و (گران خواب) و (متذخر) و (ست رفتار)

(بنیا) ذکر اول الذکر بر اسم حالیه گذشت صاحب و نیک سیرت) و (سیه فام) و اکثر درین ترکیب

توانین و شکیر می فرماید که در آخر اسم الف اسم صفت مقدم باشد و بعضی مرکبات تنویر

زاید مفید معنی فاعلیت باشد چون (زیبا) و (فریبا) نیز مثل (جامه پارسا) و (ر و سیاه) و (زبان نام)

مؤلف عرض کند که این را در قاعده ششم حل (۴) از اسم و حرف ترکیب یابد پس اگر حرف معیت

کنیم که بذیل مذکور است - (۳) دو اسم جامد را که یا حرف نفی باشد تقدیم آید بر اسم محو (با هوش) و

(باجبر) و (بی زر) و (بی سر) و (ناچار) و (ناہنجار) نورس گوید "سطوتش زور در بازوی نخبہ شکن
 و اگر حرف دیگر اقوام باشد بعد اسم آید چنانکہ ریشہ الفتش رم از طبع آہو رہا۔ نرمی اہل در خون فگن
 و (خندنگار) و (کوزہ گر) و (دانشمند) و (دولت مند) نرمی جام برجم بہا " فرماید کہ شکن و ربا فگن و پیا
 (سوگوار) و (شرسار) و (غناک) و (مہربان) و بمعنی شکنندہ و ربا بیندہ و فگندہ و پیا بیندہ آمدہ
 (سپہان) و (زیلا) مرکب شود از فعل و حرف یچون مؤلف عرض کند کہ سکندری خوردہ است
 (تا توان) و (زادان) و (آفریدگار) و (خریدار) و (نہوری استعمال) و (زور شکن) و (رم ربا) و (اہل
 قاعدہ ہم قانون تقدیم و تاخیر یچون قاعدہ ششم فگن) و (جام پیا) کردہ کہ اسم فاعل ترکیبی است
 باشد صاحب تحقیق القوانین ذکر این تو اعدتہ و ذکرش بر قاعدہ اول گذشت و بقول صاحب
 خود بذیل اسم صفت و غیر صفت کردہ و مابعدی قوانین دنگیری گاہی الحاق یا می ستانی با و آخر
 و ترتیب و تعریف تصریفی کردہ ایم۔ صاحب قوانین اسم مفیدنا علیت است چون (کسی) و (مختی)
 و دنگیری گوید کہ گاہی اسم فاعل برای تخفیف مجذوف و (جنتی) مؤلف گوید کہ این و قاعدہ ششم مذکور
 حرف (ندہ) بصورت امر ہم آید لیکن در صورت بالاداخل است (اردو) اسم فاعل۔ بقول صاحب
 اکثر مرکب بلفظ دیگر دگاہی بر سبیل قلب بدون ترکیب قواعد فارسی اوس شق کو کہتے ہین جو ایسی ذات
 ہم چون فراز معنی فرازندہ چنانکہ جامی فرماید (س) پر دلالت کرے جس سے فعل صادر ہوا ہو جس کے
 مرتبہ ساز سقف چرن داریہ فرزند چار دیوار غار شہر ساتھ فعل قائم ہو۔ فعل صادر ہونے سے مراد وہ فعل جو جبکہ
 و خود او گوید کہ ورین شعر اگر دراز) معنی بالا گیریم شہا صد و سکافاعل کو اختیار ہوا و فعل کے قائم ہونے
 سخا ہدش۔ وندی دیگر از ظہوری آوردہ کہ در خطبہ سے مراد وہ فعل ہے جس کا اختیار فاعل کو ہتھویر

<p>(کہنے والا) یہ ایسی ذات پر دلالت کرتا ہے جس سے عبارت از لفظی ست کہ بدان تعمیر کنند پیری را کہ فعل اختیار ہی کہنے کا صادر ہوا اور (مرنے والا) مہلول صرکش نبود و غرض از ذکر آن ترک تصریحیت یہ ایسی ذات پر دلالت کرتا ہے جس کی ذات سے چنانکہ لفظ عمری بیای مجہول بمعنی مدت دراز بہت فعل غیر اختیار ہی مرتب کیا قائم ہے۔ اسم فاعل کی (خرین ۵) ایدل احوال مروت را چہ پی پیری دو تسمین ہین (۱) قیاسی (۲) سماعی - قیاسی اسے زمین پناکان غریزا لہد عمری شد ز عالم رفتہ است کہتے ہین جس کے بنانے میں قیاس کو دخل ہوا اور لفظ فلا تی بیای معروف بجای اسم ظاہر چنانکہ سماعی وہ جو محض اہل زبان سے سنا گیا ہو اور قیاس کو اس کے بنانے میں کچھ دخل نہ ہو (انج) ہم صنی ہم بای مجہول است نہ معروف و فرمایکہ لفظ کرتے ہین کہ زبان اردو میں جب مصدر کے الف کسی بیای مجہول بجای نام شخص مطلوب و مقبول آخر کو یا سے بدل کر کلمہ (والا) اس پر زیادہ کر کے تھیل (۵) جان زن رفت و ہنوزم نفسی اسم فاعل قیاسی بنجاتا ہے جیسے (کرنا) سے کرنے والا می آید پناہی اجل یک و نفس رو کہ کسی می آید پناہ (مرنا) سے مرنے والا اور یہی ہے فارسی کے (ارو) صاحب آصفیہ نے لفظ کنایہ پر لکھا ہے (الف اسم فاعل) کا ترجمہ اور (ب) اسم فاعل یہی کہ جب کوئی مطلب اختصاراً یا بغرض عدم اظہار بقاعدہ فارسی بعینہ اردو میں متصل ہے۔ ایک یاد و لفظوں میں ادایا جائے تو وہ لفظ (اسم کنایہ) (اصطلاح) بقول صاحب منتخب اسمی کنایہ کہلاتے ہین جیسے دیون کی۔ دو کی کنایہ نیت عرب است بمعنی پوشیدہ سخن گفتن (آتی) اس طرح ہی سمجھایا۔ اُس طرح ہی سمجھایا وغیرہ اسم کنایہ مرکب اضافی۔ بقول صاحب تحقیق لغوی ہم کہتے ہین کہ اسم کنایہ وہ لفظ ہے جس سے کوئی</p>	<p>(۱۶۰۹)</p>
--	---------------

ایسا مطلب ادا کرین جس کا بیان صراحت سے اسکو ترک کر دیا ہے۔ بقول صاحب قواعد فارسی ظاہر نہوجیہ لا عرصہ سے آپکا خط نہیں آیا۔ وہ لفظ جو بقاعدہ صرفی مصدر سے بنایا گیا ہے یعنی بہت دنوں سے۔ اور ۲۲ آج تو حضرت تشریف نہیں لائے۔ حضرت سے مراد وہ تھا برین جن سے قائل آگاہ ہے اور مخاطب بھی لیکن اور وہ اسکا اظہار مقصود نہیں ہے یا کہین ۲۱ یا کہین ۲۱ صاحب کو ہم نے آج راہ میں دیکھا تھا۔ اسم مشتق (اصطلاح) بکسریم اول مرکب کیا ہے۔

۱۱۱۱

توصیفی است و بقول متقین فرس قسم سوم اسم صراحتش بلفظ اسم گذشت و بقول صاحب تحقیق القوانین ہی است کہ گرفته شدہ باشد از کلمہ و آن بر سہ قسم است اول (اسم فاعل) دوم (اسم مفعول) سوم صفت شتہ (بعض متقین فرس اسم حالہ و حاصل بالمصدر راہم در اقسام این دو کنند و بعض و را می آن ہم۔ تا تعریف ہر یک بجائش کنیم و ازین اختلاف باہمی ایشان ما درینجا سر و کار نداریم (اردو) اسم مشتق (مذکر) لغات اردو

اسم مصدر (اصطلاح) مرکب اضافی۔ بقول صاحب تحقیق اسی است کہ بر آرد وہ شود از ان افعال و اسامی مشتقہ و ولات کند بر حدث و حرف آخرش نون ساکن باشد کہ قبلش وال مضارع یا نامی مفتوح بود و اگر آن نون را حذف نمایند صیغہ واحد غائب ماضی مطلق مثبت معروف بعینہ باقی ماند و آن بر دو قسم است (۱) اصلی و (۲) جعلی اصلی است کہ بحسب اصل مفرد باشد مانند (آدن) و رفتن (آدرون) و ملا و ختن (جعلی) اسکے کتب

(۱۱۱۱)

بود یعنی ساخته شده باشد بالحق یا بی معروف و دان که همچنان بعضی مصادر اصلی نیز مترادف هستند
 مفتوح و نون ساکن بمصدر عربی مثل (شمیدن) چنانکه (آلودن) و (لا غلتن) بمعنی (ملوث شدن)
 و (فهمیدن) یا با اسم جاد فارسی مانند (پندیدن) و (افروختن) و (افراشتن) بمعنی بلند ساختن
 و (خوابیدن) یا با مرخاطب معروف از مصدر و (گستن) و (گسیختن) بمعنی بریدن (الخ)
 اصلی مثل (پنداریدن) و (کاهیدن) و یا بترکیب مؤلف عرض کند که (اسم مصدر) به کسب
 و فقط که اول اسم جاد بود یا اسم مفعول ثانی اول و معنی دارد (۱) باضافت توصیفی اسمی
 مصدر اصلی مانند (نگه داشتن) و (کشته شدن) که مصدر صفت است و (۲) باضافت اسم
 و ازین قبیل است (برآیدن) و (فروفتن) بسوی مصدر اسمی که از مصدر ساخته شود
 و (ترسانیدن) و نحوها و آن مصادر جمعی که از زیادت علامت مصدر که بالاندر کور شد پس
 صیغه های امر مخاطب حاصل گردند اکثر مترادف قسم و قوم بخيال با اسم جاد است که از مصدر
 مصادر را خذخو و ه می باشد چنانکه (افروزیدن) ساختند همچون (پند) که در فارسی زبان بمعنی نصیحت
 و (افروختن) و (پنداریدن) و (پنداشتن) است و اسم جاد و (پندیدن) مصدر آن و
 و (آبیدن) و (تافتن) و (جوبیدن) و (جستن) (خواب) بمعنی نوم است و اسم جاد و (خوابیدن)
 و (رپیدن) و (رستن) و (کاهیدن) و (کاشتن) مصدرش آنچه صاحب تحقیق و متقنین فرس
 و (گردیدن) و (گشتن) و فرماید که شاید که در این قسم مصادر در جمعی نام نهاده اند بر خلاف
 (انباردن) بمعنی (انباشتن) و (گذاردن) خیال ماست که هیچ جمل در این نیست و خلا
 بمعنی (گذشتن) یا راضف کرده اند و نیز فرموده اصل نباشد و آنچه در مصادر جمعی لغت عربا

مخصوص کرده اند به سند (شمیدن) و (فهمیدن) و آنچه یقینین فرس (آمدن) و (رفتن) و (آوردن) و (آوردن) درست نباشد که بیاری از مصادر فرس وضع شده است از لغات غیر زبان فرس و عربی هم مثلاً (استهیدن) بمعنی تنفیذ کردن که از لغت منکرست (استهی) ساخته شد و بعض مصادر از لغت ترکی ساخته شده که ذکر آن در همین کتاب بجای خودش موجود پس فرق مصدر اصلی و جعلی همین قدر کافی است که مصدر اصلی ساخته شود از اسم جامد زبان فرس و مصدر جعلی وضع شود از لغات غیر زبان فرس و آنکه صاحب تحقیق بیجا معروف را علامت و خصوصیت مصدر جعلی قرار داده هم بخيال ما درست نباشد که یا ی تهمانی و بعض لغات بقاعده تبدیل باید و در بعض جاها بر سبیل زیادت بخيال یا یا ی تهمانی در (پندیدن) زاید است محض برای دفع لغات که (پندون) بوجه جمع و دوال بخواندن آن بنود پس بقاعده خود یله زاید میان دوال آوردند

و آنچه یقینین فرس (آمدن) و (رفتن) و (آوردن) و (آوردن) را مصدر اصلی گیرند و خیال کنند که همچو اسم جامد این اسم هم از کلمه ساخته نه شده بمعنی مصدری - اصل لغت است و از اقسام کلامه اسم باشد که بر لفظ اسم گذشت - درست نیست زیرا که به تحقیق با بر لفظ (آمد) و (آورد) دال جمله و نون علامت مصدر آورده (آمدن) و (آوردن) کردند و بر لفظ (رفت) و (آمدن) علامت مصدر (تن) آورده (رفتن) و (آمدن) ساختند و از دوال و ای مکرر کی حذف شده (آمدن و آوردن و رفتن و انداختن) شد و در هر چهار مصدر اسم جامد یعنی اسمی موجود است که بحث کامل آن بجایش کنیم و همین کیفیت است هر مصدر فارسی را که یا اینکه ساخته شد از اسم جامد زبان فرس یا وضع شد از اسم جامد لغت غیر فرس - پس اول الذکر را مصدر اصلی و آخر الذکر را مصدر جعلی گفتن باعتبار اصلیت زبان فارسی

و انقاد هم از زبان غیر عربی ندارد و آنچه مقتضین ^{قبل} صاحب تحقیق القوانين می آید مصدر لازم را
 (نپنداریدن) و (کاهیدن) را هم مصدر جعلی نام نهاده اند متعدی کرده اند زیادت الف و نون و یای
 بوجه اینکه بنحیال شان این هر دو از اسم حاضر معروف ^{معروف} معروف با علامت مصدر (دن) بر اسم جامد
 ساخته شد خطای فاش است که چنین نباشد زیرا ^{نه} نه بر اسم مخاطب پس (ترسانیدن) زیادت
 که (نپندار) اسم جامد زبان فارسی است بمعنی ^{یا} یا می معروف قبل علامت مصدر و (ترساندن)
 فکر و خیال و (کاه) هم اسم جامد است بمعنی علف ^{بدون} بدون زیادت یا بمعنی متعدی ترسیدن است
 خشک پس این هر دو مصدر وضع شد از همین ^و و نپنداریم که چرا این را تعقیب جعلی عنایت شد لکن چه
 اسم جامد و آنچه مقتضین نسبت مصادر ^{از} از نگه داشتن لفظ (اصلی) و (جعلی) باعتبار خاص متصل شده است
 و (برآمدن) و (درو رفتن) می فرمایند که این ^و و لیکن آنانکه کار از اصول گیرند و از ماضی لفظ
 مصدر ساخته شد از اسم جامد و مصدر اصلی هر دو ^و و خبردارند تصفیه اختلاف با ما جهو مقتضین کنند
 و علی هذا القیاس (گشته شدن) وضع شد از اسم ^و و نیفتند که می گوید بلکه کار گیرند از چه می گوید و آنچه
 مفعول و مصدر اصلی و این را هم مصدر جعلی نام ^و و اگر مراد فاعل چند از قبیل (افروزیدن) و (افروختن)
 نهند درست نباشد که بنحیال ما این هر چهار مصدر ^و و امثال آن خارج از بحث بیان آمده است که
 مرکب است و اصلی است نه جعلی ^و و لاگذشت تصفیه حقیقت هر کی بجای خودش
 که (ترسانیدن) را هم مصدر جعلی نام نهاده اند ^و و کنیم که این محل آن نیست و در اینجا همین قدر کافی
 و نپندارند که (ترس) اسم جامد فارسی است بمعنی ^{است} است که در (انبار دادن) و (انباشتن) و (گذاشتن)
 خوف و بیم و بقاعده که در آخر همین بیان بقول ^و و (گذشتن) آنچه بشبه صاحب تحقیق یای تحتانی

حذف شده است نه چنین باشد بلکه در وضع
 این مصداق ضرورت آوردن یا می سخانی یافتند
 وغالباً با علامت مصدر (تن) ایای سخانی نیاید. ^{بالجمله}
 هر قدر که بالاگشت در آن اختلاف بابا متقنین
 فرس در لفظ اصلی و جعلی مصرف اعتباری است
 اصطلاحاً حامی را قائم کردن با اختیار آنهاست
 و با اختیار ما هم ولیکن اختلافی که باین ما متقنین
 در وضع مصدر واقع شده است که بقول شان بعض
 مصداق همچو اسم جاد سماعی است و بقول ما همه مصداق
 قیاسی و هسم وضع آن از اسم جاد البسته
 این چیزی است بسیار دقیق که بر هر یک مصداق
 اسم جاد را ثابت کردن بر ذمه ماست و ما در مصداق
 درین کتاب گذشت لزوم آن نکرده ایم از آنکه
 این بحث پیش نظر نبود البته در مصداق که می آید
 بر هر یک مصدری کنیم اسمی نمی والا تمام من است
 تعالی و اگر در مصدری خاص قاصر مانیم نقص تلاش
 ما و عدم کفاف ذخیره لغت بیش نباشد و این مبحث
 منتهی بر احتیاط است و بس زیرا که هندی را دوم دان
 اهل زبان نبوده ایم و ما اکن جگر کا و بیامی کنیم
 و از تحقیق ماخذ هر یک لفظ که در موضوع این کتاب
 داخل است توقع داریم که خیال ما بر هر مصدر
 درست بر آید من الله التوفیق و بیده از همه تحقیق
 صاحب تحقیق القوانین فرماید که چون خواهند که
 مصدر لازم را متعدی بیک مفعول و مصدر متعدی
 را متعدی بدو مفعول و مصدر متعدی بدو مفعول
 را متعدی بسه مفعول گردانند الف و نون و یای
 معروف را بالفظ (ون) بصیغه و اعدام مخاطب
 آن ملحق سازند چنانکه در (ترسانیدن) از (ترسیدن)
 و (خورانیدن از خوردن) و (دوانیدن از دوانیدن)
 و بنای انگونه مصداق بدو یا نیز جائز است
 مانند (رساندن و نشاندن از رسیدن و نشستن)
 مؤلف گوید که این قاعده کلیه حالاد و محاوره
 معاصرین متروک است و در کلام متقدمین هم محظوظ
 آن یافته شده و صراحت هر یکی بجای خودش در

باید و فرماید که دستور اسم جادیده صادر اصلی هم مشترک	مصدر کامل التصریف و (۲) مصدر سالم التصریف
معنی لازم و متعدی هر دو مثل (آزردن) یعنی	(۳) مصدر ناقص التصریف و (۴) مصدر
رنجیده شدن و رنجیده نمودن و (افروختن) یعنی	متروک التصریف - کامل التصریف آنکه همیشه با
روشن شدن و روشن کردن و همچنین آموختن آن که ماضی و مضارع و حال و مستقبل و اسم	فاعل و اسم مفعول و امر و نهی باشد یافته شود
وزاد و وسوختن و شکستن و بعضی معنی معروف	فاعل و اسم مفعول و امر و نهی باشد یافته شود
مجهول مانند پاشیدن یعنی ریختن و ریخته شدن و بهم و کلام اهل سان استعمال یابد چون از	
بعضی در معانی دیگر مثل (باختن) یعنی بازی (آموختن) آموخت - آموزد - می آموزد و	
کردن و بخشیدن و خرج نمودن و (پرداختن) خواهد آموخت - آموخته - آموزد -	
معنی متوجه شدن و خالی ساختن و آراستن و می آموزد - و سالم التصریف آنکه بعد از حذف نون	
فرماید که هر مصدر که برآورده شود از آن هم	مصدر بنای ماضی او و مشتقات سالم باشد و
افعال اسمی مشتقه بر وفق قوانین مقررہ از	تبدیل و حذف و حروف اصلی آن راه نیابد
(مصدر کامل التصریف) و (مصدر متصرف) بنا	پس درین صورت غیر ماضی متغیله و اسم مفعول
مانند دیدن و رفتن و زدن و کشتن و هر مصدر	خواهد بود چون از (آبادانیدن) آبادانیده -
که چنین نبود آن را (مصدر ناقص التصریف)	خواهد آبادانیده - آبادانیده و صیغه های غیر سالم
و (مصدر مقتضب) گویند مثل خستن و سختن و آن که مضارع و حال و اسم فاعل و امر و نهی	
سختن و نهفتن مؤلف گوید که صاحب بحر	باشد و استعمال اهل سان نیامده و ناقص التصریف
در مقدمه کتاب این را بر چهار قسم آورده (۱)	آنکه بعضی از صیغه های او متعل و بعضی متروک چون

<p>صاحب تحقیق القوانین فرماید کہ معرورہ اسمی است کہ موضوع بود برای چیزی که نزدیک محکم و طلب معهود و معین باشد و آن پنج قسم است اول ضمیر و دوم علم و سوم اسم اشاره و از قبیل اسمی اشاره یا ای موصول یعنی بای محمولیکه با اسم نکره لاحق شده مفید معنی آن و چنان باشد که ذکر کالمش بر بای موصول بیاید چهارم اسم نکره که مضاف شود بظرف ضمیر یا علم یا اسم اشاره چنانکه در لفظ باشد و (پسر بهرام) و (شتر آن) یا بسوی طوطی یا ای موصول چنانکه درین قول رفیع (س) چو شانهای درختی که شد سرخسک بن راه سرد مرا گشته جمله اعضا خشک پنجم اسم نکره که منادی باشد چنانکه درین قول سعدی (س) اید و است بر جنازه دشمن چو بگذری نه شادی مکن که بر تو همین ماجرارود و نه نیست اقسام معرورہ لیکن از درین همه مضمر است یعنی ضمیر محکم و مخاطب غائب بخاطر ترتیب ذکر بعد از ان علم سپس اسم اشاره</p>	<p>(پندیدن) که صیغه اسم فاعل و امر و نهی آن و متروک التصریف آنکه هیچ یکی از صیغه آن متصل نباشد چون (براضقن) و (براریدن) و گوید که با صراحت این بر هر یک مصدر نمی کنیم الحاصل بنحیال (۱) اسم مصدر یعنی دوم بیان کرده ما اسم جاد است و ورا می (حاصل بالمصدر) که بیانش بجای خودش آید زیرا که اسم مصدر اسم جاد و اردو حاصل بالمصدر شامل است بر معنی مصدری و در بعضی مصداور حاصل بالمصدر بصورت اسم مصدر هم می آید و فرق معنایش بجای خودش بیان کنیم (۱) (ارود) مصدر بقول اصفیة (مذکر) و ده کلمه جس سے افعال صفات نکالین یا وہ کلمه جس سے فعل اور صیغه مشتق ہوں (۲) اسم مصدر (مذکر) فارسی میں وہ اسم جاد ہے جس پر علامت مصدر بڑا کر مصدر بنایا جائے۔ اسم معرورہ (اصطلاح) مرکب اضافی است</p>
---	--

<p>پس ترکه منادی آتا اسم نکره که بطرف ضمیه یا علم یا اسم اشاره یا بسوی ملحق به یای موصول مضاف بود مکش درین باب حکم مضاف الیه دیت - صاحب قواعد فارسی گوید که معرفه را (اسم ذات) هم گویند - ماصراحت هر یکی از اقسام این بجایش کنیم و هم او مهور ذنبی یا خارجی را هم بذیل اسم معرفه آورده و ما ذکرش بر اسم کنایه کرده ایم - (ارود) معرفه - بقول صاحب قواعد فارسی اسم ذات کو کہتے ہیں جو دلالت کرے شے معین پر جیسے زید - عمرو - دہلی - کلکتہ - معرفه کے کئی قیام ہیں (۱) علم (۲) ضمیر (۳) اسم اشاره (۴) اسم موصول (۵) مہر ذنبی یا خارجی (۶) وہ اسم جو مضاف ہو ان اقسام بالا کی طرف (۷) منادی (الف) اسم مفعول (اصطلاح) باضاف توصیفی - بقول صاحب تحقیق القوانین اسمی است از اقسام اسم شتق و این گرفته شود از صیغہ واحد غائب اضی مطلق مثبت خواہ معروف باشد خواہ</p>	<p>مجهول بالحق ہای مخفی و دلالت کند بر چیز کمی فعل واقع گردد بر آن مانند (آورده) و (گشتہ) و (آورده شدہ) و (گشتہ شدہ) و بعضی مثلین اولین را تحقیق و مختصر ثانیین دانند پس نزدیک اینان اشتقاق آن از صیغہ واحد غائب اضی مطلق مجهول است و پس صاحب قوانین بگویی فرماید کہ گاهی بنا بر کثرت استعمال ہای آخرہ مطلق شود چون (سنگ سود) بمعنی سنگ سودہ و (درد آلود) بمعنی درد آلودہ مؤلف گوید کہ همچون اسم فاعل ترکیبی (ب) اسم مفعول ترکیبی ہم (ترکیب توصیفی) بائنصال اسمی قبل امر حاضر یا نہی وضع شود چنانکہ دشگیر بمعنی مجوس و عالم گیر بمعنی شائع شدہ - و پائمال و پابند و (کس نمر) و (کس پیرس) ہم ازین قبیل است - صاحب قوانین دشگیر فرماید کہ حروفیکہ مفید معنی مفعولیت باشد چون بر اسمی آید مرکب آن افادہ معنی مفعولیت کند چنانکہ</p>
--	--

(حایتی) و (غایتی) بمعنی حمایت کردہ شدہ۔ و غایت کردہ شدہ و (زایاب) بمعنی نایافتہ شدہ و بقاعدہ تقسیم و تاخیر الفاظ و حروف بارہم مل ترکیبی بصرت بیان کردہ ایم کہ گذشت و ہمہ اقسام کہ در تہ بنما گذشت شامل باشند بر اسم مفعول ترکیبی ہم (اردو) (الف) اسم مفعول۔ بقول صاحب قواعد فارسی اس اسم مشتق کو کہتے ہیں جو ایسی ذات	پر دلالت کرے جس پر فعل فاعل کا واقع ہو جیسے (مارا ہوا) اس ذات پر دلالت کرتا ہے جس پر مارنے کا فعل واقع ہوا تھا۔ اسی طرح (دیکھا ہوا) (سنا ہوا) (اٹخ) اردو میں اس کے بنانے کا قاعدہ عام یہ ہے کہ ماضی مطلق پر (ہوا) زیادہ کریں (ب) اسم مفعول ترکیبی جو فارسی میں مستعمل ہے اردو میں بھی اسکا استعمال ہے۔
---	--

اسمہند | بقول برہان و سراج و ناصری و جامع لفتح اول و سکون ثانی و نون و وال ابجد نام
 قریہ است از قرای سمرقند۔ صاحب جهانگیری فرماید کہ این را بخفف الف (سمند) نیز خوانند
 و صاحب برہان بر (سمند) گوید کہ رنگی باشد بہ زردی مائل مر اسپ را و بمعنی تیر پیکان و نام
 قریہ از قرای سمرقند مؤلف گوید کہ جادو کہ فارسیان این قریہ را بدین وجہ (سمند) نام کرده
 کہ آب و ہوا می این بخت اسپان مضید باشند کہ (اس) مخفف اسپ است و در زبان سنکرت
 ہم بمعنی اسپ کہ ذکرش بر آسگند کردہ ایم و سمند مخفف این و اللہ اعلم (اردو) اسمند فار
 سین سمرقند کے ایک قریہ کا نام ہے۔ منکر۔

اسمندر | بقول برہان و سراج و رشیدی لفتح اول بمعنی سمندر است و آن جانور است کہ در
 آتش تنکون می شود۔ صاحب جهانگیری فرماید کہ این را (سامندر) و (سامندل) و
 (سمندر) و (سمندور) و (سمندل) و (سمندول) نیز گویند (شیخ عطار) آتشی بردست

دشن در گرفت پتا غلیش طبع اسمندر گرفت پتا و ہم اور (سانندر) نوشته کہ این جانور بہیت
 موش باشد از پوشش کلاہ سازند و چون چرکین شود در آتش اندازند تا چرک آن بسوزد و کپہ
 گردد و گروہی بر آنند کہ بصورت مرغی بود صاحب برہان بر لفظ (سمندول) فرماید کہ اصل این
 لغت (سام اندرون) بمعنی در اندرون آتش چہ سام بمعنی آتش باشد و بر (سام) فرماید کہ
 (سرام) مرکب از ہمین لغت است و صراحت فرماید کہ جانوری در آتش شکون می شود و اورا
 (سام اندر) نام است و (سمندر) مخفف آن مؤلف عرض کن کہ ہمین است وجہ تسمیہ این
 و حقیقت (سمندور) و (سمندل) و (سمندول) بجایش عرض کنیم۔ بالجلہ (سمندر) اصل است
 و (سمندر) بزیادت الف و صلی در اولش (ارو و) سمندر۔ بقول صاحب آصفیہ اسم مذکر یک
 آتش چو ہے کا نام جو آگ کے اندر پیدا ہوتا ہے۔ اور امیر لوگ اسکی کھال کی ٹوپیاں بنا
 ہیں۔ جب اس کی ٹوپی سیلی ہو جاتی ہے تو آگ میں ڈالنے سے اس کا نام میں کیل کر ہٹا
 نکل آتی ہے اور آگ اس میں مطلق اتر نہیں کرتی۔ اس کی صورت گرگٹ سے بہت مشابہ
 ہے۔ آگ کے باہر نہیں جی سکتا (ذوق ۵) تر ایمون لفتہ وشت میں آتش قدم گرہ
 جلا دے زیر پاگر خار شرکان سمندر ہو پتا

<p>اسم نکرہ (مطلح) مرکب اضافی بقول (چمن) (ارو و) بقول صاحب آصفیہ صاحب تحقیق القوانین نکرہ اسمی است کہ نکرہ وہ اسم ہے جو غیر معین شے کے واسطے موضوع بود برای چیزی کہ نزد محکم و مخاطب وضع کیا گیا ہو مؤلف کہتا ہے کہ اردو میں ہی سہو و معین نباشد مثل (مرد) (وزن) (خوت) اسکو اسم نکرہ ہی کہتے ہیں۔</p>	<p>(۱۶۱۵)</p>
--	---------------

اسموسا | بقول برہان و صفت و مانند بفتح اول و سکون ثانی و میم بواو رسیدہ و سین بی نقطہ
بالف کشیدہ - یونانی نوعی از مرد باشد و آن رستنی است کہ تخم از شیرازی مرد و رشک خوانند
و باین معنی باشند نقطہ و اریسم آمدہ مؤلف گوید کہ مقصودش خبرین باشد کہ سین ہملہ اول
یعنی مجہر گشتہ اند چنانکہ خود او ذکر (اشموسا) بجایش کردہ است کہ می آید - صاحب محیط بر (سوسا)
نوشته کہ اسم گزر برتری است و بر (اشموسا) بشین مجہر دوم گوید کہ نوعی از مرد است کہ کم بو تر است
از سایر اقسام و ذکر (سوسا) بہین مجہر دوم بشین مجہر پنجم نکرد و بر (گزر بری) فرماید کہ در بلا و فزون
آزاد (گزر) و در بر بری (سرغشت) و (سرغند) و (سرغشت) و میونانی (اسطافالیوس) و (اسموسا)
و سبریانی (حراسیا) و ہندی (جنگلی گاجر) نامند - گرم در اول و دوم و گویند در سوم و شنگ و
آفر اول و دوران حدت و لذت و تعین بین و لطیف و قدرتی نخی است و در جمیع افعال سوا
قوی تر از بتانی است بلکہ در تقویت باہ نیز و حول آن شقی رحم و مخرج جنین و مد حیض و منافع
بسیار دارد (ارو) (ارو) (جنگلی گاجر) (اسطیفین) ہم کردہ ایم - پس تسامح برہان و اہل تحقیق دیگر است کہ
(اسموسا) را امر و گفته اند کہ (مرو) و رای گزر برتری است کہ بر (اشموسا) بہشین مجہر دوم یکیش
کاهش بجایش کنیم (ارو) (جنگلی گاجر) - دیکھو (اسطیفین) جس پر گاجر کا بیان ہے -

اسن | بقول برہان و جہانگیری و ناصری و جامع و مانند و شش بفتح اول و ثانی و سکون ثانی
(۱) جامہ و ثروند پوشیدہ را گویند و (۲) کالک را نیز کہ خربزہ نام رسیدہ باشد و باین دو معنی باشند
نقطہ و اریسم آمدہ چہ و در فارسی سین و شین ہم تبدیل می یابد - صاحب شمس فرماید کہ این لغت فارسی
است - صاحب کنز گوید کہ در ترکی زبان معنی سلیم - صحیح - باب - نانخ - صاحب ساطع فرماید کہ

کہ در سکرک لغتین خورش و طعام و نباتی کہ خورش کرم پیلہ باشد و بقولش (اشن) بشن بمعنی ہم یعنی خوراک و غذا آردہ و بالفتح کرم و حار و گرمی و حرارت نیز مؤلف گوید کہ خیال ماخرین نباشد کہ این ماخوذ است از ترکی زبان کہ فارسیان این را برای خربزہ مار سیدہ استعمال کردہ کہ نفاخ است و معنی اول مجازاً است کہ جامہ و از رو نہ پوشیدہ را ہم شاہ خربزہ گرفتہ چرا کہ خطوط روخت آن همچون خطوط خربزہ نمایان باشد و ہیئت مجموعی آن ہم بالیدہ و سخت (ار و و) (۱) اٹا پناہوا کپڑا (مذکر) (۲) کچا خربزہ - مذکر۔

اسناد | بقول آصفی نسبت کردن حدیث کسی و پناہ بہ کسی بردن و پشت دادن بخیر یا مؤلف گوید کہ این لغت عربیست بقول منتخب پشت بخیر یا دادن و تکیہ نمودن بخیر یا بہ خیر یا و پناہ کسی بردن و حاضر گردانیدن و نسبت کردن حدیث بہ کسی و بالفتح جمع (سند بفتح تین) سند بخیر یا کہ بان تکیہ کنند (انتہی) ما گوئیم کہ فارسیان این را بالفتح (۱) بمعنی جمع سند و بالکسر (۲) بمعنی حاصل مہصد استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق و فرس مرکب سازند کہ در تحقیقات می آید (ار و و) (۱) اٹا مذکر۔ سند کی جمع - حجتین - دلیلین جیسے "اسناد و امثال سے لخت کی شان بڑھ جاتی ہے" نیز وثیقہ اور سارٹیفیکٹ جیسے "تم ایک عرضی کے ساتھ اپنے اسناد بھیج دو تو میں صاحب کے بہان پیش کروں" (۲) اسناد کرنا کہہ سکتے ہیں۔ صاحب تذکرہ و تالیف نے لفظ (اسناد) پر فرمایا ہے مؤنث - ویکو (اسناد)

اسناد آورون | استعمال - صاحب آصفی سند آور و (۵) آنی کہ ذکر دار تو آور و گھر اسناد ذکر این کردہ از معنی ساکت و از ابو الفتح رونی آنی کہ زنگھار تو ساز و نہر شال پڑامی گوئیم کہ دین

<p>شعر لفظ (اسناد) را با لفتح و بالکسر هر دو توان خواند و درین شعر بمعنی مطلق نسبت کردن است (اردو) و جادو اردو که (اسناد آوردن) را با لفتح بمعنی نسبت و یا (اسناد آوردن) را با لکسر بمعنی پناه بکسی بردن و تکیه نمودن هم (اردو) استناد کرنا - سند لانا - دیکو منوب کرنا بهی ہو سکتا ہے -</p>	<p>استناد کردن (استعمال) صاحب آصفی ذکر این کرد</p>
<p>استناد دادن استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده از معنی سکت و بر بند مخلص کاشی قانع (اردو) مدار با کرش بیم از گنه مخلص و دیگر تخیل استناد و مؤلف گوید که درین شعر اسناد کردن بمعنی استناد این گناه مدعیه مؤلف گوید که (اسناد دادن) منوب کردن است (اردو) منوب کرنا -</p>	<p>بند و آله هر دو معنی این را بر ما می گد ارد (س) کرد</p>
<p>استان بقول برهان لفتح اول و سکون ثانی و کسر نون و سین بی نقطه ساکن و فوقانی بالف کشیده و بنون زده نام پدر زن و اتمق است و عاقبت او بردست و اتمق کشه شد و باین معنی بکسر راجع و تشدید فوقانی هم آمده صاحبان جامع و هفت هم ذکر این کرده اند مؤلف گوید که معنی (اسن) بجایش ذکر کرده ایم و (ستان) در فارسی زبان بقول برهان - بر پشت خوابیدن و جای انبوهی و بسیاری چیز را از قبیل گلستان و معنی بی صبر و بی طاقت و خفت آستان هم و لفتح اول ستانده و امر هم مؤلف گوید که معنی فاعلی بدون ترکیب بالفظی دیگر نمی شود - پس اگر (اسن) را لغت سنکرت بمعنی خورش و طعام گیریم معنی لفظی این ستانده خورش و طعام است یعنی طعامی که مخلوق را بی رزق کند بکثرت استعمال در اعراب صحیح و تصرف و تبدیل واقع شد بمعنی نیست که</p>	<p>استان</p>

همین باشد و تسمیه این (ارو) استان - ایک شخص کا نام ہے جو واثق کا خسر تھا جس کو واثق نے قتل کیا۔

اسو | بقول برہان و مفت (۱) بفتح اول و ضم ثانی و سکون و او یعنی طرف و سو و جانب و (۲) بضم اول مخفف (اوسو) باشد کہ بمعنی رہودن و رہبانیدگی در بایش است - خان آرزو بر معنی اول قانع - صاحبان ناصری و سروری و جهانگیری برای معنی اول از سوزنی سدی آورده اند کہ در ہجوم دی کہ بخر تثنیہ کردہ و از معنی دوم ساکت (س) خری کہ گاہ و جواد ز بگ تا کہ ملک پذیر مرغہ کردن و غلطی زش اسو با سو بہ تحقیق ما این اسم جاہل زبان فارسی است و اصل این بدون الف (سو) باشد کہ می آید فارسیان الف وصلی در اولش آورده (اسو) کردند و معنی اول اصل است حیف است کہ صاحب برہان برای معنی دوم سندی پیش نہ کردہ باشد آں بر (اوسو) کنیم - و بہ تحقیق (۳) (اسو) بمعنی اسپ ہم باشد چنانکہ صرح است این بر (اسب) گذشت و صاحب ساطع فرماید کہ زبان سنسکرت (اسو) بفتح اول و سوم مذکر اسپ است و از ہمین است (اسوپ) بمعنی سوار پس فارسیان اسو را کہ لغت سنسکرت است در فارسی زبان بمعنی اسپ ہم استعمال کردہ اند چنانکہ برہسوار می آید (ارو) (اوسو) بقول مصنفیہ (اسم مونث) سمت - طرف - جانب - پہلو - جیسے یک سو و غیرہ (۲) و یکہو (اوسو) (۳) و یکہو اسب -

اسوار بقول برہان و جامع بر وزن رہو بزبان گیلانی (۲) جمعی باشد از شکر یان کہ قتل	(۱) بمعنی سوار باشد کہ در مقابل پیداہ است و مرتبہ تبری و چاقی همراه دارند کہ بدان حربہ کثیر
---	---

<p>د برکلاه خود یکدیگر زنند و آن نوع حرب را هوا (الخ) موقت گوید که مقصودش جزین باشد می گویند و (۳) نام شهر است از ولایت سید که (سوار) یعنی چهارم بدل (اسفار) است فاب و مهر که راه ولایت نوبه بر چهار فرسخی آن شهر بدل شده باشد همچون (فرخ) و (درخ) که بقول واقع است و کوهیت بر جنوب آن که از دامن صاحب سراج یعنی زبون آمده پس سوار که بدو آن کوه رود نیل برمی آید خان آرزو و میرزا بذکر معنی اول و دوم فرماید که این مرکب است اندا سو که مبدل اسپ است یا بر عکس و رای نسبت موقت گوید که مقصودش این باشد که الف و رای جمله بروز یا ده کرده (سوار) کرد بعضی کسی که منسوب به اسپ است یعنی سوارش و بخمال اجاد دارد که اصل این (سوار) گیریم آزنده اسپ - اسم فاعل ترکیبی - کنایه از سوار اسپ صاحب ناصری نسبت معنی دوم صراحت کند که این نوع حرب را (سوار) می گویند و فرمایند که (۴) اسوار نام مردیت از لوک گیلان که پدرش شیرویه نام داشت و پسرش را (مرداوچ) (۵) می گفتند یعنی (مرد آوین) و آن (اسفار) مشهور گل به ده بیان بوهوا که گهوڑے پر سوار این</p>	<p>الف می آید یعنی اول مخفف (اسوار) باشد - و معنی دوم و سوم و چهارم مجاز آن به تعلق لفظ اسپ در آن یعنی جماعت لشکر یا نهم سوار اسپ باشد و در شهر معلوم هم کثرت اسپان بود و ملک گیلان را هم نظریه شجاعتش اسپ سوار نام نهاده باشند که دانا مستعد پیکار باشند دیگر هیچ (ارو) (۱) سوار - بقول آصفیه (فارسی) اتم نذکر - پیاده کا نقیض - رکب - گهوڑ چرخه - امیر نے لفظ اسوارا پر لکھا ہے کہ (سوار) اسی کا مختلف ہے (طلق ۵) رفقا میں بھی بڑ گئی پہلے بڑ جاگے اسوار چونک اُسے پیدل بڑ بھر همخان از دست رفته بین بزرگ مونج وہ بیان بوهوا کے گهوڑے پر سوار این</p>
--	---

<p>(۲) اسوار نارسى مين يك لڑاىى كانام بوجو علا در روزمره معاصرین عجم متروک است لشکریون کی ایک جماعت تیرا و گرگز سے باکیگر معلوم می شود که فاریان زمانه قدیم (ب) خودون پر ضرب لگاتی ہے (۳) اسوار ایک شهر (ا) اسوب (ب) هم می گفتند زیادت و اوزان کانام ہے جو ولایت سعید مصر میں واقع ہے همچون (افنادن) و (اوفنادن) و (مغل) (مذکر) (۴) اسوار ملوک گیلان سے ایک باثنا و (مغول) پس اندرین صورت ترکیب (اسو بار) از قبیل (اسوار) باشد - یا اینکه</p>	<p>اسو بار بقول برهان و ناصری و اندوخت بفتح اول و بای اسجد بالف کشیده بر وزن نمود بخت زن دو پاژند یعنی سوار است که در مقابل پیاده باشد - صاحب جهانگیری هم در خاتمه کتاب بذیل دستور چهارم ذکر این کرده مؤلف گوید که و کنایه از سوار (ارو و) دیکهو اسوار که بکلی اسود سارخ (اصطلاح) صاحب برهان گوید که بفتح اول و دو و کسر و دال اسجد و سین بی نقطه</p>
<p>بافت کشیده و لام کسور بنجای نقطه و از زده لغتی است عربی و معنی آن میتة السود است که بفارسی (ماریا) گویند و نوعی از مار است و او را سارخ از ان جهت گویند که در سالی چندین مرتبه پوست می افکند و هر حیوانی را که بگز در ساعت پلاک شود مؤلف خیال کند که اگر چه هر دو الفاظ این مرکب عربی است ولیکن فاریان استعمال این ترکیب اضافی کرده اند که از مجر و مار یا تعریف و پوشش ظاهر میشود (ارو و) اسود سارخ کالفطی ترجمه کلا پوست آمارنے والا - یہ ایک</p>	<p>اسو بار بقول برهان و ناصری و اندوخت بفتح اول و بای اسجد بالف کشیده بر وزن نمود بخت زن دو پاژند یعنی سوار است که در مقابل پیاده باشد - صاحب جهانگیری هم در خاتمه کتاب بذیل دستور چهارم ذکر این کرده مؤلف گوید که و کنایه از سوار (ارو و) دیکهو اسوار که بکلی اسود سارخ (اصطلاح) صاحب برهان گوید که بفتح اول و دو و کسر و دال اسجد و سین بی نقطه</p>

قسم کا سانپ ہے جو سال میں کئی دفعہ اپنا پوست اتارتا ہے۔ اس کا کاٹا ہوا جانبہ نہیں ہوتا (مذکر) دکن میں اس کی کچلی جھاڑنے والا کالاناگ کہتے ہیں۔

اسود و احمر (اصطلاح) بقول بحر بو و عاطفہ اشارہ ملک حبش و روم و بقول بعضی عرب و عجم صاحب غیاث فرماید کہ این کتایہ باشد محقق و دیگر ذکر این نکرد و حیف است کہ سند استعمال پیش نشد و وجہ تسمیہ خرمین نباشد کہ از اسود۔ بلحاظ سیاہی رنگ حبشیان حبش مراد گرفتہ اند و از احمر ملک روم کہ رومیان سرخ و سپیدی باشند البتہ برای عرب و عجم این الفاظ مناسبتی ندارد کہ در اسود نہ عرب داخل است و نہ عجم اگر از (اسود و احمر) بحر اسود و بحر احمر گیریم درین صورت بلحاظ مقبوضات و جغرافیہ زمانہ حال بحر اسود و بحر احمر با عرب و عجم تعلق نیست و باشد کہ در زمان سلف باشد و جادار کہ در زمان پیشین رنگ نشان عجم سیاہ باشد و رنگ نشان عرب سرخ یا بالعکس آن بہین وجہ فارسیان عرب و عجم را اسود و احمر گفته باشند باقی حال حالاً بر زبان معاصرین متروک است (اردو) فارسیوں نے حبش اور روم یا عرب و عجم کو اسود و احمر کہا۔

اسور | بقول برہان بارہای قرشت و حرکت نامعلوم لغت ژند و پاژند بمعنی پریر و زست کہ روز پیش دیروز باشد۔ صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل دستور چہارم ذکر این کردہ از علیہ لفظ ساکت و صاحب ناصری و اندھم ہمزبانش مولف گوید کہ بقول منتخب در عربی زبان سور باضم و سکون ہمزہ بمعنی پس خوردہ و سپاندہ آمدہ عجیبی نیست کہ فارسیان قدیم بہین لغت عرب الف و صلی زیادہ کردہ مفرس و بمعنی پریر و زست استعمال کردہ باشند کہ روز پس ماندہ است و حالاً در روز قرہ عجم متروک (اردو) پرسون۔ بقول آصفیہ ہندی پریر و ز۔ کل سے پہلے کا دن۔

اسیا | بقول برهان و ناصری و جامع بفتح اول و سکون ثانی تحتانی بالف کشیده (معنی) سیاه است که در مقابل سفید باشد و بلخست زند و پازند (۲) معنی سینه که بعربی صدر خوانند صاحب جهانگیری در خانه کتاب بذیل دستور چهارم ذکر معنی دوم کرده و صاحب بول چال فرمایند که (۳) معاصرین عجم (ایشا) را (اسیا) گویند مؤلف گوید که اصل این معنی اول سیاه باشد که فارسی الف و صلی در اولش آوردند و های هنوز آخره حذف کردند همچون (گیاه) و (گیاه) می بایست که این را بکسر اول خوانیم که سین مهله در (سیاه) مکسور است و حالا در روزمره معاصرین بالف و صلی متروک باشد و حذف های هنوز متعل و جا دارد که اصل این (سیام) لغت سنسکرت باشد که بقول صاحب ساطع بفتح اول معنی سیاه آمده الف و صلی در اولش آوردند و میم آخر را حذف کردند از نیاست که فارسیان (اسیا) را بالف کش گیرند نسبت معنی دوم عرض می شود که عجمی نیست فارسیان (سینه) از همین لغت ژند را پازند ساخته باشند که الف اول را حذف کردند همچون (ستر) و (ستر) و الف آخر را به های هنوز بدل ساختند همچون (یاسا) و (یایسه) و نون زائد بعد یای تحتانی زیاده کردند که زیادت نون در قواعد فارسی یافته می شود همچون (گذارش) و (گذارش) و جا دارد که (اسیا) معنی دوم مخفف و فرید علییه (سینا) باشد که بقول برهان (سینا) بلخست ژند و پازند معنی صدر آمده الف و صلی در اولش زیاده شد و نون را حذف کردند نسبت معنی سوم عرض کنیم که مقترس است از (ایشا) که لغت انگلیسی زبان و بقول امیر حصه شرقی و نیای قدیم که کلمات را هر یک به بر غظم باعتبار وسعت و باجمیته (ارو) (۱) سیاه - بقول آصفیه - کالا - اس کاهندی ترجمه سیام (۲) سینه - بقول آصفیه - دنگر - فارسی - چپاتی - صدر - انسان کاوه حصه

جس میں چوچیان ہوتی ہیں اور حیوانات کا اگلا دہڑ جس میں دونوں دتین ہوتی ہیں (۳) ایشیا بقول آصفیہ پانچ بڑے عظموں میں سے ایک بڑا عظم کا نام۔ ایش سے مشتق ہے جس کے معنی مشرقی اور گرم ملک کے ہیں و بقول امیر پرانی دنیا کا مشرقی حصہ جو روئے زمین کے ہر ایک بڑے عظم کو با اعتبار وسعت و آبادی بڑا ہے۔

<p>(الف) اسیابِ بادوی استعمال۔ بقول اگرچہ آب رادرو دخلی نباشد و معاصرین عجم صاحب رہنمای سہولت بحوالہ سفر نامہ ناصر خسرو و رنجنا محمد و دہ را مقصورہ کردہ (اسیاب) ہم قاجار آسیائی را گویند کہ بزور باد گرد دو۔۔۔ بہمان معنی مجازی گرفته اند و اضافت آن بسوی (ب) اسیابِ بخار آسیائی را نامند کہ بزور باد و بخار کردہ (الف) آسی را نام کرند کہ بزور</p>	<p>دخان و وزند مؤلف گوید کہ جزو اول این باد گرد دو پیچ تعلق آب ندارد و (ب) آسی ہر دو مرکبات ہمان (آسیاب) است کہ در گفتند کہ بزور بخار و وزند البتہ آب را درین مدوہ گذشت یعنی آسی می آب مابین نقطہ آس و دخل است اگرچہ (الف) مرکب توصیفی و (ب) و (آسیا) و (آسیاب) بخشی از ماندش کردہ ہم</p>
<p>چنانکہ خیال اہل تحقیق سلف است و اتفاقاً بڑا اضافت خوانند (ارو و) (۱) پون چکی یعنی وہ چکی جو ہوا سے پہرے ہو اکی چکی (۲) دخانی چکی۔ مونث جو بخار کے زور سے چکر لگائے۔</p>	<p>و مخصوص برای آسی کہ بزور آب گرد دلکین</p>
<p>فارسیان مطلق آسیا کہ بزور دست گرد دو</p>	<p>اگرچہ محققین اردو نے اسکا ذکر نہیں کیا ہے</p>
<p>(دست آسیا) نام دارد مجازاً (آسیاب) ہم گفتہ</p>	<p>لیکن صاحب آصفیہ نے دخانی پر لکھا ہے کہ ذہن</p>

جو بہا پ یا دہوین کے زور سے چلے جیسے دھن نے ہی نفلو غانی کی تعریف میں یہ اعتقاد ضرور کی
 جہاز بیکل وغیرہ مؤلف عرض کرتا ہے کہ ایسے جہاز کہ ذریعہ سیر میں دہوین کو داخل کر دیا اچھا خیال کیا
 کا نام بخاری جہاز ہونا چاہئے تھا لیکن اس لحاظ شاید یہ ہو کہ صرف دہوین سے چلنے والا کوئی جہاز
 سے کہ پانی آگ کے ذریعہ گرم کیا جاتا ہے اور آگ یا کہ ٹی کل بھی تہی ہو اس تعریف کے عوض
 گرم پانی سے پیدا ہوتا ہے اور آگ سے دہوین اگر یوں کہا جاتا کہ (دخانی) وہ چیز ہے جو بہا
 بھی کھلتا رہتا ہے۔ عام لوگوں نے اسیر کا نام کو زور سے چلے اور جس سے دہوین بھی کھلتا
 دخانی جہاز کہہ دیا اور فاضل مؤلف فرنگی تون وجہ بہتر ہوتا۔

اسیر | بقول اصطفیٰ بنی بنی - بہار گوید کہ محوس و اساری جمع آن فارسیان یعنی مصدری
 ہم استعمال کردہ اندو و زنیست کہ بدین معنی نیز عربی باشد چرا کہ فعل نیز از اوزان مصدر است
 چون نفیم یعنی نعمت - صاحب اند صراحت کند کہ این لغت عرب است و صاحب منتخب کہ
 تحقق عربی زبان است ہمراہش مؤلف گوید کہ فارسیان استعمال این یعنی مصدر بامصادر و
 ہم کردہ اند کہ در خطبات می آید ظہوری این را یعنی اول الذکر استعمال کردہ (۱) و ہا اسیر
 آہو ضیا و گیر تست و آزاد کیست آنکہ بصدد جان اسیر تست نہ اما عبد اللہ ہاتفی یعنی مصدری آورد
 (۲) ستاع کسان بعد قتل و اسیر و بہریم از بوریا تا حریرہ (۳) اسیر - بقول امیر (عربی)
 قیدی (میر ۴) ہم ہوے تم ہوے کہ میر ہوے و اسکی زلفون کے سب اسیر ہوے
 اسیر کرنا یعنی قید کرنا - مینا نا۔

اسیر آوردن | استعمال یعنی اسیر کردن آت چنانکہ ظہوری گوید (۵) ہمہ شیر افغانی آورد

<p>ترک چیمت اسیری آردن (اردو) اسیر کرنا۔ مردگان۔ صاحبان ہفت و اندویش ہم ذکر این بقول اسیر۔ قید کرنا (آتش) اسے بت اسیر کردہ اند۔ حیف است کہ سندی پیش نشد موافق عشق نہ کرزاہ و کون تو پید نمازی انہیں قید گوید کہ این گنا یا باشد و معنی اول۔ خاک سیدہ شیدہ ہے</p>	<p>اسیر افتادون استعمال۔ صاحب آصفی ذکر اندیش (اردو) (۱) تن پرور۔ بقول آیت</p>
<p>این کردہ از معنی ساکت و از شغالی اصفہانی سند شکم بندہ۔ خود غرض۔ آرام طلب۔ ہلکی جمع داو ارد (۵) دل کہ در چاہ ز خدات اسیر افتاد اورنوں سے آتی ہے جیسے تن پرور و این است و تازی از لغت اگر دستم دہی بالا کشم۔ او کا بھی شمار ہے۔ (۲) مردے۔ مذکر۔</p>	<p>موافق گوید کہ معنی اسیر شدن است (اردو) اسیر بودن استعمال۔ یعنی بحالت قید بودن</p>
<p>اسیر ہونا۔ و یکہو لفظ اسیر جس پر ہلکی مثال ہے۔ وہ بند اندر آوڑن۔ چنانکہ انوری گوید (۵) دوش زندان بان قہر ت را ہی ویدم خواب چنانکہ تھوری گوید (۵) شگون دیگر و فل مرگ را دستار در گردن ہی بردی اسیر (اردو) و اگر باشد اسیران را نہ کشا و کار ہا و عقد ہا قید کر لیجا نا۔ اسیر کرنا۔</p>	<p>کامی بنیم (اردو) اسیروں۔ جیسے اسلف اسیر بودن۔ اسیر۔</p>
<p>کے اسیروں میں ہم ہی شریک ہیں۔ اسیر۔ اسیر بودن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ معنی مقید بودن است و در بند افتاد اسیران خاک اصطلاح۔ ترکیب اضافی (سانی شیرازی ۵) بودہ ام در کینہہا کیڑے بقول صاحب بحر عم (۱) تن پرور (۲) دل اسیر و تمانہ پنداری کہ بیدردانہ صحبت کردہ ام</p>	<p>اسیر بودن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ معنی مقید بودن است و در بند افتاد اسیران خاک اصطلاح۔ ترکیب اضافی (سانی شیرازی ۵) بودہ ام در کینہہا کیڑے بقول صاحب بحر عم (۱) تن پرور (۲) دل اسیر و تمانہ پنداری کہ بیدردانہ صحبت کردہ ام</p>

مرکب اضافی است (ارو) نفس اتاره کاسیر	صاحب آصفیه نفس پست پرکهاج شهوت پست نفس پرو
<p>اسیرک بقول برهان داند و هفت بار ای فرشت بر وزن کنیزک بیاره خرپزه را گویند خان ارزو در سراج گوید که ساق خرپزه را نام است صاحب جامع فرماید که بیاره خرپزه باشد که ساق بوته خرپزه بود - صاحب برهان بر بیاره گفته که هر دوختی را که ساق آن افراشته بود همچو دوخت خرپزه و هند وانه و خیار و کدو مانند آن - آنرا بیاره گویند مؤلف عرض کن که عجبی نیست که فارسیان این را از لغت (سیر) وضع کرده باشند که بقول صاحب ساطع برهان سنسکرت یکسرا اول یعنی تری و کشا و زری است و بقول برهان در فارسی گاهی که در آب ای استاد رویه فارسیان در اول لغت سنسکرت الف وصلی و در آخرش کاف تصغیر آورده (اسیرک) بیاره خرپزه را نام نهاده باشند که که زراعت صغیر است و جادو کرده (اسیر) درین لفظ معنی بندی باشند بنیاد کاف تصغیر که بیاره هم با سلاسل مشابه است و الله اعلم (ارو) خرپزه کی بل - کوشت -</p>	
<p>اسیر کردن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده است مرادف اسیر شدن باشد که کرده و از غنی کشمیری سند آورده و عرفی هم استعمال کرده است (نصیر سهرانی) اسیر عارض خورشید این کرده است بمعنی مقید کردن و در بنده افکندن (عربی) ذوق غزل بهر تباخم اسیر کرد به آسب (و شمن غبط اسیر گردید به بندش کشا که بگناه آن فراغم اندام هر دوا د) (ارو) اسیر کرنا - است به سند اول را متعلق به (اسیر گشتن) هم توان و بگو اسیر آوردن - گرفت - برخلاف سند دوم که مخصوص است به</p>	
<p>اسیر گردیدن استعمال - صاحب آصفی (اسیر گردیدن) (ارو) اسیر هونا - و بگو اسیر شدن</p>	

<p>اسیر گرفتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این فرنگ گوید که آنکه برده فروشی کند - دیگر کسی از محققین کرده از معنی سکت مؤلف گوید که معنی اسیر کردن است یعنی بنده افکندن (سعدی شیرازی) (نکوه) ترکیبی است از (اسیر گرفتن) که گذشت معنی اسیر کننده را کس نگیرد اسیر و ترس از خدا و ترس از امیر و - و باشد که فارسیان برده فروش را کانیته گفته باشند (ارو) اسیر کرنا - و بگو اسیر کردن - که او هم برای معاصد خود مردم دشتی را اسیر کند</p>	<p>اسیر گشتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده است که سندی پیش نشد (ارو) برده فروش و از فغانی شیرازی سند آورده (س) دل اسیر خورد اوس شخص کو که سکتے ہیں جو برده فروشی کر تا ہے سالی گشت و این چرخ بکود پیروی سازد و را چون او جوانی می شود و مؤلف گوید که مرادف اسیر کردن است که گذشت (ارو) و بگو اسیر گردیدن - بهاگه ان برده فروشون سے کہاں کے ہائی بیچے ہائی اصطلاح - صاحب آصفی بجا اللفظ</p>
<p>اسیرم آب بقول برهان بفتح اول و رابع و سکون میم و اروی چند سیت که اطباده آب جوشا و بدن بیمار و آن شونید و آن را بعر بنی طول خوانند و ظاہر این لغت بالغت اسیرم آب کہ قبل ازین نذکر شد تصحیف خوانی شده و الله اعلم - خان آرزو در سراج فرماید کہ بہ تتحانی در برہان معنی طول آورد و این تصحیف است صحیح آن اسیرم آب بیای فارسی باشد چنانکہ بجایش ذکر شد - صاحب جامع فرماید کہ این مرادف (اسیرم آب) است کہ بہ بای فارسی گذشت مؤلف عرض کند کہ ماصرت ماخذ (اسیرم آب) ہمد را بجا کرده ایم - آنانکہ از ماخذش خبر دارند - بی سائنہ گویند کہ درین لغت بای</p>	<p>اسیرم آب بقول برهان بفتح اول و رابع و سکون میم و اروی چند سیت که اطباده آب جوشا و بدن بیمار و آن شونید و آن را بعر بنی طول خوانند و ظاہر این لغت بالغت اسیرم آب کہ قبل ازین نذکر شد تصحیف خوانی شده و الله اعلم - خان آرزو در سراج فرماید کہ بہ تتحانی در برہان معنی طول آورد و این تصحیف است صحیح آن اسیرم آب بیای فارسی باشد چنانکہ بجایش ذکر شد - صاحب جامع فرماید کہ این مرادف (اسیرم آب) است کہ بہ بای فارسی گذشت مؤلف عرض کند کہ ماصرت ماخذ (اسیرم آب) ہمد را بجا کرده ایم - آنانکہ از ماخذش خبر دارند - بی سائنہ گویند کہ درین لغت بای</p>

تحتانی بعضی بای فارسی گرفتن تحریف یا غلطی کتابت است و آنانکه از قواعد تبدیل حروف آگاه باشند این خیال را تسلیم کنند که تبدیل بای فارسی بایای تحتانی در فارسی نیامده و از نظر ما هم نگشت (ارو) و یکپا اسیرم آب -

اسیر ماندن استعمال - صاحب آصفی ذکرین اندر نصیر مؤلف گوید که اسیر ماندن یعنی در جهات	کرده از معنی ساکت و انزهر و دلموی نه آورده
حس آمدن و بودن است (ارو) اسیر بنا - قید بنا	(س) مانده پیایی به کشاکش اسیر و مانده از کشاکش
حالت قیدین آجانا -	

اسیری | بای دوم مجهول یعنی زیادت کلمه (بی) بعد لفظ اسیر قبول بهای یعنی اسیر بودی چنانکه میخسر و گوید (س) ای بکنند زلف تو گریه چنین اسیری یکی ز کمان ابروت خسته خم تیری پیهم او فرماید که (بی نظیری) هم برین تیا است که در همین غزل واقع صاحب انبساطش برداشته و دیگر کسی از محققین فرس این را نه گاشته مؤلف گوید که بنیال بایای مجهول در (اسیری) و (تیری) زاید است و بس و هیچ ضرورت نداد که (بود) را در هر دو مصرع مخدوف گیریم و این لغت مرکب در خوان بود که بطور مستقل بایش کنیم (ارو) ین اسیر هون -

اسینوب | صاحب معجم البحر القیمی گفته که اهم فارسی و فرماید که دیاسقوریدوس غفلت از آن نموده و ذکر آن نکرده و آن شجره ای است ثمر آن مرکب القوی از قوتها و قریب الطبع از ترنج و پوست آن گرم و مجفف - اگر از آب ترش آن یک رطل بگیری و به هون آن شکر اضافه کرده بقوام شربت آن صاحبان امراض گرم را موافق باشد و چون از گل آن روغن بسازند خدر را مفید بود و حمل آن صلاست رحم را تحلیل نماید و چون قطع کرده و خشک نموده بایند و بصل کف گرفته بشنند تریاق برای هموم باشد

و چون از ریشه پنج آن دو درم سوده باب بخورند گزیدگی عقرب را نافع (انتهی) مؤلف گوید که صفا
محیط بر خلاف شمار خود اسم این درالسنه غیر نه نوشته و نه از وجه تسمیه این اشاعه کرده و نه از طبعه شجرش خبری
داده ما از تحقیق نرید این قاصدیم (ارو) ایک درخت کا نام فارسی مین اسینوب هر جو قبول صفا
محیط او سکا غمر کتب القوی ہے اور طحا طبعیت قریب قریب ترنج اور اوس کے پوست کے ہر
یعنی گرم اور محقق - افسوس ہے کہ ہم اسکا نام اردو یا اور کسی زبان مین دریافت نہ کر سکے -

اسیوس | بقول برہان و انذیر فتح اول و سکون ثانی و تحتانی مضموم بہ و او سین بی نقطہ زده
(۱) یونانی نمک چینی را گویند کہ شورہ باشد و باروت را از ان سازند و در ہندوستان بدان
آب سر کنند و بعضی گویند (۲) نمکی باشد بغایت ست و بزرودی مائل و چون نزدیک زبان آوید
زبان را بگزود و اگر آن را با آرد با قلاب بر نفوس ضما کنند نافع باشد - صاحب ناصری بذکر معنی
اول فرماید کہ در فرنگہا نیاقیم - صاحب محیط گوید کہ این همان است کہ در محدوده گذشت و بر
(آسیوس) گوید کہ اسم یونانی است و معنی آن رخ یعنی ست و آن بقول شیخ الرئیس نمکی است
کہ بر آن نمک مسی برہرہ آسیوس پیدا می شود و شاید کہ تولد این نمک از مذاوت بحر و شبنم کہ بر آن
می افتد باشد و گیلانی نوشته کہ این نمک چینی است و اہل مغرب آن را بار و دنامند اگرچہ بار و دغیر
آنست و فرماید کہ بر سواحل دریای شورنگر زہای کوچک و بزرگ سبک بہرعت شکستہ پیدا
می شود و بر آن از شبنم بحر و آنچه از اجزای ارضیہ بدان خشک می گردد چیزی سفید کہ مابین آفتاب
از آن خشک کرده باشد شبلیہ باشمار و نو شاد در پیدا می شود سفید رنگ نوعی از ان مائل بہ زردی
بالجملہ آن سنگ را آسیوس و آن نمک را طح آسیوس و نہرہ آسیوس نامند و این در فعل قوی تر

از رنگ آنت چون بزبان ہند سوزش آرد الحاصل زہرہ آن گرم و خشک و رسوم و سنگ آن در
دوم ہر دو منفعت و تخم و اندک معفن - گدازندہ گوشت و منافع بسیار دارد (الح) (اردو) (۱) شود
بقول آصفیہ (اسم مذکر) ایک قسم کا کھار جو اکثر بار دیا یا پانی ٹھنڈا کرنے کے کام آتا ہے اور کیا یا
کہو در کجایا جاتا ہے اور آتش بازی میں بھی کار آمد ہے (عارف) شورہ تنک میں میرے
بچے افسوس ہے کیونکہ تو نے پانی نہ کیا حور شامل ٹھنڈا مولف کہتا ہے کہ شورے کے بنائے
طریقہ زمانہ سابق میں غالباً ایسا نہ تھا جیسا کہ اب ہے بلکہ سمندر کے کنارے سنگریزوں پر خود بخود
جھم جاتا تھا - (۲) فارسیوں نے اون سنگریزوں کو بھی (اسیوس) کہا ہے یہ زبان یونانی کا لفظ ہے

الف مقصورہ باشتین معجمہ

اش | بقول برہان بفتح اول و سکون ثانی (۱) بمعنی (او) و (اور) باشد کہ ضمیر غائب است
ہمچو خانہ اش و جامہ اش بمعنی خانہ او و جامہ او - خان آرزو و سرسراچ بذکر معنی اول گوید کہ (۲) مخفف
اشک ہم کہ قطرہ گریہ باشد - صاحب ناصری برای معنی اول سندی آورده (مولوی معنوی)
(۳) جامہ اش و دوزد گوید تار نیست یہ خانہ اش سوز و دگوبید نار نیست یہ صاحب شمس نسبت
معنی اول فرماید کہ بالفہم معنی اینکه مولف عرض کیے کہ تار صاحب شمس است در اجاب
و ہم در معنی معلوم می شود کہ او در مسودہ کتاب لغت ترکی (اش - بالفہم) را بمعنی آہنگ تو
و کاتبان مطبع - آہنگ را (اینکہ) کہ دندباتی حال بخیاں ما (اش) بمعنی اول فرید علیہ ش
کہ کی از ضمائر متصلہ است باشد - بقاعدہ فارسیان اگر خوانند کہ ضمیری را از ضمائر متصلہ لفظی
نمائند باید کہ برای دفع اجتماع ساکنین حرف آخر آن لفظ را اگر ہای مخفی بود ہمزہ و قایہ مفتوحہ

بعد آن افزیند چنانکہ جامہ اش و خاند اش و خلاف این روانیست - بیان مفصل این بر قضا فیض
 آید انشا امد درینجا همین قدر کافی است کہ حقیقت (اش) بمعنی اول منکشف شد پس (ش) یا ضمیر
 مفعول بود یا ضمیر مضاف الیہ و در حالت اول بمعنی اورا و بعد فعل آید چنانکہ گفتندش و در حالت ثانی
 بمعنی او باشد و با سم ملحق شود چنانکہ (سج) رخس و لغرب و لبش جان فزای پد حیف است کہ
 خان آرزو برای معنی دوم سندی پیش نکرد (ارو) (۱) اس کا - اسکی - اسکو - جیسے - اس کا
 گھر - اس کی گاڑی - اسکو دیکھو (۲) اشک - بقول امیر - مذکر - دیکھو اس کا نمبر (۲)

اشارات لغت عرب است کبیر اول - جمع اشارہ کہ بقول صاحب منتخب بمعنی رمز و نون
 آمدہ معاصرین عجم این را بمعنی (سگنل) استعمال کنند چنانکہ صاحب بول چال ذکر این کردہ و سگنل
 لغت انگلیسی زبان است ستونی را نامند کہ بر سنازل کالسکہ و خانی قائم کنند و سر آن دست چین
 و قندیل با آئینہ ہای رنگارنگ باشد چون کالسکہ را بان خواہند کہ کالسکہ را بر منزل رسانند نظر
 بر آن ستون - ہر گاہ دست چین ہرگون شود این اشارہ و اجازت صاحب منزل باشد و رہا
 و قندیل با آئینہ سبز - و رشب علامت اجازت است و رہتی دست چین در روز و قندیل با آئینہ سرخ
 و رشب علامت آنست کہ صاحب منزل کالسکہ و خانی را اجازت نمی دہد کہ داخل منزل شود و اصل
 (اشارات) ترجمہ (سگنل) است و استعمال معاصرین فرس (ارو) سگنل - مذکر - زبان گویند
 مین ایک ستون بلند کا نام ہے جو ہر ایک ریلوے اسٹیشن پر قائم کیا جاتا ہے جس پر دن کے لئے
 لکڑی کا ایک ہاتھ اور رات کے لئے رنگ برنگ آئینوں کی قندیل لگی رہتی ہے جب ریل گاڑی
 دن میں اسٹیشن پر آنا چاہتی ہے تو انجن چلانے والا (سگنل) کو دیکھتا ہے اگر وہ دست چین ہلکا

اور رات میں سبز آئینہ قندیل کے رو برو ہے تو سمجھا جاتا ہے کہ سٹیشن کی شرک صاف اور خالی اور گار
آئینکی اجازت ہے۔ اگر گنسل کا ہاتھ دن میں سرنگون نہو یا سرخ آئینہ شب میں نظر آیا تو وہ علامت
ہے گاڑی کے روک لینے کی۔

اشارات بقول بہار بالکسر رمز و فرمان و اشارات جمع آهن و مخصوص است بہ تصرف و
چشم و ابرو و قمرہ و حمزہ و انگشت و فرمايد کہ صاحب و شعر خود اشارہ میان نیزبتہ و این غریب
است مؤلف گوید کہ بہار و باتباع او صاحب آصفی اشارت و اشارہ را خلط کردہ است و آنچه اشارت
شعر صاحب بالانگشت متعلق بہ اشارہ است نہ اشارت نامی گوئیم کہ اشارت لغت عرب است
بقول صاحب منتخب بالکسر بمعنی گفتن بہ رمز و فرمان ہم۔ فارسیان استعمال این بدو طریق کرده اند
(۱) اشارت را بحال خود گذاشتہ اند (۲) نامی مدورہ را بقاعدہ خود ہای پور گر فتنہ و ہر دور بمعنی
فرمان پزمر و فرمان مطلق آورده اند بمعنی حاصل بالمصدر و برای معنی مصدری ہر دور را بمصدا
فرس مرکب کرده اند۔ ما ذکر مختصات اشارت در اینجا کنیم و بحث اشارہ و مختاتش بجای خودش
کہ می آید۔ و در استعمال فارسیان جمع اشارت بقاعدہ فارسی (اشارات ہا) ہم آمدہ خیال ما است
کہ جائیکہ استعمال این ہر دو باضافت سرچشم و ابرو و امثال آنست بعضی فرمان زیر است مطلقاً
و ہمین باشد یا وجائیکہ استعمال ہر دو بدون اضافتہ است عام باشد بہ فرمان مطلق و فرمان
بہر فرس دو (انوری ۵) انگشت اشارت بہ کلمات نزد نہ انگشت از پایہ او ہر چہ نہ قدر تو نصیر
(دکنہ ۵) چشم آیام بر اشارت تو پیک گوش افلاک بر پیام تو باد (ظہوری ۵) عشوہ ہای وصل
پنہانی چشم از اشارت ہای ابرو کردہ ایم (اردو) اشارہ۔ بقول امیر (عربی)۔ مذکر۔ ایما

گنا یہ - آپ ہی نے فرمایا ہے کہ شعرا نے اشارت اور اسکی جمع اشارات کا بھی استعمال کیا ہے (ظفر ۵) وہ نہ کوکونہ پھر آنکھ اٹھا کر دیکھے یا برویا جسے کہدے اشارت سے نہ دیکھتو (ماہج ۵) وہ چلے جاتے ہیں لیکن میں بتا سکتا ہوں یہ ضعف سے خنیش نہیں بہر اشارت ہاتھ میں پمؤلف عرض کرتا ہے کہ حکم یا فرمان کا استعمال بھی اردو میں ہے -

اشارت آمدن | استعمال - صاحب آصفی ذکر کا لش بجای خودش آید درینجا ہمین قدر کافی است
 ازین کردہ زمعنی سالت مؤلف گوید کہ اشارت کہ سند متعلق بہ الف باشد آنا کہ (باشد) ر متعلق بہ
 درینجا بمعنی مطلق حکم است و این مصدر بمعنی فرمان صا مصدر بودن گیرند درست نباشد۔ بالجلہ اشارت
 شن و حکم رسیدن باشد (نظامی ۵) اشارت درینجا مضاف بسوی ابرو بمعنی حکم بہ و مفرز ہا
 چنان آمد از شہر یار پد کہ پیغام خاقان چہ داری ابرو بست (اردو) اشارہ ہوتا جیسے اگر اشارہ
 یار پد (اردو) حکم آنا - فرمان صادر ہونا - ہو جائے تو میں اپنی جان قربان کر دوں -

(الف) اشارت باشیدن | استعمال - صاحب اشارت پرستیدن | استعمال - قلب انصاف
 (ب) اشارت بودن | آصفی ذکر کہ از غل کردن بر اشارت بجان اول (خرین صفہائی)
 کردہ و سندش متعلق بہ الف است ازین جہاست (اشارات پرستیدن) آورده و صاحب آصفی ذکر
 کہ ما (الف) را قائم کردہ ایم (فغانی شیرازی ۵) این کردہ عیبی ندارد کہ اشارات جمع اشارت است
 بمعنی خامہ بہ بندم زبان طعن مخالف ہا اگر اشارت (۵) سخن از خاطر یک عقدہ کشود و اشارات
 ابروی عشوہ ساز تو باشد یعنی مباد کہ باشیدن خوشان می پرستم (اردو) اشارہ پر خدا ہونا
 در فارسی بمعنی ماندن آمدہ کذا فی بحر عجم و تفصیل اشارت داوون | استعمال - صاحب آصفی ذکر

این گروه و از خسر و سدا آورده که بمعنی مطلق حکم دادن	پنچا - فرمان صادر هونا -
است بدون رمز (ه) در همه ملک اشارتش	اشارت رفتن استعمال - صاحب آصفی
داده و دستگاه وزارتش داده (اردو) حکم	ذکر این کرده و از نصیری سدا فی سدا آورده که بمعنی
اشارت دانستن استعمال - صاحب آصفی	حکم شدنی است (تشر) بذات اقلام و مزال اقلام
ذکر این کرده و از حافظ شیراز سدا آورده که بمعنی دانستن	صاحب این سیاق اشارت رفت (اردو)
رمز و ایماست (ه) آکس است اهل اشارت	حکم هونا -
که اشارت داند و نکته با هست بسی محرم اسرار گجا	اشارت فرمودن استعمال - صاحب آصفی
(اردو) اشاره کو بجهنا -	ذکر این کرده و از حافظ شیراز سدا آورده که بمعنی
اشارت دیدن استعمال - صاحب آصفی	ایما کردن و حکم دادن بر فرست (ه) فرما
ذکر این کرده و از خسر و سدا آورده که بمعنی مشاهده	اشارتی که دو چشم میدوارد پیوسته و در کثرت ابرو
کردن و یافتن اشاره و ایماست (ه) هر که از اشاره	هناده ایم (اردو) حکم دنیا - اشاره کرنا - جیسو
یک اشارت دیدن پیش چو گان او چو گوی و دیدن	ذرا اشاره کیجی تو میبینی کیا کرتا هون -
(اردو) اشاره پانا -	اشارت فهمیدن استعمال - صاحب آصفی
اشارت رسیدن استعمال - صاحب آصفی	ذکر این کرده و از مختم کاشی سدا آورده که در آن
ذکر این کرده و از نظامی سدا آورده که بمعنی رسیدن	فهمیدن اشارت با مستعمل است که بمعنی دانستن رمز
حکم و فرمان است (ه) این ده ویران چو پاشا	و ایماست (ه) بدشمن یاری و قتل خویش از
رسیدن از تو و آدم به عمارت رسید (اردو) حکم	یاری فهمیدن اشارت با که هست از طرف او و رکنا

<p>می فهمم (ارو و) اشاره سے واقف ہونا۔ کہ این مرادف اشارت نمودن است (ارو و) اشارت کردن استعمال صاحب مصنفی (۱) ایما کرنا۔ اشاره کرنا۔</p>	<p>ذکر این کرده و از سندش استعمال این معنی ایما کردن اشارت نمودن استعمال صاحب مصنفی و حکم به فرمودن است (حافظ شیرازی) ثم ذکر این کرده و سندش متعلق به اشاره باشد که می سیاحت اگر کرد به خون ما اشارت به تو ازین چه سواد نه به اشارت ما از کلام عفی سندی از برای این داری کنی کنی مدارا به و از سند و بگوش هم همان یافته ایم که مرادف معنی مصدر اشارت کردن است معنی که ضمیر او بسوسه عین است (فغانی شیرازی) که گذشت (۵) تا بخون ریزیم اشارت همانود (۵) مشکل حکایتی است که هر ذره عین او است ابروی او نیمیل خوزیرتی خود فهمیدم از هر سوی او آتانی توان که اشارت با و کنند به مؤلف گویند (ارو و) اشاره کرنا۔</p>
<p>اشاره همان اشارت است که ذکر تفصل این بر (اشارت) گذشت (ظهوری ۵) ابرویت اختراع زبان کرشمه کرده صد داستان اشاره پیدا و روگم است به (صائب ۵) بنای صبر که مہنگ کوه الوند است به بیک اشاره موی میان او بند است به (ارو و) اشاره اشارت۔</p>	<p>اشاره در یافتن استعمال بمعنی حکم بزرگ اشاره پانا۔ در یافتن است چنانکه صائب گوید (۵) سواد اشاره شدن استعمال صاحب مصنفی ذکر جوهر تیغ تضایب است آورند دیگر اشاره ابروی این کرده و از صائب سنا آورده که بعضی حکم به رضایار ما و ریاب به (ارو و) اشاره معلوم کرنا نیست (۵) می بستم از زمین خبر صدق لب لبب به</p>

از غیب اشاره ام بهم صحیحاً و شدید (اردو) اشاره	ایا را پ (اردو) اشاره کرنا -
هونا - جیسے ۱۲ اشارہ ہونے ہی کی دیر تھی کہ ہر	اشارہ نمودن استعمال - صاحب آصفی فکر
طرح پر بند و بست ہو چکا ۱۳	این کرده و از وحید قزوینی سند آورده کہ بمعنی ایا
اشارہ فرمودن استعمال - بمعنی اشارہ کرنا	کردن بد فرماست (س) بسرا اشارہ فرمودم
است یعنی حکم بہ فرمودادن (عربی س) اگر	بیار خود کہ بیان اشارہ ایست کہ روی تو سجد گاہ
اجازت عری اشارہ فرماید تہی کہ تم را گریخت و فرما	من است (اردو) اشارہ کرنا -

(۱۳)

اشاق | بقول صاحب سروری بفتح ہمزہ غلام بچہ باشد و شاق نیز گویند (نظامی س)
 بفرمود اشاقان در گاہ - اپوزون برب جوئی خرگاہ را بذا صاحب پرمان بذکر معنی بالا فرماید کہ بضم اول
 بہ ترکی کودک و طفل را خوانند - صاحب جامع گوید کہ بضم اول در ترکی بمعنی غلام بچہ و کودک و در
 بفتح اول سپر سادہ و غلام بچہ - صاحب لغات ترکی ذکر معنی آخر الذکر کردہ پس متحقق است کہ این
 لغت ترکی است و تصرف فارسیان ہمین قدر کہ ضمتہ اول را بہ فتح بدل کردند - صاحب مؤید بیل
 لغات فرس ذکر این بضم اول کردہ (اردو) غلام - بقول آصفیہ سادہ رو - لڑکا - امر و مذکر
اشالوچہ | استعمال بقول صاحب شمس اشقی کہ از آواز سازند و یکہ کسی از محققین فرس ذکر این کردہ بلفظ
 گوید کہ این مرکب است از آتش و آلوچہ مرکب اضافیست اہل زبان مدودہ را بقصورہ بدل کردہ اند
 و بلفظ اضافت (اشالوچہ) گفتہ اند ذکر این در مدودہ گذشت (اردو) وہ آتش جو آوست
 پکائی جاسے - مؤنث -

اشام | بقول برہان بفتح اول بر وزن طعام خوراک بقدر حاجت باشد کہ عبری توت لامیوت گویند

خان آرزو در سراج بر (آشام بچد و ده) فرماید که چنانچه آشامیدن فی مثل شراب و آشامنده و این بی
 مستعمل نشود چنانکه در آشام و خون آشام و امر از آشامیدن و آتش رقیق که توان نوشید و بوالهوتی
 گوید که در ابراهیمی دارد است که بغیر ده مخفف آن یعنی آشامیدن که به قوت لامیت شهرت گرفته
 (کمال) پناه سوی قناعت همی برمزدان قوم که اهل خانه خود را آشام می نهند و فرماید
 که لفظ آشام در هیچ جای هیچ مکان مستعمل نیست بلکه از الفاظ موضوعه است و بایستی که مرکب مستعمل
 شود چه آشام مفرد مستعمل نمیشود و بالفرض که مفرد نیز مستعمل شود اینجا مطلق مناسبت ندارد زیرا که مقبول
 نیست که گویند اهل خانه خود را آشامیده نهند و اگر بچنان که تفسیر با شامیدن کرده بانکه هرگز باین
 مستعمل نشود مسلم داریم باز همان نامربوط است و عجب از مردم بزرگ که در اشعار استادان تصرف
 نمایند و تغییر دهند شعر را بی معنی و نامعقول سازند و صواب درین بیت آنست که همزه در آشام
 زانداست و مراد آنکه پناه بقناعت برم از قومی که اهل خانه خود را آشام نمیدهند یعنی در
 ایشان محض برچاشت گفتا کنند و خورش شام نمیدهند و درین بیت سکنه حرفیت که زیادت
 یک حرف متحرک به تقطیع درمی آید - خان آرزو در آخر این بحث رای خود نوشته که کلام آشام بقصر
 مخفف آشامیدنی که عبارت از قوت باشد چنانکه اکثر اهل فن بدان تصریح نموده اند بلکه همین بیت
 کمال را آورده اند و باقی ماند اعتراض قوسی بر سند شعرو از ان اصل مدعا باطل نمیشود و میتواند که
 کاتب از روی سهوا آشامیدنی بیایم تسمانی را بدون یا نوشته باشد و تحقیق آنست که شام بمعنی مطلق
 طعام شام و قوت شام آمده و آشام زیادت الف نیز درست باشد از عالم تکلیف و آیهی بلکه میتوان
 که آشام بمعنی قوت شام در اصل آتش شام بوده باشد و یک شین را حذف نموده محذوره را بنابر حذف

مقصود و ننوده باشند (الخ) صاحبان ناصری و جامع و جهانگیری بر قوت لایموت قانع و صاحب
سرور می فرماید که مرادف آشام است که در مد و ده گذشت و سندا بالا مال خلاق المعانی گوید و یقول
عرض کند که آتش بمبدوده یعنی طعام رقیق لغت ترکی است چنانکه صاحب لغات ترکی و کفر هم ذکر آنرا
کرده و صاحب انندجوانه انتهی الارب نوشته که بالفتح و تشدید شین مجمر در عربی زبان معنی نان خشک
باشد و بقول امیر که در مد و ده بر آتش نوشته آش بمقصود لغت سنکرت است بمعنی مطلق غذا پس بخمال نامایان
بر لفظ آتش بمبدوده یا آتش بمقصود ه الف دوم و نیم تخصیص زیاده کرده آشام و آشام غذا فی را
نام نهاده باشند که مخصوص است بر آشام و بمعنی مطلق قوت لایموت هم و این اسم جاد و اسم مصدر
است که مصدر جعلی (آشامیدن) زیادت یای معروف و علامت مصدر از همین اسم ساخته شده پس
عیبی نباشد که این را در کلام محال بمعنی قوت لایموت گیریم و هیچ ضرورت ندارد که الف اول را در آشام
زائد گیریم که به تحقیق ما آشام بمعنی مطلق قوت لایموت اصل است و با قوسی و درین خصوص اتفاق داریم
که استعمال این بدون ترکیب درست نباشد زیرا که اگر آشام را امر حاضر آشامیدن گیریم در آن صورت
الجبته برای افاده معنی اسم فاعل ضرورت دارد که با همی مرکب کنیم همچون خون آشام و در و آشام و این
قاعده کلیه اسم فاعل ترکیبی است که بجایش گذشت و در اینجا برای معنی حقیقی اسم جاد ضرورت آن
قاعده نیست و نباشد و جاد را که آشام را مخفف آتش شام و بعد مجازاً بمعنی عام قوت لایموت
گیریم ولیکن ضرورت این طول عمل نمی باشد بعد از و یا و الف و نیم تخصیص بر لغت ترکی یا عربی یا
سنکرت و مصدر آشامیدن مؤید خیال است که در معنی آن تمیم است به خوردن الحاصل بخمال
آشام را که مقابل بگاه است و درین لغت دخلی نداریم (ارو و) و بجه آشام - قوت لایموت بقول صاحب

آصفیۃ عربی - اسم مؤنث - اس قدر خوراک جس سے جسم خاکی کا قیام رہے - زندگی قائم رہنے کے قابل خورش - سد رفق -

اشباع حرکت (اصطلاح) اشباع بالکسر لغت عرب است بمعنی سیر کردن و بیارود نمودن و رنگ سیر خوردن چنانکہ بواسطہ اشباع پر خواندن فتح یا ضمہ یا کسر و بطریقہ حرفی از حروف علت کہ مناسب آن باشند بقدر آید و در عربی زبان ہم ہمین معنی اصطلاحی متعل است فارسیان بقاعدہ خود لفظ اشباع را مضاعف کردند بسوی لفظ (حرکت) و اشباع حرکت نامش نہادند چنانکہ اشباع فتح و کسر و وضعہ - صاحب قوانین ذکر این کردہ است (جامی ۵) مبادی پنج کس چون من گرفتار نہ کہ نہ دلدارم اندر بندہ دلدارم (سعدی ع) چو مروی چہ سیراب چہ خشک لب نہ پس در مصرع دوم جامی کلمہ نہ را با اشباع فتح ہای تہو خوانیم کہ از ان الف ظاہری شود و در مصرع سعدی کلمہ دوم چہ با اشباع کسر باشد کہ از ان یابی تحتانی ظاہری گردد (اردو) اشباع حرکت اصطلاح میں حرکات کے کہینچ کر پڑھنے کو کہتے ہیں جس سے حرف علت کا ظہور ہو جیسے (دوغ ع) یہی نہ کہ شیرین کھامی گرین گے ؟ اس مصرع میں کلمہ نہ کا ہای تہو اس طرح کہنچکر پڑھا جاتا ہے کہ اس سے الف ظاہر ہوتا ہے -

(الف) اشبو (قبول بر مان و ناصری و جامع و ہفت و شمس و سراج بفتح اول و ضم ہای ابجد و سکون ثانی و و او جائی را گویند کہ زغال و انگشت در آن ریزند - صاحب انس و گوید کہ نام انگشت دان است و بضم ہم آمدہ و صحت کند کہ لغت فارسی است و صاحب ناصری - -

(ب) اشبو خشن را بمعنی پاشیدن آوردہ چہ آب و چہ چیز دیگر - و اگر کسی از متفقین فرس و متفقین

فرس ذکر این نگردد بنحیال ما (الف) اسم جاد زبان فارسی است و اسم مصدر هم و هلاش تسبو باشد
 که معنی ظرف می آید فارسیان الف و علی در اولش آورده سین مهمله را بهشتن میجه بدل کردند همچون
 سار و شار - کستی و کشتی و اشبو معنی ظرفی خاص استعمال کردند که برای نگهداشتن زغال و انگشت
 مخصوص است و (ب) مصدر است از همان سبو که پاشیدن آب و غیر ذلک متعلق است از ظرفی
 که آب یا غیر آن دروست - خای میجه زائد است برخلاف قیاس یا و او را زائد گیریم در مصدر
 اشپختن که می آید همچون افتادن و افتادن و این چیزی نیست که تبدیل بای عربی بنافارسی
 و بالعکس آن می شود همچون تب و تب (اردو) (الف) کو کور که کاف ظرفی که میجه کوکله و (ب) چهر کله
 و (الف) اشپختن بقول صاحب بحر عجم کبیر قول و ثالث تحف اشپختن است معنی پاشیدن مطلقاً -
 (سالم القریف که تعریف این بر اسم مصدر گذشت) صاحبان موارد و نوادر هم ذکر این کرده اند
 بنحیال ما این مصدر مرکب است از لفظ آتش و مصدر پختن - آتش بالفصاحه و مقصوره هر دو
 بجایش گذشت و پختن بقول بحر معنی پرویز کردن باشد که بجای خود می آید پس معنی لفظی اشپختن
 پرویز کردن آتش است و فارسیان محب از برای پختن پاشیدن عام کرده اند دیگر هیچ (اردو) چهر

<p>اشپش بقول رشیدی بالکسر مرادف شپش بمعنی معروف و بقول سروری جانوری که در بدن آدم متکون شود و بخذف همره نیز آمده مولف گوید که این همانست که بر آتش به بین مهمله دوم گذشت و ما بعد از آنجا اشاره این کرده ایم که ماخذ این شپش عرض کنیم که اهل است - صاحب لغات ترکی گوید که شپوش در ترکی زبان معنی جار و بکش است و عجمی نیست که فارسیان از همین لغت ترکی بخذف و او همچون هوشیار و شیار پیش کرده باشد و می سوم هم بکثرت استعمال حذف شد و سین مهمله شپش</p>	<p>اشپش بقول رشیدی بالکسر مرادف شپش بمعنی معروف و بقول سروری جانوری که در بدن آدم متکون شود و بخذف همره نیز آمده مولف گوید که این همانست که بر آتش به بین مهمله دوم گذشت و ما بعد از آنجا اشاره این کرده ایم که ماخذ این شپش عرض کنیم که اهل است - صاحب لغات ترکی گوید که شپوش در ترکی زبان معنی جار و بکش است و عجمی نیست که فارسیان از همین لغت ترکی بخذف و او همچون هوشیار و شیار پیش کرده باشد و می سوم هم بکثرت استعمال حذف شد و سین مهمله شپش</p>
--	--

بل کرند همچون تار و تار و الف وصلی در اولش	کہ در سر و لباس کسی کہ اشپش باشد چرخش
آوردہ اشپش کردند و بدون الف پیش نشینش	می خورد و صاف و پاک دارد اگر چه وجودش
ہم آمدہ کہ می آید و بالف وصلی و میں پہلہ اول	بلا می جان و تکلیف وہ است بخمال این
دشین مجہ دوم اشپش ہم گذشت بالجلہ این جاکو	مفترس و اصل این بدون الف باشد (ارو)
راجار و بکش گفتن نا درست نیست - گویند	جون - دیکھو اشپش -

اشپشہ | بقول بہان و ناصری و جامع دانند شمس و ہفت کبیر اول و بای فارسی و فتح
 شین قرشت معنی شیشہ و آن کرکی باشد کہ بیشتر و تابان و ہوائی گرم و پوستن و نمد و تقرط
 و صوف و دیگر شینہ با و گندم وجود دیگر غلہ با افتہ و ضائع کند - خان آرزو و در سراج فرماید کہ
 این مرکب است از جانور معروف و بای شیت کہ افادہ معنی تشبیہ کند - صاحب جہانگیری گوید کہ
 این را سوس ہم گویند (مولوی منوی رع) آنکہ و با نبارہ ماند و صرفہ کرد و اشپشہ موش حواش
 پاک خورد و صاحب سروری گوید کہ غالباً گرم شینہ غیر اشپشہ باشد و اشپشہ مخصوص است بہ غلہ
 مؤلف عرض کند کہ وجہ تسمیہ بیان کردہ خان آرزو درست است و نزاکتی کہ صاحب سروری
 در معنی پیدا کردہ است حقیقت را شامل ماہر و در یک را دیدہ ایم - گرم غلہ ہمہ تن شاہ بہ باشد
 با اشپش و گرم نہ هیچ شاہت با و ندارد (ارو) فارسیون نے اشپشہ اس کیڑے کو کہا ہے جو شینہ
 اور غلہ میں ہوتا ہے غلہ کے کیڑے کو صاحب آصفیہ نے گھن کہا ہے -

(الف) اشپوختن بقول بہان کبیر اول	اعم از این کہ آب بپاشند یا چنبری دیگر و قبوش
و ضم بای فارسی بروزن بفر و ختن معنی پاشین	(ب) اشپنختن بروزن بگرختن کبیر اول

<p>باشد و از عبداله انصاری سند دهد و دروشی بخا است پیچیده و آبی بر آن شنبخته نه کف پارازان در و نه پشت پارازان گردی، مقصودش از معنی مصدری که بیان کرد جز این نباشد که نشان میدهد از مصدرش ورنه در شنبخته که اصلا معنی مصدری نیست - خان آرزو در سراج ذکر (ب) و لحن و آن ذکر (الف) کرده و صاحب رشیدی بر (ب) و (ج) و صاحب جهانگیری بذکر (ج) از شریف تری سندی آورده که در پیچ غیاث کهر گفته (ب) و تو بدین ناخوشی که در سر او پند پیش شیم تو شنبخته نشد و من پیچ مؤلف گوید که (الف) همان است که با عربی گذشت فارسیان بای عربی را به فارسی بدل کنند همچو آب و آب و تب و تب و تپ - صراحت ماخذش همه را اینجا کرده ایم و (ب) اصل است و آنچه حقن که بدون یای تحمیلی گذشت حقیقت آن و صراحت ماخذش همه را اینجا نموده ایم و (ج) هم مفعول و ماضی مطلقش هم زیادت های تیز (ار و و) الف و کچو شنبو حقن -</p>	<p>و نشانده هم مرادف الف است و بقوش - - - کسکه رول و ثالث بر وزن بکر شنبخته معنی پاشیده و ترشح آب را نیز گویند - صاحب بنعم (الف) را ذکر کرده نسبت (ب) فرماید که اصل شنبو حقن است که بدون تحمیلی گذشت - سالم و با تعریف سالم تصدیق بابر هم مصدر گردانیم که گذشت و حیم را ترک کرد بدین وجه که مفعول (ب) و مشتق از آنست صاحب موارد بذکر الف و ب گوید که این مصدر است و شنبو حقن و شنبو حقن که معنی آسیب رسانیدن و پاشیدن می آید - صاحب شنبو حقن را بجای خودش آورده بهر دو معنی هر یک موارد و شنبو حقن را به تحمیلی سوم نوشته گوید که مرادف شنبو حقن است به یک معنی پاشیدن - صاحب بر الف قانع و اشاره کند بر شنبو حقن صاحب جامع نسبت هر سه متفق بابر همان - صاحب انصاری بذکر (ب) فرماید که همان شنبو حقن است که بای عربی گذشت و بر (ج) گوید که معنی ترشح و پاشیدن است</p>
---	---

(ب) دیکھو آشتیم - (ج) چھڑکا ہوا اب کا ہم | مفعول اور چھڑکا اسی کا ماضی سطلق -

آشتیم | بقول صاحب شمس لغت فارسی است بکسر الف و بای پارسی - سرمانی کہ بریش بہا ہم زند و بیا ماساند و میراند و فرماید کہ در پنج بخشی و سکندریت کہ یکیکہ از خرقہ خون فراہم آید و درش پر شود و نیز سروئی کہ از نظر ماہ بریش زند مؤلف عرض کند کہ شد لعجب کہ ذخیرہ لغت بہ غلطی الاملا چہ قدر بر باد شدہ است و خیال با این ہمان آشتیم باشد کہ بجایش بر معنی چہارم و پنجم گذشت صاحب شمس ہم ذکرش بر سین ہملہ و تائی مکور و تحتانی و میم ساکن بجایش کردہ است عیبی نیست اگر در اینجا سین ہملہ را شین مجہ گیریم کہ بقاعدہ تبدیل درست باشد همچون سار و شمار و لیکن تائی فوقانی بہا فارسی بدل نشود و بر حرف پنجم سین از کجا پیدا شد بلقین ماخر این نہا شد کہ دست تصرف کاہنین دراز شد یا نظر انجمن تالیف شمس کوتاہ کہ آشتیم را باین ہیئت قائم کردند البتہ اہل مطالعہ را دیدہ ایم کہ بطور افادت علیہ لفظ را برخلاف مسودہ مؤلف بیان می کنند عجبی نیست کہ در اینجا این تم تحریف ہم را ہ یافتہ باشد و اہل علم بحقیقہ الحال با این لغت در ذخائر تحقیقین فرس نیافتیم و از لغات غیر فرس ہم نشانی - صاحب شمس ذمہ دار خود است - معاصرین عجم ہم بر زبان ندارند (ارو) دیکھو آشتیم کہ چوتھے اور پانچویں معنی -

آشیل | بقول صاحب ناصر بلغت اہالی گیل تخم ماہی است چون آن را از شکم ماہی برآرد گیلانیان ہنگی بر غبت از آن خورش کنند - دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد - ماخذ این ہیچ بفہم نمی آید جز اینکہ اسم جامد زبان فارسی است - صاحب محیط بر آشیل بہ بای عربی گوید کہ گیلانی اسم نوعی از بطارخ است و بر بطارخ فرماید کہ اسم مادہ تخم ماہی است کہ در ماہی مذکور گردود و بر ماہی نوشتہ

که بقیه های آن که در لغت باه قوی الاثر و مولد منی و جهت سرفه مانع و غلیظ و دیر مضم (ار دو) میخی
کماندا - مذکر -

(الف) اشتا صاحب برهان نسبت (الف) فرماید که بضم اول و سکون ثانی و فو قانی بالف
(ب) اشتاب کشیده یعنی کتاب تجلیل باشد و فرماید که کسر اول هم آمده و بر (ب) گوید که
بضم اول و سکون بای ایجاد رافش و بجای حرف آخر و او هم می آید که اشتا و باشد - صاحب ناصری
بر هر دو گوید که مخالف و مخفف اشتاب - صاحب جامع هم ذکر (ب) کرده - همان آرزو اشتاب
و اشتا و نوشته گوید که اول به بای موحده و دو هم به و او می دل اول - همان کتاب است یعنی جلدی
و سرعت و این مخفف آنست و ضمتا ذکر (الف) بحواله برهان کرده گوید که محتاج سند است ماعرض
کنیم که اگر وجه تسمیه بیان کرده ایشا تلک درست باشد همین است سند این مخفف - صاحب
جهاگیر می برای (ب) از مولوی معنوی بنده آورده (س) چه باید کرد ایشان را که ایشان
چو برق و باد سخت اشتاب رفتند و صاحب انند هم همچو ناصری - این هر دو را مخفف کتاب نوشته
مؤلف گوید که تسلیح اوست و بخیا (الف) مخفف به تخفیف موحده و فرید علیه با ضافه الف صلی
از کتاب و (ب) فرید علیه کتاب است صاحب کنز که محقق زبان ترکی است صراحت کند
که کتاب لغت فارسی است (ار دو) کتاب - بقول آصفیه (فارسی) جلد - فوراً - ترت -
جهت - بلا توقف - جهت پش -

اشتا و | بقول برهان و جامع بفتح اول بر وزن اشتا و (۱) نام روز بیست و ششم است از همراه
شمسی و (۲) نام فرشته که موکلت بر روز اشتا و امور و مصالحی که در آن روز واقع می شود

تعلق با دلا و نیک است و برین روز حاجت خواستن و جامه پوشیدن و صدقه دادن و (م) نام نسکیت از جمله بست و یک نسک کتاب نزد یعنی قسمی است از بست و یک قسم کتاب مذکور است سروری بذكر هر سه معانی برای معنی اول سندی آورد و هر سه سعد سلمان (له) اشتاد و زمازه گل از بوستان بیدوست می شان ز کف و دوستان بید و صاحب ناصری برای معنی دوم (ز) تشت بهرام (له) روانت باد و تیره جان و دل شاد و نگهدارت سر و شوشن و شتا و بید موقوف گوید که معنی دوم اصل است بزبان نژاد و پائزند و معنی اول مجاز آن تینا و تبرکا و معنی سوم هم مجاز به تعلق ذکر اشتاد و (ارو) (ا) فارسیون نے ہر ماہ شمسی کی چھبیس تاریخ کو شتا کہہ رہے اور (۲) ایک فرشتہ کا نام نژاد و پائزند و اشتاد ہے جس سے روز شتا کے مصلح تعلق ہیں (۳) اشتاد و کتا ب نژاد کے اکیسویں پارہ کا نام۔

اشتا فتن | بقول صاحب اند۔ مرید علیہ شافتن چنانکہ مولوی روم گوید (س) برگہا چون شتا بشکا فتنند تا بالای و رخت اشتا فتنند اگر چه تحقیق مصاد و فرس این مصدر را ترک کرده اند ولیکن قطع نظر از وجود سند علی نذا و اگر این را بزیادت الف و صلی مرید علیہ شافتن گیریم کہ فی آید چنان مصدر موضوع است از اشتاب کہ گذشت فارسیان بقاعده خود تازی فوقانی را بجا بدل کر گذار اشتا کردند چنانکہ زبان و زقرآن و پس از ان تا و نون (علامت مصدر) را زیاده کرده مصدری ساختند اشتا فتن شد۔ مخفی مباد کہ شتا فتن و شتا بیدن مراد فیکه گیر است کہ بجای خود شمی آید متقین فرس شتا فتن را مصدر مصلی و سماعی نام نہاده اند و شتا بیدن را جعلی و فرق هر دو مع اختلاف خود بر (اسم مصدر) بیان کرده ایم و هر دو را موضوع گفته ایم۔ بالجله اشتا فتن بمعنی شتا فتن باشد

و ثنائین بقول صاحب سجع معنی تیز و دیدن و ثناب کردن و در راه و در هر کار و هر چیز یا تحقیق کامل
معنی این بر ثنائین و ثنائین کنیم انشا الله (ار دو) بهانگان - دوژنا - تیز جانا - جلدی کرنا -
چلنے پھرنے - یا هر کام میں -

اشتا لنگ | بقول برهان و جهانگیری کبیر اول در فتح لام و سکون نون و کاف فارسی (ا) به معنی
شانلنگ است و آن استخوانی باشد که در میان بند پا و ساق پا واقع است و آنرا بکول گویند
و بعضی کعب نامند و (۲) نوعی از قمار هم هست که آنرا با شش عدد و بکول بازی کنند و اشتهالنگ بازی نه
صاحب لغات ترکی بر خیل گوید که نفعه با جویم اجد استخوان بند بالای پا که بدان بازی می کنند صاحب سروری بگوید
هر دو معنی برای سنی دوم از شاه داعی شیرازی سندی آورده (س) به معنی خوبی ایشان از ترک بهود و طرب و لذت
از شتی ایشان زنند و اشتهالنگ بد صاحبان رشیدی و جامع و شمس دانند و هفت هم ذکر این
کرده اند و صاحب ناصری فرماید که این معنی دوم در عوام قمار بازان بیشتر قباب مشهور است -
صاحب برهان بر لنگ فرماید که کبیر اول و سکون ثنائی و کاف فارسی از پنج ران تا سرنگستان
پای و بعضی کعب را گویند مؤلف گوید که بخیا مال اهل این شش اشتهالنگ یعنی شش عدد و کعب که
از آن بازی می کردند بکثرت استعمال یک شین معجمه حذف شد و اشتهالنگ باقی ماند و الف اول
وصلی در اولش آورده اشتهالنگ که در پس معنی دوم این حقیقی است و معنی اول مجاز آن که
برای محض کعب هم همین لفظ مرکب متعل شد بدم و تفتیت ماخذش - حیف است که صاحبان
تحقیق در معنی اول متفق السان اند و سندی پیش نشد تا دریافت می کردیم و مطمئن می شدیم که
استعمال این معنی اول بجه اسلوب است و جادار که اهل این معنی اول مرکب باشد از اشتهالنگ

اشتا مخفف اشتاب گذشت یعنی شاب و لنگ بمعنی نقص پاکہ بوجہ آن رفتار بہ وستی صورت
نہ گیرد۔ پس اشتا لنگ اسم فاعل ترکیبی باشد بمعنی زود و لنگ شونده و کنایہ از کعب کہ زود متاثر
شود و از ضرب خفیف ہم اندرین صورت معنی دوم مجاز باشد (ارو) (۱) اٹھا۔ بقول آصفیہ ذکر
اشتا لنگ۔ کعب وہ اٹھی ہوئی ہڈی جو اڑی سے اوپر ہوتی ہے۔ (۲) اشتا لنگ۔ فارسیوں نے
اس بازی کو کہا ہے جو چھ ہڈیوں سے کھیلتے ہیں۔

اشتا و بقول برہان و سراج و مفت بفہم اول اس خیال ماکرہ الف اصل است کہ اصل این شتاب
و سکون و او بمعنی اشتاب است چہ در فارسی و کعبہ اول است از اینجا است کہ برہان بر شتاب کسر
بہ باو بر عکس آن تبدیل می یابد۔ صاحب سروا الف اول را ہم ذکر کردہ و آنچه اشتا و اشتاب و اٹھا
از سراج الدین راچی شد آورده (۵) مکن در یہ ضمیمہ اول متعل شد۔ استعمال فارسیان است بر مضاف
کار ہای و ہر شتا و نہ کہ طوفان می بردشتی بغیر قافہ اصل۔ دیگر بیچ (ارو) دیکھو اشتا۔

اشتباہ | کعبہ اول و سوم بقول صاحب منتخب لغت عربت بمعنی مانند شدن چیزی بچیزی۔ و
پوشیدہ شدن چیزی بر کسی۔ صاحب آصفی ہم ذکر این کردہ مؤلف گوید کہ فارسیان نیز اشتباہ
و شبہ استعمال کنند و باصا در فرس مرکب ہم چنانکہ در مختصات آید (ارو) اشتباہ۔ بقول امیر
(عربی) ذکر۔ شبہ کرنا۔ شک۔ گمان (فقہہ امیر) اب اس امر میں کوئی اشتباہ باقی نہیں رہا

اشتباہ افتاد | استعمال۔ صاحب آصفی کر نیرہ در تن بود بظن نفس را فتد در گلو اشتباہ
ذکر این کردہ و از کمال صنفانی شد آورده بمعنی (ارو) شبہ واقع ہونا۔ شک واقع ہونا اشتباہ
شبہ و شک واقع شدن است (۵) زبں خنہ ہونا (ناصر ۵) اس اداسے چمک کے وہ چمک

(۱۷۱۸)	اشتباه کردن استعمال - یعنی شک و شبهه کردن است	سبکبلی کا اشتباه هوا
	چنانکه صاحب گوید (ع) ترا بیوسف مصر اشتباهه توان کرد قیاس آب روان را بجاه نتوان کرد (ار دو) اشتباهه که یعنی شک و شبهه داشتن است (ع) درستی و مان تو داریم اشتباهه چیزی بگو که قطع شود ما به مؤلف گوید که از همین سند استعمال --- اشتباهه و زردین استعمال صاحب تفسیری ذکر این کرده (ب) اشتباهه قطع شدن هم پیداست - و از عرفی شیرازی سند آورده که مرادف اشتباهه کردن است	(الف) اشتباهه داشتن استعمال صاحب آصفی ذکر این کرده و از قیسی هروی سند آورده که یعنی شک و شبهه داشتن است (ع) درستی و مان تو داریم اشتباهه چیزی بگو که قطع شود ما به مؤلف گوید که از همین سند استعمال --- اشتباهه و زردین استعمال صاحب تفسیری ذکر این کرده (ب) اشتباهه قطع شدن هم پیداست - و از عرفی شیرازی سند آورده که مرادف اشتباهه کردن است
	(ع) بلکه دست حرمت آرایش هر چه بود که در عشق و زلف بجمن یاس امید اشتباهه (ار دو) و بگو اشتباهه کنز	(الف) اشتباهه هوا - شبهه کنز (ب) اشتباهه جاتا رہنا - باقی نہ رہنا -
	اشتر قبول خان آرزو در سراج بالضم جانور معروف و شتر مخفف است و در هندی کتابی نیز بهین معنی است غایتش بتای هندیت و آن موجب چندان تخالف نیت و این لغت نیز از جمله الفاظ مشترکه این دو زبان است - صاحب نمندان هم ذکر این کرده صاحب ساطع که محقق زبان سنسکرت است ذکر شتر کرده فرماید که در سنسکرت بفتح اول معنی دشمن و مثل دشمن است و بالضم در فارسی معنی محل و صاحب خزانه گوید که در سنسکرت این را آهنا که گویند و براوینی فرماید که ترجمه این در سنسکرت اشتر کا - صاحب کنز که محقق ترکی زبان است این را لغت فارسی گفته و ذکر شتر هم بهین صراحت کرده مؤلف عرض کند که مفروض باشد که فارسیان از زبان سنسکرت گرفته اند به تبدیل فوقانی هندی بتای عربی و هر چه بدون الف است مخفف این (سعدی ع)	

نہ با شتر بر سوارم نہ چو شتر زیر بارم نہ خداوند رعیت نہ غلام شہر یارم پ (ار و و) اونٹ بقول
امیر - مذکر - شتر -

اشترابہ	بقول برہان و سراج و جامع	شتر بان است مؤلف گوید کہ این اسم خاص
اشتر اوہ	و ہفت و اند بیضم اول و فتح	ترکیبی است کہ از اسم و حرف مرکب شدہ افلاک
	بایں ایچ نوعی از جہان نشین باشد و آن را اشتر اوہ	معنی فاعلیت کردہ است همچون ہریان معنی
	نیز گویند بفتح و او بنا بر قاعدہ کلمی - صاحب ناصر	صاحب ہر و مہر دارندہ صاحب برہان بر
	گوید کہ این در حقیقت جامہ ششم شتر است مؤلف	بان گوید کہ معنی نگاہ دارندہ و محافظت کنندہ
	عرض کند اشتراب - اسم فاعل ترکیبی است	امید وقتی کہ با کلمہ ترکیب یابد همچون باغبان و
	یعنی رونق شتر دارندہ و ہای نسبت بر آن خرش	در بان و گہبان و امثال آن (ار و و) شتر بان
	زیادہ کردند و نظر بر استواری و دیر پائی این جا	بقول آصفیہ فارسی (اسم مذکر - اونٹ کا نگہبان
	کہ از ششم شتر است اشترابہ نامش نہاوند و در	ساربان - اونٹ والا -

اشتر اوہ بای عربی بہ و او بدل شد همچو آب
و آو (ار و و) ایک اونٹ کی پیرے کو جس کی بافت
اونٹ کے بالوں سے ہے فارسیوں نے
اشترابہ کہا ہے -

اشتر بان	استمال - بقول صاحب ہند	شتر بان
بحوالہ فرنگ فرنگ بیضم اول و ثالث معنی	نسوب بہ اشتر بان است و عجیبی نیست کہ شتر بان	

<p>ہمین جامہ رامی پوشید نہ کہ از ششم شتران شتہ می شد و اللہ اعلم (اردو) دیکھو اشترا بہ - اشتر گاو ہم سین زرافہ را گویند بعض محققین اشتر گاو پلنگ (ہم) صاحب بحر بہ اشترا گاو</p>	<p>اشتر بگستہ زمام اصطلاح - بقول متا اشتر بگستہ مہار ناصر می کنایہ از کسی صرحت کردہ است کہ زرافہ و آن جانور است کہ بہ ہوائی نفس و نواذانی حرکت کند - ابو المعانی نشاط اصفہانی گفتہ (۵) رہ باخشد و دروا کہ است و صاحب بر ہان بر پلنگ گوید کہ جانور ند انیم ہونہ بجای می رود این اشتر بگستہ زمام کہ آن را زرافہ گویند و ہر چیز کہ در آن نقطہ ہا صاحب اند ہم ذکر این کردہ مؤلف گوید کہ اشترا گاو دیگر باشد و ہم او بزرافہ فرماید کہ استعارہ باشد نہ کنایہ (اردو) شتر بے مہار (شتر گاو پلنگ) باشد و صرحت کند و گوید کہ ہر بقول آسفیتہ - بن کیل کا اونٹ جو آزاد اور ناکار و گردن او مانند شتر و دست و پائی او ہمو گاو سے باہر ہو - بے لگام - بڈر - بے خوف - بے باک و بدن او بہ پلنگ می ماند - حالا وجہ تسمیہ اشترا دکن میں شتر بے مہار اوس شخص کو کہتے ہیں جو اشترا گاو - اشترا گاو پلنگ - ہر سہ متحقق شد انرا دروش اور نفس پرور ہو جو نہ مخلوق کا خیال (اردو) زرافہ ایک چار پایہ کا نام ہے جو اونٹ کرے اور نہ خدا کا خوف -</p>
<p>اشتر پلنگ اصطلاح - بدون اضافت - بقول صاحب شمس سہیہ و منی کہ عرب آن را زرافہ خواند و مرادف شتر گاو و دیگر کسی محققین ایک خوبصورت اور خوش قطع جانور جس کی اونٹ</p>	<p>اشتر بگستہ مہار ناصر می کنایہ از کسی صرحت کردہ است کہ زرافہ و آن جانور است کہ بہ ہوائی نفس و نواذانی حرکت کند - ابو المعانی نشاط اصفہانی گفتہ (۵) رہ باخشد و دروا کہ است و صاحب بر ہان بر پلنگ گوید کہ جانور ند انیم ہونہ بجای می رود این اشتر بگستہ زمام کہ آن را زرافہ گویند و ہر چیز کہ در آن نقطہ ہا صاحب اند ہم ذکر این کردہ مؤلف گوید کہ اشترا گاو دیگر باشد و ہم او بزرافہ فرماید کہ استعارہ باشد نہ کنایہ (اردو) شتر بے مہار (شتر گاو پلنگ) باشد و صرحت کند و گوید کہ ہر بقول آسفیتہ - بن کیل کا اونٹ جو آزاد اور ناکار و گردن او مانند شتر و دست و پائی او ہمو گاو سے باہر ہو - بے لگام - بڈر - بے خوف - بے باک و بدن او بہ پلنگ می ماند - حالا وجہ تسمیہ اشترا دکن میں شتر بے مہار اوس شخص کو کہتے ہیں جو اشترا گاو - اشترا گاو پلنگ - ہر سہ متحقق شد انرا دروش اور نفس پرور ہو جو نہ مخلوق کا خیال (اردو) زرافہ ایک چار پایہ کا نام ہے جو اونٹ کرے اور نہ خدا کا خوف -</p>

(الف) اشتر خوار (اصطلاح) (الف)	کی سی گردن اور آگے کے دونوں پاؤں لیے
(ب) اشتر خوار (ب) بقول برہان دانند	اور پیچھے کے اون سے کسی قدر چھوٹے ہوتے ہیں
نوعی از خوار است کہ شتر آن را رغبت تمام	پوست پر چھیتے کے مثل اور پاؤں اور سم گاسے
می خورد و خارشتری ہمانست و بر (ب) و ترا	مشابہ اور دم ہرن کی سی ہوتی ہے بعض کہتے ہیں
کہ میندوسے اور اونٹنی سے جو بچہ ہوتا ہے وہ	کہ باوا و امعدولہ (۱) یعنی الف و بقول بعض (۲)
نوعی از مار است دیگوند کہ (۳) کتہ را نیز گفته	ہوتا ہے پر پڑ جاتا ہے تو اس سے اونٹ کا و پیدا
و آن جانوریت کو چک و خوخوار کہ بر بدن شتر و	ہوتا ہے صاحب آصفیۃ نے شتر کا و کا ذکر کیا
کا و و خرو گو سفید بچہ و خون از بدن آنہا بکد	اشتر حلال استعمال - بہار گوید کہ بعض جہم تار
صاحب بحر (ب) ذکر معنی الف و ہر دو معنی	دشدید و دم شتر نجاست کش را گویند و حلال
(ب) ہم کند - صاحبان سروری و رشیدی و	مرغ کہ خوارانانند صاحب انند نقش بردار
شش بر (الف) قانع و صاحب جامع و ہفت	مؤلف عرض کند کہ صاحب منتخب بر جل نوی
بر (الف) ذکر ہر سہ معنی (ب) فرمایہ و صاحب	کہ بالفتح و تشدید لام سرگین ستور چین - جلوک
فاہری بذکر ہر دو - ہر سہ معنی (ب) را مقابل	جمع آن پس بخمال باجلال درین اصطلاح ازین
آن نوشتہ - صاحب جہانگیری بر (الف) فرمایہ	جل صفت مشبہ باشد (اردو) اس اونٹ کو
کہ این را خوار اشتر و خارشتر و شتر خار نیز گویند	فارسیوں نے اشتر حلال کہا ہے جس برنجاست
(ب) ہم کردہ و ہر دو	خان آرزو بر (الف) ذکر (ب) ہم کردہ و ہر دو
را یعنی (الف) آورده صاحب محیط بر (الف)	بار کرتے ہیں جیسے ہندستان میں سیلے کی بنڈیا
	افضلہ کی بنڈیاں -

فرماید که اخت فارسی است بعربی شوکته ^ب اگر	را نام نهیم و حالیکه نامش بدون واو اشتراک
اونت کناره نامند و براونث کناره فرماید که نبات	موجود است پس بخيال ما (ب) را بمعنی الفکر
خار و اربعه یک ذرع و بزرگ و شاخهای از خار	ضرورت ندارد و نسبت (ب) عرض می شود که
بیا گرم و خشک در دو دم و مرغ کف و سرفه و باد و هضم	آنچه محققین فرس آن را بمعنی ماری گرفته اند بخيال
و مولد صفر و مقوی بدن و منافع بسیار دارد (الخ) بعضی	ما خالی از تسامح نیست که هر قدر جستیم ماری را که
محققین بر (الف) صرحت کرده اند که ازین خار با شیر	تعلق با شتر دارد دنیا قیسم و جادو که همون گفته اند
ی ریزد و شتران از خوردن این ذریه میشوند و تلف	که بر معنی سوم است بوجه عدم تحقیق ماری گفته باشد
کنده الف و ب را متحد بمعنی قرار دادن چنانکه	حاصل اینست که (ب) بمعنی گفته باشد و بس و
بعضی محققین کرده اند خيال سطحی است که با معانی ^{علق} الظفر	آن بقول صاحب محیط البصم کاف و فتح نون شد
کار نگرفته اند (الف) گیاهی است خار و از از	رخفای ما - اسم فارسی - حیوانی است کوچک
مرغوب شتران و درین لغت خار و شتر هر دو بمعنی	چینه که بنده می چخری و بعربی قرا و نامند که در پشت
خود است قلب اخافت خار شتر بمعنی خاری	بعضی بهاءم چون شتر و سگ و غیره مثل پیش اکثر
مخصوص را که شتر بر غبت می خورند فایسانا شتر خا	و گوش و ران می چسپد و خون می کشد و بد شتر
نام کرده اند اگر (ب) را به معنی (الف) گیریم باید	جدای شود (الخ) جادو که این را شتر خوار گویند
که خوار بمعنی خوردنی قرار دهیم چنانکه برهان بر لفظ	معنی خورنده شتر که خوش می خورد و اگر بقول بل
خوار ذکرش کرده ولیکن این تکلف محض است	تحقیق ماری را هم همین نام موسوم کنیم باید که از
که شتر خوار را بمعنی خوردنی اشتراک گرفته گیاهی خاص	مخصوص است از هر آن تسلیم کنیم شتر را می گردونی

ولیکن کسی صراحت این نکرد (اردو) (الف) اشتروار کہا ہے -

اونٹ کٹارا - یا اونٹ کٹیل - بقول امیر شہنشاہ اشتروار | اصطلاح - بقول برہان و جامع

ایک چھوٹا سا خار وار درخت جو باد آور سے بکسر وال و سکون لام (۱) بدول و کینہ دل را شایہ ہوتا ہے - مشہور ہے کہ اسکو اونٹ نہایت گونید و کنایہ از مردمی است کہ این صفت شایہ

شوق و رغبت سے کہاتے ہیں - اسکی صراحت باشد و بعضی گویند کہ (۲) کنایہ از مردم بیدل

نزد اشتروار پر بھی ہے (ب) سانپ کی ایک و نام و ترسندہ - صاحب بحر ہم ذکر ہر دو معنی

قسم کو فارسیوں نے اشتروار کہا ہے افسوس کہ وہ و ناصری بذکر ہر دو معنی برای معنی اول از

کہ صراحت نزد نہیں کی (۳) چچری بقول اصفیہ کلام خود سنہ آورده کہ بر اشتروار می آید و صاحب

اسم مؤنث - ایک قسم کے خون پینے والے کیڑے رشیدی و جہانگیری بر معنی دوم قانع - صاحب

کا نام جو اکثر کتے - بکری - گائے بھینس وغیرہ کے جہانگیری در خاتمہ کتاب ضمن دستور اول سنہ

جسم پر چٹا رہتا ہے (الخ) اسی کو دکن میں گوچری آورده (رضی الدین نیشاپوری ۵) بہار

کہتے ہیں - آمد و جان خود اشتروار بنیزہ سرخبر و ولسو

اشتروار | استعمال - بقول صاحب انند جو کہ نام (۵) اولہ (۵) زہی بقوت جودت رجا

فرنگ و رنگ معنی شتر بان است و مالک شتر نیز اشتروار بذکند بوی چراگاہ شیر شتر زہ ہار

و دیگر کسی ذکر این نکرد و مؤلف گوید کہ خلاف قیاس (خسروانی - از سروری ۵) خصم اشتروار

نیت - اسم فاعل ترکیبی است (اردو) و کچھ تو گر خرنیت پڑانچہ رو افش شد است

شتر بان - فارسیوں نے اونٹ کے مالک کو اشتروار آرزو در سراج بر اشتروار نسبت

منی اول بیان کرده بر بان اعتراض کند و صاحب
ناصری که از متحققین معاصر عجم باشد مؤید بر بان
است و بس مؤلف گوید که اسم فاعل ترکیبی است که پنج آن را اچار سازند و معنی آن کن شوک الحجال
(ارو) (۱) شترکینه - بقول آصفیه (فابری) و عربان زنجبیل الحجم خوانند تب لایع را مفید باشد
اسم مذکر - و ده شخص جس کا کینه او کپت کپی نه خان آرزو و سر لایع فرماید که قاز معنی شکارگاه
بلکه همیشه دل میں رہے کیونکہ انش کا قاعدہ جو و چون خورد دلتان پنج شتر را مجروح سازد و بین نام
که یہ اپنی عداوت کا بدلہ لیکر ہی چھوڑتا ہو (۲) بزرگ موسوم شد صاحب سرور می گوید که از شقات
بقول آصفیه در پولک - کم قیمت نامرد - و بدلا استماع افتاده که پنج شتران است (عکیم ثانی
ہی کہتے ہیں - (۳) بیکہ دادند مرثا این قوم و بدل گا و رخن
اشتر زہرہ (مطالع) بقول صاحب آمد اشتر ناز (۴) ظہیر فانی بابی (۵) زحاسدان
سبحانہ فرنگ فرنگ بالضم فتح زای تہوڑ معنی شتر دل مدار مردی چشم کہ نیشکر نہ بر وید زینج
نامرد و تر سنده - دیگر کسی از متحققین فرس ذکر این اشتر غازی صاحبان رشیدی و جانیگری و جانی
نکرد - معلوم می شود کہ از معنی دوم اشتر دل برن و مؤید و پیش و ناصر می هم ذکر این کرد و از صاحب
لغت ہم خیال کرد و اندکیف است کہ سندی محیط فرماید کہ یونانی اشاریون و لبرنی زنجبیل
پیش نشد (ارو) و یکہ اشتر دل کے دو صحراب و زنجبیل فارسی گویند و فرماید کہ صاحب
معنی - مخزن غلط کہ وہ کہ این را بر ای مہلہ در آخر
اشتر غازی (مطالع) بقول بر بان با شین نوشته و بغلط افتاد کسی کہ این را معرب اشتر غازی

وانست۔ اشتر غازیہ شوقی است و اشتر غازیہ
اشترک بقول برہان و جامع بفتح رابع و کما
 بجی است ماد حریف شمیمہ بہ اتحاد بلکہ از جنس
 دوست و شیر این کہ بردست سیلان کند ترغ نماید
 و چین است بیومانی آمار یون۔ بالحقہ گرم و خشک
 در آخر دوم و گویند در آخر سوم و مفتوحہ و مسخن
 معده و در بول و منافع بسیار دارد (الخ) صاحب کہ خود را بصورت شتر و گوسپند و گا و و مائل آن
 مؤید صراحت کند کہ شتر غازیہ مہملہ آخر را بہندی
 جو انسہ نام است (ارو) بقول صاحب جامع
 الادویہ جو اسامی یک قسم ہے گھانس کی جس کو فارسی
 میں خا شتر کہتے ہیں مؤلف کہتا ہے کہ صاحب
 مؤید نے ترجمہ میں غالباً غلطی کی ہے یعنی اشتر غازیہ
 کا ترجمہ اشتر غازیہ پر لکھ دیا۔ صاحب ساطع نے
 صراحت مزید فرمائی ہے آپکا قول ہے کہ جو اسما
 اور جو انس و دونوں ایک ہیں جس کا ترجمہ فارسی
 میں خا شتر ہے۔ صاحب محیط نے وجہ پر لکھا ہے
 کہ یہی ہے بنجیل الحجم اور اسکی ہندی بچ ہے
 (دیکھو ادوی) اور یہی ترجمہ ہے اشتر غازیہ۔
 کاتب مطبع مؤلف گوید کہ انچہ برہان بر شترک

<p>بدون الف معنی دوم ہم نوشتہ دبر این لغت کہ بقول برہان گادجاف فارسی ہم بہ ہمین معنی آید کردہ متعلق باشد بخاورہ و ہستمال دیگر (اردو) موج۔ بقول مصفیۃ۔ اسم مونث۔ عربی۔ لہر (ناسخ) (۵) وہ اشک بار ہون کہ مری حشم ترکو مانے کہ بیان کاملش بہ تیرغ آید پس درازی گردش تارنگہ کے بدلے علی موج آب کی :</p>	<p>بقول برہان گادجاف فارسی ہم بہ ہمین معنی آید کردہ متعلق باشد بخاورہ و ہستمال دیگر (اردو) موج۔ بقول مصفیۃ۔ اسم مونث۔ عربی۔ لہر (ناسخ) (۵) وہ اشک بار ہون کہ مری حشم ترکو مانے کہ بیان کاملش بہ تیرغ آید پس درازی گردش تارنگہ کے بدلے علی موج آب کی :</p>
<p>اشترکا (اصطلاح) بقول برہان وجامع خان آرزو دست کہ این را ورامی زرافہ خیال و انہدینفع اول وثالث و کاف بالف کشید نام نکرو۔ صاحب منتخب برغقا گوید کہ زن دراز گردن جانوری کہ آنرا عربی عققا خوانند۔ خان آرزو و سیرغ را گویند۔ و در عققا ہم عشق داخل است و سراج این را بذیل اشترکا و بجذف و او او گوید حیوانی است عجیب الخلق در نواحی مضر گردش چون گردن شتر و شمش چون سم گا و ننگ او چون زنگ پلنگ و لبربی زرافہ گویند مقصودش جزین نباشد کہ این مخفف اشترکا و ب کاف فارسی است مؤلف گوید کہ اگر این را باتفاق محققین ب کاف عربی گیریم مخفف (اشترکا و) باشد بجذف و او۔ کا و بقول برہان قاطع شجاع و دلیہ خوش پرآویگا۔</p>	<p>اشترکا (اصطلاح) بقول برہان وجامع خان آرزو دست کہ این را ورامی زرافہ خیال و انہدینفع اول وثالث و کاف بالف کشید نام نکرو۔ صاحب منتخب برغقا گوید کہ زن دراز گردن جانوری کہ آنرا عربی عققا خوانند۔ خان آرزو و سیرغ را گویند۔ و در عققا ہم عشق داخل است و سراج این را بذیل اشترکا و بجذف و او او گوید حیوانی است عجیب الخلق در نواحی مضر گردش چون گردن شتر و شمش چون سم گا و ننگ او چون زنگ پلنگ و لبربی زرافہ گویند مقصودش جزین نباشد کہ این مخفف اشترکا و ب کاف فارسی است مؤلف گوید کہ اگر این را باتفاق محققین ب کاف عربی گیریم مخفف (اشترکا و) باشد بجذف و او۔ کا و بقول برہان قاطع شجاع و دلیہ خوش پرآویگا۔</p>
<p>عقد کہ صفت اشتر باشد و کنایہ از عققا۔ مخفی مباد اشتر کہ گامی خورد گردن و راز می کند مثل</p>	<p>عقد کہ صفت اشتر باشد و کنایہ از عققا۔ مخفی مباد اشتر کہ گامی خورد گردن و راز می کند مثل</p>

صاحبان خزینہ و امثال فارسی و حسن ذکر این	خان آرزو و در سراج نسبت (اشترگا و پلنگ)
کرده اند و از معنی ساکت فارسیان این مثل را بجا	(اشترگا و) تعریفی کہ کند ما ذکرش بر (اشترگا)
زنند کہ مقصودشان از بیان سی باشد کہ حیوان طلق	کرده ایم بالجمله همان یک چارپای زرافہ نام است
ہم بدون سی کامیاب نشود و رزق نیابد بشر کہ	کہ فارسیان آنرا اشتر پلنگ و اشترگا و - و اشتر
بہ نسبت دیگر چاروایان کردن بلند و دراز دارد	کاف و پلنگ گویندش دیگر بیج و جسمیہ این ہر سہ
حاصل نشود تا آنکہ گردن خود را سعی دراز نکند	اسما از تعریف مینہ ما بر لفظ اشتر پلنگ پدید است
(ارو) دکن میں کہتے ہیں "جتنگ بچہ نہ رو"	(ارو) دیکھو اشتر پلنگ -
ان دو دودھ نہیں پلاتی "اس کا مطلب یہ ہے	اشترگا و پلنگ اصطلاح - همان اشتر پلنگ
کہ باوجودیکہ بچہ کی نگرانی ہر طرح ہر اوس کے مان با	و اشترگا و است کہ گذشت - صاحبان سحر و شیطانی
کہتے رہتے ہیں لیکن اوسکو بھی اپنے رزق کے لہو	و با صری و تہمت ذکر این کردہ اند و صاحب
سعی شرط ہے -	مخطا برین لغت حوالہ زرافہ کردہ و بر زرافہ فرما
اشترگا و اصطلاح - بقول برہان زرافہ	کہ بصر ترا و گویند بفتح رای جملہ شد و یا خفت
را گویند و آن جانور سیت میان اشترگا و چنانکہ	و لطف و فتح فا و با بہ فارسی (اشترگا و پلنگ) ہند
میان اسپ و خرما است - صاحب بکر گوید کہ مراد	بہت آنکہ حیوانیت کہ گردن آن بلند مانند گردن شتر و سر
(اشترگا و پلنگ) است کہ می آید - و ماصراحت	آن نیز مانند سر شتر و کوچک تر از آن مانند سرگا و کو ہی و
این بر اشتر پلنگ ہم کردہ ایم - صاحبان جہانگیری	جلد آن مثل جلد پلنگ برنگ آہو و بر آن نقطہای سفید
و جامع و ہفت و اند و تہمت و توتیہ ہم ذکر این کردہ	و دم آن مثل دم آہو و دشاخ آن مثل شاخ گاو

به مستقیم روی آن و دست آن دراز تر از پای آن
 و دندان آن کوچک و چون بر تار می آید تقدیم
 پانچ چپ و دست راست نماید بخلاف سارچها
 پایان که آنها تقدیم راست بر چپ کنند و آن
 نواح مصر و بزمین نوبه و حبش کثیر الوجود است
 و از جمع شدن زگا و وحشی با شتر ماده متولد می گردد
 و لهذا شاخ گاو و سر شتر یافته می شود گویند که از
 سه حیوان یعنی ناقه وحشی و بقر وحشی و کفتار زید
 می شود و این طور که و کفتار بناقه جفتی می کنند
 بچه میان ناقه و کفتار حاصل می شود پس اگر بچه
 زید باشد و با بقر وحشی جفتی کند زرافه پیدا می شود
 و بعضی گویند که حیوانات مختلفه بصورت و فصل تابستان
 بطرف جنوب بجا استوار بر می آید جمع می شوند
 و بعضی با بعضی دیگر جفتی می کنند و از آن حیوانات
 مختلف الاشکال متولد می شوند از آن جمله زرافه
 و سم و غشا و غیره است بالجملة مزاج زرافه بسیار
 گرم است و خشک در اول و گوشت آن غلیظ تر
 اولی آنست که گوشت آن نخورند - خان آرزو
 و سران بضمین اشتر مرغ فرماید که وجه تسمیه اشتر مرغ
 پلنگ نمحض شابهت است (اردو) و کهنه شتر
 اشتر گر به اصطلاح - بقول ناصری و اندک ناته
 از چیزهای نامتوسط و نامناسب است چنانکه شتر
 با گر به بنا سبقتی ندارد - صاحب بحر ذکر شتر گر به کند
 و فرماید که هر چیز مخالف و نامتناس و مکروه حیل و چو چمه
 که در غایت بلندی و پستی و کوچکی و بزرگی باشد و کتا
 از قول و فعل بهم آمیخته از ملائم و ناملائم - بهار شتر
 گر به گوید که کاری که نه داشته باشد تقدیم استعمال
 این کرده اند که سندش بجای خودش می آید (اردو)
 ماهوار یان - بے طمکیان - بے دهنکے کام -
 بطرف جنوب بجا استوار بر می آید جمع می شوند
 و بعضی با بعضی دیگر جفتی می کنند و از آن حیوانات
 مختلف الاشکال متولد می شوند از آن جمله زرافه
 و سم و غشا و غیره است بالجملة مزاج زرافه بسیار
 گرم است و خشک در اول و گوشت آن غلیظ تر
 اولی آنست که گوشت آن نخورند - خان آرزو
 و سران بضمین اشتر مرغ فرماید که وجه تسمیه اشتر مرغ
 پلنگ نمحض شابهت است (اردو) و کهنه شتر
 اشتر گر به اصطلاح - بقول ناصری و اندک ناته
 از چیزهای نامتوسط و نامناسب است چنانکه شتر
 با گر به بنا سبقتی ندارد - صاحب بحر ذکر شتر گر به کند
 و فرماید که هر چیز مخالف و نامتناس و مکروه حیل و چو چمه
 که در غایت بلندی و پستی و کوچکی و بزرگی باشد و کتا
 از قول و فعل بهم آمیخته از ملائم و ناملائم - بهار شتر
 گر به گوید که کاری که نه داشته باشد تقدیم استعمال
 این کرده اند که سندش بجای خودش می آید (اردو)
 ماهوار یان - بے طمکیان - بے دهنکے کام -

سوالہ تفسیر فرماید کہ این را بتازی سلیخه گویند۔ صاحب
 منتخب بر سلیخه نوشته کہ در عربی دارومیت اور این
 کھیل کھیلی گویند و صاحب محیط ہر زبان مؤید و بر سلیخه
 نوشته کہ بیونانی سلیوس و ہندی شج و عبری شج
 الجمل و بفارسی اشتر گیا و ہندی قدیم و لود و لود و
 عوام کہیلی و کھیل و آن پوست درخت کو چک
 است برگ آن مثل درخت سوسن و پوست رقیق
 آنرا کھیل نام است۔ بقول شج گرم و خشک و گویند
 در آخر و قوم و در آن تخمین و تحمیل و تخفیف و شج
 و قہض اندک و منافع بسیار دارد (الخ) مؤلف گوید کہ در اہل ہندی شتر مرغ را اشتراک و پلنگ نیز
 گوید کہ اصل این اشتراک یہاں ہوں و آخر گفتہ مؤلف عرض کند کہ تسامح اوست صاحب
 کہ حذف شدہ اشتراک باند و بدون الف اول
 شتر گیا ہم بالجلہ این مرادف اشتراک نیست۔ ورا
 آنست و بدین وجہ کہ ہجو شتر خارا بن علف ہم مطبوخ
 شتر است فارسیان اشتراک و عربان سیحان الجمل
 نام کردند قلب اضافت۔ گیاہ اشتراک شد (ار دو)
 صاحب جامع الادویہ نے اس کا مشہور نام کہیلی
 کہتا ہے اور فارسی ترجمہ کہیلی و کھیل۔ ایک دخت
 منتخب بر سلیخه نوشته کہ در عربی دارومیت اور این
 کھیل کھیلی گویند و صاحب محیط ہر زبان مؤید و بر سلیخه
 نوشته کہ بیونانی سلیوس و ہندی شج و عبری شج
 الجمل و بفارسی اشتراک و ہندی قدیم و لود و لود و
 عوام کہیلی و کھیل و آن پوست درخت کو چک
 است برگ آن مثل درخت سوسن و پوست رقیق
 آنرا کھیل نام است۔ بقول شج گرم و خشک و گویند
 در آخر و قوم و در آن تخمین و تحمیل و تخفیف و شج
 و قہض اندک و منافع بسیار دارد (الخ) مؤلف گوید کہ در اہل ہندی شتر مرغ را اشتراک و پلنگ نیز
 گوید کہ اصل این اشتراک یہاں ہوں و آخر گفتہ مؤلف عرض کند کہ تسامح اوست صاحب
 کہ حذف شدہ اشتراک باند و بدون الف اول
 شتر گیا ہم بالجلہ این مرادف اشتراک نیست۔ ورا
 آنست و بدین وجہ کہ ہجو شتر خارا بن علف ہم مطبوخ
 شتر است فارسیان اشتراک و عربان سیحان الجمل
 نام کردند قلب اضافت۔ گیاہ اشتراک شد (ار دو)
 صاحب جامع الادویہ نے اس کا مشہور نام کہیلی
 کہتا ہے اور فارسی ترجمہ کہیلی و کھیل۔ ایک دخت

گرم و خشک تا آخر ستم و تا چہارم نیز گفتہ اند و گوشت
 ان مثل ریاہ و قاطع بغم و رافع فالج و لقوہ و سنا
 بسیار داند (الح) (اردو) شتر مرغ - دیکھو اراج
 کے تیسرے معنی -
 شتر مور | اصطلاح - بقول برہان و بحر و رشید
 (اردو) فارسیوں نے اس بڑی چوٹی کو
 و سراج و ہفت جانوریت مانند مولیکین برابر
 شتر مور کہا ہے جو قد میں کبری کے برابر ہوتی ہو
 اور اونٹ کو ہلاک کرتی ہے اور کہا تی ہے -

اشتعال | انت عربت بکسر اول و بقول صاحب منتخب افروختہ شدن آتش و آشکار شدن
 سپیدی و رموی مولف گوید کہ فارسیان بمعنی حاصل بالمصدر اول اشتعال کنند و بمصادر و مرکب
 ساختہ بمعنی مصدر گیرند کہ در ثقات می آید ما اشتعال این را بدون اضافت آتش و نازہ
 و مرادف آن در کلام تقدیم ندیدہ ایم بعض معاصرین اشتعال طبع بمعنی برا فروختگی طبع و زیادت
 خشم ہم اشتعال کنند کہ بجایش مذکور شود (اردو) اشتعال - بقول امیر (عربی) مذکر بہر کننا - شعلہ
 اٹھنا - (فقرہ امیر) دو اسے تپ زائل تو نہیں ہوئی مگر اس اشتعال میں ضرور کمی ہو گئی "

(الف) اشتعال پذیر فتن | اشتعال - حجاب
 نہ مصدر -----
 (ب) اشتعال پذیر فتن مارہ | پید است
 (نشر) دیگر بارہ مارہ تھو و حسد کہ در کانون و دون
 مرند چنان شاہ بود اشتعال پذیر فتنہ یا نیال مارہ
 کردہ ایم (اردو) آگ بھڑکنا - آگ کو اشتعال ہونا

<p>او اشتعال طبع ماشد (ارو) اشتعال طبع بقول امیر- طبیعت میں برہمی اور جوش پیدا ہونا جیسے "کچھ کہئے تو سہی آخر آپ کے اشتعال طبع کا باعث کیا ہے"</p>	<p>امیر نے لفظ اشتعال کے ذیل میں کلام ناصر سے سند می ہے (س) سنی جو آہ تو غصہ بڑا سنگر کا ہوا جو پاگئی آگ اور اشتعال ہوا (الف) اشتعال و اشتتن اشتعال - صاحب</p>
<p>(الف) اشتعال کردن اشتعال صاحب آصفی ذکر این کردہ و از نصیر مہدانی سند آورده (نشر) تا هنگام عصر رنگہ قتال ہمین روش گرم و آتش جدال بدین گونه اشتعال داشت "موت گوید کہ زین سند -----</p>	<p>آصفی ذکر این کردہ و از نصیر مہدانی سند آورده (نشر) تا هنگام عصر رنگہ قتال ہمین روش گرم و آتش جدال بدین گونه اشتعال داشت "موت گوید کہ زین سند -----</p>
<p>سند اشتعال ----- (ب) اشتعال کردن آتش بمعنی مشتعل شدن آن پیدا می شود چنانکہ ذکرش بر لفظ اشتعال کردہ ایم (ارو) آگ مشتعل ہونا بجز نام تک مشتعل رہی</p>	<p>(ب) اشتعال و اشتتن آتش پیدہست بمعنی تند و متعل بودن آتش چنانکہ ذکرش بر لفظ اشتعال کردہ ایم (ارو) آگ کا شعلہ زن رہنا مشتعل رہنا - جیسے "فلان محلہ میں آگ لگی اور نام تک مشتعل رہی"</p>
<p>اشتعال نمودن اشتعال - صاحب آصفی ذکر این کردہ و از کاشفی ہروی سند آورده کہ مرادف اشتعال کردن است (نشر) بدین سبب ہر کہ پیش او صفت حاتم کردی آتش</p>	<p>اشتعال طبع اصطلاح - مرکب فہانی بمعنی برافروختگی طبیعت و غلبہ خشم باشد معاشر عجم اشتعال این می کنند و فی الحقیقت اصل این اشتعال آتش طبع باشد چنانکہ "از زبان بزرگ</p>

اغفیش اشتغال نموده باید ای وی مشغول گشتی (ار و و) دیکهو اشتغال کردن -	
<p>اشتغال اکبر اول و سئوم و فتح عین مجبه لغت عرب است - بقول صاحب منتخب به کاری در شدن - فارسیان بمعنی شغل اشتغال کنند و با مصداق فرس هم که در لغات می آید (ار و و) مقصود کسی کام کا بهور بنا -</p>	
اعظم رسیده باین شغل خطیر اشتغال داشت	(الف) اشتغال داشتن - اشتغال -
صاحب صفی (نصیر سمانی ب) همان روزه تهیه اسباب	(ب) اشتغال نمودن
اشغال نموده (عالی شیرازی ج) از افراط و تفریط	(ج) اشتغال ورزیدن ذکر این سهر
و چراغ و شعل در تماشای اشتغال لواط بکلا ب اشتغال ورزیدن (ار و و) مصروف هونا	<p>کرده که قریب یک گیس است بمعنی شغل کاری</p> <p>داشتن (حزین مصنفانی الف) تا و زریان</p> <p>سلطان سلیمان اصفوی بر حسب اشتغال بوزارت متوجه هونا مشغول هونا -</p>
<p>اشتقاق اکبر اول و سئوم لغت عرب است بقول منتخب گرفتن کلمه از کلمه و نیمه گرفتن و تیرم و جز آن شگافتن و سخن را برچپ و راست بودن در خصوصت بیا قصد و به چپ و راست رفتن و زان مال - صاحب انند فراید که در بلاغت آوردن لفظی چند است که مشتق منه آن واحد باشد لیکن مقارنت معنی شرط است چنانکه (حج قلی سیلی ۵) تا احمی ذات تو را قیام عبادت به قسمی است که تمام ازل قیمت ماکرد به (وله ۵) تخم آیشان عقاب عقوبت به و لم پاسبان متلع متاع به فراید که بیشتر در کلمات تازی این صنعت یافته میشود و نادراً از الفاظ پارسیه هم توان یافت چنانکه عبد الزراق نیاض گوید (۵) بچشم و ناز او یک ذره روی دل نگردم و نگر دم گردم</p>	

وقتی کہ گردانی زمین رو را پس (عقاب حقوت و متاع متاع عب و مکر و مکر و اوگر دانی)
 بدیہ اشتقاق است۔ صاحب مجمع الصنائع این را ذکر کرده گوید کہ در اصطلاح بلغا خانت
 کہ در نظم خواہ در شعر کلماتی جمع کردہ شود کہ مرادف انہا در گفتار تقارب و متجانس یکدیگر باشند و بہتر
 آنست کہ از یک کلمہ مشتق باشند اکثری از فصحا این را برابر برہ صنعت شمرده اند و از جملہ تجنیس
 حساب نموده اند مولف گوید کہ در فارسی زبان ہم این بدیہ بہ ہمین اسم عربی متصل است
 و اسمی دیگر از لغت فرس یافتہ نشد (اردو) اشتقاق۔ بدائع بلاغت سے ایک بدیہ کا نام ہم
 یعنی نظم یا شعر میں ایسے کلمے جمع کرنا جو ان کا مرادف لفظاً ایک دوسرے کا متجانس ہو اور بہتر
 کہ وہ ایک کلمہ سے مشتق ہوں جیسے (امانت ۵) سچ اگرچہ چوتویہ ساعدہ و کمی جانین ہیں
 کشور حسن میں شانون کی بڑی شانین ہیں ۛ

اشتک | بقول برہان و جہانگیری و جامع و سراج و انند کبیر اول بر وزن تشک جامد را
 گویند کہ طفلان و کوکان نو زائیدہ را و رآن پچند و صاحب شس گوید بضم اول رفع نامی قوعلی و بفتح
 اول ہم آمدہ و بہ تازی قفاط خوانند۔ صاحبین ہیج متحقق نشد و گوئیم کہ اسم جامد زبان فرس
 باشد و وضع لفظ مشابہ لغات ترک است و لیکن محققین ترکی زبان ازین ساکت اند (اردو)
 وہ کپڑا میں مین نو مولود کو لپیٹ دیتے ہیں تاکہ وہ سردی سے بچے اور اس کے اعضا سیدھے
 رہیں بلا دھارے میں اس کا رواج ہے۔

اشتلا بوس | اصطلاح۔ بقول برہان و مہنت و انند کبیر اول و ثالث و لام بالف کشیدہ
 و بای ایجد بہ و اور سیدہ و بہ سین بی نقطہ زدہ بیونانی درختیت سطر و خارناک۔ پوست آن

مانند قرقه - سرخ - و ضمیمه - و سواس سودائی را نافع و ضما دان با سرکه در و دندان را تخفیف
 دهد و بعبارت دیگر آنرا در شیشهان گویند و بجای بای ایجید بای خطی هم نظر آمده - صاحب محیط
 اشکابوس گوید که همان دار شیشهان است و بردار شیشهان فرماید که اسم فارسی است و بعباری
 قندول و به بربری آردوی و برومی اشها بوس و اشکابوس و به یونانی صفتلاوس و اندرو
 و بشامی عیدان و در بلاد افریقہ عود البرق و بهندی کاشی پهل نامند و آن پوستی است سرخ
 مانند سلیخه مائل بصرخی و گویند که آن درختیت هندی که از آهندی پهاگر گویند - مائل بگری
 و خشک و در دوم و گویند گرم در اول و خشک در آخر و دوم مرکب القوی و در آن حرارت و
 قیض است در تطیف و تفتیح قوی تر و نافع بسیار (الحکم) ذکر این بر آن دوری هم گذشت و ازین که
 در اینجا صراحت کامل نبود تلانی مافات کرده ایم (اردو) کاسه میل - و کپهو از دوری -

<p>اشکلم بقول برهان و هفت بضم اول و ثالث و لام و سکون ثانی و میم بمعنی تندی و غلبه زور و تعدی کردن بر کسی و به زور چیرگی گرفتن بقول شمس فریقین هم و بقول خان آرزو و سرخ تندی و غلبه زور و تعدی و فرماید که شکلم بحد الف حقیف آن صاحب جهانگیری گوید که معنی تندی و غلبه کردن است چنانکه امیر خسرو فرماید (ه) اندیشه متلع صبر گم کرد و غم بردل دید</p>	<p>اشکلم کرده و خواجہ مدین ثنائی راست (ه) و بس هول شب اشکلم کرده بود و پاره و دیده را خوا گم کرده بود و صاحب سروری با اتفاق معنی با سراج از امیر خسرو سنده آورده (ه) چه پویی بدینال اشگر گن به مباحث اشکلم غمی با سرکش صاحبان جامع دیها روانند و نامری و رشیدی هم ذکر این کرده اند - صاحب غیاث گوید که این لغت ترکی است بمعنی تم مؤلف عرض کند</p>
---	--

که نه چنین باشد بلکه صاحب لغات ترکی (اوشولوم)	اشتم آوردن استعمال - صاحب آصفی
را بمعنی ظلم و ستم نوشته - فارسیان و ادا اول و دوم	ذکر این کرده و از ظهوری سند آورده که بمعنی غلبه
علامت صفت را که در رسم خط ترکی نوشته می شود حد	کردن و غالب شدن است (ه) نیار و گو
کردند و بر صفت قناعت کردند و تازی عربی را انداختند	موج غم اشتم: قدرخت عقل را بگرداب خم: به
معجمه آوردند همچو (پاداش) و (پاداشت) پس	(ارو) غلبه کرنا - غالب هونا -
(اوشولوم) اشتم شد - صاحب قوانین و نگیری	اشتم و اشتق استعمال - صاحب آصفی
ذکر تازی را اند کرده است بالجمله اشتم بخيال مانقرت	ذکر این کرده و از خزین صفهانی سند آورده که
است آنکه این را بمعنی مصدري بیان کرده اند	بتکای ستم بودن است (نشر) حاکم و پنا
تساج و کم اتفاقی آنهاست و عجب انیت که صفا	در بایحتاج یومیه عفت اشتم داشتند (ارو)
جها نگیری معنی این تندی و غلبه کردن نوشت	گرفتار ستم هونا - سختی هونا -
و از سندش استعمال (اشتم کردن) بمعنی مصدري	اشتم کردن استعمال - صاحب آصفی که
پیدا است و چرا نباشد که لفظ کردن با است	این کرده که بمعنی غالب آمدن و غلبه کردن است
و در مجرای اشتم معنی کردن را داخل کردن نشاید	(ظهوری ه) سخن چیت سر جوش این هفت
آنچه صاحب شمس معنی فریقین هم نوشته است معنی	خم: که زو هوشیاران کنند اشتم: (خرو ه)
سند و قابل غور است (ارو) جبر - بقول	اندیشه تلوع صبر کم کرد: غم بردل و دیده اشتم
اصفیه (عربی) اسم مذکر - زیادتی - سختی - سینه	کردن (ناظم هر وی ه) آهی از خودم بتان
زوری - ظلم - ستم - جور - جفا - غلبه - و بگویند	و کم کن: بنور پاک بر من اشتم کن (ارو) غا

آنا - غلبه کرنا - کشیدن و بتلاهی سختی شدنت (ه) ازان با دودر
 استعمال - صاحب آصفی ذکر ساغرم کن زخم پاکه فلزم ز شکش کشد شکلم (اردو)
 این کرده و از نظوری سند آورده که به معنی ستم ستمنا - بتلاسه ستم هونا -

(الف) اشتوا | بقول برهان بفتح اول بر وزن بدر (ا) بمعنی انگشت و زغال باشد و (۲)
 جای را گویند که زغال در آن ریزند و فرماید که ظاهراً که درین معنی باشبویه بای بتصحیف خوانی
 شده باشد و بضم اول (۳) بمعنی سبزه آمده و (۴) بمعنی انگشت که عربان اصبع خوانند و
 مرادف این است -----

(ب) اشتوا | بفتح اول بر وزن که خدا - خان آرزو و سرسراج ذکر الف کرده معنی (ا) را
 بجوالة اداات الفضلا معنی (۲) را بجوالة ابراهی نوشته معنی سوم هم آورده و بجوالة قوسی فرماید
 که تحقیق آنست که اشبویای موحده تصحیف است و صحیح به تازی قرشت بمعنی اول باشد و معنی (۳)
 مجاز آن - ماعرض کنیم که بیان ماخذش بجای خودش گذشت و نسبت معنی سوم گوید که محققین
 این را پسند کلام منصور شیرازی گفته اند (ه) اگر فلزم لطف تو قطره بچکد به درون کوره
 و وزخ لهب شود و ثبوت و حقیقت آنست که درین شعر هم اشتوا بمعنی اول است - صاحب رشید
 الف را بضم اول و سوم و یا بفتح اول بمعنی دوم آورده و بضم اول و سوم بمعنی اول و سوم -
 صاحب جهانگیری نسبت (الف و ب) فرماید که با اول مفتوح بمعنی دوم و با اول مفصوم بمعنی اول
 و سوم - صاحب جامع گوید که (الف) بر وزن بدگو و (ب) بر وزن بدعا - بمعنی اول و دوم
 و بضم اول بمعنی سوم و چهارم صاحب سروری بر (الف) ذکر (ب) هم کرده بر معنی اول و سوم

و پنجم قلغ - صاحب ناصر می بر الف (ت) مانع و فرماید کہ (۵) بمعنی انگشتوار باشد و صاحب سروری
 رشیدی ہم با دوست - صاحب شمس بذکر ہر دو بر معنی اول و سوم و پنجم قناعت کند - صاحب مؤید
 بر الف ذکر معنی چہارم ہم فرماید مؤلف عرض کند کہ انگشتوبہ کاف فارسی کسور اصل است
 بزبادت و اول نسبت بر لفظ انگشت بمعنی شوب بہ انگشت کنایہ از زغال دان و معنی اول مجازانہ
 و نسبت معنی سوم مار یا خان آرزو و اتفاق است کہ بوسیہ سندی کہ معنی سوم پیدا کردہ اند در ان
 اشتو بمعنی دوم است پس معنی سوم نتیجہ تسلیح اہل تحقیق باشد بلجہ الف مخفف انگشتو باشد و
 (ب) ہم بزبادت الف زائد و آخرش و نسبت معنی چہارم عرض می شود کہ باید کہ انگشت را
 انگشت بہ ضم کاف فارسی گیریم و واد و در آخر الف (و) و واد و الف در آخر و (ب) زائد قرار دہیم
 کہ میجو الف - واد ہم در ابتدا و وسط و آخر کلمہ زائد آید چون لکین و و لکین و افنادن و و افنادن و
 تعم و تعمو - حیث است کہ اہل تحقیق برای معانی (الف و ب) سندی پیش نکردند و حالہر دو در
 زبان معاصرین عجم متروک است - بلجہ بلحاظ ماخذ بیان کردہ ما باید کہ الف و ب را بمعنی اول
 و دوم بالکسر خوانیم و بمعنی چہارم بالضم - فافہم (ار و و) (الف و ب) (ا) کوٹلا - مذکر - بقبل
 اصفیہ انگشت - زغال - جلی ہوئی لکڑی کا بجھا یا ہوٹلڑا یا کان سنے کالہا بوسایہ اور وزنی
 مادہ جو کوٹیلے کی طرح جلتا ہے (۲) کوٹے رکھنے کا ظرف - کوٹیلادان مذکر (۳) اس کے ترجمہ کی
 ضرورت نہیں خیال کی گئی اسلئے کہ غلط ہے (۴) انگلی - مونث (۵) انگستانہ - بقول امیر
 مذکر - شام کی مثل لوہے یا پیش کا غول جسے کپڑا سینے کے وقت پہنکلیا کے پاس کی انگلی میں
 پہن لیتے ہیں تاکہ سوئی نہ جھپے -

اشتود | بقول برهان و ناصری و هفت و جامع و اند بیضی اول و ثالث و رابع و سکون ثانی و دال
 ابجد نام روز دوم است از خمه سترقه قدیم و بودن آفتاب در برج عقرب و درین روز همان
 یعنی آتش پرستان جشن کنند و معنی اول الذکر بجای فوقانی نون هم آمده ماصراحت خمه سترقه بر تفتند
 کرده ایم - صاحب بوری و پهلوی گوید که (اشتود) به تائی فوقانی سوم و دال در آخر روزی
 از ایام سترقه که روز جشن مغناست - بنیال ما اسم جا میزند و پاژند باشد مگر کب ازشت که معنی
 حضرت آمده تعظیماً برای ممدوح و مخاطب استعمال کنند و او نسبت و دال را از آخر و الف صلی
 در اول آورده است و کرده باشد که معنی منسوب بحضرت است یعنی روزی متبرک که نسبت دارد
 به بارگاه ایزدی - جا دارد که به تصحیف تائی فوقانی را نون کرده است و هم گفته باشد که می آید و
 باشد که استود مبتدل شتون و منفق شتونه که اسم مفعول است از (شتونن) که معنی نوشتن می آید
 یعنی نوشته شده و منقول باشد - الف و صلی در اولش آورده و نون آخر را بدال بدل کرده است و
 کردند که تبدیل نون به دال می شود چنانکه نمونه و نموده - و گزیده و گزیده بالجله (اشنود) معنی منقول
 اشاره از روزی باشد که ذکرش در زند و دساتیر نوشته (اردو) خمه سترقه سے ایک دن کا
 نام ژند و پاژندین استود یا شتود ہے جو مبارک مانا جاتا ہے -

اشته | بقول صاحب شمس نوعی از سماروغ صراحت کند که لغت فارسی است و دیگر کسی
 از محققین فرس ذکر این نکرد و صاحب محیط هم ازین ساکت - بنیال ما این همان آشنه
 به نون سوم است که می آید تاسع صاحب شمس باشد که نون را تائی فوقانی نوشت
 (اردو) و یکجو آشنه

اشتها | لغت عرب است بکسر اول و سونم بقول منتخب بمعنی آرزو کردن - چهار گوید که فارسیان بمعنی آرزوی طعام استعمال کنند و صاف و سوخته از صفات اوست بما لفظ - داشتن و سوختن مستقل مؤلف گوید که در استعمال فرس بمعنی جوع است و خصوصیت استعمال باد و مصادره بالا نیست چنانکه از محققان می کشاید (ارو) **اشتها** - بقول امیر - عربی - مونث - خواهش - بھوک (مصنعی) که با گئی مردی هزارون ہی مگر اشتها لیکن نہ اس کی کم ہوئی نہ

اشتها آوردن | استعمال - صاحب آصفی خواهش داشتن (ع) زبانم سیر بود از گفتگو ذکر این کرده بمعنی پیدا کردن جوع است (طالب) یک نیم در بوسه خوردن اشتها داشتند حریص کرد مرا تیغ او بخوردن زخم پزیده بود (ارو) بھوکا ہونا -

آب اشتها آور دیتہ (ارو) بھوک پیدا کرنا - **اشتہار** | بکسر اول و سونم لغت عربیت بقول صاحب منتخب شہرت دادن و شہرت یافتن

اشتہا خواستن | استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده و از سجائی استر آبادی سند آورده لازم و متعدی ہر دو آورده - فارسیان استعمال میکنند کہ بمعنی خواهش اشتہا داشتن است و دیگر پتہج -

(ع) کس بی حاجت نمی تواند بودن پزودیش **غذا شہ اشتہامی خواہ پز** (ارو) بھوک کا طلب شہرت - بقول آصفیہ (عربی) اسم مونث -

اشتہا داشتن | استعمال - صاحب آصفی اشاعت - دہوم دھام - ناموری -

ذکر این کرده و از طالب آملی سند آورده کہ بمعنی **اشتہار و داشتن** | استعمال - صاحب آصفی و داشتن جوع است و معنی مرادی این رغبت و ذکر این کرده و از منشی آصفہانی سند آورده کہ

شہیر و مشہور و نامور بودن است (نثر) پیرش (مثل) صاحبان خزمینہ و امثال فارسی ذکر این
بقدریش اشتہار داشت (ارو) مشہور ہونا کر دواند و از سنی و محل استعمال ساکت مؤلف
نامور ہونا گوید کہ فارسیان این مثل را استہزار برای کسی

اشتہار یافتن | استعمال - صاحب آصفی زندہ کہ بیارشتاق و حریص خوردن باشد
ذکر این کردہ و از منشی صفہائی سداوردہ کہ معنی (ارو) دکن میں جب کسی شخص کو کھانے میں
شہرت گرفتن و ناموری حاصل کردن است حریص اور بہت سیر خوراک دیکھتے ہیں تو ہنستا
(نثر) بدین جہت آن طبقہ علی اثنان بقدریاش کہتے ہیں کہ "یہ تو جوع البقر ہے"

اشتہار یافت (ارو) شہرت پانا - ناموری اشتہائی مردان زیر دندان (مثل)
حاصل کرنا - مشہور ہونا صاحبان خزمینہ و امثال فارسی ذکر این کردہ

اشتہا سوختن | استعمال - صاحب آصفی و از منشی و محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ
ذکر این کردہ و از صاحب سداوردہ کہ معنی زل

شدن مابقی نامدن اشتہاست (ع) اشتہا
چون سوخت دارد لذت مرغ کباب بخوان

مار مرغ بریان گر نباشد گو مباحش (ارو) (ارو) "بے صبر بھوکوں مرے اور صابر کو
بھوک مرنا - بقول آصفیہ اشتہا زائل ہونا - بھوک
بند ہونا ہی کہتے ہیں -

اشتہا نیست جان من مرض است
مرتے ہیں - برخلاف اون کے صابرون کی

بھوک خود مر جاتی سہاروہ کی پرواہ نہیں کرتے جان جائے زبان نہ پہلے

اشتیم | بقول برہان و ہفت و ناصری و انند و جامع نفتح اول بر وزن تسلیم چرک و یکی را گویند
کہ در جرأت باشد مؤلف گوید کہ این همان اشتیم است کہ بہ سین مہملہ گذشت و ہمین معنی بر
معنی خجش مذکور۔ جزین نیست کہ این مہملہ آنست فارسیان سین مہملہ را بشین معجمہ بدل کنند
ہمچون کتی و کشتی (اردو) و یکھو اشتیم کے پانچوین معنی۔

اشتینہ | بقول صاحب شش باشین منقوطہ موقوف و تائی فوقانی مکسوریای معروف بمعنی
آستینہ است کہ گذشت۔ صراحت کند کہ لغت فارسی است دیگر کسی از متحققین ذکر این نکرد
حیف است کہ سندی پیش نشد مؤلف گوید کہ ہمین لغت بہ سین مہملہ و بالف مدودہ ہم کایش
گذشت مدودہ و مقصورہ چیز نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است و اصل این آستینہ بہین
مہملہ باشد و ذکر ماخذش ہم مہملہ را بچا کردہ ایم و این متبدل آنست کہ فارسیان سین مہملہ را بشین
معجمہ بدل کنند ہمچون کتی و کشتی (اردو) و یکھو اشتینہ۔

اشخار | بقول برہان و جامع نفتح اول و خای نقطہ و ارب بالف کشیدہ (۱) قلیار گویند کہ زاج
سیاہ است و زنگ زان بکار بر بند و (۲) نوشا و را نیز گویند و آن نمک مانند است کہ ہتلا
سفید گر بکار بر بند صاحب رشیدی و ناصری بر معنی اول قانع۔ خان آرزو و در صراح صراحت
نزدیک کند کہ ساجی کہ قلیانیز گویند زاج سیاہ است کہ از شورہ گیاهی سوخته و خاکستر شدہ سازند
و گیاه مذکور را اشنان نام است و چندکاہ خاکستر نہ گویند اور زمین گذارند تا آشخار شود و برای
بخشستن بکار آید و گاہی بعد از خماندن بدان سیاہ کنند و نوشا و نیز۔ صاحب مؤلفہ بدیل لغات

فرس نسبت معنی اول فرماید کہ آنچه کا ذران و زرگزین بکار بر بندندش - ساجی و کھا زمانند و
 شمار بدون الف اول ہم آمدہ کذا فی القنیہ - صاحب محیط بر اشخاص گوید کہ لغت خراسان است
 و در کابل اشعار و در صفہاں کہلا و در گیلان و شیراز قلیا و بصری قلی و قلی الصباغین و
 بیونانی طیفو میور و ہندی سنجی و ساجی و سوڈا - و آن چیز است از اشان سوختہ خشک
 و در چہارم باقوت سمیت و حاد و جالی و محرق و اکال و قوی تر از نمک برات و محقق بسیار اخ
 و آنچه بنوشاد و گوید مذکورش برارینا کردہ ایم - بالحدہ تحقیق آنست کہ قلیا و نوشاد و دو قسم جدا
 نمک است و در فارسی زبان اشخاص معنی اول باشد - محققین طب - نوشاد و را اشخاص رنگتہ اند
 صاحب کفر فرماید کہ آتش و ترکی زبان صنعت نشادری را گویند نیال ما برای معنی اول اشخاص
 اصل است کہ بمعنی خراش و خلیدن آمدہ کذا فی البرہان - فارسیان زیادت را ہی ہملہ نسبت
 و در آخرش شمار کردہ باشد - همچون انگشت و انگشت و نمکی را نام نہادہ باشد کہ اکال است و الف
 و در اول اشخاص وصلی است و نسبت معنی دوم عرض میشود کہ این موضوع باشد از لغت ترکی آتش
 کہ صنعت نشادری را گویند زیادت الف را مذہد قاف و رای نسبت و در آخر و نمک نوشاد و را نام
 کردند مذہد اقصین ماخذ قاف را بنجای معجمہ بدل کردہ نوشاد و را ہم اشخاص رنگتہ باشند مذہد و مقتضوہ
 چیزی نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است - صاحب سرور سی برای ہر دو معنی سند آورده (فخر
 زکوب ۱۵) آب او دل خراش چون زنگار و خاک او جان گزای چون اشخاص (امیر خسرو
 ۱۶) خدای جوی کز رنگ باش چون مردان پاکہ زن لبرخ و سپید خا و اشخاص است ۱۷
 (ابو ۱۱) ساجی - بقول آصفیہ ایک قسم کے کہا رکنا نام جو ایک اسی نام کے پودے کی را کہہ سو

بنایا جاتا ہے جس کو فارسی میں شخا کہتے ہیں اور عربی میں قلی۔ اسی کا نام آج بھنگ ہے
(۲) دیکھو ارینا۔

استخیص | بقول برہان کبیر اول و ثالث بہ تخانی رسیدہ و بصا دبی نقطہ زود بعضی گویند کہ
این لغت یونانی است بمعنی ورت کرمانہ و آن نوعی از ماذریون باشد خوردن آن با شتر
گز زندگی جانوران را نافع و بعضی شوکت الملک خوانند۔ صاحب انداین را لغت عرب گوید
مولف گوید کہ این همان است کہ ما ذکرش بر آدادم کردہ ایم و تحقیق صاحب محیط ہم در اینجا
(اردو) دیکھو ادا۔

اشترایش | بقول برہان و جامع و مفت خشک شود آرد و کند و کفش گران و صحنان
و اندک کبیر اول و راسی بی نقطہ بالف کشیدہ چنانند مولف گوید کہ این همان است کہ
و شین نقطہ دارد و سریش را گویند و آن نیا صراحت کامل و بیان ماخذ این بر سر شیم
کہ در سبزی و نمازگی بنزد و بااست بخورند و چو کردہ ایم (اردو) دیکھو اسر شیم۔

اشراف | بقول بہار بالفتح جمع شریف چون اجاب جمع جمیب و این مقابل اطلاق
است و فارسیان بمعنی نیک بخت و جوان مرد استعمال کنند (حسن تاثیر ۵) ننیدار و شکر
اشراف پندار و لب لعلش بہ تاثیر ار کند بوسی عطا اشراف خواهد شد و فواید کہ بنا بر نسخہ نمائند
فاعل فعل پندار و تاثیر است کہ در مصرع ثانی واقع شدہ و لب لعل مفعول اول و شکر فاعل
مفعول ثانی و اشراف پندار و مفعول ثالث درین صورت معنی بیت چنین باشد کہ تاثیر
لب لعل محبوب را گمان آن می کند کہ جوان مرد است و شکر ننیدار ولیکن اگر بوسی با عطا

اینچه مضمون است متیقن خواهد شد یعنی به یقین خواهد دانست که جوان مرد است و میتواند که
 اسراف با کسر و سین جمله بمعنی خرچ کردن بجا بجا بی ضرورت بود و قوله نمیدارد و تحریف صحیح
 نمیداند بنون بجای ر می جمله پس معنی بیت آن باشد که لب لعل محبوب که صاحب شکر است
 می پندارد که اعطای شکر مستحق اسراف نیست برخلاف تأثیر که استحقاق آن ندارد اگر با و ازین
 شکر عطا کرده شود البته اسراف خواهد بود و لهذا جرئت در عطای آن نمی کند و شکر را از وی
 دریغ میدارد و معین خطبه که در بنای ترکیب این بیت واقع شده بر سخن فهم مخفی نیست تا
 معنی آن چه رسد مؤلف گوید که هندیان بزبان اردو اشرف را بمعنی واحه یعنی شریف استعمال
 می کنند و در کلام قدما می فرس ندیدیم و در روزمره محاصره عجم استعمال این به معنی شریف یا
 نیک نخت یا جوان مرد نشنیدیم و متفقین فرس هم ازین استعمال ساکت اند برخلاف این فارسیان
 اشرف را بمعنی حقیقتش استعمال کرده اند چنانکه انوری گوید (س) زنی لاف خدمت اشرف
 نه کشی بامنت اصحاب (دله س) افلاک را زانما اقبال تو ندیم (س) اشرف را ستانه والا
 تو آب و تبار که در استعمال فرس معنی نوپیدا کرده است سدا و همان کلام محسن تا شیر است
 که بالاند کور شد - اگر قبولش در هر دو مصرع لفظ اشرف بمعنی جوان مرد گویم معنی بیان کرده باشد
 خلاف ذوق زبان و مائل بسوی ذم مدوح می شود معنی یا را که شکر ندارد و اشرف خیال می
 و اگر او بوسه دهد اشرف خواهد شد (الخ) بخيال بالغواست حقیقت اینست که کاتبین چاکدست
 اسراف را بزیادت سه نقطه اشرف کرده اند و فی الواقع در هر دو مصرع لفظ اسراف مستقل
 معنی شعر اینست که لب لعل او مسرف شکر نیست و اسراف شکر پسند ندارد و خوب میدانند که

بوسہ وادون بہ محسن تاثیر اسراف است و بس و این معنی نہایت لطیف است کہ ذوق
آن زباندانان دانند (ارو) اشرف بقول امیر شریف کی جمع - نجیب - وہ لوگ جن کا
حسب و نسب اچھا ہو و احد کے لئے بھی بولتے ہیں جیسے : اشرف وہ ہے جس کے پاس
اشرفی ہوئے جمع کا استعمال اسیر نے کیا ہے (س) اشرف سے کہتے ہیں برتر تو کیا ہونا
گوہر نیز آب ہے یا لاسے یم حباب ہے - ہمارے خون کے لحاظ سے دیکھو لفظ اسراف -

(الف) اشراق | الف - بقول منتخب لغت عرب است کبیر اول بمعنی روشن

(ب) اشراقیان | شدن و درخشان و رب) بقول صاحب تحقیق الاصطلاحات

طائفہ اہل تصفیہ از حکماء مقابل آن مشایخ بفتح میم و تشدید شین معجمہ - طائفہ اہل تہذیب
از حکماء چنانچہ در اسلامیان صوفیہ و متکلمین و در کتب مسطور است کہ اشراقیان تلامذہ زانایان
تلقین می کردند بی واسطت زبان مؤلف گوید کہ فارسیان (الف) راہم بہ معنی (ب) استعمال
کر دہ اند چنانکہ صاحب گوید (س) صحبت اشراق را تیغ زبان و رکار نیست بوشع را حاشا
باید کہ تا مہتاب ہست و صاحب و رین شعر اشراق را بمعنی اشراقیان آور دہ صاحب
اندر (ب) فرماید کہ بالکسر اشراقین گر وہی است از حکمای سلف کہ از باعث اشراق
روشنی باطن خود پاکہ از کثرت ریاضت پیدا کردہ بودند تعلیم و تعلم بکاشفہ و مراقبہ می کردند
و حاجت رفتن پیش کسی نہ داشتند بخلاف حکماء شامین چنانچہ افلاطون و بقراط وغیرہ از
زمرہ اشراقین بودند (ارو) اشراقین - بقول امیر متراض گر وہ حکما جو پذیرے
تصفیہ قلب و کشف اپنے شاگردوں کو دور بیٹھے ہوئے تعلیم دیا کرتے تھے مثل شائین کے

ایک کو دوسرے کے پاس جانے کی ضرورت نہ ہوتی تھی۔

اشرف لغت عرب است بفتح اول و ستم (۱) بمعنی شریف ترکہ اسم تفضیل است صاحب مؤید صراحت کند کہ معنی بلند سر و بزرگوار تر و بلند تر باشد۔ بہار گوید کہ (۲) قصبہ از مضافات مازندران۔ چنانکہ سکندر بیک و تاریخ عالم آرای عباسی نوشتہ (طاہر و حیدر) ہوائی شرف است و آب شیرازہ اگر آب و ہوائی در جہان است بہ صاحب تحقیق الاصطلاحات فرماید کہ نام باغی است در مازندران مرزا صاحب در وصف آن قصیدہ گفتہ کہ این دو بیت از نست (۳) کیسای خوشدلی خاک و یار اشرف است بہ صقیل جانہا ہوائی بینبار اشرف است بہ نیست جز مازندران دارالامانی خاک را بہ وقت آنکس خوش کہ ساکن در یار اشرف است بہ خان آرزو در چرخ بیکر معنی اول و دوم فرماید کہ (۳) تخلص شاعر مازندرانی کہ محمد سعید نام داشت پسر ملا محمد صالح مازندرانی کہ از علمای قزاق وادہ ایرانست گویند کہ اشرف ہمیشہ زادہ اخوند محمد باقر مجلسی است کہ از مجتہدان شیعہ بود و احوال اشرف در تذکرۃ الشعراء ہندوستان و ایران مسطور و نسبت معنی دوم فرماید کہ نام جائیت از ایران و ظاہر اور صفایان است۔ و نسبت معنی دوم ہمزبان بہار۔ مؤلف گوید کہ (۴) نام بادشاہی ہم کہ ذکرش بر اشرفی آید (ارو) (۱) شریف تر۔ بلند تر۔ (۲) ایک قصبہ یا باغ کا نام اشرف ہے جو مازندران میں واقع ہے۔ مذکر (۳) ایک علمی مشہور شاعر کا تخلص اشرف ہے جس کا نام محمد سعید تھا (۴) ایک بادشاہ کا نام بھی اشرف تھا جس نے اشرفی ایجاد کی۔ دیکھو اشرفی۔

اشرفی بقول صاحب انذبحوا الخ غیث بالفتح و فتح رای مہملہ و کسر فاخت فارسی است بمعنی

درست زر و این منسوب است با شرف کہ بادشاہی بود سکہ زر بوزن دو ماشہ زبان اور و اج یافت چنانکہ از شرح دیوان خاقانی پدید است و فرماید کہ کسانیکہ بفتح شین و سکون را خوانند معض غلط است۔ صاحب تحقیق الاصطلاحات فرماید کہ طلای مسکوک راجع ہندوستان راگویند چنانکہ فارغی شیرازی گوید (۵) صرف چرخ صبح کہ دیوان خود کشادہ ہر خورہ کہ داشت یک اشرفی بدادہ و اشرف مازندرانہ ہم گوید (۵) اشرف از حص چہ چہی بزر و سیم گرمہ چون بت اشرفی از ہیزرت ساختہ اند بہ صاحب بحر بہشت اشرفی گوید کہ صورتی کہ بر اشرفی مسکوک می کردند بالجلہ اشرفی را بیا ی نسبت منسوب بسوی معنی حقیقی اشرف کتیم یا بادشاہ بہر دو صورت سکہ طلار نام است و در عہد اشرف مازندرانہ و فارغی شیرازی رواج داشت و تحقیق (۱۱۷۰) اشرفی قبول امیرنارسی۔ موث۔ سونے کا سکہ جو دو ماشہ ہے ایک تولہ یک کا ہوتا ہے۔ صاحب غیاث نے شرح دیوان خاقانی کے حوالہ سے لکھا ہے کہ اشرف ایک بادشاہ تھا جس کے عہد میں یہ سکہ رائج ہوا۔ اسی نسبت سے اشرفی کہتے ہیں۔

اشعب | بقول بہار بفتح اول و عین مہملہ و ثانی شلثہ و صحیح در منتخب بای موحده نام طلای نعمت خان عالی (۵) تو بہ عباس دوس بردہ نبذ اوست و دیدان معدہ اشعب و ذرآ کہ عباس دوس بدال مہملہ نام داماد اشعب کہ در طبع از اشعب بیشتر بود و دوس بالفتح قبیلہ دین دارستہ فرماید کہ این بہ ثانی شلثہ آخر است و لیکن نعمت خان عالی بای موحده آوردہ۔ صاحب منتخب مویذ استعالمش۔ صاحب غیاث ہزبان دارستہ صاحب اند بجا کہ منتخب گوید کہ در بعض کتب انت بہ ثانی شلثہ بجا بای موحده فصیح یا نثہ و آن غلط است و اثبت یہی

ششہ آنر لغتی است در عربی معنی آشفته موسی و گرو آلودہ موسی (کذا فی المنتخب) مؤلف گوید کہ بخمال ماضورت نداشتہ کہ این لغت را ذکر کنیم کہ از موضوع ما خارج است ولکن اعتبار صاحب بہار عجم کردہ ایم کہ فارسیان در بیان طبع استعمال این نام کردہ اند (ارو و) شیب نام ایک شخص گزرا ہے جو بہت طامع تھا۔

اشغر | بقول برہان و جامع دہگانیری بضم اول و غین نقطہ دارد سکون ثانی و راء بی نقطہ کردہ ایم و از وجہ تسمیہ ہم ہمدان جا بخشی است ہمان اشگر کہ ذکرش با سین مہملہ گذشت و ما اشارہ کردہ ایم و این مبتدل اشگر باشد کہ فارسیان ہمدان را بہ شین معجمہ بدل کنند، همچون کستی و کشتی۔ آنچه سین مہملہ را بہ شین معجمہ بدل کنند، همچون کستی و کشتی و رین جا الف را فتح دادہ اند نتیجہ لا علی را از اخذ است و غلط العام۔ (ارو و) اشغند۔ صفات

اشغند | بقول برہان و جامع و ناصری و فیشاپور سے ایک حصہ ملک کا نام ہے جو تراسی سروری بفتح اول و فای سغص۔ بر وزن الوند قریون پر شامل ہے۔ اسی کا ذکر سین مہملہ کے نام بلوکی است از بلوکات نیشاپور مشتمل برشتا ساتھ لفظ اشغند کے دوسرے معنی پر گزرا ہے۔

اشق | بقول برہان بضم اول و سکون قاف صغ کیہا ہی است کہ از بدکان گویند و لبرنی صغ الطرٹوٹ۔ ہتھارا نافع است و بعضی گویند جو ہرست معدنی کہ از اربعہ بنی مذاق الذہب نام است و ان غیر ہم ہست کہ علی باشد کہ بول کو دکان را با سر کہ در ہا دن سین کنند و در آفتاب چندان بسایند کہ منفذ شود و طبیعت آن گرم و خشک و جراثیم ہا کی کہ نہ نافع و لبرنی الحام الصناعہ خوانند و اشق با جیم نر

گویند و معرب او به با هست و هم او بر او شده گوید که رطوبتی است که شهاب بر سبز نشیند - صاحبان
 اند و غیاث و مؤید و هفت و شمس هم ذکر این کرده اند - صاحب منتخب این را لغت عرب و نام صغ
 و رختی نوشته - و صاحب مؤید بذیل لغات فارس بجا الله بعض لغات طلب آورده و منی بابرمان شفق و
 صاحب شمس معرف لغت عرب و منی بر بان - صاحب محیط فرماید که این معرب اسم فارسی است
 و به فارسی او شده کلیانی هم گویند و عبری او شیخ و شیخ و یونانی آنما نقون - و اتونیا قن - و بهندی
 کاندور و بفرنگی امی مونا کم و بقول شیخ صغ طر ثوث است و گویند صغ اشترا غار و بقول صاحب
 اختیارات صغ بدر آن - بالجمد صغ و رختی است بهترین آن سفید و نرم و صاف و بقول شیخ گرم
 در آخر دوقم و خشک در اول در آن تحلیل و تخفیف قوی است و منافع بسیار دارد و الخ (ارو و)
 کاندور - بقول صاحب جامع الادویه - او شده - اشتی لذاق الذیوب - ایک و رخت کا گویند -

اشقاق | بقول بر بان دهفت و اند کبر اول و ثالث بالفتح کشیده و قاف مضموم بلام
 زده زردک صحرایست و آن را شقاقل سجدف الف نیز گویند و بهترین آن زرد و سطر و سنگین
 باشد - قوت باه و د - اگر زن حامله بخورد بگریچه بیند آرد - صاحب محیط ذکر این کرده گوید که همان
 شقاقل است و بر شقاقل فرماید که گز در شتی است و بهندی دو و دهالی - یعنی شیر و آرد منی افزاید
 و شاقلی - یعنی بسیار اولاد پیدا کننده - و سوآلی - یعنی آرام دهنده و کاکول - یعنی اسید ز پاده کننده -
 گرم و خشک در اول - ملین و منافع بسیار دارد - صاحب منتخب این را بالفتح و هم قاف ثانی لغت
 عرب گوید یعنی گز در شتی - پس فارسیان بزبادت الف و صلی در اول و تصرف در حرکات مفرس
 کرده اند و این همان است که ذکر کالمش را مسموسا گذشت (ارو و) و کچو اسموسا -

اشقر دیون | بقول برهان و هفت نفع و اصل این (سقور دیون) باشد فارسیان
 اول و ثالث و سکون ثانی و رایی قرشت و کسر و صلی و راولش آوردند و سین مهله را به شین
 دال ابجد و یای حطی بود و رسیده و بنون زده و لغت بدل کردند همچون کستی و کشتی - و دال و اول که علامت
 یونانی اشقر دیون باشد که سیر صحرائی است و لبربی ضمه بود و حذف شده ضمه باقی ماند - توانیم گفت
 توم البری و حانظ الاجساد - مؤلف گوید که این که مفرس است - (اردو) و یکسو اسقور
 همان اسقور دیون است که ذکرش گذشت - دیون -

اشقره | بقول صاحب ضمیمه برهان بنیم نیم سوخته را گویند دیگر کسی از محققین فرس ذکر این
 نمکر و مخفی مباد که شقره - بقول منتخب بالضم لغت عرب است که سرخی یا سیاهی سمیخته را گویند - پس عجبی
 نیست که فارسیان زیادت الف و صلی برای بنیم نیم سوخته نام کرده باشند که دوزنگ باشد پس
 باید که نفع اول خوانیم و ضم دوم و سکون سوم و نفع چهارم عالایزبان عجم متروک است (اردو)
 آدوی جلی هوئی لکڑی کو فارسیون نے آتش کو کہا ہے - لکڑی بقول تفسیر بنیم نیم سوخته - مؤلف -
اشک - | بقول برهان و هفت و جامع نفع اول و سکون ثانی و کاف - (۱) مطلق قطره را گویند
 عموماً و (۲) قطره آب چشم را خصوصاً و (۳) نام یکی از سلاطین عجم و (۴) سالک راه خدا -
 خان آرزو در سراج بذکر هر چهار معنی نسبت معنی سوم صراحت کند که طبقه اشکانیان بدو منسوب
 است - صاحب ماهری بر معنی دوم و سوم قانع - صاحب سروری نیز با کاف فارسی آورده و بذکر
 معنی اول و دوم معنی قطره باران هم گفته خیال ما متعلق است بمعنی اول (شیخ عطار ۵) چنان
 شد ظلم در ایام او گم که اشکی در میان بحر تلزم بود (کمال اسمعیل ۵) چون نار دانه که در آن

استخوان بود و پنهان شد است شخص من اندریان اشک پد صاحب رشیدی و جاگیر می بعضی اول و پنجم
 گفتا کرده - صاحب شمس بذکر معنی اول و دوم گوید که جامه که بچه طفل بدان پیچند و قیل بدانچه
 خود را بندند مؤلف عرض کند که لغت معنی آخره بیان کرده صاحب شمس بقول صاحب مؤید
 اشک است که ذکرش گذشت و جز این نیست که تسامع صاحب شمس این را بذیل تعریف اشک
 شریک کرد و آنچه صاحب شمس بعد لفظ قیل نوشته و دران هم غلطی کتابت راه یافته که بقول مؤید
 بحواله دستور "آنچه بچه خورد را بدان بندند" بالجمله ماصراحت این درین مقام برای رفع غلطی
 صاحب شمس کرده ایم - صاحب مؤید بر اشک بذکر معنی دوم بحواله زرافانگو یا گوید که کنی که برگیا
 و بر زمین نشیند اشک است و بخیاال ما این صراحت معنی اول است ولیکن طرزیان محقق فاضل
 تقسیم معنی اول را با سبزه و زمین مخصوص می کند و این درست نیست - اشک شبنم به معنی قطره شبنم در
 لغات می آید ولیکن مجرد اشک معنی قطره شبنم یا قطره باران از نظر مانگدشت صاحب ضمیمه بران
 فرماید که اشک و در ترکی خرا لریغ باشد و صاحب غنجدان گوید که اشک را در سنکرت اشتر و گویند و
 رای هله حذف شود و صاحب خزانه اللغات نوشته که ترجمه اشک در سنکرت اشتر باشد بر فتح
 الف و ضمه شین مجمره مؤلف عرض کند که بخیاال ما فارسیان بقاعده خود آخر را به تبدیل را سه
 هله با کاف فارسی اشک کردند همچون ریماز و گماز و بعد از ان کاف فارسی بکثرت استعمال عبری
 بدل شد چنانکه گند و گند و تبدیل حرکات حروف هم نتیجه لب و لجه فارسیان است پس توان گفت
 که اشک مفترس است از لغت سنکرت قول صاحب سروری مؤید خیال ما - الحاصل صاحبان
 بهار عجم دانند و ذکر این معنی اول و دوم کرده اند و بقول هر دو و تحقیق ما از صفات اشک است (۱) از

شرکان افتاده (۲) از شرکان چکیده (۳) اضطراب فروش (۴) بهانه جو (۵) بی آرام (۶) بی اثر
 (۷) بی بها (۸) بی قرار (۹) پریشان سفر (۱۰) پریشان نظر (۱۱) جگر پرواز (۱۲) جگر خوار (۱۳) جگر خور
 (۱۴) حسرت آلود (۱۵) درو آلود (۱۶) دریا دل (۱۷) دشت پیا (۱۸) دل پرواز (۱۹) دلفروز (۲۰)
 دما دم (۲۱) رعنا (۲۲) سبک گام (۲۳) سرگون (۲۴) سینه فرسا (۲۵) صحرایند (۲۶) عانی
 (۲۷) کم فرصت (۲۸) گرم رو (۲۹) گلگون (۳۰) خست کش (۳۱) شرکان پرور (۳۲) شره آرا
 (۳۳) ناب (۳۴) نظر باز (۳۵) نگاه آلود بعضی اسنادین و تشبیهات اشک و بعضی اسنادور
 لطافت می آید باری از صفات شک در ای این است که از لطافت معلوم شود و از تشبیهات اشک
 است (۱) آینه (۲) الماس - مفید بختی (۳) زینت حسن است از الماس اشک مافید بختی کل
 ز شبنم تکیه چاک گریان می کند (۴) برق - ظهوری (۵) ز برق اشک بسوزد سراسی خواب آید
 چراغ مجلس افسانه نور طور کن (۶) بقیه - جامی (۷) بلبل شود از شوق تو ای گلشن خوبی (۸)
 هر بقیه اشکی که در چشمم نرم افتاد (۹) تاب - ظهوری (۱۰) گاهست نشد شعله از تاب اشک پاشی
 ترک روی به متاب اشک (۱۱) تار - صاب (۱۲) از اشتیاق ذکر تو در دید باشد است غیر
 تار اشک بجز صد دانه دیگر (۱۳) تخم (۱۴) تبیح - ظهوری (۱۵) از شرکان بیا و ز تبیح اشک بکه تو
 تو آرد ملک را بر اشک (۱۶) تکه - ظهوری (۱۷) فریاد ازین دریده چینی فریاد چیب نگفت به بکمه
 اشک بسوزد (۱۸) جاب (۱۹) خوشه - صاب (۲۰) صاب از سیاهی ما گرد که درت رشت
 خوشه اشکی که ز شد طارم افلاک سبز (۲۱) دانه - ظهوری (۲۲) دانه نبود ای اگر از اشک غم
 طائر عشرت نه شدی رام ما (۲۳) دجله (۲۴) دُر - عرفی (۲۵) گو - مر از تاب و آتش گری می دانه

چہ عیب نہ آنکہ گوید اشک عرفی باد رکنون کی ست نہ انوری (۵) حسرت ترتیب عقد گوهر
 کلکاش نہ در شین کرد اشک در شین را نہ (۱۵) زنجیر (۱۶) سیمہ - ظہوری (۱۷) از اشک صبح و شام
 ظہوریت سیمہ ساز نہ اندیشہ طرادت اوراد کردہ ایم نہ (۱۷) ستارہ (۱۸) سیل (۱۹) سیلاب
 (۲۰) سیم - زلالی (۲۱) چو نامہ متع را جان خراشید نہ شمار نارسیم اشک پاشند (۲۱) سیلاب
 مفید بلخی (۲۲) مرا سیلاب اشک از دیدہ ہر دم کم نمی باشد نہ بیاض دیدہ ام صحبت بی شبنم نمی باشد
 (۲۲) شبنم (۲۳) شبنم - زلالی (۲۴) ریش در شبنم اشک چکیدہ نہ بزرگ زعفران نم کشید نہ
 (۲۴) شعلہ (۲۵) شوربا - خان آرزو (۲۶) عشق کی فارغ نہ اصلاح مزاج حسن شدہ
 شوربا ی اشک ہر زکس بیمار داشت نہ (۲۶) شیشہ - ظہوری (۲۷) در جگر زخمی بیضیدن گر
 لب کرد باز نہ شیشہ اشک فرستادم بہ بین احوال چیست نہ (۲۷) طفل (۲۸) طوفان (۲۹) غنچہ
 نعمت خان عالی (۳۰) از سیم آہ ممنوعم کہ در گلزار عشق نہ غنچہ ہای اشک گلگون مرا وامی کند نہ
 (۳۰) قرعہ - ظہوری (۳۱) غلطیدہ بخون زگر دوش چشم نہ از قرعہ اشک فال گیرند نہ (۳۱)
 کمیت (۳۲) گل - ابو طالب کلیم (۳۳) شد و اسن الوند کنارم ز گل اشک نہ کردیم دو داداغ
 فراق ہمدان را نہ (۳۳) گلبرگ - زلالی (۳۴) نکرودہ نو برگبرگ اشکی نہ پخیدہ لالہ از داداغ
 رشکی نہ (۳۴) گلشن (۳۵) گوہر - ظہوری (۳۶) برنجو شدہ تابا اشک از سینہ گوہر ہای غم نہ
 دیمدم بردیدہ تراستین افشردہ ایم نہ (۳۶) لالہ (۳۷) لعل - (۳۸) مرغ - والہ ہروی
 (۳۹) آرام و راحت کی ز دل ماتم تو بردہ چون مرغ اشک باز نیاید بآشیان نہ (۳۹) مسافر -
 ملا راضی (۴۰) چگونہ بار بمزمل برد مسافر اشک نہ کہ رہزنی یکین چو آستین دارد نہ (۴۰) مضر

(۴۱) موج۔ ملا قاسم مشہدی (۵) موج اشکم بی سخن اظہار مطلب می کنند جنبش ریگ بہ دان با
 در ا باشد مراد (۴۲) ہتاب سندان بر تشبہ ہجم گذشت (۴۳) میخانہ (۴۴) ناقہ۔ ظہوری (۵)
 کجا بہ ناقہ اشک این گر یوہ طی گرد و نہ اگر نہ از حدی ہای ہای رانندش (۴۵) نقطہ (۴۶)
 نمک۔ صاحب (۵) ہیکس زہرہ نظارہ چشم تو نہ داشت نہ نمک اشک من این تلخی باد گرم گزشت
 (۴۷) یا قوت۔ مفید بلخی (۵) از اشک ماست زینت موی میان ترا نہ یا قوت خویش زیب
 کمر کردہ ایم ما نہ (اردو) (۱) قطرہ۔ مذکر۔ بقول آصفیہ۔ عربی۔ پانی کی ہوند (۲) اشک بقول
 امیر فارسی۔ مذکر۔ آنسو (آتش ۵) اس ماہ کی فرقت میں جو تارے نکل آئے نہ تارون کے
 سوا اشک ہمارے نکل آئے نہ امیر نے اس کے صفات اور تشبیہات کا ذکر آنسو پر کیا ہے۔ (۳)
 سلاطین عجم سے ایک بادشاہ کا نام اشک تھا جس سے طبقہ اشکانیان منسوب ہے (۴) لک
 راہ خدا کو فارسیوں نے اشک کہا ہے۔

اشک آتش ناک	اصطلاح۔ کسر	این علامت سوز دل است برخلاف اشک
اشک آتشین	کاف اول بقول	شادی کہ گرم نباشد (اردو) اشک آتشین۔
صاحب بحر عجم وہار و اند اشک گرم است	مذکر۔ امیر نے آنسو کے صفات میں اس کا ذکر	
مؤلف گوید کہ در اول آتش ناک و در دوم	فرمایا ہے (آتش ۵) جوش اشک آتشین کا	
آتشین۔ صفت اشک است و فارسیان اشک	باعث آہ سرد ہے نہ گرم کرتی ہے ہوا جاڑے کی	
گرم۔ اشک غم را گویند کہ مقابل اشک شادی است	پانی چاہ کا نہ	
گویند کہ در حالت غم تشکیک از چشم ریزد گرم باشد	اشک اک	استعمال۔ بکسر کاف عربی کرب

<p>آصف توصیفی است و بقول صاحب بحر بہار روانند بمعنی اشک سرخ باشد کہ آں ورت کی زبان بمعنی سرخ است کہ افی لغات ترکی - فارسی استعمال این کرده اند بمعنی اشک خونین حیث است کہ متحققین بالاسندی پیش نکردند و ما در کلام ظهور یافتیم (۵) از چہرہ کا ہی ظهوری نہ پیرایہ آں گیرند (اردو) سرخ آنسو (مذکر) امیر نے آنسو کے صفات میں اس کا ذکر فرمایا ہے۔ (نامح ۵) فصل گل ہے کیون نہ ہو ہم پر بہار سرخ آنسو میں تو چہرہ زرد ہے و اشک خالی کیا ہے (آتش ۵) بہی مستعل ہے (میر ۵) اب اشک خالی سو جو تر نہ کرے شرکان نہ وہ تجھ کف ز گین کا مارا نہ ہوا ہوگا نہ</p>	<p>نیشا پوری سندھی آورده کہ (الف) راست ہو گوید کہ (ب) بمعنی آلودہ شدن بہ اشک است کہ آلودن لازم و متعدی ہر دو آید و (الف) مخفف اشک آلودہ کہ اسم مفعول (ب) باشد (۵) نظیری را بچہلیس بردم امروز و غلط کردم نہ مرا رسوای عالم کرد چشم اشک آلودش نہ (اردو) آلودہ اشک - یا اشک آلود - آنکھ اور چہرے اور زخار کی صفت میں کہ سکتے ہیں - امیر نے آنکھ پر صفات چشم عاشق میں اشک آلود کا ذکر کیا ہے (آتش ۵) کوچہ تیرا عیش باغ ایو یا بے تاویل ہے چشم اشک آلود عاشق اس میں موتی جھیل ہے نہ (ب) اشک آلود ہونا۔</p>
<p>اشک آمدن استعمال - صاحب آصفی ذکر</p>	<p>نہ ہوا ہوگا نہ</p>
<p>این کردہ و از خزین اصفہانی سندھی آورده کہ وہ آں استعمال این بمعنی آمدن و پیدا شدن</p>	<p>(الف) اشک آلود استعمال - بہار (ب) اشک آلودن نسبت (الف)</p>
<p>اشک و چشم و رختن آن باشد (۵) آبی ای زخم تشہ بردار نہ اشک دریا نواں آمد نہ</p>	<p>فرماید کہ در صفات روی چشم مستعل صاحب آصفی ذکر (ب) کردہ از معنی ساکت و نظیری</p>

(ارو) آنسو آنا۔ بقول امیر آنسو نکا آنسو آنسو می ابر یا سحاب کنیم معنی لفظی آن قطرہ
 ٹپکتا (ناسخ ۵) کس کے دانتوں کی چپک کا باران است پس ضرورت نذا رو کہ این را کتا
 و بیان ہے جو رات دن نہ متصل آئے ہن آنسو گیریم (ارو) برسات کی بوندین۔ موت چٹو
 سبھ بلور سے چھاری رے میں آنسو میں آنسو آنا بھی کہہ سکتے ہیں لیکن اس کے معنی میں صاحب صفیہ
 معنی آبدیدہ ہو جانا بھی کہہ سکتے ہیں امیر نے نے ہلکی بارش خفیف سا مینہ لکھا ہے اور پہاڑ
 آنسو بھرنا انہیں معنوں میں لکھا ہے (صبا) پر ترشح او چھوٹی چھوٹی بوندین بنیو جہ کہ ناسی
 (۵) دل میں اک درد اٹھا آنکھوں میں آنسو معنوں میں مطلق قطرات باران کا استعمال ہے
 بھر آئے بیٹھے بیٹھے مین کیا جانے کیا یاد لہذا چھینے اور پہاڑ خاص ہیں۔

اشک ابر | اصطلاح۔ بر کس کاف عربی اشک اختر | اصطلاح مرکب ہنانی است باضاف
 مرکب اضافی است و بقول صاحب بحر قطرات شبنمی کہ مراد از اشک باشد کہ همچون اختر است فارسی
 باران۔ بہار گوید کہ این کنایہ باشد صاحب اشک را باقر تشبیہ داده اند و اختر اشک ہم تو ان گفت
 اند ہم ذکر این کردہ و مراد ف اشک سحاب سدا میں از کلام کلیم بر شک چکیدن می آید (ارو) امیر نے
 نوشتہ کہ می آید مؤلف گوید کہ اشک معنی عام آنسو کو تشبیہات میں شک کو اختر تشبیہ دی ہو (ناصر) خ
 قطرہ آب بجایش گذشت۔ ہر گاہ اضافت محل ترنا مسفہ گوہر شک ہو یا ذائق شفق آلود اختر اشک ہو

(الف) اشکار | بقول برہان کبسر اول بروزن دلا (۱) معنی شکار باشد کہ نچیر است و در ۲ اشکا
 کہ دین را نیز گویند۔ خان آرزو در سراج ذکر معنی مصدری کردہ صاحب سروری از حکیم فرخی سند
 آورده (۵) غیر محمود کہ داند کردن نہ زہ شیری بخندگی اشکا بہ صاحب ناصری فرماید کہ معنی

نخیر و آهویی افاده معنی شکار و شکار کننده کند صاحب جامع بر معنی اول قانع بهار بر لفظ
 شکار گوید که باید دانست که قصد کشتن آدمی مر حیوانی را در عرف شکار نام است و گاه بمعنی شکار
 کرده شده و حیوانی که شکار کردنش مطلوب بود نیز آید و در آریه بر لفظ شکار فرماید که قصد کشتن طائر
 و حیوان کردن و نیز بر جانوران قابل شکار اطلاق آن کنند برای معنی مصدری از قاسم گو ناماد
 سند و (س) تا بنزد مردان رخ از کارزار نه بران نماند غیر از شکار و صاحب انند بجمله
 ناصری بر شکر نوشته که بر وزن جگر و فارسی زبان بمعنی شکار است و شکننده را نیز گویند و بنیتیا
 است دل شکر و جان شکر و شکر کردن و شکریدن بمعنی شکار کردن مؤلف عرض کند که شکر کسر اول
 و فتح و دوم اسم جامد فارسی بمعنی اول است و همین است اسم مصدر شکر کردن و شکریدن که به معنی
 شکار کردن می آید فارسیان الف را مذ بعد شین مجمله آورده شکار کرد و همچون بهار و تار و پس از آن
 الف وصلی در اول این آورده اشکار ساخته و نسبت معنی دوم عرض می شود که شکر حاصل بالمصدر
 شکر کردن و شکریدن هم آمده کذا فی الموارد همین است اصل شکار بمعنی دوم بزیادت هر دو الف
 پس در کلام قاسم گو نامادی که بالا مذکور شد استعمال لفظ شکار بمعنی حاصل بالمصدر است و آنچه
 صاحب ناصری اشکار بمعنی آهوی گفته متعلق به معنی اول باشد که آهوی بمعنی شکار هم آمده و آنچه
 این را بمعنی فاعل گیر و تسامح دوست که بقاعده اسم فاعل ترکیبی این معنی ترکیب پیدای شود
 نه غیر آن همچون شیر شکار یا شیر شکار صاحب انند بجمله فرنگ فرنگ ذکر -----
 (ب) اشکاری بمعنی شکاری کرده فرماید که بمعنی شکاری و صیاد است مؤلف عرض
 کند که الف وصلی در اول و یای نسبت در آخر لفظ شکار زیاده کرده اند و دیگر هیچ (س) در اول

(۱) شکار۔ بقول صاحب آء صفیہ فارسی۔ اسم مذکر۔ صید۔ پنجر (۲) اس کا مصدر شکار کرنا ہے اور حاصل بالمصدر شکار جیسے ہم نے شکار کا ارادہ کیا ہے (ب) شکاری۔ بقول آء صفیہ فارسی۔ اسم مذکر۔ شکار کرنے والا۔ صیاد۔

(۱۹۲۱) **اشک از دیدہ افتادن** استعمال۔ بمعنی **اشک از دیدہ دمیدن** استعمال۔ بمعنی حقیقی گریہ و زاری کردن۔ چنانکہ صاحب گوید (۵) بر آمدن اشک است از چشم و گریستن صرحت از دیدہ متمیم یافتہ است اشک دنیا بخواریکہ مرا از نظر قنادہ (اردو) آنکھ سے آنسو ٹپکنا۔ دیکھو اشک دمیدن۔

بقول امیر رونا (مسرورہ) اسکی نظریں چومے (الف) اشک از رخسار چیدن (معنی مطلقاً) حال زار پر بے اختیار آنکھ سے آنسو ٹپکنا۔ بقول صاحب بجز دلاسا و غم خواری کردن ہو گوید کہ این کنایہ باشد و اگر کسی اشک خود از رخسار

اشک از دیدہ جستن استعمال۔ بمعنی برآدن خود چیدن برای او استعمال این نمی شود۔ بہاؤ و جستن اشک است از چشم۔ صراحت و سداین بر و اندوختن بر اشک چیدن کردہ ہو لطف گوید کہ این مراد اشک جستن می آید (اردو) دیکھو اشک جستن۔ (ب) اشک از قرغان چیدن (ب) اشک از دیدہ چکیدن

استعمال۔ بمعنی بر اشک چیدن آید (اردو) (الف و ب) آنسو چوینا بر آمدن اشک است از چشم۔ صراحت و سداین بقول امیر مجاز آتشکین اور دلاسا دنیا (مومنہ) بر اشک چکیدن می آید (اردو) دیکھو اشک چکیدن کوئی نہ کہ پوچھو آنسو نہ کیا روون میں اپنی یکسی کو

اشکاف کبر معززہ بمعنی زخند باشد مطلقاً۔ صراحت کامل این برہنگاف بہ کاف فارسی کردہ

کہ می آید (ارود) و یکھو انگاف

(الف) اشک افتادن استعمال - صاحب حیف است کہ سندی پیش نشہ بخمال امن جب

اصفی ذکر این کردہ و از شقای صغہانی سند مرادف اشک حسرت توان گرفت یعنی اشکی کہ

آوردہ کہ ----- با فوس واقعہ بچشم آید یا از چشم ریزد آنرا اشک

(ب) اشک افتادن برخاک است افسوس توان گفت و تعریف ہر یکی بجای خود

یعنی گریستن بمعنی حقیقی (۵) آتش دارم کہ گر مذکور شود (ارود) اشک افسوس - اور اشک

بر خاک افتد اشک من بہ پیچ خون گرم خاک مرد حسرت کہ سکتہ بین یعنی وہ اشک جو کسی لہر کے

فی آید بچوش (۱) (ارود) آنسو ہنا - بقول امیر افسوس یا حسرت بین آنکہ نہ کل ٹرین یا آنکہ بین آئین

آنسو جاری ہونا (آغا جو شرف ۵) فردوس (۱) اشک افشاندن (۲) اشک افشاندن دیدہ

بین رولونگا شرف استے ہی موتی پڑہتے ہیں جو (۲) اشک افشاندن دیدہ بمعنی گریستن

میرے غم شیرین آنسو آنسو جاری یا روان است (عرفی ۵) جای رحم است - عرفی کہ بسی

ہونا آنسو چلنا - آنسو دھلنا ہی کہتے ہیں - و بی اثر بہت اشک گرمی کہ شبہا ہی درازا نشاندہ چلو

امیر اللغات - اور آنسو گرنا ہی کہ سکتے ہیں - (۵) دیدہ اشک نشان ہر یکباری اشک تو فرعادشتہ

اشک افسوس استعمال - بقول ہا شرف بار سفری خواہم بہت (۱) (ارود) آنسو ہنا - بقول امیر

و صاحب اندان را با اشک حسرت و اشک رونا (نیم ۵) پیرین ہی کچھ کہو گنگا دیکھو زبان بگو

مصیبت و اشک نداشت و اشک پشیمانی آورد پھر منہ چھپا کے مجھ سے آنسو بہا ئیے گا

اشکال بفتح اول لغت عرب است بقول صاحب منتخب جمع شکل بمعنی صورت ہا و مانند ہا فارسیا

(۱۶۶۹)

بمعنی واقعات ہم استعمال کنند و استعمال این ترکیب فارسی ہم کرد و اندک در لغتات آید (انوری
 (۵) نہ بیچ عقل بر اشکال دور او واقف نہ بیچ دیدہ بر اسرار حکم او بنیاست نہ (ارو) شکلین
 صورتین - مونث - نقشہ - واقعات - مذکر -

اشکال جنوبی و شمالی اصطلاح - اشکال	واقعہ میں - مذکر
لفظ عرب است بفتح اول جمع شکل و باضافت	اشکال د ور نما اصطلاح - مرکب توصیفی است
آں بسوی جنوبی و شمالی - مراد از اشکال ثوابت کہ	بقول صاحب رہنما سچو سفر نامہ ناصر الدین شاہ
منسوب است بہ جنوب و شمال - صاحب غیاث	قاچار نقوش و تصاویر کہ در خانہا و پردہ ہائیکہ
وانند فرمایکہ بدانکہ برفاک اشکال ثوابت چہل و	گفتہ معنی لفظی این نقوشی کہ حال زمانہ را بناید - ہفت
قرار دادہ اند بجلد آن و واروہ شکل بر منطقہ البروج	اشکال بسوی اسم فاعل ترکیبی است کہ ہفت
واقع کہ واروہ بروج شہدہ عبارت از زمین است	اشکال باشد (ارو) معاصرین عجم نے اون
و پانزدہ اشکال بجانب جنوب منطقہ البروج باشد	تصاویر کو اشکال د ور نما کہا ہے جو کانون کی
و بہت و یک شکل بطرف شمال مؤلف گوید کہ	آریش کے لئے دیواروں اور پردوں پر قائم
مقصودش جزمین نباشد کہ زمین پانزدہ و بہت	کئے جائیں جن سے زمانہ کے حالات معلوم ہوں
۱۱ اشکال جنوبی و شمالی گویند (ارو) اشکال	اشکال حاصل کردن استعمال - بمعنی تحقیق
جنوبی - و اشکال شمالی سے وہ پندرہ اشکال ثوابت	است یعنی آسان کردن و دریافتن حقیقت اشکال
مراد میں جو منطقہ البروج کے جنوب میں - اور	چنانکہ انوری گوید (۵) آنکہ آریش دہ اجرام
اشکال ثوابت جو منطقہ البروج کے شمال میں	کواکب مانورہ و آنکہ گلکش کند اشکال حوادث را

<p>حل : (ارو) اشکال کو حل کرنا۔ یعنی حقیقت اشکال سے واقف ہونا۔</p>	<p>کھانقشہ۔ مذکر۔ اشکال گرفتن استعمال بمعنی عکس پذیر شدن و صورت</p>
<p>اشکال شکار استعمال۔ مرکب اضافی است معنی تحقیق و قبول صاحب رہنما جو سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار نقشہ شکار گاہ را گویند و ہیں استعمال معاصرین عجیب است (ارو) شکار گاہ</p>	<p>گرفتن است چنانکہ انوری گوید (ع) ز نعل مرکب از دلیل باز تو گیرندہ لال و در بچرخ بلند برنگال (ارو) صورت پکڑنا۔ بقول تھفید و تنگ پکڑنا رنگ اختیار کرنا۔ عکس پذیر ہونا۔ یہی کہ سکتورین</p>
<p>(۱) اشکانی صاحب غنیۃ بہان بہ (۱) گوید کہ قومی کہ از لوگست۔ و بہار و اند بہ (۲) (۲) اشکانیان فرمایند کہ بالکسر طبقہ از سلاطین عجم شاہ ازین بر معنی سوم اشک کردہ ایم (غیور سہ) نظر بخیم ترمن ز رومی بھرت کن : ز خانوادہ اشکانیان ہمین ماند است : (ارو) اشکانی۔ منسوب بہ سلطان اشک اور اسکی جمع اشکانیان فارسی میں اون اشخاص کو کہتے ہیں جو خانوادہ سلطان اشک سے ہوں جس کی صراحت ہم نے لفظ اشک کے تیسرے معنی پر کی ہے۔</p>	<p>اشکال وند بقول بہان و اند بفتح اول و واد وسکون نون و وال مراد اشکا و ند کہ گذشت صاحب ہفت صراحت کند کہ کجاف عربی است ما صراحت ماخذ تعریف کامل بہر ان جا کردہ ایم داین بہدل اشکا و ند است کہ سین مملہ بشیخ</p>
<p>اشکال وند بقول بہان و اند بفتح اول و واد وسکون نون و وال مراد اشکا و ند کہ گذشت صاحب ہفت صراحت کند کہ کجاف عربی است ما صراحت ماخذ تعریف کامل بہر ان جا کردہ ایم داین بہدل اشکا و ند است کہ سین مملہ بشیخ</p>	<p>بدل شدہ بچو گشتی کوشتی (ارو) و بچو اشکا و ند اشکیار بقول بہار و اند بوحده درای مہملہ (۱) اشک ریختن و (۲) امر بدین معنی و (۳) اشک ریزندہ ہم (ملاحظہ فرمائے) تنش کردہ از دولت اشکبار پد مقامات پروانہ را استوار و ابو طالب</p>

<p>بمعنی آنسو بهانیا - روتا هوا - رونو الا -</p>	<p>حکیم (ع) بحیر تم چ در بر سفید باران نیست</p>
<p>اشکبار کر دین قره استعمال - بمعنی حقیقی است</p>	<p>چه دجهاست که در چشم اشکبار من است (و)</p>
<p>که گیریه آمدن باشد (ظهوری) (ع) غرا اشکبار</p>	<p>(ع) بز خاک آدم این همه باران غم که ریخت</p>
<p>با دیگر دین دشما چشمه سار باید که دین (ارو) روتا</p>	<p>سلیش روان ازین قره اشکبار نیست و تلف</p>
<p>اشکبار بهونا -</p>	<p>گوید که در سنده اول اشکبار بمعنی حاصل بالمصدر</p>
<p>اشکبار گشتن چشم استعمال - بمعنی حقیقی است</p>	<p>آمده که مخفف اشکباری است و نسبت غنی دوم</p>
<p>که گریستن باشد (حکیم فآتی) (ع) از بهر خفر جابه</p>	<p>عرض می شود که امر است از (شکبار) (شکبار) که</p>
<p>در پس تیشه زدن خاک به چشم زمین ز سوز درون</p>	<p>می آید و بمعنی سوم اسم فاعل ترکیبی است و پس</p>
<p>گشت اشکبار (ارو) روتا - اشکبار بهونا -</p>	<p>فارسیان این را بمعنی سوم بصفت عاشق هم</p>
<p>اشکباری استعمال - حاصل بالمصدر و شک</p>	<p>آورده اند (ظهوری) (ع) برای شستن گرد</p>
<p>باریدن است که بمعنی گیره کردن می آید - یای</p>	<p>رکاب می باید که در عنان تو باشند اشکباری</p>
<p>تحتانی مصدری بر آخر ضیغه امرش زیاده گردن</p>	<p>چند (عرفی) (ع) در آن مقام که عرفی زول گشت</p>
<p>و بعضی بر آتند که یای مصدری بر اسم فاعل ترکیبی</p>	<p>و هنوز دگرگی که می گذرد اشکبار می گذرد و مخفی بها</p>
<p>از زیاده کرده اند که اشکبار اسم فاعل ترکیبی هم هست</p>	<p>که فارسیان این را با مصدر و فرس مرکب هم کرده اند</p>
<p>بای حال با صراحت قواعد ساختن حاصل بالمصدر</p>	<p>که در ملحق می آید (ارو) (۱) اشکباری که سکتو</p>
<p>بجایش کنیم و برخی از ان بر لفظ آنسو می گذشت</p>	<p>مین آنسو بها - بمعنی حاصل بالمصدر (۲) آنسو</p>
<p>شد است گل همه جاراه خند و</p>	<p>بها - آنسو بها نه کا امر (۳) اشکبار بهی که سکتو</p>

تاب با آنکه اشک باری صبح مهربانم کشیدند (الف) اشکباری -	اشکباری اردو دین رونے کے لئے کہ سکتے ہیں (الف) اشکبار بهزای تہذو در اثر قبول
اشک باریدن (مصدر اصطلاحی) بقول	بہار معنی اشکبار است کہ گذشت (ظہوری
بہار و اندر معروف مؤلف گوید کہ معنی لفظی این	(۵) نزور گر یہ بشو آوریم دریا را بہر اشکبار
بارش اشک کردن و کنایہ باشد از اشک نغزن	ما جامی برگزنگست با صاحب اندہ ہما نش
و گریستن (صائب ۵) نا امید ی بردہ اشکی کہ	مؤلف عرض کند کہ ظہوری درین زمین غزلہا
می باریم ماہ زرق قارون می شود و تخمیکہ می کاریم	نوشتہ است حیف است کہ ما در دیوانش این شعر
ماہ ظہوری ہم استعمال این کردہ معنی گریستن	را نیافتیم - اگر اشکبار را بہزای خود تسلیم کنیم اسم
(ظہوری ۵) شب از ستارہ چرا این چنین بنا	فاعل ترکیبی باشد از مصدر اشک باریدن و
اشک با پاک کردن رد و امن سحر دارد (اردو)	حاصل بالمصدرش -----
آنسو بہانا - دیکھو اشک انشانہن - آنسو پکانا	(ب) اشکبازی استعمال مہین اشکبازی
رونا -	در سند بالاست نہ اشکبار اندرین صورت
اشکبار بہا استعمال - فارسیان بلفظ اشکبار	لازم آید کہ -----
کہ گذشت کلمہ ما آورده بطور جمع استعمال کنند	(ج) اشکبار زیدن معنی بازی کردن با اشک
چنانکہ ظہوری گوید (۵) گزیری نیست چشم	گیریم و کنایہ از گریستن و لیکن بخیاں ما تا آنکہ
را چو صبح از اشکبار بہا اگر خود را بطفلان	استعمال این از سند دیگر بدست نیامد قول بہا
وقت پیری و امید اومد (اردو) و بکھو	و آئند اعتبار را نشاید بر اچہ در کلام ظہوری

<p>شک که بالانگور شد اشکباری به برای مظهر بهتر (اشکباری) بزدای موز است یعنی در یار بشو را آوردن و که فارسیان این را تا را شک گویند یعنی چنانکه جای بر گهر تنگ کردن این همه لازم است اشکباری لب سلس آه و فغان کند و سلسه نشکند است که چون باران در دریا جاری و دریا بشویر همچنان اشک هم هم زبان اوست یعنی متصل می آید و این انتهای مبالغه شاعریست که اشکباری اگر سستین چنانکه ظهوری گوید (ه) بحصول ما جای بر گهر تنگ کرده است یعنی همه دریا مظهر است شاست مطلب مایه هم زبان گشته اشک از گهر اشک است و گهر صلی را مقامی باقی باب مایه (ار دو) آنسو و نکا تا رنبد نه قبول نمانده بالجمله لطف معنی شعر از اشکباری به برای امیر نکا تا آنسو نهنا - (صبا ه) آنکون کے مظهر می فزاید و از اشکباری بزدای موز کم می شود نیچے پیر گئی تصویر زلف یاریه جیب تا آنسو و نکا اگر بهار این شعر را که در دیوان ظهوری که مطبوعه بند با جال ہو گیا یہ آپ ہی نے انہیں منقون یا قلمی پیش او باشد موافق خیالش یافته باشد نیز (ار دو) آنسو و نکا تا رنبد نهنا - (صبا ه) آنکون کے نیت که بر دست تصرف کاتبان اشک باری اشک بر انداختن استعمال - یعنی اشک (۱۴م ۱۵) کنیم یا یک قطره اشک مالفقه شود برای اشکباری رختن و گریه کردن است چنانکه ظهوری گوید (ه) و الزام کاتب را چشم ناظر بر دار و خداوند روح چون ظهوری در ارزوی شادین اشک رشک ظهوری که حقیقت حال چیست (ار دو) و بگو گهر بر اندازند (ار دو) آنسو گرانا - بقول امیر اشکبار - و اشکباری و اشک باریدن - رونا (غافل ه) تو نے تربت پہ مری دونہ گرائے اشک باب هم زبان گشتن (مصدر) آنسو غم فرما دین شیرین نے بہائے آنسو</p>	<p>شک که بالانگور شد اشکباری به برای مظهر بهتر (اشکباری) بزدای موز است یعنی در یار بشو را آوردن و که فارسیان این را تا را شک گویند یعنی چنانکه جای بر گهر تنگ کردن این همه لازم است اشکباری لب سلس آه و فغان کند و سلسه نشکند است که چون باران در دریا جاری و دریا بشویر همچنان اشک هم هم زبان اوست یعنی متصل می آید و این انتهای مبالغه شاعریست که اشکباری اگر سستین چنانکه ظهوری گوید (ه) بحصول ما جای بر گهر تنگ کرده است یعنی همه دریا مظهر است شاست مطلب مایه هم زبان گشته اشک از گهر اشک است و گهر صلی را مقامی باقی باب مایه (ار دو) آنسو و نکا تا رنبد نه قبول نمانده بالجمله لطف معنی شعر از اشکباری به برای امیر نکا تا آنسو نهنا - (صبا ه) آنکون کے مظهر می فزاید و از اشکباری بزدای موز کم می شود نیچے پیر گئی تصویر زلف یاریه جیب تا آنسو و نکا اگر بهار این شعر را که در دیوان ظهوری که مطبوعه بند با جال ہو گیا یہ آپ ہی نے انہیں منقون یا قلمی پیش او باشد موافق خیالش یافته باشد نیز (ار دو) آنسو و نکا تا رنبد نهنا - (صبا ه) آنکون کے نیت که بر دست تصرف کاتبان اشک باری اشک بر انداختن استعمال - یعنی اشک (۱۴م ۱۵) کنیم یا یک قطره اشک مالفقه شود برای اشکباری رختن و گریه کردن است چنانکه ظهوری گوید (ه) و الزام کاتب را چشم ناظر بر دار و خداوند روح چون ظهوری در ارزوی شادین اشک رشک ظهوری که حقیقت حال چیست (ار دو) و بگو گهر بر اندازند (ار دو) آنسو گرانا - بقول امیر اشکبار - و اشکباری و اشک باریدن - رونا (غافل ه) تو نے تربت پہ مری دونہ گرائے اشک باب هم زبان گشتن (مصدر) آنسو غم فرما دین شیرین نے بہائے آنسو</p>
---	---

(۱۷۹۱)

<p>اشک برچیدن از سرخ استعمال - بمعنی فرس بنظر نیاید - اعتبار را نشاید کہ دیگر اہل تحقیق ازین ساکت اند (آورد) میر نے آنسو کے صفات کے ذیل میں اشک خونین کا ذکر فرمایا ہے - چنانکہ لہوری گوید (س) بجایا باشد شکایت ز آستینت یہ اگر اشکی ز سرخ برچیدہ باشی (آورد) ویکہو اشک از رخسار چیدن یہ خنای کرتا یہ</p>	<p>اشک برچیدن از سرخ استعمال - بمعنی حقیقی است و کنایہ از دلاسا و غمخواری کردن مرادف (اشک از رخسار چیدن) است کہ گوشت چنانکہ لہوری گوید (س) بجایا باشد شکایت ز آستینت یہ اگر اشکی ز سرخ برچیدہ باشی (آورد) ویکہو اشک از رخسار چیدن یہ</p>
<p>اشک بقم اصطلاح - بتلافی بقم بقول اشکبوس بقول برہان و ناصری بفتح و صاحب شمس بمعنی اشک خون آلود است و ضمیمہ برہان یہ ہمین معنی (اشک خون بقم) را یہ آورده - مخفی باد کہ بقم بقول صاحب منتخب بہر حرکت بمعنی وہان است و معنی (اشک خون) بہ فم (اشکی کہ خون در وہان دارد - یعنی اشک سرخ) و کنایہ از اشک خون آلود توان گرفت و بقم باقا و دم بقول صاحب منتخب بالفتح چوب درختی کہ ساقش سرخ است و بطبع آن رنگ کنند پس باضافت اشک بسوی بقم مجازاً اشک سرخ را تو انیم گفت و لیکن تا آنکہ برای ہر دو سند متعال اسنبوس بقول برہان و ناصری بفتح و صاحب شمس بمعنی اشک خون آلود است و ضمیمہ برہان یہ ہمین معنی (اشک خون بقم) را یہ آورده - مخفی باد کہ بقم بقول صاحب منتخب بہر حرکت بمعنی وہان است و معنی (اشک خون) بہ فم (اشکی کہ خون در وہان دارد - یعنی اشک سرخ) و کنایہ از اشک خون آلود توان گرفت و بقم باقا و دم بقول صاحب منتخب بالفتح چوب درختی کہ ساقش سرخ است و بطبع آن رنگ کنند پس باضافت اشک بسوی بقم مجازاً اشک سرخ را تو انیم گفت و لیکن تا آنکہ برای ہر دو سند متعال</p>	<p>اشک بقم اصطلاح - بتلافی بقم بقول اشکبوس بقول برہان و ناصری بفتح و صاحب شمس بمعنی اشک خون آلود است و ضمیمہ برہان یہ ہمین معنی (اشک خون بقم) را یہ آورده - مخفی باد کہ بقم بقول صاحب منتخب بہر حرکت بمعنی وہان است و معنی (اشک خون) بہ فم (اشکی کہ خون در وہان دارد - یعنی اشک سرخ) و کنایہ از اشک خون آلود توان گرفت و بقم باقا و دم بقول صاحب منتخب بالفتح چوب درختی کہ ساقش سرخ است و بطبع آن رنگ کنند پس باضافت اشک بسوی بقم مجازاً اشک سرخ را تو انیم گفت و لیکن تا آنکہ برای ہر دو سند متعال</p>

<p>گوید کہ خیال ماور نام این مبارزہ اشک یعنی شاہ معروف است کہ ذکرش بر معنی سوم اشک گذشت و این اسم فاعل یا مفعول ترکیبی باشد یعنی بازاری کہ بوسندہ یا بوسیدہ شاہ اشک بود و بوسیدن یعنی بوسہ دادن و بوسہ گرفتن ہر دو آمدہ صاحبان تحقیق از وجہ تسمیہ این ذکر می نکرده اند (ارو) شکبوس</p>	<p>ریختن و کنایہ از گریستن است فہوری اشک پاش را بہ صفت قرۃ آورده کہ اسم فاعل ترکیبی ہمین مصدر است (ے) چند آنکہ پای سیر رود آرزو دست نہ از تخم حسرت قرۃ اشک پاش ما نہ (ارو) آنسو بہانا۔ ویکو اشک افشاندن۔ اشک پردازی کردن (مصدر صطلاحی)</p>
<p>فارسی میں ایک شہور پہلوان کا نام ہے جو رستم کے ہاتھ سے مارا گیا۔ اشک بی اثر استعمال۔ مرکب توصیفی۔</p>	<p>معنی حقیقی این آراستن و مشغول شدن بہ اشک است و کنایہ از گریستن (فہوری ے) اشک پردازی کن از گوہر بر آبی پاشے او گرد و از کوثر بر آبی پ (ارو) رونا۔ اشک بہانا۔</p>
<p>بمعنی اشکی کہ اثر ندارد۔ بی اثر اور صفات اشک ذکر کردہ ایم (صائب ے) مرا بہ قرۃ اشک بی اثر چسپہ پز جو غرقہ کہ بہر موجبہ خطر چسپہ پز (ارو) اشک</p>	<p>اشک پر شور استعمال۔ مرکب توصیفی است بمعنی اشکی کہ شور باشد فارسیان اشک شور را بمعنی اشک اندود و فراق گفتہ اند کہ می آید و این مرادف آنست گویند کہ اشک غم در ذائقہ شوری پاشد</p>
<p>بی تاثیر کا ذکر امیر نے لفظ آنسو کے صفات میں فرمایا ہے (ناخ ے) اشک بی تاثیر کو نام کیا برسات نے پانیچھ کے باعث رات میرے گھر میں کہ صرف امتیاز لفظی است برای ہر دو کہ شکر مرغ است و نمک غیر مرغوب (صائب ے) زمین</p>	<p>بہر موجبہ خطر چسپہ پز (ارو) اشک بی تاثیر کو نام کیا برسات نے پانیچھ کے باعث رات میرے گھر میں کہ صرف امتیاز لفظی است برای ہر دو کہ شکر مرغ است و نمک غیر مرغوب (صائب ے) زمین</p>
<p>اشک پاشیدن استعمال۔ بمعنی حقیقی اشک</p>	<p>اشک پاشیدن استعمال۔ بمعنی حقیقی اشک</p>

<p>از اشک پر شورم بطوفان میزند پہلو پند از آب گهرم از انداز علی خراسانی سند آورده (س) ہاشم تو ساحل بجان میزند پہلو پند (ارو و) اشک شور۔ ہر اسٹہ سرنامہ ناز است پندار دیدہ عشاق و ہر کہ سکتے ہیں معنی اشک غم۔ امیر نے آنسو کے ہفتا اشک پیازی (ارو و) اشک حنائی و اشک مین اشک شور کو ترک فرمایا ہے۔ اور اشک شیر سرخ۔ دیکھو اشک آل۔ بھی متروک ہے۔</p>	<p>اشک پشیمانی استعمال مرکب اضافی است بقول صاحب بحر شراب انگوری۔ بہار گوید بہار و صاحب انندوکر این کردہ بر معروف قاضی و این مرادف اشک ندامت است یعنی اشکی کہ سبالت ندامت و پشیمانی در چشم آید یا از چشم بریزد (صائب س) روز خوشتر کند شب نادم ناشسته اش پھر کہ دست از دامن اشک پشیمانی کشید (ارو و) اشک ندامت کہ سکتے ہیں معنی اشک جو ندامت کی حالت میں آنکھوں میں آئے یا آنکھ سے گرین۔</p>
<p>اشک تاگ اصطلاح۔ مرکب اضافی است بقول صاحب بحر شراب انگوری۔ بہار گوید کہ نایہ باشد از شراب انگوری (صائب س) با ہاگ بشوید زخم ہا می مرا کہ شیشہ بر سر من خشکی بخار شکست پند (س) اشک تاگ از پیستی غدر خواہ من بس است پند این رگ ابراز گناہان پاک می سازد مرا پند مولف گوید کہ ہر دو متعین بالاد و تعریف این کار نیز کہ معنی گرفته اند بخمال ما اشک تاگ قطره ہا می شراب انگوری باشد از قبیل اشک ابر کہ قطره ہا می باران است و این مرادف اشک و خمر تاگ است کہ می آید از پیستی قطره ہا می شراب انگوری کو اشک تاگ کہ سکتے ہیں اصطلاح۔ مرکب توصیفی است</p>	<p>اشک پیازی اصطلاح۔ مرکب توصیفی بقول صاحب بحر بہار و انداز اشک سرخ باشد مولف گوید کہ نایہ باشد از اشک خون مختل اصطلاح۔ مرکب توصیفی است</p>

بقول بران و هفت و جامع نفع نوتانی (۱) کنا
 از شراب انگوری باشد و (۲) اشک چشم را نیز گویند
 صاحب بحر مذکور معنی اول نسبت معنی دوم فرماید و بدین وجه که فارسیان اشک شکرین و اشک
 که اشکی که از گریه غم بریزد - صاحب رشیدی برمی خیزد اشک شادی - اگر نیکو می آید نام است
 و دوم قلن و صاحب جهانگیری از معنی اول که اشک تلخ شکم را گویند و تمهید بیان کرده و تمهید
 تقصیر انگور را حذف کند و نسبت معنی دوم مجاز باشد به حقیقی - و اینهم گنایه است حیض است
 گوید که اشک چشم عاشق مجبور باشد و بقول نام که شد معنی اول پیش نه شد (طهوری ۵۷)
 مطلق شراب و اشک چشم - خان آرزو در سر با اشک تلخ چشم جو می شیر از صورت شیرین
 فرماید که معنی گریه غم است و بس - صاحب مؤید سخن و ربیعون از حسرت فرمادی که دم نه است
 به حواله آدات و تقیه گوید که آب چشم که از گریه و (۵۷) چنان نوم که اشک تلخ در چشم می آید و
 اندوه بر آید و صاحب شمس و بهار نیز بان شب قیامت که مکملان بشکند در چشم حیرانم نه (دولت ۵۸)
 عرض کند که معنی پروران کار از زناکت معنی نگرفته زود باشد اشک تلخ نقل محض باشد و بهر گز
 بخمال باد معنی اول کنایه از قطره های شراب است اقتضای نظر بر لعل شکر خای توبه (ارو ۱) (۱) سزا
 و مجاز از شراب را توان گفت و هم بر بیل مجاز مؤلف - (۳) اشک تلخ - غم که آنسو که
 شراب انگوری را - معنی مباد که قطره تلخ پیچ که سکت هین - امیر نے آنسو که صفات کنز
 خصوصیت با شراب انگوری ندارد و اینجاست مین نیز و تذ آنسو که ذکر کیا ہے - تلخ آنسو یا اشک
 که ما معنی اول را بطور عام گرفته ایم و نسبت معنی دوم تلخ بهی و یسه ای هین -

انکسپشن

استعمال۔ صاحب تصنیف و فکر

مین لکھا ہے (میر ۵) یہ اتصال اشک جگر سے

این کرده از ابو القاسم کافورونی سند آورده (۵۰) کاکا که این روزی سبب یون تو شیع همی کم کم تمام

شب چرخ رختابی - یقین و ایمان شکست ناپذیر
 شکست چکرگون اصطلاح - مرتب توصیفی

اشکم از دیده چنان جست که مژگان بشکست ؛ است . نقیض کجور عمر یعنی اشک سرخ مؤلف

مؤلف گوید که این سند صدر از شک از پیر گوید که گنایه از شک خونی است بهار و انندیم

حقیق) پیدا است کہ بعضی بی اختیار بر آمدن شک
 بفرمانش - مانند استعمال این در کلام مصائب

از چشم و گریستن باشد ازین بجاست که ما این را بجا
یاخته ایم (۵) این اشک جلوه گون چه اثر داشته

خودش ذکر کرده ایم (ارو) آنسو و پشیمانی باشد پس است که طفلی چه جگر داشته باشد و

بقول امیر خسرو چرنا نہ بکلا - (اشعار) چو (ابو و) اشک جگر گون کا ذکر امیر نے آنسو کے

اپنے انسو کچھ ایسے چھوٹ نکلے جو تو اس کے کہ تشبیہات کے ذیل میں فرمایا ہے۔ جو انکسٹون

نسی نے جیسے ہونٹ کو توڑا:

اشک جگر سوز - اصطلاح - مرکب توصیفی جگر گون لیجئے : گوہر نایاب کو اک قطرہ خون کچھ

است و بقول بخرم مروف اشک گرم مولف اشک چکیدن استعمال - صاحب تصفی

توید که این کایه از اشک غم باشد - ماحجر سوز را - ذکر این کرده و از حکیم بهمانی سند این آورده که از

در صفات اشک بیان کردیم چهار و اند فخر اشک زوید و چکیدن پیدا است یعنی گریستن

بجز عجم حیف است که سندی پیش نهند (ارو) از اینجا است که ما ذکر این مجالیش کردیم (ع)

اشک جگر سونکھو میر نے آنسو کے صفات کے ذیل اشک اختر مہارویدہ گردون بجکدہ بھصلیت

اشک چیدن استعمال - صاحب آصفی	که دودی بکند بمهر ما (ارو) آنکه سانسو
ذکر این کرده و از صاحب سندش آورده که در این	شکنا - بقول امیر رونا - و یکو اشک از دیده افتاد
استعمال اشک از مژگان چیدن) است از ریخت	اشک چون بقم اصطلاح - بقول صاحب
که مازکر این بجایش کرده ایم (س) می کند باشتین	بحر عجم و هفت معنی اشک خون آلوده - صاحب
جوهر ز روی تیغ پاک پخته آنکه می چینه بدامن	مؤید این را اشک خون بقم نوشته ماصرت این
اشک از مژگان من (ارو) و یکو اشک از	براشک بقم کرده ایم - اگر چون را کلمه تشبیه قرار
مژگان چیدن -	و بهیم بقم را همان چوب سرخ ساق گیریم که بر اشک
اشک حسرت استعمال - مرکب اضافی است	بقم گذشته یعنی اشکی که همچون بقم است گنایه
و بقول بهار و اند معروف مؤلف گوید که از	از اشک سرخ باشد - صاحب ضمیمه به این این
اب حسرت است که در دهن آید و اشک حسرت	اشک خون بقم آورده که می آید بخمال متفقین
متعلق است از دیده و این مرادف اشک افسوس	تلمع و کاتبین تصرف تحریف کرده اند و هیچ
باشد که گذشت (میرزا جلال اسیر) بهار غنچه	متحقق نشد که از اشک بقم - اشک چون بقم
تصویر ضمیمه چنین است پشنگی گل سیراب اشک	خون بقم - اشک خون بقم که ام صحیح است
حسرت کست (ظهوری س) فوخته چینی آرزو	و بیچیک ازین چهار صحیح نه پیدایم تا آنکه سند
دار و اثر در کشت ماه و زمین زار نالی اشک	پیش ما نباشد حیف است که پیش نه شد و حالا از
حسرت دانه با دانه (وله س) با اشک حسرت از	معاصرین عجم متروک است و نه در کلام متاخرین
و دیده آرزو و تبر او در نیم رقت از بس باضطراب	یا فقیه (ارو) و یکو اشک بقم -

ذکر این کرد و از کلام صاب سندی آورده و مضاف
 (۵) چون صدف تا چند پیش ابر دست افراشتن
 اشک حسرت را فرو خوردن گهر نیشتن به بخمال
 ما اشک فرو خوردن ضبط گریه کردن و سی کردن که
 وجود اشک در چشم و علامت گریه نمایان نه شود
 این را بجای خودش نویسم و اشک خوردن را مراد
 اشک فرو خوردن نگیریم تا آنکه سندی دیگر بدست نیاید
 (ارو) آنسو پی جانا - بقول امیر ارباب ضبط کرنا
 که بہرے ہوسے آنسو آنکھ ہی میں خشک ہو جائیں
 اور باہر نہ نکلین (خلق ۵) آنسو آنکھوں میں گاہ
 بھر لانا بہ خوف کے مارے گاہ پی جانا بہ (بحر ۵)
 نشر لگا جگر میں اگر ضبط علم کیا بہ آنسو چپی گیا کوئی
 تیزاب ہو گیا بہ

اشک خوش نمک | اصطلاح - مرکب توصیفی موسیقار پر بہ

است کہ خوش نمک را بصفت اشک آورده و مضاف
 (۱) اشک خون آلود | استعمال - مرکب توصیفی
 بحر عم گوید کہ اشکی کہ از گریہ غم بیزد و اشک شور کہ از
 (۲) اشک خون آلود | است و بقول مضاف
 بحر (۱) مراد اشک خونین کہ سرخ باشد و تلف

<p>گوید که هر دو معنی حقیقی است یعنی اشکی که آلوده بخون که بر شیرین رسید به اشک خونی می چکد از چشم متشک است بهار ذکر (۲) کرده که بدون تخفیف با می هوش هوش زده (دله طلع) خنده کبک در تقفا و رویش است و (۱) مخفف آن (ارو) امیر نه آنسو خونین جنگل شهباز به جادار و که در سدا و اول هم فقط صفات که ذیل مین اشک خون آلود کا ذکر فرمایا هر خونین بر یا و نون نسبت باشد که کاتبین نون را (اسیر ۵) عجب کیا هست جو کلین اشک خون آلود حذف کرده باشند - زیر اچه اهل علم و رین مقام استل نام مین بکه گلگون و آه تسبیح هوسه مین محرم مین به ستحانی جبر و کم کنند و اکثر یا و نون نسبت هر دو را می اشک خون بغم صاحب ضمیمه برهان ذکر بهم در کتابت و هم در قرأت و لفظ خونی به بیانی نسبت</p>	<p>این کرده و این جهان است که تحقیقش بر اشک بغم در محاوره فرس برای کسی استعمال است که خون بر و اشک چون بغم بیان کرده ایم (ارو) دیگر اشک گردنش باشد پس (۱) ترکیب اضافی معنی اشک بغم و اشک چون بغم - کسی هم باشد که خون برگردان اوست خفی سباده که درند</p>
<p>(۱) اشک خونی استعمال - صاحب اند و دوم اشک معنی مطلق قطره باشد چنانکه بر معنی اول</p>	<p>اشک خونین ذکر (۱) کرده و صاحبان لفظ اشک گذشته (ارو) (۲) اشک خونین بهار و بحر و اند (۲) را و هر دو معنی حقیقی و مرکب و یکپوش اشک بغم - اگر (۱) کو مرکب اضافی و از این توصیفی است یعنی اشکی و قطره که سرخ و خون آلود تو او س کا ترجمه خونی کے آنسو -</p>
<p>باشد یا می نسبت در اول و یا و نون نسبت در دوم (الف) اشک داو اصطلاح - الف</p>	<p>بر آخر لفظ اشک زیاده کرده اند و بقاعده فارسی هم (ب) اشک داود به و ایل مبله چهارم</p>
<p>درست است (صائب ط) از غم فراد آن نمی (ج) اشک داودی و داو ششم و پنجم</p>	<p></p>

به واو ششم مفهوم و اول همله آخر و (ج) زیادت
 که در خبر است که هنگام عرض ذریت نظرش بر جوانی
 یای نسبت بر (ب) هر سه مکتب فارسی است - افتاد که می گریست از جبرئیل پرسید که این کیست و
 صاحب شمس نسبت الف گوید که بمعنی اشک بیا سبب گریه او صیت گفت این داوود بنی است
 و اشک اندوه باشد دیگر کسی از محققین ذکرش نکند و موجب بکای او زلفتی است که از و صد و در خواست
 و (ب) بقول صاحب بحر اشک بیا و اشک (لخ) حاصل این است که ب و ج در استعمال
 خونین و بقول غیاث بجا که شرح تحفه العرفین فارسیان بنی بر واقع گریه داوود است و محاوره
 مهره باشد سرخ بنایت شفاف و صاحب اند قراریات برای گریه بسیار و دیگر هیچ خاقانی از
 همز بانش و (ج) بقول جهانگیری که در خانه رشیدی و ناصری (ه) قدح های چون اشک
 کتاب بذیل متورود و نوشته کنایه از گریه بسیار و داوود از می پری خانهای سلیمان نماید و
 صاحبان رشیدی و شمس و ناصری همزبان او و مؤلف گوید که آنچه از اشک سرخ و سپید بکشی
 فرماید که نیز بمعنی اشک گلگون است و حق است میان رشیدی و خان آرزو پیدا شد ضرورت آن
 که بمعنی اشک سفید باشد چه اشک شور که از غم ریخته نیست زیرا که نتیجه گریه بسیار است که خون از اشک
 شود سپیدی باشد خان آرزو در سراج فرماید که کتاب بریزد پس درین شعر خاقانی اشک داوود را مجازاً
 از گریه بسیار است و بس چرا که بغیر داوود علیه السلام بمعنی اشک سرخ هم توان گزید که معنی شعر را لطیف
 در وقت گریه بسیار کرده بود و نسبت صراحت فرید کند و همین معنی در (ج) پیدا شود بر سبیل مجاز و
 صاحب رشیدی گوید که درست نیست - بهار گوئی یای نسبت در آخر (ج) زائد است و نسبت لطف
 که صاحب مرآت جهان نماد ذکر ابواب کثیر آورده خیال ماین است که یا نیکه مخفف (ب) باشد اندر

صورت طالب سند باشیم یا تناع صاحب شمس یا
 تصرف کاتب کہ دال آخر حذف شدہ پنجم صاحب
 غیاث بر (ب) معنی خاص نوشتہ متحقق نشد کہ تحقیق
 فرس از ان ساکت اند و جادو کہ مہرہ سرخ و شفا
 بر افارسیان اشک داؤدی گفتہ باشند بجا است
 اشک سرخ حیف است کہ سندی پیش نشاوان
 (اردو) دیکھو اشک داؤدی۔

استعارہ از کنایہ اشک گلگون است کہ ذکرش بالا
 گذشت (اردو) الف و ب درج رونے کی
 کثرت اشک گلگون امیر نے آنسو کے صفات میں
 اسکا ذکر کیا ہے (ناسخ ۵) بھر لئے انگارے میں
 عشق کے اعجاز سے پڑا غمازی اشک گلگون سیر
 دامن میں نہیں پڑا فارسیوں نے اشک داؤدی
 مہرہ سرخ اور شفاف کو بھی کہا ہے۔
 اشک و خمر تاک (اصطلاح) بقول برہان و
 بحر و جامع و ہفت کنایہ از گریہ بسیار۔ صاحب
 ماضی فرماید کہ کنایہ از گریہ مظلومان بہ پیش حکام
 صاحب اند گریہ بہار و نیز گریہ مظلومان بہ پیش حاکم

اشک و خمر تاک (اصطلاح) بقول برہان و
 بحر و جامع و ہفت کنایہ از گریہ بسیار۔ صاحب
 ماضی فرماید کہ کنایہ از گریہ مظلومان بہ پیش حکام
 صاحب اند گریہ بہار و نیز گریہ مظلومان بہ پیش حاکم

<p>یعنی قطع گریہ سے جی مکتول کرنے رو سکتا اور تکلیف مین قبل ہونا۔ اگرچہ امیر و صاحب و ننگ صفت نے اسکو ترک کیا ہے لیکن یہی اسکا ترجمہ ہے اور اسکو خلاف محاورہ سمجھنے کی کوئی وجہ نہیں سوا کہ اس کا استعمال کسی کے کلام میں ہلکونہیں ملا۔</p>	<p>تیز و چشم پیدا شود و حرکت کند و این حرکت فطری است کہ خلش و ناگواری را دفع کند چنانکہ صاحب گوید (۵) چنان محوم کہ اشک تلخ و چشم نی گرد و بی قیامت گر نکلان بشکند و چشم حیرانم (اردو) آنکھ میں پانی آنا۔</p>
<p>اصطلاح۔ مرکب توصیفی اشک و روع است و بقول بحر و بہار و اندکنایہ از اشک ستا مؤلف گوید کہ بمعنی حقیقی است نہ کنایہ و کنایہ از گریہ مصنوعی توان گفت و مرادف اشک خنک باشد کہ گذشت (مولوی جامی ۵) چرخ کذب را کافرو زوش زن و بحر اشک در غش نیست روغن و (اردو) دیکھو اشک خنک۔</p>	<p>استعمال۔ تعریف اشک و روع آید بہانہ در بیان کثرت (اردو) دیکھو اشک گنجین (مصدر اصطلاحی) در دیدہ شکستن بازد و بحر بمعنی بند شدن اشک و بند رفتگی و شکست از دوری تو نہ در دیدہ ام اشک در سینہ ام آہ یہ مؤلف گوید کہ از قبیل آہ در سینہ شکستن است کہ در ممدودہ گذشت</p>
<p>اصطلاح۔ صاحب اصفی اشک و میدن ذکر این کردہ و از علی خراسانی سند آورده کہ بمعنی بی اختیار بر آمدن اشک از دیدہ و مبتلای گریہ شد است (۵) تا چشم تو آہستہ سر نہ ناز است از دیدہ عشاق و دامنک پیازی یہ مؤلف گوید</p>	<p>یعنی چون اشک جاری دفعتاً در چشم بشکند یا آہ جا دفعتاً در سینہ بند شود تکلیفی در چشم و سینہ پیدا شود پس این کنایہ باشد از مبتلای تکلیف و رمت شد (اردو) آنکھ میں آنسو ک جانا</p>

که ازین سند مصدر اشک از دیده دیدن بدست می دود اشکم گریبان میدرد و هوشم پندیدم چه می گویم	می آید از اینجا است که ما ذکرین بجایش کرده ایم - نسیم صبح و رگوشم و سندر (ج) همان است که بر لب (اردو) و یکجوا اشک جتن -
اشک و واندن استعمال - صاحب اصفی (ه) اشک و دیده بر غمان تونن باید بایرانه وای	ذکر این کرده و از انجوری سندی آورده که به منی که کرده صد زبان شوق تو وای وای رایانه (اردو)
اشک ریختن در گسین است (ه) گو خضر که از معذرت (الف تاد) آنسو چلنا - بقول امیر آنسو بهنا - نمشو	اشکی بدو اندید از تشنه لبان چشمه حیوان گد و اردو روان هونا - (ناخ ه) کس طرح اسکو روانه (اردو) آنسو بهنا - و یکجوا اشک افشاندن -
اشک و دیدن استعمال - صاحب تحریر چسپه	کرون نامخ مکتوب پد جای قاصد میرے آنسو دم
اشک دیدن استعمال - صاحب اصفی ذکر	اصفی ذکر این کرده و از صاحب سدا آورده (ه)
میدود اشک مینی بکه بر رخساره ام پدینه چون کشتی این کرده و از خزین اصفهانی سدا آورده (ه) عشق	بر یا میرند گهواره ام پد مولف گوید که - - - - -
(ب) اشک و دیدن بدامن این هر سه	سوغتن اشکش جبین آهش نگر پد نیجالی مایین قابل
(ج) اشک و دیدن بر رخسار از لغات	و کز بود و معنی حقیقی است یعنی اشکش را مشاهده کن
(د) اشک و دیدن بر غمان الف است	(اردو) اشک کو دیکھنا -
معنی اشک ریختن بر دامن و رخسار و غمان کنایه با	(۱) اشک راندن استعمال - (۱) معنی
از گرسین - صاحب استعمال (ب) کرده (ه) بنا	(۲) اشک رانی اشک ریختن و کنایه از

<p>گریتین است چنانکه انوری گوید (۵) اشک که ہی غرقه شود کشتی نوح پناه آورده که بی غیمه بچکند تار و (۲) حاصل بالمصدر (۱) چنانکه ظهوری گوید (۵) شد ظهوری علم باه کشتی پد دعوی اشک رانی هم هست ذ (ارو) آنسو چنان بقول میرزا روان بونا - ویکو اشک دویدن اسکا سعدی ^{علا} ^{علا} اردوین متعل نہیں جو آنسو بہا نا کہ سکتے ہیں - ویکو اشک نشانند - دونوں سے مراد رونما ہے - (الف) اشک رستن استعمال - بضم ر می مہملہ باشد بہار و اندو صفی ذکر این کردہ از ہی ساکت مؤلف گوید کہ بمعنی پیداشدن اشک است وگریتین و از سن زلالی کہ پیش شدہ است مصدر (ب) اشک رستن از چشم پید است (۵) بز چشم شمع اشک گرم روید پیکہ آتش از پر پر و شومیدہ و جادار و کہ ہمین سندر متعلق بہ اشک رویدن از چشم ہم گیریم کہ مضارع مصدر رستن اشک رہا بقول برہان و جامع و مہبت بکسر اول و کاف و فتح ر می قرشت (۱) مرغان شکاری رگتو</p>	<p>ورویدن - روید آورده (ارو) آنسو چکنا - اشک رسیدن استعمال صاحب صفی ذکر این کردہ از معنی ساکت مؤلف گوید کہ شدش مصدر ----- اشک رسیدن بہ خشک و تر پید است کہ بمعنی حقیقی است یعنی ہمہ دنیا تر شدن از اشک و مقصود از مجر د اشک رسیدن پید انمی شود - نظیری نیشا پوری (۵) چنان اشکم بنشک و تر رسیدہ پیکہ جو ہم می نسوزد آذر امر ورز (ارو) آنسون سے سارا جہان تر ہوٹا - (الف) اشک رفتن استعمال - صاحب صفی ذکر این کردہ مؤلف گوید کہ از سنش (ب) اشک رفتن از چشم پید کہ بمعنی گرت است (فطرت ثقی ۵) اشکی کہ مرا ز چشم نم دیدہ برفت پخت دل من بود کہ غلطیدہ برفت ذ (ارو) آنسو چکنا - ویکو اشک دویدن - اشک رہا بقول برہان و جامع و مہبت بکسر اول و کاف و فتح ر می قرشت (۱) مرغان شکاری رگتو</p>
--	--

مطلقاً و بعضی گویند (۲) مرغیست شکاری از جنس باشد لیکن از باشد کوچک تر و آری پیو خوانند و هم
 او بزرگتره گوید که پرند است شکاری از جنس باشد از کوچک تر - خان آرزو در سراج فرماید که شکار
 یعنی شکار کردن است و معنی اول که عام است نظر بر اصل است و معنی دوم مخصوص مؤلف
 گوید که شکار کبیر اول و فتح ثانی بر وزن جگر - بقول برهان یعنی شکار آمده - اسم جامد زبان فارسی
 است و مصدر شکار کردن از همین اسم جامد وضع شد و بر زیادت های موزی قیادت در آخرش شکره جانوا
 شکاری را نام نهادند و مجازاً مرغ خاض را که شکاری است و الف وصلی در اولش آورده شکره
 کردند - صاحبان ناصری و سروری بر معنی اول قانع و صاحبان رشیدی و شمس بر معنی دوم گفتا کرد
 (۱) امیر خسرو از سروری (۵) اشکره - از بی چیز و پلنگ بهست چو آویزش تصاب جنگ به بخیال
 ماتسح اهل تحقیق است که در معنی اول صیغه جمع را استعمال کردند (ارو و) (۱) شکاری جانور -
 (۲) شکره - بقول صاحب آصفیه فارسی - اسم مذکر - باز کی قسم کا ایک شکاری پرند - اهر شکره
 ایک قسم کا باشد -

اشک ریختن مصدر اصطلاحی - بقول	باشوق تمام دیده ام گفت بل چنین هم اشکی
صاحب بحر و چراغ و صطلحات و بهار (۱) خوش	بریزم ای خانه خراب به مؤلف گوید و بهایم
و محفوظ شدن - کسی گوید که من حرف غبی شنیده ام	لفظ معروف اشاره این کرده که (۲) معنی حقیقی
یا ران گویند که ما هم بشنیدیم و اشکی بریزیم - یعنی خوش	است یعنی گریه کردن (عرفی ۵) چه کند عرفی
شویم (شرف الدین پیام ۵) میگرد و لم نهان	از ریزد و اشک به از جگر خون ناب می چکدش چغنی
از چشم پیا ب پدید آید کسی گریه بیرون حساب	مباد که شاک ریختن از غم و شادی هر دو صورت

(۱۶۵)

ومنی اول مجاز باشد ولیکن سندان خیال متعلق و گل است - خان آرزو در چراغ و صاحب بخت
 به معنی دوم است نه اول فاعل - مجرد اشک ریختن گوید که (ب) جمع اشک ریز و معنی اشک ریختن نیز
 معنی اشک طرب ریختن بخارج سند و دیگر باشد (الف) مؤلف عرض کند که (۱) امر حاضر از
 (۱) خوش بویانک شادی بهمانا - امیر نے آنسو کے مصدر اشک ریختن گزشت (۲) اسم فاعل
 صفات من اشک شادی کا ذکر فرمایا (۲) ردنا ترکیبی معنی اشک ریزنده و (ب) جمع معنی دوم
 اشک ریختن ابر | مصدر اصطلاحی - مرکب (الف) و (۲) فرید علیہ معنی دوم (۳) معنی مهدی رضا
 اضافی است معنی بارین ابر و کنایہ انگریستن (ب) ہر نخت دل شہید لیست دست
 ابر ہم کہ اشک معنی مطلق قطره و آب چشم ہر دو آمد از حیات شستہ ہذا مان اشک ریزان صحرا
 و اشک ابر باران را ہم گفته اند کہ گزشت (ظہوری) کر بلا نیست ہذا عرفی (ب) اشک ریزان ترا
 (۵) از شور گریہ و آہ ہم کہ ابر اشک کہ ریزد ز تاب لازم کہ ز نخت جگر یک چمن گل در کنار قطر شبنم
 سینہ کجا ہم کہ لالہ داغ کہ دارد (۱) ابر رستا نهند ہذا طاهر و حید (ب) آن کسانیکہ در شہ
 ابر کار و نا - می باشند اشک ریزان مرا جوش شرمی دانند
 و (الف) اشک ریز استعمال - الف بقول مخفی مباد کہ آنا کہ (ب) معنی اشک ریختن نوشتہ شد
 و (ب) اشک ریزان بہا معنی اشک بار ہمین (۱) و (۲) (الف) (۱) آنسو پیکار - امر - (۲)
 و (ب) فرید علیہ و جمع آن و نیز معنی اشک ریختن اشکبار یعنی آنسو پیکارنے والا (ب) (۱) اشکبار -
 چون آب ریزان - و گل ریزان کہ معنی ریختن آب یعنی اشک پیکارنے والے (۲) اشکبار (۳) اشکباری
 و (الف) اشکس صاحب انند نسبت (ب) گوید کہ بقول فرنگ فرنگ کہسر اول و ثانی معنی

<p>(ب) اشکستن و صاحب شمس نسبت (ج) فرمایند که معنی شکسته مؤلف عرض کند که</p>	<p>(ج) شکسته که درین هر سه لغت الف وصلی است و اصلش بدون آن (الف) تحقیق</p>
<p>(ب) شکسته بود بقول صاحب ساطع بالفتح لغت سنکرت است بمعنی قدرت ویر و زور و در</p>	<p>ببین جمله اول سکت هم آمده - فارسیان بقاعده خود تازی نو قانی را بین جمله بدل کردند چنانکه</p>
<p>تیز و سیو پس از آن بر شکست علامت مصدر (تن) در آخرش زیاده کرده مصدر می ساختند پس</p>	<p>معنی اصلی شکستن زور و قوت کردن است و مجازاً متصل شد برای معانی که بر مصدر شکستن می آید</p>
<p>(ج) اسم مفعول آن مقتنین فرس این را مطابق تعریف خود که بر اسم مصدر رگدشت مصدر</p>	<p>اصلی قرار داده اند و ما بر بنیاد تعریف خود که بعد از آنجا گذشت این را مصدر جعلی گوئیم که از لغت سنکرت</p>
<p>بقاعده تبدیل وضع شده است مقتنین فرس گویند که این مصدر همچو اسم جاد بمعنی مصدری</p>	<p>مسموع شد و ساخته نشد و ما وضع این را ثابت کرده ایم که بالا گذشت - مخفی مباد که اختلاف</p>
<p>اعراب حروف که بمقابل ماخذ این راه یافته تصرف اهل زبان است دیگر هیچ (ار و) الف</p>	<p>زور - بقول آصفیه قوت - طاقت - آپه ای نه سکت کو بهی انهن معنون مین لکهاست - اگر</p>
<p>ذیل مین شکتی کا بهی ذکر فرمایند - (ب) توژنا - توژنا (ج) شکسته - بقول صاحب آصفیه</p>	<p>اشک صحاب اصطلاح - مرکب اضافی - بجایش گذشت (انوری ه) زودست</p>
<p>بقول صاحب بحر مطرات باران است - بهاء بخشش او ماکسیت اشک صحاب پز خرزم محکم او</p>	<p>گویند که این کنایه باشد مؤلف عرض کند که راوی است سنگ جبال پنهنی مباد که این مراد</p>
<p>معنی حقیقی است که اشک بمعنی مطلق قطره اشک ابر است که گذشت و صاحب انند ذکر این</p>	<p></p>

<p>با او کردہ (اردو) دیکھو اشک ابر جس پر تفصیلی بیان ہے -</p>	
<p>اشکش بقول برہان و سراج و جامع و جہانگیری و شمس و ہفت و اندی نفتح اول بروزن کیش نام پہلوانی - صاحب ناصری فرماید کہ پہلوانی کہ از ترکستان جنگ ایران آمدہ از دست رستم کشتہ مؤلف عرض کند کہ خیال ما وجہ تسمیہ این همان است کہ بر (اشکش - بسین جملہ چہارم) نوشتہ یعنی اصل این ہم (شکت) لغت سنکرت باشد کہ معنی زور و قوت آمدہ (کدافی الساطع) فارسی درین لغت تازی فوقانی آخرہ را بقاعدہ فارسی بدل کردند ہاشین مجہ چنانکہ رخت و رخس کہ اسپ را گویند - پس وجہ تسمیہ پہلوان مذکور معلوم شد (اردو) اشکش - فارسی میں ایک پہلوان کا نام تھا جو ترکستان سے جنگ ایران میں آیا اور رستم کے ہاتھ سے مارا گیا۔</p>	
<p>اشک شادی اصطلاح - مرکب ضافی - بقول امیر جوش مسرت سے جو آنسو ٹھلین - بقول صاحب بحر گریہ کہ از غایت فرح رود (مومن ۵) آبرورگمی مرنے کی کہ روتے توین بہار ہمزائش مؤلف گوید کہ قطرہ ہای آب کہ وہ ذہ اشک شادی ہی سے گو چشم کو تر کرتے ہیں بجات انتہای فرح از چشم ریزد - صاحب اند اشک شبنم استعمال - مرکب اضافی است فرماید کہ این مرادف اشک طرب و اشک شبنم یعنی قطرہ شبنم کہ اشک معنی مطلق قطرہ ہای شادی و غم کی باشد (صائب ۵) ولی کہ آتش روی گو گذشت - فارسیان در محاورہ خود معنی جمع استعمال کہ اباب کند ذہ اشک شادی خودستی شراب کنند (صائب ۵) حسن را روشن گری چون (ظہوری ۵) اشک شادی بکنج دیدہ و دویدہ دیدہ ہای پاک نیست ذہ اشک شبنم دامن گل را مستعد فرد و دیدن باو ذہ (اردو) اشک شادی تازی ہی کند ذہ (اردو) شبنم کے قطرے - مذکر۔</p>	

<p>اشک شدن استعمال - صاحب آصفی که گذشت و با معنی وارسته هم متفق - صاحب</p>	<p>اشک شدن استعمال - صاحب آصفی که گذشت و با معنی وارسته هم متفق - صاحب</p>
<p>ذکر این کرده مؤلف گوید که معنی حقیقی است</p>	<p>ذکر این کرده مؤلف گوید که معنی حقیقی است</p>
<p>یعنی قرار یافتن اشک و مبدل شدن باشد</p>	<p>یعنی قرار یافتن اشک و مبدل شدن باشد</p>
<p>قطره شدن و مجازاً رنجته شدن هم خزن صفی</p>	<p>قطره شدن و مجازاً رنجته شدن هم خزن صفی</p>
<p>(س) دل در پریدن است چو شبنم ز روی تو</p>	<p>(س) دل در پریدن است چو شبنم ز روی تو</p>
<p>خون اشک می شود بهر گزل زبوی تو (ارو)</p>	<p>خون اشک می شود بهر گزل زبوی تو (ارو)</p>
<p>اشک هو جانا - شک جانا -</p>	<p>اشک هو جانا - شک جانا -</p>
<p>(الف) اشک شکری اصطلاح - بقول</p>	<p>(الف) اشک شکری اصطلاح - بقول</p>
<p>(ب) اشک شکرین بهار هر دو یعنی شکی</p>	<p>(ب) اشک شکرین بهار هر دو یعنی شکی</p>
<p>که از گریه شادی بریزد (زلالی س) ذره و کلبه</p>	<p>که از گریه شادی بریزد (زلالی س) ذره و کلبه</p>
<p>بخونابه گری دست غلطیدن اشک شکری</p>	<p>بخونابه گری دست غلطیدن اشک شکری</p>
<p>(خاقانی س) بس اشک شکرین که فرو ریزد</p>	<p>(خاقانی س) بس اشک شکرین که فرو ریزد</p>
<p>از نیاز پس آه غبرین که بعد ابر آورم به صاحب</p>	<p>از نیاز پس آه غبرین که بعد ابر آورم به صاحب</p>
<p>جهاگیری در خانه کتاب بذیل دستور اول ذکر</p>	<p>جهاگیری در خانه کتاب بذیل دستور اول ذکر</p>
<p>نمبر (۱) کرده و وارسته در مصطلحات نسبت (۱)</p>	<p>نمبر (۱) کرده و وارسته در مصطلحات نسبت (۱)</p>
<p>فرماید که اشکی که از خنده بسیار چشم آید - صاحب</p>	<p>فرماید که اشکی که از خنده بسیار چشم آید - صاحب</p>
<p>بهرند کر (۲) فرماید که مرادف اشک شادی است</p>	<p>بهرند کر (۲) فرماید که مرادف اشک شادی است</p>

سرخ کنایه از اشک خون و اشک خون اشک
غم باشد نه اشک شادی قابل (ارو) و دیگر
اشک شادی - می آید (ارو) اشک شور - اشک غم که گویند

اشک شکستن | اصطلاح - صاحب آصفی که میگوید - او را اشک تیز و تند کا استعمال امیر
ذکر این کرده و این جهان است که بر (اشک) روید
فرمایند و بگویند اشک تلخ -

شکستن | گذشت مجرد اشک شکستن نه متعلق از
سند آصفی است و نه در خوبان (ارو)
و بگویند اشک در دیده شکستن -
اشک شور | اصطلاح - مرکب توصیفی است
و (دری و پهلوی) کنایه از گریه شادی - صاحب

اشک شور | اصطلاح - مرکب توصیفی است
بقول صاحب بجز اینی اشک اندوه و فراق بهار
گویند که مراد اشک تلخ است (خاقانی ۵)
رنگ را نمک تن کم از اشک شور از آنکه به
چشم نمک چند ز لب نوش خند او به نحقی مباد که
در مصرع ثانی لفظ چند مخفف چند باشد -

خان آرزو در سران گویند که این مقابل اشک
تلخ است مؤلف عرض کند که نیم شوری
اشک - فطری است و تلخی و تیزی اشک مبالغه
و شیرین گفتند و بخیاں ما معنی این کنایه اشک شادی

<p>است که بقطر مسرت در چشم آید یا بریزد (ارود)</p> <p>دیکه و اشک شادی -</p>	<p>مسلمان (ع) از شوق بزم تو و روی تو دل سکنای</p> <p>حرام اشک صراحی و ناله عود است پنجبال با</p>
<p>اشک صدف اصطلاح - مرکب اضافی</p> <p>است بمعنی قطره آب که در صدف باشد و کنایه از</p> <p>دُر - و فارسیان اشک غلطان صدف (گفته اند)</p> <p>که غلطان رصفت اشک آورده اند (صاحب)</p> <p>(ع) نیست مکن پاک گوهر بر زمین داند دام</p>	<p>درین شعر کنایت بمعنی قطره ای شراب است بجا</p> <p>نقطه دیده در مصرع اول و جا دارد که بمعنی مطلق</p> <p>شراب هم گیریم بجا نقطه دل در مصرع اول -</p> <p>(ارود) قطره های شراب (نکر) شراب (نوش)</p> <p>اشک طرب اصطلاح - بقول بگرگ یه</p>
<p>زیب گوش و لبران شد اشک غلطان صدف</p> <p>(ارود) موتی - بقول آصفیه - اسم موتی -</p> <p>سردارید - و - گوهر - و و چپوئے چپوئے یا بڑے</p> <p>بڑے گول چکد اردانے جو سیپی کی ہٹی میں پیدا</p> <p>ہو جاتے ہیں -</p>	<p>که از غایت سرور باشد و بہا رہز بانس و بقول</p> <p>جامع و برہان کنایہ از گریہ شادی - صاحب جمال</p> <p>در غنیمت کتاب بذیل دستور و قوم ذکر این کرده اند</p> <p>که کنایہ از گریہ بود کہ از غایت فرح روی و دہخو</p> <p>گوید کہ مرکب اضافی است مراد اشک شادی</p>
<p>اشک صراحی اصطلاح - مرکب اضافی</p> <p>است بمعنی قطره ای صراحی کہ فارسیان اشک</p> <p>را بمعنی جمع ہم استعمال کرده اند و کنایہ از قطره</p> <p>شراب و مجاز آن مطلق شراب - صاحب بھو بہا</p> <p>این را مطلق شراب گفته اند (خواجہ جمال الدین)</p>	<p>یعنی اشکی کہ از غایت فرح در چشم آید یا بریزد و منقوش</p> <p>ندارد کہ کنایہ گیریم و معنی گریہ پیدا کنیم (ارود) دیکه</p> <p>اشک شادی -</p> <p>اشک غدر اصطلاح - مرکب اضافی است</p> <p>معنی اشک ندامت کہ می آید بمعنی اشکی کہ بغدر خوا</p>

<p>ریزند (عربی) شستن لوح گند و ستور ابر اشک غلطیدن (استعمال) بمعنی روان شدن رحمت است و در نهیل اشک عذرو آب استغفار است و (اردو) اشک نذاست که سکتے ہیں یعنی کہ بر چہرہ نمی غلطد اشک بخندہ یا رگ رگ دلب مای گرد وہ اشک جو گناہ سے ناموس ہو کر بطور عذر خواہی (دولہ) بر روی نیاز اشک غلطید نہ تر باد سر آستین نازی نہ دشمنی بر اشک شکر می ہم گشت شیکاوین -</p>	<p>اشک غلطیدن (استعمال) بمعنی روان شدن اشک باشد چنانکہ طوری گوید (س) چند رؤیت است و (اردو) اشک نذاست کہ سکتے ہیں یعنی کہ بر چہرہ نمی غلطد اشک بخندہ یا رگ رگ دلب مای گرد وہ اشک جو گناہ سے ناموس ہو کر بطور عذر خواہی (دولہ) بر روی نیاز اشک غلطید نہ تر باد سر آستین نازی نہ دشمنی بر اشک شکر می ہم گشت شیکاوین -</p>	<p>اشک غلطیدن (استعمال) بمعنی روان شدن اشک باشد چنانکہ طوری گوید (س) چند رؤیت است و (اردو) اشک نذاست کہ سکتے ہیں یعنی کہ بر چہرہ نمی غلطد اشک بخندہ یا رگ رگ دلب مای گرد وہ اشک جو گناہ سے ناموس ہو کر بطور عذر خواہی (دولہ) بر روی نیاز اشک غلطید نہ تر باد سر آستین نازی نہ دشمنی بر اشک شکر می ہم گشت شیکاوین -</p>
<p>اشک عقیقی اصطلاح - مرکب توصیفی است (اردو) آنسو گرنا - آنسو روان ہونا - بقول بحر و بہار یعنی اشک سرخ مولف گوید کہ اشک غماز استعمال - بمعنی اشکی کہ غمازی انگ عقیق سرخ و بای نسبت در آخر است و این عشق کند (طوری) (س) بجام دشمن از نشانی گناہ باشد عقیق است کہ سندی پیش نشد (اردو) دزد دل نمی بردم و تف حسرت اگر می خورد و یکہو اشک آل - خون اشک غمازی (اردو) امیر نے آنسو</p>	<p>اشک عقیقی اصطلاح - مرکب توصیفی است (اردو) آنسو گرنا - آنسو روان ہونا - بقول بحر و بہار یعنی اشک سرخ مولف گوید کہ اشک غماز استعمال - بمعنی اشکی کہ غمازی انگ عقیق سرخ و بای نسبت در آخر است و این عشق کند (طوری) (س) بجام دشمن از نشانی گناہ باشد عقیق است کہ سندی پیش نشد (اردو) دزد دل نمی بردم و تف حسرت اگر می خورد و یکہو اشک آل - خون اشک غمازی (اردو) امیر نے آنسو</p>	<p>اشک عقیقی اصطلاح - مرکب توصیفی است (اردو) آنسو گرنا - آنسو روان ہونا - بقول بحر و بہار یعنی اشک سرخ مولف گوید کہ اشک غماز استعمال - بمعنی اشکی کہ غمازی انگ عقیق سرخ و بای نسبت در آخر است و این عشق کند (طوری) (س) بجام دشمن از نشانی گناہ باشد عقیق است کہ سندی پیش نشد (اردو) دزد دل نمی بردم و تف حسرت اگر می خورد و یکہو اشک آل - خون اشک غمازی (اردو) امیر نے آنسو</p>
<p>اشک غلطان صدف اصطلاح - همان است کہ بر اشک صدف گذشت و صراحت کاٹش ہم در آنجا کردہ ایم (اردو) و یکہو اشک صدف اشک غمازی ہی کیا آنکھوں میں گھر کرنا ہے -</p>	<p>اشک غلطان صدف اصطلاح - همان است کہ بر اشک صدف گذشت و صراحت کاٹش ہم در آنجا کردہ ایم (اردو) و یکہو اشک صدف اشک غمازی ہی کیا آنکھوں میں گھر کرنا ہے -</p>	<p>اشک غلطان صدف اصطلاح - همان است کہ بر اشک صدف گذشت و صراحت کاٹش ہم در آنجا کردہ ایم (اردو) و یکہو اشک صدف اشک غمازی ہی کیا آنکھوں میں گھر کرنا ہے -</p>
<p>اشکفت (الف) (الف) بقول برہان کبیر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و فا و فوقانی (ب) اشکفتہ (ب) بمعنی (۱) غار و خندہ کوہ یعنی ثاٹ (۲) بمعنی عجب و (ب) بقول برہان کبیر اول و فتح ثالث و فتح فا (۱) بہار و شکوفہ و زنت را گویند و بمعنی (۲) قی و استغفار و سمرات کامل این بہ اشکفت و اشکفتہ بہ کاف فارسی کہنیم (اردو) و یکہو اشکفت - و اشکفتہ -</p>	<p>اشکفت (الف) (الف) بقول برہان کبیر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و فا و فوقانی (ب) اشکفتہ (ب) بمعنی (۱) غار و خندہ کوہ یعنی ثاٹ (۲) بمعنی عجب و (ب) بقول برہان کبیر اول و فتح ثالث و فتح فا (۱) بہار و شکوفہ و زنت را گویند و بمعنی (۲) قی و استغفار و سمرات کامل این بہ اشکفت و اشکفتہ بہ کاف فارسی کہنیم (اردو) و یکہو اشکفت - و اشکفتہ -</p>	<p>اشکفت (الف) (الف) بقول برہان کبیر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و فا و فوقانی (ب) اشکفتہ (ب) بمعنی (۱) غار و خندہ کوہ یعنی ثاٹ (۲) بمعنی عجب و (ب) بقول برہان کبیر اول و فتح ثالث و فتح فا (۱) بہار و شکوفہ و زنت را گویند و بمعنی (۲) قی و استغفار و سمرات کامل این بہ اشکفت و اشکفتہ بہ کاف فارسی کہنیم (اردو) و یکہو اشکفت - و اشکفتہ -</p>

اشک فرو خوردن	(مصدر مصطلحی)	(۱) اشک فشان	استعمال - بهار و کرا
همان است که بر اشک خوردن گذشت و از	(۲) اشک فشاندن	کرده گوید که بمعنی شستن	
کلام صواب ندانیم هم بهر آنجا مذکور - حساب		است و (۲) بمعنی اشک ریختن نوشته - کتاب	
اصفی و بهار ذکر این کرده (۱ اردو) و یکم اشک		بهار و بهار و زیادت الف افشان و افشاند	
(۱۶۵۱) اشک فرو ریختن	استعمال - بمعنی اشک فشان	نوشته و سلسله رویش را در هم کرده خدایش	
و گریستن است چنانکه ظهوری گوید (۵) خوشا		سیامزد که دست تصرف در آن کرده است صاحب	
حالی که بر بالین بیاری ستمکاری زیانگشت		اصفی و اند هم ذکر این کرده اند مؤلف گوید که (۱) ام	
ترجم اشک از مفرگان فرو ریزدن (۱ اردو)		حاضر (۲) هم توان گرفت از مصدر مرکب و اسم فاعل	
و یکم اشک افشاندن -		ترکیبی هم از مصدر مفرد باقی حال (۲) بمعنی گریستن	
(۱۶۵۲) اشک فرو گرفتن بد امان	استعمال بمعنی	(۱) بمعنی گریستن و گریان - مخفی بسا که فارسیا	
حقیقی است یعنی ریختن اشک بد امان و کنایه		(۱) اکثر بصفت چشم استعمال کرده اند (ظهوری	
از غم خواری کردن چنانکه شغائی اصفهانی گوید		(۵) دیده اشک فشان بهر سبکباری اشک	
(۵) بد امان اشک گرم از دیده حیرت و گریه		قرعه انداخته بار سفری خواهم بست (۲) صاحب	
برای غم بیان نگاران آستین مالم (۱ اردو)		(۵) دیده زنده دلان اشک فشان می باشد	
اشک دامن من لینا - دامن سے آنسو پوچینا		آب از قوت سرخسبه روان می باشد (۲) اشرف	
امیر نے آنسو پوچینا - پرفرایا ہے کہ مجاز آنکسین او		مازندرانی (۵) شمع روشن شد چو اشک از دیده برینا	
دلاسا دینا - و یکم اشک از رخسار چیدن -		فشانده خوشه برداشت هر کس دانه اینجا فشانده	

(اردو) (۱) رو- امر- رو نیوالا ہم فاعل (۲) رونما - مصدر -	
اشکوفہ ایکسر اول وضع کاف عربی مرادف اشکوفہ کاف فارسی است کہ می آید و مخفف اشکوفہ و اشکوفہ (اردو) دیکھو اشکوفہ -	
اشک کباب اصطلاح - مرکب اضافی است ذکر این کردہ (رقاسمی گونا بادی ص) ز اشک قبول بحر طوبی کہ از کباب بر سر آتش ریخته باد و مادہ کہ ز گس کشا رہ بر و ن نقش از دیدہ تر دانند ہر بانہش مؤلف گوید کہ آن رطوبت در وقت ریختن بہ قطر ہای آب صورت گیرد و حکیم زلالی (ص) چکید اشک کباب دفعہ سر کردہ آب	اشک کشیدن استعمال - صاحب آصفی
اشک کشیدن از بن شرکان پیدا می شود	اشک کشیدن از بن شرکان پیدا می شود
اشک عقیق از بن شرکان ہی کشم تا پنچہ	اشک عقیق از بن شرکان ہی کشم تا پنچہ
اشک کشیدن از بن شرکان پیدا شدہ (اردو)	اشک کشیدن از بن شرکان پیدا شدہ (اردو)
اشک کشاؤن مصدر مطلق - یعنی اشک کشیدن و کشاؤن سے خون بہا نا ہی کہ سکتے ہین اسیر	اشک کشاؤن مصدر مطلق - یعنی اشک کشیدن و کشاؤن سے خون بہا نا ہی کہ سکتے ہین اسیر

<p>اشک کوه اصطلاح - مرکب اضافی - بھول دیکھو اشک در چشم گردیدن -</p>	<p>اشک کوه اصطلاح - مرکب اضافی - بھول دیکھو اشک در چشم گردیدن -</p>
<p>صاحب بھر لعل و یا قوت باشد ہر گویا آئند اشک گرفتن استعمال - صاحب بھر لعل</p>	<p>صاحب بھر لعل و یا قوت باشد ہر گویا آئند اشک گرفتن استعمال - صاحب بھر لعل</p>
<p>ہمرازش کہ گنایہ از لعل و یا قوت چنانکہ در پیش دیکھو اشک گرفتن</p>	<p>ہمرازش کہ گنایہ از لعل و یا قوت چنانکہ در پیش دیکھو اشک گرفتن</p>
<p>والہ ہر وی گوید (۵) گزشت را اندر ہر چیز گزشت و خیال ما بھر داشک گرفتن</p>	<p>والہ ہر وی گوید (۵) گزشت را اندر ہر چیز گزشت و خیال ما بھر داشک گرفتن</p>
<p>تا شیرست خاص پس چہ اشک کوه یا قوت خیر نیست (اردو) دیکھو اشک گرفتن</p>	<p>تا شیرست خاص پس چہ اشک کوه یا قوت خیر نیست (اردو) دیکھو اشک گرفتن</p>
<p>حما ساختہ مؤلف گوید کہ ہمین یک شعرست اشک گرم اصطلاح - مرکب توصیفی است</p>	<p>حما ساختہ مؤلف گوید کہ ہمین یک شعرست اشک گرم اصطلاح - مرکب توصیفی است</p>
<p>کہ محققین بالابند این معنی بالاسید کردہ اند و خیال دیکھو اشک گرفتن</p>	<p>کہ محققین بالابند این معنی بالاسید کردہ اند و خیال دیکھو اشک گرفتن</p>
<p>ما تاسم آہناست ہر آہوین شعر ثابت می شود کہ براشک افتادن و اشک گرفتن بدامان گذشت</p>	<p>ما تاسم آہناست ہر آہوین شعر ثابت می شود کہ براشک افتادن و اشک گرفتن بدامان گذشت</p>
<p>اشک کوه گنایہ از مادہ کہ در رنگ پیدا می شود صاحب نوید گوید کہ اشک اندودہ و فراق را گویند</p>	<p>اشک کوه گنایہ از مادہ کہ در رنگ پیدا می شود صاحب نوید گوید کہ اشک اندودہ و فراق را گویند</p>
<p>و بالانزہ تبدل ہر جوہر کافی شود و عموماً لعل و یا قوت دیکھو اشک گرفتن</p>	<p>و بالانزہ تبدل ہر جوہر کافی شود و عموماً لعل و یا قوت دیکھو اشک گرفتن</p>
<p>قائل (اردو) لعل و یا قوت مذکور اور بلحاظ کہ مقابل اشک سرد است کہ تعریفش بر اشک</p>	<p>قائل (اردو) لعل و یا قوت مذکور اور بلحاظ کہ مقابل اشک سرد است کہ تعریفش بر اشک</p>
<p>ہماری را سے کے وہ مادہ جو اہر چونگریزوں میں خنگ گزشت یعنی اشکی کہ بدر ددل بریزد گرم باشد</p>	<p>ہماری را سے کے وہ مادہ جو اہر چونگریزوں میں خنگ گزشت یعنی اشکی کہ بدر ددل بریزد گرم باشد</p>
<p>ہوتا ہے - داین نظری است و نتیجہ سوز دل بر خلاف این</p>	<p>ہوتا ہے - داین نظری است و نتیجہ سوز دل بر خلاف این</p>
<p>اشک گردیدن استعمال - صاحب بھر لعل اشک دروغ سرد بود (اردو) اشک گرم -</p>	<p>اشک گردیدن استعمال - صاحب بھر لعل اشک دروغ سرد بود (اردو) اشک گرم -</p>
<p>دیکھو اشک خوش نمک - اشک گلگون اصطلاح - مرکب توصیفی است</p>	<p>دیکھو اشک خوش نمک - اشک گلگون اصطلاح - مرکب توصیفی است</p>
<p>بھول صاحب بھر ہر بھنی اشک سرخ باشد</p>	<p>بھول صاحب بھر ہر بھنی اشک سرخ باشد</p>

مؤلف گوید که کنایه باشد از اشک خون (نهومی) ذکر این کرده و از مجمر بقافی سدا آورده که در اشک
 (۵) اشک گلگون بر رخ زرد گناهان و دیده در دریا گنجین (درست و این بهالعه باشد با فراط
 عذر رنگین شد خواناب جگر بر با گیش نظام شهر از کثرت اشک و دیگر پنج (۵) ندامت که چرخ خیزد این
 (ع) دل از خیال لب ریخت اشک گلگون را در این همه اشک که چندین اشک در دریا گنجین
 (ارو) اشک گلگون - و یکجو اشک داودی - (ارو) اشک دریا بین نه سمانا - به ایک بغه
 اشک گنجین | استقال - صاحب صفی شاعری سیه اورس -

اشک | بقول برهان و هفت و جامع کسر اول و ثالث و سکون ثانی و لام بقول صاحب سرا
 به کاف تازی (۱) اسپ که دست راست و پای چپ او سفید باشد و (۲) بمینی کمر و حیل و تزییر
 صاحب نامری بذکر هر دو معنی صراحت نمیدکند که مرادف اشکلی باشد زیادت یا یی تحتانی -
 مؤلف عرض کند که صاحب غیاث بخواه منتخب گوید که پای بندورسنی که بآن پالان شتر بنده
 و بمینی سرخ چشم و سرخی و سپیدی آمیخته و خوشتر پوشیده شود و شوار تر و بمینی اسپ که دست راست
 و پای چپ او سفید باشد و هم از جواهر لطائف بر اشکال گوید که رسانی که بر دست و پای سپ
 و شتر شربنده و بمینی کمر و حیل - صاحب منتخب از معنی بیان کرده غیاث بر اشکال اساک و بر اشکال
 فرماید که اسپ که سه پای او سفید بود و یکی بزرگ و دیگر یا بر عکس آن و پای بند شتر و جز آن صاحب
 اند اشکال در بعضی بیان کرده برهان لغت فارسی گفته ما اشاره این بر اشکال به بین مہملہ کہم کرده
 و بنجیل این ما خود است از اشکال لغت عربی که بقول منتخب گذشت و صاحب محیط محیط
 هم که از محققان معاصرین عرب است همزانش - پس فارسیان همین لغت را به حذف الف

سوم و زیادت الف وصل در اولش اشکل معنی (۱) اگر فتن بتصرف خفیف در معنی و معنی (۲) حجاز یعنی و وزنگی کنایہ از مکر و حیلہ و تزویر و دور اندیشی کہ بہین معنی می آید یا می سخانی زائد است (ار و و) فارسیون نے اس گھوڑے کو اشکل لکھا ہے جس کے آگے کا سید ہا اور پیچھے کا بیان پائون سپید ہو۔ مذکر۔ (۲) مکر۔ بقول آصفیۃ اسم مذکر۔ دہوکا۔ فریب۔ عیلہ۔ بہانہ۔

(۱) اشک لالہ فام	اصطلاح۔ بقول بحر	علیت روان بر رخ چون زر کہ مر است
(۲) اشک لالہ گون	ہر سہ معنی اشک	بحر و کان را بنود این زر و گوہر کہ مر است
(۳) اشک علی	سرخ است بہار	(ار و و) امیر نے آنسو کے صفات میں اشک

و اند ہزباش مؤلف گوید کہ (۱) اشکی کہ بحر لالہ گون کا ذکر فرمایا ہے (ذوق ۵) لالہ سرخ روست و (۲) اشکی کہ بحر لالہ سرخ زیبا ہے روسے زر و پہ کیا اشک لالہ گون زنگ است و (۳) اشکی کہ منسوب بہ علی است اپنی خزان بہار کے موسم سے کم نہیں و سرخی ہر سہ کنایہ باشد از اشک خونین (مہر و ہا) ہماری را سے میں اشک لالہ فام اور اشک

(۵) دانہ اشک لالہ فام آوردہ ام و نامدرو علی ہی ترکیب فارسی بر سبیل تشبیہ اشک غم بدم آوردہ ام و (صاحب ۵) اشک خونین کہ سکتے ہیں۔

اشکلہ | بقول صاحب شمس بالفتح معنی حاجت است۔ صراحت کند کہ لغت فارسی است و دیگر کسی از محققین فرس با و نیست۔ بقول صاحب اند بخواہ منتہی الارب لغت عربت میں تلح صاحب شمس است کہ این را فارسی نوشت (ار و و) حاجت۔ بقول آصفیۃ و گویا لغت اشکم | بقول صاحب اند یعنی شکم فرماید کہ شاعری دہو کسی گفتہ (۵) اشکش آمد فرخ اف

ز بطن ماورش پشور پستی دارد از پشت پدران بدلجام صاحب هفت ہم سدا سادی آورده
 (س) شیرینی گوش و سرو اشکم که دید پدین چنین شیرینی خدا خود نافرید صاحب شمس هم که
 این بسند اول کرده حیف از محققین که نام شعرا را ترک می کنند و سندر را غیر مستند کنند - بخیاں با
 خیرین نیست که بر شکم الف و صلی زیادہ کرده اند (اردو) شکم - بقول آصفیہ (فارسی) ہم نہ کہ
 پیٹ - بطن (آتش س) ساقی شراب سے رہے تضر فلک بھرا پشیشے کی طرح مے سکیم
 حلق تک بھرا پ

اشک مصیبت استعمال - مرکب اضافی	اشک میغ استعمال - مرکب اضافی است
و بقول بہار و اند مرادف اشک ندامت ہو	و مرادف اشک ابرو اشک سحاب کہ گذشت و
گوید کہ اشکی کہ بجات مصیبت و چشم آید از چشم	بقول ناصر کنایہ از قطرہ باران مؤلف گوید
بریز و برخلاف اشک ندامت کہ بجات فحلت	کہ معنی حقیقی است مہیج کنایہ نیست و ہن وجہ
و ندامت و چشم آید از چشم ریزد (ابو طالب	کنایہ از باران توان گرفت نہ قطرہ باران فاضل نظر
کلیم س) چنان باید نشاند اشک مصیبت پ	س) چپ در ہست بہرست و از برق میغ پچو آرایش
کہ پشیمان شود بھر کر با پ (اردو) اشک	گلشن از اشک میغ پ (اردو) و یکھوا اشک ابر
مصیبت - اشک غم اردوین کہ سکتے ہین	اشک سحاب -

اشکنبہ | بقول صاحب ضمیمہ برہان معنی شکنبہ باشد و بقول اندلغت فارسی است بہ معنی
 شکنبہ حیوانات و صاحب غیاث بر شکنبہ گوید کہ معنی معدہ حیوانات کہ آب و غذا در آن
 جمع شود مؤلف گوید کہ فارسیان خیر می را کہ شوب بہ شکم است یعنی معدہ - بزیادت ای نسبت

در آخر الف وصلی در اول لفظ شکم و تبدیل میم بہ نون و با می مومعه ہر دو انگنہ کردند کہ
 این قسم تبدیل و فارسی زبان آمدہ چنانکہ دم و دب - صاحب کنزین رانفت ترکی نوشتہ
 (اردو) سمدہ - بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر - پیٹ مین کھانا مفہم ہونے کی جگہ مولف کہتا
 ہے کہ جانوروں کے لئے چوکا کہا جاتا ہے اور انسان کے لئے ممدہ -

(۱) اشکنج | بقول برہان و جامع (۱) بکسر اول و ضم ثالث و سکون ثانی و نون و میم

(۲) اشکنجیدین | کہ حقن عضوی باشد سرد و ناخن چنانکہ آن عضو بدر آید - خان آرزو

سراج یکہ کہ معنی برہان گوید کہ ظاہر تصحیف است چہر کہ اشکنج بدین معنی بنون آمدہ - صاحب
 ناصری فرماید کہ اشکنج و اشکنج ہر دو مراد یکہ گیر و برہان بر اشکنج و اشکنج ہم معنی نوشتہ و ظاہر
 بحر بر اشکنجیدین گوید کہ مخفف اشکنجیدین است کہ می آید - صاحب کنز فرماید کہ اشکنج بدین مہملہ و
 و اشکنجہ بدین معنی مجہ و ترکی زبان معنی عذاب است پس متحقق شد کہ فارسیان لفظ اشکنج را بحرف

ہای ہوز آخرہ از ترکی زبان گرفتند و معنی مستذکرہ بالا استعمال کردند کہ در آن ہم تکلیف و عذاب
 است و از ہمین (اشکنج) مصدر (اشکنجیدین) ساختند کہ بر (۲) قائم کردہ اہم محققین مصداق و

این را ترک کردہ اند و اشکنجیدین را بدون الف بہ ہمین معنی آور دہ اند و خیال ما اشکنجیدین اصل
 است و اشکنجیدین مخفف آن - زیرا کہ الف درین مصدر وصلی نیست بلکہ اصلی است - و

اشکنجیدین تبدیل اشکنجیدین بہ تبدیل الف با نون موافق قاعدہ فارسی - چنانکہ نقل تبدیل
 اعلیٰ معنی جامی خوابیدن گو سپندان و رکوہ و صحرا - نتیجہ این ہمہ جگہ کاوی آنست کہ اشکنج
 و مصدر اشکنجیدین اصل نباشد چنانکہ صاحب بحر بر اشکنجیدین ذکرش کردہ و خیال خان آرزو

نبت تصحیف اشکنج و اصلیت شکنج ہم درست نباشد کہ اصلیت اشکنج متحقق شد (۱) اردو (۱)
 چٹکی بقول صاحب آصفیہ ہندی۔ اسم مونث۔ دو انگلیوں سے پکڑ کر گوشت میلے کو
 چٹکی کہتے ہیں اور (۲) چٹکی لینا اسی کا مصدر ہے۔

اشک ندامت | استعمال۔ مرکب اضافی اشک پشیمانی کہ گذشت (ابو طالب کلیم
 است و بقول بہار مرادف اشک مصیبت کہ (۵) صدر ہم اشک ندامت اگر از سر گذرند
 گذشت۔ صاحب اندان را با اشک فصول عرق شرم کجا رویہ حسین خواہد برد (صاحب
 وحسرت و مصیبت و پشیمانی ذکر کردہ بہر کدام (۵) روی سید بہ اشک ندامت شود و سپید
 معروف قانع و بقول بامعنی اشکی کہ از خجلت باران بر آو روز سیاہی صاحب راہ (۱) اردو
 و ندامت و چشم آید یا از چشم بریزد مرادف و یکھوا اشک پشیمانی۔

اشکنش | بقول صاحب جہانگیری و ناصری و سروری و ہفت بفتح اول و کاف مرادف
 اشکنش است کہ بجاف فارسی می آید و صرحت کامل ہمد را بخاکنیم (۱) اردو و یکھوا اشکنش۔

اشک نمک پروردہ | اصطلاح بقول کہ سندی پیش نشد و این کنایہ باشد از
 صاحب بحر مرادف اشک شور است کہ گذشت اشک اندوہ و فراق (۱) اردو و یکھوا اشک
 دیگر کسی از محققین ذکر این نکرد و حیف است شور۔

(الف) اشکنہ | بقول برہان در شیدی و سروری و ناصری و ہفت و شمس و اندکبہر
 اول و ثالث و نون معروف (۱) نانی باشد کہ در آب گوشت ریزہ کنند و (۲) بمعنی چین و شکن
 اندام نیز آمدہ و (۳) نام نوانی از موسیقی بہار و در تہ بر معنی اول قانع و گوید کہ اسمش شریہ است

ا) تیسرے درجہ اکول (۱۵) خوردہ مانند غم آشوبان پڑا پئی اشکنہ غم خوابان پڑا (خسرو ۱۵) فتنہ
 رخش زگس ہیار ہم پڑا اشکنہ زلف بخروار ہم پڑا (منوچہری ۱۵) مطربان ساعت بساعت
 بر بنای زیر و بم پڑا گاہ سرودستان ز تندامروز گاہی اشکنہ پڑا صاحب غیاث گوید کہ (۴۷) مراد
 اشکنہ ہم کہ بر مہ سجاران باشد۔ مؤلف گوید کہ از سند سوم مصدر -----

(ب) اشکنہ زدن | پیدا است کہ بمعنی شکنج زدن باشد بخیاں ما (الف) بمعنی اول مرتب
 از شکن (کہ الف وصلی در اول وہای نسبت در آخر زیادہ کردہ اشکنہ شور بانی را نام نہا
 کہ ریزہای نان و روست و نسبت منی دوم (الف) عرض می شود کہ این مرتب است از شکن
 وہای زائد و شکن زیادت الف وصلی مزید علیہ شکن و شکن بمعنی چین اندام کہ می آید نسبت
 معنی سوم بخیاں مامحققین بالاتساع کردہ اندوکار از تحقیق نہ گرفتہ اند فارسیان شکنج را کہ شکنج
 ہم گویند بہ تبدیل حیم عربی بالہی ہوز اشکنہ کردند بخون تاج و تاج و ناگاہ پس
 اشکنہ بمعنی شکنج باشد فارسیان اشکنہ زدن از قبیل سرودستان زدن بمعنی شکنج زدن ہند
 کردہ اند کہ خیاگران و رقص و سرود و تنک و شکنج ہر وہی ز تند سند منوچہری مؤید تحقیق
 است معاصرین عجم تحقیق مارا می پسندند۔ حال اعراض می شود نسبت معنی چہارم کہ آن بدل
 اشکنہ باشد کہ بہ سین ہملہ گذشت فارسیان بقاعدہ خود سین را بہشین معجمہ بدل کردند بخون
 کستی و کستی دیگر ہیچ (ار و و) (الف) (۱) فارسیون نے اس شور بے کو اشکنہ کہا ہے جن
 روٹی کے ٹکرے شریک کر کے پکاتے ہیں جس کو دہلی والے سلونے ٹکرے کہتے ہیں (۲) شکن
 بقول صاحب آصفیہ (فارسی) اسم مؤنث۔ جہول۔ چین۔ بل۔ چہتری (۳) چکی و کھو شکنج

(۴) برمہ - دیکھو اسکنہ (ب) چٹکی بجانا - بقول اصفیہ انگشک زدن کا ترجمہ - انگوٹھے کو پتھ کی انگلی سے ملا کر آواز نکالنا۔

اشک نیسان | اصطلاح - مرکب اضافی ہے۔ بیا کھین برتی ہین صاحب آصفیہ نے بیان پر کیا و بقول بحر قطرات باران بہار گوید کہ کنایہ آدھڑا ذکر کیا ہوا اور فرمایا ہے کہ انسانی لوگ خیال کرتے ہیں کہ نیسان کہ مادہ مروارید است مؤلف گوید کہ اس معنی کی بوند سے سیپی مین موتی پیدا ہوتا ہے۔
معنی لفظی این قطرات نیسان باشد پہنچ کنایہ **اشک نیم شور** | اصطلاح - مرکب توصیفی است و نیست و اگر این را بمعنی قطرات باران مطلق باران بقول بہا بمعنی اشک شور کہ گذشت (حکیم لالی ۵) گیرند مجاز باشد (اردو) قطرہ نیسان - یا قطرات ز اشک نیم شور حسرت آلود ہنک گیر مذاق دیدہ محمود نیسان کہ سکتے ہیں - مذکر - بارش کی وہ بوندیں (اردو) دیکھو اشک شور۔

اشکو | بقول برہان و ناصر صری و شمس و جہانگیری بفتح اول و ضم ثانی بر وزن بدخوسف خانہ و ہر مرتبہ از پوشش خانہ را گویند کہ بعضی طبقہ خوانند و مرادف اشکوب و بقول آرزو در سراج مخفف (اشکوب - بجرہ و بای موحده) مذکور این در مدودہ ہم کردہ ایم بخیاں ہاں این (اشکوب) است بمعنی لفظی کو بیدہ بہ آتش اسم مفعول ترکیبی - فارسیان سقف خانہ را بدین نام موسوم کردند کہ در تعمیر آن آتش برنج را لازماً با آہک و سنگ زبا آمیختہ می ریزند و می کوبند و بخیاں معماران ازین طرز عمل استواری در سقف پیدا می شود و مدودہ و مقصورہ چیز ہی نیست کہ آتش و آتش ہر دو آمدہ و بای موحده درین حذف شد (اردو) دیکھو اشکوب کے پچھلے اور دوسرے معنی۔

اشک و آه را قضا کردن (مصدر)	و آه صبح بخا هی را ده (اردو) آه وزاری کو اوسکو
اصطلاحی) بر قیاس قضا کردن نماز است	مقرر و وقت پر زکرنا - ناعده کرنا -
یعنی بروقت معینه اش اشک و آه نکردن	اشکوب بقول برهان و انند و هفت همان اشکوا
دترک کردن چنانکه خزین گوید (س) نشاند	که گذشت مؤلف گوید که اشکو خفت این است و صراحت
ادایک بار فرض و سنی آناه قضا هرگز نکردم	کامل مع بیان با فخر چهارم (اردو) و دیگر اشکو
(الف) اشکوخ	بقول برهان (الف) بکسر اول و سکون ثانی و ثبات مضموم به و او چو
(ب) اشکوخیدن	دخای نقطه دار زده (ا) لغزش را گویند (۲) امر بدین معنی بلغز
و از پای در آید (ب) مصدر اشکوخ است که لغزیدن و بسر در آمدن و افتادن باشد	صاحب
رشدی فرماید که بدون الف اشکوخیدن هم آمده - صاحب سروری بذكر الف (ب) فرماید که	
بافتح و بالکسر هر دو آمده فان آرزو در سراج بر (ب) ذکر الف) هم کرده بقول بحر عجم	
(ب) کامل التصریف و مضارعش اشکوخذ و صاحب نوادر بر اشکوخیدن گوید که اشکوخیدن بغا	
و اشکوبیدن به با و اشکوکیدن به را و فاف - مراد فیکد گیر باشد ظاهرا این همه تحریفات است! الاول	
موا الصصح (الخ) صاحب موارد ذکر ب کرده حاله بر اشکوخیدن کند و بر اشکوخیدن فرماید که اشکوخ	
بمعنی لغزش و بسر در آمدگی حاصل بالمصدر راست و مضمن آن صراحت کند که اشکوکیدن و	
اشکوبیدن مثله - مؤلف عرض کند که معنی هر یکی از مصادر بالا فرق است و ما تعریف هر یکی جدا	
کنیم و تعریف سآلم التصریف به اسم مصدر کرده ایم - صاحب برهان بر اشکوخ گوید که بضم اول	
و بکسر اول هر دو درست است بمعنی لغزش بخمال ماهمین است اسم جامد زبان فارسی و اشکوخ	

بزیادت الف و صلی فارسیان از همین اسم جامد مصدر ساخته اند که بقول مقتنین فرس مصدر جمعی است و بقول ما اصلی و فرق هر دو بر اسم مصدر مذکور و امرش اشکوخ و حاصل بالمصدر بر وزن امر آمده (۱) معنی لغزش کردن اصل است و (۲) افتادن مجاز آن (ارو) (الف) (۱) لغزش بقول آصفیه (فارسی) اسم مؤنث - پسین - ریچن - دکگا هت - لکها هت (۲) لغزش کر - گیر - امر حاضر (ب) (۱) لغزش کرنا (۲) گرنا -

اشکوفه | کسر اول و ضم کاف مرادف اشگونه که بجای فارسی می آید و صریحت معانی و ماخذ هر دو یکی شود (ارو) و یکپوشاشکوفه -

(الف) اشکوه | بقول برهان و ناصری و جهانگیری و جامع و سهودی و شمس بقیم اول و ثانی

(ب) اشکوبه | و سکون ثانی و او او و (۱) معنی شان و شوکت و شکوه و عظمت (موبک)

(ج) اشکوبیدن | معنوی (۵) صدق موسی بر عصا و کوه زردی بلکه بر دریای پر اشکوه

زرد و خان آرزو فرماید که شکوه که می آید خفیف این است و بقول بعض (۲) معنی ترس و همت

هم صاحب رشیدی بر معنی دو دم قانع و (ب) بقول اند بخوانه فرنگ فرنگ معنی آه و (ج) بقول

توارد و ثواب مصدریست که بر اشکوبیدن مذکور شود و بقول شان شکوبیدن بالکسر (۱) بهیبت زده شدن

و ترسیدن بالغیم (۲) آنها بر بزرگی کردن زیبا شدن و (۳) گوش سخن مردم انداختن صاحب برهان هم شکوبیدن بر معنی

بالا را ذکر کرده مؤلف عرض کند که شکوه اسم جامد زبان فارسی است بقول برهان بالغیم معنی بیکل

با قوت و صلابت و شان و شوکت و بزرگی و آنرا العری حشمت خوانند و بالکسر معنی ترس و بیم

خان آرزو در سراج بر شکوه گفته که ضم و کسر ناشی از تفاوت هجیه و آنسه و این در اصل معنی ترس

ویم است و مجازاً بمعنی حشمت که از دیدن آن ترس بهم رسد و بحواله برهان ذکر دیگر معانی هم کرده
 فرماید که شکله سجنف و او خفف شکوه باشد صاحب کنز که محقق ترکی زبان است این را لغت فارسی
 گفته نابا خان از زو اتفاق نداریم و عرض کنیم که شان و شوکت معنی اصلی لفظ شکوه باشد که الف
 وصلی در اولش آورده اشکوه کردند و معنی ترس و بیم مجاز آن که از دیدن شکوه ترس و بیم پیدا
 شود و عرض کنیم که (ج) مصدر است از همین اسم جا بد بقاعده که بر اسم مصدر گذشت و الف
 وصلی در اول اوست و معنی حقیقی آن اظهار بزرگی کردن و زیبا شدن و مجازش مهبت زده
 و رسیدن که شخصی اظهار شکوه خود کند و بر مخاطب و مقابل مهبت و ترس طاری شود و معنی سوم
 بیان کرده اهل تحقیق را بر شکوهیدن تحقیق کنیم و درین جا همین قدر کافیت و این مصدریت بقول
 مصدر اصلی که از اسم جا بد زبان فارسی ساخته شد و بقول محققین فرس محلی - اختلاف تعریف
 بر اسم مصدر بیان کرده ایم کامل التصریف و نسبت (ب) عرض می شود که بحر صاحب اند
 دیگر کسی از محققین فرس ذکر این نکرد و صاحب کنز که محقق ترکی زبان است شکوه به بدون
 الف اول را بمعنی جمال و ظرافت و لیاقت لغت فارسی گفته و این هر سه معنی با (ب) هیچ
 تعلق ندارد و این موقع تحقیق هر سه معانی مذکور است جا دارد که در آخر شکوه به های لیاقت
 و قابلیت باشد یعنی چیزی که لائق ترس و بیم است کنایه باشد از آه چیف است که سندی پیش نشد
 (ارو و) (الف) (۱) شان و شوکت - موث - (۲) ژر - مذکر (ب) دیکه و آه (ج) (۱)
 ژرنا - (۲) بزرگی کرنا -

(الف) اشک تیمان	(اصطلاح) هجا	(ب) اشک تیمی	بحر فرماید که (ب) بمعنی
-----------------	--------------	--------------	-------------------------

<p>اشک بیکسی است بہار ہمنراش (صائب ۵) ماصراحت کامل شکل و اشارہ این ہمدار ہجا کردہ می دود اشک یتیمی بسکہ بر رخسارہ ام و سینیہ چون کہ یای تتحانی درین زمانہ است چہن تبت و تبت کشتی بدریا میزند گہوارہ ام و برای الف ہم سند صاحبان جامع و ہفت دانند ہم ذکر این کردہ اند از صائب یافتہ ایم (۵) از گلستانی کہ بلبل روی و خان آرزو صراحت کند کہ تشکیل اصل است و گردان می شود و پنجم رخسار گل اشک یتیمان می شود شکل خففت آن تحقیق مابہ عکس این است کہ مؤلف عرض کند کہ اشک یتیم بمعنی حقیقی است بر شکل گذشت (اردو) و دیکھو شکل۔</p>	<p>یعنی اشکی کہ در چشم یتیم آید یا از چشمش بریزد (الف) اشکیل چشم اصطلاح۔ بقول برہان و ہفت بالف و نون جمع و (ب) زیادت یای نسبت و اند نام دوا میت کہ از عوج گویند اگر برگ آزا در آنزہ متعلقش و مجازاً بمعنی مطلق اشک بی کن بکوبند و آب آزا بگیرند و ہفت روز چشم چکانند و اشک بی بسی گرفته اند (اردو) امیر نے آنسو کے سفیدی چشم را کہ ہمہ سیدہ باشد زائل کند۔ صاب صفات میں اشک یتیم کا ذکر کیا ہے (مومن محیط بر تشکیل گوید کہ عوج است و بر عوج فرماید ۵) ہم بہا اسکی در فشانے سے پتہ مار اشک یتیم کہ بفارسی سفید خار و بہر بی حاض و بسرنانی شلیا سلک گہر و اس شعر میں اشک یتیم بمعنی حقیقی و طکھا و بیونانی قولو سا فلوس و تولو اطلس گویند۔ سہ الف کا ترجمہ بے کسوں کے اشک۔ مذکر۔ مجموع آن سرودر اول و خشک در آخر دوم و چکا (ب) اشک بیکسی کہ سکتے ہیں۔ مذکر۔ آب برگ آن و چشم نامہفت روز متواتر در سرف اشکیل بقول برہان کبیر اول و ثالث و سکون بیاض کہنہ تجرب و منافع بیار دارد (الخ) مختصر تانی و تتحانی و لام بمعنی شکل است کہ گذشت نیست کہ از اکثر اجزای این درخت علاج امراض</p>
--	---

چشم می شود عجیبی نیست کہ فارسیان این را اسم فاعل
 ترکیبی گرفته باشند معنی چیزی کہ چشم او همچو تشکیل است
 و تشکیل معنی قسم اسپ گذشت و در وجه تسمیہ این
 شباهت ثمر یا جزو دیگرش با چشم اسپ باشد و
 اعلم خیال مابقی بر قیاس است و از تحقیق فرید
 و وجه تسمیہ قاصریم کہ تحقیقین فرس و کتب لغات طب
 ازین لفظ مرکب ساکت اند (اردو) صاحب
 جامع الادویہ نے لفظ حاض پر مشہور نام کا اشارہ
 جس نمبر پر کیا ہے اسکے مقابل مشہور نام چوک
 لکھا ہے۔ اور صاحب محیط نے حاض کا ہندی نام
 چوکا لکھا ہے اور (حاض ازنا) پر لکھا ہے کہ اسی کو
 عوج کہتے ہیں جس کا نام علیق بھی ہے اور علیق
 لکھا ہے کہ عوج کی ایک قسم ہے جس کو ہندی میں
 چو کہتے ہیں۔ صاحب مخزن الادویہ نے حاض کا
 اردو ترجمہ چوک فرمایا ہے۔ چوک بقول آصفیہ ایک
 قسم کا ساگ۔ اور صاحب محیط نے چوک پر لکھا
 کہ ہندی زبان کا لفظ ہو اور موجب امر اض۔
 اور چوک پر فرمایا ہو کہ اسم کندش اور کندش پر چوک
 کا ذکر کیا ہو اور چو پر فرماتے ہیں کہ ٹر علیق کا نام
 افسوس ہے کہ ان حضرات کی سب تحقیقی اور
 پریشان بیانی نے ہم کو شکل چشم کے ترجمہ پر
 مطمئن نہ ہونے دیا۔

اشکیو و بقول برہان و سراج و ناصر می و جامع و ہفت و اند فصح اول و سکون ثانی و ثلث و
 یا حطی ہوا و رسیدہ و بہ دال زدہ مرکب راگویند کہ در مقابل مفرد است۔ صاحب اند صراحت
 کردہ است کہ این لغت فارسی زبان است و در دیگر اللہ این را نیافتیم۔ پس اسم جاد زبان
 فارسی گوئیم و الف اول اصلی است کہ اشکیو بدون الف نیامدہ (اردو) مرکب۔ بقول مصفیہ
 مفرد کا مقابل ترکیب دیا ہوا۔ کئی چیزوں سے ملکر بنا ہوا۔

اشگاف بقول صاحب سروری کسر ہمزہ معنی زخمہ باشد مطلقاً و بخذف ہمزہ نیز آمدہ۔ صاحب

از آنکه محقق لغات ترک است ذکر شکاف بکاف عربی کرده گوید که لغت فارسی است بمعنی شقی و عجب است از برهان و سراج و ناصری و غیاث که شکاف را هم ترک کرده اند و شکاف را هم و صاحبان ناصری و برهان و سراج شکاف را بکاف عربی به همین معنی آورده اند - خان آرزو صراحت کند که در اکثر فرهنگها بکاف تازی است و مشهور به کاف فارسی - صاحب بحر بهر حد در شکاف فتح بکاف تازی نوشته نه فارسی که بجای خودش می آید بالجمله از تحقیق بالا که گذشت اصل این شکاف بکاف عربی است بمعنی رخته و این مقرر شد باشد و عجیب نیست که فارسیان این را گرفته اند از شکو که بزبان عرب بافتح بمعنی شکاف کردن آمده (که انی المقتضب) پس داور ابقا عده فارسی بدل کرده به فاما همچون دآم و قام و یاده و یافه و الضم اند سیان کاف و فاف آورده شکاف بمعنی شق متصل گردند پس مصدر شکاف فتح کنی آید و کتب و موضوع است از همین اسم جامد و آنانکه بکاف فارسی استعمال این کرده اند یا اینکه از ماخذ خیرند یا بکاف عربی را به فارسی بدل کرده اند چنانکه کند و کند ولیکن اتفاق اهل لغت بر کاف عربی است و الف در اشکاف و صلی است (ارو) شکاف بقول آصفیه (فارسی) اسم مذکر - درار - درزر -

اشکرف | بقول برهان بفتح اول و کاف فارسی بر وزن شجر ف (۱) نیکو و خوش آینده را گویند و کسبر اول (۲) بمعنی سبط و قوی و گنده و بزرگ و (۳) بمعنی شان و شوکت و شمت هم آمده - خان آرزو و بشکرف بدون الف بذکر معنی اول و دوم نسبت معنی سوم فرماید که بمعنی محترم و گوید که فی الحقیقت (۴) بمعنی طرفه و عجب است و معانی دیگر مجاز آن و بفتح اول شرت دارد صاحب ناصری بذکر معنی اول و سوم و چهارم فرماید که (۵) بمعنی چست و چابک هم آمده و صاحب سرو عجا

و جامع بر معنی اول و دوم و سوم و صاحب (وری و پهلوی) بر اول و دوم و صاحبان شش و رشیدی
 بر سوم قانع (مولوی معنوی از سروری ۵) قصه آن آنگیز است ای غنود که در آن صرامی
 اشکرف بود و مؤلف گوید که شگرف بدون الف اول اسم جاعل زبان فارسی است و اکثر اهل تحقیق
 صراحت این کرده اند فارسیان الف وصلی در اولش آورده اشکرف کردند آنچه خان آرزو معنی چاه
 را اصل قرار می دهد از اکثر کلام قدما ثابت می شود که معنی طرفه و عجیب و بدیع آورده اند و خود صاحب بر این
 بر لفظ شگرف نوشته که مرادش شگفت است پس معنی اول و دوم مجاز است نسبت معنی سوم هم قول
 خان آرزو و قیاس باشد که خود برهان بر شگرف تصدیق آن می کند و همین معنی با دیگر معانی مجازی
 تعلق دارد پس معنی سوم و چهارم هم مجاز است (اردو) (۱) نیک بقول آصفیه (فارسی) بهلا
 اچھا - عمده - نفیس (۲) قوی - بقول آصفیه عربی - زبردست - طاقت ور (۳) محترم - بقول
 آصفیه (عربی) صاحب خدم و ششم (۴) عجیب - بقول آصفیه (عربی) نادر - تعجب خیزه شگفت
 (۵) چیست - بقول آصفیه (فارسی) چالاک - پرتیلا -

(الف) اشگفت | (الف) بقول برهان بکسر اول و فتح ثالث و سکون ثانی و نواف و فانی

(ب) اشگفتن | (۱) معنی غار و خنه کوه و بضم ثالث (۲) معنی عجیب که از تعجب باشد

(ج) اشگفته | و صراحت نکند که بکاف فارسی است یا عربی اما لفظ (شگفت) را بدو

الف بکاف عربی معنی اول آورده و معنی دوم را بکاف فارسی نوشته خان آرزو در سراج گوید که
 بکسر اول و کاف فارسی معنی عجب و تعجب و بحواله برهان ذکر معنی اول هم کرده فرماید که (۳) بضم
 فندیدن گل و غیره و صراحت مزید کن که این معنی در گل حقیقی است و در چین و دل مجاز و بدون الف

هم آمده مؤلف عرض کند که طرزیان معنی سوش کلفت انگیز است و مقصودش خبر این نباشد
 که شکفت باضم معنی شکفتگی و کشادگی است - صاحب رشیدی اشاره معنی سوم اجمالاً کرده بر معنی
 دوم قانع - صاحب سروری بذکر معنی دوم نسبت معنی سوم گوید که معنی کشود است از برای
 کل و دل و خاطر برای معنی دوم کسر و ضمه کاف هر دو را جایز قرار داده و برای معنی سوم کسر و هز
 و ضمه کاف - صاحب جهانگیری در هر سه معنی باخان آرزو متفق و سلسله ردیف لغتش این را
 بکاف عربی قائم کند و صاحب جامع بذکر هر سه معانی بالا برای معنی دوم کاف عربی و فارسی
 هر دو را جایز پندارد - صاحب ناصری کسر ثالث بر معنی دوم قانع - صاحب هفت برای هر سه
 معنی کاف فارسی آورده مؤلف عرض کند که (الف) بمعنی اول مفرس است از شکو که
 بقول متعب لغت عرب است بالفتح بمعنی شکاف کردن فاریان بقاعده خود و او را بدین فاعل
 که دین همچون آدم و نوح و تائی بر آخرش زیاده کرد و همچون پادشاه و پادشاهت و الف صلی
 در اولش آورده شکفت را بمعنی غار و رخنه کوه استعمال کردند و شکاف که بمعنی شکاف - گذشت
 در مآخذش هم شکو داخل است که ذکرش همدراجا کرده ایم - پس این معنی حقیقی است نسبت
 معنی دوم عرض می شود که مجاز معنی اول است که تعجب و عجب ظاهری شود از غار و رخنه کوه
 و معنی سوم هم مجاز است که کشادگی تعلق دارد از رخنه و غار اختلاف حرکات در نفوس چیرگی
 نیست که نتیجه لب و لجه مقامی است آنرا که این را بکاف عربی گرفته اند ابلع اصل کرده اند و
 آنرا که کاف عربی را بفارسی بدل کرده اند بقاعده تبدیل رفته اند همچون کند و کند - حالا عرض
 می شود نسبت (ب) که مصدر الف است و بقول متعین فرس مصدر اصلی و سماعی و بقول ما

مصدر جمعی و قیاسی - فرق اصلی و جمعی را بر اسم مصدر بیان کرده ایم - فارسیان این را از هم
جامد (شگفت) بزیادت (تن) علامت مصدر وضع کردند (شگفتن) شد و قوامی فوقانی
جمع گردید یکی را حذف کرده (شگفتن) گردید پس شگفتن بضم اول یعنی (ا) تعجب نمودن و
حیران و متعجب گشتن و (۲) و اشدن و از هم باز گردیدن و (۳) خندان و خرم شدن باشد
بجز صاحب رشیدی و دیگر کسی از محققین مصادر ذکر این بالف و صلی نکرد و صراحت کامل هر یک
معنائش بر شگفتن می آید و درین جا همین قدر کافی است که فارسیان این مصدر را بمعنی حقیقی
یعنی معنی اول لفظ شگفت استعمال نکرده اند که زخم کردن و شگاف کردن باشد بلکه برای آن
مصدری خاص از لفظ شگاف ساختند که شگافتن است و بجای خودش می آید یعنی ندارد
که مانند آن هم متعلق است از ماخذ این چنانکه صراحتش برالف کرده ایم بالجمله همه معانی این مصدر
که بالا نذکر شد مجاز است از معنی حقیقی - صاحب بحر محرم بر شگفتن صراحت کند که بجاف تازی است
و مضارعش شگفتد و بقولش صیغه امر و نهی این نیامده و صاحب موارد حاصل بالمصدرش را
شگفت نوشته و مخصوص بخی اقل کرده مؤلف عرض کند که حاصل بالمصدر این معنی اول و دوم
و سوم شگفتگی است و معنی چهارم شگفت و مضارع این شگفتد و نسبت (ج) عرض می شود
که بقول برهان و منف و اندک بر اول و ضم ثالث و فتح فاعل (ب) و (۲) شگوفه و درخت
و (۳) معنی می و استغفر غ هم آمده مؤلف عرض کند که (ج) اسم مفعول (ب) باشد خف
است که برای این هر سه معانی سندی پیش نشد اگر چه چهار شگوفه مجازاً در معنی مفعولی (ب)
داخل است ولیکن استعمال (ج) بدین معنی محتاج سند است و خصوصاً برای معنی سوم بابت

هر سه معنی بر اشکوفه مخفی کنیم که معنی اول اصل است و معنی دوم و سوم مجاز آن (اردو) آلف
 (۱) غار - بقول آصفیه (عربی) اسم مذکر - گڑھا - کھڈا - کہو - رشتہ کوہ کا ترجمہ - پہاڑوں کا شگاف
 اور غار (۲) عجب - بقول آصفیه (عربی) انوکھا نا دور طرفہ - تعجب انگیز - (۳) شگفتگی - بقول
 آصفیه - فارسی - اسم مؤنث - کشادگی - بقول صاحب آصفیه (فارسی) اسم مؤنث - فراخی
 وسعت - (ب) (۱) تعجب کرنا - حیران و متحیر ہونا (۲) کھٹنا (۳) ہنسنا - خوش ہونا - (ج) (۱)
 بہار - بقول آصفیه (فارسی) اسم مؤنث - موسم بہار - پھول کھلنے کا موسم (۲) شگوفہ - بقول
 آصفیه - فارسی - اسم مذکر - غنچہ - کلی - بغیر کھلا ہوا پھول - (۳) قی - بقول آصفیه (عربی) اسم
 مؤنث - ر و طعام - الٹی - استفراغ -

اشگوفہ	بقول صاحب رشیدی معنی اشگوفہ
باشد کہ می آید - صاحب جامع این را بکسر و	و راست - صاحب سروری بذیل اشگوفہ
و ضم کاف عربی معنی شگوفہ درخت و قی و متفرغ	ذکر این کرده و سندی آورده (اشیرالدین
آوردہ مؤلف عرض کند کہ کاف عربی و فارسی	ای کلستان آنکہ غندہ زدی
چیزی نیست و ما صراحت این بر اشگفت کردہ ایم	در و غابہ از سر نیلو فرش اشگفہ ارغوان پر
و بیان ما خداین بر اشگوفہ می آید و این بخلاف	پس بخیال ما این بہرہ معانی شگفتہ شامل
تا می فوقانی محقق اشگفتہ باشد همچون راس	است چنانکہ بر اشگوفہ صراحت کنیم (اردو)
و کچھ اشگوفہ -	

اشگفتش بقول برہن و جاہگیری و اندہ و شمس جامع نفع اول بحاف فارسی بر وزن سز نش - دیوار
 برآوردن و عمارت کردن لگوئید کہ بکسر قول نیز آئمہ صاحبان جاہگیری و ناصر صری و سروری و منت ہم ہر ہفت

ولیکن محققین مابعد الذکر صراحت کاف فارسی نکرده اند مؤلف گوید که صاحبان تحقیق که منعی صد
نوشته اند مقصودشان جز این نباشد که حاصل بالمصدر است و این حاصل بالمصدر اشکندن مصدر است
که متردک التصریف باشد محققین مصداق فرس این مصدر را ترک کرده اند و وجود اشکانش خبر سید
از وجودش و شک نیست که اصل مصدر و حاصل بالمصدر هر دو بکاف عربی باشد آنکه بکاف
فارسی گرفته اند بر سبیل تبدیل است و بس همچون کند و گند پس اشکندن مرکب است از اشکن
و دن (علامت مصدر) و اشکن بر یاد ت الف وصلی و را قل مزید علیّه شکن و شکن به کسر قل
و کاف عربی بقول برهان یعنی چین و شکنج اندام و زلف و جامه می آید و و رای این معانی بسیار
دارد که بجای خودش مذکور شود پس اشکندن بمعنی حقیقی شکن زدن بر اندام و زلف و جامه باشد
و اشکانش حاصل بالمصدر آن و معنی مجاز این مصدر دیوار بر آوردن که دیوار هم تبه تبه بچرخ مار
شکن اندام و غیره قائم می شود که نگ یا آجر را در بنامی دیوار تبه تبه قائم کنند و معنی عمارت کردن
درین مصدر کتابه باشد از معنی دیوار بر آوردن پس این یادگار مصدر معدوم است (اردو)
دیوار و عمارت کی چنانی - تعمیر - بناوٹ - ساخت - مونت -
اشکنه | بقول جامع بفتح و کثر ثالث بر وزن اسکنه (۱) چین و شکن و (۲) نام نوازی است
از موسیقی و (۳) آب گوشت که نان خورده در آن ریزند مؤلف گوید که این همان است
که ذکرش بکاف عربی گذشت بجز صاحب جامع دیگر کسی از محققین فرس ذکر این با کاف فارسی
نکرده و جز این نیست که این بدل آن باشد که فارسیان کاف عربی را بفارسی بدل کنند
همچون کند و گند (اردو) دیکهو اشکنه -

(الف) اشگوفه [بقول برهان یعنی اول (۱) یعنی بهار و (۲) شکوفه درخت و (۳) قی و استفرغ را نیز گویند صاحب هفت فرماید که بعضی بکسر اول خوانند و شکوفه مخفف این باشد صاحب سروری بذکر هر دو معانی بالا سندی که پیش کرده از آن استعمال - - - - -

(ب) اشگوفه کردن [یعنی (۱) سرسبز شدن از بهار و (۲) شکوفه پیدا کردن و (۳) قی کردن پیدا است و فرماید که اشگفته بدون او و مخفف این باشد (ابوعلی حاجی ۱۵۲) باش نام و وجه و اصل تو اشگوفه کند بزکریتمش همه اتفاق معطر گردید (مولوی معنوی ۱۵۳) بنگر به رخت ایجان در رقص دسر اندازی پد اشگوفه چه اگر دی گزاده خور دستی پد صاحب سروری گوید که درین شعر هم معنی اول بکنایه طاهری شود صاحب رشیدی و سراج هم ذکر الف بهر دو معنی کرده - مخفی مباد که همه اهل تحقیق برین لغت صراحت نکرده اند که کاف عربی است یا فارسی و سکوت شان متضمن کاف عربی است - از اینجا است که ما این را هم کاف عربی بجایش ذکر کرده ایم و تصفیه این بر لفظ اشگفت نموده ایم بالجمله اصل این اشگفته باشد اسم مفعول از اشگفتن که بهر سه معنی اشگوفه گذشت صراحت ماخذ اشگفتن بجایش مذکور شد - فارسیان و از اندر میان کلمه می آورند همچون افتاد و افتاد و تافت و تافتی را حذف کنند همچون رافت و راس - پس بهین قاعده اشگفته را اشگوفه کردند و برای بهار و غنچه و ثمر نام نهادند و در اشگفته و از اندر آن گرفتند و محض بر حذف تافتی افتاد و تافتی که تافتند پس اشگفته مخفف اشگوفه است بلکه مخفف اشگفته باشد مخفی مباد که درین لغت الف اول وصلی است نه اصلی چنانکه صراحت این بر اشگفت کرده ایم و شکوفه اصل است و اشگوفه فریده علیه آن پس نباید که شکوفه را مخفف

اشگوف خیال کنیم - به تحقیق ماسنی اول این تحقیق است و معنی دوم و سوم مجازی که غنچه نتیجه بها
است و استفرغ وقتی هم حرکتیست که غنچه ذهن انسان را دایمی کند چنانکه بهار اشگوفه را گُل نمایی
و بدین وجه که فارسیان بهار را هم اشگوفه گفته اند مجازاتی را هم اشگوفه نام کردند (ارو) الف
(۱) بهار (۲) غنچه (۳) قی - و یکپوشگفته (ب) (۱) سرسبز مونا - بهار آنا - (۲) اشگوفه پیدا
کرنا (۳) قی کرنا -

اشم | بضم اول و فتح ثانی گویا هیست که بیان مجلس به شوق گذشت و هم بر آتش می آید -
(ارو) و یکپوشاق و آتش -

اشموسا | بقول برهان و مهنت و اندیشه اول و سین بی نقطه بالف کشیده بر وزن محمود
بلغت یونانی نوعی از مرواست (الح) ما اشاره این بر اشموسا بهر دو سین همله کرده ایم که گذشت
و این درامی اشموسا باشد سلام اهل تحقیق است که اشموسا بهر دو سین همله مروا نام کردند اشموسا
گز برتری است که ذکرش گذشت و اشموسا نوعی از مرواست - و بقول صاحب محیط کم بود ترازا
اقسام و هم او بر مروا نوشته که انواع آن چهار است یک نوع آن خوشبوست و آن مروا خوشبوی
گرم تر و خشک تر و دیگر کم خوشبو و آرا اشموسا نام است و این گرم و خشک بود و سوم را مروا سفیدنا
و آن معتدل است و این غالباً گاه زبان باشد و نوع چهارم را مروا ماهوس نام نهاده اند
و این حار یابس و ملطف و باروست و ماصراحت مروا بر او شیران کرده ایم که گذشت
(ارو) مروکی یک قسم حبسین بود کم بو - و یکپوشا رو شیران -

اشن | بقول برهان و جامع و سروری و ناصری و سراج بفتح اول و ثانی بر وزن کفن (۱)

جامه باژگونه پوشیده و (۲) بمعنی کالک هم آمده که خرپره مارسیده باشد مؤلف گوید که این بدل
اسن است که بسین مهله گذشت - فارسیان سین مهله را به معجمه بدل کنند همچون کستی و کشتی (ارو)
دیکهو اسن -

اشنا | بقول برهان ففتح اول و سکون ثانی بالف کشیده (۱) گوهر گرانایه را گویند و (۲) بمعنی شنا
کننده و آب و رزم (۳) صاحب رشیدی این را مرادف اشناه و اشنا و و اشنا ب گفته بمعنی
شناوری - صاحبان جهانگیری و جامع و سروری بر معنی اول قانع - خان آرزو در سراج ذکر
هر سه معنی کرده و فرموده که مخفف اشناست که بمحدوده گذشت مؤلف عرض کند که اصل این
(اشنا آب) بود و اشنا و ترکی زبان - بقول صاحب کنز بفتح معنی شنا و - فارسیان چیزی کسی
را (اشنا ب) نام نهاده اند که در آب بود یعنی دروشتا در محدوده آب حذف شد بوجه اجتماع دو
الف و ثنا مخفف آن است بخذف بای آخر - پس معنی اول حقیقی است کنایه و معنی دوم مثل
آن که شنا و رزم در آب می ماند و معنی سوم مجاز است که شنا را بمعنی شناوری استعمال کردند و
مصدر شنایدن که بجایش می آید از همین اسم جامه ساخته شد که بمعنی سوم متعل شده و وجود این
مصدر نزد معنی سوم است و آشنای که در محدوده گذشت از همین لغت اشناست محدوده و مقصود
چیزی نیست که نتیجه لب و لجه مقامی است و جا دارد که اصل این شن گیریم که لغت ترکی است
و بقول صاحب کنز بمعنی سکون فارسیان الف و صلی در اولش آورده اشن کردند و تکرار
آن با آب اشنا بمعنی باشد آب کنایه گرفتند از دروشتا و هر دو بخذف بای آخر اشنا
مخفف آن متعل شد (ارو) (۱) موتی - بقول آصفیه اسم مذکر - مروارید و گوهر دیگر

اشتبک صدف - ۲ و ۳ کے لئے دیکھو آشنائی کی دوسری اور تیسری معنی -

<p>(الف) اشتاب بقول برہان و جامع کبسر اول بر وزن محراب یعنی شتا و شتاوری اصلش آشنائی آب کہ شتا و را آب غرق نکند و بخلاف معنی کہ او بر شتا نوشتہ مرادف شتاوری بہا بر (الف) فرماید کہ فرید علیہ آشنابا شتا یعنی است و صاحب رشیدی بدون صراحت حرکت دست و پا زدن در آب مؤلف عرض کند کہ حروف متفق با برہان و بقول جہانگیری بالکسر خیال باہمان است کہ بر مخفف این (اشتا) ظاہر مرادف آشنا و آشنا و را ذکر کرد و مقصودش غیر کردہ ایم کہ اشتاب بمعنی باشندہ آب است و از اتفاق با برہان نیست (عطار ۵) و آشنایہ از گوہر شتا و رہر دو و ماخذش ہم ہمد بخا سیا پانی با شتاب پڑ ہر دن پڑند جان از دست غرقاب پڑ بند سروری کہ برای معنی بالا آورد مصدر</p>	<p>اشتبک صدف - ۲ و ۳ کے لئے دیکھو آشنائی کی دوسری اور تیسری معنی -</p>
<p>(ب) اشتاب کردن بمعنی شتاوری کردن پیدا است پڑ (عطار ۵) زمین را خون چمن غرقاب می کرد پد کہ ماہی زمین اشتاب می کرد خان آرزو در سراج فرماید کہ (الف) مرادف کہ نقص تلاش محققین است و بو ثوق عرض کنیم کہ آشنا و باشد بمعنی شتا و رو شتاوری ہر دو و بر جہانگیری کہ (الف) ہم بر ہر معانی آشنا شامل است (اردو) الف اعتراض کند کہ کبسر اول چرا گرفت و ہم او بدیل دیکھو آشنائے دوسرے و تیسرے معنی (ب) تیزنا</p>	<p>(ب) اشتاب کردن بمعنی شتاوری کردن پیدا است پڑ (عطار ۵) زمین را خون چمن غرقاب می کرد پد کہ ماہی زمین اشتاب می کرد خان آرزو در سراج فرماید کہ (الف) مرادف کہ نقص تلاش محققین است و بو ثوق عرض کنیم کہ آشنا و باشد بمعنی شتا و رو شتاوری ہر دو و بر جہانگیری کہ (الف) ہم بر ہر معانی آشنا شامل است (اردو) الف اعتراض کند کہ کبسر اول چرا گرفت و ہم او بدیل دیکھو آشنائے دوسرے و تیسرے معنی (ب) تیزنا</p>

(الف) اشنان | بقول صاحب برهان و نامصری و جهانگیری و رشیدی بضم اول بر وزن نقصان

گیاهی باشد که بدان رخت می شویند و بعد از طعام خوردن نیز دست بدان صاف کنند و بهربی غاسول نامند و چون آنرا میوزانند اشنا شود و هم او بر-----

(ب) اشنان و ارو | گوید که اشنان - معلوم و بدال بی نقطه بالف کشیده و رای بواور سیده

زوفای خشک باشد که شهر بزو فای مصری و آن گیاهی است و دانی شبیه به برگ خا هشتقا

را مانع - خان آرزو در سراج گوید که بخمال بعض (الف) لغت عربی واضح آنکه معرب و بهربی

غاسول - نام است - صاحب سروری برای الف از اشیرالدین خلیلی سند آورده (ه) اشنان

برنگوده سراز بادبان خاک پز شعله سموم شدی در زمان شکار به صاحب جامع نسبت (الف)

گوید که مرادف آشنه و بهربی غسول اما متعارف غیر غلت شکار است و بر (ب) فرماید که زوفای

خشک مصری باشد صاحب سوار السبیل گوید که الف معرب است و لغت فارسی است

صاحب محیط نسبت (الف) فرماید که لغت عربی است و آنرا حرق و غاسول نیز گویند بهر آنکه

پارچه بدان شویند و بر روی اروقلس و یونانی مرسیون و بفارسی -----

(ج) اشنان کاو دران | و چوغان و کاکل و کرک و کنت و کنتو و کنتو اک نیز -

و بهندی کتول گویند و از آن اشخاری سازند و نسبت آن شوره زار گرم و خشک در دوم گویند

گرم در سوم و خشک در آخر دوم - جالی و منقی و منق سد و کهنه و محرق و مدرقوی و سهیل و قتل فضول

غلیظ و منافع بیاورد (ج) و نسبت (ب) فرماید که زوفای خشک را نامند و نامش اشنان

داود است و بر زوفای خشک نوشته که بفارسی اشنان داود نامند و زوفای مصری هم گرم

ورود و خشک در آخر۔ ملطف مثل صغیر۔ رافع یعنی محلّی اور ام نخرج ریح غلیظ و منافع
 بیار و ارد (الخ) صاحب مخزن (الف) رافعت عرب گوید و صاحب منتخب ہم ذکرش کرد
 مؤلف گوید کہ اگر (الف) رافعت عربی گیریم ضرورت تحقیق باشد خارج از موضوع است
 و اگر بقول بعض فارسی قرار دہیم عجیب نیست کہ فارسیان لغت سنکرت ایشان را کہ بقول
 صاحب ساطع بالفتح بمعنی غسل آمده در فارسی زبان گیاهی را نام کرده باشند کہ بارچہ و
 بدان شوبند (ج) مرادف آنست کہ اضافت آن بیوی کا ذران کرده اند از آنکہ گذران
 بجار پارچہ متن استعمالش کنند بالجملہ نسبت (ب) این قدر متحقق شد کہ آن ورامی (الف)
 (ج) است ولیکن بتحقیق نہ پیوست کہ نامش ایشان داروست یا ایشان داؤد۔ انقدر
 عرض کنیم کہ ترکیب (ب) متقاضی آنست کہ معنی مرادف ایشان باشد ہر گاہ این ورامی
 ایشان است جز این نباشد کہ فارسیان گیاهی خاص را کہ بجار و ارد استعمال می کنند (ایشان)
 و ارد (رو) نام نہادند و گیاهی خاص را کہ ورامی دارو استعمال آنست مجرد ایشان گفتند و شک
 نیست کہ در ہر دو شباهت ظاہری باشد انچہ صاحب محیط (ب) را ایشان داؤد گفته یا آنکہ
 غلطی کتابت باشد یا حکمی کہ داؤد نام داشت این گیاہ را یافتہ و تجربہ کرده باشد کہ نطفہ ایشان
 بنامش مضاف شد و صاحب مخزن نیز از وفای یابس گفته و در تریف این (ب) یا ایشان داؤد
 را ذکر نکرده (اردو) (الف و ج) بقول صاحب محیط کنول اور صاحب ساطع نے اسکی
 تصدیق کی ہے۔ ایک نبات کا ہندی نام ہے اور صاحب جامع الادویہ نے اس کا شہو
 نام ایشان کہا ہے اور فرمایا ہے کہ فاسول اسکا فارسی نام ہے اور ایشان عربی (قابا تسلم)

بشنودن از توانی شنودن و بجای دیگر بگویم (ب) هم کرده صاحب ناصری و مؤید بر منی دوم
 فاعل - صاحب جامع بذکر معنی اول نسبت دوم فرماید که بر وزن (صدره) باشد یعنی نفع اول فاعل
 و او نسبت (ج) عرض می شود که بجز صاحب ریشی و سراج دیگر کسی از متحققین مصداق ذکر این نکند
 و شنوایی حاصل بالمصدر (ج) چنانکه حکیم فرخی گوید (س) روشنائی یابد از دیدار او و چشم کوثر
 شنوایی یابد از آواز او و گوش که نه مخفی مباد که صاحب بحر علم (شنودن) را بمعنی شناساوری کردن
 هم گفته و دیگر متحققین مصداق و معانی دیگر هم بحث کاملش بعد از آنجا کنیم - بالحد این مصداقیت کامل بقصر فاعل
 شنودن بدون الف و الف اول وصلی است صاحب موارو که پانصد بیان حاصل بالمصدر مصداق فرس
 است شنودن حاصل بالمصدر را ترک کرد و برابر شنودن ذکرش کرده ایم که بالا گذشت و ضرورت ندارد که
 در اینجا از حاصل بالمصدر شنودن بحث کنیم مختصرانست که شنودن فرید علی شنودن و شنودن حقیقت
 شنودن - شنودن فرید علی شنودن زیادت و از آنجا که افتادن و افتادن پس شنودن
 اصل است مرکب از شن که لغت ترکیب معنی مشحون و بقاعده فارسی زیادت یای معروف و علت
 مصدر (شنودن) شد بمعنی مشحون شدن و کنایه از گوش را پر کردن بحرف کسی و ساعت کردن - و
 جادارو که اصل شنودن - شنودن به بین مهمل باشد مرکب از لغت سنکرت که سنائی بیک نون بمعنی
 ساعت آمده و سننا بدون مصدرش پس بحذف الف و یای اول از سنائی فارسیان مصدر
 ساخته بقاعده خودین مهمل را به بین معجمه بدل کرده باشند همچون کستی و کشتی و الله اعلم بحقیقت
 این است حقیقت (ج) و (ب) - یعنی اولی ماضی نیست (الف) اسم فاعل ترکیبش نسبت معنی
 دوم (ب) عرض میشود که ما ذکرش بر شنودن کرده ایم که به تائی نون فانی سوم گذشت و شاه اخذ

این هم همدرا بخاند کور (ار و و) (الف) شنه والا- (ب) (ا) شنا- (۲) دیکهو اشتود (ج) شنتا
سماعت کرنا-

اشنوشه | بقول برهان و ناصر می دسردری بکسر اول بر وزن بی توشه هو ای را گویند که با صدا
و حرکت سر از دماغ بر آید و آن را بعر بی عطسه خوانند- خان آرزو در سراج فرماید که بعضی بفتح
اول نوشته اند- صاحب رشیدی بفتح گوید (الو الخیر) دماغ تشک او اشنوشه تر چو آرد گوش
گردون را کند که صاحب جامع این را بفتح اول بر وزن با توشه نوشته- صاحب برهان بر نوشته
بدون الف فرماید که بفتح و کسر اول هر دو آمده و سین مہله هم و هم ا و همین لغت راستو سر بین مہله
اول و تائی فوقانی و رای مہله آخر و ستوسه بهر دو سین مہله و تائی فوقانی دوم هم آورده و مؤلف
گوید که الف وصلی در آغازین زائد است بخيال ما اصل این شنوشه باشد که بدون الف وصلی می آید
و این مرکب باشد از شن و شنه- شن بقول صاحب کنز بفتح در ترکی زبان معنی فرح و شنه تبدیل
سر که فارسیان سین مہله را به شین مجمره و رای مہله را به های پوز بدل کنند همچون گستی و کشتی و هو بر و هو به
پس و او زائد در بیان (شن) و (شه) آورده شنوشه را که معنی حقیقی این فرح دماغ است بر
عطسه استعمال کرده اند که از آن فرح دماغ حاصل و دماغ سرور شود و زیادت این قسم و او در قوا
فارسی مذکور همچون تو نمند که اصلش تن سندن است و آنچه صاحب برهان این را به سین مہله هم
نکرده و در آن صورت در (شنوشه) ضرورت تبدیل سین مہله به شین مجمره نباشد و از وجوه لغت متذکر
که بالا گذشت تصدیق بخيال مای شود که شنه یا سته- در اصل ممر است و آنچه در ستوسه و ستوسر
بجای نون تائی فوقانی است این قسم تبدیل در فارسی زبان البته نیامده خلاف قیاس باشد

و جادو کہ کاتبان نون ترا تصحیفاً و تسامحاً تا کرده باشند خان آرزو بر ستوسه گوید کہ ستوسه بهای
 مہتر و ستوسه بہشین معجبہ اول ہم آمدہ و خیال کند کہ ستوسه اصح باشد و در یواتی تصحیف راہ یافتہ
 و وجہ این خیال را ظاہر نکرده و اندک علم بحقیقۃ الحال بالجملہ اگر شنوشہ را اسم جامع فارسی زبان
 گیریم ضرورت تحکفات دیگر باقی نماند (اردو) چھینک - بقول آصفیہ (اسم مونث) عطشہ - وہ
 آواز جو ناک سے خط کے دفع کرنے کے واسطے حالت زکام یا کسی سلسلاہٹ وغیرہ کے باعث
 صادر ہو۔

اشنہ [بقول برہان بقیم اول و فتح ثالث (۱) بمعنی اشنان است کہ گذشت و بدان رخت شنوید
 و (۲) نام دواؤی ہم خوشبوی کہ آرزو دالہ می گویند و عبری شیبۃ العجوز و مشک القرد و خواند مانند
 ولباب - بر درخت پیچہ و اگر بسایند و در چشم کشند چشم را جلادہ - خان آرزو در سراج فرماید کہ
 عطری است سفید رنگ کہ بر درخت بلوط و صنوبر چید و بصورت پوست بچ باشد و بقول بعض
 برنگ بیتہ شود و خوشبوی باشد و گویند این عربی است و فارسی آن دوالہ و ذکر معنی اول بیان
 کردہ برہان ہم کردہ صاحب رشیدی بر معنی دوم قانع و فرماید کہ این را دوالہ مشک گویند اگرچہ
 مشہور بہ دوالہ المسک شدہ و صاحب سروری ہم معنی دوم را اصح پندارد و فارسی آن دوالہ -
 صاحب جامع بر معنی اول قانع - صاحب محیط کہ محقق لغات طب است فرماید کہ نعت عربی
 است و ہم عبری شیبۃ العجوز و مشک القرد و ہونانی آبرو یون و بفارسی و دالہ و دوالک و
 دوالی و بقول گیلانی آید اریا و ہندی چترکیہ و چتریرہ و کسیر و سیج گویند و آن پوستی است
 باریک شبیبہ بر سیاہی باریک و پهن با ہم پیچیدہ و بر شاخہای درخت بلوط و صنوبر و جوز و

و بیخ و گل و تخم ندارد و با تلمی و قبض اندک و خوشبوست - گرم و خشک و در اول و گویند گرم و در اول و خشک و در دوم و در آن قوت قبض و تحلیل و تملین است و منافعی بسیار دارد (الح) مؤلف گوید کہ بقول محیط کہ اعتبار را شاید می کشاید کہ این در امی ایشان است و بس (اردو) صاحب جامع الادب نے چھٹریہ کا ذکر کیا ہے جو رسی کی سی ایک چیز ہے جو درختوں پر پیدا ہوتی ہے جس کے پتے نہیں ہوتے غیر متسی دو اون میں متصل۔

اشنیدن	بقول صاحب انند بھاکہ فرنگ
فرنگ بالکسر معنی شنیدن - مذکر این و ماخذش	بر شنیدن آید کہ اصل این است فارسیان الف
مصدر مقنودن کردہ ایم کہ گذشت و صرح معالی	در اولش زیادہ کردہ اشنیدن کردہ انداکال لفظ
	(اردو) دیکھو اشنودن۔

اشو | بقول برہان و ناصری بفتح اول و ضم ثانی بو اور سیدہ لغت ژند و پاژند بہشتی باشد کہ در مقابل دوزخی است - خان آرزو و در سراج ذکر این بفتح اول و واو معروف کردہ - صاحب جہانگیری در خانکہ کتاب بذیل دستور چہارم فرماید کہ باؤل مفتوح و ثانی مضموم و واو مجهول لغت ژند و پاژند بہشت را گویند (زرشت بہرام ۵) ہزاران درود و ہزاران دعا و بر آن ارجمند اشوپاک را (دہ ۵) نظر ہر چند می کردم در ہمیشہ پشیم بود و نور آن اشومیش بہ صاحب لغت معنی با جہانگیری متفق مؤلف گوید کہ دا و نسبت بہ لفظ آتش داخل شدہ است بمعنی منسوب بہ او و اشارہ بہ مقبول و مخصوص بارگاہ ایزدی و کنایہ از بہشتی و این ترکیب فارسی قدیم است و حالاً متروک (اردو) بہشتی - بقول آصفیہ (اسم مذکر) بہشت کا رہنے والا۔

اشورخ | بقول برہان و ناصری و جامع و ہفت یستم اول یہ وزن در ورغ (ا) شخص مجهول

در مقصود البلد - اگویند بولطف گوید که همین لغت در محدوده معنی شخص مجهول و غیر معروف گذشت
و بسند طرطری معنی غریب الوطن محقق شده و قول صاحب برهان هم در اینجا مذکور - عجب است
که در اینجا معنی اول هم پیدا شده - محدوده مقصوره چیری نیست که نتیجه لب و لجه مقامی است ماخذ
این هیچ ظاهر نمی شود بجز اینکه این را معنی آخر الذکر اسم جاذبان فارسی گیریم معنی اول بیان کرده
برهان را طالب سند باشیم معنی غریب الوطن را که در محدوده گذشت بسند طرطری معتبر داریم و جا
دار که این مبتدل و مفرد علیه شورش باشد که فارسیان بقاعده خود الف و صلی در اولش آورده اند
و خاص معجم را بغین معجمه بدل کردند همچون تانخ و تانغ که بیک معنی آمده و شورش را که معنی عام
شورش بود مجازاً بمعنی خاص غریب الوطن گرفته باشند که شونخی دارد و آژاد منش بود (ارو) و
دیکهوا شورش -

اشوه | بقول شمس بالفتح مرد بخشم که زود خشم کند صراحت کند که لغت فارسی است و صاحب
انداین را به معنی بدشکل و زشت رو و مرد بیکه و خشم رساننده نوشته و بجا اله فتهی الارب گوید که لغت
عرب است و در فتهی الارب موجود پس تسامع صاحب شمس بیش نیست و دیگر کسی از تحقیقین ندان
با و نیست (ارو) بدشکل بیکه شخص - غصیلا - مذکر -

اشه | بقول برهان بضم اول و فتح ثانی گویا سیه است که کمان گران بر بازوی از جاذبه ز رفته بر بند
و اشق معرب است - هم او بر اشق نوشته که معرب او شده باشد و صاحب محیط اشق را معرب خشم
فارسی گفته و اوشتار ابر و الف آورده فرماید که تنگیسر است داشته را ذکر نکرد - صاحب منتخب اشق
را لغت عربی گوید بضم و فتح شین شده و نام صمغ و رختی - و اشج بقول صاحب محیط همان اشق

و هم او بر اثنی عشر صراحت کرده است که اثنی عشر هم عربی است - صاحبان جابج و سروری و رشیدی و
 انصاری هم ذکر این کرده اند مؤلف عرض کند که خیال ما آنست اسم جابج فارسی زبان است و اثنی
 عشرش که تبدیل میم و های هوز با یکدیگر آمده چنانکه با سمره و با سمرم و عجی نیست که اثنی عشر هوز
 معرب باشد اگر این هوز و یا یکی از اینهار اصل قرار دهیم و اثنی عشر را سمرس بگیریم بقاعده تبدیل
 درست نمیشود زیرا که تبدیل میم و قاف با میم و های هوز و ز فارسی نیامده (ارود) و یکو اثنی عشر -

(الف) اثنی عشر | بقول اندی قلع اول و ثلث لغت عرب است (۱) بمعنی هر چیزی سه رنگ
 که سپیدی و روغاب باشد و (۲) بمعنی اسپ سبزه که کثرت میهای سپید بر موهای سیاه او غالب
 باشد (انج) مؤلف گوید که فارسیان این را به معنی دوم استعمال کرده و لغت فارسی برای این
 بنظر نیامده و در استعمال فرس

(ب) اثنی عشر انداختن | بمعنی اسپ انداختن آمده که حقیقی است و
 (ج) اثنی عشر روز | ترکیب اضافی مراد از روز است و همچنین

(د) اثنی عشر روزگار | مراد از روزگار مخفی میباد که در (د) سپیدی و سیاهی روز و شب

موجود است و در (ج) مجرور از معنی عام اسپ کار گرفته اند - به تشبیه روانی و سیر روز که همچون
 اسپ می گذرد و روز را اثنی عشر روز گفته اند یا بدین وجه که در رنگ اثنی عشر سپیدی بر سیاهی غالب
 می باشد روز را اثنی عشر گفتند (انوری الف ۵) صدر و طبر سر پرده او در حقیقت از اثنی عشر
 و او هم کرد آنرا زلیل و نهارد (عربی ب ۵) عنان گرم ستایش که بهر سجده شاه به نر را اثنی عشر
 و او هم بهر کان انداخت (انوری ج ۵) اثنی عشر روز و او هم شب را پیشه لبیدن لگان

(۱۵۲)
(۱۵۵)
(۱۵۶)
(۱۵۷)

باوہ (انور می دے) ورتنندی بچیم بد خواہست پڑا شہب روزگار ادھم باوہ (ارو) (الف)
 (۱) شہب - بقول امیر (عربی) (۱) وہ سیاہ رنگ جس میں سپیدی غالب ہو (۲) سبز گھوٹا -
 (ذوق طے) لکھن شونی جو ترے تو سن چالاک کی مین پڑا شہب خام بھی ہو موح دم برق جہان
 (ب) گھوڑا ڈالنا - دیکھو اسپ انگلنڈ (ج) شہب روزگار (د) شہب روزگار کہہ سکتی
 ہیں - برسبیل تشبیہ و نادر زمانہ کیلئے۔

اشیاف مایثا | استعمال - بقول برہان یفتح اول و کسر فاعلی عصارہ مایثا و مایثا لغت
 سریانی نام رتبی باشد کہ آزاد قاضیات بکار برند کہ آن را سپہانی کہ در نواحی موصل می باشند
 سازند۔ در چشم رانافست صاحبان هفت و اند ذکر این کرده اند مؤلف گوید کہ اشیاف بالکسر
 بقول منتخب داروئی چنکہ کجا کرده در چشم و جز آن کنند پس فارسیان همین لغت عربی را زیادت
 الف وصلی و را اولش اشیاف کرده اضافت آن بسوخی مایثا کرده اند و بس - صاحب محیط ذکر این
 نکرد و بر مایثا فرماید کہ اسم نبطی است و آن را ہنیا نیز نامند و بیوانی حلا و نیون و غلوفن و آن نبات
 است شبیہ بہ خشکاش مقرر و برگ آن مائل بہ سپیدی و آنرا بقاریسی یرو نام است و برگ نبات
 آن را کو بیدہ از عصارہ آن اقراص بخوطی شکل می سازند و آنرا عصارہ مایثا و اشیاف مایثا نامند
 گیلانی گفته کہ عصارہ مایثا چون خشک می شود آنرا اشیاف مایثا گویند و خشک در دوم و عصارہ
 آن بار در دقا بفس و محلل و مقوی و در امراض چشم نافع و منافع بسیار دارد (ن) مانوکر مایثا بر
 ارغامونی ہم کرده ایم کہ قسم است (ارو) مایثا ایک مشہور دوا ہے جس کے پنجوٹے ہوئے پانی
 کو فارسیوں نے اشیاف مایثا کہا ہے اور بعض کا قول ہے کہ جب یہ پانی خشک ہو کر رہ جائے

تو سوت اسکو اشیا مینا کہتے ہیں مینا کی تعریف اور ترجمہ ہم نے ارغامونی پر لکھا ہے۔ اشیاء مینا کا ترجمہ بن پوسہ کا قرص جو عرق سے بنایا جاتا ہے۔

اشیہ | بقول برہان الفتح اول و کسر ثانی بتثانی رسید و ہای مفتوح آواز و شبہ اسپ با گویند خان آرزو و سراج فرماید کہ شبہ خفیف این است۔ صاحب ناصری گوید کہ این را شہ نیز گویند۔ صاحب جامع ہم ذکر این کرده و شبہ بدون الف بمعنی مطلق آواز ہم آمدہ و ہمین لغت و در ممدودہ ہم گذشت۔ ممدودہ و مقصورہ چیز می نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است ترجمہ این در عربی صہیل الفرس۔ بخمال ما اصل این بدون الف شبہ است کہ اسم جامد زبان فارسی باشد بمعنی مطلق آواز یا مفرس باشد از صیغہ عربی کہ بالفتح بمعنی بانگ آمدہ (کذا فی المنتخب) فارسیا صادر از سین مہملہ بدل کردہ باشد کہ خلاف قیاس نیست چنانکہ تقص و قفص و حامی حلی را بہ ہای ہوز چنانکہ فتح آورد را ہنوا و مذکر دند۔ صاحب قوانین دنگیری ذکر این کردہ پس از ان سین مہملہ بقاعدہ فارسی باشین معجمہ بدل شد همچون کشتی و کشتی و الف و صلی در اولش آوردہ اشیہ یا آشیہ کردند و برای معنی خاص مشتاق شد با شیم کہ گیر نیامد (اردو) و یکجو آشیہ۔

الف مقصورہ باصا و مصلی

اصابع | الفتح اول و کسر بای موحده بقول منتخب کہ بذیل اصبع نوشتہ جمع اصبع و اصبع یکسر اول و فتح ثالث انگشت و نشانیہ نیک فارسیان استعمال این ترکیب فرس کردہ اند چنانکہ در لطافات می آید (اردو) انگلیان۔ مؤنث۔

اصابع صفر | اصطلاح | بضم صاد دوم و سکون فامر کب اضافی است و گویا ہی را نام

که شکل کف دست می باشد و جنون و سحر را نافع - انگشت آدمی و آن را از بحر حجاز آورند و صاحب مؤید بنکر این فرماید که همین است زرد چوبه ^{لطف}	صاحب مؤید بنکر این فرماید که همین است زرد چوبه ^{لطف}
عرض کند که زرد چوبه و رای این است صاحب که این را اصل فرعون و مثل الجروح نیز گویند	عرض کند که زرد چوبه و رای این است صاحب که این را اصل فرعون و مثل الجروح نیز گویند
محیط گوید که همین است کف مریم و کف فایشه و شجره الکف و الفارسی پنجه مریم و بهندی تنگی	محیط گوید که همین است کف مریم و کف فایشه و شجره الکف و الفارسی پنجه مریم و بهندی تنگی
مؤلف عرض کند که بحث کامل این بر آید و نگذرد	مؤلف عرض کند که بحث کامل این بر آید و نگذرد
منفی میاید که تصرف قبول منتخب باضم و در عربی زبان با رطوبتی سیاه می باشد و این را در افعال تمام تمام	منفی میاید که تصرف قبول منتخب باضم و در عربی زبان با رطوبتی سیاه می باشد و این را در افعال تمام تمام
یعنی چیزهای زرد است و تصرف یعنی خالی بهم پیوسته	یعنی چیزهای زرد است و تصرف یعنی خالی بهم پیوسته
اصابع بسوی این گیاهی را نام شده که مشابه انگشتان	اصابع بسوی این گیاهی را نام شده که مشابه انگشتان
زرد رنگ و انگشتان خالی فارسیان از هر دو لغت	زرد رنگ و انگشتان خالی فارسیان از هر دو لغت
عربی این را تیر کب فارسی استعمال کرده و در افع	عربی این را تیر کب فارسی استعمال کرده و در افع
در عربی هم به همین معنی آمده و صاحب مخزن الادب	در عربی هم به همین معنی آمده و صاحب مخزن الادب
ذکر این کرده (اردو) و یکم خالق و ارد - بحر حجاز سے لایا جاتا ہے اور همین گرہیں بھی ہوتی ہیں	ذکر این کرده (اردو) و یکم خالق و ارد - بحر حجاز سے لایا جاتا ہے اور همین گرہیں بھی ہوتی ہیں
اصابع فرعون اصطلاح - مرکب فصاحت	اصابع فرعون اصطلاح - مرکب فصاحت
بقول صاحب بر بان و بحر و اتند شکی است تا	بقول صاحب بر بان و بحر و اتند شکی است تا

اصالت تاب بی حرمتی ندارد | مثل - صاحب خزینہ الامثال ذکر این کرده و از معنی و محل استعمال ساکت - مؤلف عرض کند که این مثلی است که فارسیان برای مفرانند متوقع است

و خوار می گویند که شرفاً بمقابلہ ذلت پر دای جان نکند کہ مردن بمرست بہ از زندگی است کہ بذلت و خوار می باشد (ارو) و کن من کہتہ ہیں "شریفون کو آبرو بہاے رزینون کو دولت" آبرو پرستہ جان خدا "امیر نے لکھا ہے" آبرو و جان سے زیادہ عزیز ہے "یہ جملہ آبرو کی تعریف میں بولا جاتا ہے "آبرو کا ضد قہ جان" حرمت پر جان قربان

اصحابان	بقول برہان و صفت دانند (۱) بمعنی اول برآپا بان کردہ ایم و عجب نیست کہ اصل
مؤرب اسپان است کہ گذشت (الخ) و فارسیان	معنی دوم ہم بہین ہملہ باشد و تعریفش بہ صاؤ
استعمال این ہم کنند و ہم او گوید کہ نام مقامی است	و یاد اورد کہ این مقام موسیقی از اسپان ایجا شد (ارو)
از جملہ دوازده مقام موسیقی و آنرا (اصفا بانگ)	(۱) و یکہو اسپان (۲) موسیقی کے بارہ پروں سر
ہم گویند مؤلف گوید کہ ماصراحت ماخذ این	فارسیوں نے ایک پردہ کا نام اصبا بان کہا جو۔

اصحاب | بفتح اول لغت عرب است جمع صاحب و بقول صاحب منتخب بمعنی یا ز فارسیان استعمال این بہین معنی و ترکیب فارسی مرکب ہم کنند کہ در محقات می آید (انوری) زنی لاف خدمت اشرف و نہ کنشی بار منت اصحاب (ارو) اصحاب - بقول امیر عربی - صاحب کی جمع - دوست - مصاحب (اسیر) اصحاب نیاز کہا نے لائے : ارباب نشاط کا نے آئے :

اصحاب السبت	اصطلاح - بقول بحر روز ماہیان بسیار جمع می شدند ایشان حیلہ
یا ران روز شنبہ کہ قومی از بنی اسرائیل بود حق تعالی	کرده ماہیان را در ہمان آب بندی کرد و در روز
امر کرد کہ روز شنبہ ماہیان صید نہ کنند اتفاقاً در	یک شنبہ می گرفتند چون ظلم ایشان از حد گذشت حق تعالی

<p>نشد۔ اصحاب اہلین در مقابل این معنی پیشین ہم آید کہ صاحبان تحقیق ذکر کردہ اند (اردو) عربوں نے اصحاب الشمال و وزنیوں کو کہا ہے جن کے کمال ہے قیامت کے دن بائیں ہاتھ میں دے جائیگا اصحاب حرم اصطلاح - مرکب اضافی است معنی یاران حرم کنایہ از ساکنان حرم و اہل</p>	<p>ہمہ را نسخ کردہ بوزنیہ ساختہ و بعد چند روز ہلاک شد موقوف گوید کہ این لفظ مرکب عربی زبان است و فارسیان ہمین را در فارسی استعمال کنند (اردو) اصحاب السبت - اون بنی اسرائیل کو کو عربوں نے کہا ہے جن کے لئے بروز شنبہ محظوظ کا شکار ممنوع تھا۔</p>
<p>اصحاب الشمال اصطلاح - بقول بحر دو زخیان - صاحب غیث ہم ذکر این کردہ ہو گوید کہ شمال بقول منتخب معنی چپ باشد مقابل یمن پس عربان اضافت اصحاب بسوی آن کرڈ کنایتہ و وزخیان را گفتند کہ نامہ اعمال ایشان بدست چپ دہند۔ صاحب اند بجا کہ تفسیر حسینی گوید کہ معنی یاران دست چپ کہ بوقت اخراج دوزیست در شمال آدم علیہ السلام بودند و نیز دوزخ بر چپ عرش است بدین وجہ ہم دوزخیان را بدین نام موسوم کردہ باشند بالجملہ فارسیان ہمین مرکب عربی در فارسی استعمال کنند حیف است کہ سند ہی پیش بجز علم معنی صاحبان فاروایشان ہفت تن بوڈ از دوستان حق کہ از خوف و قیاس از غہر گرختہ در غاری پنهان شدہ و مقتصد و سگی ہمراہ ایشان بوڈ بحکم آسمی بعد سہ صد سال بیدار شدہ باز بختند و باز قیامت خواہند برخاست۔ صاحب غیث رواند ہم ذکر این کردہ موقوف گوید کہ درین ہر وقت عرب است کہ گفت بقول منتخب معنی</p>	<p>اصحاب حرم اصطلاح - بقول صاحب است معنی یاران حرم کنایہ از ساکنان حرم و اہل حرم چنانکہ عرفی گوید (س) کی مسلمان کہ صحت اصحاب حرم کہ در ان زمرہ ہستی حلقہ بگوشتان دارم (اردو) اہل حرم - حرم شریف کو کہنوا اصحاب کہف اصطلاح - بقول صاحب بجز علم معنی صاحبان فاروایشان ہفت تن بوڈ از دوستان حق کہ از خوف و قیاس از غہر گرختہ در غاری پنهان شدہ و مقتصد و سگی ہمراہ ایشان بوڈ بحکم آسمی بعد سہ صد سال بیدار شدہ باز بختند و باز قیامت خواہند برخاست۔ صاحب غیث رواند ہم ذکر این کردہ موقوف گوید کہ درین ہر وقت عرب است کہ گفت بقول منتخب معنی</p>

<p>کنند و از ہر باب با ہم حرف زنند و را مور ہم مشورت نمایند و آریستہ از محسن تاثیر نند آوردہ (س) در مخفی بستہ زبان پییدہ من با صد آتین عذار صاحب منقل اند</p>	<p>فار و پناہ آردہ فارسیان استعمال این ترکیب فارسی کردہ اند (اردو) اصحاب کہف و یحییٰ و عیسیٰ و یونس کا نمبر ۲۔</p>
<p>بہار ہم ذکر این کردہ (اردو) فارسیوں نے اصحاب منقل یا ران ہم صحبت کو لکھا جو جازم کے موسم میں آگ کے پاس ٹھیکر مشورت کیا کرتے ہیں۔</p>	<p>اصحاب منقل اصطلاح - بقول صاحب بحر عجم - معنی یاران ہم صحبت و مشیر۔ چو دریا موسم دمی یاران - منقلہا پیش گذشتہ شب نشینی</p>
<p>اصرار بقول صاحب اند بخوانہ فی الارب بالکسر ہر دو رای مہملہ لغت عربست بمعنی ہر کردن کاری مستعد شدن و منع کردن کسی۔ فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی ابرام و کمر استعمال کنند و با مصدر فرس مرکب کردہ بمعنی مصدعی گیرند کہ در ملحقات آید۔ (اردو) اصرار۔ و یحییٰ ابرام۔</p>	<p>اصرار بقول صاحب اند بخوانہ فی الارب بالکسر ہر دو رای مہملہ لغت عربست بمعنی ہر کردن کاری مستعد شدن و منع کردن کسی۔ فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی ابرام و کمر استعمال کنند و با مصدر فرس مرکب کردہ بمعنی مصدعی گیرند کہ در ملحقات آید۔ (اردو) اصرار۔ و یحییٰ ابرام۔</p>
<p>اصرار نمودن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ مراد اصرار کردن است کہ گذشت (ظہیر فارابی (س) کند در نوشتن او اصرار پیش آب سیاہ آرد قلم و ان (اردو) اصرار کرنا بقول امیر سجده ہونا۔ یحییٰ ابرام باطل نماید این اصرار (اردو) و یحییٰ ابرام کردن</p>	<p>اصرار نمودن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ مراد اصرار کردن است کہ گذشت (ظہیر فارابی (س) کند در نوشتن او اصرار پیش آب سیاہ آرد قلم و ان (اردو) اصرار کرنا بقول امیر سجده ہونا۔ یحییٰ ابرام باطل نماید این اصرار (اردو) و یحییٰ ابرام کردن</p>
<p>اصطبل بقول صاحب اند بفتح اول و فتح طای مہملہ و سکون بای موحده مکان بطن پس را گویند۔ صاحب غیاث این را کسر اول و سکون صاد مہملہ آردہ۔ صاحب منتخب الفات بالکسر و بفتح طای مہملہ معنی طویلہ و جامی ایستادن و وابافت شام گفتہ۔ صاحب سوار السبل</p>	<p>اصطبل بقول صاحب اند بفتح اول و فتح طای مہملہ و سکون بای موحده مکان بطن پس را گویند۔ صاحب غیاث این را کسر اول و سکون صاد مہملہ آردہ۔ صاحب منتخب الفات بالکسر و بفتح طای مہملہ معنی طویلہ و جامی ایستادن و وابافت شام گفتہ۔ صاحب سوار السبل</p>

فرماید که به اهلینی این را مستأجل گویند و معنی حقیقی این جای اقامت و برای جامی بستان سپاس مستعمل
صاحب از احوال اغلاط صراحت کند که بفتح اول یا بحرکت با چنانکه شهرت دارد خطاست (نفیضی
ه) آنکه بنسبت سوی اصطبل پذیر عقل گهر شناس زد و طبل پذیر (قا آنی ه) که رفت با اصطبل
کبی گشت ندپوش و گاهی ز قضا شکوه و گاهی ز قدر کرد و پذیر (اردو) اصطبل - بقول امیر طویله - و بگوید
آخته خانه کا نمبر ۲ -

<p>اصطخر بقول برهان و هفت یکسر اول بر وزن و معنی استخر است که قلعه فارس باشد و آن تحت گاه داراب این داراب است و آنگیز تا لاب هم - صاحب ناصر می در دیباچه کتاب بذیل آرایش چهارم بر لفظ استخر فرماید که بصاد و طاء حظی معرب استخر است و صاحب جامع نمبر ۱۸ که گذشت عوام الناس به تقدیم و تاخیر را ناصر است کامل این مع بیان ماخذ بر استخر کرده ایم که گذشت (اردو) و بگوید استخر -</p>	<p>سلیمان علیه السلام و را سجا بود و این معنی بقول از فضلاست و اصطخر بر وزن افعیل به معنی اصراخ بود و بعد فام آن شهر نهادند و صراخ به معنی رسیدن بفریاد و فریاد کننده - مؤلف گویند که بخیاں با جز این نیست که همان اصطخر را که گذشت عوام الناس به تقدیم و تاخیر را همه و تا اصطخر کردند - همچون جذب و جذب که معنی کشیدن آمده و این قسم لغات مقلوبه در ائمه فارسی دارد و هم یافته می شود و</p>
<p>اصطخر بقول برهان بر وزن و معنی استخر است - صاحب مؤید این را بذیل لغات عربی آورده گوید که نام شهر است در ایران زمین - و در عجایب البلدان که لشکر گاه به بین محله گذشت (اردو) و بگوید استخر -</p>	<p>مقلوبه در ائمه فارسی دارد و هم یافته می شود و حقیقتش همین قدر است که عوام الناس غلط کردند و بالاخر استعمال قریب است و همین قسم تصحیف در اصطخر به بین محله گذشت (اردو) و بگوید استخر -</p>

اصطراک | بقول برهان و هفت و اند بروزن احمدک صمغی است سرخ بیاهی مائل
و بعضی گویند که صمغ درخت زیتون است نرله را نافع - صاحب محیط گوید که بین هفت نیز
آه و بعضی گویند که در یونانی زبان میوه یا لبه را گویند و بقول بعضی صمغ زیتون و بقول بعضی
شجر روی و بقول و یقوریدوس نوعی از میوه و گیاهی گفته که حتی آنست که صمغ زیتون شیرین
و تند باشد چون بماند مانند عمل نرم گردد - سیاه آن بد است و خاص آن کیاب گرم و خشک
در اول و گویند در دوم نبات ملین و سخن و شفع - نافع زکام و نزله بار و در صنف نمرین و
سناخ بسیار دارد (الخ) (ارو) درخت زیتون کا گویند مذکره -

اصطرباب | بقول برهان و هفت و اند اصطرباب چهارم اصطلاح - بقول
و مؤید همان است که بر استرباب و استرباب شمس کنایه از آفتاب است مؤلف عین
به سین و تهای فوقانی و طایه هکذشت - کند که با صراحت معنی و تعریف این بین جمله
چیزین نیست که سین جمله را بصا و بدل کرده اند کرده ایم و درین جا تبدیل سین به صا و جمله و
همچون شست و شست و تقص و تقص (ارو) شده و دیگر هیچ همچون شست و شست و تقص و تقص
دیکو استرباب - (ارو) دیکو استرباب چهارم -

اصطغی | بقول برهان و اند و هفت بفتح اول و ثالث و فاء و ثانی ساکن لغت یونانی صمغی
است که مانند عود و بوز و دوبری میوه سائله گویند و بصل لبن اشتها و ارد - صاحب محیط
ذکر این کرده و بر اصطغن فرماید که میوه سائله را نام است و بر میوه سائله گوید که میونانی اصطراک
و صطرق و طیفون و بندی سلا رس نام دارد و آن صمغ یا شیر و ختی است بسیار خوشبو

دو رشتہ آن را در بلاد شام بمہر گویند گرم در سوم و خشک در دوم و بقول شیخ انزاقوت ^{منضوی} ملئشہ بنایت و منحنہ محکمہ است و منافق بسیار دارد (الخ) (اردو) سلا رس - بقول ^{منضوی} سلاجیت - میعہ سائلہ بہ ہمار کا پسینہ - ایک سیاہ رنگ پیشاب کی سی بودا لے رقیق مادے کا نام جو بہاڑ میں سے از خود ٹپکتا ہے - صاحب جامع الادویہ نے سلا رس پر لکھا ہے کہ ایک رشتہ کا گوئیادو دھ ہے اس رشتہ کو ناک شام میں بمہر کہتے ہیں -

اصططین | بقول برہان دانشدہشت بفتح یونانی است کہ گزر باشد مؤلف گوید کہ این اول و ثالث بروزن و رگزین ملت یونانی یعنی ہمان است کہ ما تعریف این برسطین بین ہملہ زروک است و آنرا گزیز گویند صاحب مجاہد ^{کر دہ ایم و تبدیل سین باصا و موافق قاعدہ قرس} اصططین گوید کہ ملت اہل شام مغرب اصططاف ^{است مجہون گشت و شصت (اردو) و یکو سطین}

اصطلاح | بقول انند بالکسر لغت عرب است بمعنی باہم صلح کردن و بمعنی اصطلاحی باہم اتفاق نمودن قومی بر اہمی معین داشتن معنی لفظ سوای معنی موضوع آن لفظ و اصطلاح ^{ناخوذا} از صلح است و بقول صاحب تحقیق القوائین قرار داد جماعتی خاص (الخ) ^{فارسی} مصدر عربی بمعنی اصطلاحی مفعولی استعمال کنند (اردو) اصطلاح - بقول امیر (عربی) اسم مؤنث - کسی گروہ کا کسی بات پر اتفاق کر لینا - یہ مصدری معنی میں - لیکن اسم مفعول یعنی مصطلح کے معنی میں مستعمل ہے جس طرح خلق - مخلوق کے معنی میں -

اصفا | صاحب آصفی بجا الہ مدار الافاضل گوید کہ معنی گوش ہنادن مؤلف گوید کہ بالکسر و بنین مجہد بقول منتخب لغت عرب است بمعنی گوش داشتن - فارسیان استعمال این معنی

حاصل بالمصدر کنند یعنی سماعت بتوجہ و معنی مصدری باصا و فارسی کہ در لغتات آید (اردو)
 کان رکبت - بقول آصفیہ کان لگانا۔ توجہ دے کر کشتا۔ دل سے سننا۔ اس کا حاصل بالمصدر سماعت
 بتوجہ اور توجہ ہے (سودا ۵) غیر ذکی بات پڑھوں کان ت کہو پڑ لکین کہی تو میری ہی فریاد کی طرف

<p>اصفا کردن استعمال صاحب معنی ذکر این کرده از اصفا ہان بقول بہار (۱) نام پڑوہ از ریختی از ریختی معنی ساکت مؤلف گوید کہ متوجہ شدن شنیدن قبول (۵) مطرب در اصفا ہان چو سرو دین خزل بقول از جزروند مالہ اوزندہ رود شد پڑ صاحب اند بزر معنی اول گوید کہ (۲) شہری مشہور است صاحب غیاث ہم ذکر ہر دو معنی کردہ مؤلف عرض کند کہ باصراحت ماخذین برپا ہوا و اسپہان کردہ ایم۔ جز این نیست کہ این مبذل اسپہان باشد کہ فارسیان سین مہملہ را باصا و مہملہ و بای فارسی را بہ فابدل کنند همچون شست و سفید و سفید پس معنی دوم اصل و معنی اول مجاز آن کہ صراحتش بر معنی دوم اصبا ہان گذشت (اردو) (۱) دیکھو اصبا ہان کے دوسرے معنی (۲) دیکھو اسپا ہان و اسپہان اصفا ہان نصف جہان مثل - صاحبان</p>	<p>استعمال صاحب معنی ذکر این کرده از اصفا ہان بقول بہار (۱) نام پڑوہ از ریختی از ریختی معنی ساکت مؤلف گوید کہ متوجہ شدن شنیدن قبول (۵) مطرب در اصفا ہان چو سرو دین خزل بقول از جزروند مالہ اوزندہ رود شد پڑ صاحب اند بزر معنی اول گوید کہ (۲) شہری مشہور است صاحب غیاث ہم ذکر ہر دو معنی کردہ مؤلف عرض کند کہ باصراحت ماخذین برپا ہوا و اسپہان کردہ ایم۔ جز این نیست کہ این مبذل اسپہان باشد کہ فارسیان سین مہملہ را باصا و مہملہ و بای فارسی را بہ فابدل کنند همچون شست و سفید و سفید پس معنی دوم اصل و معنی اول مجاز آن کہ صراحتش بر معنی دوم اصبا ہان گذشت (اردو) (۱) دیکھو اصبا ہان کے دوسرے معنی (۲) دیکھو اسپا ہان و اسپہان اصفا ہان نصف جہان مثل - صاحبان</p>
---	---

خزینہ و امثال فارسی و احسن ذکر این کرده اند و گو یا نصف جهان است و دیگر بیچ (اردو) فارسیوں
 از معنی و محل استعمال ساکت مؤلف گوید کہ فارسیا نے صہبان کو نصف جهان کہا ہے اور یہ صرف بنا
 این مثل را بہ انتہای تعریف ملک صہبان زنند کہ ہو جو اس ملک کی تعریف میں کیا گیا ہو جسے حیدر
 ہم بہ وسعت رقبہ و ہم بہ اعتبار آبادی بخوبی ہائی گویند سو اد یا فرخندہ بنیاد کہتے ہیں۔

اصل بقول صاحب منتخب لغت عرب است بالفتح لمعنی بیچ و نسب و اصول جمع آن فارسیا
 استعمال این کنند و ترکیب فارسی ہم کہ در ثقات آید (انوری ۵) جاہ تو جہانیت کہ سنگان
 سوادش در اصل لغت نام نہ اند کہ ان را بنہ (اردو) اصل۔ بقول امیر (عربی) مونث۔ بنہ
 کی ضد بنیاد۔ ماخذ۔ مادہ و دیکھو استا نمبر ۶) نسب۔ ذات (دیکھو استخوان۔ نمبر ۳)
 اصلاح لغت عربست۔ بقول صاحب منتخب باہد دیگر صلح کردن و بصلاح آوردن کا ترجمہ
 و خیر قراہ دادن۔ بہار گوید کہ نیکو کردن و بصلاح آوردن خلاف و فساد و فرمایید کہ بالفظ کردن
 و کوشیدن و یافتن متعل۔ مؤلف عرض کنند کہ در ای این ہم کہ از ثقات معلوم می شود۔
 (فیاض لاہجی ۵) حاجتی نیست باصلاح خط خوب ترانہ کہ خط ساختہ پیش ہمہ کس معیوب است
 (اردو) اصلاح۔ عربی۔ مونث۔ درستی۔ ترمیم۔ دفع فساد۔

(۱) اصلاح پذیر استعمال۔ بہار ذکر کہ از کج خود آباد نشدہ مؤلف گوید کہ امر حاضر
 (۲) اصلاح پذیر فتن (۱) کردہ فرمایید کہ معنی است از نمبر (۲) باعتبار مصدر رتب و اسم فاعل
 قبول کنندہ اصلاح است (ابو طالب کلیم ۵) ترکیبی است باعتبار مصدر پذیر فتن و (۲) بقول
 از سخن حال خراب نمشد اصلاح پذیر نہ ہیچو دیرانہ صاحب بحر بمعنی بہ شدن مؤلف گوید کہ مجاز معنی

<p>حقیقی است که درستی قبول کردن است و مثل (اصلاح دل کردن) و (اصلاح دماغ کردن) همان که بر (۱) گذشت (ار دو) (۱) اصلاح نیک کردن (ظهوری ۵) هنوز اصلاح حال زار</p>	<p>(۲) اصلاح پذیرمونا - اصلاح پرآنا -</p>
<p>اصلاح چیزی کوشیدن استعمال بقول خود شاید توان کردن نیز حد بگذشت بی پرورش</p>	<p>بهار با اصلاح چیزی کوشیدن باشد مؤلف گوید</p>
<p>که بجزف با محاوره فارسیان است (خسرو ۵) اصلاح کردن خاطر ریخته را (۳) (وله ۳ ع) چون باز نیاید زیت و بتکده خسرویه اصلاح مزاج از نصیحت چند اصلاح دل بخشش کنم بی طالب</p>	<p>سگ دیوانه چه کوشم (۱) (ار دو) اصلاح کی کوشش نا</p>
<p>اصلاح دیدن استعمال - صاحب مصفی (اثر شیرازی ۵) کن رقرزوه کلک صنع را</p>	<p>ذکر این کرده و از شاپور طهرانی سداورده مؤلف</p>
<p>گوید که مرادف اصلاح یافتن و حاصل کردن اصلاح (سلیم طهرانی ۵) بفع سرکشی آتش آب می باشد</p>	<p>است (۵) ورق هشتم از هم بدر آید که من به کجاست باده که اصلاح این مزاج کنم بزار می</p>
<p>دیدم ام آنقدر اصلاح که باطل شده ام بزار می اصلاح کرنا - درست کرنا - امیر نے اصلاح دنا</p>	<p>اصلاح پانا - درست کیا جانا -</p>
<p>اصلاح کردن استعمال - صاحب مصفی (اصلاح کوشیدن استعمال - صاحب مصفی</p>	<p>این کرده که معنی درست کردن باشد از همین است (اصلاح حال کردن) و (اصلاح خاطر کردن) و گوشتن گذشت - (ار دو) و بجهو اصلاح چیزی</p>

کوشیدن -

بدی کرتا ہے۔ کمینہ برائی کرنے سے کہی نہیں

اصلاح یافتن | استعمال - حاصل کردن چوکتا۔ آپ کا مقصد یہ ہے کہ یہی فارسی شل

باشد۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ و از موجی اردو میں یہی متعل ہے۔ نیز آپ نے کہا ہے

اصفہانی سند و ردہ و این مرادف اصلاح دین اصل سے خطا نہیں کم اصل سے وفا نہیں

است کہ گذشت (۳) گرچہ اصلاح خواہد یافت یہ مقولہ ہے یعنی شریف کہی برائی نہیں کرتا

خطا عارض پذیر نہ مقرر و درگوشش ناخواہ اور کمینہ سے بھلائی نہیں ہوتی۔

شدن (۴) اردو و یکجو اصلاح دیدن۔ اصل داران پاک | اصطلاح - بقول

اصل بد از خطا خطا کنند | مثل - صاحبان صاحب بھر (۱) انبیا و اولیا و اصفیا و

غزنیہ و اسال و اسن ذکر کردہ از معنی و محل اتقیا و از کیا۔ (۲) ملائک مؤلف گوید کہ

استعمال ساکت اند مؤلف گوید کہ فارسیان مقصود خیرین نباشد کہ بنیاد و نسب انبیا پاک

در مذمت اجلاتان این مثل برارند۔ مقصود است و این کتا یہ باشد۔ صاحب ضمیمہ بر

ایت کہ کہی کہ اصلش بد باشد یعنی از شر فانیا بر معنی اول قانع۔ صاحبان ہفت و اند

دانستہ بدی کند و در ارادہ بد از و خطائی شود و مؤید ذکر ہر دو معنی کردہ اند (اردو) (او

(اردو) دکن میں کہتے ہیں۔ "اشراف سے (۲) فارسیوں نے انبیا اور اولیا اور ملائک

خطا نہیں کم ذات سے وفا نہیں۔" "اجلاف کو اصل داران پاک کہا ہے۔

برائی سے نہیں چوکتا۔ "امیر نے فارسی شل اصل داران فلک | اصطلاح - بقول

کو نقل کیا ہے اور فرمایا ہے کہ بد ذات ضروری صاحب انند و شمس۔ مرادف اصل داران پاک

<p>حیف است کہ سندی پیش نشد و مقصود جزین بقول منتخب بالضم معنی سرکود فارسیان معاصر نباشد کہ انبیا و اولیا و ملائک تعلق از ملک لفظ اصل بر آن زائد کردہ اند و هیچ دخل دارند در علو و این کنایہ باشد (اردو) و گوید و ر سخی ندارد (اردو) پہاڑ کی چوٹی صاحب آصفیہ نے اس کو پہاڑ کا درمیانی راستہ -</p>	<p>اصل داران پاک - اصل داشتن - استعمال - معنی صاحب بنیاد و نہ کوہ لکھا ہے - غالباً آپ سے تاج ہوئے بودن کہ مقابل بی بنیاد است چنانکہ ظہوری کیونکہ آپ ہی نے لفظ قلہ پر فرمایا ہے - سرکودہ گوید (۵) ندارد اصلی ہو سہا مبادا نہ کہت پہاڑ کی چوٹی -</p>
<p>زوالاثرادی بر آید (اردو) بی بنیاد ہونا - اصل کردن استعمال - معنی بنیاد و قرار دانا اصل قلہ اصطلاح - معاصرین عجم معنی ہر باشد - چنانکہ انوری گوید (۵) فرخندہ بوز کوہ و در اس الجبل استعمال کنند - صاحب روزنامہ کہ رضای دلش خدای پد اصل نجات خلق سہوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این جہان کرد و رازل (اردو) اصل قرار دینا کردہ مؤلف گوید کہ قلہ لغت عرب است بنیاد قرار دینا -</p>	<p>اصم ابہ متعین و بتشدید بقول بہار معنی کر - و فارسیان بہ تخفیف آورده اند حیاتی گیلانی (۵) زار می نالم و سودی نہ کندہ گوش گردون کہ ہانا اصم است پد صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ - لغت عربست (اردو) بہرا - بقول آصفیہ وہ شخص جس کی قوت سامعہ باقی رہی ہو - کر - اصم -</p>
<p>اصناف بالفتح - بقول بہار بازار ہا چنانکہ ملاطفر اور عورت الفتوح آورده کہ اصناف</p>	<p>اصم (۵) زار می نالم و سودی نہ کندہ گوش گردون کہ ہانا اصم است پد صاحب منتخب ہم ذکر این کردہ - لغت عربست (اردو) بہرا - بقول آصفیہ وہ شخص جس کی قوت سامعہ باقی رہی ہو - کر - اصم -</p>

(۱۷۵۸)

(۱۷۵۹)

به آئین بسبق و کاهن کف کشوند، خان آرزو و در چراغ به استناد همین سنگ گوید که معنی اهل حرفه
بازاریان است. صاحب منتخب گوید که معنی گروه هاست (ه) حساد ترا و در بدن از خوف
تو خون نیست بدور هست چنان نیست که اصناف اهم را پنج خیال ماسخ تبار یا غلطی
کتابت یا تحریف اهل مطیع باشد که بازاریان را بازارها نوشت. اصناف جمع صنف لغت
عربی است. تصرف فارسیان است که آزا با اهل حرفه و بازاریان مخصوص کرده اند.
(اردو) اهل بازار - اهل حرفه - مذکر -

<p>اصناف قابل استعمال - معاصرین عجم از هر یک تو نوشته اند مؤلف گوید که ازین استعمال این را معنی استادان قابل استعمال کرده اند و نیز از استعمال مجرد لفظ اصناف که گذشت و واضح صاحب رهنمای سهولت بجوایه سفر نامه ناصرالدین شاه میشود که اضافت اصناف لفظاً بسوی قابل یا اهم قاچار ذکر این کرده است فرماید که در اصناف یا مماثل آن و بدون اضافت هم بمجاذا قرینه معنی قابل از هر قبیل نوشته اند یعنی استادان کامل است (اردو) قابل لوگ - مذکر -</p>

اصول بقول بهار باصطلاح موسیقیان ولایت ایتباع است که عرف هند تال خوانند و باصطلاح موسیقیان کشمیر دل کوچک که باگشتان نوازند و فارسیان بمعنی حرکات موزون و خوش آئیده نیز استعمال کنند - خان آرزو در چرخ گوید که لفظ عربیت و معنی بهار تفتق داشته فرماید که فعلی است مقابل فروع و بحرهای اصول موسیقی که مثال بحر شعر مرکب انداز و در واقع چنانکه از شرح اخلاق ناصری معلوم شد (و حیدر) از تاب سیلی غم چون صدای دف گاه بی برون ز دانه پامی نهم ولی باصطلاح به فرماید که کنایه از حرکات و سکناست ناز آلود - چون کسی بنام و غرور حرف زند گویند چه اصول گرفته صاحب غیاث گوید که (۱) اصول جمع اصل است که بمعنی پنج باشد و (۲) نام علمی که در آن از چهار اصول فقه که ادله شرعی عبارت از آنست بحث کنند و آن این است (الف) کتاب (ب) سنت (ج) اجماع امت (د) قیاس و (ه) باصطلاح فارسیان بمعنی حرکت موزون و خوش آئیده و (۴) باصطلاح موسیقیان ترجمه تال هندی - پس اصول موسیقیان ز داهل عجم مبنده است - یکی تخم - دوم بحر ترک ضرب و آواز ترکی نیز گویند - سوم دو یک - چهارم دو و سه - پنجم ثقیل - ششم خفیف - هفتم چهار ضرب - هشتم درافشان - نهم تین و چهار ضرب - الف - یازدهم اصول فاخته - دوازدهم خنجر - سیزدهم نیم ثقیل - چهاردهم اوزن یا نزد هم و رصده - شانزدهم دل - هفدهم هزج - و بقول صاحب شمس اصول و فارسی بمعنی ساز هم آمده و گوید که مانیت معنی دوم و سوم و چهارم بیان کرده صاحبان تحقیق عرض کنیم که در هر یک معنی لفظ اصول بر معنی حقیقی قائم است یعنی در معنی دوم هم معنی حقیقی است و مراد از علیک بی بنیاد نیست بلکه معنی بر چهار خیر است که بالا گذشت که آنرا علم اصول و اصول فقه گویند و مجازاً لفظ اصول را

بمعنی اصول فقہ استعمال کرده اند سزا این بر اصول گرفتن می آید نسبت معنی سوم عرض میشود
 کہ حرکتی کہ موزون و خوش آئیده و درست باشد فارسیان آن را اصول رعنائی نام نهادند
 مانند این بر اصول آوردن پیش کنیم و این معنی در لفظ اصول مجاز باشد از اصول رعنائی -
 حالاً عرض می شود نسبت معنی چهارم کہ ترجمہ آن در ہندی تال باشد چنانکہ محققین بالا گفته اند
 بلکہ اصول موسیقی بوجہ اضافت آن بسوی موسیقی از قبیل اصول شرع و اصول قانون است
 و استعمال اصول در موسیقی ہم در دستک زنی است و ہم در نغمہ و ہم در رقص چون ہر یک را بر توالی
 مقررہ اش بکار بندگویند کہ بر اصول موسیقی است و الا خارج از اصول - مثلاً رقصان صاحب
 رقص را بر آواز و دف و دستک زنی نگاهدارند و دف نوازان و دستک زنان پابند قواعد و بجز
 سرود و اصول آنند پس وحید در کلام خود کہ بالا گفتہ شد گوید کہ پانہادون من بیرون از دایرہ
 معنی بر اصول است یعنی اصول رقصی را از دست نداده ام و اصول رقص قائم داشته ام
 بر آواز سیلی غم کہ قائم مقام صدای دف است - حقیقت تعریف ما در بعضی محلات این روشن
 تر شود و فارسی و سماع این مضمون را از و بفہم نیاید تا آنکہ چیری از اصول موسیقی خبر نداشته باشد
 بالجمہ معنی چارم و مجرد و لفظ اصول نیست و نباشد البتہ جا دارد کہ این معنی را در لفظ اصول بجا گیریم
 (اردو) (۱) اصول - بقول آصفیہ (عربی) اسم مذکر - اصل کی جمع بنیاد - قاعدہ - قانون -
 امیر نے فرمایا ہے کہ اب واحد کی جگہ بھی استعمال ہونے لگا ہے (الخ) ہر ایک فن میں اگر
 جو قواعد مقرر کر لئے جائیں انہیں قواعد کو اس فن کے اصول کہتے ہیں - جیسے اصول شرع
 اصول قانون - اصول موسیقی وغیرہ - (۲) علم اصول وہ علم ہے جو مبنی ہو اصول چارگانہ

پر جس کو اصول فقہ بھی کہتے ہیں۔ مذکر (۳) اصول رعنائی کہہ سکتے ہیں جس سے ناز و خرم مراد ہے اور بتانا یعنی وہ حرکات جو موافق مضمون غزل یا ٹھمری وغیرہ ہاتھوں اور شاہ ششم و ابرو سے ظاہر کریں اس کو بہا و بتانا بھی کہتے ہیں۔ یعنی گیت کے انداز کا روپ دکھانا (۴) تال۔ بقول آصفیہ (ہندی) لکھنؤ میں مذکر اور دہلی میں مؤنث۔ اصول نغمہ کے ضبط کرنے کے واسطے ہاتھ پر ہاتھ مارنا۔

اصول آوردن استعمال۔ یعنی ناز و خرم و حرکات موزون و خوش آئندہ کرد و این متعلق است از معنی سوم لفظ اصول کہ گذشت و این معنی در لفظ اصول مجازی است از اصول رعنائی محمد قلی سلیم گوید (۵) ناز و خرم موافق نمونہ فریب جہان بن جو آن اصول کہ

در دم جماع آرد بن (اردو) ناز اور خرم کرنا
اصول ثقیل اصطلاح۔ بقول صاحب بحر عجم و اندکی از ہندہ اصول موسیقی است مؤلف گوید کہ مرکب توصیفی است و این ہا کہ ذکر این بذیل لفظ اصول در ہندہ اقامت برتر ہے چیم کردہ ایم و جہ تسمیہ این جزا بن باشد کہ

اصول خفیف اصطلاح۔ بقول صاحب بحر عجم و اندکی از ہندہ اصول موسیقی است مؤلف گوید کہ مذکر این بر لفظ اصول بذیل ہندہ تماش بر اصول ششم کردہ ایم مرکب توصیفی و جہ تسمیہ این بجا خفت باشد و بس (اردو) فارسیوں نے علم موسیقی کے سترہ اصول

سے چھٹے اصول کا نام اصول خفیف رکھا ہو نہ کہ ذیل لفظ اصول کند (۵) بمشق اگر رہی ست
 اصول فاختر | اصطلاح - بقول بحر جہاگیر کی بی شراب شوی پنچنا تکہ بی وف و فی خود بخود
 و برہان نام اصولی از ہندہ بحر اصول موسیقی و نیز اصول کنی (۱) اردو) رقص میں اصول موسیقی
 نام صوتی بہار گوید نام اصولی کہ در عرف ہند سوا کی پابندی کرنا - قاعدے سے ناچنا -

فاختر گوید (میر خسرو ۵) باز بلبل ننگ زد | اصطلاح - بقول بحر و نند
 پردہ ہی تنگ گل پدور اصول فاختر بلبل پریشان و غیاث عبارت از مسائل علم کلام کہ در ان
 گشت بازی (۵) بلبل ازاد راق گل کردہ مطالب علم نقلی را بدلائل عقلی ثابت کنند مؤلف
 درست نہ منطبق الطیر و اصول فاختر نہ خان آرزو گوید کہ مہین است کہ بعلم کلام مشہور است
 در چراغ فرماید کہ انچہ صاحب جہاگیر نام صوتی (۱) اردو) اصول کلام فارسیوں نے مسائل علم
 از موسیقی گفتہ تحریف است مؤلف عرض کند کلام کو کہا ہے جس میں مطالب علم منقول کو
 کہ اذکر ہندہ اصول متذکرہ بالا بر لفظ اصول کردہ عقلی دلائل سے ثابت کریں - صاحب آصفیہ
 و عجبی نیست کہ این را از آواز فاختر قائم کردہ نے علم کلام پر اس کا ذکر فرمایا ہے - مذکر -
 باشند (اردو) فارسیوں نے ایک راگ کا نام | اصول گرفتن | استعمال - یعنی عمل بر اصول فقہ و
 اصول فاختر کہا ہے - علم اصول کردن و اصول فقہ اختیار کردن دینا لفظ
 اصول کردن | استعمال - یعنی پابند اصول

اصول کردن | استعمال - یعنی پابند اصول
 موسیقی شدن در رقص و درینجا اصول یعنی اصول
 موسیقی مجاز باشد چنانکہ ملا شمس گوید و بہار نقوش
 است (اردو) اصول فقہ عمل کرنا - اصول فقہ اختیار کرنا

<p>اصول و کچول اصطلاح - بقول صاحب معروف بروزن قبول یعنی جنبانیدن جفته و نری گام اند بخوار جنبانیدن سرین و رقص و بهار رقصیدن آمده (ارو) فارسیون نے اصول بذیل فقط اصول ذکر این کرده مخفی مباد که معاصرین کچول چوڑا هلائے کو کہا ہے جو اہل علم و عرب حالت عجم تصدیق این می کنند و کچول بقول برہان باوا و رقص میں ہلاتے ہیں یہ ایک مخمرہ پن کی حرکت ہے۔</p>	<p>الف مقصوره باضاد مجمله</p>
--	-------------------------------

(الف) اضافت | کسر اول و فتح فای و تائی مد و تہ لغت عربیست بقول منتخب یعنی نسبت کردن
 و سبیل دادن و مضاف کردن کلمہ بہ کلمہ و تہ تائی دراز در فارسی - بقول صاحب تحقیق القومین
 کہ بذیل مرکب اضافی ذکر کرده عبارت از نسبت کردن اسمیت بطرف اسمی بواسطہ حرف جار تقد
 مانند آن و برای و در و اسم اضافت کرده را مضاف و اسمی را کہ دیگر اسم اضافت نموده شود پیش
 مضاف الیہ مانند و مضاف بر مضاف الیہ مقدم آید و حرف آخرش کسور باشد بشرطیکہ مضاف الیہ
 ضمیر متصل یا اسخر فکی از الف دو و او مدہ و ہای مخفی و ہای معروف نبود و آن کسرہ را کسرہ اضافت
 گویند و غرض از اضافت یا تعریف مضافت و این جای صورت بند کہ مضاف الیہ معرفہ
 باشد چنانکہ در اسپ بہرام و تیغ رستم یا تخصیص آن و این در صورتی حاصل گرد کہ مضاف الیہ
 مکمرہ بود چنانکہ در انگشتر زرویل پادشاہ و بعضی اسمای مکمرہ میچسپ و پیش و مانند مثل بار توغل
 بہرام و شدت نکارت با وجود مضاف شدن بطرف معرفہ - معرفہ نمی شوند - بہر کیف
 اضافت با اعتبار تقدیر حرف جار بر سه نوع است اول یعنی از چنانکہ انگشتر نزد دوم یعنی برای
 چنانکہ اسپ بہرام - و سوم بمعنی در چنانکہ زدن امروز - و باعتبار حال مضاف و مضاف الیہ

بر چهار نوع باشد اول

(ب) اضافت استعاره که بر سبیل مجاز بیان لازم مشبه به و شبهه واقع شود و این اضافت

همیشه معنی برای بود چنانکه تیغ اجل - زبان حال - پیر تدبیر - گوش هوش و دوم

(ج) اضافت بیانی و درین نوع اضافت - مضاف الیه بیان مضاف و اصلش بود چنانکه

گشتن زر - پیکر موم - تیر آهن - جام نقره و سوم

(د) اضافت تشبیهی که بحدف حرف تشبیه بیان مشبه و شبهه واقع شود و چنین اضافت مثل

اضافت بیانی همیشه معنی از باشد چنانکه آئینه دل - بلبل زبان - خانه شن - دف ماه

و چهارم

(ه) اضافت مطلق و درین نوع اضافت مضاف الیه نه بیان مضاف افتد نه مشبه و

و آن اکثر معنی برای آید چنانکه اسب بهرام - پیل بادشاه - تیغ رستم - زر انگشتی - و گاهی معنی

در چنانکه زون امروز - شهید کربلا

مخفی مباد که در اضافت بیانی و اضافت مطلق ذات مضاف مقصود باشد و ذکر مضاف الیه فقط

برای بیان ابهام نشان مضاف بود برخلاف اضافت تشبیهی و استعاره که درین هر دو مقصود

بالذات مضاف الیه باشد و ذکر مضاف محض بنا بر قرینه تشبیه و استعاره و حاصل استعاره بنا

در تشبیهست یعنی مشبه را عین مشبه به ادعا نمودن چنانچه قائل (ریح اجل) اول اجل را در زمین

قرار داد و سپس تیغ را که لازم جلاد است از دستار گرفته بنا بر قرینه و تقویت به عا بطرف اجل

مضاف نمود و اضافت مطلق با وصف افاده تعریف و تخصیص بجای فایده ملکیت دهد چنانکه

بهرام - پیل پادشاه - و جانی افاده لیاقت و قابلیت - چنانکه آدم کار - مرد میدان - و جانی فایده
 ترجیح و فوقیت چنانکه پیر پیران - شاهستان و مصدر لازم هرگاه مضاف گردد - مضاف شود
 یا بسوی فاعل چنانکه خوشوقت شدم از آمدن دوست - یا بطرف طرف بی ذکر فاعل
 چنانکه - رنجور گشتم از رفتن دیر روز - و مصدر متعدی چون مضاف شود - مضاف گردد و گاهی بسوی
 فاعل - خواه مفعول مذکور بود خواه مخدوف چنانکه - غمگین شدم از کشتن زید بکرا - بیپوش
 شدم از سر آمدن مطرب - یعنی از سر آمدن مطرب نغمه را و گاهی بطرف مفعول با ذکر فاعل
 چنانکه (ع) خورون خون دل از شتم ترا موخته ام و گاهی بی ذکر فاعل چنانکه - اختیار کردن بکرا
 بهتر است و گاهی بسوی طرف بی ذکر فاعل و مفعول چنانکه خورند شتم از زدن امروز - یعنی
 از زدن یا رقیب را درین روز - و بوجه استعمال اهل زبان یا بصورت شعر بعض مرکبات اضافیه
 بقلب مضاف و مضاف الیه بعضی قطع کسره و اضافت هم و هر دو حد از آنها در صورت اول برکب
 اضافی مقولوب موسوم شود مانند اضاف دشمن برادر زاده جهان بادشاه - خدا دوست و در صورت
 ثانی برکب اضافی مقطوع نامیده شود مثل دوست دشمن - سر پنجه - شب برات - صاحب خان
 و نیز بعض جا برای ضرورت شعر میان مضاف الیه مقدم و مضاف آن فاصله واقعت چنانکه
 (نظوری ۵) در حد بحر و کان را حاصل از دست پیار و دادا ناکیدل از دست و بعضی
 حروف مانند - بر آبی - و تبا و بر و جبر که در حالت انضمام همچو مضاف واقع شود باید که آنها
 شبه مضاف تعبیر کنند و تمه بحث تو اعد این بر لفظ مرکب آید - بعض متعین فرس اضاف را بر
 هشتم منقسم کرده اند و هر یکی را با سمی موسوم (۱) اضاف اقرانی گویند که مضاف با مضمی مضاف الیه

اقتران معنوی دارد همچون غایت نامه یعنی نامه که مقرون بغایت است و دست ادب یعنی دست
 که مقرون بادب است و (۲) اضافت بادنی ملاست و نزد ایشان این قسم هم من وجه و رقم
 اول داخل است چنانکه ایران ما و توران شما که شکلم و مخاطب از ساکنان آبادی محله از
 ایران و توران باشند و مجازاً اطلاق سکونت بر همه ملک ایران و توران کنند (۳) اضافت
 بتیمی که آن را اضافت بیانی هم نامند که از آن حقیقت ماده مضاف معلوم شود چنانکه دیو
 گل - خاتم طلا - جامه دیبا - (۴) اضافت تخصیصی که اضافت مختص بسوی مختص باشد همچون
 آیینیه پس - رنگ شتر - پوست انار - و نیز اضافت سبب بسوی سبب چنانکه شته غم و هم افت
 سبب بسوی سبب همچون تیغ انتقام و معنی از چنانکه بوعلی سینا یعنی بوعلی ابن سینا و از سینا
 و این همه اقسام داخل اضافت تخصیصی است - (۵) اضافت تشبیهی که این را مجازی هم نام
 است که اضافت شبهه بسوی شبهه باشد چنانکه و شمن نفس - زلال دنیا - بهار اقبال - زگرش چشم -
 (۶) اضافت تملیکی - و درین ۲ اضافت ملک است بسوی مالک همچون اسپ زید (۷) اضافت
 توصیفی که اضافت موصوف بسوی صفت باشد چنانکه شمشیر تیز - اسپ کبود - مرد شجاع (۸)
 اضافت توضیحی که اضافت موضح بسوی موضح باشد همچون شهر بصره - خطه بخارا - باد شمال
 روز و شب و این را اضافت عام بسوی خاص هم نامند (۹) اضافت ظرفی که درین ضا
 مضاف مضاف باشد و ظرف مضاف الیه یا بالعکس آن چنانکه آب دریا - باد صحرایشیه
 کلاب - صندوق کتاب (۱۰) اضافت مجازی که باضاف استعاره هم موسوم است و همین
 اضافت تشبیهی هم گویند که بر قسم نجم گذشت و درین قسم اضافت اثبات مضاف نسبت مضاف

بطور فرضی باشد چون سرخوش قدم فکر مؤلف گوید کہ این ہمہ اقسام اعتباری است و مثال
 است در تقسیم پانکودہ صاحب تحقیق القوانین کہ بالا گذشت (اردو) اضافت - بقول میر
 (عربی) موت - لگاؤ - نسبت - علاقہ - تواعد - نحوین ایک اسم کی دوسرے اسم کی
 طرف نسبت کرنا - جس اسم کی نسبت کرتے ہیں اسے مضاف اور دوسرے اسم کو مضاف الیہ
 کہتے ہیں - اردو میں اضافت کی نو علامتیں ہیں کا - کے - کی - را - رے - ری - نا
 - نی - اول کی تین علامتیں اسم ظہور - اسم ضم و دونوں کے ساتھ آتی ہیں جیسے
 نماز کا وقت - شیشے کے ٹکرے - اس کا گلا - انکی کلائی - بیج والی تین علامتیں ضمیر مخاطب
 اور شکر سے مخصوص ہیں جیسے میر اکبر - تیر اور - ہماری کھیتی - تہا رے ہل - آخر کی تین
 علامتیں - آپ (معنی خود) کے نقطے سے متعلق ہوتی ہیں جب وہ حالت اضافت میں عمل
 تخفیف سے آپ رہ جاتا ہے جیسے اپنا قلم - اپنے کا غذا - اپنی کتاب اور ان علامتوں
 کے آخرین الف اسوقت ہوتا ہے جب مضاف واحد مذکر ہوتا ہے جیسے ہمارا نام - اکا
 کام - تہا را معاملہ اپنا ڈھنگ - اور مضاف کے جمع مذکر ہونے کی حالت میں الف یا می
 مجہول سے بدل جاتا ہے اور موت ہونے کی حالت میں واحد ہو خواہ جمع یا می معروف
 سے جیسے - انکے گھوڑے - تہا رے یا بو - میری کتاب یا کتابیں - اردو میں بخلاف فارسی
 مضاف الیہ کا مضاف سے مقدم لانا فصیح ہے - اگر مضاف الیہ معرفہ ہے تو اضافت کی جو
 سے مضاف بھی معرفہ ہو جاتا ہے اور نکرہ ہے تو ایک طرح کی خصوصیت آجاتی ہے
 جیسے فیروز کا غلام اور مرد کا لباس کہ مثال اول میں فیروز کے معرفہ ہونے سے غلام نکرہ

تھا وہ بھی معرفہ ہو گیا۔ اور مثال ثانی میں لباس میں جس کا مفہوم عام تھا مرد کی طرف مضاف ہونے سے ایک طرح کی خصوصیت پیدا ہو گئی جس نے اسے عورت کے لباس سے جدا کر دیا۔ اضافت کی چار قسمیں ہیں (۱) بیانی (۲) تخصیصی (۳) تملیکی (۴) ظرفی۔ اضافت بیانی وہ اضافت ہے جس میں مضاف الیہ مضاف کا بیان واقع ہوا اور بعض کہتے ہیں مادہ اور اصل ہونا سمجھا جائے۔ جیسے لکڑی کے کوڑا اور سونے کے پہاڑ۔ اور اضافت تخصیصی وہ اضافت ہے جس سے مضاف کا مضاف الیہ کے لئے خاص ہونا سمجھا جائے جیسے میر کا مالک اور تیرا نام۔ اور اضافت تملیکی وہ اضافت ہے جس سے مضاف کا ملوک اور مضاف الیہ کا مالک ہونا مفہوم ہو جیسے میرا مال۔ تیری مثال۔ اور اضافت ظرفی وہ اضافت ہے جس سے مضاف کا منظور اور مضاف الیہ کا ظرف ہونا یا اس کا عکس سمجھا جائے جیسے دریا کا پانی اور شراب کا پیالہ۔ اور سب اقسام اضافت کے انہیں اقسام اربعہ میں داخل ہیں۔

اضافہ لغت عرب است کبسر اول وفتح فالبقول صاحب نخب معنی افزون کردن بر چیزی و معانی دیگر ہمہ اردو لیکن فارسیان این را معنی حاصل بالمصدر یعنی افزایش استعمال می کنند و از معاصرین عجم صاحب لنگران ذکر این کرده "اضافہ خرج است باوزنیدگی ندارد" (اردو) اضافہ۔ بقول امیر (عربی) مذکر۔ بیشی۔ ترقی۔ (قصرہ امیر) گاؤں کے ٹیکے میں ایکے دوسو کا اضافہ ہوا۔

اضطراب کبسر اول و سؤم لغت عرب است معنی خلل یافتن کار و پریشان شدن و جنبیدن۔ بہار گوید کہ بالفاظ اہلکندن و باریدن و دواؤن و دشتن و سختن و کشیدن متصل۔

مؤلف عرض کند کہ فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی بتیابی پریشانی کنند و مجازاً
 بمعنی غلبت هم کہ سند بمعنی مجازی برضطراب کردن می آید و برای بمعنی صدوری با مصداق فرس مرکب سازند کہ دلخوا
 آید (ظہوری ۵) در آن خوش دلم آسوده خاطر بود و دہتا نہ نمیدانم پے ماچیت حال اضطراب
 اشبہ (اردو) اضطراب - بقول امیر عربی (نکرکہ - بتیابی - بقراری - گھبراہٹ - مصحفی
 ۵) اے جان آگے دیکھ مرے دل کا اضطراب نہ دیکھنا نہ ہو جو طائر لیل کا اضطراب نہ نسیم
 ۵) سوچی کہ دلاشتاب کیا ہے نہ پھر بچمین گے اضطراب کیا ہے نہ

اضطراب آسودن | استعمال - بمعنی دفع
 شدن بتیابی و پریشانی است - چنانکہ ظہوری من اضطراب افتدہ (اردو) مضطرب ہونا
 گوید (۵) از پانچا وحیرت برجاست آپ (الف) اضطراب افگندن | استعمال
 تا بم نہ برضعف ریخت قوت آسود اضطرابم
 (اردو) اضطراب دفع ہونا - اضطراب باقی
 نہ رہنا -
 (ب) اضطراب افگندن بجان | پیداست

(الف) اضطراب افتادن | استعمال - معنی کہ بمعنی مضطرب و پریشان حال کردن است
 آصفی ذکر این کردہ و از آصفی شیرازی سنا آوردہ (۵) خطر آوردی و افگندی بجام اضطراب
 کہ از ان مصدر مرکب - - - - -
 (ب) اضطراب افتادن در دل | معنی اضطراب پیدا کردنیا - مضطرب کردنیا -

مضطرب و پریشان شدن پیدار (۵) بود تسکین دہا (الف) اضطراب انداختن | استعمال -

(۱۱۱۱)

<p>آ صفی ذکر این کرده و از عرفی سند آورده که این</p>	<p>بقرار مونا - پریشان مونا -</p>
<p>مصدر مرکب -----</p>	<p>اضطراب میودن استعمال - معنی عرض (۱۹۹۴)</p>
<p>رب) اضطراب انداختن و مرض پیدا</p>	<p>دادن و اندازه کردن پریشانی و مبتی است</p>
<p>که کنایه از پریشان حال کردن است (۵) که</p>	<p>که میودن بقول صاحب بحر عم معنی اندازه کردن</p>
<p>معنی که اضطراب و لم پنهان و رخص مرمر انداختن</p>	<p>و عرض دادن آمده (۵) بر طبق روی دودیده</p>
<p>(ار دو) و یکپو اضطراب افگندن -</p>	<p>مبتی بی بی سکون اضطراب پیایم (ار دو)</p>
<p>اضطراب باریدن استعمال - صاحب</p>	<p>اضطراب ظاهر کرنا - اضطراب کا اندازه کرنا</p>
<p>آ صفی ذکر این کرده که معنی ظاهر شدن پریشانی</p>	<p>اضطراب دادن استعمال - صاحب</p>
<p>است (صاحب ۵) چنان که از لب خاطر</p>	<p>آ صفی ذکر این کرده که معنی عائد حال کردن</p>
<p>عتاب می بار و ز آ رسیدن ما اضطراب می</p>	<p>پریشانی و مبتی و مضطرب کردن و پریشان</p>
<p>(ار دو) اضطراب ظاهر مونا - پریشانی چکنا</p>	<p>حال کردن و مبتی کردن است (امیر شیرازی)</p>
<p>بهی که سکتے ہیں -</p>	<p>(۵) شکیم اضطرابی داد و ریای شهادت را</p>
<p>اضطراب بودن استعمال - صاحب آ صفی</p>	<p>که چون موج از سر شریده ام فترک می لرزد</p>
<p>ذکر این کرده و از قاسمی گونا بادی سند آورده</p>	<p>(ار دو) پریشان کرنا مضطرب کرنا -</p>
<p>که معنی عائد حال بودن پریشانی است (۵)</p>	<p>اضطراب داشتن استعمال - صاحب</p>
<p>نصر صر بود بحر اضطراب پنهان گرہ برگ جان</p>	<p>آ صفی ذکر این کرده که معنی مضطرب و پریشان</p>
<p>نموج و حباب (ار دو) اضطراب پیدا مونا</p>	<p>حال و مبتی بودن است (شهیدی قتی ۵)</p>

دوم مردون نه چندان اضطراب از بهر جان دارم	اضطراب تازه می ریزد بنیسی که زرد اورا رقم اثرش
تو بر بالین نه این اضطراب از بهر آن دارم	می ریزد (ار دو) اضطراب ظاهر هونا بتیالی
(ار دو) بیاب هونا - پریشان هونا مضطرب	پریشانی ظاهر هونا -
اضطراب در یافتن استعمال - صاحب	(الف) اضطراب شدن استعمال - صاحب
آصفی ذکر این کرده که معنی معلوم کردن وقف	آصفی ذکر این کرده و از حاجی گیلانی سند آورده
شدن از بتیالی و پریشان حالی است (فیضی)	که از ان -----
(ه) دریافت چو ما در اضطرابش بیکش از بانی	(ب) اضطراب شدن صبر معنی بتیالی
پی جوابش (ار دو) بتیالی پانا - اضطراب	شدن صبر با اضطراب ظاهر است (ه)
معلوم کرنا -	معلوم شد ز جوش سرشک بک عنان به صبر
اضطراب دل برون آمدن استعمال	دشتم تمام اضطراب شد و از همین قبیل است
بمعنی پیدا و ظاهر شدن بتیالی و پریشان حالی	(ج) اضطراب شدن طاقت چنانکه
است چنانکه ظهوری گوید (ه) بشق از کاه	نموری گوید (ه) سکون جوی زمین طاقت
اضطراب دل برون آید چه حیرت گیرس مرد	اضطراب شده به باخطا و در الفست احتساب
کنم ایامی بتیالی (ار دو) اضطراب ظاهر هونا	شده (ار دو) ب و ج - صبر و رطافت
اضطراب رنجتن استعمال - صاحب صفی	اضطراب سے بدل جانا -
ذکر این کرده که معنی ظاهر شدن بتیالی و پریشان	اضطراب کردن استعمال - صاحب
حالی است (طالب آملی ه) کنون گر موبوم	آصفی ذکر این کرده از معنی ساکت که معنی (ا)

<p>اضطراب کشیدن استعمال - صاحب</p> <p>(صائب ۵) درین محیط که طوفان نوح ایجاد اوست بهر نسیم چو موج اضطراب نتوان کرد است (تنها ۵) غالب شریک حاصل عمر و (۲) مجازاً بمعنی غلبت کردن که این معنی از منی آفت است از ان بهیود و اضطراب تلف حقیقی مبتلای پیدا می شود (عربی ۵) و صفی می کشیم مانده (ارو ۵) اضطراب بین قبله و منا کن که کند اضطراب بهر فدا گشتن او آفتاب بیتاب و پریشان هونا -</p>	<p>مضطرب در پریشان حال و بتیاب شدن است</p> <p>(ارو ۵) (۱) اضطراب کرنا - بقول امیر قیصر هونا (رند ۵) و کلمات یا جمال تصویر نیار کا به جب اضطراب طالب ویدار نیل کیا به (۲) اضطراب کرنا بمعنی جلدی کرنا - امیر نے معنی دو م کو ترک کیا اور در حقیقت یہ مجاز ہے قراری کا (نقره امیر جلین آنا اضطراب نکر و اد کو بھی آجانا دوٹ (۱) دیکھو اضطراب کرنا (۲) اضطراب ظاہر ہونا -</p>
<p>اضطراب نمودن استعمال - صاحب</p> <p>آصفی ذکر این کرده که (۱) مرادف اضطراب کردن و (۲) ظاهر شدن اضطراب باشد (شتر خضر و دهلوی) در تنای آن طلعت اضطراب می نماید که دقیقه از ان در کلک تیرنگند (ارو ۵) (۱) دیکھو اضطراب کرنا (۲) اضطراب ظاہر ہونا -</p>	<p>اضغاف مضاعفه بقول صاحب بحر عجم و غیات بالفتح کثرت و رکرت - بیاری در بیاری یعنی بسا که اضغاف بالفتح لغت عربست بمعنی و چندان و ترکیب آن بالفظ مضاعف - اهل عرب این را بمعنی زیادہ از زیادہ استعمال کرده اند کہ مبالغہ است و زیادہ همچون بیش از بیش و استعمال این مرکب توصیفی در فارسی زبان ترکیب اضافی آمده و درین صورت معنی چهار گونه پیدا شود یعنی دو چند مضاعف و گنایہ از بیشا بیش ازینجا است کہ صاحب</p>

بحر عجم کہ پابند لغات فارسی زبان است ذکر این کرده (اردو) زیادہ سے زیادہ بہت زیادہ
 (الف) اضغاث | (الف) بقول صاحب منتخب لغت عربت بالفتح و سہامی
 (ب) اضغاث احلام | گیاه خشک و تر با ہم آمیختہ جمع صغث بالکسر و (ب) خواہا
 پریشان کہ تعبیر درست نہ اردو بہت خلط - صاحبان بحر عجم و انند و غیث ذکر این کردہ اند
 و ظاہر است کہ در (ب) معنی مجازی است بر سبیل کنایہ و فارسیان ہمین اصطلاح را استعمال
 کردہ اند (اردو) (الف) کچی اور سوکھی ملی ہوئی گھاس کے گٹھے - مذکر (ب) پریشان خواب
 بمعنی خواہا ہی پریشان (مذکر)

الف مقصوره باطامی حطی

اطا | بقول برہان و انند و ہفت بفتح اول و ثانی بالف کشیدہ درخت بدہ است کہ بحر
 عرب خوانند و آراہیچ ثمر نیست و صغ آن بہترین و تازہ می رہ پای آن نہ زند و نشکا فند
 صغ ازان بر نیاید و عصارہ برگ آن را بر کرشی کہ ازان ریم می آید بچکاند نافع بود - صاحب
 محیط فرماید کہ ہمین را اطا طاس ہم نامند - ہم او بر غرب فرماید کہ اطا طاس لغت یونانی است
 پس جز این نباشد کہ اطا حقف آن است ما بحث کامل این بر ارحطی کردہ ایم کہ گذشت -
 (اردو) دیکھو ابطی -

(الف) اطاعت | (الف) تبای مدورہ بقول منتخب لغت عرب است بکسر اول و مخفی
 (ب) اطاعت گری | فرمان بردن و (ب) بقول بہار امثال و فرمان برداری (ملا
 با تعقیب ہمہ خیل از عانی و گذری و بفرمانبری و اطاعت گری و مؤلف گوید کہ فارسیان

بقاعده خود اطاعت را به تمامی در از نوشته معنی حاصل بالمصدر استعمال کنند و نیز کلمه گرویدگی
مصدوری را و زیاده کردند و اگر کلمه ایست به بقول برهان وقتی که با کلمه دیگر ترکیب یابد نافاده
معنی فاعلیت کند (اردو) (الف) اطاعت - نوشت - دیکھو آمین پرستی (ب) اطاعت
ہی کے لفظ میں فرمانبرداری کے معنی بھی ہیں جو اطاعت گری کا ترجمہ ہے۔ دیکھو امین
میں لفظ اطاعت -

اطاق | بقول صاحب بول چال بضم اول یعنی حجرہ - صاحب روزنامہ بحوالہ سفرنامہ
ناصرالدین شاہ قاجار ہم ذکر این کردہ و معاصرین عجم در روزمرہ خود استعمال این می کنند
صاحب غیاث این را بتامی فوقانی اتاق نوشته گوید کہ بالضم لغت ترکی است بمعنی خانہ خمیہ
و فرماید کہ بجای قاف غین مجھے ہم آدہ مولف عرض کند کہ تقدیر فرس این را بہ تامی فوقانی
وقاف در آخر بمعنی خانہ استعمال کردہ اند و ما ذکر این بجایش کردہ ایم و از کلام ملا وحشی سندی
ہم ہمدرا بخاند کور حقیقت نیست کہ اصل این در ترکی زبان اوتاغ است بہ او دو و ہوتا
خوقانی و غین مجھے و آخر کہ بقول صاحب لغات ترکی بمعنی خانہ و حجرہ آدہ - او دو درین لغت
برای اظہار ضمتہ باشند کہ عموماً در رسم الخط ترکی نوشتہ می شود و فارسیان آنرا حذف کردہ بر
ضمتہ الف قناعت کردہ و غین مجھے را بقاعده خود با (قاف) بدل کردہ و بچون آروغ
و آروق و چناغ و چاق و این قسم تبدیل عموماً در عراق عجم یافتہ شد و صاحب تو انین سنگیری
ذکر این کردہ پس تو ان گفت کہ اتاق مفرس اوتاغ است انچہ معاصرین عجم تامی فوقانی را
به طای حقی بدل کردہ اند و بخلاف حقیقت و استعمال تقدیرین رفتہ اند بخین نیست کہ لاعلمی

<p>از ماخذ باشد - اگر چه تائید فوقانی تقریباً به طایفه بدل شود و لیکن این قسم تبدیل در قاعده فاعلی نیامده و جا دارد که فارسیان معاصر بر لفظ طاق که لغت عرب است الف و معنی آورده اطاق کرده باشند - اندرین صورت هم مقرر شده (اردو) کمر - بقول آصفیه - زبان لاطینی کا لفظ ہے اردو میں استعمال - اسم مذکر - کوٹھے کے اندر کا ہر ایک درجہ جیسے سونے کا کمر - کھانے کا کمر - حجرہ</p>	<p>طاق آئینہ کاری مقرنس استعمال - بقول مفتی بامی موحده و زامی ہوز - معاصرین عجم استعمال</p>
<p>صاحب رہنمای سہولت بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ این معنی حجرہ استراحت می کنند و صاحب بول چال قاجار معنی مکانی کہ نقش ازہر و جانب مال باشد ذکر این کرده بخمال مامعنی لفظی این حجرہ زینت و آرایش و بلور ساخته شده مؤلف گوید کہ معنی است کہ بزرگ بلغت ترکی بقول صاحب کنز و لفظ اطاق بجایش گذشت و آئینہ کاری و مقرنس ترکی معنی زینت آمده و رسم است کہ زمان در ہر دو معنی حقیقی است و این مرکب توصیفی باشد معنی لفظ حجرہ استراحت زینت خود کنند و از ہمین معنی کننا کہ از آئینہ کاریست و مقرنس است (اردو) وہ کمر یا مکان شد از حجرہ استراحت یعنی خوابگاہ (اردو) جسکی دونوں جانب ڈبلوان سقف آئینے کی ہو - استراحت کا کمرہ - خوابگاہ - مذکر -</p>	<p>طاق آخری استعمال - مرکب توصیفی است معنی اطاق پذیرائی استعمال - مرکب اضافی است</p>
<p>حقیقی و کنایہ از حجرہ عقب معاصرین عجم در روزمرہ خود استعمال این معنی این کنند - صاحب روزنامہ بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کرده (اردو) عقب کا کمر - مذکر -</p>	<p>طاق بزرگ استعمال - مرکب اضافی است کہ بہ معنی حقیقی حجرہ قبولیت است و کنایہ از حجرہ مذکور</p>

<p>مالک مکان با کسی ملاقات کند (اردو) ملاقات کا کمر - مذکر - اطاق را تمیز کردن مصدر اصطلاحی - اطاق شام استعمال - مرکب اضافی است</p>	<p>در ہما - و قبول چال بجوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاچار ذکر این کرده اند (اردو) کھانیکا کمر - مذکر اطاق شام استعمال - مرکب اضافی است</p>
<p>در روزمرہ معاصرین عجم بمعنی خانہ حیوانات را پاک و صاف کردن است - صاحب روزنامہ بجوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاچار ذکر این کرده - و رین مصدر مرکب اطاق مجازاً بمعنی خانہ حیوانات است و تیز کردن ہم بمعنی مجازاً صاف و پاک کردن باشد الحاصل محاورہ سنہ و عوت کا کمر - مذکر -</p>	<p>معاصرین عجم این را در روزمرہ خود بمعنی حجرہ استعمال کنند کہ در آن مہمانان طعام شب خورد و بطاعت معنی حقیقی این کہ عام است تخصیص مہمانان صاحب رہنما ذکر این بجوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاچار ذکر این کرده (اردو) شام کی</p>
<p>مستقل بر روزمرہ عوام است ازینجاست کہ مطابقت معنی حقیقی با معنی اصطلاحی بدواری صورت گیرد (اردو) جانورون اور پرندوں کے مقامات کو صاف و پاک کرنا -</p>	<p>استعمال این بمعنی حجرہ زین است معاصرین عجم استعمال این بمعنی حجرہ زین صاحب روزنامہ بجوالہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ قاچار ذکر این کرده و این معنی مجازی است</p>
<p>طاق سفرہ استعمال - مرکب اضافی است بمعنی حجرہ کہ در آن طعام خوردند کہ نفر و ندبان عرب بقول منتخب بالتضمین معنی توشہ دان و زاو (اردو) سب سے نیچے کا کمر - مذکر -</p>	<p>استعمال - مرکب اضافی است استعمال - مرکب اضافی است استعمال - مرکب اضافی است استعمال - مرکب اضافی است</p>

صاحب ہنہما جو الہ سفر نامہ ناصر الدین شاہ
آغا جاہرین را آورده و معنی خواجگاہ شاہی نوشتہ
معنی مباد کہ یک بہ فتح اول و سوم بقول
بتی زبان پاسبان را گویند تحقیق کاش
پاسبانی خودش آید۔ این قدر متحقق شد کہ حجرہ
پاسبانان کنایہ باشد از خواجگاہ شاہی کہ در آن
پاسبانان ہم برای محافظت شاہ می باشند۔
(ارو) شاہی خواجگاہ۔ ذکر۔

انظر اد بقول صاحب منتخب لغت عربیہ بالکسر و تشدید طا۔ راست شدن کار و
پی یک گیر شدن و بالتخفیف را ندن فرمودن و بقول صاحب حدائق صنعتی است در
بلاغت بہ تشدید و تخفیف ہر دو و تعریف چنانست کہ در کلام نام مدوح و نام آباہی او
بترتیب ولادت ذکر کنند و گاہی از آباہی مدوح بدح آیند چنانکہ (ع) الکریم ابن الکریم
ابن الکریم (قدسی ۵) بہار گلشن دین محمد عربیؐ فی ضیائی چشم علیؑ نور دیدہ زہرۃ بہار
خرمۃ خاطر حسین و حسنؑ ہر دو سنیہ زین العبا و شمع ہدیہ فی فروغ شمع شبتان باقر و صادق
غریب خاک خراسان علی بن موسیؑ (ارو) فن بلاغت میں اطرا د ایک صنعت کا نام
ہے جس میں یا تو مدوح اور اس کے آبا و اجداد کا مسلسل ذکر کریں یا اجداد و آبائے مدح
کا آغاز کر کے مدوح کے نام پر اسکو ختم کریں جیسے (ع) اے کریم ابن کریم ابن کریم
(الموفہ ۵) آصف اول کی زیبا یادگار ہے اور نظام الملک کا نور نظر ہے وہ سکندر جاہ کے
گھر کا چیراغ ہے ناصر الدولہ کا پیوند جگر ہے افضل الدولہ بہادر کا خلف ہے میر محبوب علی خان
(الف) اطراف بقول صاحب منتخب لغت عربیہ بالکسر یعنی نو و خوش آیند

آوردن و اطلاع یافتن بر چیزی و بالفتح کنار ہا۔ بہار می فرماید کہ جمع طرف است و فارسی

این را به با و الف جمع نمایند (کمال اسمعیل ۵) بدان تا دوسه خرده آری بهم به بسیرید ویدی باغی
مؤلف گوید که فارسیان -----

(ب) اطراف خاک | کنایتی بجزرا گفته اند که حوالی زمین آب دریاست و این مرکب
اضافی است (انوری ۵) از دست شاه ابر تو سر مایه گرفت به اطراف خاک ازان گهر
ایدار یافت به بعضی از معاصرین بر آنند که درین شعر از اطراف خاک اهل عالم و خاکین
مراد است فائق (اردو) الف - اطراف - بقول امیر - طرف کی جمع - حوالی - کناره
(ب) سمندر - دیکھوار و ندکا نمبر (۲)

اطریش | الفتح اول و دوم معاصرین عجم در روز مره خود ملک استریه را گفته اند - صاحبان
روزنامه و رهنما بحواله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار ذکر این کرده اند - خفی مباد که اشتر علی
است از جرمن در وسط یورپ و این لغت زبان انگلیسی است و نام این مشهور بجرمن اطریش
است عجیب نیست که این لغت لاطینی باشد و فارسیان معاصر استعمال همین لفظ در فارسی می کنند
(اردو) اشتریه - جرمن کے ایک حصہ ملک کا نام ہے - اور یہ انگریزی زبان کا لفظ ہے -
اطریفیل | بقول صاحب ضمیمہ برہان نام معجونی است - دوالی کہ از بلبله و بلبله و آبله سارند
و این ترکیبی است که حکمای ہند ترتیب داده اند و آنرا بر زبان ہندی ترجمہ لگویند - صاحب
غیاث گوید کہ اصل این ترکیبی پہل است - صاحب اند گوید کہ اطریفیل معرب باشد و فراید کہ
اطریفیل ہم آمده و ترکی در ہندی بمعنی سہ و پھل شہر را نامند و بعض محققین بر آنند کہ اصل این
ترکیبی است و تر در ہندی بمعنی سہ آمده نہ ترکی مؤلف عرض کند کہ صاحب ضمیمہ برہان

گوید که اصل این ترچہلا باشد و صاحب ساطع ذکر این کرده و این را مرکب منکرت نوشته و از نیکوترین
 این از سه مثر است بہ ترچہلا موسوم شد پس بخمال ماطر لعل معرب این است بہ تبدیلی تمامی
 فوقانی بہ طای حقی و بای فارسی بہ فا و زیادت یایی تحتانی بعد رای مہلہ برای ہولت تلفظ
 حذف الف آخر پس فارسیان زیادت الف و صلی و را دلش ہمین لفظ معرب را اطر لعل
 کردند و عربان استعمال این ہم نمودند یا اینکه الف و صلی و را دل ہم نتیجہ تعریب است و پس
 (۱۰۰ دو) اطر لعل - مذکر - بقول امیر ترچہل کا معرب ایک قسم کی معجون - جو ہر - بہرے - آملہ
 سے تیار کی جاتی ہے - نزلے وغیرہ امراض دماغی کو مفید ہوتی ہے -

اطر لیل | بقول برہان بفتح اول و سکون ثانی و رای بی نقطہ بہ تحتانی رسیدہ و لام با
 کشیدہ بلام زودہ بفتح رومی نام دو است کہ از اعرابی تحریر الشاطین و شیشہ البرص خوانند
 و تخم آن متصل - این ہانست کہ مذکر این بر اطر لیل در مہدودہ کردہ ایم و حیث است کہ از انجا
 از صراحت کامل مقصر ماندم و عجیب است کہ در اینجا راو بسوی محیط نبردیم و تسامح کردیم کہ
 محیط را از اطر لیل ساکت نوشتیم - صاحب محیط اطر لیل را ذکر کردہ است فرماید کہ بہد الف
 و کسر طای مہلہ و سکون یایی تحتانی و فتح لام و الف و سکون لام ثانی باشد و اطر لیلان بخون و ر
 عوض لام آخر ہم آمدہ اسم یونانی است یا بربری و تاویل آن رجل الطائر بجهت شباهت
 با چنگال زرع و برتری غازی و باغی و بفارسی تخم خلخال و خلیل و ہندی کاگ چنگی و گیاہ آن
 بہر بی شیشہ الارض و حرز الشاطین نام است گرم و خشک و در آخر دہم و گویند در رسوم و
 در آن حرقت و حدت اندک و بوی مخمدہ و خصوصاً در علاج برص و بہق ناخ و منافع بسیار

دارد (انغ) مؤلف گوید که مرود و مقصوره چیزی نیست که متجبه لب و لجه مقامی است (اردو) و یکہو آطر ملال۔

اطریہ | بقول برہان و ہفت بردن الفیہ بمعنی رشتہ باشد کہ از آرد سازند و با گوشت پزند و آتش اطریہ یعنی آتش رشتہ گویند و این لغت عرب است۔ صاحب خزائنہ اللغات و انند ہم این را عربی گفتم (اردو) سو بیان۔ بقول صاحب آصفیہ (ہندی) ام مٹوٹ۔ ایک قسم کی خوراک جو گہوہن کے میدے یا روسے کو گوندھ کر تار کے مانند بنائی جاتی ہیں اور مسلمانوں میں عید کو اور ہندوؤں میں سلونوں کے تہوار پر بالخصوص پکا کر کھائی جاتی ہیں۔ فارسی میں رشتہ حلوا۔ عربی میں شعیریہ کہتے ہیں۔

اطفا | بقول بہار کشتن آتش و چراغ و فرو شدن آن و بالفظ کردن متصل مؤلف گوید کہ لغت عربست و صاحب منتخب کشتن آتش و چراغ قانع و کبیر اول باشد فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر کنند و بمعنی مصدری بامصدر فرس (اردو) آگ یا چراغ بجھانا بمعنی حاصل بالمصدر۔

اطفا کردن | استعمال۔ صاحب آصفی گوید یا مثل آن نمی شود کہ بمعنی کشتن آتش این کردہ و از والدہ ہر دی سند آورده مؤلف (۵) مرگ اطفای حرارت نکند عاشق را عرض کند کہ ترکیب اطفاء بالمصدر کردن بدل آتش جہان آتش خود در دریا سطر اضافت آن سوی آتش یا چراغ یا حرارت (اردو) بجھانا۔

اطفال | بالفتح لغت عربست و طفل بالکسر۔ بقول منتخب نوزادہ انمردم و حیوان۔

و بالفتح نازک و تازہ ازہر چیز جمع و مفرد آمدہ و بقول اندکجو کہ معنی الارب اطفال بالفتح جمع آن - مؤلف گوید کہ فارسیان این را معنی نوزادہ مردم و نیز ترکیب آن با الفاظ فارسی بمعانی خاص استعمال کنند کہ در محقات می آید - (ظہوری ۵۵) ازہر سادہ تر و ازہر پرکارتر ہم ہر کہ بازیکچہ اطفال شد افلاطون است - (اردو) اطفال - بقول امیر طفل کی جمع - لڑکے (نیم ۵) بڑھتے بڑھتے اشک و امن تک گزر کر نے لگے پڑھتے پڑھتے رفتہ رفتہ گویند لپٹا پڑ اطفال کو

اطفال باغ اصطلاح - مرکب اضافی و نسبت معنی دوم فرماید کہ شاہ نو خواستہ باشد - است بقول صاحب بحر (۱) نہال نورستہ و مؤلف عرض کند کہ نہال نورستہ و اشجار نو اشجار نورسیدہ و (۲) بمعنی شاہان نیز - صاحب رسیدہ و سبزہ و شاخہای نو نیز را کنایتہ اطفال برہان بر معنی اول قانع گوید کہ این کنایہ باغ تو ان گفت معنی دوم استعارہ باشد از صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب بذیل شواہد کنایہ مذکور معنی اول نوہالان را اطفال باغ دوم ذکر این کردہ معنی اول فقط داناؤں کو نیم و پس از ان بتشبیہ نازکی شاہان نوختہ سناؤردہ (۳) چہ ظہنہاست کہ اطفال را بر سبیل استعارہ و بہر دو معنی جمع باشندہ واحد باغ می نہ زندہ بگونہ بگونہ بلاغت بلوغ طوبی چنانکہ محققین بالا گفته اند فائق (۱ اردو) (۱) را بہ صاحبان شمس و مؤید ذکر معنی دوم ہم کرتا ہے پورے اور سبزے - اور شاخہای لکونان حیف است کہ سندی پیش نشد - صاحب مؤید نے کنایتہ اطفال باغ کہا ہے (۲) نو جوان نسبت معنی اول صراحت فرماید کہ سبزہ و محبوبون کو بھی بطریق استعارہ -

شاخہای نو نیز ہم در معنی اول داخل است اطفال بحری استعمال - مرکب توصیفی -

<p>معاصرین عجم ملائذہ علوم ہما ز رانی و جنگ بجز راگوئید - صاحب رہنما بحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ اور ملیح لڑکے - مذکر -</p>	<p>معاصرین عجم ملائذہ علوم ہما ز رانی و جنگ بجز راگوئید - صاحب رہنما بحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ اور ملیح لڑکے - مذکر -</p>
<p>تاجا زوکر این کرد و وہ صاحب بول چال بر طلبہ در سہ ہما ز رانی اکتفا کردہ باقی حال سنی حقیقی این اطفال نوب بہ بحر است (اردو) وہ لڑکے جو فن ہما ز رانی او جنگ بحری کی تعلیم پابین مذکر اطفال بسیار شیرین اصطلاح - بقول صاحب روزنامہ بحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ تاجا زوکر اطفال ملیح و نمکین چہرہ و خوب رو راگوئید - چمن سنے پودے - مذکر -</p>	<p>تاجا زوکر این کرد و وہ صاحب بول چال بر طلبہ در سہ ہما ز رانی اکتفا کردہ باقی حال سنی حقیقی این اطفال نوب بہ بحر است (اردو) وہ لڑکے جو فن ہما ز رانی او جنگ بحری کی تعلیم پابین مذکر اطفال بسیار شیرین اصطلاح - بقول صاحب روزنامہ بحوالہ سفرنامہ ناصرالدین شاہ تاجا زوکر اطفال ملیح و نمکین چہرہ و خوب رو راگوئید - چمن سنے پودے - مذکر -</p>
<p>اطلاع کسر اول و تشدید طای حلی بقول تنجب ویدہ در شدن و بر بالائی چہری برآمد بہار گوید کہ بالفظ بودن و دادن و یافتن متصل مؤلف عرض کند کہ فارسیان بمعنی وقتیت و آگاہی استعمال این کنند و برای معنی مصدری یعنی واقف و آگاہ شدن و خبر یافتن با مصداق فرس مرکب سازند کہ در مطحات می آید (اردو) اطلاع - بقول امیر (عربی) مؤنث آگاہی - خبر -</p>	<p>اطلاع کسر اول و تشدید طای حلی بقول تنجب ویدہ در شدن و بر بالائی چہری برآمد بہار گوید کہ بالفظ بودن و دادن و یافتن متصل مؤلف عرض کند کہ فارسیان بمعنی وقتیت و آگاہی استعمال این کنند و برای معنی مصدری یعنی واقف و آگاہ شدن و خبر یافتن با مصداق فرس مرکب سازند کہ در مطحات می آید (اردو) اطلاع - بقول امیر (عربی) مؤنث آگاہی - خبر -</p>
<p>اطلاع بودن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ معنی آگاہ و واقف بودن باشد (اسیر لاجبی) (۵) و اعطانا دان چو گوئیم اطلاع ہونا - اطلاع رہنا - آگاہ رہنا -</p>	<p>اطلاع بودن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ معنی آگاہ و واقف بودن باشد (اسیر لاجبی) (۵) و اعطانا دان چو گوئیم اطلاع ہونا - اطلاع رہنا - آگاہ رہنا -</p>

<p>اطلاع دادن استعمال - صاحب اصلی آوده که بمعنی خبر دادن و آگاه کردن است از روی بی خبری ممنون کرد که مرا بصحت طبع گردانید اطلاع داد (اردو) اطلاع دینا - اطلاع کرنا بقول امیر آگاه کرنا - خبر دینا (نقره امیر) یعنی خبر سے جلد اطلاع دیتے رہو - (ناسخ) آگاہی یا ران عدم کو حال دل کی اطلاع نہ تاسا پنا شاہ بالی طائر بسمل میں ہے اطلاع داشتن استعمال - صاحب اصلی ذکر این کرده که بمعنی آگاهی داشتن و واقف آگاہ حاضر موتا</p>	<p>بوزن است (مخلص لاہوری سے) ز حال بس مستحسن نما ایم اطلاع آنا بی بای بگینی دیدیم استخوانی را پاد (اردو) مطلع ہونا - خبر رکھنا - اطلاع کرنا استعمال - صاحب اصلی ذکر این کرده کہ بمعنی خبر یافتن است (والہ ہری سے) توان زیر تو آن یافت بی صفائی ضمیر بچشم اہل ہوس اطلاع بر اسرار (اردو) اطلاع پانا - بقول امیر آگاہی ہونا (نقرہ امیر) میں نے اطلاع نہیں پائی ورنہ ضرور حاضر موتا</p>
---	---

<p>اطلاق اعم اصطلاح - بقول صاحب تحقیق الاصطلاحات و اصطلاح منطقیان فعلیت و موجود شدن شے است و یکی از ازنہ ثلاثہ چنانکہ عرفی شیرازی گوید - (س) تا مجمع امکان وجوب نہ نوشتند نہ مورد متعین نشد اطلاق اعم را بمعنی بیت این است کہ ذات حضرت صلی اللہ علیہ وسلم موافق اصطلاح صوفیہ صافیہ مجمع امکان و وجوب است از بہت اینکہ حقیقت آن ذات کہ حقیقت محمدی است و تعین اول داخل مرتبہ وجوب است و صورت آن کہ ہیکل عنصری است داخل مرتبہ امکان - تقریر معنی این کہ تا کہ بان تقدیر ترا مجمع امکان و وجوب نوشتند یعنی تا ظہور ترا متحد نکردند مورد اطلاق اعم متعین نشد و بیچ امر از دل تا با بفعلیت</p>	<p>اصطلاحات و اصطلاح منطقیان فعلیت و موجود شدن شے است و یکی از ازنہ ثلاثہ چنانکہ عرفی شیرازی گوید - (س) تا مجمع امکان وجوب نہ نوشتند نہ مورد متعین نشد اطلاق اعم را بمعنی بیت این است کہ ذات حضرت صلی اللہ علیہ وسلم موافق اصطلاح صوفیہ صافیہ مجمع امکان و وجوب است از بہت اینکہ حقیقت آن ذات کہ حقیقت محمدی است و تعین اول داخل مرتبہ وجوب است و صورت آن کہ ہیکل عنصری است داخل مرتبہ امکان - تقریر معنی این کہ تا کہ بان تقدیر ترا مجمع امکان و وجوب نوشتند یعنی تا ظہور ترا متحد نکردند مورد اطلاق اعم متعین نشد و بیچ امر از دل تا با بفعلیت</p>
---	--

نیامد (الخ) مؤلف عرض کند که فارسیان همین برگ لغات عربی را بدین معنی در فارسی زبان استعمال کرده اند و مرکب از لغات فارسی برای این نیست (اروو) اطلاق اعم - اصطلاح منطبق همین فعلیت کو که بتهین - یعنی کسی شے کا وجود از منہ ثلاثہ تین -

اطلس | بفتح اول و سوم بقول بہار نوعی از جامہ ہا و بدین معنی در ہندوستان ہم شہرت دارد و جامہ سادہ و بی نقش و صاحب مؤیدہ این را لغت عرب گفته فرماید کہ نام جامہ البرشی سرخ و زرد و نیز صاحب منتخب فرماید کہ نوعی از جامہ ہا و جامہ سادہ و کہنہ و بقول محتضیم بیٹان دیبای سطر و گندہ و صاحب کنز کہ تحقق زبان ترکی است این را اطلّاس لغت ترکی گوید بمعنی بافتہ شدہ - جادارد کہ ترکیان لغت عربی را بزاید الف دوم برای اظہار فتحہ کہ در رسم الخط ترکی داخل است اطلّاس کرده باشند یا عربان بحدف الف دوم کہ در رسم الخط عربی برای اظہار فتحہ نوشتہ نمی شود اطلّاس را اطلّس کرده باشند باقی حال اطلّس در فارسی (ا) بمعنی جامہ ریشم متصل است کہ جلا دارد و (۲) در زمرہ معاصرین عجم بمعنی مجموعہ نقشبہا - چنانکہ صاحب بول چال ذکر این کرده است و در انگلیسی زبان آنرا اٹلیس نامند - معاصرین عجم نامی ہندیا را بہ طحی حلی بدل کردہ اطلّس کردند کہ بمعنی دوم مفترس باشد و جادارد کہ مجموعہ نقشبہا را بنیوچہ اطلّس گفتہ باشند کہ اوراق آن از کاغذ ہای قسم خاص باشد کہ بچو پارچہ ریشم جلا دارد - و چون طحی حلی درین لفظ خبر می دهد ازین کہ فارسیان در مفترس اٹلیس ہم اطلّس حقیقی را پیش نظر داشتہ اند ورنہ ضرورت نہ داشت کہ در تفریس - طحی حلی بوض تہای فوقانی مستقل شود (ظہوری ل) بنیویان در تہمتشان دگر اند و شال مانیت گرا از اطلّس و پیا پیا بدست

<p>از معنی و نقل استعمال ساکت اند فارسیان این اندک بجا آنکه فرونگ سکندر نامہ زشتہ مراد آتش فروش است مولف گوید کہ طرز بیان و ترک سبک ستم است بر تحقیق پندان - مقصود جز این نیست کہ طلس فروش را کہ فروشنده طلس است فارسیان بہ آتش افروز تشبیہ داده اند و عیبی ندارد کہ طلس کہتے ہیں کہ تا تھی بیٹھ ہی جائے تو گھوڑے فروش ہر گاہ طاقت ہای طلس را پیش مشتریان دای کند آب و آتش آتش افروز ختن را مانعین بمچون تاب آتش جلای طلس از ہر سو صوت گیرد - ازین تشبیہ بیچ فرق معنی حقیقی طلس فروش نیامدہ - و نہ معنی طلس فروش - آتش افروزند کرتی ہے -</p>	<p>اطلس فروش اصطلاح - بقول صاحب اطلسی بقول صاحب اند بجا آنکہ فرونگ سکندر بود و نہ طرز بیان اتد قابل سکوت (اردو) اطلس فروش - اسم فاعل ترکیبی - طلس بیچنے والا - اطلس ہر چند کہ نہ شود یا تا نہ بخشود ساجان خزینہ و مثال و احسن ذکر این کردہ</p>
<p>بمچون تاب آتش جلای طلس از ہر سو صوت گیرد - ازین تشبیہ بیچ فرق معنی حقیقی طلس فروش نیامدہ - و نہ معنی طلس فروش - آتش افروزند کرتی ہے -</p>	<p>بمچون تاب آتش جلای طلس از ہر سو صوت گیرد - ازین تشبیہ بیچ فرق معنی حقیقی طلس فروش نیامدہ - و نہ معنی طلس فروش - آتش افروزند کرتی ہے -</p>

کہ آسمان ہم را کہ بقول بعض عرش و در نشان کنایہ شد از خواجہ سرا (ارو) (۱) نوان آسمان نہ کہ از نور آسمانی است۔ فارسیان کنایتہ طلسمی نام (۲) خواجہ سرا لقب تصفیہ فارسی اسم نہ کہ وہ تصفی غلام جو کہ وہ نہ کہ ہم در جلا نسب بہ طلسم است و از این کہ گھر میں آجاسکے جوامرا۔ وزیر سلطانین۔ اور ریکو وغیرہ خواجہ سرا یاں شاہی طلسم پوشی بودند

(۱) اطحا | بقول برہان۔ بفتح اول بروزن و طحا و تصفیہ۔ بندق ہندیت و آن را

(۲) اطحوط | رتہ نیز گویند کبیرا ہی جملہ دنیج و تشدید فوقانی۔ اگر آرد آن را با سمرہ بیانہ نہ

در چشم کشد احوی را برود بعضی گویند باطلای ہندیت و آن سخت بود و نقطہ ہامی سیاہ داور۔

صاحب محیط بر اطحا بجا الہ ابن بیطار گفتہ کہ اطحوط و اطحا و اطحوط۔ ہر سہ اسم بندق ہندیت

و از رتہ معرب ریٹھ و گویند نوعی از باطلای ہندیت گرم در و دم و تر و در اول و فریق ہندی

و فرید باہ۔ صاحب انند ہر دورا بجا الہ مخزن الادویہ لغت عربی گفتہ و صاحب محیط بر بندق۔

ہندی گوید کہ بلنت بظلی و فارسی رتہ و سر بری اطحوط و اطحا و ہندی ریٹھ و اریٹھ ہند

(ارو) ریٹھا۔ بقول آصفیہ (ہندی) اسم نہ کہ ایک قسم کے درخت اور اس کے پل کا نام

جس سے اوئی ریشمی کپڑے اور بال وغیرہ صاف ہوتے ہین اور اس کے اندر سے کالی کالی گولیا

نکلتی ہین۔ صاحب ساطع نے ہامی عربی کے ساتھ رتھا پر لکھا ہے کہ اسکا فارسی نام رتہ ہے اور

عربی فندق ہندی۔ صاحب برہان نے لفظ رتہ پر جو صراحت کی ہے اس سے ثابت ہے کہ

کہ یہ وہی ریٹھ ہے جس کی تعریف صاحب آصفیہ نے کی ہے صاحب برہان فرماتے ہین کہ جب سکھ

پانی میں ڈالکر ہاتھ سے ہلاتے ہین تو مثل صابون کے کف پیدا ہوتا ہے۔ کپڑے اور خصوصاً

ریشی کہ پرے اس سے دھوئے جاتے ہیں اور امراض چشم میں بھی نافع ہے۔

اطیسیا | بقول برہان بفتح اول و ثالث بہ تثنائی رسیدہ وسین بی نقطہ بالف کشیدہ لغت یونانی نوعی از بوی ماوران باشد۔ گویند گسترانیدن آن در خانہ گزندگان موزمی و لکڑی و آذر البعری قیصوم خاتمہ مؤلف گوید کہ این بہان است کہ تعریف این بر اطمیسیا کردہ ام (اردو) دیکھو اطمیسیا۔

اٹناب | بقول بہار۔ دراز کردن سخن و بسیار گفتن و بالفعل آوردن و دادن و رفتن متصل مؤلف عرض کند کہ لغت عربست بقول منتخب بفتح معنی مذکورہ بالا۔ فارسیان استعمال این بعضی حاصل بالمصدر یعنی درازی سخن و بسیار گوئی کنند و برای معنی مصدری بمصادر فرس مرتب سازند کہ در محقات آید (اردو) طول کلام۔ بقول آصفیہ۔ مذکر۔ بات کا پھیلاؤ۔ زیادہ گوئی۔

(۱) اٹناب آوردن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ معنی طوالت پیدا کردن در تقریر است (والہ ہروی ۵) بر این عمرکہ عبارت کو طوالت نہ دو۔	(۱) اٹناب آوردن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر این کردہ کہ معنی طوالت پیدا کردن در تقریر است (والہ ہروی ۵) بر این عمرکہ عبارت کو طوالت نہ دو۔
(۲) اٹناب آوردن استعمال۔ صاحب در گفتگو اٹناب می آرد و پنجال مازین سند۔ آصفی ذکر این کردہ کہ از ان مصدر۔	(۲) اٹناب آوردن استعمال۔ صاحب در گفتگو اٹناب می آرد و پنجال مازین سند۔ آصفی ذکر این کردہ کہ از ان مصدر۔
معنی طوالت پیدا کردن در تقریر گفتگو باشد	معنی طوالت پیدا کردن در تقریر گفتگو باشد

ہر خطبہ را ای خطیب ایجا زواج دیدہ بہ امروز در رویش مگر طاب و تختہ را بہ (ارو) حرمین طوات و بنا
 بطیوط | بقول بر بان بایای حلی بر وزن و منی اطوط است کہ گذشت و ما تعریف
 کامل این ہمد را سجا کردہ ایم (ارو) و کچو اطوط۔

الف مقصورہ باطی معجم

اظهار | بقول بہار معنی واقف گردانیدن و پیدا گردانیدن و بالفظ کردن متعل موقوف
 گوید کہ لغت عرب است بالکسر و بقول صاحب منتخب معنی پیدا کردن و فارسیان بمعنی
 حاصل بالمصدر ظاہر کردن استعمال این کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب نشا
 کہ در مقامات می آید (ظہوری ۵) پی اظهار عجز و ایدیل گر شد فرصت جانی بہ کہ چشم از عہد
 ناز و وفا غافل بر نمی آید (۵) (ولہ ۵) اظهار غمت بر فرومایہ بہ چہرہ کا ہی خزان فرض بہ (ارو)
 ظہار | بقول امیر - (عربی) مذکر - کھونا - ظاہر کرنا - غالباً آچکا مقصد ظاہر کرنے کے حاصل
 بالمصدر ہے (نواب میرزا شوق ۵) ہمے ظہار تھا کہ مرتے ہیں بہ یان اللہ تلے
 کرتے ہیں بہ

اظهار تو استن | استن - صاحب آصفی ذکر | اظهار چہیری کردن | استن - ظاہر کردن
 این کردہ کہ بہ معنی ممکن و در اختیار بودن اظهار
 و بیان است چنانکہ عزین گوید (۵) بوصل می آید (ارو) کسی چیز کا اظهار کرنا - کسی
 از خوی او نظارہ دیدار تو انہم نہ نگاہ ہم گردول چیز کو ظاہر کرنا -
 می گرد و اظهار تو انہم نہ (ارو) اظهار کر سکتا | اظهار داشتن | معنی ظاہر شدن (ارو)

<p>است چنانکه ظهوری گوید (هـ) شکل که شود (صا ب لـ) تلخ زد کن اظهار تلخ دستی خوش مانع رفتن تو گفتم بر بند ظهوری بر و اظهار انداز که از طبا نچه بجز است روی مرجان سرخ چ صا ب روزنامه بگو الی سفر نامه ناصرالدین شاه قاجار سند</p>	<p>(ار و و) ظاهر مونا -</p>
<p>اظهار ساختن استعمال - بمعنی ظاهر کردن (۲) آورده گوید که "او اظهار خجالت می کرد"</p>	<p>اظهار ساختن استعمال - بمعنی ظاهر کردن (۲) آورده گوید که "او اظهار خجالت می کرد"</p>
<p>باشد - صاحب آصفی ذکر این کرده (خان آرزو) (طالب آملی) آواز بلند اظهار و روی می کنم (هـ) انهرانی که دارم نیست غیر از عیب در و (طالب) چو ابروی بتان آداب سرگوشی نمیدانم ناز کم گر همه اظهار عیب خویش می پوشم (ار و و) (ظهوری) هر خطه معی کند اظهار دوستی و غای</p>	<p>اظهار کرنا - بقول امیر ظاهر کرنا - بیان کرنا - (سوز) که دوستی همه از دشمن من است (صا ب هـ) (هـ) در و پنهان کو من اظهار کردن یا نکردن (فغان) که آبله در پرده می کند اظهار شکایتی که را یون بهی تسکین دل آسایا کردن یا نکردن (از برهنه پائی نیست (ظهوری) (در غمت</p>
<p>(الف) اظهار کردن استعمال - صاحب آصفی صد غم پنهان تر دمی کند که کرده جانی ظهوری غای</p>	<p>ذکر این کرده که مرادف اظهار ساختن است که گشت اظهار عشق و از همین قبیل است</p>
<p>مؤلف عرض کند که این متعلق است اند اظهار (ب) اظهار کردن چیز را چنانکه صاحب</p>	<p>چیزی کردن (که گشت و بهدین داخل است یوسف سراج گوید "علاج دفع آزار اظهار</p>
<p>(۱) اظهار تلخ دستی کردن (۲) اظهار خجالت کردن - (ار و و) (الف و ب) کسی</p>	<p>(۳) اظهار در و کردن (۴) اظهار دوستی کردن - (صیحه محبت کا اظهار کرنا -</p>
<p>(۵) اظهار شکایت کردن (۶) اظهار عشق کردن - اظهار کر دیدن استعمال - صاحب آصفی</p>	<p></p>

ذکر این کرده که بمعنی ظاہر شدن است **آید** است چنانکہ ظہوری گوید (۵) **آغیش** ای شرمگان
 (۵) نہر کہ دلم دارود سیر نہان از تو بہ خلق صد حکایت در میان داری پناہ اگر گاہی ہم بر خیم
 جہان گرد و ہر صبح دم **آظہار** شایہ (ارو) **آظہا** **آظہار** می گنجد (ارو) **آظہار** ممکن ہونا۔
 ہونا۔ ظاہر ہونا۔ امیر نے **آظہار** کرنا کہے **آظہار** نمودن استعمال۔ صاحب آصفی ذکر
آظہار ہونا کی سند دی ہے اور فرمایا ہے کہ **آظہار** این کردہ و از نصیر سہدانی سند آورده کہ مراد
 نہیں کہتے (علق ۵) میرا آنا جو ہو گیا **آظہار** **آظہار** کر دن است کہ گذشت (شر) بر است و در
 پھر ملاقات ہے بہت دشوار **آظہار** خواہش دل و شوق خاطر **آظہار** غام (ارو)
آظہار گنجیدن استعمال۔ بمعنی ممکن بودن **آظہار** و **آظہار** کرنا۔

(۱۱۱)

الف مقصوره با عین محمله

اعادت | بقول بہار معنی باز گردانیدن و با لفظ شدن و کردن متعل۔ مؤلف گوید کہ
 لغت عرب است بکسر اول و فتح وال محمله۔ صاحب منتخب ذکر این باتای مدورہ کردہ فارسی
 بقاعدہ خود این رباتای درازی ہای ہوزمی نویسند و استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر و بہر
 معنی مصدری با مصدر فارسی زبان می کنند (ارو) اعادہ۔ بقول امیر (عربی) مذکر۔ پلٹانا
 پھیرنا کسی کام یا کسی بات کو دہرانا۔ مؤلف کہتا ہے کہ آپ کا مقصد حاصل بالمصدر سے ہی
 (نوازش ۵) دل کا اس شوخ سے ہر بار تقاضا کیا پناہات جو ہو چکی ہیراس کا اعادہ کیا

(۱) **اعادت** کردن استعمال۔ صاحب است (سلمان ساجی ۵) بالغات تو بان
 آصفی ذکر این کرده کہ بمعنی واپس شدن متعل۔ تو ان مشاہدہ کردن کہ چون کند بعظام ریم روح

عبرت گرفتن و نیک انگاشتن و لحاظ و اتیان کردن یعنی عبرت - اعتماد - و لحاظ و اتیان استعمال کنند
و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند که در ملحقات می آید (ظہوری ۵) رو و بر باد
ترسم ابروی اعتبار من چه محتاجم بدشنامی اثر باد رو عاچیم سند معنی لحاظ و اتیان بر اعتبار
بر خاستن آید و سند معنی عبرت بر اعتبار گرفتن (ارو) اعتبار - بقول امیر (عربی) مذکر - اعتماد
بجبر و ساء - لحاظ - نظر (برق ۵) حسن پر سخت نہ کراس کا نہیں کچھ اعتبار پہ چار دن مہان ہو
و در قمر بین چاندنی (فقہہ امیر) نسب کا کچھ پوچھا نہیں - دولت کے اعتبار سے وہ تم سے
اچھے ہیں

اعتبار اتیان | استعمال - صاحب آصفی (۵) بہ احتیاط ظہوری نہ کاہ عزت خود پہ کہ
ذکر این کردہ کہ معنی اعتماد پیدا شدن و قائم شدن اعتبار کس از احترامی بالید (ارو) اعتبار
است (بدر چاچی ۵) ازین مطلع کہ در شبیہ بڑھنا کہ سکتے ہیں اگرچہ امیر نے اسکو ترک فرمایا ہو
کلکش در خط آوردم نہ برانای ز قائم تائیات اعتبار بالیستن | استعمال - معنی ضرورت
اعتبار اتیان (ارو) اعتبار قائم ہونا - اعتماد و لازم و دور کار بودن اعتماد است چنانکہ

اعتبار باشیدن | استعمال - معنی اعتبار بودن ظہوری گوید (۵) عشق را اعتبار می باید نہ
و ما ندن است و تعریف و سندان بر اعتبار بودن برقراری قرار می باید نہ (ارو) اعتبار لازم ہونا
می آید (ارو) و دیگر اعتبار بودن - اعتبار بخشیدن | استعمال - صاحب آصفی ذکر

اعتبار بالیدن | مصداق اصطلاحی - معنی این کردہ کہ معنی اعتبار عطا کردن و دادن است
زیادہ شدن اعتبار است چنانکہ ظہوری گوید خوشی یافتی (۵) بنگی بخشہ انسان اعتباری

(۱۹۶۵)

(۱۹۶۵)

<p>که بر تاجش نشاند تا جادری و (ارو) اعتبار عطا کرنا (۱) اعتبار بر خاستن استعمال صاحب صفتی ذکر این کرده که معنی باقی ماندن اعتبار و امتیاز بحکم معنی برداشتن و قبول کردن و اختیار کردن</p>	<p>شوق از من اعتباری برگرفت چشم در پاشم ثاری برگرفت و معنی مباد که برگرفتن قبول و امتیاز</p>
<p>است (صائب ۵) اعتبار از میان چو بر خیزد برضه مور مهره مار است و معنی مباد که ازین سند مصدر (اعتبار از میان برخاستن) یا - - -</p>	<p>آمده (ارو) اعتبار و عطا حاصل کرنا - اعتبار بودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که معنی امتیاز حاصل بودن است</p>
<p>(۲) اعتبار برخاستن از میان پیدا میشود (ظهوری ۵) باشد مرا گر چه آن اعتبار (ارو) ۲۰۱ - اعتبار باقی نه رها - جیسے کہ عفو ترا جریم آید بکار و معنی مباد که باشد نص اعتبار باقی نه رها تو گھوڑا اور گد بادو ایک ہیں</p>	<p>(ظهوری ۵) باشد مرا گر چه آن اعتبار که عفو ترا جریم آید بکار و معنی مباد که باشد نص مصدر باشند است نه بودن - صاحب صفتی غلط کرده است که با ستند این شعر مصدر کب</p>
<p>اعتبار بودن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که معنی بی اعتبار گزشت و بیدل (۵) صورت پرستی از خلق برد اعتبار معنی و هر چند کعبه سنگ است تکین بر من کون (ارو) بے اعتبار کرنا -</p>	<p>اعتبار بودن قائم کرده ازین سند مصدر اعتبار باشند - معنی اعتبار و امتیاز ماندن پیدا شود ازینجا است که ما این را بجایش قائم کرده ایم (ارو) اعتبار هونا -</p>
<p>اعتبار بر گرفتن استعمال - معنی حاصل کردن اعتبار و عطا است - چنانکه ظهوری گوید (۵) عارضت یعنی</p>	<p>اعتبار داشتن استعمال - صاحب صفتی ذکر این کرده که معنی معتبر بودن و اعتبار و امتیاز داشتن است (مفید لخی ۵) عارضت یعنی</p>

<p>از خال است در اظهار حسن و پیش و ناخط زینا از پریشانی بی من از اول باین طر ار کردم اعتبار از مهر دار و اعتبار بی (ار و و) اعتبار رکمتا - دل بی (ار و و) اطمینان کرنا - بهر و سا کرنا بهر معتبر هونا - ولانا - مطمئن کرنا -</p>	<p>اعتبار رفتن استعمال - صاحب آصفی این که ده که (۱) بمعنی حاصل کردن اعتبار و اعتماد باشد (نهیمر سمرقندی ۵) ملک بر باد شده قرار گرفت بیرون گار آخر اعتبار گرفت بی (انوری ۵) اعتبار جاتا رهنا - اعتبار اٹھ جاتا -</p>
<p>اعتبار رفتن استعمال - صاحب آصفی ذکر این کرده که بمعنی باقی ماندن اعتبار است (مفید معنی ۵) از رنگ گریمن رفت اعتبار بهار بی فکند لاله اشکم گره بکار بهار بی (ار و و) اعتبار جاتا رهنا - اعتبار اٹھ جاتا -</p>	<p>اعتبار شکستن استعمال - صاحب آصفی این که ده که بمعنی زایل کردن و بردن اعتبار است (خرین صفهانی ۵) آن نکبت از کجا نفسهای تیره را بی تا اعتبار نا و تا تا شکند بی (ار و و) اعتبار مٹانا - اعتبار باقی نه رکمتا - اعتبار کرنا -</p>
<p>اعتبار کردن استعمال - صاحب آصفی این کرده که بمعنی اعتماد کردن و مطمئن کردن است (شیرازی ۵) بیک دل بود متعلق آن ختم شیرازی ۵) از بیکه دشتی ای گل همیشه خوار مرأ</p>	<p>اعتبار کرنا - اعتبار و اعتماد حاصل کرنا - (۲) عبرت پکرتا اعتبار کرنا - اعتبار کرنا - (۱) اعتبار گیر و (ار و و) (۱) اعتبار کرنا - اعتبار کرنا - (۲) عبرت پکرتا اعتبار کرنا - اعتبار کرنا - (۱) اعتبار گیر و (ار و و) (۱)</p>

نماند پیش کان سیچ اعتبار مراہ (اردو) بتیکا ذکر این کردہ کہ بمعنی اعتبار و امتیاز حاصل کر د	رہنا جیسے "افسوس ہے کہ ان کے قول کا است (اوجی نظری ۵) حریم گلشن کویت
کچھ اعتبار نہیں رہا	نشد نشین ما پنا نیافتم دریغ اعتبار خار خوشی
اعتبار یافتن استعمال - صاحب صفی (اردو) اعتبار حاصل کرنا - امتیاز پانا -	

اعتدال | انت عرب است بکسر اول و ستم و بقول منتخب راست شدن و میانہ شدن - فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر یعنی راستی و میانگی کنند و برای معنی مصدر بامصا در فرس مرکب نمایند کہ در طعنت امید (انوری ۵) از اعتدال ہوائی کہ دولت دارد نہ باور چو نبات اتمامی نشو و نماست (دولہ ۵) ای راستی کہ در ول لیل و نہار یافت نہ مانا کہ از اعتدال مزاج بہار یافت (اردو) اعتدال - بقول امیر (عربی) مذکر برابر اورکیان ہونا - کمی نہ زیادتی - آپکا مقصد غالباً حاصل بالمصدر سے ہے - (غالب ۵) مضحک ہو گئے توئے غالب : وہ عناصر میں اعتدال کہاں ہے

اعتدال داشتن استعمال - بمعنی داشتن و میانگی بودن (عربی ۵) مبادلت بیمار	میانگی است و معتدل بودن چنانکہ ظہور گئی نہ دل آمان را کہ کہ اعتدال ز بہر مزاج می طلبند (۵) بہار گلشن ایام اعتدال ندارد (اردو) اعتدال چاہنا -
میش محال است غم زوال ندارد (اردو) اعتدال گرفتن استعمال - صاحب آصفی	پر ہونا - معتدل ہونا -
اعتدال طلبیدن استعمال - خواہان اعتدال	ذکر این کردہ کہ بمعنی میانگی اختیار کردن است (فیضی ۵) چون بر چشمت گذشت سالی تو بگوش

گرفت اعتدالی (۱) (اردو) اعتدال قبول کرنا۔
 اعتدال نگہدار کہ ہر دو طرفش افراط و تفریط
 مثل - صاحب محبوب الامثال باختلاف خفیف
 ذکر این کردہ و اما زما صرین عجمین الفاظ را
 شنیہ ایم کہ ذکرش کردہ ایم سوا این بمعنی اندازہ
 نگہدار باشد - فارسیان این را بر موقع تعریف
 میانہ روی می زنند (اردو) صاحب محبوب الامثال
 نے ایک ہندی کہاوت کا ذکر کیا ہے جو عربیہ
 قریب اسی فارسی مثل کا ترجمہ خیال فرمایا جو اچھی چیز ہے۔

اعتراض الکبر اول و سوم لغت عربیہ بقول معجب (۱) بمعنی حائل شدن پیش چیزی و
 مانع شدن - فارسیان این را مجازاً بمعنی حاصل بالمصدر یعنی نکتہ چینی استعمال کنند و برامتی
 مصدری با مصداق و فرس مرکب سازند و (۲) در اصطلاح بلغیا بقول صاحب حدائق صنعتیت
 کہ قبل از تمام شدن کلام نفی را ذکر کنند کہ معنی مقصود بی اتمام باشد و این را حشو نیز نامند و
 این بر سہ قسم است کہی آئکہ کلام را از رتبہ میندازد و دوم آئکہ موجب حسن کلام شود و سوم آئکہ
 در حسن و قبح متوسط باشد - اول حشو قبیح است و دوم حشو طبع و سوم متوسط - فرمایند کہ حشو قبیح در
 کلام بلغائی باشد - مثال حشو قبیح این است (۳) گری ز رسم بہ خدمت معذورم پوزیرارہ
 چشم و صداع سرم است و مثال حشو طبع چائکہ انوری گوید (۴) اگر بخندم دان پس از غم است

گوید ز ہر خند و رگ بر گیم دان بہر روزیت گوید خون گرمی نہ درین شعر لفظ پس از علمیت و بہر روز
 خوش طبع است زیرا کہ معنی مقصود بی اوتام است و مقصود بیت آنست کہ اگر می خندم مشوق
 می گوید کہ ز ہر خند بکن و اگر می گرمی گوید کہ گر یہ خون کن۔ اما حشود ریخا فائدہ دیگر می بخشد و آن
 این است کہ با وجود کمتر خندیدن و بشیر گریستن من چنین می گوید و این مبالغہ در بہر جی مشوق
 است و شال حشو متوسط چنانکہ درین بیت (۵) دوی ترکہ یوسف مصری غلام اوس
 آئینہ بندہ ایست کہ نو لاد نام اوست نہ درین شعر (یوسف مصری غلام اوست) حشو متوسط
 است مؤلف گوید کہ در فارسی زبان برای این صفت اسمی از لغت فرس نیست از اینجا مش
 کہ فارسیان استعمال چین لغت عرب کردہ اند (ارو) (۱) اعراض۔ بقول امیر (عربی) مذکور
 نکتہ چینی (ناصر ۵) ہوئی کلام کی اصلاح نکتہ چینی سے پڑا سلوک کیا جس نے اعراض کیا
 (۲) صفت اعراض وہ صفت ہے کہ کسی کلام میں ایک ایسا لفظ مذکور کریں کہ کلام بغیر اس کے
 بھی تمام ہو سکتا ہو اسکو حشو بھی کہتے ہیں اور حشو کی تین قسمیں ہیں اول یہ کہ کلام اوس کے
 سب سے بے لطف اور کم رتبہ ہو جائے اسکو حشو قبیح کہتے ہیں اور یہ نصحا کے کلام میں پائے
 نہیں گیا۔ اس صورت میں یہ محسنات کلام سے نہوا۔ جیسے (۵) خوف میرا غفو کے قابل
 ہے شتم یار سے پڑا اوس کے جلوے سے صداع و درد سر ہو جائیگا پھر اس شعر میں لفظ صداع
 حشو قبیح ہے اور اس لفظ کے ہونے سے منی شعر میں کوئی نقصان نہیں ہے۔ دوسری قسم
 یہ کہ کلام میں اس سے حسن اور لطف زیادہ ہو جائے اسکو حشو طبع کہتے ہیں اور یہ کلام بلحاظ
 کثیر الوقوع ہے (سودا ۵) اس آستان فلک تربت کو تا با بد نہ رہے کثیر شب قدر روز عید

کلام ہا لفظ فلک مرتب۔ کلام کے تمام میں کچھ دخل نہیں رکھتا۔ تیسری قسم یہ کہ نہ چندان
 قبیح ہو اور نہ چندان طبع بلکہ حسن اور قبح میں متوسط ہو جیسے (۵) تیرے رخ تابان کاجو
 مہر کو چمکائے نہ آئینہ فولادی شیدا ہو جو ہاتھ آئے نہ اگرچہ یہ شعر معنی کلام سودا کے مائل ہو
 اور اس کے مصرع اول میں (جو مہر کو چمکائے) حشو متوسط ہے لیکن حسن معنی کے ساتھ من چھوڑ
 قبیح ہی ہے۔ لہذا اسکو متوسط کہنا چاہئے یعنی پہلے مصرع میں چمکانے کا لفظ اور دوسرے
 مصرع میں آئینہ فولادی کی تشبیہ یہ دونوں من وجہ معنی میں ذم کا پہلو بھی رکھتے ہیں اس لئے
 کہ آئینہ فولادی کی سیاہی مائل چمک تشبیہ روی یار کے لئے زیادہ مستحسن نہیں ہے اور خوشید
 کا چمکانا خوشید کو ڈرانے کے معنوں میں بھی متصل ہو سکتا ہے۔

اعتراض رفق استعمال - صاحب آصفی اعتراض کرنا۔ بقول امیر عیب نکالنا۔ نکتہ چینی	
ذکر این کردہ کہ معنی نکتہ چینی شدن است (مصابہ) کرنا۔ (ظفر ۵) لب نکالین گے ترے لعل (۵) آسودہ اندر مردہ دلان از سواد شتر ذین میں پر اعتراض پذیر لطف ہی کرتی ہے کیا مشک اعتراض باطل بیماری رو دہ (اردو) اعتراض ختن پر اعتراض نہ	
اعتراض کروں استعمال - صاحب آصفی اعتراض بنودن استعمال - صاحب آصفی	
ذکر این کردہ کہ معنی نکتہ چینی کردن است (حافظ) ذکر این کردہ کہ مرادف اعتراض کردن است کنگرہ (۵) مرا برندی و عشق آن فصول عیب کن نہ (ابو الفضل شر) این فقط را بان حالت تیاں نمودہ اگر اعتراض کہ اعتراض بر اسرار علم غیب کن نہ (اردو) نمایند با نصاب نزدیک خواہ بود (اردو) دیکھو اعتراض کرنا	
اعتراف بقول بہار معنی اقرار کردن گناہ و جز آن و صبر کردن و پرسیدن چیز و دشمن ختن	

فرماید که بلفظ آوردن و داشتن مستقل مؤلف گوید که لغت عرب است و صاحب منتخب هم ذکر این کرده که بکسر اول و سقم باشد - فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی اقرار استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرکب سازند که در محققان آید (ارو) اعتراف بقول امیر (عربی) مذکور - اقرار (میزاد الالاجه عاشق) - زیب مقصوره اگر هو و در شک حورفا هو اعتراف حور کو اپنے مقصور کا ہے

اعتراف آوردن استعمال - صاحب	و اد اعتراف (ارو) معترف ہونا - قبول کرنا
اصفی ذکر این کرده که بمعنی اقبال کردن و معترف شدن است (واله ہروی) معجز عیسی و	اصفی ذکر این کرده که بمعنی قبول کردن است (فظل)
خضر اعتراف آری اگر دزدی بودی در خاطر من آئی شیراز (و ام حافظ بگو کہ باز دہدہ کورہ و غنہای نہان بینی) (ارو) اعتراف کرنا	خضر اعتراف آری اگر دزدی بودی در خاطر من آئی شیراز (و ام حافظ بگو کہ باز دہدہ کورہ و غنہای نہان بینی) (ارو) اعتراف کرنا
معترف ہونا (تسلیم) ہم انکی وعدہ خلا فی	معترف ہونا (تسلیم) ہم انکی وعدہ خلا فی
معاف کرتے ہیں کہ وہ مقصور کا اپ اعتراف	معاف کرتے ہیں کہ وہ مقصور کا اپ اعتراف
اصفی ذکر این کرده مرادف اعتراف کردن	اصفی ذکر این کرده مرادف اعتراف کردن
اعتراف داشتن استعمال - صاحب	اعتراف داشتن استعمال - صاحب
اصفی ذکر این کرده کہ بمعنی معترف بودن و قبول کردن است (اسیر لاجبی) نا ئینہ	اصفی ذکر این کرده کہ بمعنی معترف بودن و قبول کردن است (اسیر لاجبی) نا ئینہ
جمال قدیم ہر آنچہ بودہ عارف بود ہر آنکہ بدین	جمال قدیم ہر آنچہ بودہ عارف بود ہر آنکہ بدین

اعتصام | بقول بهاء یعنی چنگ زدن و چیرمی و فرماید که بالفظ کردن متعل مؤلف گوید که لغت عربست بکسر اَوَّل و سوم و بقول صاحب منتخب یعنی چنگ در زدن و باز ایتادن از گناه فارسیان این را بمعنی استمداد و مددخواهی استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصاد در فرس مرکب سازند که در محقات آید (انوری ۵) خود صلاح اهل عالم نیست اندر شرع رحم به اعتصام الایجاب طاعت بعد از صلوات به (ار دو) دیگر استمداد -

<p>اعتصام آوردن استعمال - صاحب صفی (۶) اعتصام نمودن اعتصام آوردن</p> <p>ذکر این کرده که بمعنی پناه جوی کردن و مدد خواستن باشد - صاحب آصفی ذکر این کرده (انوری ۵)</p> <p>است (خرین اصفهانی ۵) گزناورد بدیل و درین جو اعتصام بعمل آتین کنند آن به که مطلع سخن</p> <p>تولایش اعتصام به در کارگاه صنع نیاید بکار و است از کرمین کنند (ابو الفضل - شرم) اعتصام</p> <p>(ار دو) مدد چاهنا - استمداد کرنا -</p> <p>بروده و تقای عاطفت مانوده (ار دو) دیگر</p> <p>(۱) اعتصام کردن استعمال - هر دو بمعنی اعتصام آوردن -</p>	<p>اعتصام آوردن استعمال - صاحب صفی (۶) اعتصام نمودن اعتصام آوردن</p> <p>ذکر این کرده که بمعنی پناه جوی کردن و مدد خواستن باشد - صاحب آصفی ذکر این کرده (انوری ۵)</p> <p>است (خرین اصفهانی ۵) گزناورد بدیل و درین جو اعتصام بعمل آتین کنند آن به که مطلع سخن</p> <p>تولایش اعتصام به در کارگاه صنع نیاید بکار و است از کرمین کنند (ابو الفضل - شرم) اعتصام</p> <p>(ار دو) مدد چاهنا - استمداد کرنا -</p> <p>بروده و تقای عاطفت مانوده (ار دو) دیگر</p> <p>(۱) اعتصام کردن استعمال - هر دو بمعنی اعتصام آوردن -</p>
--	--

اعتقاد | بقول بهاء - ورود گرفتن و قرار دادن و سخت محکم شدن چیزی فرماید که بالفظ داشتن متعل و فارسیان گاهی یای معروف به آن نیز ملحق کنند مؤلف گوید که بکسر اَوَّل و سوم لغت عربست صاحب منتخب هم ذکر این کرده فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی عقیده و یقین استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصاد در فرس مرکب سازند که در محقات می آید (انوری ۵)

شیخ برخویش بند کو تعویذ به زنده از اعتقاد پس است به نسبت الحاق یای معروف - برلفظ اعتقادی بحث کنیم (ار دو) اعتقاد - بقول امیر (عربی) مذکر - دل میں مضبوطی کے ساتھ کوئی بات

قائم ہونا - عقیدہ - یقین - (غالب ۵) ہمیں کہ مجھ کو قیامت کا اعتقاد نہیں پڑتا شب و فراخ سے روز جزا زیادہ نہیں پڑتا

اعتقاد و افروغی | استعمال - صاحب تصفیٰ | اعتقاد و بھروسہ | استعمال - یعنی

ذکر این کردہ کہ معنی زیادہ شدن عقیدت و یقین باشد (ظہوری ۵) کہ ہر روز افزا ید این اعتقاد کہ کس نیست و رحمت از من زیادہ (ارو) کسی کے ساتھ عقیدت پیدا ہونا۔

عقیدت بڑھنا - اعتقاد زیادہ ہونا جیسے "اعتقاد داشتن | استعمال - صاحب تصفیٰ | روز بروز انکی نسبت میری عقیدت بڑھ رہی ہے" | استعمال - غلطی | استعمال - صاحب تصفیٰ |

یا "میرا اعتقاد زیادہ ہوتا جاتا ہے" | استعمال - صاحب تصفیٰ |

(۱) اعتقاد و باشیدن | استعمال - صاحب تصفیٰ | (۲) اعتقاد و برون | استعمال - صاحب تصفیٰ |

کہ معنی قائم بودن عقیدت است و اسندی کہ پیش کردہ از ان مصدر (۱) پیدا است نہ (۲) اعتقاد رکھنا ہے " | استعمال - صاحب تصفیٰ |

و اس کا تسمیہ کند و اشتقاق نمبر (۲) و باشد | استعمال - صاحب تصفیٰ |

ر مضارع نمبر (۲) می پندارد (سجرا کاشی ۵) | استعمال - صاحب تصفیٰ |

ز قتل ما چہ محاکمہ کنند خوبان را پوچھا اعتقاد بر ذہن چنانکہ ظہوری گوید (۵) در عشق بت کجاست

نی باشد (۱) (ارو) اعتقاد ہونا - عقیدت ہونا | استعمال - صاحب تصفیٰ |

<p>است - (شانی شهیدی ه) نهجیب عشق چنان چاک کرده ام که برکش پتقای مصحف اعتماد رسیدن استعمال - صاحب صفی اگر پوشم اعتماد کند کس نه (ارو) یقین کرنا - ذکر این کرده و سندی که پیش کرده متعلق با اعتماد باد کرنا -</p>	<p>مین و نجیال با ضرورت بیان این بود پیروی اصفی کرده ایم (ارو) اعتماد و نگاه کرنا - اعتماد رسیدن استعمال - صاحب صفی اگر پوشم اعتماد کند کس نه (ارو) یقین کرنا - ذکر این کرده و سندی که پیش کرده متعلق با اعتماد باد کرنا -</p>
<p>اعتماد می بهار بر لفظ اعتماد ذکر این کرده گویند که فارسیان گاهی یای معروف بلفظ اعتماد ملحق کنند چنانکه (شانی تکلوسه) تونی مراد تونی مقصود تونی مقصود نه همه تونی و همین است اعتمادی مؤلف گوید که نجیال مایای قابلیت یا مصدریت قبل اعتمادی و خوش اعتمادی و بد عهدی چنانکه - این دو اعتمادی بن است (ارو) و یکم اعتماد -</p>	<p>بهم رسیدن است نه رسیدن از نجاست که با ذکرش بجای خودش کرده ایم (ابوالفتح گیلانی) نشر بعد دیوان خاقانی و انوری و جمال اسمعیل شاعری که روز بروز باو اعتماد بهم رسد ابوالفضل رونی است (ارو) و یکم اعتماد بهم رسیدن اعتماد کردن استعمال - صاحب آصفی اعتمادی و خوش اعتمادی و بد عهدی چنانکه - این دو ذکر این کرده که بمعنی معتقد شدن و باور کردن اعتمادی بن است (ارو) و یکم اعتماد -</p>
<p>اعتماد بقول بهار تکیه کردن بر چیزی و فرایده که بالفظ داشتن و کردن مستعمل مؤلف گوید که لغت عربست بکسر اول و ستم و بقول منتخب کار کسی باز گذاشتن و تکیه کردن بر چیزی و قصد کردن - فارسیان این را بمعنی یقین و اعتبار استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق و فرس مرکب سازند که در مفاصل آید (اصاب ه) ز اعتمادیت که کرد است با عجز انفس و عیسی با که به بیارنی پردازد و فارسیان استعمال این بطور جمع با کلمه ما هم کرده اند (انوری ه) زان اعتماد است که چون روز و چون ششم به مدت کشیده و روز پگاه تست نه (ارو) اعتماد - بقول</p>	<p>اعتماد بقول بهار تکیه کردن بر چیزی و فرایده که بالفظ داشتن و کردن مستعمل مؤلف گوید که لغت عربست بکسر اول و ستم و بقول منتخب کار کسی باز گذاشتن و تکیه کردن بر چیزی و قصد کردن - فارسیان این را بمعنی یقین و اعتبار استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق و فرس مرکب سازند که در مفاصل آید (اصاب ه) ز اعتمادیت که کرد است با عجز انفس و عیسی با که به بیارنی پردازد و فارسیان استعمال این بطور جمع با کلمه ما هم کرده اند (انوری ه) زان اعتماد است که چون روز و چون ششم به مدت کشیده و روز پگاه تست نه (ارو) اعتماد - بقول</p>

امیر (عربی) مذکر - اعتبار - بهر وسه - یقین (فقیر) امیر بچلی سے اونکا اعتماد اٹھکیا (میر) کہتے ہوا تھا دسے ہکو پو بان مگر اعتماد ہے ہکو پو

(۱) اعتماد باشیدن | استعمال - بمعنی اطمینان | بنود و پیروی - صاحب آصفی کردہ ایم (ظہور)

(۲) اعتماد بودن | اعتبار ماندن | بودن (۵) صد بار کشت و گشت زبیدا و خود خجل نہ کرہ

است صاحب آصفی ذکر (۲) کردہ (ظہور) گفتہ معذرتی اعتماد میں نہ (ارو) اعتماد کو نتوان بہر بلا کش نقد بلا سپردن نہ شاید کہ (ظہور) ملاحظہ کرنا - و بکھتا -

ہم اعتماد باشد نہ (نظامی ۵) نبود اعتمادش | اعتماد کردن - استعمال - صاحب آصفی ذکر

در ان مرز بوم نہ کہ ہست امین آباد رومی بروم نہ | این کردہ کہ بمعنی اعتبار کردن است (حافظ شیرازی ۵) بجان دوست کہ غم پردہ بر شما (ارو) اعتماد رہنا - اعتماد ہونا -

اعتماد داشتن | استعمال - صاحب آصفی | مذکور دیگر اعتماد بر لطف کار ساز کنینہ (ارو)

ذکر این کردہ کہ بمعنی اعتبار داشتن است (فیضی) اعتماد کرنا -

(۵) داشت چون اعتماد بر شرابہ صلیہ پیش از | اعتماد ماندن | استعمال - صاحب آصفی ذکر

میج گفتن دادہ (ابو الفضل ع) از بس وفا | این کردہ کہ بمعنی ماندن اعتبار است (نصیبی)

بوعدہ او اعتماد داشت نہ (ارو) اعتماد بکھتا - (نثر) ہر چند موافق رضای خاطر اشرف نبود آہ بی اختیار رومی دادہ - دیگر اعتماد آن جماعت نہ

اعتماد دیدن | استعمال - صاحب آصفی ذکر (ارو) اعتماد رہنا -

این کردہ کہ بمعنی اعتبار شاہدہ کردن - لائق بیان | اعتماد نمودن | استعمال - صاحب آصفی

ذکر این کرده کہ مرادف اعتماد کردن است کہ اعتبار قرار یافتن و ثابت شدن چنانکہ گذشت (حافظ شیرازی ۵) اعتمادی بنهاد (نہوری گوید ۵) نہ ہر سنیہ محرم را نہ گرد و نہ بگذر بہر خدا ی نہ تا بہ بینی کہ درین خرقہ چہ نادرویشتم یکی از ہزار اعتمادی بر آید (ارو) اعتمادی ثابت ہو تا قابل اعتماد قرار پانا۔ قابل اعتمادی بر آمدن استعمال۔ بمعنی لائق بہر وسہ ہونا۔

(۲۹۰۸)

اعجاز کبر اول لغت عربت بقول منتخب بمعنی عاجز ساختن فارسیان بمعنی معجزہ بنیاد استعمال کنند کہ مخالفین از اعجاز عاجزی شدند و با الفاظ فرس مرکب ہم سازند کہ در خطبات ہم (نہوری ۵) در بای عشق و صد خطر سکین (نہوری نو سفر و دستی تواند زد و گرد دامن اعجاز ما (ولہ ۵) عشق و ایشان دگر از ناز و ہر سحر اہم و شعی اعجاز دہ (ارو) اعجاز۔ بقول امیر (عربی) مذکر۔ معجزہ۔ خرق عادت جو بنیا علیہ اسلام سے ظہور میں آئے (آتش ۵) کام کرتی رہی وہ چشم فون ساز اپنا تلب جان بخش دکھایا کئے اعجاز اپنا تلب

(۲۹۰۹)

اعجاز آمدن استعمال۔ بمعنی اعجاز واقع کہ آنچه در الفاظ احکام فقہ دولت مضمر است شدن چنانکہ انوری گوید (۵) فقہ دولت این معجزہ قرآن باشد (ارو) اعجاز ہونا معجزہ ہونا اندر الفاظ کلامش مضمر است نہ کوئی آن الفاظ اعجاز آموختن استعمال۔ صاحب آصفی را اعجاز قرآن آمد است نہ مخفی مباد کہ اعجاز قرآن درین شعر مرکب اضافی است یعنی اضافی (خرین اصہبانی ۵) با دای سختم گوش فرا دای کلام فقہ اعجاز قرآن واقع شدہ مقصود نیست حرمین چشم جاد و نگاہ موختہ اعجاز میں (ارو)

<p>بنادیتے تھے۔ مذکر۔</p>	<p>اعجاز سکھانا۔</p>
<p>(۱) اعجاز کف اصطلاح۔ ہر دو مرکب</p>	<p>اعجازداشتن استعمال۔ صاحب آصفی فکر</p>
<p>(۲) اعجاز کف کلیم اضافی است۔ اثنا</p>	<p>این کردہ کہ معنی صاحب معجزہ وقادر بر معجزہ بودن</p>
<p>است بسوی معجزہ موسیٰ علیہ السلام کہ ید بیضا</p>	<p>است (صادق شیرازی ۵) دم شمشیر تو اعجاز</p>
<p>داشت منقول است کہ چن دست وا</p>	<p>مسیحا دارد ہا خضر گشتہ تیغ تو شود جا دارد ہا (۱۱)</p>
<p>می کرد نوروی از کف دستش پیدا می شد چنانکہ</p>	<p>صاحب اعجاز ہوتا۔</p>
<p>انوری گوید (۵) از سحر بنان تو و اعجاز کف</p>	<p>(۱) اعجاز سلیمان اصطلاح۔ ہر دو مرکب</p>
<p>تست نہ گرا گندہ ار است قلم را در کم را ہ</p>	<p>(۲) اعجاز عصا اضافی است (۱) اشارہ</p>
<p>(۵) اعجاز کف کلیم عمران پشمارا دم</p>	<p>بسوی اعجاز سلیمان علیہ السلام است کہ بر باد</p>
<p>مسح مریم نہ (۱۱) ید بیضا۔ بقول صاحب</p>	<p>حکومت داشت (۲) اشارہ بسوی اعجاز موسیٰ</p>
<p>علیہ السلام کہ عصای او تعمیل حکمش از دہامی شد</p>	<p>علیہ السلام کہ عصای او تعمیل حکمش از دہامی شد</p>
<p>(انوری ۵) شعرباد است و چو اعجاز سلیمان</p>	<p>(انوری ۵) شعرباد است و چو اعجاز سلیمان</p>
<p>کادہ ہاتھ جواگ پر پڑانے سے جل گیا تھا او</p>	<p>نبی نہ سحر مطلق میں کہ باد می را مقید کردہ اندہ</p>
<p>خداوند تعالیٰ نے اس داغ سوختہ میں وہ نور</p>	<p>(۵) با اعجاز عصا موسیٰ عمران نہ با اعجاز</p>
<p>بطور معجزہ عطا فرمایا تھا کہ جب آپ اس ہاتھ</p>	<p>دعا عیسیٰ مریم نہ (۱۱) پیغمبر سلیمان علیہ السلام</p>
<p>کو نیل میں لیجا کر بانہر کساتے تو ش آفتاب کو</p>	<p>کا معجزہ جو ہو پر حکومت کرتے تھے۔ مذکر۔ (۲)</p>
<p>روشن ہو جاتا اور آسمانوں میں بچا چونہ آنی</p>	<p>پیغمبر موسیٰ علیہ السلام کا معجزہ جو عصا کو اژدہ</p>

اطلاق ہونے لگا۔	راگفتہ اندکہ تم باذن اللہ می گفت (صائب)
(۱) اعجاز مسیح اصطلاح - ہر دو مرکب	(۵) از اعتمادیت کہ کرد است باعجاز نفس
(۲) اعجاز مسیحا اضافی است و اشارہ	عیسی ماکہ بیمار یعنی پر داز دہ (اردو) دہمی
(۳) بسوی معجزہ عیسی علیہ السلام کہ مردہ راز میگوید کہ سکتہ ہیں۔ فارسیوں نے معجزہ عیسی کو دم عیسیٰ یعنی بر سر مردہ تم باذن اللہ می گفت وجان درفش کہا ہے۔ (مذکر)	
می آمد (عرفی ۵) چون اثر در خون عشق کہ	اعجاز نمودن استعمال - صاحب اصفی ذکر
اعجاز مسیح مردہ را جان دہد آدم کند حیوان	این کردہ کہ یعنی اعجاز کردن است (ابن یحییٰ)
راہ (ظہوری ۵) در تن مردہ بد شام کشد	فریونی ۵) مجردی چو سیما کجا کہ از سر وقت
جان چو عجب بک لیش رونق اعجاز سیما بردہ	بہ نفس کہ بار دنیا را اعجاز می دہد (اردو) دیکھ اعجاز کردن
(اردو) اعجاز مسیحائی - بقول امیر - حضرت	اعجاز زور استعمال - بقول بہار یعنی صاحب
عیسی علیہ السلام کا معجزہ جس سے مردہ زندہ	اعجاز است کہ و در فارسی زبان بقول بر
ہو جاتا تھا (رثک ۵) مار استر بار شتر بار	وقتی کہ بالکلمہ ترکیب شود افادہ معنی صاحب
زندہ کہد یاد پھر تمہیں دعوی اعجاز مسیحائی نہیں	و خداوند ہم می کند همچون دانشور و تاجور و
(۴) اعجاز نفس اصطلاح - مرکب اضافی است	امثال آن (مرا جلال طباطبائی ۵) اعجاز
و اشارہ بسوی اعجاز عیسی علیہ السلام - مراد	در ان سحر کارہ نہ چون خورشید آسمان سوار
اعجاز مسیح کہ درین جان نفس استعارۃ دم عیسی	(اردو) صاحب اعجاز - صاحب معجزہ -
(۱) اعجوبگی (۲) بقول غیاث لغت عرب است بفتح اول معنی عجیب و انچہ مرد مرا	

(۱۵۷۱)

(۱۵۷۲)

(۲) **عجوبه** | در تعجب اندازد و فرماید که نباید که بغیر از هززه متعل شد. صاحب از احتیاج الاطلاق بحواله قاموس گوید که لفظ هززه و سکون عین باشد و آنچه بعضی محققین تخیله هززه کرده اند نادر است شمس الدین فقر و ثنوی و اله سلطان گوید (س) **عجوبه** عالم خیال است و آئینه طلعت کمال است و (۱) بقول بهار و انداز گیرگی - مؤلف عرض کند که فارسیان در لغت (۲) های سخره را بقاعده خود به کاف فارسی بدل کرده و یای مصدری در آخرش آورده اند همچون سآده و سآدگی (وحید س) بلکه باشند زنگی پیری که از عجوبگی بآذر رخ یکدم فتدیش سفید او به پاسه و مؤلف عرض کند که فارسیان (۲) را با مصادر فرس هم مرکب ساخته اند همچون -----

(۳) **عجوبه ساختن** | بمعنی چیزهای تعجب خیز پیدا کردن و شعبده بازی کردن چنانکه جامی فرماید (س) از جد گرچه هزار **عجوبه سازی** و نهند و طبع کودک جزبازی و (اردو) (۱) شعبده بازی - باز گیرگی - مونث (۲) **عجوبه** - بقول امیر - عجیب نادر - انوکها - (ناخ س) ساق سیمین شاخ **عجوبه** به باغ حسن مین و انگلیان انگور کی هین سب ترکی ایطیان و (۳) نادر چنین پیش کرنا - شعبده بازی کرنا -

اهدادی | بقول بهار و آرتسته کسی است که خانه های نقش ثلث و مربع و غیره را بآهرا پر کند برای حصول مقاصد چنانکه شفیع اثر گوید (س) یکی است مرتبه شش مال و اعداد که هر دو را شده پر کردن مربع فن و مؤلف گوید که بلفظ اعداد که بافتح لغت عربی و جمع عدد است فارسیان یای نسبت زیاده کرده اند معنی لفظی این منسوب به اعداد

است وکنایہ از کسی کہ خانہای نقشہارا از اعداد پیکند (اردو) فارسیوں نے اس ملاکہ اعداد کی نام رکھا ہے جو تعدادوں کے مثلث اور مربع نقشوں میں مراد برآنے کے لئے اعداد لکھتا ہے یعنی جعفر کے قاعدے سے حروف خاص کے اعداد جل سے خانہ پری کرتا ہے۔

اعراض | بقول بہار روبرتاقن۔ فرمایا کہ بالفظ کردن متعلی مؤلف عرض کند کہ لغت عرب است کبیر اول و بقول صاحب منتخب رومی از چیزی گردانیدن باشد فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی روگردانی استعمال کنند و برای معنی مصدری بامصادر و زوس مرکب سازند کہ در لغتات می آید (اردو) روگردانی۔ (منہ پھیر لینا۔ بمعنی حاصل بالمصدر) صاحب آصفیہ نے روگردانی کو ترک فرمایا ہے لیکن منہ پھیر لینا پر روگردانی کر لینا لکھا ہے۔ اعراض کا استعمال بھی اردو میں ہو اگرچہ اسیر نے اسکو ترک فرمایا ہے (میر) کا ہے کہ یہ انداز تھا اعراض تباں کا پڑ جو دوڑ کے ملتے تھے سو اب لیتے ہیں منہ پھیرنے صاحب تذکرہ و تانیث نے اعراض کو مذکر کہا ہے (اختر) جو دوبرنے انخاص مجھ سکھا مرے دل نے اعراض مجھ سے کیا پڑ۔

اعراض داشتن	استعمال بمعنی ناگواری	(۱) اعراض کردن	استعمال۔ صاحب
داشتن است و این معنی مجازی باشد چنان کہ	(۲) اعراض نمودن	آصفی و کمر و	ظہوری گوید (۳) از سر موس از دل آرزو
کردیم بدینار و اعراض (اردو) ناگوار ہونا	پھرانی (۴) بدوسرخ آورد و رومی خاک از	گلگون او پیکہ کرد اعراض از رشک سپہ خیر می	
امکار نہ ہونا۔			

(انوری ۵) عقل در کوی تو اعراض نمود از فردوس به طبع باروی تو بنیر از شد از جور ^{بصفت} جس پر اسکی سہ ہے۔	(اردو) اعراض کرنا۔ دیکھو لفظ اعراض
اغزاز بقول بہار بمعنی گرامی داشتن۔ فرماید کہ بالفظ دادن و کردن متصل مؤلف ^ع عرف کنند کہ کبیر اول لغت عرب است و بقول منتخب گرامی داشتن و قوی کردن۔ فارسیان استعمال این بمعنی حاصل بالمصدر کنند و برای معنی مصدری با مصدر فرس مرکب سازند کہ در لطحات می آید (انوری ۵) زین پیش باندا زہ ہر طائفہ مردم بہ آوازہ اغزاز قدم بود نعم ما بہ (اردو) اغزاز۔ بقول امیر (عربی) مذکر۔ غرت۔ رتبہ۔ توقیر۔ (رثک ۵) رتبہ روز و شب وصل بتان کیا کہنے بہ شام اغزاز سے آتی ہے تو اکرام سے صبح بہ	اغزاز دادن استعمال۔ صاحب آصفی (انوری ۵) ہر کہ را دست تو برداشت ذکر این کردہ کہ معنی غرت و مرتبہ عطا کردن بفرزندش غرتہ جزو کہ دنیا را کہ در عمر نکردیش است (سنجر کاشی ۵) گرداغ غلامی تو بہا بہ اغزاز بہ (اردو) مفر سچنا۔ بزرگی کرنا۔ نمی داشت نہ کس این مہمہ اغزاز نمی داد و دم اغزاز یا فتن استعمال۔ بمعنی غرت را بہ (اردو) اغزاز عطا کرنا۔ غرت دنیا بکنہ یا فتن و مفر ز شدن است چنانکہ شغائی اغزاز کردند استعمال۔ بزرگی کردن و غرت دادن است چنانکہ ناظم ہراتی نوشتہ وصا (۵) ہر کہ زی او بر و بصدق و نیاز بہ یا بہ آصفی ذکر این کردہ (۵) کہ اگر دند این اغزاز او نیز همچو اغزاز بہ (اردو) غرت مند ہونا و اکرام نہ بین بس آتش را فرودہ کام بہ اغزاز پانا۔ غرت حاصل کرنا۔

اعضا | انت عرب است بفتح اول (۱) کہ جمع عضو باشد معاصرین عجم این را (۲) بمعنی ارکین استعمال کنند۔ صاحب روزنامہ بحوالہ سفرنامہ ناصر الدین شاہ قاجار ذکر این کردہ و بمعنی اول ہم در فارسی زبان مفرد و مرکب متعل (انوری ۵) نظر حکیمہ نامہ اعضا جدا نمی کندش پیکر است بند بر اعضا کہ آنہم از اعضا است پ (اردو) (۱) اعضا۔ بقول امیر (عربی) مذکر عضو کی جمع۔ بدن کے اجزا۔ ہاتھ پاؤں وغیرہ۔ (آتش ۵) اعضا گواہی دینے کو حاضرین روز شہر نہ مرا ہے کیا ہو یہ انسان گناہ پر (۲) ارکان۔ بقول امیر (عربی) مذکر۔ رکن کی جمع۔ ستون جس پر کسی بنا کا مدار ہو۔ جیسے ارکان دولت وغیرہ۔

اعضای رئیسہ | اصطلاح۔ مرکب توصیفی صاحب آصفیہ نے اسکو ترک فرمایا ہے جہاں تک ہم خیال کرتے ہیں اردو میں اس کے لئے کوئی واحد۔ صاحب غیاث و اندہم ذکر این کردہ خاص لفظ نہیں ہے بجز اسکے کہ یہی لفظ اردو میں متعل ہے۔

اعضای مجلس | استعمال۔ مرکب اضافی۔ عرض کند کہ معنی حقیقی این عضو ہای کہ سردار ہمہ اعضا است و با اصطلاح طب کنایہ از دل و دماغ و جگر وغیرہ (اردو) اعضاے رئیسہ۔ بقول امیر دل اور جگر اور دماغ وغیرہ۔ نہ معلوم آجی کردہ و بمعنی اہل مجلس نوشتہ (اردو) ارکان مجلس یعنی مبوض معدہ صرف وغیرہ کیوں اکتفا فرمایا۔ وہ لوگ جو کسی جلسہ میں بطور رکن مقرر ہوں۔

اعلام | بقول بہار بمعنی آگاہانیدن و فرمایہ کہ باللفظ کردن متعل مؤلف گوید کہ بقول شتمب

بکسر اول لغت عرب است بمعنی آگاه گردانیدن (الخ) فارسیان بمعنی حاصل مصدر یعنی آگاه
استعمال این کنند و برای معنی مصدری با مرصا و فرس مرکب سازند که در مثنی‌ها می‌آید -
(اردو) اعلان - بقول امیر (عربی) مذکر - اطلاع - بقول امیر (عربی) - موش - و یکپو اطلاع

اعلام بخشیدن | استعمال - صاحب صفی فرمود تا در مجلس علم حاضر شوند (اردو)
ذکر این کرده که بمعنی مطلع کردن و اطلاع داد و یکپو اعلام بخشیدن -

است (ابو الفضل شری) آنچه در هر باب استعمال - صاحب صفی
بنحاطر رسد اعلام بخشند (اردو) اطلاع ذکر این کرده - مراد ف اعلام دادن است که
آگاه کرنا - آگاهی بخشن - سلمان سادجی (ع) جای است که بر حال نش

اعلام دادن | استعمال - صاحب آصفی رحم آید به حالت من بخایش اگر اعلام کنند (انوری)
ذکر این کرده مراد ف اعلام بخشیدن است که (ع) فیض عقلت نفوس انجم را به بر سعادت

گذشت (عطاریشاپوری (ع) شیخ را اعلام همی کند اعلام (اردو) و یکپو اعلام بخشیدن
دادند از درون به کامد آن دختر ز تسائی برود اعلام نامه استعمال معاصرین عجم کاغذی

(انوری (ع) نور رایت نجوم گرد ترا به از جواد را باین نام موسوم کنند که بنام حکام مقامی بطور
همید به اعلام (اردو) اطلاع دنیا - اطلاع نامه بفرستند - صاحب یوسف تبرج

اعلام فرمودن | استعمال - صاحب صفی استعمال این کرده است بجای ولایت و حکام اعلام
ذکر این کرده مراد ف اعلام بخشیدن است نامه و حکم موکد بفرستند که بعد ازین هرگز بدو

که گذشت (خسرو شیر) قاضی عالم علماء را تجویز شرع شریف مسلمانی را مبرور و موانعده

<p>نیاورند۔ (۱) (رو) فرمان۔ بقول آہقہ (فارسی) اسم مذکر۔ شاہی حکم۔ حکمتانہ۔ منشور۔</p>	
<p>اعلان بکسر اقل۔ لغت عرب است۔ بقول منتخب بمعنی آشکارا کردن۔ فارسیان این را بمعنی حاصل بالمصد یعنی اشتہار استعمال کرده اند کہ معنی مجازی است و برای معنی مصدری با مصادر فرس مرکب ساخته اند کہ در طحقات می آید (۱) (رو) اشتہار۔ بقول امیر۔ عربی۔ مذکر۔ اعلان۔ نوشتن فرمایا ہے کہ اوس پیچھے ہوے کاغذ کو بھی کہتے ہیں جس میں کسی امر کا اعلان ہو</p>	
<p>اعلان یا فتن استعمال۔ صاحب آصفی (۱) (رو) اعلان ہونا۔ شہرت پانا۔ امیر نے لفظ ذکر این کردہ کہ بمعنی مشہور شدن و شہرت اعلان کے ذیل میں اسکی سند دی ہے (ناصر) یا فتن است (تفسیر ہدائی نشر) ہر ستایش کہ قتل مجیکو کیا اچھا ہوا احسان ہوا پربرا ہوگا تے اعلان یافتہ بہ عمل قاضی انصافۃً مستعمل۔ حق میں جو اعلان ہوا ہے</p>	
<p>(۱) اعما می فطری اصطلاح۔ صاحب غیاث ذکر (۱) کردہ گوید کہ بفتح اول و سیم مفتوح و فای کسو بمعنی کور مادر زاد است و صاحب بحر عم (۲) را بہ ہمین معنی آوردہ مؤلف گوید کہ اعما بقول منتخب بالکسر لغت عرب است بمعنی کوکر کن و اعما بالفتح و سیم مفتوح و در آخر الف بصورت یا بمعنی نابینا۔ صاحب تحقیق التوانین فرماید کہ فارسیان بجا اضافت اگر در آخر مضاف الف یا و یا یا ہی مختفی یا یا ہی معروف باشد در صورت اول و ثانی بعد از الف و و یا یا کسور زیادہ کنند چنانکہ تری من، خوشی او و در صورت ثالث و رابع بعد او یا۔ ہمزہ کسور زیادہ نمایند چنانکہ پیالہ مس و انگشتری سیم (۱) (۲) مؤلف عرض کند کہ صاحب تحقیق و تامل مدۃ آخر الذکر تسامح فرمودہ است ہر گاہ در آخر مضاف یا یا معروف</p>	

باشد- ضرورت از دیاد و هزه بر یا اصلانیت که اضافت کسره کافی است چنانکه انگشتری سیم
اگر هزه بر یا زیاده کنیم لازم آید که در رسم الخط هم صورت یای دیگر پیدا کنیم همچون (ئی) و این قسم یای
که فی الحقیقت شکل دو یادار و در رسم الخط انگشتری سیم اصلا داخل ندارد و صراحت کامل این بود
بر لفظ مرکب آید که بذیل لفظ اضافت وعده کرده ایم بالجملة آنانکه در (۱) یای اول بعد الف مقصوره
اعمی زیاده کرده اند بقاعده اول رفته اند و آنانکه در (۲) یای اول را اضافت بشکل کسره داده اند
یای اصلی را نگاه داشته اند و بر تسامح صاحب تحقیق کار بند نه شده اند و لیکن بنیال مادر رسم الخط
(۲) الف کو چکی بر یای اعمی نوشتن خطاست باید که (اعمی نظری) همچون (موسی عمران)
نویسیم یا پانید رسم الخط (۱) شویم قنائل (ارو) (۲) و (۱) نیم اندھا- صاحب آصفیه نے
اس کا ذکر کیا ہے- کور مادر زاد- پیدایش کا اندھا-

اعیان | لغت عرب است بفتح اول و بقون صاحب منتخب معنی بزرگان و چشمان و اشیا
و ذوات موجوده در خارج- فارسیان این را بنجارا بمعنی مخصوصان استعمال کنند و بالغات
مرکب هم که در ملحقات آید (انوری ۵) بارگاهش ز بزرگان و اعیان پر شد و اونه بر عادت
خود روی نهان کرده چو است پند (وله ۵) در گهت مقصد ارکان و بر و بار حجاب و مجلس
لجبا اعیان و در و مدح و غزل و معاصرین عجم هم در روز و نمره خود همین معنی بزرگان و اعیان
رهنما سجد الله سفرنامه ناصرالدین شاه قاجار این را بمعنی مغرین نوشته و صاحب لنگران هم استعمال
این کرده "از دو طرف اعیان و بنجای لنگران صف کشیده اند" (ارو) مقربین و مغرین

(۱) اعیان دولت | استعمال- مرکب (۲) اعیان روزگار | اضافی است-

(۱) بقول صاحب انندجوالہ فرنگت ونگ ورنظم وشرخصل وحتان روزگار (۱) اردو)
 بالفتح ال اکین سلطنت ووزراء امرای ریاست (۱) اعیان دولت - ارکان دولت - امرا
 و (۲) استادان و مشاہیر روزگار چنانکہ انوی اور روزرا کو کہہ سکتے ہیں (۲) استادان فن
 گفتہ (۳) ای درہنہز مقدم اعیان روزگار مشاہیر زمانہ - مذکر۔

الف مقصوره باغین مجھ

(الف) اغار (الف) بقول برہان ونامہری بروزن شرار (۱) بمعنی برانگیختہ
 (ب) اغارو و تحریک کردہ و (۲) نم کشیدہ و خنیدہ و (۳) آئینہ و (۴) شتر
 (ج) اغارون مؤلف گوید کہ (الف) در محدوده گذشت و بہ تحقیق ما اسم جامد
 (د) اغاریدن ازبان فارسی است بہ معنی نم و صاحب رشیدی ہم ذکرش کردہ و
 و مقصورہ چیز نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است و سندی کہ برای این معنی از حکیم
 حفصہری ہمدان بخاند کور است و مصرع ثانیث اغار را بہ محدوده و مقصورہ ہر دو توان خوا
 (و ہو ہذا) محقق و اربو دین زمین زبس کر خون بہ بروی دشت و بیابان فرو شد است
 اغار پس معنی دوم حقیقی است و معنی سوم و چہارم مجاز آن کہ نم کشیدن پارچہ یا زمین من و
 تعلق دارد از ہر دو معنی مذکور بہ نسبت معنی اول خیال ما این است کہ فارسیان این را لغت
 عرب اغارہ گرفتہ باشند کہ بالکسر بمعنی تاخت و تاراج کردن آمدہ و آخر بالکسر و عربی
 برانگیختہ کردن ہم - پس جا دارد کہ فارسیان از اغارہ تازی آخر را حذف کردند یا آخر را
 بہ تقدیم و اخیر و حرف آخر اغار کردہ بمعنی تحریک و برانگیختگی استعمال کردند و اختلاف حرکت

اول چیز یہ تھی اول متعلق است از ہمین - ولیکن انچہ محققین بالادور ہر چار معانی بالا
 معنی مفعولی گرفتہ اند تاسع ایشان بیش نباشد کہ آثار را مخفف آثارہ و آثارہ را مخفف
 آثارہ خیال کردہ باشند و خیال شان بسوی اسم جاذب زنت و سندی پیش نہ شد کہ تا مید
 و عوی شان می کرد با لجمہ تحقیق ماہمین است کہ (الف) (۱) بمعنی تحریک و اغوا و (۲) بمعنی غم
 و خسیدگی و (۳) بمعنی آمیزش و (۴) بمعنی سرشت است اگر سندی بدست آید کہ وہان
 استعمال آثار بمعنی مفعولی باشد و در آن صورت می توانیم خیال کرد کہ بدین معنی مخفف آثارہ
 باشد کہ مفعول مصدر آثار دن است - حالانست (ب) عرض کنیم کہ اگر اری مہلہ را ساکن
 گیریم باضی مطلق است از (ج) و اگر مفتوح گیریم مضارعش و (ج) و (د) مصدریت
 کہ از اسم جامد آثار ساختہ اند یعنی بر (الف) علامت مصدر (دن) زیادہ کرد و در (و)
 یا ہی معروف قبل علامت مصدر ہم کہ مطابق قاعدہ فارسیان است کہ ذکرش بر اسم مصدر گذشت
 پس (ج) و (د) بقول صاحب بحر بر ہر چہا بمعنی مصدری اسم مصدر شاملی است یعنی (ا)
 بر انجختن و تحریک کردن و (۲) نم کشیدن و خسیدن و (۳) آمیختن و (۴) سرشتن و ہر دو مصدر
 (کامل التصریف) صاحبان ضمیمہ بر بان و شمس و مؤید ذکر (ج) کردہ اند و صاحب مؤید بذیل
 (ج) ذکر (د) ہم باختصار معانی - پس امر ہر دو آثار و حاصل بالمصدر ہر دو بر وزن امر باشد -
 (اردو) الف (۱) برانگیختگی - ابہارنا - اکا نا کا اسم - امیر نے اہار کا ذکر فرمایا ہے بمعنی اٹھان
 اٹھائی اور اکا کو ترک فرمایا ہے - اغوا اور برانگیختگی کہ سکتے ہیں - صاحب آصفیہ نے تحریک پر
 برانگیختگی کا ذکر کیا ہے - اور امیر نے اغوا کا ذکر کیا ہے (۲) غم - مذکر نمی - مؤنث - بقول آصفیہ (فارسی)

رطوبت - گیلان - تری (۳) آمیزش - بقول امیر - نوٹ - میل - آمیزش سے حاصل بالمصدر
 (مظفر) خدا جانے کہ سینے میں سے کیا رنگ ہے دل کا نہ نظر آتی ہے کچھ آمیزش خون آج
 آنسو میں (۴) سرشت - بقول آصفیہ - نوٹ - خمیر (ب) ماضی یا مضارع اور تمام ضو
 میں جو (ج) پر بیان ہونگے - (ج) (۱) براگینہ کرنا - ابھارنا - اکسانا - (۲) گیلانا ہونا - ہسگنا
 نناگ ہونا (۳) ملنا - ملانا - (۴) گوندھنا -

ا غا ز بقول برہان وجاہت بر وزن غا ز با ز می ہوز (۱) بمعنی قصد و ارادہ و (۲) صدا و ندا و
 (۳) ابتدای ہر کار - صاحب جہانگیری گوید کہ ہمانست کہ در مدودہ گذشت صاحب نامری بر
 معنی اول و دوم قانع صاحب کنز کہ محقق ترکی زبان است آغاز بمعنی سوم لغت فارسی گفتہ
 و صاحب شمس مقصورہ و مدودہ مؤلف عرض کنند سنادین بہرہ معنی بالا بر مدودہ گذشت
 حیف است کہ سند استعمال این مقصورہ پیش نشد معاصرین عجم و عربت مکالمہ البتہ استعمال این
 مقصورہ کنند ولیکن در تحریر و تقریر شان اکثر بمذودہ می آید جز این نیست کہ اسم جاد زبان
 فارسی است و معنی اول حقیقی و سوم مجاز آن یا بالعکس آن یا اول و سوم ہر دو را حقیقی گیریم
 و نسبت معنی دوم عرض کنیم کہ مبدل آواز است کہ بقاعدہ فارسی و او بہ غین مجمل بدل شود همچون
 کاوندہ و کاغذ کہ بقول برہان جاد کہ نسبت سرخ و زہرہ و ار کہ فالیزر اضالع کہد و سہر آخایدہ شود
 بالجملہ متحقق شد کہ این اسم جاد و اسم مصدر آغازیدن است کہ می آید و (۴) صیغہ امر ہم باشد از
 ہمین مصدر (ارود) دیکھو آغانہ -

ا غا ز دہ بقول صاحب شمس لغت فارسی است بہ معنی جائے ننگ پارہ پارہ و دیگر کسی از متعین

باو نیست و این معنی مفعولی صحیح نه شود تا آنکه آغاز دوزان مصدری یعنی پاره پاره کردن جامه گیریم
و این نیامده کسی از محققین فرس ذکر این نه کرده و نه سندی از برای استعاش بنظر آنگذشت معاصر
عجم بر این لغت خنده می زنند و گویند که صاحب شمس آفریده است اعتبار را نشاید (ار و و)
پشتا هو تنگ لباس - مذکر -

آغاز ه | بقول برهان و نامصری و جامع بر وزن نمازه (۱) افزاریست کفش دوزان را
شمس فرماید که در بعض از فرهنگها مرقوم است که (۲) دوالی را گویند که کفشگران و موزه دوزان
در میان در ز روی کفش و موزه نهاده و وزند تا آب و خاک در دل کفش و موزه در نیاید به تحقیق
ما که در محدوده بر لغت آغاز ه به رای مطلق کرده ایم ثابت شد که به زبانی جزو است یعنی اول و دوم
هر دو - محدوده و مقصوره چیزی نیست که نتجیل و بهیجه مقامی است و آغاز دوزان یعنی ابتدا
هر کار گذشت پس آغاز ه آلتی را که نام کردند که بعد از آنکه کفش درست شود کفشگران آن را توی کفش
گذارند که بعضی پا داخل کفش می باشد و صورتش را درست کند و آغاز استعمال آن از همین افزود
می شود اهل هند این را سانچہ گویند - صراحت کامل این و تعریف کامل معنی دوم هم در محدوده
بر آغاز مذکور شد که آغاز کفش پوشیدن از همین آغاز ه می شود یعنی اول پای داخل آغاز ه شود
و پس از آن در کفش و آغاز ه جز کفش است (ار و و) و بگو آغاز ه -

آغاز ید ن | بقول صاحب بحر عجم مخفف آغاز ید ن است که در محدوده گذشت مؤلف
گوید که شامل بر بهیجه معانی آن یعنی قصد و اراده کردن و ابتدا کردن (کامل التصریف) و مضارع
این آغاز دوزان این آغاز و حاصل بالمصدر این بر وزن امر - اگر چه این مرتب است از اسم

(اغاز) ویای معروف و علامت مصدر و آن و آغاز که گذشت شامل است بر معنی آواز هم و لیکن
 و مصدر استعمال معنی مذکور یافته نشد - صاحب شمس بر معنی دوم قانع (ا ر و و) و یکم آغازیدن -
 ارغ | بقول صاحب بحر عجم بضم هم و الف - آواز گلو که در وقت غرغره یا غوطه خوردن
 ظاهر شود - بهار گوید که بضم هم و همزه و تشدید عین اول آواز گلو که در وقت غرغره کردن
 و مانند آن (تا فوقی یزدی) بود ذکر از نسبت در وضویت نکستی در آب تا صد بار رویت نکستی
 از غسل تا خوردن غازی و نوای ارغ را کوک سازی بخان آرزو هم و دیگر ارغ ذکر این کرده بود
 گوید که ما خدین صدای فطری است و دیگر هیچ و فارسیان این صد را تلفظ کشیده اند (ا ر و و) ارغ
 ایک فطری آواز غرغره یا غوطه کس وقت گله سنے مکتبی ہے جس کو فارسیوں نے ملفوظ استعمال کیا
 (الف) اغال | (الف) بقول ضمیمہ بر بان بر وزن و بال امر بشور انیدن و تخریص نون
 (ب) اغاش | جنگ و خصومت - صاحب در می و پہلوی مجدد و فرماید که بمعنی اغواست
 (ج) اغالید | یعنی کسی را با کسی بخصومت افکندن و صاحب کفر که محقق ترکی زبان است
 (د) اغالیدن | اغاقل را که مصدر زبان ترکی است بمعنی اغویہ نوشته بخیاں ما این بدل
 آغاز است که گذشت یعنی اسم جامد - فارسیان را می ممل را بلام بدل کنند چنانکه چار و چنال و ماخذ
 آغاز بجایش ذکر کرده ایم - پس بخیاں ما (الف) را بر همه معانی آغاز شامل توان گرفت و لیکن استعمال
 این صرف برای معنی اول آمده که صراحت آن بر معنی اول آغاز کرده ایم و همین معنی بر معنی اول و
 دوم آغاز در ممد و ده هم گذشت و هم اغال صیغه امر است از (د) حالاً عرض می شود نسبت باب
 که این حاصل بالمصدر (د) است و اغالید یعنی (ج) ماضی مطلق از (د) و (د) مصدر است که

بقاعده فارسی بنیادت یای معروف و علامت مصدر بر (الف) وضع کرده اند که بقول صاحب
 بحر عجم مخفف آن غاییدن است که در ممدوده گذشت (کامل انصریف) و مضارع این ^{مطلوبه} ^{مطلوبه} ^{مطلوبه}
 بالجله این قدر تحقیق شد که الف مبدل آغار و (د) مبدل آغاریدن است و مخفف آن غال
 و آن غاییدن چنانکه آغار مخفف آغار و ممدوده گذشت ممدوده و مقصوره چیزی نیست که نتیجه
 لب و لجه مقامی است اگر چه بر آن غال بالف ممدوده معانی متعدده بیان شد و لیکن صاحبان
 تحقیق برای (الف) بر یک معنی قناعت کرده اند احتیاطشان است که نه همین یک معنی
 تحریک و اغوار برای الف یافته باشند یا استعمال فرس همچنین باشد که با ممدوده بمعانی متعدده
 آمده و مقصوره صرف برای یک معنی مخصوص و هم ازین قبیل است فرق معانی آغار و آغار
 بمقابل آغال و آغال و این چیزی نیست و موثر بر ماخذ نباشد که صراحت آن بر آغار گذشت
 زیرا که درین هر چهار اسماء معنی تحقیقی تحریک و اغوار و بیاضگی بلحاظ ممدوده و مقصوره و تبدیل حرف موجود است
 پس در لغاتیکه درای این یک معنی - معانی دیگر هم باشد آنرا مجاز توان گرفت بالجله الف اسم
 جامد و اسم مصدر است بمعنی تحریک و اغوار (ب) حاصل بالمصدر و (ج) ماضی مطلق و
 (د) مصدرش بمعنی برانگیختن و دیگر معانی که صراحت آن در ممدوده بر آن غال و آن غاییدن
 گذشت مجاز آن (ار و و) (الف) و یکم و آن غال (ب) آن غالش (ج) مصدر آن غاییدن
 کا ماضی (د) و یکم و آن غاییدن -

اغانی سرای | اصطلاح - بقول صاحب بحر عجم و ضمیمه برهان بمعنی خوانندگی و سرودگی
 و خوش خوانی صاحب اندر نماید که سرودگی و خوش خوان باشد هم او بر اغانی گوید که

بالفتح و کسر نون لغت عرب است جمع اغنیه و ساز می را گویند که بی نفع دم می نوازند مثل
 و ر باب برخلاف مزمار که آزا بفتح دم نوازند مثل فی و موسیقار پس فارسیان آنرا می سرا
 را که اسم فاعل ترکیبی است کنایه بمعنی سرود خوش گوی و خوشخوان استعمال کرده اند
 و صاحب هفت هم ذکر این کرده اگر بایستی تخانی دوم را معروف و بر و هنر گیریم در اینجا
 یعنی خوش خوانی باشد (اردو) اچھا گانے والا - خوش آواز - گوتا - مذکر -

اغرا | بهار ذکر این کرده از معنی ساکت و پر حاشیه اش نوشته که بر انگختن سگ را بر
 صید و بر آغایدن میان دو سگ باشد مؤلف گوید که با کسر لغت عرب است - و
 بقول صاحب منتخب بر انگختن و بر غلایدن بهار از میر خسرو سندی بدست آورده
 که در آن استعمال -----

اغرا کردن | یعنی بر انگختن است (۵) چند ترکان را بخون اغرا کنی به خانه نزدیک
 شو نیده گیر با آنچه صاحب حاشیه بهار بطبع آزمائی خود تلافی مافات کرده است محتاج
 خور است (اردو) دیکھو (۱) غار (۲) اغاریدن -

اغراض | بالفتح بقول صاحب بول چال یعنی اسباب و فریجه است معاصرین عجم استعمال
 این کنند مؤلف عرض کند که لغت عربی است و بقول صاحب منتخب جمع غرض بدینوجه که
 اسباب تحت و کرسی متعلق به اغراض خانه داریست فارسیان این را مجازاً بدین معنی استعمال
 کردند (اردو) خانه داری کا سامان - میز - کرسی - فریجه - وغیره -

اغرسطس | بقول برهان بفتح اول و ثانی و سکون را و فتح سین بی نقطه و کسر طای حقی

وسین بعض ساکن بلغت رومی و بقول بعض بلغت یونانی حریف است کہ بفارسی بید گیاه و
 کز تارک خوانند و بعربری ثمر اطرفا - صاحبان ہفت و اندہم ذکر این کرده اند - صاحب محیط گوید کہ
 نیش باشد و بر نیش فرماید کہ لغت عرب است ہجوا کہ حواشی عراقیہ نوشتہ کہ لغت فارسی است و
 ہم بفارسی بید گیاه و بیونانی اغرطس و ہندی چمچہی - اہل طبرستان بید و اش نامد نبات
 معروف است سرد و خشک در اول با قوت قابضہ و گویند معتدل طبع آن چیست قروح شام
 و عسر البول نافع و منافع بسیار دارد (النج) (اردو) صاحب جامع الادویہ نے چمچہی پر لکھا ہے
 کہ ایک چہتہ دار گہانس ہے نہایت چوٹی پتی کی قابض اور کوڑھ کو مفید اور امراض جلدی کہ
 فائدہ بخش ہے - طبیعت میں سرد - و قرحۃ اطرفا پر بڑی مائیں کا اشارہ کیا ہے اور فرمایا ہے
 کہ سرد و خشک - قابض - نافع اور ام - صاحب محیط نے چمچہی پر نیش کا حوالہ دیا ہے اور
 ثمر اطرفا و رطفا پر نیش کا اشارہ فرمایا ہے - پس ہماری رائے میں اسکا ہندی نام چمچہی
 ہی صحیح ہے -

اغره | بقول صاحب برہان و ہفت بضم اول بروزن نقرہ (۱) ریشی باشد کہ در شکم و گردن
 مردم بہر سرد آنرا بعربری نگفہ گویند و بفتح اول (۲) مجمع سلاطین و حکام و اشراف باشد
 و (۳) بمعنی باد گیر و (۴) جائیکہ باد بیاورد و خان آرزو در سراج بر معنی اول قناعت کرہ
 نسبت معنی دوم گوید کہ خالی از تزوینست صاحبان رشیدی و سردری تصدیق معنی اول
 کنند - صاحب اند صراحت کند کہ لغت فارسی است - صاحب جامع این را بہ نرانی
 ہوز نوشتہ و ذکر ہر سہ معنی کردہ بخمال با غلطی کتابت باشد و بس کہ صاحب ہفت راسی مہملہ را

بصر احوال نوشتہ و کتابت دیگر ہمہ محققین ہم بار است مؤلف عرض کند کہ محققین ترکی و عربی ازین لغت ساکت اند جز این نیست کہ این اسم جاذب زبان فارسی باشد بمعنی اول و بمعنی سوم مجاز آن کہ غرہ و سوراخ دیوار ہم زخم دیوار را ماند و بمعنی چہارم مجاز بمعنی سوم و لیکن بمعنی دوم هیچ تعلق از معنی حقیقی و مجازی ندارد و بمعنی دوم البتہ درست می شود با ندازی ہو چنان صاحب جامع نوشتہ حیف است کہ سند استعمال ہم پیش نشد و بجز صاحب برہان و ہفت و جامع دیگر کسی از محققین فرس ذکر دیگر معانی نکرد و جادو کہ فارسیان غرہ را کہ بالضم لغت عرب بمعنی ماہ و سید قوم و سپیدی پیشانی اسپ بزرگتر از درمی (۱) و اول بہتر از ہر چیز است بزیادت الف و صلی در اولش اغرہ کردہ مجازاً بہر سہ معنی اول الذکر گرفتہ باشند کہ در معنی اول جرات خاص ہم مشابہ داغ سپیدی پیشانی اسپ است و در معنی دوم مجمع سلاطین و حکام و اشراف مجاز ماہ و سید قوم و در معنی سوم غرہ و بادگیر ہم مشابہ ماہ و داغ سپیدی پیشانی اسپ و بمعنی چہارم مجاز بمعنی سوم باشد واللہ اعلم (۱ و ۲) فارسیوں نے گردن او پریش کے زخم کو اغرہ کہا ہے (۲) شرفا و سلاطین اور حکام کے مجمع کو بھی فارسی میں اغرہ کہتے ہیں۔ (۳) دریچہ - بقول آصفیہ (فارسی) اسم مذکر - کھڑکی - غرہ - چوٹا سادروازہ - (۴) بہت ہو اور جگہ - نوٹ -

(الف) اغری | بقول بہار و وارثہ بالضم بین معجمہ و رای مہملہ و یای معروف بترکی دزد باشد چنانچہ از لہجہ ترک و اہل زبان تحقیق پیوستہ و با ر اغری معنی کہ تعلیم و شیپان برای صید مرغابی سرآب فرو بردہ بروی آب رود و مرغابی جس خود را شمر دہ آگاہ نشوند و چون نزد

رسد ناگہان چگل بخون مرغابیان ترکند (داراب بیگ جویا سے) ای شوخ تو شچی کہ زبیر
خوی تو؟ اغری دودیدہ بازگا ہم بسوی تو؟ مؤلف گوید کہ بقول صاحب لغات ترکی ادغری بہ
تفہیم ضمیمہ ہمزہ و سکون غین مجہ و کبسر رای ہملہ و سکون یای تھانی بعضی دزد باشند و صاحب مؤید
ہم بذیل لغات ترکی ذکر اغری بالغنم بدون واد علامت ضمیمہ کردہ و بنجیال (ب اغری دودیدہ)
کہ از کلام داراب بیگ جویا۔ حاصل می شود۔ مصدر مرکب یعنی مخفی دودین و دزدانہ در میدان است
پس مارا در فارسی از لفظ مجرد اغری کاری نیست فارسیان این لغت را با مصدر دودین مرکب
کردہ یعنی خاص گرفته اند و ہمین استعمال مرکب مقصود است نہ مفرد اغری (ار دود) (الف) چور
نذکر (ب) چپ کرد و ڈنا۔ چوری سے دو ڈنا۔

اغریا | بقول برہان و ہفت بر وزن صفیالغت یونانی کوہ راگویند کہ ہر بی جبل خوانند (ار دود)
پہاڑ۔ بقول آصفیہ۔ ہندی۔ اسم نذکر۔ جبل۔ کوہ۔

اغریث | بقول برہان کبسر اول و ثالث تھانی رسیدہ و رایابی نقطہ مفتوح ثبای مثلث
زودہ نام برادر زاوہ افراسیاب بن شنگ بن تور بن آفریدون است کہ بحجت موافقت
بر دست برادر کشتہ شد۔ خان آرزو در سراج بزرگ این فرماید کہ بہ تائی فوقانی باشد کہ ثبای مثلث
در فارسی نیامہ و آنچه وجودش در دو کلمہ فارسی گفتمہ اند بہ تحقیق نرسید۔ صاحب ناصر بنجیال
و صاحب شمس این را لغت عرب گوید بنجیال ماہم این لغت غیر زبان فرس است (ار دود)
اغریث۔ برادر افراسیاب کا نام ہے جو ایرانیوں کی موافقت کی وجہ سے اپنے
بھائی کے ہاتھ سے مارا گیا۔

اغریوس | بقول برهان وائندفتح اول وصف وادوسکون سین بی نقطه یونانی صحرا و بیابان

را گویند (اردو) جگل - بقول آصفیه - فارسی - صحرا - بیابان - مذکر -

اغسطوس | بقول برهان و هفت بفتح اول و ثانی و سکون سین بی نقطه و طای حطی بود و رید

وسین شخص نام بادشاه اول است از بادشاهان قیصر روم و او را از ان جهت قیصر

گفتند که مادرش بوقت ولادت بمر و شکش را شکافتند و او را برآوردند و پربان رومی این چنین

شخصی را قیصر خوانند - بقوط سین اول هم بنظر آمده و به تحقیق لغت یونانی است (اردو)

اغسطوس - قیصر روم سے پہلے بادشاہ کا نام تھا -

(الف) اغشتن | (ب) بقول برهان و هفت بول و ثانی مفتوح و سکون شین قرشت و فتح

(ب) اغشته | فوقانی بمعنی آیینہ و آکودہ و ترکرده - صاحب جامع گوید کہ مخفف اغشته

باشد کہ در مودہ گذشت مؤلف عرض کند کہ اسم مفعول (الف) است از اینجا است کہ (الف)

را قائم کرده ایم کہ مصدر (ب) باشد - صاحبان تحقیق و محققین مصداقین را بالف مقصوره ذکر

نکرده اند و بعد و گذشت و صراحت معانی متعددہ ہم ہر اینجا مذکور - ممدودہ و مقصورہ چیز نیست

کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است - بخیاں ما اغشتن بجذف الف ثانی مخفف اغشتن است یا

اغشتن را بزیادت الف و دوم فرید علیہ اغشتن گیریم ہر دو یکی است و اغشتن بمقصودہ ہم مذکور

یا مخفف اغشتن باشد و اسم این مصدر بہمان لفظ آغاز است کہ ذکرش با مصدر آغاز دین گذشت

کہ بعضی نم آمده - فارسیان آغاز را بجذف الف و دوم آخر کردند و برای مہملہ را بقاعدہ خود باشتین

معجمہ بدل ساختند - چنانکہ در آغاز دین و اغشتن کہ می آید و پس از ان (تن) علامت مصدر را

بروزیاده کرده آغشتن یا آغشتن مصدری ساختن بمعنی حقیقی (۱) ترشدن و کردن (۲) آغشختن و (۳) آلوده شدن و آلوده کردن و (۴) سترشیدن و (۵) پر کردن چیزی بزور و ربائی - این همه معانی بر آغشتن گذاشت و مخفی نیست که معانی (۲ تا ۵) بر سبیل مجاز متعلق بمعنی (۱) توان گرفت قائل - و وضع باد که یک مصدر را بمعنی لازم مخصوص کردن یا بمعنی لازم و متعدی هر دو گرفتن متعلق به استعمال فرس است که قیاس را ادخلی در و نیست و خصوصیت علامت مصدر در آن بمقابله تن یا بالکس آن بنی بر قاعده ایست که ذکرش بر تن و دن آید لا ادری (الف) و یکپو آغشتن (ب) و یکپو آغشته -

اغل | بقول برهان و ناصری بفتح اول و کسر ثانی و سکون لام جائی باشد در کوه و صحرا که بجبهت خوابیدن گوسفندان سازند - صاحب جامع فرماید که مخفف آغل است - صاحب جهانگیری از مولوی معنوی سند آورده (ص ۵) غم مخورید هر شتره نبردورین اغل پزارانکه به پستی اند و بار سر کوه بر شرف به صاحب کنز این را لغت ترکی گفته که بایای اظهار کسر و اغل است بمعنی خطیره و بحدت آتشی آغل هم آمده به کسر غین معجمه و خطیره بقول منتجب لغت عرب است بمعنی جایکه خرماشک کنند و محوط از چوب و فی خاریست که از برای حیوانات سازند صاحبان اند و شمس این را لغت فارسی گفته اند مؤلف گوید که همین لغت در محدوده گذشته است و آغل هم همین معنی هر دو را بخاند کور و بعضی از محققین آغل را هم به همین نوشته اند که ذکرش در محدوده کرده ایم بالجمله آغل و مخفف آن آغل لغت ترکی است بمعنی عام - محققین فرس تصرف خفیف و معنی کرده اند و لیکن سندی که پیش شده است از آن تخصیص گو سپندان ظاهر نمیشود و نمیتواند

تعمیم معنی بیان کردہ صاحب کنز اور فارسی ہم گیریم پس آغاں مبتدل غیل و آغل مبتدل آغال باشد یا لا و لا و لا
 آغل و اندکیریم محمول نقل و منقول کہ فارسیان یا می تحتانی را بالف و الف را به واو بدل کنند همچون یرخان آغل
 و تارغ و توغ (اردو) دیکھو آغل اور بظاظ تعمیم معنی وہ جگہ جو چار پاویں کے قیام کے لئے بنایا
 اغلانیدن | بقول صاحب شمس سخت پر شور انیدن فرماید کہ بعد و قصر ہر دو آمدہ دیگر
 کسی از متحققین فرس ذکر این کرد مؤلف گوید کہ بخمال مایا اینکه در کتابت شامح شدہ کہ اغلانیدن
 را اغلانیدن نوشته یا بجذف الف دوم مخفف آغلانیدن است کہ گذشت بہر دو صورت اسم
 مصدر این آغال باشد و مصدر این آغالیدن و بقاعدہ متعدی آغلانیدن ماہر آغال
 متعیش بیان کردہ ایم کہ مبتدل آغار است و صراحت کامل معنی این بر آغالیدن کردہ ایم
 محدودہ و مقصورہ چیز نیست کہ نتیجہ لب و لہجہ مقامی است با معنی حال استعمال اغلانیدن
 را ندی باید (اردو) دیکھو آغلانیدن کے پہلے معنی۔

اغلیسون | بقول برہان و ناصری و جامع و سراج و ہفت باسین یہ نقطہ بر وزن
 افریون قوس قزح را گویند۔ صاحب جہانگیری این را در خاتمہ کتاب بذیل دستور پنجم
 در لغات غریبہ نوشتہ۔ صاحب اند صراحت کردہ کہ این لغت فارسی است مؤلف
 گوید کہ از وضع لغت می کشاید کہ لغت یونانی باشد یا ترکی ولیکن در لغات ترک و یونانی یافتیم
 چارہ نیست جزین کہ اسم جاد زبان فارسی گیریم (اردو) قوس قزح۔ بقول آصفیہ
 (عربی) اسم۔ مونث۔ وہ کمان جو ابرین رنگ رنگ کے رنگوں سے بنی ہوئی دکھائی دیتی
 ہے۔ آفتاب کے رنگ رنگ شعاعوں کے بخارات آبی میں رکھنے سے جو قوسی صورت

پیدا ہوتی ہے اسے توس قرع کہتے ہیں۔ کمان شیطان۔ کمان رستم۔ و ہنگ۔
اغلیقتی | بقول برہان و ہفت ہفتخ اول وقاف تبتانی رسیدہ لغت یونانی ترکیبی است
 کہ آن را بفارسی پنجتہ جوش گویند و آن شرابست کہ با جزای چند جوشانیدہ اند و میفنج بہاست
 و کبیر اول نیز آمدہ و برچمہ جوش فرماید کہ شیرہ انگور نفیس را با گوشت برہ فرہ در دیگ کنند با
 ادویہ ز انیم کوفتہ در کیسہ کنند و در دیگ اندازند و بجوشانند تا گوشت ہر را شود و صاف کردہ
 بنوشند۔ صاحب محیط بر غلیقتی گوید کہ آن غلیقتن است و بر غلیقتن نوشتہ کہ ہونیانی یعنی شیرین
 ہر اوزان میفنج معروف بدوشاب باشد و بر دوشاب فرماید کہ اسم فارسی است و گویند کہ
 میفنج باشد یا آب انگور چون تخمین گردد و گویند شیرہ خرمایا بالجلہ شامل دوشاب انگوری است
 و خرمائی و توت سفید و امثال آن و از مطلق آن انگوری و خرمائی (و ترکیب تیار ی
 این ہم می نویسند) و فرماید کہ گرم و در دہم و تر و در آخر اول۔ مولد خون صلح و سمن بدن و صف
 سد و منافع بسیار دارد و ہم اور پنجہ جوش لفظ بلفظ نقل عبارت برہان کند و صراحت آن
 ادویہ نکلند کہ در کیسہ کنند و بر میفنج نوشتہ کہ معرب می پنجتہ فارسی است و ہونیانی غلیقتن
 بمعنی عقیدہ العنب و آن انگور است کہ در جوش کردن نہ پادہ اند و ثلث آن نسوزد و مائل
 تیرشی باشد و گاہی در ان پیل و جزو بود و قرضل و امثال اینہا اضافہ می نمایند گویند طبیعت
 ان گرم و خشک و را اول است موافق سینہ و ریہ و چپک و حصہ و ملین طبع و محرک باہ (ار دہ)
 فارسیون نے پنجتہ جوش اوس انگوری شراب کو کہا ہے جو اور ادویہ کے ساتھ گوشت کو
 شریک کر کے بنائی جاتی ہے۔

اغراض | کبر اول لغت عربت و بقول منتخب چشم پوشیدن و آسان گرفتن در معامله فارسیا

این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی چشم پوشی و بی پروائی استعمال کنند و برای معنی مصدری یا مصادره فرس مرکب سازند (ارو) اغراض - بقول امیر - عربی - مذکر - چشم پوشی - بے پروائی (خضر) دم آیمیرا نگه داشتن نه دیکھا آنکھ بھرتو - نے پت قافل ہندو اغراض اتنا مرمان ادھر

اغراض بودر عفو بالا | شل - این شلی است | جس کا بیان او پر ہوا - نیکو تو دین - نہ تر بخش سہو

کہ معاصرین عجم برای اظهار خوبی اغراض می زنند | اغراض نمودن | استعمال - صاحب صفی

و مرادف و بالا تر از (ع) در عفو لذت نیست کہ ذکر این کرده کہ بمعنی چشم پوشی کردن است

در انتقام نیست نہ باشد - صاحبان امثال نیز چنانکہ ابو الفضل گوید: از زلات اقدام و اغراض

ترک کرده اند کہ بر محاورہ زمانہ حال کم توجه نمایند: (ارو) اغراض کرنا - امیر نے لفظ

(ارو) و کنین کہتے ہیں: در گذر انتقام کہ اغراض پر اسکی سند لکھی ہو (فقہہ امیر) مین اور

بڑھکر: یہ لفظ بلفظ ترجمہ ہے - مصرع فارسی: آپ کے کام مین اغراض کروں - استغفر اللہ -

اغول | بقول برہان روزن طول - از روی خشم و قہر گوشہ چشم نگریستن باشد و یا خیال

خود نسبت معنی این در محدوده بر آغول ظاہر کردہ ایم - خان آرزو در سراج گوید کہ آنچه

صاحب برہان معنی این نوشتہ است خطاست بلکہ اغل و اغول بقصر ہمان اغل است بہرہ

و ضم غین - بمعنی جانیکہ در کوہ و صحرا برای گوسفندان وغیرہ سازند و فتح غین خطاست کہ

در اصل اغول بود بہرہ و بی مدہ و عجب کہ در برہان اغل نصبتین بمعنی جانیکہ و صحرا کوہ برای

گوسفندان سازند و اغل معنی از روی خشم نگریستن نوشتہ و حالانکہ در جہانگیری اغیل و اغول ہر دو

بیک معنی است پس مخفف آغال بمعنی جاسی مذکور نیامده از اینجا است که میبکسندان این معنی نیاید
 پس اعلی بالفتح مخفف آغال باشد که اعلی امانه است بمعنی آن گوشه چشم نگریستن از روی خشم و
 بغض بمعنی جاسی گوسفندان بود و این مخفف اغول بود و است و حق تحقیق آنست که آغل
 بغض غین ترکی است که بواو نیز نویسد چنانکه قاعده ترکی نویسان است و لهذا قوسی
 گفته که آغل در ترکان مشهور است پس در حقیقت همه اهل فرنگ خطا کرده اند (انتهی)
 مؤلف عرض کند که بیچاره برهان آغل را بفتح غین نه نوشت چنانکه خان آرزو ذکرش
 کرده بلکه بفتح اول و کسر ثانی نوشته است و ما بجایش صرحت کرده ایم که اصلش لغت
 ترکی اغیل است پس کسره عین معجمه و فارسی بعوض همین یای تحتانی است که در اصل
 لغت ترکی موجود است و آنانکه اغول را بمعنی آغل گرفته اند ما و جیش را بغل بیان کرده ایم که ببدل آغال
 یا مزید علیه آغل است و اقول خان آرزو در تسلیم نمی کنیم که آغل مخفف آغال باشد که آغال بدون مد
 بمعنی جاسی گوسفندان در صحرا یا بمعنی از روی خشم نگریستن نیامده و هم تسلیم نمی کنیم که اعلی امانه
 آغال است زیرا که آغل لغت ترکی و اصل آغل است بمعنی جاسی محوط برای حیوانات
 چنانکه ذکرش بر آغل کرده ایم و نه معنی آغل و آغال گوشه چشم نگریستن است چنانکه ادعای
 اوست و نه آغل را بالغض بمعنی جاسی گوسفندان صحیح و انیم چنانکه ادعای اوست زیرا که
 بطاقت اصلش که آغل است فتح اول و کسر ثانی صحیح است چنانکه ادعای برانست و نه آغل انخف اغول
 و انیم چنانکه ادعای اوست بلکه آغل ببدل آغال یا مزید علیه آغل باشد چنان که بر آغل صراحتش
 کرده ایم و آنچه خان آرزو نتیجه تحقیق خودی بر آورده که آغل بغض غین معجمه ترکی است ازین

اختلاف داریم که بقول محقق ترکی زبان یعنی صاحب کز اغیل و اغیل کبکفرین محبه نیت ترکی باشد
 لهذا محب و تحقیق لغات چه اختلافات بیان آمده و طبع آزمائی باشد - بخیاں ما چیز می که خان
 آرزو را بقطعه انداخت آغال محال بوده که هدرین کتاب معنی خجیم آن بقول برهان و ناصری و
 جهانگیری یعنی جامی و صحرا بجهت خوابیدن گو سفندان و چارپایان دیگر نوشته حیف است که
 در اینجا استدلال پیش نشد و اگر این معنی را برای آغال تسلیم کنیم تو ایم گفت که هم مبدل اغیل است
 که نیت ترکی است به همین معنی - فارسیان بقاعده خودیای تحتانی را بالف بدل کردند همچون اکدش
 و کیدش و مقصوره را مدوده کردند که این قسم تبدیل در لب و لهجه شان دائم بنظمی آید و آنچه
 صاحبان تحقیق آغل را در مدوده مرادف آغال گفته اند نسبت آن عرض می شود که متوقف است
 نه مرادف و آنچه صاحبان تحقیق آغول و اغیل را در مدوده یعنی نگرستین گوشه چشم از روی غضب
 نوشته اند تحقیقش هدر اینجا کرده ایم که معنی بطلق گوشه چشم است سامانی هم همین معنی نوشته و صاحب
 رشیدی بر آغیل ذکر این کرده و هر دو اسم جامد فارسی زبان است و در اینجا معنی آغول بمقصوده هم
 همانست و بس که مدوده و مقصوره نتیجه لب و لهجه معانی است و دیگر هیچ و جادار و که فارسیان آن را
 را اندر آغال اند کرده باشند که در عربی زبان بقول منتخب معنی نیز نگرستین آمده و تصریفی که در لفظ کرده
 خلاف قیاس است اندرین صورت مقرر باشد - نتیجه این همه بحث آنست که آغول (۱)
 مرادف اغیل است که گذشت و (۲) مرادف آغول که در مدوده مذکور شد - صاحب جهانگیری
 ذکر این معنی اول کرده و صاحب ناصری و جامع معنی دوم نوشته - (ار و ده) (۱) و یکپو آغل
 (۳) و یکپو آغول -

اغیار | بالفتح - بہار گوید کہ جمع غیر است و فارسیان بجای مفرد استعمال کنند (کاشی ۵)
 اگر نیم از ناکان از من کسان را عارِ حِصیت پذیرد و دشمن آشنا بیگانه یار اغیارِ حِصیت پذیر
 (ظاہر و حید ۵) غافل از ماعتی بیا یارِ میداری و حید پذیر سم یاری بر طرف اغیار با بودن
 چراغِ مؤلف گوید کہ لغت عربیست - صاحبِ منتخب ذکر این کردہ و در کلام فارسیان بہ معنی
 جمع ہم نظر آئندہ (ظہوری ۵) بہ نیک و بد سرکاری نمی خواہم باغیارش پذیرد ایشان کہینہ گر
 روزِ محبت بر نمی تابد (اردو) اغیار - بقول امیرِ غیر کی جمع - بیگانے جو غریب یا دوست نہوں
 و دشمن رقیب (فقیرہ امیر) آنکہ پاس اغیار بیٹھے تھے میں آپکا پیام نہ کہ سکا (آتش ۵)
 و کہتا ہے ٹکلی باندھے رخ یار آئینہ پذیر شک دیتا ہے مجھے مانند اغیار آئینہ پذیر

انجیج | بقول خان آرزو در سراجِ بفتح و یایِ مجهول و ہم فارسی ہوتہ است مانند کاریز
 و کلی دارد باندک زمانی خشک شود و چون باد بر آن وزد اورا از ہم فروریزد - صاحب
 رشیدی از مولوی معنوی سند آورده (۵) پیچ بن پیچ - پیچ پیچ من پذیرد است چون ہوتہ
 انجیم من پذیرد صاحب شمس این را لغت فارسی گوید صاحب محیط ذکر این نکرد و حیف است کہ نسبت
 این لغت از تحقیق مزید قاصریم (اردو) انجیج ایک بوٹے کا نام ہے جس کا پھول بہت طلب
 سوکھ جاتا ہے اور ٹہنڈی ہوا سے اسکی تیان ہڑ جاتی ہیں افسوس ہے کہ اس کا ہندی
 نام خاصیت اور طبیعت کا حال معلوم نہ ہو سکا -

اغیرس | بقول برہان و جامع و بہت بفتح اول و ثانی تحتانی رسیدہ و کسر ای قرشت
 و سکون سین بعض جو زروی است و آن بار درختی باشد کہ صمغ آن کہرباست و بعضی گویند

چوب آن کہر باست - صاحب ناصری ذکر این کرده طالب برہان است - صاحب
 محیط گوید کہ اسم جوز رومی است و بر جوز رومی فرماید کہ شیخ این را در حرف جیم و نیز در حرف
 حانوشہ و بر جوز نوشہ کہ بفتح حا و سکون را می تہوز یونانی اغرس و طر لقیون و کر و قس و
 اندلسی سر آلود و بفارسی تہوز نامند و صمغ آن کہر باست - گرم و خشک و رسوم و رومی آن
 گرم و رسوم و خشک در اقل صمغ آن در مہر اہم جالیہ متصل و آتش میدن صمغ آن با سر کہ
 نافع تحقیقان و صرع و تقطیر البول است و منافع بسیار دارد (الخ) مؤلف گوید کہ اغریس
 لغت یونانی یافتہ می شود کہ صاحب محیط اغرس را بدون تحتانی یونانی نوشتہ و فارسیان رستہا
 خود بعد غین بمعجمہ یابی تحتانی زیادہ کردہ باشند (ار و و) دخت جوز جس کا گوند کہر باست
 محیط نے کہر با پر اس کا ذکر کیا ہے اور جوز غالباً زبان عربی کا لفظ ہے - عربوں نے کہر یا کو
 صمغ الجوز کہا ہے - اس کا متعارف و نثر نام ہمیں ملا بعضوں نے اسکو جوز کہا ہے اور
 صاحب محیط نے جوز پر اسکا ذکر کیا ہے -

اغیس | بقول برہان و جامع و ہفت بروزن نفیس تخمی است کہ آراشیرازی تخم دل آشوب
 گویند و بہر بی حب القند خوانند و صاحب محیط بر اغیس وجب القند گوید کہ اسم پنجگشت است
 و این بہان است کہ ذکرش بر اثلث و آرتد گزشت و ما بر اثلث اسم یونانی این
 اغیس نوشتہ ایم بہ تحتانی سؤم و نون چہارم - بنیال یا تسارح صاحبان تحقیق اول الذکر
 است کہ نون چہارم را در کتابت ترک کردند - صاحب محیط اغیس را بدون نون چہارم
 ذکر کرد (ار و و) دیکھو اثلث -

الف مقصوره با فا

ا بقول صاحب منتخب لغت عربت و بالفهم و تشدید فاکلمه است که در وقت تنگدلی و زجر گویند - صاحب انند فرماید که این لفظ به کسی گویند که از تنگدل و سرگردان شده باشد مؤلف عرض کند که معاصرین عجم هم استعمال این کنند (۱) پیمان معنی که گذشت و در تنگ خان لنگران هم استعمال این موجود است و خیال ما این لفظ را با مخاطب تنگدل تعلقی نیست بلکه صوت فطری است که بحالت تنگدلی از زبان تنگدل برآید و استعمال این در فارسی به سکون فاست و (۲) صوتی است که در وقت میدان باد از دهن برآید و تلف مراد این صوت است (اردو) (۱) الف - بقول امیر - عربی - مؤنث - اوه - آه - پیکه تکلیف اور بے چینی کی حالت میں آدمی کے منہ سے نکلتا ہے (دراغ) الف نہ کی ہم نے تیرے بغضائے ظالم کو اس سے بڑھ کر تسلیم و رضا کون سی ہے؟ (۲) ہماری رائے میں اُف وہ آواز بھی ہے جو بھونک مارنیکے وقت منہ سے نکلتی ہے - مؤنث -

(۱) افادہ | بالکسر و تباہی مدورہ - بقول صاحب منتخب لغت عرب است بمعنی فائدہ دادن و فارسیان بقاعدہ خود تباہی آخر را ہای ہوز گیرند بمعنی حاصل بالمصدر یعنی فائدہ رسانی استعمال کنند و بالمصدر بودن مرکب کردہ - - - - -

(۲) افادہ بودن | بمعنی فائدہ رسانی بودن استعمال کردہ اند چنانکہ ظہوری گوید (۳) بدرس عشق و جنون بود افادہ از جنون یا کون حوالہ میں گشتہ فارسی عربی است (۴) (اردو) افادہ - بقول امیر (عربی) مذکر (۱) فائدہ نفع - (۲) فائدہ پہنچانا فائدہ رسانی -

(۱۰۰)

افپونتن | بقول صاحب ضمیمہ برہان با اول مفتوح ثانی زده وبای عجی مضموم و اول معروف و نون کسور و تمای فوقانی مفتوح بمعنی سخن باشد۔ صاحب جہانگیری در خاتمہ کتاب در دستور چہارم بذیل لغات ژند و پاژند ذکر این کرده مؤلف گوید کہ جز این نیا شد کہ افپون اسم جاہ ژند و پاژند باشد بمعنی سخت و پڑ کہ علامت مصدر (تن) برا و زیادہ کردہ مصدری ساختہ اند ازین صورت نون اول را کسور گرفتن ضرورت ندارد و ازینجا کہ صاحب جہانگیری در بیان اعراب حروف ذکرش نہ کردہ۔ حالاً عرض می شود نسبت اتپون کہ مرکب است از اتف کہ صدای فطری پف زدن و دیدن است و پون بقول صاحب ساطع و سنکرت بمعنی باد آمدہ و اجتماع این ہر دو لغت با علامت مصدر اشارہ الیت برآ رساندن باد و دیدگان و کنایہ از سختن و استعمال این حالا متروک است (ار دو) چکانا۔

افت | بضم اول و سکون مابعد بقول صاحب اند (۱) بمعنی افتادن بیان داری یعنی در کشتی و کس را از ہم جدا کردن۔ صاحب غیاث بحوالہ شرح گل کشتی ہمزانش مؤلف گوید کہ این اسم جاہ زبان فارسی است بمعنی تحقیقی (۲) سقوط۔ پس منی اول مجاز بہ نسبت و (۳) امر از مصدر افتادن کہ می آید بعض متحققین این را حاصل بالمصدر افتادن ہم گیرند چنانکہ صاحب موارد نوشتہ بنیانش تحقیق افتاد باشد یا حاصل بالمصدر بر وزن امر (ار دو) (۱) دو کشتی لڑنے والوں کو ایک دوسرے سے جدا کرنے میں حکم واقع ہونا۔ بمعنی حاصل بالمصدر۔ کشتی بازو ن میں بیچ بچاؤ۔ بیچ میں پڑنا۔ ثالثی (۲) گر پڑنا کا اسم مصدر جس سے مصدر بنایا گیا۔ سقوط۔ (۳) گر پڑ۔ امر حاضر۔

اُفتاد | بضم اقل - بقول انند (۱) ماضی (۳) گزنا کا حاصل بالمصدر -

افتادن یعنی از پاد آمدن و دور شدن و شدت افتادگان | بقول برہان و نسبت کنایہ
ما عرض کنیم کہ ہمہ معانی مصدر افتادون کمی آید از مظلومان و پریشان شدگان - مؤلف گوید

ماضی آنست و (۲) بقولش مجازاً بمعنی اتفاق کہ مجاز معنی حقیقی است و جمع اسم مفعول افتاد
و (۳) تحقیقاً حاصل بالمصدر افتادون ہم - بیجا صاحب جامع ہم ذکر این کردہ (ظہوری ۵)

کامل این بر مصدر افتادون کنیم - صاحب برہان نشان سرافرازی افتادگان را بنگہدای در
گوید کہ از پامی در آمد و کنایہ از دور شد و خان عشق شاہ نہ گردیدہ (ولہ ۵) ز افتادگان

آرزو در سراج فرماید کہ مخفف افتاد بمعنی جہان خویش را بافتادگی بر سر آورده ہم
معروف و یفتح اول خطاست و بعضی معنی دو (صائب ۵) دلیر بر صف افتادگان عشق

شدن ہم گفتہ اند و این سندی خواہد (انتہی) تہا ز پیکہ جای گرد ازین خاک مرد می خیزد
مؤلف عرض کند کہ افتاد و زیادت و او نیز (ارو ۵) مظلوم - یعنی مظلوم کی جمع - جیسے

علیہ این است نہ این مخفف افتاد - چنانکہ مظلوم لوگ - مظلوموں کی آہ ہی کہہ سکتے ہیں -
خان آرزو گوید و افتاد برون الف اول مخفف افتادگی | بقول بہار (خان آرزو و پریر ۵)

این باشد (ارو ۵) اگر - گزنا کا ماضی (۱) کنایہ بے تکلف و اخلاص (میرزا طہار حمید
(۲) افتاد - بقول امیر - اتفاقیہ - ہانسہ (میرزا ۵) نیامیزند با ہم مردمان از خونت و دولت

(سحر ۵) گرتے ہیں کوہ الم اور فلک ٹوٹتے ہیں از افتادگی از ہم جدا کی نیست پاران را
ہیں پڑی ہی ہوتی ہے اس عشق کی افتاد آیت مؤلف گوید کہ چون مرتبہ و عروج باقی نہاند

و زوال رود و افتادگی است و بقول ضمیمه زیاد کرده مصدر می وضع کردند و جا دارد که
 برهان (۲) یعنی فروتنی مؤلف گوید که حاصل که این را مرتب از افتاد و ون گیریم اندرین صورت
 بالمصدر افتادن است و مخصوص به معنی بیشتر باید که از دوال همله که در افتاد و ون جمع آید
 که می آید - اگر چه صاحب موارد و بر افتاد و ون ذکر کیش را حذف کنیم تا افتاد و ون شود مخفی بنا که
 این نکرد و ما در بحث افتاد و ون صراحت این کنیم افتاد و ون زیاد و او بعد الف اول فریدیه
 (صاحب ۵۷) افتادگی بر آور و از خاک اند باشد همچون مغل و مغل و افتاد و بحدف
 را به گردن کشی بنحاک نشاند نشانه را به (ار دو) الف اول مخفف افتاد و ون چنانکه استخوان و
 (۱) بدست می - صاحب آصفیه نے نکبت پر لکھا ہے استخوان - آنچه خان آرزو بر افتاد نوشته که
 و مؤنث) به حالی - افلاس (۲) افتادگی - بقول افتاد و است تا محش بیش نباشد که صلیت
 امیر - مؤنث - عاجزی - خاکساری - (نا سخ افتاد و ون ثابت نمی شود - بای حال این مصدر
 ۵) جو کرے احسان اسکو چاہئے افتادگی پیش لازم و بقول صاحب بحر عجم کامل التصریف و
 پائے شمع دیکھا ہے سر گلگیر کو ہے مضارع این افتد و حاصل بالمصدر این تحقیق
 افتاد و ون | بالضم مصدر است مرتب از اسم ما افتاد و افتادگی بجا معانی مختلفه که می آید -
 جا بد افت (که گذشت) و علامت مصدر و آنچه صاحب موارد افت را هم حاصل بالمصدر
 یعنی فارسیان بقاعده خود افت را زیاد و قرار و محل تامل است که اسم مصدر یعنی اسم چا
 الف زائد در آخر افتاد کردند و این قاعده عام و حاصل بالمصدر را فرقی نکرد و عجیب نیست که
 است در فارسی و بر آخرش علامت مصدر او محاوره افت و غیر اینست خود گیر و لیکن افت و غیر

<p>(اخلاق محسنی) زاری آواز کرد مفید نیفتاد و کارگرافتاد و وصلع افتاد - و مقبول افتاد - و رغبت افتاد و غافل افتاد - و ماکل افتاد و لا تعقل افتاد - و پیش افتاد - و بدنام افتاد - و نیک سرانجام افتاد - و طلاق افتاد و تنگ افتاد که متعلق از همین است مخفی سبب که بعضی ازین مصادر مرکبه - متعلق بر معنی دوم هم توان کرده (ار دو) هونا -</p>	<p>بقاعده فارسی مرکب است از دو امر چنانکه بجا خودش بحث کنیم بالجملة افتاد معنی کشیده دارد (۱) افتاد - بقول موارو معنی از پافتاد چیزی و بقول صاحب بحر از پای در آمدن صند بر خاستن مؤلف گوید که معنی حقیقی است و متعلق باشد به کسی یعنی خصوصیت باز وی دارد همچون در چاه افتاد کسی و از بام افتاد کسی و برای غیر ذوی الارواح هم که ذکرش بر معنی بهمید هم آید - (ار دو) گرنا -</p>
<p>(۲) افتاد - بقول صاحب موارو معنی واقع شدن - صاحب بحر عجم هم ذکر این کرده مؤلف گوید که این مجاز معنی اول است (گلستان سعدی) در ایام جوانی چنانکه افتاد و دیگر افتاد متعلق است از همین معنی که بجا خودش می آید (ار دو) واقع هونا -</p>	<p>(۳) افتاد - بقول موارو معنی شدن گوید که مجاز معنی اول است همچون مفید افتاد</p>
<p>(۴) افتاد - بقول موارو - معنی رسیدن چنانکه بولايت افتاد مؤلف گوید که مجاز معنی اول</p>	<p>(۵) افتاد - بقول موارو - معنی رسیدن چنانکه بولايت افتاد مؤلف گوید که مجاز معنی اول</p>

است (اخلاق محسنی) اذان شهر سفر کرده چهارم آورده (خرین اصفهانی ۵) زهر
 بولایت دیگر افتاد و نوبت افتادن به معنی غم سحر تو بجان کارگر افتاد و امید وصال تو
 نوبت رسیدن و فریاد افتادن به معنی فریاد بهر دگر افتاد و (اردو) موقوف رهنا - رهنا
 رسیدن و سه وقت کسی افتادن به معنی سه وقت دکن مین جا پرنسکت بهین - جیتے آج ک بات
 کسی رسیدن ملازمین مسداین بجای خود نشین کوه کل پر جا پڑی

شود - صاحب نوادر ذکر این کرده (اردو) (۸) افتادن به تحقیق مابین قرار یافتن و تمام
 پهنی - آنا - شدن هم آمده و این هم مجاز معنی اول

(۶) افتادن - بقول موارد معنی اتفاق افتادن است چنانکه برای افتادن که بجای خودش
 چنانکه کم افتد و با افتد (گلستان سعدی) چگونگی می آید و صاحب موارد سند این بر منی چهارم
 است که با هیچکدام از ایشان میلی و محبتی ندارد نقل کرده (فرخی ۵) شهنشین فرمای
 مؤلف گوید که سند گلستان سعدی متعلق و چنان بر دندی پذیر فال هر کس که شان قادی را
 تر با معنی دوم است - حیف است که سندی و سند دوم این بر معنی سی و نهم از خسرو می آید
 دیگر پیش نشد - باقی حال این هم مجاز معنی اول که در آن استعمال افتادن رسم است (اردو)
 است (اردو) وقع هونا - اتفاق هونا - قرار پانا - قائم هونا -

(۷) افتادن - به تحقیق مابین منتقل شدن (۹) افتادن - بقول موارد معنی گرفتار شدن
 است و این هم مجاز معنی اول باشد چنانکه است مؤلف گوید که این هم مجاز معنی اول شاه
 خرین گوید و صاحب موارد همین سند را بر منی (حافظ ۵) کس نیست که افتاده آن زلف

<p>دو تان نیست و در ره گزری نیست که دایمی ز با این همان است که ذکرش بر منبر مفتخر کرده ایم نیست چه مخفی میباد که در دوام افتادن که بجای یعنی منتقل شدن و این هم مجاز است از معنی خودش می آید مطلق از همین معنی است (ار دو) اول و ضرورت ندارد که معنی انحصار پیدا کنیم گر قمار هونا پهننا - (صاحب ۵) اسال هم نه او هم دست خط</p>	<p>و تان نیست و در ره گزری نیست که دایمی ز با این همان است که ذکرش بر منبر مفتخر کرده ایم نیست چه مخفی میباد که در دوام افتادن که بجای یعنی منتقل شدن و این هم مجاز است از معنی خودش می آید مطلق از همین معنی است (ار دو) اول و ضرورت ندارد که معنی انحصار پیدا کنیم گر قمار هونا پهننا - (صاحب ۵) اسال هم نه او هم دست خط</p>
<p>(۱۰) افتادن - بقول موار و معنی لائق و در یار و مشتق جنون من به بهار و گرفتار و (ار دو) خوب بودن و زیب و ادن است - صاحب و کچو ساتوین معنی -</p>	<p>(۱۰) افتادن - بقول موار و معنی لائق و در یار و مشتق جنون من به بهار و گرفتار و (ار دو) خوب بودن و زیب و ادن است - صاحب و کچو ساتوین معنی -</p>
<p>(۱۲) افتادن - بقول موار و معنی دور شدن است مؤلف گوید که این هم مجاز معنی اول باشد (صاحب ۵) از دایغ کعبه سیاهی نمی</p>	<p>بمعنی معنی زیبا بی نوشته تسامح است که بوض معنی مصدری حاصل بالمصدر نوشت و صاحب نواد هم ذکر این کرده است مؤلف گوید که باشد (صاحب ۵) از دایغ کعبه سیاهی نمی</p>
<p>اینهم مجاز معنی اول باشد (کلیم ۵) جامه و نون قند هرگز ز دل چکونه غبار ملال بر بغیر و (کلیم شهادت ان کش و بخرام باز و بتو ای شلخ گل (۵) نیادی و سیاهی ز دایغها افتاد و سفید شد</p>	<p>اینهم مجاز معنی اول باشد (کلیم ۵) جامه و نون قند هرگز ز دل چکونه غبار ملال بر بغیر و (کلیم شهادت ان کش و بخرام باز و بتو ای شلخ گل (۵) نیادی و سیاهی ز دایغها افتاد و سفید شد</p>
<p>این رنگ قیامی افتد (مسن تاثیر ۵) تیون برست چشم انتظار افسوس و از زمین متعلق است یافت که مقبول طلوع شده که بالای تو هر رنگ از دولت افتادن (از جوش افتادن دیگر</p>	<p>این رنگ قیامی افتد (مسن تاثیر ۵) تیون برست چشم انتظار افسوس و از زمین متعلق است یافت که مقبول طلوع شده که بالای تو هر رنگ از دولت افتادن (از جوش افتادن دیگر</p>
<p>قیامی افتد (ار دو) موزون هونا - سزاوار که گذشت (و امثال آن (گلستان سعدی) هونا - زیبا هونا - اگر نهرمند از دولت افتد غم نباشد (خواج</p>	<p>قیامی افتد (ار دو) موزون هونا - سزاوار که گذشت (و امثال آن (گلستان سعدی) هونا - زیبا هونا - اگر نهرمند از دولت افتد غم نباشد (خواج</p>
<p>(۱۱) افتادن - بقول موار و معنی موقوف ماند حافظ ۵) گر نبودی شاه کبی نصره الدین از چیزی بر چیزی مؤلف گوید که با اختلاف لفظی کرم یک کار ملک و دین ز نظم و اتفاق افتاده بود</p>	<p>(۱۱) افتادن - بقول موار و معنی موقوف ماند حافظ ۵) گر نبودی شاه کبی نصره الدین از چیزی بر چیزی مؤلف گوید که با اختلاف لفظی کرم یک کار ملک و دین ز نظم و اتفاق افتاده بود</p>

<p>(صاحب ۵) هنوز می گفتم نیار یک جهان شیر اگر چه پشت تنما حاصل افتاد است (دوکه ۵) چنان بپشوه مکن گرم سرد مهران را نه که دیگر از دنیا که طلعه اطلحات را و افتاده است نه تنها به قبلیه یعنی خام شان ز جوش افتد (علی ترکان ۵) با چو خضریم درین بادیه بی سرو بن و هر که از راه افتد می آید در مصرع اولش هم ندانین معنی موجود است بار باره اندازیم صاحب نوادر فرماید که اغلب (اردو) پیش آنا -</p>	<p>که معنی دور شدن و نابود شدن برای (بر افتادن) است نه افتادن مؤلف عرض کند که اغلب گوید که این هم مجاز معنی اول است و از فرد رفتن که اسناد بالا در نظرش نیست (اردو) دور هونا - گرنا - حبیب - سیاهی دور هونا - تر به کونا (۱۳) افتادن - بقول موارد معنی غارت شدن است از قبیل آه افتادن که معنی زیان رسیدن و غارت شدن می آید و این معنی هم</p>
<p>مؤلف گوید که این هم مجاز معنی اول است چنانکه واقعه افتادن (اخلاق محسنی) مشهور است نزول کرد و سندی که بر معنی جدید از ملا جانی سندی که بر معنی اولش هم ندانین معنی موجود است (اردو) پیش آنا -</p>	<p>که اسناد بالا در نظرش نیست (اردو) دور هونا - گرنا - حبیب - سیاهی دور هونا - تر به کونا (۱۳) افتادن - بقول موارد معنی غارت شدن است از قبیل آه افتادن که معنی زیان رسیدن و غارت شدن می آید و این معنی هم</p>
<p>(۱۶) افتادن - بقول موارد معنی گنجین مؤلف گوید که مقصودش از پیداشدن و جا گرفتن باشد چنانکه در اول افتادن و این هم مجاز معنی اول است (منه ۵) ندانم تا ترا در دل چه افتاد</p>	<p>مجاز معنی اول باشد (میر خسرو ۵) دلم را در سر زلفت ره افتاد و غریبان را به بند ره افتد (اردو) لٹا - تاراج هونا - (۱۳) افتادن - بقول موارد معنی پیش آمدن</p>

<p>که دادی صحبت دیرینه بر بادید (اردو) سمانا دیوار و آفتان خیز و چاه یا از بام و این معنی آنا - پیدا هونا - حقیقی است و مطلق یعنی اول (جامی ۵) که در اول</p>	<p>که دادی صحبت دیرینه بر بادید (اردو) سمانا دیوار و آفتان خیز و چاه یا از بام و این معنی آنا - پیدا هونا - حقیقی است و مطلق یعنی اول (جامی ۵) که در اول</p>
<p>(۱۷) آفتان - بقول موار یعنی خراشیده شدن مؤلف گوید که این هم مجاز معنی اول است چنانکه عجب کاریم آفتان بسبر با بهره دیواریم آفتان (اردو) گرنا -</p>	<p>(۱۷) آفتان - بقول موار یعنی خراشیده شدن مؤلف گوید که این هم مجاز معنی اول است چنانکه عجب کاریم آفتان بسبر با بهره دیواریم آفتان (اردو) گرنا -</p>
<p>آواز آفتان بجایش گذشت و مادرین جانان یعنی پست شدن و کم شدن گیریم که فارسیان (۱۹) آفتان - بقول موار و معنی صادر شدن است مؤلف گوید که این همان است که بر</p>	<p>آواز آفتان بجایش گذشت و مادرین جانان یعنی پست شدن و کم شدن گیریم که فارسیان (۱۹) آفتان - بقول موار و معنی صادر شدن است مؤلف گوید که این همان است که بر</p>
<p>آواز آفتان در معنی پست و کم شدن آن گیریم که بلند می آواز باقی نباشد و بیستی گراید خراشیده خطا آفتان در نشانه که برای این وقوع بهتر آواز و رای آن است که هر دو وقتی نازک نازد</p>	<p>آواز آفتان در معنی پست و کم شدن آن گیریم که بلند می آواز باقی نباشد و بیستی گراید خراشیده خطا آفتان در نشانه که برای این وقوع بهتر آواز و رای آن است که هر دو وقتی نازک نازد</p>
<p>(۱۸) آفتان - بقول موار و معنی خراشیده شدن دور شدن است سندی پیش نکرد مؤلف گوید که مقصودش از سقط شدن باشد که صاحب سجهرم ذکرش کرده همچون آفتان خانه و آفتان</p>	<p>(۱۸) آفتان - بقول موار و معنی خراشیده شدن دور شدن است سندی پیش نکرد مؤلف گوید که مقصودش از سقط شدن باشد که صاحب سجهرم ذکرش کرده همچون آفتان خانه و آفتان</p>
<p>این همه ملاحظه آخر خطا آفتان (اردو) واقع بنا جیسے نشانے میں خطایا غلطی واقع ہوئی ہے (۲۰) آفتان - بقول موار و معنی عجرو نکسار صاحب بحر عجم تو اضع کردن نوشته</p>	<p>این همه ملاحظه آخر خطا آفتان (اردو) واقع بنا جیسے نشانے میں خطایا غلطی واقع ہوئی ہے (۲۰) آفتان - بقول موار و معنی عجرو نکسار صاحب بحر عجم تو اضع کردن نوشته</p>
<p>(۱۸) آفتان - بقول موار و معنی خراشیده شدن دور شدن است سندی پیش نکرد مؤلف گوید که مقصودش از سقط شدن باشد که صاحب سجهرم ذکرش کرده همچون آفتان خانه و آفتان</p>	<p>(۱۸) آفتان - بقول موار و معنی خراشیده شدن دور شدن است سندی پیش نکرد مؤلف گوید که مقصودش از سقط شدن باشد که صاحب سجهرم ذکرش کرده همچون آفتان خانه و آفتان</p>
<p>گوید که مقصودش از سقط شدن باشد که صاحب سجهرم ذکرش کرده همچون آفتان خانه و آفتان مخفی مباد که آفتا و گی و آفتاده</p>	<p>گوید که مقصودش از سقط شدن باشد که صاحب سجهرم ذکرش کرده همچون آفتان خانه و آفتان مخفی مباد که آفتا و گی و آفتاده</p>

که بمعنی خاص گذشت می آید متعلق است از رفته (اردو) برپا ہونا -

ہمین معنی (غنی ۵) زہنہا رکن تکیہ بر افتادن (۲۳) افتادن - بقول موارد بمعنی غرض و

سرکش (۲۱) افتادن سرکش بود افتادن آتش (۲۲) مصیبت عامہ حال شدن و از حافظ شیراز

(اردو) عاجز ہونا - انکسار کرنا - تواضع کرنا سنہ می پیش کردہ (۵) برو بکار خود می داند

(۲۱) افتادن - بقول موارد بمعنی مشغول شدن این چه فریاد است (۲۲) افتادہ دل از کف ترا

مؤلف گوید کہ این ہم مجاز معنی اول است چنانچہ افتادہ است (۲۳) افتادہ (چہ افتادہ است)

بمخود افتادن - و در نماز افتادن (نقی کرہ ۵) در مصرع نامی متعلق از معنی دوم است گذشت

تا حفظ خیش سرزودہ با من بخش نیست (۲۴) و معنی غرض خود بخود از معنی واقع شدن پیدا

بخود افتاد کہ پروای نش نیست (غنی ۵) می شود و این ہم مجاز معنی اول است (اردو)

چو شیخ شہر ترا دید در نماز افتادہ می اگر چہ بیاد (۲۵) چسبید - تہجیکو کپڑی ہے جو خواہ خواہ

ایستاد باز افتادہ (اردو) مشغول ہونا - اصرار کرتا ہے -

(۲۲) افتادن - بقول موارد بمعنی برپا شدن (۲۳) افتادن - بقول موارد بمعنی آویختن

مؤلف گوید کہ این ہم مجاز معنی متقی است و (۲۴) افتادن - بقول موارد بمعنی آویختن

من دجہ متعلق بمعنی دوم - صاحب موارد (۲۵) افتادن (ظفر نامہ ہاتھی ۵) افتادن

بمجاظ لفظ فتنہ کہ در فتنہ افتادن است معنی لبانند و دندان درازید شرب و دانند و دندان

برپا شدن قائم کردہ (گلستان سعدی ۵) اگر ازبہ (اردو) لنگنا -

و متقی افتاد و فتنہ در شام بہ ہر کس از گوشہ فرا (۲۵) افتادن - بقول موارد بمعنی آمدن -

مؤلف گوید کہ این ہم مجاز معنی اول است البرز را بے (اردو) لائق ہونا آتی ہونا۔
 همچون افتادن کار (بدرالدین ۵) چو یک (۲۷) افتادن۔ بقول سوار دہنی خوردن
 برج ہزار استون تو صد بی ستون آمد بے (۲۸) مؤلف عرض کند کہ این ہم متعلق بہ معنی
 در او کوہ را دعویٰ چہ کار افتد و افتادن رحم دوم و مجاز معنی اول است و خیال ما افتاد
 در خاطر (سعدی ۵) شکار انداز مارا تا کی (۲۹) یعنی خوردن نوشتن درست نباشد (حسن
 افتد رحم در خاطر رگی داریم و شمشیری سری و بلوی ۵) چشم ہمیز حسن از چشم زخم زخم
 داریم و فتر کی نہ و افتادن بدست (گلستان) دگر بر دگر افتاد و زخم بر زخم افتادن بجای
 سعدی) پار ساز او را نعمت بیکہ ان سبت خودش می آید۔ (اردو) پڑنا۔ جیسے زخم پر
 افتاد و افتادن معنی در خاطر و افتادن زخم پڑا۔
 (جامی ۵) ترا چون معنی در خاطر افتد کہ (۳۰) افتادن۔ بقول سوار دہنی کم شدن چو
 سلک معانی نادر افتد و مصرع دوم افتاد از بہا افتادن و از قیت افتادن مؤلف گوید
 را متعلق بہ معنی ہشتم یعنی قرار یافتن باید گرفت۔ کہ این ہم مجاز معنی اول است و از بہا افتادن
 (اردو) پڑنا۔ جیسے کام پڑنا۔ آنا۔ جیسے بجایش گذشت (صاب ۵) بد و غربت
 رحم آنا۔ دل میں آنا۔ خیال میں آنا۔ زندان مبار چون یوسف و مرو بجانب کنعان
 (۳۱) افتادن۔ بقول سوار دہنی لائق شدن مؤلف کہ از بہا افتد (اردو) ازنا۔ جیسے بہا افتاد
 کہ مجاز معنی اول است چنانکہ تب لرزہ افتاد (نظامی ۵) و کن میں گرنا کہتے ہیں جیسے بہا و گرنا قیمت
 چنان زوبہ بندی ہو گر زرا کہ تب لرزہ افتاد گرنا ہی کہتے ہیں۔

<p>(۲۹) افتادن - بقول موارو یعنی بجای شدن که صاحب موارو با ستند و همان شعر جامی این معنی را در این جا قاع کرده باقی حال افتادن بخمال چنانکه ناف افتادن یعنی چون بار بسیار پشت معنی صورت گرفتن باشد (اردو) پڑنا - بیتهنا شتر اندازند فارسیان گویند که این چه می کنند قاعم هونا - جیسے نشان پڑنا - نقش بیٹھنا - صورت که نافش بیفتد - و بعضی این را سقوط السرة گویند کپڑنا - مخلوق هونا -</p>	<p>(۳۰) افتادن - بقول موارو - یعنی آفریده گوید که این هم مجاز معنی اول است (عترقدی شدن و مصور گردیدن همچون نقش افتادن بخمال ما جادارد که با معنی شانزدهم که پیدا شدن و جا گرفتن است متعلق کنیم (خواجہ شیراز) حسن سلمان (۵) کی چشم تو با حال من افتد که شب روی تو بیک جلوه که در آئینه کرد و این همه نقش و روزیہ و خفہ دست است مرا کار خراب است در آئینه او هام افتاد نقش افتادن - یا افتادن -</p>
<p>(۳۱) افتادن - بقول صاحب موارو و متوجع شدن - چون بحال کسی و با حال کسی افتادن شود (چون نمی افتد بحال من کسی آن به که من بعد ازین در گوشه انتم بحال خوشین رجال الکیا کی چشم تو با حال من افتد که شب روی تو بیک جلوه که در آئینه کرد و این همه نقش و روزیہ و خفہ دست است مرا کار خراب است در آئینه او هام افتاد نقش افتادن - یا افتادن -</p>	<p>(۳۲) افتادن - بقول موارو و معنی سهوشن برخت افتاده که اسم مفعول همین مصدر است همچون از قلم افتادن حرف که یعنی نوشته شدن معنی مخلوق شده را ذکر کرده و سندی از ملا جامی است مؤلف گوید که درین جا افتادن معنی حقیقی و مجازاً یعنی نوشته شدن است بشرطیکه هم آورده که همدرا بخاند کور است - عجیبیست</p>

<p>(ار و و) قائم هونا۔</p>	<p>آ از الصلہ از با قلم مرکب کنیم معنی حرف از قلم</p>
<p>(۳۴) افتادن۔ بقول موارد و قرار و این</p>	<p>افتادن بمعنی نوشته شدن حرف۔ مارا بنی</p>
<p>اگر فتن است همچون افتادن دل بجای مو</p>	<p>بیان کرده صاحب موارد و خلاف محض است</p>
<p>(صائب ۵) پای غمت بلند می گیر و از گوید که این هم مجاز معنی اول است (اشرف</p>	<p>افتادگی از قلم چون حرف افتد در کنارش</p>
<p>(۵) چون دلم در تنگنای این نفس افتد که نش</p>	<p>جاد دهند بی افتادن حرف از قلم بجای خودش</p>
<p>کاشی (۵) در جهان فکر اقامت کی کند پا در</p>	<p>می آید و از قلم افتادن حرف بجای خودش</p>
<p>(ار و و) کلمه پیسر و تصویرم درین گلشن بنی افتد لطم</p>	<p>گذشت (ار و و) لکل پڑنا۔ جیسے "قلم سحر"</p>
<p>(ار و و) گنا جیسے "اس کام میں تو ہمارا</p>	<p>لفظ لکل پڑا"</p>
<p>دل نہیں لگتا</p>	<p>(۳۳) افتادن۔ بقول موارد و معنی مستقیم شدن</p>
<p>(۳۵) افتادن۔ بقول موارد و معنی نیز ارشد</p>	<p>چنانکہ اعتبار افتادن مؤلف گوید کہ این ہم</p>
<p>چنانکہ افتادن دل از پیروی مؤلف گوید کہ</p>	<p>مجاز معنی اول است و متعلق است با معنی تم</p>
<p>اینهم مجاز معنی اول است و خیال بالمعنی</p>	<p>یعنی قرار یافتن و قائم شدن کہ گذشت و ضرورت</p>
<p>اولی است کہ معنی انس قائم نبودن است</p>	<p>نذار د کہ معنی مستقیم شدن پیدا کنیم بدر جاچی</p>
<p>(کمال خجند ۵) افتاد دل از یاد و ندانیم</p>	<p>ازین مطلع کہ در تشبیه کلکش در خط آوردم بزرگ</p>
<p>چہ افتاد و فریاد ز شوخی کہ ملول است ز فریاد</p>	<p>ز نام تا قیامت اعتبار افتاد و افتادن اعتبار</p>
<p>(ار و و) ٹوٹا۔ پھر نا جیسے "اون سے</p>	<p>بجای خودش می آید و اعتبار افتادن گذشت</p>

ہمارا دل ٹوٹ گیا۔ یا پہر گیا۔ پڑنا۔ نکل آنا۔ جیسے ”تمام جسم پر چھاپے پڑ گئے

(۳۶) افتادون۔ بقول موار دمعنی حال ہیں یا دوانے نکل آئے ہیں۔

شدن همچون انتخاب افتادون مولف گوید (۳۸) افتادون۔ بقول موار دمعنی شہور شدن

کہ این ہم مجاز معنی اول است (ظہیری نیشاپوری) چنانکہ خبر افتادون مولف گوید کہ این ہم مجاز

(۳۷) مرا ز سنت و حرمت سے انتخاب افتادون معنی اول است (کمال اسماعیل) این طرف

امام سادہ رخ و عشق و بادہ صافم افتادون کہ راز تو بخود نیز نگفتم پتا شد خبرم در ہمہ شہر

انتخاب و انتخاب افتادون بجای خودش می آید این خبر افتادون خبر افتادون بجای خودش می آید

صاحب نادر ذکر این معنی کردہ از شیخ شیراز (اردو) مشہور ہونا۔ پہلنا۔

سندی پیش کند (۳۹) ترا همچون بندہ افتادون۔ بقول موار دمعنی ثابت شدن

بسی پدمرا چون تو خواجہ نباشد کسی پد (اردو) همچون خون بر کسی افتادون مولف گوید کہ نیم

ملنا۔ حاصل ہونا۔ مجاز معنی اول است (خسرو) چنین گویند

(۳۷) افتادون۔ بقول موار دمعنی بر آمدن کین رسم نوا افتادون کہ شیرین کشت و خون بر خرم

چنانکہ تجالہ افتادون مولف گوید کہ آیت افتادون افتادون خون بر کسی و خون بر کسی افتادون

ہم توان گفت و این ہم مجاز معنی اول است بجای خودش آید (اردو) ثابت ہونا۔ دکن کی

(آصفی) (۳۸) تجالہ ترا برب شیرین زب افتادون بول چال میں جا پڑنا کہتے ہیں جیسے ”ہمارے

بر رشتہ جانم گری بوالعجب افتادون افتادون تجالہ ذمہ کا التزام میں جا پڑا۔“ اس کی بلا اس پر

و تجالہ افتادون بجای خودش می آید (اردو) جا پڑی۔

(۴۰) افتادن - بقول موار و معنی مصروف می پذیرد و چوباغ و افتادن درد - و خلل در دماغ شدن چنانکه در کار کسی سرگرم افتادن مؤلف گوید که سندی که از میر مغزی پیش کرده است (اردو) ہونا - پیدا ہونا -	می پذیرد و چوباغ و افتادن درد - و خلل در دماغ شدن چنانکه در کار کسی سرگرم افتادن مؤلف گوید که سندی که از میر مغزی پیش کرده است (اردو) ہونا - پیدا ہونا -
از ان استعمال گرم افتادن در کار معنی گرم شدن در کار پیدا است پس معنی افتادن درین استعمال - در جائے بقصد غارت و تاراج چنانکه دزد شدن است کہ بر ممبر سوم گذشت و مصروفیت شدن ازین تعلق نیست (میر مغزی ۵) بار دیگر بارگرم افتادم اندر کار او و باز تشکیم بہین یک ساعت از دیدار او و (اردو) دیکھو افتادن کے تیسرے معنی -	از ان استعمال گرم افتادن در کار معنی گرم شدن در کار پیدا است پس معنی افتادن درین استعمال - در جائے بقصد غارت و تاراج چنانکه دزد شدن است کہ بر ممبر سوم گذشت و مصروفیت شدن ازین تعلق نیست (میر مغزی ۵) بار دیگر بارگرم افتادم اندر کار او و باز تشکیم بہین یک ساعت از دیدار او و (اردو) دیکھو افتادن کے تیسرے معنی -
(۴۱) افتادن - بقول موار و معنی پیدا شدن چنانکہ در دو افتادن و خلل افتادن - مؤلف گوید کہ این معنی من و جہ تعلق با معنی دوم است و ماذکر معنی پیدا شدن بضم معنی شانزدہم کردہ	(۴۱) افتادن - بقول موار و معنی پیدا شدن چنانکہ در دو افتادن و خلل افتادن - مؤلف گوید کہ این معنی من و جہ تعلق با معنی دوم است و ماذکر معنی پیدا شدن بضم معنی شانزدہم کردہ
(۴۲) (مولوی معنوی ۵) اینچنین مرا سنجان را سجدہ کرد و کز سجودش در تنم افتاد و در دہ طغرا (۴۳) افتادن - بہ تحقیق با معنی اثر کردن و در خلل گر چہ می افتد و در دماغ و ولی سرخشا	(۴۲) (مولوی معنوی ۵) اینچنین مرا سنجان را سجدہ کرد و کز سجودش در تنم افتاد و در دہ طغرا (۴۳) افتادن - بہ تحقیق با معنی اثر کردن و در خلل گر چہ می افتد و در دماغ و ولی سرخشا

همه آن جا مذکور (اردو) گنا - جیسے آگ لگی	متعلق است بمعنی دوم افتادن و احتیاج افتادن
افتادن آتش مصدر اصطلاحی - همان	بجایش گذشت و سدا این هم همه در اینجا مذکور
آتش افتادن است که در محدوده گذشت متعلق	(اردو) دیگر احتیاج افتادن -
بمعنی چیل و سوم لفظ افتادن - صاحب بحر	افتادن از چیزی (مصدر اصطلاحی) داین
ذکر این کرده (اردو) دیگر آتش افتادن -	همانست که بر از چیزی افتادن مذکور شد و این
افتادن آفتاب (مصدر اصطلاحی) کتب	متعلق باشد بمعنی دو از هم لفظ افتادن که گذشت
اضافی است بمعنی پر تو مهر افتادن و در اینجا افتادن	(اردو) دیگر از چیزی افتادن -
من و متعلق به معنی دوم و پنجم لفظ افتادن است	افتادن از دست افتادگان (مصدر
این همان است که بر آفتاب افتادن در محدوده	اصطلاحی) بقول صاحبان بحر و ناصری و رشیدی
گذشت (علی خراسانی ۵) گر پیوسته زمانه چو روز	و ضمیمه برهان کنایه از خراب شدن بدعا ی
شود هنوز در خانه دلم نهفت آفتاب عشق	مطلوبان - مؤلف گوید که درین مصدر اصطلاحی
(اردو) دھوپ پڑنا - و یکم آفتاب افتادن	افتادن بمعنی اول و حقیقی است و افتادگان متعلق
افتادن آواز مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی	بمعنی ستم و معنی مجازی این بجای خود گذشت
است و این همان است که در محدوده بر آفتاب	و من حیث المجموع این مصدر مرکب کنایه است
افتادن گذشت (اردو) دیگر آواز افتادن	و بس (اردو) مظلومون کی دعا سے خراب
افتادن احتیاج (مصدر اصطلاحی) کتب	هونا - نقصان اٹھانا -
اضافی بمعنی واقع شدن حاجت است و این	افتادن اعتبار (مصدر اصطلاحی) کتب

اضافی معنی قائم شدن اعتبار است و این متعلق کام رکنا - دوسرے کی خبر نہ رکنا -	
است بمعنی سی و سوم لفظ افتادون و سدا این ہم ہمد را بنجا مذکور (اردو) اعتبار قائم ہونا - سجدہ کردن و این متعلق است بمعنی بست و کم	
افتادون انتخاب (مصدر اصطلاحی) لفظ افتادون (عرفی) دربت کہ نہ مذکور	
مرکب اضافی است بمعنی حاصل شدن انتخاب بت اتم سجدو و در مصطب ناخوردہ می آیم و منتخب شدن و این متعلق است بمعنی ششم	
لفظ افتادون و سدا این ہم ہمد را بنجا مذکور (اردو) افتادون بندہ (مصدر اصطلاحی - مرکب	
منتخب ہونا - اضافی بمعنی گیر آمدن و حاصل شدن بندہ و این	
افتادون بجال کسی (مصدر اصطلاحی) متعلق بہ معنی سی و ششم لفظ افتادون است	
متوجہ شدن بجال کسی باشد و این متعلق است و سدا این ہم ہمد را بنجا مذکور (اردو) غلام بمعنی سی و یکم لفظ افتادون کہ گذشت و سدا - حاصل ہونا -	
این ہم ہمد را بنجا مذکور (اردو) توجہ کرنا متوجہ افتادون تب (مصدر اصطلاحی - مرکب	
ہونا کسی کے حال پر - اضافی است بمعنی عارض شدن تب و این	
افتادون بنجو (مصدر اصطلاحی) متعلق است بمعنی بست و ششم لفظ افتادون -	
شدن بنجو دوازده گوی خبر بستن و این متعلق سدا این ہم ہمد را بنجا مذکور - (اردو) تب آنا است بمعنی بست و یکم لفظ افتادون و سدا بخار آنا -	
این ہم ہمد را بنجا مذکور (اردو) اپنے مطلب سے افتادون تنجالہ (مصدر اصطلاحی - مرکب ہونا	

<p>بمعنی بر آمدن و پیدا شدن تبخاله و مائل آن که معنی انجمنه یعنی موقوف ماندن گیریم که بمعنی باشد و این متعلق به معنی سی و هشتم لفظ افتادون است و سند این هم در اینجا گذشت (اردو) آبلے پڑ جاا۔ آبلے سکنا۔ آبلے نکل آنا۔</p> <p>افتادون چشم بر چیزی (مصدر اصطلاحی) رہنا۔ جا پڑنا جیسے۔ آج کا وعدہ کل پر</p>	<p>مربک اضافی۔ بقول صاحب بحر عجم بمعنی نظر کردن بر چیزی مولف گوید کہ این متعلق به معنی پنجم لفظ افتادون است یعنی رسیدن نظر بر چیزی (اردو) آنکھ پڑنا۔ بقول امیر نظر پڑنا۔ دیکھنا (فارسی) تمار نظر پنا جو رنگ گل ہے اس غیرت گلزار پر آج اپنی پڑی آنکھ (آتش)</p>
<p>مربک اضافی است کنایہ از نوشته شدن و متعلق است به معنی سی و دوم لفظ افتادون سند این ہم ہر اینجا گذشت (اردو) لکھا افتادون خبر (مصدر اصطلاحی۔ مرکب</p>	<p>شاعر و نین کوئی آتش سانبو کا حسن دوست خوبصورت پر پڑی جب آنکھ مائل ہو گیا ہے</p>
<p>این ہم ہر آںجا مذکور (اردو) خبر مشہور ہونا افتادون خلل در دماغ (مصدر اصطلاحی۔</p>	<p>مربک اضافی۔ بقول بہار بمعنی موقوف ماندن این چیز بر آن چیز دیگر مولف گوید کہ این متعلق است به معنی ہفتم لفظ افتادون و ضرورت نہاد متعلق به معنی چہل و یکم لفظ افتادون است و سند</p>

<p>ہدرا بنجا مذکور (اردو) دماغ میں خلل آنا۔ خلل واقع ہونا خلل ہونا۔ افتادین خون بر کسی مصدر اصطلاحی۔ مرکب اضافی۔ بمعنی ثابت شدن خون بر کسی است۔ این متعلق است بمعنی سی و نہم لفظ افتادن۔ سند این ہدرا بنجا مذکور (اردو) خون کسی پر ثابت ہونا۔ سرمہ جیسے ایک کا خون دوسرے کے سرمہ ہوا۔ افتادین درد مصدر اصطلاحی۔ مرکب اضافی است بمعنی پیداشدن درد متعلق بمعنی چہل و یکم لفظ افتادن سند این ہدرا بنجا گذشت (اردو) درد پیدا ہونا۔ افتادین درد دوم مصدر اصطلاحی بمعنی گذشت گرفتار شدن درد دوم است و متعلق بمعنی نہم لفظ افتادن۔ سند این ہم ہدرا بنجا گذشت (اردو) دوم میں پہنسا۔ پندس میں پڑنا۔ افتادین درد اول مصدر اصطلاحی بمعنی</p>	<p>جا گرفتار و گنجیدن درد اول باشد و این متعلق بمعنی شانزدہم افتادن است و سند این ہم ہدرا بنجا مذکور (اردو) دل میں آنا۔ سنا۔ افتادین درد فکر مصدر اصطلاحی بمعنی بتلا شدن درد فکر باشد و این متعلق است بمعنی پانزدہم افتادن و سند این ہم ہدرا بنجا گذشت و در فکر افتادن بجای خودی آید (اردو) فکرین پڑنا۔ متفکر ہونا۔ فکر میں مبتلا ہونا۔ افتادین در نماز مصدر اصطلاحی بمعنی مشغول شدن در نماز است و جادار و کہ گناہ بمعنی سجدہ کردن ہم گیریم و این متعلق است بمعنی بست و یکم افتادن و سند این ہدرا بنجا گذشت (اردو) نماز پڑنا۔ سجدہ کرنا۔ افتادین درد بخانہ مصدر اصطلاحی۔ بمعنی زدوی شدن بخانہ و واقع شدن سرقہ باشد و این متعلق است بمعنی چہل و دوم افتادن و سند این ہم ہدرا بنجا مذکور (اردو)</p>
---	---

گھر میں چور پڑنا۔ چوری ہونا۔	صاحب بجز ذکر (۱) کردہ فرماید کہ بمعنی قرار و اہم
اتحاد دشمن مصدر اصطلاحی۔ مرکب	گرفتار دل در انجامت و فرماید کہ (۲) دل
اضافی۔ بمعنی عاجز شدن دشمن و تواضع کردن	افقار دل در جای۔ ہم بہمین معنی آمدہ و صاحب
است و متعلق بہ معنی بستم افتادن و سندان ہمد	بہا رہم ذکرش کردہ و سند (۲) بمعنی سی و چہاں
گذشت (اردو) دشمن کا عاجز آنا۔ عاجز ہونا	لفظ افتادن گذشت مؤلف گوید کہ افتادن
انکسار کرنا۔ تواضع کرنا۔	دل در کاری۔ ہم از ہمین قبل است (اردو)
افتادن دل از چیزی مصدر اصطلاحی	دل گنا جیسے "اس مکان میں ہمارا دل نہیں
معنی بیزار شدن و برکشتن دل از چیزی است	گلتا۔ اس کام میں ہمارا دل لگا ہوا ہے"
متعلق بمعنی سچی پنیم افتادن و سندان ہم ہمد	صاحب آصفیہ نے دل گنا کا ذکر کیا ہے۔
گذشت (اردو) کسی چیز سے دل پھرنا۔ ٹوٹنا	افتادن دیگ از جوش مصدر اصطلاحی
افتادن دل از کف مصدر اصطلاحی	این همان است کہ برد از جوش افتادن دیگ
این همانست کہ برد از کف افتادن دل	گذشت و سندان ہم ہمد را بخاند کور و متعلق است
و تعریف و سندش ہما بخاند کور شد و متعلق است	بہ معنی دوازدم لفظ افتادن (اردو) دیکھو از جوش
بہ معنی دوازدم افتادن (اردو) دیکھو از کف	افتادن دیگ۔
افتادن دل۔	افتادن دیوار استعمال۔ مرکب اضافی
(۱) افتادن دل بجائی مصدر اصطلاحی	بمعنی خراب گردیدنش و این متعلق است بمعنی
(۲) افتادن دل در جائی و مرکب اضافی	بہمید ہم لفظ افتادن۔ سندان ہم را بخاند کور شد

افتادین رحم در خاطر مصدر مصطلحی	(اردو) دیوار گرنا۔
افتادین راه مصدر مصطلحی - یعنی (۱) معنی آمدن و پیدا شدن رحم بدل است و گم شدن راه و بی راه شدن و گنایه باشد از غارت شدن - صاحب بحر عجم بر راه افتادین ذکر این کرده و متعلق است با معنی سید و هم لفظ افتادین و جادو را که این را متعلق به معنی دوم هم گیریم اندرین صورت افتادین راه (۲) واقع شدن راه باشد یعنی رقتن چنانکه عرفی گوید (۳) تا از در محنت کده دل ریشان به افتاده رحم بکوی راحت کیش از هر طرف طعن ملاست زده صف به چون شگفت کلام سهوا ندیشان به (اردو) (۱) لٹ جانا۔ (۲) جانا۔	معنی آمدن و پیدا شدن رحم بدل است و گم شدن راه و بی راه شدن و گنایه باشد از غارت شدن - صاحب بحر عجم بر راه افتادین ذکر این کرده و متعلق است با معنی سید و هم لفظ افتادین و جادو را که این را متعلق به معنی دوم هم گیریم اندرین صورت افتادین راه (۲) واقع شدن راه باشد یعنی رقتن چنانکه عرفی گوید (۳) تا از در محنت کده دل ریشان به افتاده رحم بکوی راحت کیش از هر طرف طعن ملاست زده صف به چون شگفت کلام سهوا ندیشان به (اردو) (۱) لٹ جانا۔ (۲) جانا۔
افتادین رسم مصدر مصطلحی - مرکب اضافی معنی قائم شدن رسم است و متعلق با معنی هشتم لفظ افتادین و سنده این بر معنی سی و نهم مذکور (اردو) رسم و رواج قرار پانا - رسم و رواج ہونا۔	معنی آمدن و پیدا شدن رحم بدل است و گم شدن راه و بی راه شدن و گنایه باشد از غارت شدن - صاحب بحر عجم بر راه افتادین ذکر این کرده و متعلق است با معنی سید و هم لفظ افتادین و جادو را که این را متعلق به معنی دوم هم گیریم اندرین صورت افتادین راه (۲) واقع شدن راه باشد یعنی رقتن چنانکه عرفی گوید (۳) تا از در محنت کده دل ریشان به افتاده رحم بکوی راحت کیش از هر طرف طعن ملاست زده صف به چون شگفت کلام سهوا ندیشان به (اردو) (۱) لٹ جانا۔ (۲) جانا۔
افتادین رغبت مصدر مصطلحی - مرکب اضافی معنی پیدا شدن رغبت باشد و متعلق است با معنی چہل و یکم لفظ افتادین و سنده این ہم ہدرانجا مذکور (اردو) رغبت ہونا۔	معنی آمدن و پیدا شدن رحم بدل است و گم شدن راه و بی راه شدن و گنایه باشد از غارت شدن - صاحب بحر عجم بر راه افتادین ذکر این کرده و متعلق است با معنی سید و هم لفظ افتادین و جادو را که این را متعلق به معنی دوم هم گیریم اندرین صورت افتادین راه (۲) واقع شدن راه باشد یعنی رقتن چنانکه عرفی گوید (۳) تا از در محنت کده دل ریشان به افتاده رحم بکوی راحت کیش از هر طرف طعن ملاست زده صف به چون شگفت کلام سهوا ندیشان به (اردو) (۱) لٹ جانا۔ (۲) جانا۔
افتادین رخم مصدر مصطلحی - مرکب اضافی معنی قرار یافتن و قائم شدن رای باشد و این متعلق است با معنی ششم لفظ افتادین و سنده این ہم ہدرانجا مذکور شد (اردو) رای قرار پانا - رای قائم ہونا۔ رای قائم ہونا۔	معنی آمدن و پیدا شدن رحم بدل است و گم شدن راه و بی راه شدن و گنایه باشد از غارت شدن - صاحب بحر عجم بر راه افتادین ذکر این کرده و متعلق است با معنی سید و هم لفظ افتادین و جادو را که این را متعلق به معنی دوم هم گیریم اندرین صورت افتادین راه (۲) واقع شدن راه باشد یعنی رقتن چنانکه عرفی گوید (۳) تا از در محنت کده دل ریشان به افتاده رحم بکوی راحت کیش از هر طرف طعن ملاست زده صف به چون شگفت کلام سهوا ندیشان به (اردو) (۱) لٹ جانا۔ (۲) جانا۔

<p>غور است - سداين بر معنی بست و نهتم گشت افتادون فتنه مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>(ارود) زخم پڑنا -</p>
<p>اضافی معنی برپاشدن فتنه باشد و متعلق به معنی</p>	<p>افتادون شیشه از طاق مصدر اصطلاحی - بست و دوم لفظ افتادون سداين همدرا بخا</p>
<p>بقول صاحب بحر عجم کنایه باشد از شکستن آن افتادون فریاد مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>چنانکه (ع) روز شنبه تو بام را شیشه از طاق افتاد و درین متعلق است با معنی بجهیم (ارودی)</p>
<p>اضافی معنی فریاد رسیدن متعلق به معنی پنجم افتادون افتادون صلح مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>شیشه کاوٹ جانا -</p>
<p>است (نظامی ۵) نیفتد درین طشت افتادون صلح مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>فریاد و کس بکده بریده شد راه فریادرس بزارودی</p>
<p>معنی واقع شدن صلح باشد و متعلق به معنی دوم افتادون صلح مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>فریاد و پنچا - جیسے "ہماری فریادوان کے</p>
<p>دستوم لفظ افتادون - سداين بر معنی سوم مذکور افتادون صلح مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>کانون تک نہیں پہنچ سکتی "</p>
<p>(ارود) صلح ہونا -</p>	<p>افتادون طلاق مصدر اصطلاحی - مرکب</p>
<p>اضافی معنی بکار افتادون و کار آمد شدن و بکار افتادون طلاق مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>ادن است متعلق به معنی بست و پنجم افتادون</p>
<p>به معنی دوم لفظ افتادون (حافظ ۵) از مستی افتادون طلاق مصدر اصطلاحی - مرکب</p>	<p>و سداين همدرا بخا مذکور (ارود) کار آمد ہونا</p>
<p>و اگر باشد ہمد شباب و رجعتی می خواتم لیکن کام آنا -</p>	<p>افتادون لب مصدر اصطلاحی - مرکب</p>
<p>اضافی معنی آویختن لب است متعلق به معنی</p>	<p>طلاق افتاده بود و (ارود) طلاق ہونا - طلاق</p>
<p>واقع ہونا -</p>	<p>افتادون لب مصدر اصطلاحی - مرکب</p>
<p>واقع ہونا -</p>	<p>واقع ہونا -</p>

<p>بست و چهارم لفظ افتاد و سندان همدرا ناگور شد (اردو) ہونٹ لٹنا۔ جیسے چھین کے ہونٹ اکثر ٹکے ہوئے ہوتے ہیں۔ افتادین معنی در خاطر مصدر اصطلاحی</p>	<p>مستقل بہ معنی سی ام لفظ افتاد و سندان ہما سجا مذکور (اردو) نقش بیٹھا۔ نقش قائم ہونا۔ افتادین نوبت مصدر اصطلاحی۔</p>
<p>معنی آمدن معنی در خیال و خاطر است متعلق بہ معنی بست و پنجم لفظ افتاد و سندان ہمدرا سجا گذشت و جا دارد کہ این متعلق بہ معنی ششم افتاد و ہم گیرم (اردو) معنی معجمہ میں آنا۔ خیال میں آنا۔ افتادین ناف مصدر اصطلاحی۔</p>	<p>مرکب اضافی معنی رسیدن نوبت است متعلق بہ معنی پنجم لفظ افتاد و سندان (عرفی ع) نوبت میں افتاد و گوئید کہ دوران پ (اردو) نوبت آنا۔ افتادین واقعہ مصدر اصطلاحی۔ اضافی معنی پیش آمدن واقعہ متعلق بہ معنی چہارم لفظ افتاد و سندان ہمدرا سجا مذکور</p>
<p>مرکب اضافی معنی بجا شدن ناف یعنی بر جای خود ماندنش و متعلق بہ معنی بست و پنجم لفظ افتاد و سندان ہمدرا سجا گذشت و معاصرین عجم ہم در روزمرہ خود در زبان دارند (اردو) ناف ٹلنا۔ افتادین نقش مصدر اصطلاحی۔</p>	<p>شد (اردو) واقعہ پیش ہونا۔ واقعہ ہونا۔ افتادہ بقول برہان و جامع (۱) بمعنی خن و (۲) تھو و خراب شدہ و زبون گردیدہ۔ بہار گوید کہ کنایہ باشد از عاجز و زبون چنانکہ سعدی گوید (طہ) سعدی افتادہ است افتادین نقش مصدر اصطلاحی۔</p>
<p>اضافی۔ معنی صورت گرفتن نقش باشد در سراج فرماید کہ (۳) کنایہ از محقری شدہ</p>	<p>تک مصدر اصطلاحی۔</p>

(جای ۳۵) بدان پاکان کز ایشان زاده ام
 من یدین پاکیزگی کا فاده ام من و ذریاید
 که یعنی خاک را و نامراد هم که متعلق به معنی اول
 است صاحب ناصری بذیل لفظ افتاد ذکر
 معنی اول این هم کرده و صاحب سروری
 گوید (۴) یعنی ضد برخاسته (سعدی ۳۵)
 از سعدی شنو کین سخن راست است پنه
 هر بار افتاده برخاست است (۵) متواضع
 و (۶) واقع شده - صاحبان رشیدی جهانگیر
 بر معنی اول قانع - مؤلف عرض کند که
 محققین نازک خیال اسم مفعول مصدر افتادن
 را گرفته همچو اسم جامدی تعریفش کرده اند و بدین
 وجه که از معانی متعدده مصدر که اصل است کار
 گرفته اند بسیاری از معانی مفعولی را هم ترک
 کرده اند - چل و سه معانی بر مصدر افتادن
 مذکور شد و افتاده بیجه معانی مذکور اسم مفعول
 نیست و از بجز معنی اول این متعلق است

بمعنی بستم مصدر و معنی دوم این متعلق به معنی
 من یدین و معنی سوم این با معنی سی ام مصدر
 تعلق دارد و معنی چهارم این متعلق به معنی اول
 مصدر و معنی پنجم این هم با معنی بستم مصدر
 متعلق و معنی ششم این از معنی دوم و باقی
 معانی بوجه ترک اصول محققین به پرده خفاست
 و ما پرده را از روی این برداشته ایم - کم ترک
 الاولون للآخرین - واضح باد که معنی چهارم افتاد
 یعنی ضد برخاسته اصل است و معنی دوم یعنی
 سقط و خراب شده من و وجه متعلق آن و باقی
 معانی بر سبیل مجاز باشد (ارو) افتاده -
 افتادن کا اسم مفعول ہے جس کے تین تالیس
 معنوں کا ذکر اس کے مقام پر ہوا ہے پس
 ان کل معانی مصدری کا اسم مفعول اس لفظ کا
 ترجمہ ہے -

افتادہ شو | بقول صاحب شمس لغت
 فارسی است یعنی متواضع شو مؤلف غرض

که بیچاره صاحب شمس میخواست که خبری را بیان (اردو) گرجا - امر ہے گرجا ناما -
 کند که دیگران ترکش کرده اند ولیکن بطریق دیگری (اردو) افتاده کردن | مصدر اصطلاحی - مصدر
 که مقصودش حاصل نمی شود - فارسیان از مصدر عجم اسم مفعول مصدر افتادن را با مصدر
 افتادن اسم مفعولش را گرفته با مصداق دیگر مکتب کردن مرکب کرده معنی ویران کردن استعمال
 کرده بمعانی خاص استعمالش کرده اند چنانکه گفتند - صاحب خان لنگران ذکر این کرده
 (افتاده شدن) بمعنی عاجز و متواضع شدن فرماید که "حال همه شهر و خانها را آدم افتاده
 (افتاده کردن) که بجایش می آید و افتاده شو می کردند" یعنی خراب می کردند - مخفی میاد که
 امر است از همین (افتاده شدن) می بایست افتادن بمعنی خراب و سقط گردیدن بمعنی سجد
 که تعریف مصدر مرکب کنیم که ذکر یک صیغه از گذشته است پس بترکیب مفعول این بالفظ
 از مشتقاتش مقصود ما حاصل نمی کند بالجمله مصدر کردن معنی متعدی حاصل می شود و دیگری (اردو)
 افتاده شدن مرادف افتادن باشد به معنی گرجا - ناما - دها - ویران کرنا -

(الف) افتار	(الف) بقول صاحب رشیدی بالفتح مرادف (ج) بمعنی پاشند
(ب) افتاریدن	و نشانده و امر پاشیدن و برین قیاس است (ب و د) و
(ج) اقبال	افتارید و اقبالید و قمار و قتال و قماریدن و قتالیدن و
(د) اقبالیدن	افتالید و قمارید بحدف الف و تقلید و قتر و قتل بحدف الف
دوم نیز - صاحب برهان نسبت (ج) گوید که کسر اول بر وزن اقبال بمعنی پراکنده و پاشیدن و شکافته و دریده و فرمایند که (د) کسر اول مصدر است - صاحب ناصری خبر بانش و	

رشی می دشمن نسبت (رج) گوید که بمعنی پاشنده و پراکنده کننده باشد چنانکه استا و قطران
 فرماید (س) ازین بهار شده دست خود را نشان نوزادان بهار شده دست ابر و اقل
 و صاحب بحر عجم نسبت (د) نوشته که کمال یافته لطف و بالکسر بمعنی (ا) پاشیدن و پراختن
 و (۲) شگافتن و دریدن و مضارع این افتال و در و لطف نام - قاتریدن و قاتلیدن را
 بدون الف اول مراد ف یکدیگر بهر معنی بالا گفته - خان آرزو و در سر (ج) مذکر (د) فرماید
 که (ب) اصل این باشد ازین مأخوذ است (ج) بمعنی فشانیده و امر پاشیدن و گوید که بجز
 الف اول و نیز هر دو الف آمده - صاحب جهانگیری بر ذکر (د) قانع و صاحب موارد که ق
 مصداق است بر (ب) و (د) مذکر هر دو معنی بالا گوید که (ج) امر و حاصل بالمصدر (د) و
 صاحب نوادر همزانش مؤلف عرض کند که این است تحقیق محققین سلف و تحقیق ما
 نیست که (ج) افتال بدون الف اول اصل است بمعنی شگاف و صاحب ناصری دارند
 و گویند این کرده و هم بمعنی پراکنده و از هم گسته - صاحب برهان هم ذکر این کند و این اسم جامد فارسی
 زبان است و (الف) مبتدیش که فارسیان لام را بر ای جمله و بالعکس آن بدل کنند همچون
 چال و چار و آوند و آوند - پس زیادت یا می کسور و علامت مصدر مصدری ساختند
 که بر (ب) و (د) مذکور (ا) بمعنی شگافتن و دریدن و (۲) پاشیدن و افشردن و الف اول
 وصلی است و افتال و افتال امر و بحالت ترکیب با کلمه همچون و افتال که در کلام قطران کند
 اسم فاعل ترکیبی و هم حاصل بالمصدر بر وزن امر و آنچه قمریدین و فلیدین به همین معنی می آید
 مخفف قاتریدن و قاتلیدن است (ا) و (و) (الف و ج) (ا) چیر پاش - (۲) چیر کاو

(ب و د) (۱) چیزنا - پہاڑنا (۲) چہڑکنا۔

(الف) اتمان و خیزان | بقول صاحب بحر و برہان و سراج و نامری و مہفت و

انڈکنایہ از آہستہ و دیر براہ رفتن مؤلف گوید کہ ہر دو اسم فاعل ترکیبی است از افتادن و خاستن فارسیان این ہر دو را با مصدر مفرد فرس مرکب کردہ مصدر مرکب ساختہ اند چنانچہ

(ب) اتمان و خیزان بردن (ب) بحالت بدحواسی و کشان کشان بردن کہ دیر

(ج) اتمان و خیزان بودن براہ رفتن نتیجہ آنست و ہم ازین قبیل است (د)

(د) اتمان و خیزان رفتن یعنی بحالت بدحواسی رفتار کردن کہ گاہی از پاقند

و گاہی بر میخیزد (ج) بمعنی بودند بحالت تزلزل و لغزش (ظہوری ب ۵) باتن چون

کاہ کہ غصہ بر جان می برم پد و در دوسری آدم اتمان و خیزان می برم پد (عرفی ج ۵) او نہ

شخص دولت اندوز و زہن نظم جهان پذی ثبات دولت از اتمان و خیزان بودن است پس

معنی الف حالت بدحواسی و تزلزل و لغزش باشد و بس تخصیص آن بارفتن نیست و بنا

عجب است از محققین بالا (اردو) (الف) اتمان و خیزان - بقول امیر گرتے پڑتے - بدحواسی

کی حالت میں (فقہ) یہ آپ کہاں سے اتمان و خیزان چلے آتے ہیں (ب) اتمان و خیزان

لیجانا (ج) بدحواس رہنا - حالت تزلزل اور لغزش میں رہنا (د) اتمان و خیزان جانا -

اقتحاح | بقول بہار کشودن و آغاز کردن است مؤلف گوید کہ بکسر الف و تائی فوقانی

اول لغت عربت و صاحب منتخب ذکر این کردہ نمیدانیم کہ بہار برخلاف موضوع خود

چرا ذکر این کرد (ظہوری ۵) قصہ طولانی کو اقتحاح گفتگوست پڑنا کہ می بیند ظہوری

(۱۶۹۳) (۱۶۹۴) (۱۶۹۵)

اختتام داستان پد مولف گوید کہ معاصرین عجم این را برای تقریبی استعمال کنند کہ تعلیم گاہی
 و کار گاہی جدید را تیمنا و تبرکاً بدست یکی از مشاہیر وقت بکشائیند مثلاً گویند کہ : افتتاح
 فلان مدرسہ بدست مبارک ملک معظم شد۔ (اردو) افتتاح۔ بقول امیر (عربی) مذکر
 کہوننا۔ شروع کرنا۔ تعلیم گاہ اور کار گاہ وغیرہ میں کسی تاریخ مقررہ پر ابتداء کار کی رسم
 اور کرنے کو مغز لوگ جمع ہوتے ہیں اور ایڈرس دیا جاتا ہے جیسے : آج مدرسہ کا افتتاح
 ہونے والا ہے۔ ۴۔ اپریل کو لفٹ صاحب تشریف لا کر شفا خانے کا افتتاح کر گئے۔
 افتخار | بقول بہار نازیدین بجزیری فرماید کہ بالفظ کردن مستعمل۔ مولف عرض کند کہ
 کبسر اول و سوم لغت عربت صاحب منتخب ذکر این کردہ و خصوصیت بالفظ کردن ندارد
 فارسیان معنی حاصل بالمصدر استعمال این کنند و برای معنی مصدری بامصادر فرس مرکب
 سازند کہ در محققاتی آید (انوری ۵) صاحب عادل افتخار چہان پد کہ جہانش بطبع
 نامور است پد (اردو) افتخار۔ بقول امیر (عربی) مذکر۔ فخر۔ غرت۔ بڑائی (دراغ ۵)
 وہ بات کر جو کبھی آسان سے ہونہ سکے پد ستم کیا تو پڑا تو نے افتخار کیا پد

افتخارداشتن استعمال۔ صاحب صفی	افتخارزیبیدن استعمال۔ صاحب صفی
ذکر این کردہ کہ بمعنی فخر کردن است (فوق)	ذکر این کردہ کہ بمعنی زیبا بودن نامور افتخار
یزدی ۵) ہمیشہ گوزیلا لاپی خود نرم و نعل باشد (حزین صفہانی ۵) ابنای روزگار	چو این خرمان بہ زرد سیم افتخار ندادم (اردو) عیال من اندومن پدی زیدیم بغیرت مردانہ
فخر کرنا۔ نامز کرنا۔	افتخار پد (اردو) افتخار و نامز زیبا ہونا۔

اقتحار کردن | استعمال - صاحب اصفیٰ کو فلک پڑتا ہے جس جگہ کی غلامی کا اقتحار ہے
 این کرده کہ بمعنی فخر کردن است (مغربی نیشاپوری) | اقتحار گرفتن | استعمال - صاحب اصفیٰ
 (۵) در عدل جز بد و نکند عالم اقتحار پڑد وجود ذکر این کرده کہ بمعنی حاصل کردن اقتحار است
 جز بد و زندقہ و دستان پڑد (اردو) اقتحار کرنا (ظہیر سمرقندی ۵) لٹکا خسر و اخدا و ندانہ
 امیر نے لفظ اقتحار پر اس کی سند دی ہے این سہ نام از تو اقتحار گرفت پڑد (اردو) اقتحار
 سودا (۵) ایسا یہ خاندان ہے کہ نہ پشت پڑد یا نانا - فخر حاصل کرنا کہہ سکتے ہیں -

اقتدا | بقول برہان و جامع بفتح اول و کسر ثالث بروزن سجد (۱) بمعنی ستائندہ و
 ستایش کنندہ و (۲) بمعنی شگفت و عجب و تعجب ہم آمدہ خان آرزو در سراج گوید کہ
 اپنے برہان ذکر معنی اول کردہ صلی مذاہد و صرف بمعنی دوم است و مصدر این اقتدین
 کہ می آید و اقتد مخفف این و اقتدین مخفف اقتدین - صاحبان ناصری و جہانگیری و
 سروری ہم بر معنی دوم قانع مؤلف عرض کنند کہ اسم جامد زبان فرس و اسم مصدر بابا
 و اتفاق محققین بر معنی دوم است حقیقت معنی اول جزین نباشد کہ نزد بعض محققین ہمین اسم
 مصدر بمعنی مجاز ستایش ہم آمدہ کہ مجاز معنی دوم است کہ از شگفت و تعجب ہم ستایش خیر
 ظاہری شود و بدین وجہ کہ این بروزن امر مصدر اقتدین است صاحبان برہان و جامع
 معنی اسم فاعل ہم درین پیدا کردند کہ در اسم فاعل ترکیبی این ہمین لغت را شاہد ہر کردہ باشند
 و خیال نمی فرمایند کہ فادہ معنی فاعلیت بغیر ترکیب حاصل نمی شود (اردو) (۱) ستایش - بقول
 اصفیہ (فارسی) اسم مؤنث - تعریف - توصیف (۲) حمد - ثنا -

<p>افندستان بقول برهان و ناصری و سروری فارسی است بمعنی مغربیان خدا دیگر کسی از مقلدین و جامع کلمه است مرکب از افند که گذشت و ذکر این کرد مؤلف گوید که غلطی کتابت بیش تا که ستایش و بندگی باشد و بنحیال ما مخفف نباشد و مقصود صاحب شمس غیر از حمد گو نباشد ستایش پس معنی این (۱) ستایش عجب و که یای نسبت بر لغت افند زیاده کرده اند و فتح نیکوترین ستایش و بندگی و (۲) حمد خدای تعالی فاهم درست نباشد که در افند نیست حیث است صاحبان سراج و رشیدی و جهانگیری بمعنی که سندی پیش نه کرد (اردو) حمد کرنوالا -</p>	<p>اول قلعه مخفی مباد که همین لغت در شمس افند بقول موار و مصدر است بمعنی سیا یا یای تحتانی بوض تابی فوقانی و دوم آمده تعجب کردن و (افندین) کمی آید مراد فای بنحیال ما سهو کتابت باشد حالا استعمال این و افند و افند حاصل بالمصدر صاحب نوادر هم متروک است و معنی دوم کنایه (اردو) (۱) این هر دو مصدر کرده مؤلف عرض کند که فارسی بهترین تعریف - نوشت (۲) حمد آهی - نوشت این را بنزیادت یای معروف و علامت مصدر</p>
<p>افندن بقول صاحب اندکوه فرنگ بر آخر لغت افند مصدری ساخته اند پس با فتح فرنگ بجذف الف و دوم مخفف افنادن است که سوم باشد و افندین بدون تحتانی مخففش که گذشت دیگر کسی از محققین مصداق فرس ذکر که افند هم مخفف افند آمده بنحیال ما مصدر اصلی است این نکرد و نه سند استعمال پیش شد (اردو) و که از اسم جاد فارسی زبان ساخته شد و بقول محققین فرس جعلی است که موضوع است مافوق افنادن -</p>	<p>افندی بقول صاحب شمس لغتین لغت اصلی جعلی به هم مصدر بیان کرده ایم (اردو) تعجب کرنا</p>

افقرا | کبر اول و سوم بقول فقہ دروغ گفتن بر کسی مؤلف گوید کہ فارسیان
 این را بمعنی حاصل بالمصدر یعنی تہمت استعمال کنند و برای معنی مصدری با مصداق فرس مرتب
 سازند کہ در خطبات می آید (ظہوری ۵) چند تکرار افقرا می غیر را تہمت است ای ہمیر
 تہمت است (۱ اردو) افقرا بقول امیر (عربی) مذکور بہتان - تہمت - (آتش ۵) بو
 گل آتش کہین ہوتی ہے محسوس نظر افقرا ہے روز محشر بار کے دیدار کا

افقرا آمدن از کسی | استعمال - عادت تہمت (رند ۵) افقرا بجمہ کیا ہے یہ در اندازون
 و استن و تہمت کردن کسی باشد چنانکہ ظہوری گوید نے پیچد امین نے کلمی نہیں صلا دیچہا
 (۵) بطاقت نسبت دل دور تر از من بہتیانی (الف) افقرا کار | استعمال - بقول صاحب
 گفت مصلحت بین افقرا از من نمی آید (۱ اردو) اند بجا کہ فرنگ بہتان گو د افقرا کنند
 تہمت کرنا۔

افقرا گنجین | استعمال - بمعنی تہمت کردن (ب) افقرا کاری | بمعنی بہتان گوئی ہم
 صاحب آصفی ذکر این کردہ (نثر خسرو) در حق آمدہ مؤلف عرض کند کہ (الف) اسم فاعل
 آن بزرگ افقرا ہای چہار رویہ چون سلسلہ چہار ترکیبی است و در (ب) یا می مصدر و در آخرش
 قولی می انگیزد (۱ اردو) افقرا جوڑنا - افقرا زیادہ شد دیگر جمع (۱ اردو) الف - افقرا پر د
 باندہنا - بقول امیر افقرا کرنا تہمت کرنا - (۲) بقول امیر تہمت لگانے والا - مفید مؤلف
 (۵) کلاہ پارہ پارہ سے جو موی سر کل آئے عرض کرتا ہے کہ (ب) افقرا پر دازی کہ کچھ
 تو اس پر حاسدون نے افقرا سنجاب کا جوڑنا (الف) افت و انداز | اصطلاح - بقول

<p>صاحب بحر حرکات خوش آینه کردن چهار شعر را بشهرزاد و در چراغ با معنی بحر متفق مؤلف گوید که (الف) افت و انداز بقی را بنده ایم بنظر می رسد این مرکب است از دو امر یعنی افت از افتادن و انداز از انداختن و اجتماع هر دو افتاده معنی حاصل از آنها سر از جگر بر کرده و بن بخریافت و انداز نگا هتینا تا نازک است به مؤلف گوید که این مرکب است از بالمصدر هر دو و به مؤلف گوید که معنی لفظی آن دو امر یعنی افت از افتادن و انداز از انداختن و اجتماع هر دو در محاوره فرس یعنی ناز و ادا و به بالائی باشد همچون افت و خیز نفس شایسته حرکات عام معشوق است که دل را باشد و گاهی سند اول متعلق این است و از سند دوم - آملی گوید (ه) نفس بیند اعدا از هیبت تو کند به بافت و خیز تر و چون نفس منشاری و</p>	<p>صاحب بحر حرکات خوش آینه کردن چهار شعر را بشهرزاد و در چراغ با معنی بحر متفق مؤلف گوید که (الف) افت و انداز بقی را بنده ایم بنظر می رسد این مرکب است از دو امر یعنی افت از افتادن و انداز از انداختن و اجتماع هر دو افتاده معنی حاصل از آنها سر از جگر بر کرده و بن بخریافت و انداز نگا هتینا تا نازک است به مؤلف گوید که این مرکب است از بالمصدر هر دو و به مؤلف گوید که معنی لفظی آن دو امر یعنی افت از افتادن و انداز از انداختن و اجتماع هر دو در محاوره فرس یعنی ناز و ادا و به بالائی باشد همچون افت و خیز نفس شایسته حرکات عام معشوق است که دل را باشد و گاهی سند اول متعلق این است و از سند دوم - آملی گوید (ه) نفس بیند اعدا از هیبت تو کند به بافت و خیز تر و چون نفس منشاری و</p>
<p>(ب) افت و خیز داشتن معنی از شیب و فرار و افت بودن یعنی اگر از پافتد بر خیزد بهم و اینهم کنایه باشد چنانکه محسن تاثیر گوید (ه) به بین بدرمه و مهر و بیو فانی گلهای زرد و لعلی شود</p>	<p>افغانی است معنی کرشمه و غمزه که از چشم متعلق (ار و و) (ا) نلک - بقول آصفیه بنوشت ناز و ادا - چک نلک - آن بان - آن انداز (ب) غمزه و عشوه - رفر و ایما - (مذکر)</p>
<p>(الف) افت و خیز اصطلاح - بقول این که افت و خیز ندارد به مقصود شاعر نیست صاحب بحر شیب و فرار و بر یک قرار نماندن که در گل افت و خیز نیست چنانکه در مهر و ماه است بهار بذر معنی بالا گوید که عبارت از حالت بین از اینجا است که گل بی وفاست - عرض می شود که بین شتاب رفتن و آهسته رفتن است خان افت و خیز زمانه یعنی شیب و فرار زمانه بر زبان</p>	<p>(الف) افت و خیز اصطلاح - بقول این که افت و خیز ندارد به مقصود شاعر نیست صاحب بحر شیب و فرار و بر یک قرار نماندن که در گل افت و خیز نیست چنانکه در مهر و ماه است بهار بذر معنی بالا گوید که عبارت از حالت بین از اینجا است که گل بی وفاست - عرض می شود که بین شتاب رفتن و آهسته رفتن است خان افت و خیز زمانه یعنی شیب و فرار زمانه بر زبان</p>

ناصرین عجم است (اردو) (الف) تہ وبالائی - پریشانی موت (ب) شیب و فزاس و اتف ہونا۔

افقیون | بقول برہان نفع اول و دوا میں معروف و آن شگوفہ نباتی باشد کہ سیر می

و سر شاخهای آن باریک است و طبع آن گرم و خشک کوفت و صرع را نافع و آنرا بحرلی

سیع الشرا خوانند و بعضی گویند زیره رومی است و آن سرخ رنگ و تیز طعم می باشد - صاحب

جامع ہم ذکر این کرده صاحب ناصر می از رشید و طوطا سند استعمال این آ و روه (س) اگر

عدوی تر او سر راست سودائی و بدفع سودا تیغ بس است افقیون : صاحب محیط فرماید

کہ این اسم یونانی است بمعنی دوار الجنون و بحرلی شجر الصبیح و بصریانی سودا مور و دهنور نور

و تبرکی شیون و تنیع الشیر و ہندی کاسیل ولایتی و امرویل ولایتی گویند و این نبات است

باریک مثل رشتہ کہ بر اشجار می تند - گرم و دوسوم و خشک و راول - محتل و ملطف و مخرج سودا

و بلغم و منافع بسیار دارد (الخ) (اردو) کاسیل بمقبول صاحب آصفیہ (موت) (موت) (موت)

افقیون - ایک قسم کی بیل ہوتی ہے جو روز روز و سوت سی اکثر درخون پر پٹی رہتی ہے

اسکی جڑ زمین پر نہیں ہوتی اور نہ اس میں - پتے ہوتے ہیں جن کے بال کم بڑھتے ہیں و

اسے سر میں ڈالا کرتے ہیں - یونانی حکیم امراض سوداوی میں اسکا استعمال کرتے ہیں جس

درخت پر اسے ڈال دیتے ہیں اسے تو جلا دیتی اور آپ سر سبز ہو جاتی ہے -

افجہ | بقول برہان و جامع و سراج و ہفت دانند بلغم اول بر وزن بقیہ علامتی

است کہ در غلہ زار با و کشت و زراعت بختہ رمیدن مرفان سازند و بخت اول ہم گفتہ

صاحب سروری فرماید کہ بلغم اول و فتح جیم فارسی - چیری کہ در کشت نصب کنند برای

رسیدن مرغان - صاحب مؤید گوید کہ بہندش دہو کہ نامند و بقول صاحب شمس و دہو کہہ مؤلف
 عرض کند کہ فلاحان و درکشت زار بالای ستونہا کہ بلند تر از قد و رخان کشت زار می باشد
 سلسلہ قائم کنند از رسن ہای باریک کہ سر آخر آن بر مقام فلاح بدتش باشد و بر آن سلسلہ
 رسن در جا ہای متعددہ تکہ ہای پارچہ برقی نما آویزند - چون کشت بہ خوشہ رسد و دانہ
 پیدا شود و طیور بر خوشہا تاخت کند و دانہ می خور و ورین وقت فلاح بجای خود می نشیند
 و سر آن سلسلہ را داکا حرکت و ہما ہمہ برقی ہا حرکت آید و ہوا و حرکت مصنوعی طیور را
 می پراند و خوشہ ہا محفوظ ماند و آنچہ مرکب است از افت و چہ اف بمعنی دوش کہ گشت
 و چہ در آخر لفظ آمدہ افادہ تصغیر کند همچون باغچہ و طاغچہ پس معنی لفظی آنچہ صوت صغیر
 کہ ہنگام پف زدن از دہن بر آید بدین سبب کہ این بر قہا طیور را می پراند و ہوا را حرکت
 آورد فارسیان این را آنچہ نام نہادند و این کنایہ باشد فرار عان دکن بعوض بر قہای
 پارچہ شاخہای کوچک در خان بابر گہا می خشک آویزان کنند کہ از حرکت سلسلہ رسن
 آوازی ہم ازین آویز ہا پیدا و زیادہ تر موثر شود برای پرانیدن طیور (اردو)
 دکن کے کاشتکار روکتہ اون سوکھی ہوئی شاخون کو کہتے ہین جو خشک پتون کے ساتھ
 کہیتون مین ایک بلند لکڑی اور رستی کے سلسلہ پر لٹکا دیتے ہین اور اوس رستی
 ایک گوشہ کے ہلانے سے وہ شاخین حرکت کرتی ہین او خشک پتون کی کھڑکھڑاہٹ
 پرندے جو خوشون کو چٹ کرنے کے لئے کہیت پر اتر آتے ہین فوراً اڑ جاتے ہین - گوکہ
 دہو کا کا بگڑا ہوا لفظ ہے جو ہندی مین بقول صاحب ساطع اوس شکل کا نام ہے جو طیور کو

ورشیدی که لفظ پدر را ترک کرده اند و آفرین بر هفت و کوئید و مانند و غیاث که ذکرش کرده اند -
استعمال لفظ پدر بمعنی اب در کلام متقدمین و متاخرین و معاصرین عجم بسیار آمده ولیکن ترک تحقیق
معتبر و کثیر التعداد را بحیرت اندازد خیال می کنیم که این لغت فارسی الاصل نباشد و عجمی نیست
که اصل این فادر است که بقول منتخب در عربی زبان معنی زیر کوهی کلان سال و قدر بهم معنی نیم
کوهی جوان آمده و فارسیان آن را مفرس کرده به تبدیل فا با با بی فارسی پدر کرده معنی اب استعمال
کرده باشند که بزکمان سال - پدر کله گو سپندان باشد و در انگلیسی زبان هم پدر را فادر گویند و
عجمی نیست که ماخذ آن هم لغت عرب باشد و وجود فادر در استعمال فرس بمعنی پدر زیاد است
وصلی در اولش تا ناید خیال می کند و الله اعلم بحقیقه الحال یعنی مباد که در افتاده های نسبت
بر آفراده زیاد کرده اند بمعنی منسوب به پدر و موافق قیاس است که عم و برادر زاده و خواهر
زاده را فادر گفتند بر سبیل مجاز (ار دو) (الف) و (ب) (ا) چا - مذکر - (۲) بیتهجا - مذکر (۳) بهبا
مذکر (۴) یاب - مذکر

<p>افدستا بقول برهان با تاملی قرشت بر نور خلاصه بمعنی افدستا - صاحبان ناصری و سراج و جهانگیری و رشیدی و جامع و (درمی و پهلوی) و یکپو افدستا -</p>	<p>افدستا بقول برهان با تاملی قرشت بر نور خلاصه بمعنی افدستا - صاحبان ناصری و سراج و جهانگیری و رشیدی و جامع و (درمی و پهلوی) و یکپو افدستا -</p>
<p>نمونه این کرده اند که مخفف افدستا بخدشتامی مخفانی اول باشد (شمس فخری ه) بدین کتاب اعانت نمود طبع مرا آنکه جمله بندگان شاه</p>	<p>افدین بقول برهان و نوادر و سروری بر فهمیدن شکفتن کردن و تعجب نمودن صاحب بحر همز با تش و فرماید که سالم انصراف است که تش</p>

بر اسم مصدر کرده ایم۔ صاحب مواد گوید کہ علامت مصدر (ون) پس افتد اسم جامد حاصل بالمصدر این افتد باشد مؤلف عرض کنند زبان فارسی مخفف افتد و اسم مصدر صغیر کہ یا اینکہ این را مخفف مصدر افتدین گیریم اور حاصل بالمصدر بر وزن امر باشد (اف) کہ گذشت یا مرکب از افتد و یای معروف و یو کہ یو افتدین۔

افرا بقول برهان بر وزن صفر (اف) یعنی آفرین و تخمین باشد۔ صاحب ناصری پند کہ معنی اول فرماید کہ (۲) نام و رختی معروف کہ آن را افراغ ہم نامند چنانکہ شاعر مازندرانی گوید (۱) شمشاد و چار وارس و افراغ افراخته قامت دل آرا پند صاحب جامع و جهانگیری بر معنی اول قانع و فرماید کہ افرتی ہم بہین معنی آمدہ صاحب نشہ فرماید کہ بالکسر زبان عرب بمعنی اصلاح کردن و نیکو سیدن است مؤلف گوید کہ آفرین اصل است کہ در محدوده گذشت و آفری بمقصودہ اول و حذف نون بہین معنی مخفف آفرین کہ می آید و افراستدل آفری بہ تبدیل تمانی بہ الف چنانکہ گذشت و اکدش و یر تمان و آرمغان۔ نسبت معنی دوم صیف است کہ تحقیقین فرس با حنا ناصری اتفاق نمی کنند و اوصراحت فرید این نکرده است و صاحب محیط ہم این ترک کرده (۱) و (۲) دیکو آفرین کے دوسرے معنی (۲) ایک مشہور درخت کا نام جس کو فارسیوں نے افرا اور افراغ کہا ہے انوس ہے کہ اسکی فرید تعریف ہیکو معلوم نہ ہو سکی کچھ عجیب نہیں کہ یہ وہی درخت ہو جس کو سنسکرت میں بقول ضا ساطع آپر اجا جس کو کویل اور گوہنیشی بھی کہتے ہیں صرف دو شاخ کا پودہ ہے۔

(الف) افراخ	صاحب منتهی الارب نسبت (الف) فرماید که بالکسر معنی آشکارا
(ب) افراخت	شدن راز و ظاهراً هر گردن پنهانی است و بنحیال ماسبدل و مفزید علیہ
(ج) افراختن	فراز که بمعنی بلند اسم جامد زبان فارسی است که فارسیان الف
(د) افراخته	وصلی در اول این آوردند و بقا عده خود زای منقوطه را بنحای
<p>مبجه بدل کردند همچون آفرید و آفریدت پس اسم مصدر افراختن است چنانکه فراز اسم مصدر فرازیدن و (ب) ماضی مطلق (ج) و (د) مصدر رست که وضع کردند از الف بزیادت کلمه تن که علامت مصدر باشد و بقول برهان بر وزن پر داختن بمعنی (۱) برداشتن و بلند ساختن است و بقول صاحب بحر عجم بآپی کردن و (۲) بر کشیدن و بر آوردن هم (کامل التصریف) مضارع این افرازد مؤلف گوید که مضارع این افرازد بود و بهما قاعده تبدیل که ذکرش بالاندکورشده خای مبجه را به زای منقوطه بدل کردند صاحب مؤلف بر معنی اول قانع و فرماید که افرازا مرا این و نیز حاصل بالمصدر بر وزن امر - صاحبان نواد و در جامع و جهانگیری و سروری صرف معنی اول را ذکر کرده اند (عمید الدین ۵) افراخت لوامی بادشاهی و نگرفت سپیدی و سیاهی و منفی مباد که بقول متفین فرس این مصدر اصلی است و سماعی و بر اصول ماکه بر اسم مصدر گذشته اصلی و قیاسی که از اسم جامد فارسی زبان وضع شده است حالا عرض میشود نسبت (د) و این بقول برهان و سروری بمعنی برداشته و بلند گردانیده (خاقانی ۵) پرچم ز شب پر داخته مه طاس پرچم ساخته پذیرق ز صبح افراخته روزش سپهدار آمده مؤلف عرض می کند که اسم مفعول است از (ج)</p>	

دیگر بیچ (اردو) (الف) بلند (ب) بلند کیا (ج) (۱) اٹھانا بلند کرنا۔ کھڑا کرنا (۲) نکالنا
(د) بلند کیا ہوا۔ نکالا ہوا۔ جمیم کا اسم مفعول۔

افراز | بقول برہان ورثیدی و جامع بر
وزن پرواز (۱) بمعنی بلند و بلند کی۔ خان آذر و دیکھو افراخ۔

در سراج گوید کہ فراز بدون الف اول مخفف (۲) افراز بقول برہان و جہانگیری و سراج
این است و صاحب ناصری فرماید کہ در جمیع و جامع بمعنی منبر (حکیم زجاجی ۵) خطیبان
معانی فراز مراد نش و افراز پین مصدر این معنی پس از نام پاک امام نہ بر افراز ازین شاہ
سروری از استاد بیسی سند آورده (۵) پس بردن نام و مؤلف عرض کند کہ این مجاز

رفتش شاہباز خرم و بنیاد بر افراز او پر پر
مؤلف عرض کند کہ فراز بدون الف اول
اصل است و اسم جامد زبان فارسی بمعنی حقیقی
بلند۔ الف وصلی در اولش آورده افراز کرد کہ صاحب برہان و معانی فراز این معنی ترک

و ہمین است اسم مصدر افرازیدن کہ می آید
پس افراز فرید علیہ فراز است نہ فراز مخفف
افراز چنانکہ خان آذر و گفته مخفی مباد کہ سندی کہ
بالا گذشت متعلق بہ معنی پاز و ہم است کہ
حاصل بالمصدر افرازیدن باشد و در مصرع

کہنے کا مقام۔ بیچ کا چوترا (ناسخ ۵)

<p>(۴) افراز - بقول برهان و جهانگیری و سوره و جامع بمعنی بسته - خان آرزو در سراج گوید که</p>	<p>نه فلک انکو همچنانکه برای حیدر بن ساسان زینون کاکیا حق نے یہ منبر پیدا</p>
<p>(۳) افراز بقول برهان و جهانگیری و سوره و جامع بمعنی جمع که مقابل فرد است (سیف</p>	<p>(۳) افراز بقول برهان و جهانگیری و سوره و جامع بمعنی جمع که مقابل فرد است (سیف</p>
<p>اسفرنگی (۵) روح اقسام شادمانی را از پی نزم تو کند افراز بن خان آرزو در سراج</p>	<p>اسفرنگی (۵) روح اقسام شادمانی را از پی نزم تو کند افراز بن خان آرزو در سراج</p>
<p>گوید که بمعنی جمع کرده و بهم آورده مؤلف فراز نتوان کرد بن مؤلف عرض کند که این هم</p>	<p>گوید که بمعنی جمع کرده و بهم آورده مؤلف فراز نتوان کرد بن مؤلف عرض کند که این هم</p>
<p>مجاز منی اول باشد زیرا که در زمانه سلف در و در یکچ هانه چنان می بود که در زمانه حال</p>	<p>مجاز منی اول باشد زیرا که در زمانه سلف در و در یکچ هانه چنان می بود که در زمانه حال</p>
<p>است بلکه تخته را برای در به پائین آستان بوسیله ز ماده آهنین نصب می کردند و چون در</p>	<p>است بلکه تخته را برای در به پائین آستان بوسیله ز ماده آهنین نصب می کردند و چون در</p>
<p>بازی کردند آن تخته چوبین بر زمین فرش می شد و چون می خواستند که در را بند کنند آن تخته را</p>	<p>بازی کردند آن تخته چوبین بر زمین فرش می شد و چون می خواستند که در را بند کنند آن تخته را</p>
<p>فراز منی بلند می کردند و با حصه بالائی در پوس یعنی چارچوب و دهنه و اصل کرده قفل می زدند</p>	<p>فراز منی بلند می کردند و با حصه بالائی در پوس یعنی چارچوب و دهنه و اصل کرده قفل می زدند</p>
<p>از نیجاست که در محاوره عجم افراز بمعنی بستن هم آمده ولیکن تخصیص این با در و در یکچ و مماثل آن</p>	<p>از نیجاست که در محاوره عجم افراز بمعنی بستن هم آمده ولیکن تخصیص این با در و در یکچ و مماثل آن</p>

باشد و بزبان حال هم وری را که دو تخته دارد
 آصفیه (فارسی) وسیع - کشاده - چوڑا -
 چون خواهند که بند کنند یک تخته آن را بر
 دیکه و پارہ -
 تخته و دمش بلند می کنند از نجاست که
 (۶) افزاز - بقول برهان و جهانگیری و سلج
 فراز یعنی حقیقی بلند مجازاً یعنی بند متعل شد -
 و سروری در شیدی و جامع یعنی قریب و نزدیک و
 (اردو) بند - بقول آصفیه مسدود - متصل
 پیش مؤلف گوید که این همان است
 (۵) افزاز - بقول برهان و جهانگیری و سلج
 و سروری و جامع یعنی کشاده و پهن شده اول است و سند این از کلام سیف بن
 صاحب شمس گوید که در عربی یعنی جدا کردن
 چنبری از چنبری مؤلف گوید که این تبدیل
 آگے - سامنے -
 و مزید علیہ فراخ است که اسم جامد فارسی
 (۷) افزاز - بقول برهان و سران و شیدی
 زبان باشد بهمین معنی فارسیان بقاعده خود
 و جامع و جهانگیری یعنی نشیب که مقابل فرا
 خای مجسمه را به زای هوز بدل کردند چنانکه
 است - حیف است که سند این پیش نشد -
 صاحب برهان این را بدون الف اول
 هم بهمین معنی گفته فرماید که از لغت اخذ
 پس از آن الف وصلی در اولش آورده است و طالب سند استعمال با شیم شک
 و فراز به همین معنی آمده (که انی البرهان) و
 افزاز کردند - اندرین صورت این مجاز
 نیست که این مجاز معنی اول نیست و هیچ
 تعلق با ماخذش ندارد و بزبان محاصرتی
 (اردو) فراخ - بقول

هم استعمال این نیا فتم (اردو) نشیب - که محققین بالادین معنی تسامح کرده و از
 بقول آصفیه - اسم مذکر - پنهان - پستی - سرفراز و سرفراز این معنی را پیدا کرده اند
 (۸) افراز - بقول برهان و جامع معنی این و غور نفرموده اند که سرفراز و سرفراز اسم
 باز و بعد ازین - خان آرد و در سراج گوید که فاعل و اسم مفعول ترکیبی است و بدین وجه
 همچون ازین فراز و از آرد و فراز چنانکه نویسی که افراز از مصدر افرازیدن امر است بجا
 گفته (فرنی ۵) برابر اول او بود من و می ترکیب افاده معنی فاعلی و مفعولی کند و مجرد
 و پری و برابر اول خود باشم از امروز فراز افراز اصلاً بمعنی سرکش و سرفراز نیست
 مؤلف عرض کند که در لفظ فراز معنی مجرد خان آرد و اشارتاً اختلافی که با محققین دیگر
 بعد و پس است نه بعد ازین اینهم من و می کرده است درست است حیف است که
 مجاز معنی اول باشد یعنی بالای امروز کنایه مدعیان این معنی سند استعمال این پیش نکرده
 باشد از فردا و پس فردا یعنی روزی که بعد از (اردو) سرکش - بقول آصفیه - باغی -
 امروز آید و همین معنی بقول برهان لغت نافرمان - متمرّد -
 فراز هم می آید (اردو) آگه - بعد - (۱۰) افراز - بقول برهان و جهانگیری و جامع
 (۹) افراز - بقول برهان و جهانگیری معنی خوزه یعنی آلت تناسل است - خان آرد و
 سرکش و سرکشیده - خان آرد و در سراج و در سراج گوید که به تقدیم زای معجزه برای محله
 گوید که سرکش معنی سرفراز است نه تنها فراز باشد و آن ترجمه آلت است - صاحب سرود
 و بقول جامع سرکشیده - مؤلف عرض کند فرماید که معنی اوزار باشد و صاحب رشیدی

گوید که اورا ز به تبدیل فا با و اد به رای مهله مجاز سنی اول هم گیریم جادار و که بلندش بجای
 سوم و زای هوز پنجم هم به همین معنی آمده و لغوی یعنی اول تعلق دارد (اردو) آله تامل
 صاحب ضمیمه برهان هم صراحت کرده که افزا مذکر - و یکم ابو الحیة -
 و افزا ز به تقدیم و تاخیر رای مهله و زای هوز (۱۱) افزا - بقول برهان و سراج و سروری
 هر دو مردف یکدیگر است مؤلف گوید که ورشیدی و جامع معنی بردار و بلند ساز و تلف
 افزا ز به رای مهله سوم و زای معجمه پنجم یعنی گوید که امر است از مصدر افزا زیدن و شامل
 مقلوب افزا ز به زای هوز سوم و زای مهله بر همه معانی آن که می آید (اردو) اٹھا - بلند
 پنجم است که فارسیان این را مقلوب بعضی گو - امر حاضر -
 گویند همچون استخر و سطرخ که گذشت و افزا (۱۲) افزا - بقول برهان معنی بلند کننده و مقبول
 به فای دوم و زای معجمه سوم و رای مهله رشیدی بلند گرداننده خان آرزو در سراج
 در آخر مبتدل اوزار باشد که فارسیان بقاعده فرماید که این ماخوذ است از افزا زنده و صاحب
 خود و او را به فای بدل کنند همچون و ام و فام و سروری گوید که بلند گرداننده چنانکه ابو عاصم
 معنی حقیقی این مطلق آله باشد و مجازاً برای آنکه فرماید (۱۳) ای در همه علما سر افزا زنده و ام
 شامل استعمال کرده باشند و اوزار بقول صاحب زجهانیان سر افزا ز به مؤلف عرض کند که
 اند و عربی زبان هم معنی سلاح و ساز آمده تسامع محققین بالابیش نیست مگر در افزا ز که امر
 حیف است که نه استعمال این بدین معنی حاضر مصدر را افزا زیدن است معنی فاعلی - یا
 مجازی از نظر ناگذشت و اگر افزا ز را بدین معنی مفعولی ندارد تا آنکه مکتب نشود با اسمی دیگر و در

صورت اسم فاعل یا مفعول ترکیبی باشد اگر کسی استعمال این بدست آید توابع گفت بلند کرنے والا - بلند -

(۱۳) افراز - بقول خان آرزو در سراج ترکیبی باشد (اردو) مصالح - بقول صاحب

بحوالہ نسخہ وفائی معنی خون - فرماید که این آصفیہ (فارسی) اسم مذکر - پیاز لیسن - اوک خیلی غریب است و صاحب برهان همین دهنیا و غیره جو گوشت مین ڈالا جاتا ہے - او

معنی صاحب الہ نسخہ وفائی بر فراز فوشته و بر جب لونگ - الاکچی - زیره سیاه - سیاه چرخ افراز ترک کرده مؤلف عرض کند کہ همه

اہل تحقیق ازین معنی ساکت اند و سندی ہم اردو مین اسکو سالابھی کہتے ہیں -

پیش نشد و اگر استعمال این معنی خون در (۱۵) افراز - بقول صاحب موارد حاصلی

کلام فرس بہ تصدیق نسخہ وفائی یافته شود و افرازدین است معنی بلندی بر وزن اردو

وجود این معنی در فراز تائید کند توابع عرض ظاهر است کہ فرقی نازک کہ در معنی بلند و بلند

کہ ہم مجاز است از معنی اول کہ چون رنگ گناہ است همین فرق است درین و نمبر اول

شود و خون همچون فواره بلند شود (اردو) (اردو) بلندی - نموت -

خون - بقول آصفیہ - فارسی - اسم مذکر - افرازیپا | استعمال - بقول صاحب شمس

(۱۴) افراز - بقول صاحب اتند و غیاث ہرچہ در پای پوشند - صاحب مؤید فرماید کہ

معنی مصالح طعام مثل کشنیز و قرقل و زیره غیر ہندی این کہو سرہ باشد کذا فی العلمی - صاحب

و این مخفف بو افراز باشد مؤلف عرض کند بحر و ضمیمہ برہان این را بذرا می مجھے سوم و

<p>مهلک پنجم آورده اند بمعنی کفش و پاپوش نوشته - مؤلف عرض کند که مرکب اضافی است و یا تو کرمی یا ظرف -</p>	<p>مهلک پنجم آورده اند بمعنی کفش و پاپوش نوشته - مؤلف عرض کند که مرکب اضافی است و یا تو کرمی یا ظرف -</p>
<p>مستعلق به معنی دهم لفظ افراز که برای مجمله سوم و رای مهله سوم هر دو آمده و معنی حقیقی آن است است پس آلت یا معنی حقیقی این باشد و کنایه از کفش و پاپوش یا چیزی که در پای پوشند - پیش کرنا - حاضر کرنا -</p>	<p>مستعلق به معنی دهم لفظ افراز که برای مجمله سوم و رای مهله سوم هر دو آمده و معنی حقیقی آن است است پس آلت یا معنی حقیقی این باشد و کنایه از کفش و پاپوش یا چیزی که در پای پوشند - پیش کرنا - حاضر کرنا -</p>
<p>افرازیدن بقول صاحب برهان معنی (۱) بلند ساختن و افراختن و (۲) معنی آراستن و زیبادادن و (۳) خوش کردن صاحب نخبر هم متفق با برهان و فرماید که کامل التصریف است و مضارع این افراز و صاحب مؤلف</p>	<p>افرازیدن بقول صاحب آصفیه (مجله) اسم مذکر - کفش - پاپوش و در لغت معنی عام و چیز جو پاؤن بین پهنی جائے یعنی پاتا بون پر بھی اس لفظ فارسی کا اطلاق ہو سکتا ہو - افراز دان استعمال - بقول صاحب آند</p>
<p>بمعنی اول قانع و فرماید که افراز امر و حاصل بالمصدر این و صاحب نوادر هم بمعنی اول قناعت کرده مؤلف گوید که مرکب است از اسم مصدر افراز و یای معروف و علامت مصدر و بقول بالمصدر اصلی که از اسم جاد فارسی و منع شد و بقول متین فرس مصدر جعلی است</p>	<p>و مؤید بازاری موقوف آوندی مانند نکلان چوب و مماثل آن که در آن حاکم و گیک محفوظ کنند و به تازیش مفرح خوانند مؤلف گوید که درین لغت لفظ افراز بمعنی چهاردهمیش باشد که نخفف بو افراز است و در آن کلمه ایست در آخر لفظی آمده افاده معنی ظرفیت کند همچون قند</p>

و فریق و تعریف هر دو بر لفظ اتم مصدر گذشت	وزیب و اودن و خوش کردن حیف است که
بالجمله معنی اول متیقنی است و معنی دوم و سوم معنی دوم و سوم پیش نه شد (۱) (۲) (۳)	من وجهی متعلق به معنی دوم لفظ افزا است که
که سامان پوشانیدن کنایه باشد از آستن خوش کرنا -	

افراس | بقول برهان بر وزن که پاس خمیه و قنات را گویند و بقول ناصر بنی چشمه و قنات
 بنجیل مال غلطی کتابت بیش نباشد که خمیه را چشمه نوشت - صاحب جامع فرماید که بمعنی خمیه و طناب
 باشد - خان آرزو در سراج بالاتفاق معنی بالا فرماید که ظاهر تصحیف است صحیح به شین مجسمه باشد
 جمع فرش - صاحب اندگوید که فرس لغت عرب است بمعنی اسپ و افراس بالفتح بقول
 صاحب منتخب جمع فرس یعنی اسبان مؤلف عرض کند که فارسیان افراس عربی را بمعنی
 واحد گرفتند یعنی استعاره خمیه را اسپ گفتند که قیام آن باطناب و قنات مشابه اسپ است
 و بهتر ازین است که این را مبدل آفرانگیریم که معنی اولش بلند است و خمیه هم بلند باشد فارسیان
 زامی مجسمه را بسین مهمل بدل کنند همچون آیان و ایاس و هر مزد هر س - خیال خان آرزو نسبت
 تصحیف این لغت متوجه نیست زیرا که افراس جمع فرش نیامده و اگر باشد در انصودت هم فرش
 را بنحیه استعاره کردن خوش نمی نماید و اتفاق صاحبان تحقیق یہ سین مهمل چهارم است و ماخذ
 بیان کرده ما قابل تکمین (ارو) خمیه - مذکر - و یکپواتاق -

افراس آب اصطلاح - بقول برهان	باشد - صاحب بحر فرماید که باضافت جباب
کبر سین بی نقطه بمعنی سواران آبست که جباب	که بوقت بارش بر روی آب پدید آید صاحب

<p>جامع گوید کہ قہ عجاب معروف و مقبول مؤید باشد از جباب کہ همچون خمیہ بالای سطح آب سوارگان آب کہ افراس سواران را گویند قاتم می شود و دیگر هیچ صاحب جہانگیری شمس ہمزبانش مولف عرض کند کہ آفراس این را در خاتمہ کتاب بذیل دستور پنجم تحت در عربی زبان مہجی سواران قابل غور محققین فصل لغات غریبہ نوشتہ (حکیم سوزنی) ای بتا از لفظ فرس کہ در عربی زبان اسپ را گویند تحت شناسی و ارشاد فراسیاب نہ کرد قہ صحت در غلط افتادہ اند خیال ماضی تحقیقی این خمیہ از فصل اسم افراسیاب نہ عکس ماہ نو فلک رب آب دریا آب است کہ افراس بمعنی خمیہ گذشت و ماہ نو فلک را ہمیشہ مثل شوند از بہر تو افراس آب ہزاروی آن ہم ہمد را بخاند کور پس افراس آب کنایہ جباب بقول صفیہ (عربی) اسم مذکر پانی کا بلبل گنبد</p>	<p>افراسیاب بقول برہان و نہت نام بادشاہ ترکستان است و کنایہ از ہموار ہر راہ رود ہم چہ آب بمعنی راہ و ہموار است (فردوسی) شود کوہ آہن چہ دریای آب نہ اگر بشنود نام افراسیاب نہ صاحب مؤید فرماید کہ ہمین پادشاہ جاد و بوجہ آورد و بکشتن نوذ بادشاہ ایران زمین دو دازدہ سال ملک ایران را فرو گرفتہ و ہمیشہ با ایرانیان منازعت داشت پس ظہماسپ پادشاہ ایران زمین اورا از ایران ببردن کردہ باز ترکستان فرستاد مولف عرض کند کہ شک نیست کہ این مرگب از افراس و آب است و در اسمای شاہان ترک اکثر لفظ اسپ را یافتہ ایم و وجہ تسمیہ آن بجایش ذکر کردہ ایم کہ ترکان اسپ را وقیع می دانند و در اسمای سلاطین نسبت یا اضافت شاہ بآن کنند خیال ما افراسیاب در اصل افراس آب بود اسم فاعل ترکیبی یعنی آب در رونق و قدرت سپاہان دارندہ و جادار و کہ</p>
--	---

ہموارہ براہ روندہ کنایہ باشد از ہمین معنی تحقیقی پس از دو الف محدودہ آب کہ در رسم الخط قدیم بود یک الف بقاعدہ فارسی مبدل شد بہ یای تحتانی همچون تاز آند و تازیادہ - افریاب شد دانچہ برہان ارادہ بیان وجہ تمکید کردہ است سکندری خوردہ است و خود آب بمعنی ہموارہ براہ روندہ آمدہ کہ بجایش گذشت و در معانی مختلفہ آب بمعنی راہ و ہموار نیست و نباشد و ہیچ ذکر نکردہ کہ ترکیب افراس با آب چہ طور منی ہموارہ براہ روندہ پیدا کرد فاعل - (اردو) افریاب - بقول امیر توران کے ایک عظیم الشان بہادر بادشاہ کا نام ہے جو ایران کے کیانی بادشاہوں کے ساتھ ملقون لڑتا رہا اور آخر کار کخیسرو بن سیا کے زمانہ میں مارا گیا۔

(الف) افراس (الف) بقول انند بالک نفث عربت بمعنی ایتادن و معانی دیگر ہم
(ب) افراشت (اردو خیال مادہ فارسی زبان این مبدل افراز است بالفتح بمعنی
(ج) افراشتن (بلند کہ فارسیان زامی ہوز را بہ شین مجہد بدل کنند همچون زلوک
(د) افراشتم (و زلوک کہ بقول بہان بمعنی کرم معروف است سیاہ رنگ
کہ خون از بدن بکشد پس (الف) اسم جامد فارسی زبان و اسم مصدر (ج) باشد و
(ب) بقول بہان و ناصر می و سروری بمعنی برداشت و بلند ساخت و بالا برد (در سراج
راجی از سروری) رایت جو دایچان افراشت پیکر جهان نام نقرہ برداشت
مؤلف گوید کہ ماضی مطلق است از مصدر (ج) و (ج) بقول بہان ہر وزن بمعنی
برداشتن و بلند ساختن - صاحب بحر عجیم گوید کہ کامل التصریف و مضارع این افراشند

و اصل این افراختن - صاحب موارد فرماید کہ بدون الف اول فرشتن ہم آمده و ما
 بالمصدر این افراز (شیخ شیراز) چمی خواہی از طارم افراشتن بزمینت بس ازہر
 بگذاشتن ب صاحبان رشیدی و جامع و سراج و جہانگیری و نوادر ہم ذکر این کردہ اند
 و مراد افراختن گفتہ (د) بقول بہان و ناصری و سروری و نوادر معنی برداشتن
 و بلند ساختہ و بالا بردہ (استاد لیبی) دل از حرص و از کینہ انباشتہ بمرکب رچرخ
 افراشتہ ب مؤلف عرض کند کہ اسم مفعول (رج) است پس (ارو و) (الف) و یکجو
 افراخ (ب) افراخت (ج) افراختن (د) افراختہ کے پہلے معنی -

افراشتہ قد	اصطلاح - بقول صاحب	قد و (۲) نام آور مؤلف عرض کند کہ معنی اقل
بجر عجم و مؤید مراد افراختہ قد کہ در محدوده	موانق قیاس است و معاصرین عجم ہم اتفاق دارند و لکن	گذشت) شامل برہر و منہیش یعنی (ا) بلندی
افراہ	بقول بہان و جامع و سراج و بہت بر وزن ہمراہ طعامی را گویند کہ بختہ محبوبا	پزند - صاحب سروری ہم بخواہد تھفہ ذکر این کردہ صاحب اند این را لغت فارسی
گوید خبر این نیست کہ اسم جاہد باشد و حیف است کہ سندی پیش نشد (ارو و) قید یو	اور محبوبون کی غذا (مؤثث)	

افربون | بقول صاحب بر این بفتح اول و ثانی و سکون ثالث و کسر بای ابجد و
 ویای حطی ہواوریدہ و بنون زہد و دوائی است کہ آنرا فریون ہم نامند - صاحب
 سوار السبل گوید کہ این را بیونانی او نور بیان نام است صغیر مازیون و زقوم ہند

باشد۔ و صاحب محیط گوید کہ ہمان فرقیون و بر فرمیون ہم حوالہ فرقیون دادہ و بر
فرقیون فرماید کہ ابرمیون و افرمیون ہم آمدہ کہ معرب اوبرمیون فارسی باشد و عبری
اکل بنقشہ و قاتل بنقشہ و حافظ اقل و گردش انعم و حافظ اطفال و بربری ناگوت و برومی
فوطینوس و فنین بیونانی کالیون و مالاس و قومانوس و اہل مصر و شام آنرا البانہ مغربیہ
خوانند و اکثر لہن آسودا و بقول بعض صمغ نباتی است شبیہ بہ نبات کاہو و کاسنی و شیر دارد
گرم و خشک در اول چہارم و گویند در آخر سوم۔ حاد۔ اکال۔ ملطف۔ جالی۔ مخرق با سخنان
شدید خصوصاً تازہ آن و منافع کثیر دارد (الخ) صاحب مخزن ذکر افرمیون کردہ فرماید کہ
افرمیون ہم گویند و مغربی بتانہ (اردو) ایک درخت کا گوند ہے جو کاہو اور کاسنی سے
مشابہ ہوتا ہے افسوس ہے کہ اسکا اردو یا مشہور نام نہ معلوم ہو سکا۔ صاحب جامع الادویہ
نے اسکو ترک کیا ہے اور صاحب محیط اور مخزن نے اس کا معرب نام افرمیون لکھا ہے اور
بقول سوارلسیل ماوریون کا گوند اور قوم ہندی۔ صاحب محیط نے رقوم پر لکھا ہے کہ سینڈ۔
افرب بقول صاحب سروری کبیر ہمزہ و سکون فادمین مہلہ و فتح راہی مہلہ چولی باشد
کہ بام خانہ را بان پوشند چنانکہ شاعری گوید (س) از گرانہ اگر شوی بر بام بی بام و افریب
جملہ خور و کنی صاحب رشیدی و سراج فرماید کہ چوب بزرگ بام خانہ کہ آنرا شاہ تیرہم گویند
و بدون الف فریب ہم آمدہ و صاحب برہان بر فریب فرماید کہ بامی فارسی ہم مستعمل و
صاحب شمس این را لغت فارسی گفتہ و بیامی فارسی نوشتہ مؤلف عرض کند کہ جز این نیست
کہ فارسیان این را مرگب کردہ اند از لفظ فر و اسپ۔ فر یعنی رفعت و شان می آید و اسپ

مبنی خود است پس فرسپ بخذف الف اعم از نیکه بابای عربی گیریم یا فارسی مبنی فحمت
 و شان اسپ دارند - اسم فاعل ترکیبی است می بایست که اسپ را بر فر مقدم آرند ولیکن
 اسم فاعل ترکیبی بدین ترکیب هم آید چنانکه کمان ابرو و ابرو کمان پس چیزی که رفت و شان
 اسپ دارو کنایه باشد از شاه تیر سقف مکان که بلند هم باشد و حامل وزن سقف هم باشد
 فرسب اصل است و افرسپ بزیادت الف وصلی در آتش فرید علیه آن و جادارد که بیا
 فارسی و عربی هر دو خوانیم که اسپ هم به هر دو گذشته (ارو و) شاه تیر بقول آصفیه فارسی
 اسم مذکر - بڑی کر می - شهتیر - سقف خانه -

افرنجشک | بقول برهان مراد افرنجشک نباتی است که آنرا به شیرازی بالنگومی
 خود رو گویند - بواسیر را نافع است و بر فرنجشک فرماید که نام این در عربی بقوله انصب صاحب
 محیط گوید که همان فرنجشک و بر فرنجشک صراحت کند که عرب پلنگ مشک فارسی است
 و آنرا افرنجشک و فلتنجشک و ابرنجشک نیز نامند و این همه اسمای معرب از اسم فارسی است
 و بعضی اصابع قتیان هم نامند و بسیاری فلتشک و برومی امیو کو فراس و میونانی اقلیس - و
 اقلیس و بهندی را تمکسی گویند و آنل هم و این نوعی از ریجان است خوشبوی شبیه بوی
 قرقل و از قرقل نباتی همین مراد است و گویند بوی آن شبیه به مشک است - گرم و خشک و
 آخردوم - خوردن و شمعیدن و طلا کردن آن مفتوح سد و دماغی و جهت درد و سایر دواخ و
 خوش کننده بوی دمان و بغایت مقوی و منافع بسیار دارد (ابن) صاحب برهان پلنگ
 فرماید که وجه تشبیه آنست که گل این به گلهای پشت پلنگ و بزرگ آن می ماند و بوی مشک میدهد

(اردو) صاحب آصفیہ نے تلمیذ پر فرمایا ہے کہ اسم مونث ایک پوسے کا نام جسے ہندو لوگ
بہتے ہیں۔ ریجان۔ بالنگو۔ نیازبو۔ صاحب جامع الادویہ نے راتم تلمیذ پر افرنجشک کا ذکر کیا
ایک قسم کا ہندی ریجان اور تلمیذ پر نیازبو اور شاہسفر کا اوجھلی تلمیذ پر ریجان البری لکھا ہے اسکا
خاص ترجمہ راتم تلمیذ ہے جس کی کافی صراحت جامع الادویہ میں ہے۔

افرنجہ | بقول برہان بفتح اولیٰ سرسبز (۱) نام شہریت کہ نوشیروان آباد کردہ بود در کنار
دریای مصر و ماورعدرا از ان شہر است و (۲) نام ولایتی است از زنگبار و (۳) نام مینی
ہم ہست در بلاد عرب۔ خیال ماین مبدل و مرکب است از افرند کہ لغت فارسی است مینی
نیکی و زیبائی و شست کہ می آید دال مہملہ مبدل شد باجمعی عربی بر سبیل تعریب همچون زنگند و زنج
و ہای نسبت در آخرش زیادہ کردہ نام شہری و ولایتی و زمینی نہادہ باشند کہ منسوب بہ نیکی و
و زیبائی است و بیان ماخذ از زنگبار پیش می آید۔ صاحبان ناصری و جامع ورشیدی و
جہانگیری و سروری و ہنت و اند ہم ذکر این کردہ اند (نظامی ۵) زمرہ زافرنجہ و روم و
بیار است شکر چو چشم فروس و صاحب ناصری ہم گفتہ کہ افرنجہ معرب می نماید و بقول شیدی افرنجہ بلون
اول ہم آمدہ خان آذر و در سراج فرماید کہ افرنجہ صاحبان تحقیق نسبت این نوشتہ اند ہمہ بی تحقیق است و اکثر غلط چو
افرنجہ ہان مکی است کہ در تصرف فرنگیان است چنانچہ توسی گفتہ و مبدل ازنگ کہ ہای نسبت برازنگ زیادہ کردہ
و حیوان نام شہر بود کہ نوشیروان قبل صورت انطاکیہ و در اثن بنا کردہ و تفصیلش در رومیہ خواہد آمد پس صاحب بر
را اشتباہ افتاد و شہر مذکور را بر کنار دریای مصر تصور کردہ پس برین تقدیر کلمہ باجمعی نسبت خواہد بود و انکہ
ولایت فرنگیان نوشتہ غلط محض است و کذب بقول شعر خواجه نظامی کہ دبالا نکور شد زیرا کہ ہر آئینہ این سر کند

روم مقابل فرنگیان بود (الخ) مؤلف عرض کند که خان آرزو تبرید قول محققین زحمت فرید برداشت
 است تسکین مانکره از کلام نظامی تردید قول اهل تحقیق نمی شود و لازم نمی آید که اگر افرنجیه
 نام شهری باشد دلایلی دیگر از مبنی دیگر بدین نام موسوم نباشد و لازم نمی آید که ذکر شهری که در
 کلام نظامی است از آن تقدیق عدم وجود شهری بهین نام در زنگبار شود خان آرزو این را
 مرکب از فرنگ گرفته است و غالباً الف را و اصلی قرار داده و های نسبت را در آخر نهاده
 و جمیع عربی را به ضرورت تعریب مبدل کاف فارسی کرده مگر نمی داند و چنانچه داند و آنکه
 افرنگ مبدل از زنگ هم هست که معنی زیبایی و تخت می آید و افرنگ بجات خود معنی
 افرنگ هم که ترجمه آن بحر بی نصاری است پس چه خصوصیت دارد که افرنجیه را مخصوص فرنگیان
 کنند و منسوب به تخت و زیبایی کنند. و اضمین این نام داند که مقصودشان چه بود پس جا دارد
 که شهر مقبوضه فرنگیان را متعلق از ماخذ فرنگه گیریم و دیگر ولایت وزین را که همین نام دارد
 متعلق از معانی دیگر لفظ افرنگ کنیم و باشد که ولایت مذکور در زمانی پای تحت باشد و
 زیبایی معروف بائی احوال دلیل خان آرزو در بی تحقیقی محققین را ثابت نمی کند (ار دو)
 (۱) ایک شهر کا نام افرنجیه ہے جس کو نوشیروان نے دریای مصر کے کنارے آباد کیا تھا۔
 (۲) ایک ولایت زنگبار کا نام افرنجیه ہے (۳) بلا و عرب سو ایک زمین کا نام افرنجیه جو۔
 (الف) افرند (الف) بقول بران بر وزن فرزند معنی نیکی و زیبائی و شمت
 (ب) افرندین باشد صاحب رشیدی بر لفظ افرنگ فرماید کہ همین معنی افرند و
 اوزند نیز آمده و بقول جرج معنی فرزند نیکی و زیبا و شمت صاحب مؤید گوید کہ همان اوزند

که بمعنی فروزیایی و هتتری گذشت (ماذکر بنی بنی هتتم آوردند که ایم) پس از فرزند نجیل
 ما سبدل اوزنگ و مرادف آوردند و آوردند باشد که بقاعده فارسی داو به قابل شود همچون
 و آم و قام و یاده و یاقه و کاف فارسی به دال همله تبدیل یا بدینانکه اوزنگ و آوردند
 و معنی حقیقی این زریایی و حشمت و آنچه در اوزنگ و آوردند و آوردند دیگر معانی مجازی هم
 هست بجا از استعمال فرس در آفرند نیست باقی حال این اسم جاد زبان فارسی دهم مصدر
 است که مصدر (ب) از همین اسم جاد وضع شد و (ب) بقول برهان بمعنی (۱) آتیب
 و اودن و زینت کردن و اگر استن صاحب بحر زیادت منی حشمت داشتن فرماید که کمال تصنیف
 است و ما تعریف سالم التصریف بر اسم مصدر کرده ایم - صاحب موارد نوشته که آفرند حاصل
 بالمصدر این باشد و آفرندین بمعنی (۲) فریب دادن هم و صاحب نوادر همین باشد و
 سندی که برای معنی دوم آورده آوردندین راست پس ما معنی دوم را در آفرندین تسلیم
 نکنیم تا آنکه سندی از نظر ما نگذرد - صاحب رشیدی بر معنی اول قانع و صاحب سوری
 هم بر بانش و خان آرزو و سراج با اتفاق معنی اول این را سبدل آوردند گوید که می آید و
 ما تصفیه این بر (الف) کرده ایم - صاحبان مویید و هفت دانند هم بمعنی اول گفتا کرده اند
 (اردو) (الف) زریایی آرایش - مونث (ب) سوارزنا آراسته کرنا دیکو آراستن -

افرنک | بقول برهان و سوری و جهانگیری بر وزن و معنی اوزنگ است که (۱) تخت
 پادشاهان باشد و (۲) فرو نیکی و زیبایی و حشمت و (۳) بمعنی منسنگ هم که عبری نصاری
 گویند - صاحب ناصری بر معنی اول و دوم قانع (مکیم قرخی ۵) خدا یگان جهان خبر و

بزرگ اوزنگ بزب آورنده نام و فرد پند و زنگ بز صاحب رشیدی بزرگ هر سه معنی بالا
 برای معنی دوم سند منصور شیرازی آورده (س) زخاک پای تو دارد و سر فلک انفرش
 ز حسن رای تو دارد و دوس ملک افزنگ (دقیقی س) فرو اوزنگ از تو گیرد دین پنهان
 از خطبه تو آید نه خان آرزو در سراج بزرگ هر سه معنی فرماید که معنی سوم مجاز است و گوید
 که اوزنگ داورند و آفرند نیز بدین معنی است مؤلف عرض کند که اصل این اوزنگ با
 که بمعانی متعدد و بجایش می آید و قبول برهان معنی عقل و دانش هم دارد و مکر و فریب هم و استعمال
 افزنگ معنی عقل و دانش و مکر و فریب بنظر نیامده از اینجا است که محققین بالا این معنی را برین
 لفظ ترک کرده اند و معنی سوم هم در لفظ اوزنگ نیست از اینجا است که خان آرزو آنرا مجاز
 گفته یعنی بجا نازیبایی و شمت که معنی حقیقی است نصاری را هم افزنگ گفته باشند یا اصل این
 معنی سوم فرنگ باشد که بجذف های هوز از کثرت استعمال فرنگ شد و زیادت الف صلی
 در اولش افزنگ و بدین وجه که قوم نصاری در عقل و دانش متاثر بود - فارسیان زیادت
 یای نسبت در آخر ایشان را فرنگی گفتند و بالف صلی فرنگی چنانکه مولوی معنوی گوید (س)
 او همی زارید صد قطره روان بکه در انا دم بجلا دو عوان پتا نمیرد هیچ فرنگی چنین پیچ محمد را
 بساد این چنین پس یای نسبت در استعمال حذف شد و افزنگ بمعنی سوم باقی ماند چنانکه مولوی
 معنوی گوید (س) خواهی برو صدیق شو خواهی برو افزنگ شو (۱) (۲) (۳) اوزنگ -
 بقول امیر (فارسی) مذکر تخت شاه (غالب س) اے شهنشاه آسمان اوزنگ بیا
 جهاندار آفتاب آمار (۲) و یکم اوزند که گیاره بین معنی (۳) افزنگ - بقول آصفیه

(فارسی) اسم مذکر - نصاری - عیسائی - انگریز - فرنگی - آپ فرماتے ہیں کہ فرنگ سے فرنگ ہو کیونکہ جرمن کی ایک قوم کا نام فرنگ تھا جس نے پانچویں صدی میں گال یعنی فرانکوں کو بالاکر کے فتح کیا اور اسی سبب سے فرانس اس کا نام پڑا۔

(الف) افروخ | (ب) بقول صاحب موارد معنی (۱) روشن کردن و روشن شدن

(ب) افروختن | و (۲) جلا دادن لازم و متعدی ہر دو آمدہ و افروز حاصل بالمصدر

این است بمعنی روشنی و جلا (جامی ۱۷) ز حسرت آتشی در جانیش افروخت نہ بد رخ نا امید کی سینہ اش سوخت نہ (نظامی ۱۷) چو افروختندش غرض بر سخاست نہ در و پیکر خود ندیدند

راست نہ فرماید کہ مراد افروزیدن و اور و ختن است - صاحب بحر عجم بر معنی اول قانع و ذکر معنی لازم ہم کنند و این را مخصوص کند با چراغ و آتش و فرماید کہ کامل لتصریف

و مضارع این افروزد - صاحبان سرور بنی و نو اور بمعنی اول قناعت کنند و بقول جامع و ناصری و برهان و (خان آرزو و سراج) بمعنی اول تخصیص متعدي خان آرزو فرماید کہ

افروختن بخذف الف اول مخفف این و معنی مجازی این سوختن است چنانکہ سوختن بمعنی افروختن ہم آمدہ مؤلف عرض کند کہ آنانکہ در معنی اول لازم را ترک کرده اند و نیز معنی دوم را نہ نشو

تساع اوشان است کہ سند استعمال ہر دو مذکور شد و تخصیص صاحب بحر با چراغ بہ معنی حقیقی است و برای آتش مجازان و استعمال این با آئینہ و جام و عالم و ہوس ہم آمدہ و افروختن

کسی - ہم بمعنی مجازی باشد کہ در محققات می آید و در مرادفات این افروزدن ہم آمدہ کہ بجایش مذکور شود حالاً عرض میشود نسبت ماخذ این کہ این مرگب است با اسم مصدر و فروغ کہ بمعنی شمع

در روشنی می آید و این اسم جاد فارسی زبان است و عجیبی نیست که فارسیان این اسم را از فرسخ
 زیادت و او در میان رای مهله و فین مجمره وضع کرده باشند که در عربی زبان بقول منتخب نام دوست
 روشن است از یاد این قسم و او میان کلمه در قوا عد فارسی آمده چنانکه مثل و منقل و اتقان
 و اوقتان و بالجملة فارسیان از فروغ مصدری آن تهنه بلکه بقاعده خود فین مجمره با به خای
 مجمره بدل کردند چنانکه چراغ و چراغ از اینجا است که ما این را بر الف قائم کرده ایم و پس از آن
 علامت مصدر تن در آخرش آورده اند فروختن شد و با الف وصلی در اولش افزودن گشت
 پس اصل این فروختن است و فرید علیه آن افزودن - باقی ماند افزودن و افزودن مادون
 همه بمبدل این که صراحت کاشش بجای خودش کنیم - آنچه خان آرزو افزودن را اصل و
 فروختن را مخفف این گفته درست نیست - حقیقت برعکس آنست که بالاند کور شد متعین
 فرس این را مصدر اصلی و سماعی و غیر موضوع گفته اند و بقول ما با صولیکه ذکرش بر اسم مصدر
 گذشت اصلی و قیاسی موضوع است (ار دو) (الف) - روشنی - بقول آصفیه (فانی)
 اسم مؤنث - نور - چک - داک - تجلی - ب (۱) روشن کرنا - روشن هونا (۲) جلادینا

(الف) افزودن آتش	اشتمال - عربی گوید (ه) سجده برهن اینجا نه حرام است
(ب) افزودن آتشکده	مرکب اضافی - بیا که صد آتش کده در کنج غم افزودن ایم
(الف) در مرده گذشته و (ب)	(ار دو) (الف) - در کجوه آتش افزودن است
و متعلق به معنی حقیقی اول مصدر افزودن چنانکه	یعنی روشن کردن آتش کده از آتش باشد آتشکده کور روشن کرنا - سلگانا -
	و متعلق به معنی حقیقی اول مصدر افزودن چنانکه افزودن جام - مصدر اصطلاحی مرکب

<p>اضافی است بمعنی روشن کردن و فروغ دادن جام و شهرت و عزت و دانش و کنایه از شرباب در ساغر کردن هم و این مجاز منی اول افروختن باشد که گذشت چنانکه عرفی</p>	<p>انوری گوید (ه) از دل این شعله چو داغ صنم افروخته ایم به آتش غلگه را در حرم افروخته ایم به (اردو) شعله بلند کرنا - روشن کرنا</p>
<p>افروختن شمع استعمال - مرکب اضافی است بمعنی روشن کردن شمع و افروختن در اینجا بمعنی حقیقی است (عرفی ه) تا بهر غلگه عرفی که گذرد داشته ایم به شمع مقصود از این قدم افروخته ایم به (اردو) شمع روشن کرنا</p>	<p>گوید (ه) گشته ایم از سخن پیر معان روشن دل به فروغ نفسش جام جم افروخته ایم به (اردو) جام کو روشن کرنا - جام جم کو شهرت دینا - شرباب ساغرین و النسا -</p>
<p>افروختن عالم مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی است بمعنی روشن کردن و زیب و روشن و ادون - عالم را (سعدی شیرازی بلند اخترت عالم افروخته به زوال اختر و شمت سوخته به صاحب آصفی همین شعرا بند اختر افروختن آورده نقل - (اردو) جهان کو روشن کرنا - عالم کو روشن کرنا -</p>	<p>افروختن چهره مصدر اصطلاحی - مرکب اضافی است بمعنی روشن شدن چهره از نور و وسعت چنانکه صاحب گوید (ه) تازی چهره گلگونگ تو افروخته است به جلگه لاله عذاران جن سوخته است ثو این مجاز منی اول افروختن باشد که گذشت (اردو) چهره روشن هونا افروختن شعله استعمال - مرکب اضافی</p>
<p>افروختن کسی اصطلاح - مرکب اضافی است بمعنی بلند کردن شعله و روشن کردنش و نهی حقیقی افروختن باشد که گذشت چنانکه</p>	<p>است بمعنی بلند کردن شعله و روشن کردنش و نهی حقیقی افروختن باشد که گذشت چنانکه</p>

(۱۱۴)

(۱۱۵)

(۱۱۶)

(۱۱۷)

(۱۱۸)

(۱۰۰۶)

مصدر اصطلاحی - مرکب	و یعنی زیب دادن و روشن کردن هم و این
افزانی - یعنی زیاده کردن هوس و هوشناک شدن و از همین مصدر است هم فاعل ترکیبی هوس افزور - و این مجاز معنی اول افزوختن باشد	مجاز معنی اول افزوختن باشد که لازم و متعدی هردو آمده (عربی ۵) کی بر اهل کرم روی طلب زد و کنیم تا که از جرعه جام کرم افزوخته ایم تا (اردو) خوشدل هونا - سرور پیدا کرنا (عربی ۵) گاهی هوس افزور نعمت بهیم که مضطرب ریت دنیا - روشن کرنا - از بهیمیت بهیم (اردو) هوس بڑھانا -
(الف) بقول برهان بروزن سرور و معنی روشن و روشن	(الف) افزور
کردن و روشن کننده و امر برین معنی یعنی روشن کن - و	(ب) افزورز انیدین
بقول سرور می روشن کننده و امر به روشن کردن و بقول	(ج) افزورزون
جامع اسم فاعل از افزوختن و روشن و روشنی - صباب	(د) افزوزه
موارد بر مصدر افزوختن این را حاصل بالمصدر گفته مو	(ه) افزوزیدین
عرض کند که اصل این فروغ باشد که اسم جاد فارسی زبان است و ما ذکر این با افزودن کرده ایم - فارسیان بقاعده خود غین محجه را به زای هوز بدل کردند همچون گریغ - و گریز و آئینغ و آئینر پس ازان الف وصلی در اولش آورده افزودن کردیم که معنی روشنی باشد مرادف افزودن کمی آید - پس به تحقیق الف اهم مصدر افزوختن است و مصادر (ب) و (ج) و (د) از همین اسم جاد وضع شده و (۲) جا دارد که حاصل بالمصدر (ج) و (د) هم گیریم که بروزن امر است و (۳) امر حاضر هر دو مصادر (ج) و (د) هم انچه صاحب بران	

این را بمعنی روشن کردن نوشته درست نیست و آنچه صاحبان برهان و سروری و جامع این اسم فاعل نوشته اند در غلط افتاده اند که افاده اسم فاعل ترکیبی بدین ترکیب صینه امر با همی حاصل نمی شود. حالا عرض می شود نسبت (ب) که این مصدر متعدی باشد بقول صاحب السور و بمعنی روشن کردن فرمودن که بقا عده فارسی از (ه) ساخته اند که ذکر قاعده این بر لفظ اتم مصدر کرده ایم. صاحب بحر عجم صراحت کند که متعدی افروختن و کامل التصریف و مضارع این افروز اند مؤلف عرض کند که معنی حقیقی این افروختن بواسطه غیر می باشد و (ج) بقول صاحب بحر عجم مراد (ه) کامل التصریف و مضارع این افروز و دوده پلور بجز موارد بمعنی روشن کردن و بقول نوادر بمعنی روشن شدن هم و صاحب بحر صراحت کند که این هم کامل التصریف است و مضارع این هم افروز و مؤلف عرض کند که فارسیان (ج) را وضع کرده اند. زیادت علامت مصدر بر (الف) و در وضع (ه) یا ی معروف هم بقا عده فارسی قبل علامت مصدر زیاده شد با بکلمه (ج) بقول متقنین فرس مصدر اصلی است و (ه) بقول شان مصدر جعلی و بقول ما (ج) و (ه) هر دو مصدر اصلی است که از اسم جاد فارسی زبان وضع شد و ما تقریف اصلی و جعلی را بر لفظ اتم مصدر بیان کرده ایم که گذشت حالا باقی ماند (د) که بقول صاحب نوادر و شمس بمعنی فتیکه چراغ است و همین لفظ به همین معنی در مدوده هم گذشت و بخوبی ما مخفف افروزده و افروزیده باشد که هر دو اسم مفعول افروزدن و افروزیدن است بمعنی روشن کرده شده و کنایه از فتیکه حیف است که سند این پیش نشد و احتمال این از نظر ما نگذشت (ا و و) (الف) و یکپو افروغ (ب) روشن کن

(ج) دیکھو فروختن (د) دیکھو فروزہ (ه) دیکھو فروختن -

افرو سالین | بقول صاحب برہان و ہفت باسین مہملہ بالف کشیدہ و کسر لام و یاء
عطی بہ تثنائی رسیدہ و بیون زدہ بغتہ یونانی سنگی است کہ اور البعلی حجر القمر خوانند و آن
سفید و شفاف می باشد و در شبہای افزونی ماہی یا بند اگر برگردن مصرع بہ بند نشنا
می یابد - صاحب محیط بذیل افرو سالین و افرو سالین گفتہ کہ حجر القمر است و حجر القمر
نوشہ کہ آنرا بزاق القمر و ندبہ القمر و ہر تیز گویند و سیرانی افرو سالیتون و بیونانی فروستا
نامند و معنی آن ندبہ القمر است و بطاریسی و نجف و ہندی چند رکانت نامند و آن سنگی است
کہ نقرہ را جذب می کند گویند کہ شبنمی است کہ بر سنگهای افند و متحجر می گردد و دوم گویند
مقتدل و شک در اول و از خواص آنست کہ چون بر درخت آویزند میبار آورد و بر صرع
از آنہ صرع کند و سافع دیگر ہم دارد (ج) (د) (و) چند رکانت - بقول صاحب محیط
پتھر کا نام ہے جس کو درخت پر لٹکانے سے بار زیادہ آتا ہے اور صرع کے پیار کے گلر
میں ڈالنے سے پیاری مرغ ہوتی ہے - مقتدل اور پیٹلہ و جہین خشک -

افرو شہ | بقول برہان لغتہ اول و شین نقطہ دار نام علو امیست و تعریف بیان کردہ
برہان در مدودہ گذشت و بقول ناصر علی علو امیست کہ فرو شہ نیز گویند - خان آرزو در
سراج گوید کہ ہمان افرو شہ کہ در مدودہ مذکور شد و در مدودہ صراحت کند کہ ترجمہ خبیص
است کہ اہل عرب بعض شہد خرمادور آن کنند و این اصطلاح بالغت مردم گیلان است
پس ہر علو اوان خورش شیرین را افرو شہ نیتوان گفت - صاحبان سرور می و جامع

و جها نگیری هم ذکر این کرده اند و صاحب برهان برز و ششم که بدون الف اول می آید ^زشما
این کرده بخمال ماضی این بدون الف وصلی است و بهای لیاقت بمعنی لائق فروش که در
عجم بسیار بفروش میرود که حلوا می لذیذ است (ارو) و یکو آفروشه

افروغ | بقول برهان بفتح اول یعنی فروغ دروشنی و تابش و پرتو باشد اعم از روشنی و
پرتو آفتاب و ماه و آتش و مثال آن صاحبان رشیدی و جامع و سروری و جها نگیری و
ذکر این کرده اند (ابوشکور از سروری) چو بر رویت از پیری افتاد و بخوغ پند بینی دگر
در دل خویش افروغ پند مؤلف گوید که اصل این فروغ است بدون الف وصلی که اسم
جاء زبان فارسی و اسم مصدر افروختن و افروزیدن و افروزدن است چنانکه ذکرش بجا
گذشت فارسیان بقاعده خود الف وصلی در اول این آورده افروغ کردند و دیگر هیچ -
(ارو) و یکو افروغ و افروز -

افرونج | بفتح اول ذال ث و هاء و سکون ثانی و نون و جیم و وائیت که از اکشوت و تخم
آنرا بزرگ اکشوت خوانند - فواق را نافع است - صاحب محیط بر افرونج به غین معجمه بجای های
هتوز فرماید که اکشوت است و برکشوت نوشته که اسم عربی است و بیونانی بشیر و طوس و
و بهریانی و نانا و رقباء و برومی کشورین و بفارسی برش و فرنج و در هندی امربیل
و اکاس بل و آن گیاهی است مانند ریسمان بر درختها می پیچد - بقول شیخ گرم در اول
و خشک در آخر دوم مقوی اخشا و منقی و محفف رطوبات و منافع بسیار دارد (الح) ^{الف} مو
عرض کند که صاحب محیط بر انقیوم که گذشت نوشته که امربیل و اکاس بل ولایتی ترجمه

افقیون است درین جا ترجمه هندی لفظ ولایتی را حذف کرده و بر اقیون فرماید که نباتی باریک است همچون رشته که بر اشجار می تند و در نیجای فرماید که گیاه است مانند لسیان که بر درختها می پیچد و در اسمای السنه غیر در هر دو اختلاف است و در طبیعت هر دو هم اختلاف واقع آیا صاحب مخزن در ترجمه این دو اقیون ذکر اکاسه بلبله اقل می کرده و هیچ فرق ولایتی و غیره را نفرموده و ما بیشتر ازین در تحقیق قاصریم ترجمه هندی گوید که هر دو یکی است و از تریف صاحب محیط و مخزن می کشاید که در هر دو فرق است این در تحقیق شده که فرجه اسم جامد فارسی زبان است و صاحب برهان ذکرش کرده که می آید فارسیان الف وصلی در آخرش زیاده کرده و فرجه کردند و فرغ مبدل این باشد که بقاعده فارسی های هنوز باغین مجمله بدل شود همچون لهم و لهم که معنی مرهم آمده (اردو) و بگو اقیون -

افری [بقول برهان و جامع و نفیست و اندر وزن سفری مخفف آفرین است اما اشارت این بر آفر کرده ایم که گذشت و آفر مبدل همین است که ذکرش بعد از آنجا کرده ایم و آفرین که اصل هر دو است اسم جامد زبان فارسی باشد که در محدوده گذشت و محدوده و مقصوره خیر نیست که نتیجه دلچسپه مقامی است حیث است که با لفظ آفرین خبری از ماخذ نگرفته ایم و بر اسم جامد قاعده کرده ایم و در پنج تلافی افات می کنیم خیال باصل آفرین بدون این آفرین است مرکب به لفظ فرو یا ونون نسبت معنی مسوب به زیبائی و زمیندگی که فر معنی زیبائی و زمیندگی آمده و هم برین قیاس است فری که درین صرف یای نسبت با لفظ فر مرکب باشد فارسیان بر موقوف تحمیل استعمال آفرین کنند زیاده الف وصلی در اولش که در لب دلچسپ فارسیان محدوده شد خطاب شان بخدا

انست کہ کلام تو یا کار تو مشوب بزربانی است یعنی زربانی دارنده و بسیار خوب و نیکو و فصل
 شاه باش کہ دعا ایست کہ بر موقع تحنین دآفرین گویند و الله اعلم بحقیقۃ الحال (ارود) و کچھ
 آفرین کے دوسرے معنی۔

افریدون | صاحبان برہان و رشیدی و جامع ذکر این کردہ اند جان آفریدون است کہ در
 محدودہ گذشت اصل این فریدون بدون الف باشد فارسیان الف و صلی در او نش آورند
 و نتیجہ لب و لہجہ بعض مقامات مقصورہ را بعد از دہ بدل کرد بخیاں ما مرکب باشد از فرید و ون
 فرید لغت عربت بقول منتخب معنی یگانہ و ہر جوہر نفیس و ون کلمہ ایست و در فارسی بفتح داء
 معنی شبیہ و نظیر و بقول خان آرزو ویراج کلمہ نسبت است چون آرا با این مرکب کرد و در
 ساکن شد و معنی نظمی این منسوب بہ جوہر نفیس مثل آن دکناہ از پادشاہی کہ بدین نام موسوم
 شد و بعض اہل لغت فریدون را اسم جادو فارسی زبان گرفتہ اند و نام عقل فلک شمس گشت پس
 جادو را کہ این پادشاہ را بہین نام موسوم کردہ باشند نظر بر حشمت و بلندی مرتبہ اش و الله اعلم
 (ارود) و یکو آفریدون۔

افریدین | بقول صاحب شمس معنی زیب داودن و آراستن و بگرگی از محققین ذکر این نکرد
 مؤلف گوید کہ جان آفریدین است کہ بہ نون خبسم گذشت صاحب شمس نون را یای تخیانی
 خزائن علی کتابت نباشد بلکہ تسامح اوست کہ بر ماخذ خود رنگہ و از سلسلہ ردیف می کشاید کہ
 مقصودش بہ تخیانی چہارم بود نہ نون۔ آفریدہ معنی زربانی نیامدہ و جز این نیست کہ اود در
 بنطلی کتابت یافتہ در تالیف خود بدون تحقیق جادوہ (ارود) و یکو آفریدین۔

اعلان وقف کتب

ہماری تالیفات کی (۱۵) جلدیں جن کی تفصیل اس کتاب کو آخر درق پر ہے
 قیسی لیسہ مختلف مواقع اور تقاریب پر ہندوستان کی کل پبلک لائبریریوں اور مدارس غانگی
 کو لئے وقف اور اس وقت تک (۷۰) لائبریریوں اور مدارس پر حسب درخواست روانہ ہو چکی
 اور آئندہ بھی جس پبلک لائبریری اور مدرسہ غیر سرکاری سے اسکی درخواست پیش ہوگی اور
 ہکو صاحب ضلع یا شاہیر مقامی کی تصدیق سے اطمینان کرادیا جائیگا۔ اس کے سکرٹری کے
 نام پندرہ جلدیں بلا معاوضہ قیمت صرف خرچ ٹیہ کے دیالیو پرجہ مجموعی پارسل کے لئے تین
 روپیہ ہے روانہ کی جائیگی۔ عام شائقین سے جن حضرات کو یہ کتابیں بدون معاوضہ قیمت صرف
 خرچ ٹیہ پر لینا مقصود ہوا انکو لازم ہے کہ محض علیگندھ کالج کو عسہ چندہ ادا فرما کر اسکی رسید
 ہمارے پاس بھیج دیں ہم انکی خدمت میں کل کتابیں صرف خرچ ٹیہ (۷) کے دیالیو پر
 بھیجینگے اور آئندہ آصف اللغات کی ہر ایک جلد مطبوعہ وقت بوقت انکی خدمت اور
 نیز پبلک لائبریریوں اور مدارس مذکورہ پر صرف ۸ خرچ ٹیہ کے دیالیو پر روانہ ہوا کرے گی۔ بابت گان
 کلکتہ پرسی ڈنسی اگر بھی رقم عسہ کی انجن مفید الاسلام کلکتہ کو عطا کر کے آئری سکرٹری صاحب
 انجن کی باضابطہ رسید ہمارے پاس بھیج دیں تو انکو ساتھ ہی رعایت بالا کی جائیگی۔

دائم خاکسار

عزیز خٹک - مؤلف

فہرست تالیفات خان بہادر شمس العلماء - نواب عزیز جنگ بہادر

(۱) تاریخ النواظ - یہ فن تاریخ کی کتاب ہے ۴۰۰ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ	(۱) تاریخ النواظ - یہ فن تاریخ کی کتاب ہے ۴۰۰ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ
(۲) عطیات سلطان - یہ شاہان سلف کو عطایا کی متعلق اور ۱۵۰ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ	شامل - زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ
(۳) غرائب الجمل - یہ فن تاریخ کوئی متعلق ہوا اور ۸۰ صفحہ	(۲) عطیات سلطان - یہ شاہان سلف کو عطایا کی متعلق اور ۱۵۰ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ
قیمت تین روپیہ خرچ شدہ ۶	قیمت تین روپیہ خرچ شدہ ۶
(۴) محبوب السیر - یہ فرمانروایان مکن کی تاریخ ہے ۹۰ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ	(۳) محبوب السیر - یہ فرمانروایان مکن کی تاریخ ہے ۹۰ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ
مرقدہ مع ضمیمہ نگارستان آصفی - ۲۰۰ صفحہ پر مشتمل زبان	آرامہ حضرت غفران مکان میر محبوب علی خان بہادر نور
فارسی قیمت تین روپیہ خرچ شدہ ۵	مرقدہ مع ضمیمہ نگارستان آصفی - ۲۰۰ صفحہ پر مشتمل زبان
(۵) سیاق و سباق - یہ عربوں کے سیاق قدیم کی تاریخ	اور باجمعات اور قطعات تاریخ کا مجموعہ جو کچھ دیباچہ میں نوٹ کی
ہر حسین حیدر آباد کے دفتری سیاق کا بھی بیان ۱۸۰ صفحہ	(۴) سیاق و سباق - یہ عربوں کے سیاق قدیم کی تاریخ
شامل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۴	ہر حسین حیدر آباد کے دفتری سیاق کا بھی بیان ۱۸۰ صفحہ
(۶) خلاصہ النخل - یہ فن زرعین کاشت کھجور متعلق اور	شامل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۴
۴۸۸ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۵	(۶) خلاصہ النخل - یہ فن زرعین کاشت کھجور متعلق اور
(۷) کاشت انگور - یہ فن زرعین انگور مخصوص اور	۴۸۸ صفحہ پر مشتمل زبان اردو قیمت ۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۵
۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۵	(۷) کاشت انگور - یہ فن زرعین انگور مخصوص اور
۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۵	۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۵

مندرجہ بالا اکل کتب سبک لا بریز کے لئے صرف خرچ شدہ ۱۰ روپیہ خرچ شدہ ۵

، خری درج شدہ تاریخ پر یہ کتاب مسعار
لی گئی تھی مقررہ مدت سے زیادہ رکھنے کی
صورت میں ایک آنہ یومیہ دیرانہ لیا جائے گا۔
